ସୃଷ୍ଟି ଓ ସମୀକ୍ଷା

ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ

ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ''ସୃଷ୍ଟି ଓ ସମୀକ୍ଷା''ର ବିଭିନ୍ନ ସଂଖ୍ୟା

୧୯୭୦-୧୯୭୧ ଶିକ୍ଷାବର୍ଷ ଠାରୁ ''ସୃଷ୍ଟି ଓ ସମୀକ୍ଷା'' ନାମରେ ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ ତରଫରୁ ଏକ ଗବେଷଣାଧର୍ମୀ ବାର୍ଷିକ ମୁଖପତ୍ର ପ୍ରକାଶ ପାଇଆସୁଛି । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଏହାର ନିୟମିତ ପ୍ରକାଶନ ବିଘ୍ନିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚଳିତ ସଂଖ୍ୟାକୁ ମିଶାଇ ମୋଟ ୨୯ଟି ପ୍ରକାଶ ପାଇଛି । ସଂଖ୍ୟାଗୁଡ଼ିକର ସୂଚନା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା ।

୧)	୧୯୭୦-୧୯୭୧	ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟକ ଏକ ମିଳିତ ସଂଖ୍ୟା
୨)	୧୯୭୧-୧୯୭୨	ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟକ ଏକ ମିଳିତ ସଂଖ୍ୟା
୩)	୧୯୭୨-୧୯୭୩	ଭଞ୍ଜ ବିଶେଷାଙ୍କ
୪)	୧୯୭୩-୧୯୭୪	କ୍ଷୁଦ୍ରଗଳ୍ପ ବିଶେଷାଙ୍କ
୫)	୧୯୭୪-୧୯୭୫	ନାଟକ ବିଶେଷାଙ୍କ
୬)	୧୯୭୫-୧୯୭୬	ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର ବିଶେଷାଙ୍କ
୭)	୧୯୭୬-୧୯୭୭	ଧର୍ମ ବିଶେଷାଙ୍କ
୮)	୧୯୭୭-୧୯୭୮	ପୁରାଣ ବିଶେଷାଙ୍କ
୯)	୧୯୭୮-୧୯୭୯	ସାହିତ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ''ବାଦ'' (ism) ବିଶେଷାଙ୍କ
୧୦)	୧୯୭୯-୧୯୮୦	ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ବିଶେଷାଙ୍କ
୧୧)	୧୯୮୦-୧୯୮୧	ଭକ୍ତକବି ମଧୁସୂଦନ ବିଶେଷାଙ୍କ
୧୨)	୧୯୮୧-୧୯୮୨	ଫକିରମୋହନ ବିଶେଷାଙ୍କ
୧୩)	୧୯୮୨-୧୯୮୩	ସାରଳା ଦାସ ବିଶେଷାଙ୍କ
୧୪)	୧୯୮୫-୧୯୮୬	ବଳରାମ ଦାସ ବିଶେଷାଙ୍କ
୧୫)	୧୯୮୬-୧୯୮୭	ବିଜୟଚନ୍ଦ୍ର ମଜୁମଦାର କୃତ ''Typical Selections from Oriya Literature'' ପୁସ୍ତକର ମୁଖବନ୍ଧର ପୁନଃମୁଦ୍ରଣ
୧୬)	୧୯୯୦-୧୯୯୧	ଉପନ୍ୟାସ ବିଶେଷାଙ୍କ
୧୭)	୧୯୯୩-୧୯୯୪	ରାଧାନାଥ ବିଶେଷାଙ୍କ
୧୮)	୧୯୯୬-୧୯୯୭	ଲୋକସାହିତ୍ୟ ବିଶେଷାଙ୍କ
୧୯)	୧୯୯୭-୧୯୯୮	ପଣ୍ଡିତ ମୃତ୍ୟୁଞ୍ଜୟ ରଥଙ୍କ 'ବ୍ରହ୍ମଙ୍କ ମଧୁସୂଦନ' ଓ 'ସ୍ମୃତି ଅର୍ଘ୍ୟ'ର ପୁନଃମୁଦ୍ରଣ
୨୦)	୧୯୯୮-୧୯୯୯	ସାଧୁ ସୁନ୍ଦର ଦାସ ଓ କୁଜୀବର ପତ୍ର
୨୧)	୧୯୯୯-୨୦୦୦	ଆଧୁନିକ କବିତା ବିଶେଷାଙ୍କ
୨୨)	୨୦୦୧-୨୦୦୨	ଭକ୍ତକବି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସଙ୍କ ବିଶେଷାଙ୍କ
୨୩)	୨୦୦୨-୨୦୦୩	ଉତ୍କଳ ସମ୍ମିଳନୀ-ଶତବାର୍ଷିକୀ ବିଶେଷାଙ୍କ
୨୪)	୨୦୦୩-୨୦୦୪	କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ଦୁଷ୍ପ୍ରାପ୍ୟ ରଚନା
୨୫)	୨୦୦୪-୨୦୦୫	ଗୀତିକବିତା ବିଶେଷାଙ୍କ
୨୬)	୨୦୦୫-୨୦୦୬	କବିସୂର୍ଯ୍ୟ ବଳଦେବ ବିଶେଷାଙ୍କ
୨୭)	୨୦୦୬-୨୦୦୭	ଭକ୍ତକବି ଗୋପାଳକୃଷ୍ଣ ବିଶେଷାଙ୍କ
୨୮)	୨୦୦୭-୨୦୦୮	ଆଶୁକବି ଯଦୁମଣି ବିଶେଷାଙ୍କ
୨୯)	୨୦୦୮-୦୯-୧୦	ଜନ୍ ବିମ୍ସ ବିଶେଷାଙ୍କ

ସୃଷ୍ଟି ଓ ସମୀକ୍ଷା

୨୯

(ଜନ୍ ବୀମ୍ସ ବିଶେଷାଙ୍କ)

୨୦୦୮ - ୨୦୦୯

ଏବଂ

୨୦୦୯ - ୨୦୧୦

ସମ୍ପାଦନା :

ଡକ୍ଟର କୃତ୍ତିବାସ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ

ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସମାଜ

ସଭାପତି :

ଶ୍ରୀ ପ୍ରତାପରୁଦ୍ର ହରିଚନ୍ଦନ, ଏମ୍.ଏସ୍‌ସି.

ଅଧ୍ୟକ୍ଷ, ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ

ଉପ-ସଭାପତି ଓ ମୁଖ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ :

ଡକ୍ଟର କୃତ୍ତିବାସ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ

ମୁଖ୍ୟ ଅଧ୍ୟାପକ, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ

ସମ୍ପାଦନା ମଣ୍ଡଳୀ :

ଡଃ ଦୈତ୍ୟାରି ଶୁକ୍ଳ, ଅଧ୍ୟାପକ

ଡଃ ପ୍ରଦୀପ କୁମାର ଧଳ, ଅଧ୍ୟାପକ

ଶ୍ରୀମତୀ ସ୍ମିତା ନାୟକ, ଅଧ୍ୟାପିକା

ସମ୍ପାଦକୀୟ ....

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ (୧୮୩୭-୧୯୦୨) ଉଇଲିୟମ୍ ଜୋନ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ଭଳି ଥିଲେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭାଷା ବିଶାରଦ । ଭାରତକୁ ୧୮୫୮ ମସିହାରେ ଆସିବାପରେ ସେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଶାସନିକ ପଦପଦବୀରେ ପଞ୍ଜାବ, ବିହାର, ଓଡ଼ିଶା ଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ, ୧୮୯୩ ମସିହାରେ ଚାକିରିରୁ ଅବସର ନେବାପୂର୍ବରୁ ସେ ଭାରତର ସାତୋଟି ଭାଷାରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ସଂସ୍କୃତ, ପାର୍ଶୀ, ଆରବୀ, ତୁର୍କୀ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ଗଭୀର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିଥିବା ଜଣାଯାଏ ।

ସେ ନିଜକୁ ଜଣେ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଶାସକ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ସହିତ ଜନପ୍ରିୟ ଶାସକ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ଗରିବ ଜନସାଧାରଣ, ନିଷ୍ପେସିତ ମଣିଷଙ୍କ ପ୍ରତି ସେ ଉଦାର ଥିଲେ । ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ତାଙ୍କ ଚାକିରି ଜୀବନର ନଅବର୍ଷ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିତାଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା, ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ତଥା ସୁନାମ ପାଇଁ "ଭୀମ ସାହେବ" ରୂପେ ସାଧାରଣ ମଣିଷ ପାଖରେ ତାଙ୍କର ଏକ ପରିଚିତି ଥିଲା । କଟକରେ ବିତିଥିବା ତାଙ୍କ ଚାରୋଟି ବର୍ଷକୁ ସେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ, ଆନନ୍ଦମୟ ତଥା ବ୍ୟସ୍ତବହୁଳ ବର୍ଷ ରୂପେ ବିବେଚନା କରିଛନ୍ତି ।

ବୀମ୍‌ସ ଭାରତକୁ ୧୮୫୮ ମସିହାରେ ଆସି ପ୍ରଥମେ କଲିକତାରେ ଶିକ୍ଷାନବିସ୍ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୮୫୯ ମସିହାରେ ପଶ୍ଚିମ ପଞ୍ଜାବର ଗୁଜରାଟରେ ସେ ସହକାରୀ କମିଶନର ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ତାହା ଥିଲା ଏକ ଶାନ୍ତ ଜିଲ୍ଲା । ୧୮୬୦ ମସିହାରେ ବୀମ୍‌ସ ଏଲେନ୍‌ଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଗୁଜୁରାଟ ଜିଲ୍ଲାର ଉପକମିଶନର ଲେଫଟ୍‌ନାଣ୍ଟ ପାଶ୍‌କେଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କ ମତାନ୍ତର ଯୋଗୁଁ ୧୮୬୧ ମସିହାରେ ତାଙ୍କର ଅମ୍ବାଲାକୁ ବଦଳି ହୋଇଥିଲା । ଅମ୍ବାଲାର ଜଳବାୟୁ ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଗଲାନାହିଁ । ଜଳବାୟୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ସେ ସରକାରଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ଅନୁଯାୟୀ ଅମ୍ବାଲାରେ ଚାରୋଟିମାସ ରହିବା ପରେ ତାଙ୍କୁ ଲୁଧିଆନାକୁ ବଦଳି କରିଦିଆଗଲା । ପଞ୍ଜାବ ପ୍ରଦେଶର ଲେଫଟ୍‌ନାଣ୍ଟ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ମଣ୍ଟୋଗମେର ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଚରିତ୍ରରେ ସ୍ୱାଧୀନ ମନୋବୃତ୍ତି ତଥା ଅବାଧ୍ୟତା ଥିବାର ଜାଣି ବଙ୍ଗଳାକୁ ତାଙ୍କୁ ବଦଳି ପାଇଁ ସୁପାରିଶକଲେ । ତା'ପରେ ସେହି ୧୮୬୧ ମସିହାରେ ବିହାରସ୍ଥ ସାହାବାଦ୍ ଜିଲ୍ଲାର ଆରାକୁ ଯୁଗ୍ମ ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ରୂପେ ତାଙ୍କୁ ବଦଳି କରାଗଲା । ୧୮୬୨

ମସିହାରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଓ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ରୂପେ ତାଙ୍କୁ ବଦଳି କରାଗଲା ପୂର୍ଣ୍ଣିଆକୁ । ପୂର୍ଣ୍ଣିଆରେ ସେ ଚାରିଟିବର୍ଷ ସୁଚାରୁ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ । ତା'ପରେ ତାଙ୍କର ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେଲା ଚମ୍ପାରନକୁ । ସେ ଭାଇସ୍‌ରାୟଙ୍କ ନେପାଳ ନୀତିକୁ ସମାଲୋଚନା କରିବାରୁ ତାଙ୍କ କୁଦୃଷ୍ଟିରେ ମଧ୍ୟ ପଡ଼ିଲେ । ଜଣେ ଜମିଦାର ଡକାୟତି କରିଥିବାର ସନ୍ଦେହ ଜାତ ହେବାରୁ ବୀମ୍‌ସ ତାଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ବିଚାର ହେବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେବାରୁ ବୀମ୍‌ସଙ୍କୁ ଚାକିରିରୁ ନିଲମ୍ବନ କରାଗଲା । ପରେ ତାଙ୍କ ଆବେଦନ ଗ୍ରହଣ ହେବା ସହିତ ୧୮୬୯ ମସିହାରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଓ କଲେକ୍ଟର ରୂପେ ପଦୋନ୍ନତି ଦିଆଯାଇ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଅବସ୍ଥାପିତ କରାଯାଇଥିଲା । ୧୮୭୩ ମସିହାରେ ତାଙ୍କ ବଦଳି ହେଲା କଟକକୁ । ୧୮୭୭ ମସିହାରେ ରେଭେନ୍‌ସାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ବୀମ୍‌ସ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କମିଶନର ରୂପେ ଓଡ଼ିଶାର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଲେ । ୧୮୭୮ ମସିହାରେ ଚିଟାଗଙ୍ଗକୁ କମିଶନର ଓ ଜଜ୍ ରୂପେ ବୀମ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ବଦଳିହେଲା ଓ ଏହି ବଦଳିପାଇଁ ସେ ମନସ୍ତାପ କରିଥିଲେ । ଚିଟାଗଙ୍ଗରେ ମାତ୍ର ଦୁଇଟି ବର୍ଷ ସେ ଅତିବାହିତ କରିଥିବା ଜଣାଯାଏ । ତା'ପରେ ତାଙ୍କର ପୁଣି ବରଦ୍ୱାନ୍‌କୁ କମିଶନର ରୂପେ ବଦଳିହେଲା । ତା'ପରେ ସେ ରାଜସ୍ୱ ପରିଷଦର ସଭ୍ୟରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ୧୮୮୭ ମସିହାରେ କେତେକ ଭାରତୀୟ ଖବରକାଗଜ ଦ୍ୱାରା ସେ ତିକ୍ତ ସମାଲୋଚନାର ଶରବ୍ୟ ହେଲେ । ଫଳରେ ତାଙ୍କୁ କମିଶନର ପାହ୍ୟାକୁ ଖସାଇ ଦିଆଗଲା ଓ ସେ ଭାଗଲପୁରର କମିଶନର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲେ । ୧୮୮୯ ମସିହାରେ ପୁଣି ରାଜସ୍ୱ ପରିଷଦକୁ ଫେରି ଆସିବା ସହିତ, ଚାକିରିର ଶେଷ ଭାଗରେ କଲିକତାର ପ୍ରେସିଡେନ୍‌ସୀ ଡିଭିଜନ୍‌ର କମିଶନର ହୋଇ ୧୮୯୩ ମସିହାରେ ଚାକିରିରୁ ଅବସର ନେଲେ । ତା'ପରେ ସେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଫେରିଯାଇଥିଲେ । ୧୯୦୨ ମସିହାରେ ପଂଚଷଠି ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେଠାରେ ସେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ ।

ଜଣେ ପ୍ରଶାସକ ଅପେକ୍ଷା ପ୍ରାଚ୍ୟଭାଷାର ଗବେଷଣା, ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଅବଦାନ ପାଇଁ ଭାରତବାସୀ ବୀମ୍‌ସଙ୍କୁ ମନେରଖିଛନ୍ତି । ଭାରତକୁ ଆସିବା ପୂର୍ବରୁ ବୀମ୍‌ସ ପାର୍ଶି, ସଂସ୍କୃତ, ହିନ୍ଦୀରେ ଦକ୍ଷତା ଅର୍ଜନ କରିସାରିଥିଲେ ଓ ଏହି ଦକ୍ଷତାପାଇଁ ହେଲବୁରୀରେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସାପତ୍ର ମଧ୍ୟ ମିଳିଥିଲା । ଭାରତରେ ସେ ପଞ୍ଜାବ, ବିହାର, ଓଡ଼ିଶା, ବଙ୍ଗଳାରେ ବିଭିନ୍ନ ପଦପଦବୀରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ନିଯୁକ୍ତି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଆଣି ଦେଇଥିଲା ଭାଷା ଅଧ୍ୟୟନର ଏକ ସୁଯୋଗ । ଏହିସବୁ ପ୍ରଦେଶର ଭାଷାରେ ସେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ସହିତ ଉକ୍ତ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକ ପଢୁଥିଲେ ଓ

ସେଇ ଭାଷାରେ ଲେଖାଲେଖି ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆ, ଭୋଜପୁରୀ, ମୈଥିଳୀ, ପଞ୍ଜାବୀ ଭାଷାରେ ଲିଖିତ କୌଣସି ମାନକ(Standard) ପୁସ୍ତକ ନଥିଲା । ବୀମ୍ସ କହନ୍ତି ସେ ଏଇସବୁ ପ୍ରଦେଶରେ ରହୁଥିବା କୃଷକମାନଙ୍କ ମୁହଁରୁ ବାହାରୁଥିବା ଭାଷାକୁ ଶିଖିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ - ଯାହା କୌଣସି ଅଭିଧାନ କିମ୍ବା ବ୍ୟାକରଣ ବହିରୁ ସେସବୁ ତାଙ୍କୁ ମିଳିନଥିଲା । ଏତଦବ୍ୟତୀତ ସେ ପ୍ରଶାସକ ହିସାବରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହିତ ସମୟ ସମୟରେ ମତ ବିନିମୟ କରିବାର ସୁଯୋଗ ମଧ୍ୟ ପାଉଥିଲେ ଓ ଏହି ମତବିନିମୟ ଭାଷା ଶିଖିବାରେ ତାଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ବୀମ୍ସ ମରାଠୀ, ଗୁଜରାଟୀ, ସିନ୍ଧୀ ଭାଷାକୁ ପୁସ୍ତକ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ଚିଠିପତ୍ରର ଆଦାନପ୍ରଦାନ ମାଧ୍ୟମରେ ଆୟତ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏଣୁ ଚାକିରି ତାଙ୍କ ବିଦ୍ୟାର୍ଜନ କରିବାର ପଥକୁ ଅଟକେଇ ପାରିନଥିଲା । ପିଲାଟି ଦିନରୁ ବିଦ୍ୟା ଅଧ୍ୟୟନ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଅନୁରାଗ ଥିଲା । ଅବସର ପାଇବା ମାତ୍ରକେ ସେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷା ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାରେ ସମୟ ବିତାଉଥିଲେ ।

ଯେତେବେଳେ ବୀମ୍ସ ଭାରତୀୟ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ କଲେ, ସେତେବେଳକୁ ଭାରତରେ ଏହା ସେତେ ଜଣାଶୁଣା ନଥିଲା ଏବଂ ଯେଉଁ ପ୍ରଶାସକମାନେ ଏ ଦିଗରେ ମନୋନିବେଶ କରି ତଥ୍ୟସଂଗ୍ରହ କରୁଥିଲେ ସେମାନେ ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବୀମ୍ସଙ୍କ ପ୍ରତି କେହି ଅଂଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରିବାକୁ ସାହସ କରୁନଥିଲେ କାରଣ ସେ ଏକାଧାରରେ ଥିଲେ ଜନୈକ ଦକ୍ଷ ପ୍ରଶାସକ ଓ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ।

ବୀମ୍ସଙ୍କ ବିଷୟରେ ବ୍ୟାସକବି ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି ତାଙ୍କ ରଚିତ ''ଉତ୍କଳ ଭ୍ରମଣ''ରେ ଲେଖିଛନ୍ତି -

''ଥିଲା ଜଣେ ବୀମ୍ସ ଆଶାଥିଲା ତାହାଠାରେ
ମାତ୍ର ସେ ପାରିଲା ନାହିଁ ରହି ଓଡ଼ିଶାରେ ।
ଅବଶ୍ୟ ସେ କରିଛନ୍ତି କିଛି କିଛି କାମ
ଢେରଢେର ଲେଖକ ଗାଉଥିବେ ତାଙ୍କ ନାମ ।

ପୁଣି ଫକୀରମୋହନ ତାଙ୍କ 'ଆତ୍ମଜୀବନ ଚରିତ'ରେ ଲେଖିବାକୁ ଭୁଲି ନାହାନ୍ତି - ''ଏହି ସମୟରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟର ଜନ୍ ବୀମ୍ସ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ତତ୍କାଳିକ ସିଭିଲିଆନ୍ ମଣ୍ଡଳୀ ଏବଂ ଦେଶୀୟ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ ବିଶେଷ ରୂପେ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଥିଲେ । ଏଗାରଟା ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ପାରଦର୍ଶିତା ଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ସେ ତାଙ୍କର ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ

ବ୍ୟାକରଣ (Comparative Grammar of the Indian Languages) ଲେଖିବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥାନ୍ତି । ବୀମ୍‌ସ ସାହେବଙ୍କ ପଞ୍ଚଭାଷିକ ବ୍ୟାକରଣ ଲେଖା ସମୟରେ ସଂସ୍କୃତ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଏହି ତିନିଭାଷାରେ ଜ୍ଞାନଥିବା ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲା । ମୋର ପରମ ହିତୈଷୀ ହାଲମ୍ ସାହେବ ମୋତେ ସଙ୍ଗରେ ଘେନିଯାଇ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରାଇଦେଲେ । ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତରେ ସେ ମୋତେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବ୍ୟାକରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଶ୍ନ ପ୍ରଚାରିଲେ ଏବଂ ମୋର ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ହେବାରୁ ସେ ସବୁ ତାଙ୍କ ବ୍ୟାକରଣରେ ଯୋଗ କରିଦେଲେ । ମୁଁ ସାହେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ପରିଚିତ ହୋଇଗଲି । ସାକ୍ଷାତରେ ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ସଚରାଚର ଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥାଏ । କେଉଁଦିନ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଲୋକ, କେବେ ବା ବଙ୍ଗଳା ପଦ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ରସକଲ୍ଲୋଳ, ସାପମନ୍ତ୍ର, ଡାହାଣୀ ମନ୍ତ୍ର ଏହି ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ କଥୋପକଥନ ହୋଇଥାଏ ।''

ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କ ଭାଷାରେ - ମହାତ୍ମା ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ବିଦ୍ୱାନ, ପ୍ରଜାହିତୈଷୀ, ଉତ୍କଳର ଉନ୍ନତିକାମୀ, ଗରିବର ମା'ବାପ ; ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦୋଷ ଭଲ ହେଉ ବା ମନ୍ଦ ହେଉ ଯାହା ଥରେ ହୁକୁମ ହେବ, ସେଥିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟଥା ହେବ ନାହିଁ । (ଆତ୍ମଜୀବନ ଚରିତ)

ପୁନଶ୍ଚ ମହାତ୍ମା ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବ ଫକୀରମୋହନ ଓ କବିବର ରାଧାନାଥଙ୍କ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଉନ୍ନତିର ମୂଳ କାରଣ ଥିବା ନିଜେ ଫକୀରମୋହନ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ।

'ଇତିହାସର ବିସ୍ମୃତ ସାଧକ' ନାମକ ଏକ ଲେଖାରେ ଡକ୍ଟର୍ ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ ଲେଖିଛନ୍ତି' ''ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରତିପାଦନ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋଚନା ଏ ଜାତିକୁ ଏକ ଜାତୀୟ କଳଙ୍କରୁ ମୁକ୍ତ କରିଦେଇଥିଲା ମାତ୍ର ।'' ତାଙ୍କର ଆଲୋଚନାର ସ୍ୱକୀୟ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ତା'ର ଐତିହାସିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଏଇ ଜାତୀୟ କଳଙ୍କ-ବିମୁକ୍ତିର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଆମେ ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ଅନୁଭବ୍ କରିଥାଉଁ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲେଖାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗୌରବ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ସ୍ୱରରେ କୀର୍ତ୍ତିତ ହେଲାବେଳେ ବଙ୍ଗଳାଭାଷା ସେଥିରେ ସମଧିକ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଛି ବୋଲି ମନେହୁଏ ନାହିଁ ।

ପୁନଶ୍ଚ ''ଏଇ ମାଟିର ମଣିଷ ଓ ତା' ତୁଣ୍ଡର ଭାଷା ଯେମିତି ବୀମ୍‌ସଙ୍କର ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ - ଆଲୋଚନାର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା, ତା'ର ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ୍ୟୂନ ଆସନର ଅଧିକାରୀ ନଥିଲା । ଓଡ଼ିଆଭାଷା ତଥା ତା'ର ସାହିତ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ

ଦିଗରେ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବଙ୍କ ସୁଦୂର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟିର ମୌଳିକତା ଓ ମହନୀୟତା କେତେ ଥିଲା, ତାହା ସେତିକିବେଳେ ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ, ଯେତେବେଳେ ଦୀର୍ଘ ଚାଳିଶ ବର୍ଷ ପରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଙ୍କ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ଆଲୋଚନା ଓ ଦୀର୍ଘ ପଞ୍ଚାବନ ବର୍ଷ ପରେ ଆବିର୍ଭୂତ "ପ୍ରାଚୀ" ସମ୍ପାଦିତ ପୁସ୍ତକାବଳୀ ନିକଟରେ ଆମେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉ ।"

ଓଡ଼ିଶାର ସାହିତ୍ୟ, ଇତିହାସ, ଭାଷା, ଜନଜୀବନ, ଭୂଗୋଳ୍, ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଷୋହଳଟି ପ୍ରବନ୍ଧ ଓ ଆଲୋଚନା ଜନ୍ ବୀମସ୍ ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେସବୁ ୧୮୭୦ ଓ ୧୮୯୬ ମସିହାରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଏହି ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭାଷାବିଶାରଦ ଆଜି ଇତିହାସର ବିସ୍ମୃତ ସାଧକ । ତାଙ୍କର ଅବଦାନକୁ ପୁଣିଥରେ ଛାତ୍ରଛାତ୍ରୀ, ଗବେଷକ, ଆଲୋଚକ ତଥା ସାଧାରଣ ଜନସମାଜ ନିକଟରେ ପରିଚିତ କରାଇବା ପାଇଁ ଏ କ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା । ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଆତ୍ମକଥା "ମେମୋୟରସ୍ ଅଫ୍ ଏ ବେଙ୍ଗଲ ସିଭିଲିଆନ୍" ୧୯୬୧ ମସିହାରେ ଲଣ୍ଡନରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ଏଇ ଅମୂଲ୍ୟ ବହିଟିକୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଗବେଷକ ତଥା ସାହିତ୍ୟିକ ଡକ୍ଟର ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମିଶ୍ର "ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଜଣେ ଶାସକର ସ୍ମୃତି" ନାମରେ ଅନୁବାଦ କରିଛନ୍ତି । ଉକ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଅନୁବାଦକ ଓଡ଼ିଆ ପାଠକ, ପାଠିକାଙ୍କ ନିକଟରେ ସୁପରିଚିତ । ତାଙ୍କ ଅନୁଦିତ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକର କେତେକ ପରିଚ୍ଛେଦକୁ (ତାଙ୍କ ଅନୁମତି କ୍ରମେ) ଏହି 'ସୃଷ୍ଟି ଓ ସମୀକ୍ଷା' (ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ବିଶେଷାଙ୍କ) ରେ ସ୍ଥାନିତ କରାଯାଇଛି ।

'ସୃଷ୍ଟି ଓ ସମୀକ୍ଷା'(ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ବିଶେଷାଙ୍କ)ର ପ୍ରକାଶନ ଦିଗରେ ଯେଉଁ ହିତୈଷୀମାନେ ସହଯୋଗ କରିଛନ୍ତି ସେମାନେ ହେଲେ ଡଃ ଶ୍ୟାମସୁନ୍ଦର ମିଶ୍ର, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବେହେରା, ଶ୍ରୀମତୀ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା ଦାସ,...

ସେମାନଙ୍କ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି ।

ଡକ୍ଟର କୃତ୍ତିବାସ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ
ମୁଖ୍ୟ ସମ୍ପାଦକ
ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ବିଭାଗ

ସୂଚୀପତ୍ର

ଜନ୍ ବୀମ୍ସଙ୍କ ବାଲେଶ୍ୱର ଅନୁଭୂତି (୧୮୬୯-୭୦) : ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାଶିକ୍ଷା ଓ 'ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା ସମୂହର ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ' ସମେତ ଅନ୍ୟ ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା ସମ୍ପର୍କିତ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି

କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚି ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲି ମୁଁ ବାଲେଶ୍ୱରର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀ କଲେକ୍ଟର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଛି । ସେ ସମୟରେ ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀବାଲାଙ୍କ ଦରମା ଥିଲା ମାସିକ ଟ. ୧,୯୧୬ ଟଙ୍କା ! ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟଙ୍କାର ମୂଲ୍ୟ ଦୁଇ ସିଲିଂ ସହ ସମାନ ଥିଲା । ଯଦିଓ ପରେପରେ ଖୁବ୍ ଖସିଗଲା ।

ଏହିଠାରୁ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଦୀର୍ଘ 'ନ' ବର୍ଷର ଚାକିରି ଜୀବନରେ ପ୍ରବେଶ କଲି । ବହୁଦିନରୁ ଅଲଗା ରହି ଆସିଥିବା ଏଇ ଗୋଟିକିଆ ଛୋଟ ପ୍ରଦେଶଟି ନିଜର ବିଶେଷ ମୌଳିକତା ରକ୍ଷା କରିଚି । ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ପଶ୍ଚିମରେ, ଉତ୍ତର ଅର୍ଥାତ୍ ଉପରପଟକୁ ଖଣ୍ଡେ ଅଣଓସାରିଆ ଉର୍ବର ସମତଳ ଭୂମି ଭାବରେ ଏହା ଅବସ୍ଥିତ । ପଛପଟକୁ ରହିଛି ମଧ୍ୟ ଭାରତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବ୍ୟାପ୍ତ ଅତୁଆତତୁଆ ପର୍ବତଶ୍ରେଣୀର ବିସ୍ତୃତ ଅଞ୍ଚଳ । ଉତ୍ତରପୂର୍ବରୁ ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାୟ ଦୁଇଶହ ମାଇଲ ଏହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ଓ ପ୍ରସ୍ଥ । ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନାଧୀନରେ ଥିବା ଉପକୂଳର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମତଳ ଭୂମି ଖଣ୍ଡକ ତିନୋଟି ଜିଲ୍ଲାରେ ବିଭକ୍ତ; ଉତ୍ତରରେ ବାଲେଶ୍ୱର, ମଝିରେ କଟକ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣରେ ପୁରୀ ।

ମୁଁ ଦେଖିଲି ବାଲେଶ୍ୱର ଗୋଟିଏ ଛୋଟିଆ ଜିଲ୍ଲା । ସମୁଦ୍ର ଓ ପର୍ବତ ମଧ୍ୟରେ ଲମ୍ବହୋଇ ସରୁ ଚେନାଏ ଭୂମି । ଗୋଟିଏ ପଟେ ଏହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ମାତ୍ର ନ'ମାଇଲ ଯଦିଓ, ଅନ୍ୟ ଅଂଶରେ ପଚାଶ ମାଇଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । କ୍ଷୁଦ୍ର, ସୁଦୃଶ୍ୟ ବାଲେଶ୍ୱର ସହରଟି ସମୁଦ୍ରଠାରୁ ନାକସିଧା ପ୍ରାୟ ଆଠ ମାଇଲ ଦୂରରେ ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ନଦୀର ଉଚ୍ଚବନ୍ଧକୁ ଲଗାଲାଗି ହୋଇ ରହିଛି । ଏହା ଏକ ସାମୁଦ୍ରିକ ବନ୍ଦର । ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ବେଢ଼ଙ୍ଗିଆ ଦେଶୀୟ ନୌକାସବୁ ଏ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଚାଉଳ ଧରି ସେ ସମୟରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ୍ ଉପକୂଳରେ ଥିବା ବନ୍ଦରମାନଙ୍କୁ ଯା'ଆସ କରୁଥିଲେ । ବଡ଼ବଡ଼ ଧଳାକୋଠା ଥିବା ଏହି ପରିଷ୍କାର ପରିଚ୍ଛନ୍ନ ସହରଟିର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଏକ ଆବଡ଼ା ଖାବଡ଼ା ଜମି

ଉପରେ ସରକାରୀ କୋଠାବାଡ଼ି ଅଛି । ଏଇଠି ଅଛି ୟୁପରୋପୀୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ଘର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦପ୍ତର ଏବଂ ବ୍ୟାପ୍‌ଟିଷ୍ଟ ଧର୍ମଯାଜକଙ୍କ ବସତି, ଯାହାଙ୍କର ଗୀର୍ଜାରେ ଥିଲା ସୁନ୍ଦରସୁନ୍ଦର ଘର ଓ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଟାୱାରଟିଏ ।

ମୋର ଘରଟି ଥିଲା ବେଶ୍ ବଡ଼, ସୁନ୍ଦର, ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦବାୟୁସଂଚାଳିତ, ମନୋରମ ଉଦ୍ୟାନଘେରା ଏବଂ ପାଖକୁ ଲାଗିଥିଲା କଚେରି । ଜାଗାଟା ଥିଲା ଶାନ୍ତ ଓ ନୀରବ ଏବଂ ସେଠାରେ ଘଟିଥିବା ପ୍ରଥମ ଘଟଣାଟି ହେଉଛି ୧୮୬୯ ମେ ତିରିଶ ତାରିଖ ଭୋର ସାଢ଼େଚାରିଟାରେ ଆମର ଦ୍ୱିତୀୟା କନ୍ୟା ଏଡିଥ୍‌ର ଜନ୍ମ ।

ଜଣେ ଜଏଣ୍ଟମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍, ଜଣେ ଡାକ୍ତର, ପୋଲିସ୍ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍, ଜଣେ ପୋତାଶ୍ରୟ ରକ୍ଷକ ଏବଂ ଜଣେ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଇନସ୍‌ପେକ୍ଟରଙ୍କୁ ନେଇ ଥିଲା ଆମର କ୍ଷୁଦ୍ର ସମାଜ । ଆହୁରି ମଧ ଥିଲେ ଦୁଇଜଣ ପୋଲିସ୍ ସହକାରୀ ଓ ଜଣେ ଡେପୁଟି ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ । ସମସ୍ତେ ଇଂରେଜ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ବିବାହିତ । ଡୋଭର, ନ୍ୟୁ ହାମ୍ପାସାୟାର, ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ରରୁ ଆସିଥିବା ଧର୍ମପ୍ରଚାରକ ଫ୍ରିଉଇଲ ବ୍ୟାପ୍‌ଟିଷ୍ଟ ନାମ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗୋଷ୍ଠୀର । ତା'ଛଡ଼ା ଫାଦର ସାପାର୍ଟ ନାମରେ ବେଲ୍‌ଜିଅମ୍‌ର ଜଣେ ଜେସୁଇଟ୍ ପ୍ରଚାରକ ଏବଂ ସ୍କଟଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ଜର୍ମାନୀ ଓ ବେଲଜିଅମରୁ ଆଗତ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ ନନ୍(ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ) ମଧ ଥିଲେ । ଏହି ବ୍ୟାପ୍‌ଟିଷ୍ଟ କ୍ୟାଥ୍‌ଲିକମାନେ ୧୮୬୬ରେ ଭୀଷଣ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷରେ ଅନାଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ଦେଶୀୟ ପିଲାଙ୍କର ଗୋଟିଏଗୋଟିଏ ଦଳର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ସରକାର ଏମାନଙ୍କର ଯତ୍ନ ନେଉଥିଲେ ଏବଂ ପ୍ରତି ପିଲାମାନଙ୍କୁ ତିନି ଟଙ୍କା କରି ଏହି ଧର୍ମପ୍ରଚାରକମାନଙ୍କୁ ଦେଉଥିଲେ ।

ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଭାରତରେ ଦେଖାଯାଇଥିବା ବିଚିତ୍ର ଲୋକମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏଗୋଟିଏ ଆକର୍ଷଣୀୟ ନମୁନା । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରୁ ବହୁଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ଏ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କ ଠିକଣା ସମ୍ପର୍କରେ ସେମାନଙ୍କ ନିଜନିଜ ଦେଶର ଅଜ୍ଞ ଜନତା କିଛିବି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଫାଦର ସାପାର୍ଟ ନାମରେ ଜଣେ ସୁଯୋଗ୍ୟ ଜେସୁଇଟ୍ ପ୍ରଚାରକ ଏହିପରି ବିଚିତ୍ର ଚରିତ୍ରର ଏକ ଉଦାହରଣ । ଲୋଭେନ୍ (ସେ କହନ୍ତି ଲୋଭଏନ୍) ଅଞ୍ଚଳରୁ ଆସିଥିବା ୱାଲୁନ୍ ଜାତିର ଜଣେ ଭ୍ରାମ୍ୟମାଣବଢ଼େଇ କିମ୍ବା ଇଟାମିସ୍ତ୍ରୀର ପୁଅ ସେ । ସରୁ, ଡେଙ୍ଗା, ଉଚ୍ଚା, ଗୋଳିଆ ନାକ, ଗହରିଆ ଆଖି, ତରଙ୍ଗାୟିତ ଲମ୍ବ ଦାଢ଼ି ଏବଂ ଖରାରେ ସିଝି ବାଦାମି ପଡ଼ିଥିବା ମୁଁଖବିଶିଷ୍ଟ ରୁଗ୍‌ଣ ବ୍ୟକ୍ତି ସେ । କୌଣସି ଏକ ଜେସୁଇଟ୍ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଳ୍ପ କିଛି ପାଠ ପଢ଼ିଥିବା ସରଳ

ଚରିତ୍ରବାନ୍ ସେହି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ତାଙ୍କ ନିଜ ଧର୍ମର ବଢ଼ତି କରାଇବା । ନିଜ କାମରେ ଭୁଲଭ୍ରାନ୍ତି ଯଦିବା ଥାଏ ; ତଥାପି ସେଥିରେ ଆନ୍ତରିକତା ବା ଗୁରୁତ୍ୱର ଅଭାବ ତାଙ୍କର କେବେ ନଥିଲା ।

ଆମର ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପହଞ୍ଚିବାର ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକ ପୂର୍ବରୁ ସେ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ପାଦରେ ଚାଲିଚାଲି । ଆସବାବ୍ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡେ ମଶିଣା, ଗୋଟିଏ ଟିଣପାତ୍ର ଏବଂ ସ୍ଥାନୀୟ ପ୍ରସ୍ତୁତି ସାମଗ୍ରୀରୁ ଗୋଟିଏ ସଜ । ଗୋଟିଏ ଗଛତଳେ ବସିପଡ଼ି ସେ ଛୋଟ ଛୋଟ ବାଉଁଶ ଓ ଘାସନିର୍ମିତ ଛପରଟିଏ ତିଆରିରେ ଲାଗିଗଲେ । ସେଇଠି ରହି ଦେଶୀୟ ଲୋକଙ୍କ ପରି ଭାତ ଖାଇଲେ । ତା'ପରେ ସେ ୟୁରୋପୀୟ ଓ ୟୁରୋପୀୟ(ଶେଷୋକ୍ତଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ରୋମୀୟ କ୍ୟାଥିଲିକ)ମାନଙ୍କଠାରୁ ଭିକ୍ଷା ମାଗିଲେ ଏବଂ ଗୋଟିଏ ମାଟିକାନ୍ଥ ଓ ଚାଳଛପର ଘରପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅର୍ଥ ସଂଗ୍ରହ କରି ନେଲେ । ତା'ପରେ ସେ ଖଣ୍ଡେ ଜମିପଟ୍ଟା ନେଇ ତାଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଦିଆଯାଇଥିବା ଅନାଥ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କୁଡ଼ିଆରେ ରଖାଇଲେ ଏବଂ ସେଇମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ମାଟି ଖୋଳେଇ, ଇଟା ଗଢ଼ାଇ ପୋଡ଼ାଇଲେ । ତା'ପରେ ସେ କାମରେ ଲାଗିଗଲେ । ଖଣ୍ଡେ ବଡ଼ କାଗଜରେ ଗୀର୍ଜା, ପାଦ୍ରୀ ନିବାସ ଓ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଏକତ୍ର ଥାଇ ଗୋଟିଏ କୋଠାର ନକ୍ସା ଆଙ୍କିଲେ । ତେବେ ବି ସେ ବରାବର ଭିକ୍ଷା ମାଗୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ଏହିପରି ରାଜମିସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ମଜୁରୀ ସଂଗ୍ରହ କରି ମୂଳଦୁଆ ଖୋଳାଇଲେ ଏବଂ ଗଢ଼ିବା ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଭିକ୍ଷାଲବ୍ଧ ଅଳ୍ପଅଳ୍ପ ଧନରେ ଧୀରେଧୀରେ କାମ ଚାଲିଥାଏ ; ପଇସା ସରିଗଲେ ପୁଣି ସେ ଭିକ୍ଷାମାଗି ଚାଲିଯାଉଥାନ୍ତି । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଭାତ ଖାଇ ଜୀବନଧାରଣ କରି,. ସେ ଘରର କେଉଁ କଣରେ ଟିକିଏ ମୁଣ୍ଡଗୁଞ୍ଜି ରହି ଖଟି ଲାଗିଲେ ଏବଂ ପ୍ରାୟ ଛ' ବର୍ଷରେ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ଗୋଥିକ ଶୈଳୀର ଗୀର୍ଜାଟିଏ ଗଢ଼ିଦେଲେ । ତା' ତଳେ ଥିଲା ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ବାୟୁବାହୀ ଉପାସନା ଗୃହ ଯେଉଁଠି ସେ ବିଦ୍ୟାଳୟ କରିଥିଲେ, ପିଲାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁଇଟା ବଡ଼ ରହିବା ଘର ଏବଂ ପାଦ୍ରିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ କୋଠରୀ, ନିର୍ମାଣ ବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀମାନେ କୋଠାର ଗଢ଼ଣଟିକୁ ପ୍ରଶଂସା କଲେ । ତା'ପରେ ସାପାର୍ଟ ଲାଗିପଡ଼ି ଗୋଟିଏ ସନ୍ନ୍ୟାସିନୀ ଆଶ୍ରମ(ନନେରି) ଓ ସେମାନଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଗଢ଼ିଲେ । ବାଲେଶ୍ୱରର ୟୁରୋପୀୟ ଓ ୟୁରେସୀୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେତେ ଦାନ ଆଶା କରାଯାଏ, ତାହା ପାଇ ସାରିବା ପରେ ସେ ତାଙ୍କ ମଶିଣା ଓ ରୋଷେଇ ଉପକରଣ ବୋହିବା ପାଇଁ ପିଲାଟିଏ ଧରି ବାହାରି ପଡୁଥିଲେ ଚାରି ପାଞ୍ଚଶହ ମାଇଲର ଦୁର୍ଗମ

ପଥରେ କଟକ, ସମ୍ବଲପୁର କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ତାଙ୍କ ଗୀର୍ଜା ଲାଗି ଭିକ୍ଷା ମାଗିବା ପାଇଁ । ମୁଁ ମନେକରେ ସେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ସର୍ବମୋଟ ସାତ କିମ୍ବା ଆଠ ବର୍ଷ ଥିଲେ, ସର୍ବଦା ନିର୍ମାଣକାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗିଥିଲେ । ନିର୍ମାଣକାର୍ଯ୍ୟ ସରି ବ୍ୟବହାର ଉପଯୋଗୀ ହୋଇ କଲିକତାର ରୋମୀୟ ଆର୍ଚ୍ଚବିଶପଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେହି ଗୀର୍ଜା ଉଦ୍‌ଘାଟିତ ହୋଇଯିବା ପରେପରେ ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ଏକ ଦୂରସ୍ଥାନକୁ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ତା'ପରେ ସେ ଆଉ ତାଙ୍କର ପ୍ରିୟ ଗୀର୍ଜାକୁ ଥରେ ଦେଖି ବି ନାହାନ୍ତି । ଜେସୁଇଟମାନଙ୍କର ଏଇଆ ହିଁ ରୀତି । ଦରିଦ୍ର, ନୀତିବାନ୍, ସରଳ ସେଇ ବୃଦ୍ଧ ସାପାର୍ଟ ମୋତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଏବଂ ମୁଁ ଭିନ୍ନ ଧର୍ମମତବାଦୀ ଥିବାରୁ ଦୁଃଖ କରୁଥିଲେ । ସେ ମୋତେ ଧର୍ମାନ୍ତରିତ କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରୁଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜେ ବେଲଜିଅୟମ ଧାର୍ମିକ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇ ତା' ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଛି ଜାଣି ନଥିବାରୁ ସେହି ଉଦ୍ୟମରେ ଆଦୌ ସଫଳ ହୋଇପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ଭଲ ଇଂରାଜୀ କହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଫରାସୀ ବ୍ୟବହାରକୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଆମେ ସେଇ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କ ସହ ପତ୍ରାଳାପ କରୁଥିଲୁ ।

ଏହି ଅପ୍ରାନ୍ତ କ୍ଷୁଦ୍ର ସ୍ଥାନର ଅନ୍ୟ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଚରିତ୍ରର ବ୍ୟକ୍ତି ହେଉଛନ୍ତି ଭାରତୀୟ ନୌବିଭାଗର କ୍ୟାପଟେନ୍ ଆଲ୍‌ଫ୍ରେଡ୍ ବଣ୍ଡ୍ ଯାହାଙ୍କ ନାମ ଆମେ ଦେଇଥିଲୁ ଆଦିମ ନାବିକ(ଦି ଆନସିଏଣ୍ଟ ମାରିନର) । ଷାଠିଏ ବର୍ଷରୁ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହେବ ସେ ଭାରତରେ ରହିଚନ୍ତି ଏବଂ ତା' ମଧ୍ୟରେ ସେ ଥରେ ମଧ୍ୟ ଇଂଲାଣ୍ଡ ଯାଇନାହାନ୍ତି । 'ବଣ୍ଡଙ୍କ ଦାଗ ଦେବା କାଳି'ର ଉଦ୍ଭାବକଙ୍କର ସେ ସମ୍ପର୍କୀୟ , ସେତିକି ହେଉଛି ନିଜ ଜନ୍ମଭୂମି ସହ ତାଙ୍କର ଯୋଗସୂତ୍ର । ଯାହାଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହୁଏ ସେହି କାଳି ବ୍ୟବହାର କରିବା ପାଇଁ ସେ ଦୃଢ଼ ସୁପାରିଶ କରନ୍ତି । ସେ ଥିଲେ ବନ୍ଦର ରକ୍ଷକ, ଲୁଣଗୋଦାମ ପରିଚାଳକ ଏବଂ ଦୁଇ ମାସ୍ତୁଲବିଶିଷ୍ଟ ପୋତ 'ଓଡ଼ିଆ'(ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଥିଲା ବଡ଼ ସ୍କୁନର ଜାତୀୟ ପୋତ)ର କମାଣ୍ଡର । ଏଇ ଛୋଟ ଦ୍ରୁତଗାମୀ ଜାହାଜଟି ଥିଲା ଆଗକାଳିଆ ଅବସ୍ଥାର ଏକ ପ୍ରତୀକ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନର ଆଦିକାଳରେ ଯେତେବେଳେ ବିଶେଷ ରାସ୍ତାଘାଟ ନଥିଲା, ଯାହା ବା ଥିଲା ଖୁବ୍ ଖରାପ, ବ୍ରିଟିଶ୍ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶର ଅଭ୍ୟନ୍ତରକୁ ଅଳ୍ପମାତ୍ର ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ସେତେବେଳେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀ ଉତ୍ତରରେ କଲିକତାଠାରୁ ଦକ୍ଷିଣରେ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପକୂଳସ୍ଥ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗ ରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଅସ୍ତ୍ରସଜ୍ଜିତ ଛୋଟ ଜାହାଜର ଭେଳାଟିଏ ରଖିଥିଲେ ।

ଏହି ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକ ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନିଯୁକ୍ତି ସ୍ଥଳକୁ ନେବା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଅଫିମ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟସବୁ ପରିବହନ କରୁଥିଲେ । ବେଳେ ବେଳେ ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ କୌଣସି ଅମାନିଆ ଜମିଦାରଙ୍କ ମାଟିଡିଆରି ଦୁର୍ଗ ଆକ୍ରମଣ କରିବାରେ ଏବଂ ଏପରିକି ଫରାସୀମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲେ । ସେ କାଳ ବହୁଦିନୁ ଗଲାଣି, କିନ୍ତୁ ସେ ବିଗ୍ ଓ ସ୍କୁନର ସବୁକୁ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ ରଖାଯାଇଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଏବେ ମଧ ବେଳେବେଳେ ଅଫିମ, ଷ୍ଟାମ୍ପ ମୋହର ଏବଂ କଲିକତାରୁ ଅଫିମ ସରଞ୍ଜାମ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରକାରୀ ଜିନିଷ ପରିବହନ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ ଲୁଣ ଚୋରାବେପାରୀଙ୍କ ଅନୁଧାବନ କରିବା ପାଇଁ ଯାଉଚନ୍ତି । ସେ ଯାହାହେଉ ବର୍ଷର ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ଏହି ଛୋଟ ବ୍ରିଗ୍ 'ଓଡ଼ିଶା' ପୋତାଶ୍ରୟରେ ନିଶ୍ଚଳ ଭାବରେ ପଡ଼ିରହି ବରାବର ରଙ୍ଗ ଲଗା ହେଉଥାଏ, ରଙ୍ଗ ଛଡ଼ା ହେଉଥାଏ, ପୁଣି ପାଲିଶ୍ ହେଉଥାଏ ଏବଂ (ଆମେ ପରେ ଜାଣି ପାରିଲୁ) ଭିତର ଆଡୁ ଆସ୍ତେଆସ୍ତେ ଉଇଙ୍କ ମୁହଁରେ ନଷ୍ଟ ହେଉଥାଏ । ଥରେଥରେ ସେ ପାଇ ଉଡ଼ାର ଜଳଯାତ୍ରା କରେ ଏବଂ ଏହି ସମୟରେ ବେଳେବେଳେ ଖରାପ ପାଗ ଯୋଗୁଁ ସମୁଦ୍ର ଭିତରେ ପଡ଼ିଯାଇ ଆଉ ଫେରି ନପାରି ଅଟକି ଯାଏ । ସେଥିରେ ଥିବା ସବୁ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସରିଯାଏ । 'ଆଦିମ ନାବିକ'ଟିଙ୍କୁ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଭୋକର ଦାଉ ସମ୍ଭାଳିବାକୁ ପଡ଼େ ।

ଏତେଦିନ ଭାରତରେ ରହିଲେ ମଧ ଏହି 'ଆଦିମ ନାବିକ'ଙ୍କର ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ଜ୍ଞାନ ଖୁବ୍ କମ୍- ଆରବୀ, ପାରସୀ, ମାଳୟୀ, ତାମିଲ, ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଓ ଉର୍ଦ୍ଦୁ ଶବ୍ଦାବଳୀର ଅଦ୍ଭୁତ ମିଶ୍ରଣର ତାଙ୍କ ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀ ଯାହାର ଉଚ୍ଚାରଣ ମଧ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିକୃତ । ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ସିଙ୍ଗାପୁରରୁ କଲିକତା ଓ କଲିକତାରୁ ବମ୍ବେ ଯିବାଆସିବା କରୁଥିବା ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଜାହାଜରେ ଏଇ ଭାଷା ବ୍ୟବହାର କରାଯାଏ । ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଏଇ ନୌଜୀବନ ଖୁବ୍ ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର । ତାହା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଦୁନିଆଁ । ଏହି ଜାହାଜର କପ୍ତାନ ଓ ଅଫିସରମାନେ ୟୁରୋପୀୟ ଓ ଅନ୍ୟ 'ଲସ୍କର'ମାନେ ଚିଟାଗଙ୍ଗ, ମାଡ୍ରାଜ ଉପକୂଳ ଓ ପୂର୍ବବଙ୍ଗରରୁ ଆସିଥିବା ଲୋକ । ସେ ଜୀବନର ବର୍ଣ୍ଣନା ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଗ୍ରନ୍ଥ ଦରକାର । ମୋର ନୂଆ ଚାକିରିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ବହୁପ୍ରକାର ଦାୟିତ୍ୱ ମଧରୁ କଷ୍ଟମ କଲେକ୍ଟର ଦାୟିତ୍ୱ ଅନ୍ୟତମ - ସେହି ଅବସରରେ ମୁଁ ବାରମ୍ବାର ଏହି ଜୀବନର ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଚି ଯାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବାର ସୁଯୋଗ ପରେ ବହୁବାର ଆସିବ ।

ଏହି 'ଆଦିମ ନାବିକ'ଙ୍କ ପତ୍ନୀ ତଥା ପରିଚାଳିକା ଶ୍ରୀମତୀ ବ୍ରିଗେଟ ବଣ୍ଡ୍ ଥିଲେ ଜଣେ କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟା, ଲୋଳିତଚର୍ମା ବୃଦ୍ଧା ଯେ କି ଗୋଟିଏ ଗାଧୁଆଚୌକିରେ ବସି ବୁଲାଚଲା କରନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ୱାମୀ ସମୁଦ୍ରର ସବୁ ବିଷୟ ଚିକିନିଖି ବୁଝିଲାପରି ସେ ସ୍ଥଳର ସବୁ ବିଷୟ ବୁଝନ୍ତି । ତାଙ୍କର କିଛି ଜମି ଓ କେତେଟା ଘର ଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ବିଶେଷ ଖ୍ୟାତି ଥିଲା ଆଉ ଏକ ବିଷୟରେ ଯାହାକୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀ କହୁଥିଲେ, 'ପ୍ଲାଇ ମାଉଥ୍ ଭ୍ରାତୃମଣ୍ଡଳୀ । ଏଥିପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କ ଘରେ ପ୍ରାର୍ଥନାସଭା ଡକାଉଥିଲେ ଯେଉଁଠିକି ଏହି 'ଆଦିମ ନାବିକ' ଆମକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି କହୁଥିଲେ - ବିଡ୍‌ଡ଼ିର ପ୍ରାର୍ଥନା ସଙ୍ଗୀତ ଶୁଣିବାକୁ ଆସିବେ ଆପଣ । ବିଡ୍‌ଡ଼ି ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ପ୍ରାର୍ଥନା କରେ । ଦୁଃଖର ସହିତ କହୁଚି ଯେ ଆମେ କେବେ କେହି ସେଠାକୁ ଯାଇନାହୁଁ । ବିଡ୍‌ଡ଼ି, ସେହି ବୃଦ୍ଧା ଜଣକ ନିଶ୍ଚୟ ବୁଦ୍ଧିମତୀ ଏବଂ କୌଣସି ସମୟରେ ଉତ୍ତମ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କରିଥିବା ପରି ମନେହୁଏ । କେବେକେବେ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସେ ଆମ ଉଦ୍ୟାନରେ ଆସି ବସନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ ବିଭିନ୍ନ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନର ଗଭୀରତା ଦେଖି ଅନେକ ସମୟରେ ଆମେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉଁ । ତାଙ୍କ ବଂଶ ପରିଚୟ କ'ଣ ଏବଂ କିପରି ଏଇ ସୁଦୂର ଆପଦ୍‌ଜ୍ଞେୟ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାକୁ ଟାଣିହୋଇ ଆସିଲେ ତାହା ଏକ ରହସ୍ୟ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ପରିବାର ବଡ଼ । ବହୁତଗୁଡ଼ିଏ ପୁଅଝିଅ । ଜଣକ ଛଡ଼ା ସମସ୍ତେ ବଙ୍ଗଳାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିବାହ କରି ଭଲ ଦରମାରେ ଚାକିରି ପାଇ ରହିଯାଇଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ଅବିବାହିତା କନ୍ୟା ଏଲିଶ୍, ଚାଳିଶି କିମ୍ବା ତଦୂର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ବୟସର, ଶ୍ଳଥଚର୍ମା, ଧୂର୍ତ୍ତସ୍ୱଭାବା କୁମାରୀ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଥାଏ ଏବଂ ବାଲେଶ୍ୱରକୁ ଯେତେ ଯୁବକ ଯାଆନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ କବଳିତ କରିବା ପାଇଁ ତା'ର ବହୁ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ମାୟାମନ୍ତ୍ର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ବିଫଳ ପ୍ରୟାସ କରେ ।

ଏହି ନିଶ୍ଚଳ ସ୍ଥାନରେ ଏହିପରି କିଂଭୂତ ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ଆମେ ଚାରିବର୍ଷ ରହିଲୁ । ମୁଁ ଅତିଶୀଘ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଭାଷା ଓଡ଼ିଆ ଶିଖିଗଲି ଏବଂ ଜଣେ ଆମେରିକୀୟ ବ୍ୟାପ୍‌ଟିଷ୍ଟ ପ୍ରଚାରକ ଇ. ବି. ହାଲାମକୁ ଓଡ଼ିଆ ବ୍ୟାକରଣ ଲେଖିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋର 'ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାସମୂହର ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ' ଆରମ୍ଭ କରି ଅଠର ମାସରେ ଶେଷ କଲି । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାତଃଭୋଜନ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳ ଆଠଟାରୁ ଦଶଟା - ଦୁଇ ଘଣ୍ଟା ପରିଶ୍ରମ କଲି । ମୋର ସରକାରୀ କାମ୍ ଖୁବ୍ ଭିଡ଼ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବରାବର ଲାଗି ରହିଥାଏ ଏବଂ ସେଥିରୁ ଏଇ ଦୁଇ ଘଣ୍ଟାଟି ମାତ୍ର ମୁଁ ଦେଇ ପାରୁଥିଲି । ଦିନର ସବୁ ସମୟରେ ଲୋକେ ଏ କାମ

ସେ କାମ ନେଇ ଆସନ୍ତି, ବେଳେ ବେଳେ ବହୁତ ରାତିଯାଏ ମଧ୍ୟ । ଏହି ସମୟରେ ମୁଁ ମୋର ପ୍ରିୟ ଘୋଡ଼ା 'ବାଲାକ୍ଲାଭା'କୁ କିଣିଲି ଯେ.କି ନ' ବର୍ଷ ଯାଏ ମୋର ବିଶ୍ୱସ୍ତଭୃତ୍ୟ ରୂପେ ଶହଶହ ମାଇଲ ମୋତେ ବୋହି ନେଇଥିଲା । ସେ ଦେଖିବାକୁ ସୁନ୍ଦର ନ ଥିଲା । ବିଶାଳ ଶରୀର, ବଡ଼ ଅସ୍ଥିବିଶିଷ୍ଟ ଏଇ ଚେଷ୍ଟନଓ୍ୱାଲର(ନ୍ୟୁ ସାଉଥ୍ ଉଏଲସ୍‌ରୁ ଭାରତକୁ ଆସୁଥିବା ସାମରିକ ଅଶ୍ୱ)ର ଚାରିଟା ଧଳାପାଦ ଆଚରଣ ଏବଂ ଭୟଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଥିଲା । ମୁଁ କିଙ୍ଗ୍ ଲୋକ୍‌ଙ୍କର କ୍ରିମିଆ ପଢୁଥିଲି ଏବଂ ଏଇ ଘୋଡ଼ା ଆଣିଲାବେଳେ ବାଲାକ୍ଲାଭାଠାରେ ହାଲକା ବାହିନୀର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆକ୍ରମଣ ସମୟରେ ଲର୍ଡ଼ କାର୍ଡ଼ିଗାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଅଶ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣନା ଚାଲିଥିଲା । ମୁଁ ପଢୁଥିବା ସେହି ଅଶ୍ୱର ବର୍ଣ୍ଣନା ସହିତ ମୋ ଘୋଡ଼ାଟିର ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଏତେ ଅଧିକ ଥିଲା ଯେ ମୁଁ ତା'ର ନାମକରଣ ସେହିପରି କରିଦେଲି । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଉପସାଗରୀୟ ଘୋଡ଼ୀ ଥିଲା । ଆମେଦୁହେଁ ଅନେକଥର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳରେ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପଲକ୍ଷରେ ପ୍ରମୋଦ ଭ୍ରମଣରେ ଯାଇଛୁ । ବାଲାକ୍ଲାଭା ଖୁବ୍ ଦୁଷ୍ଟ ଥିଲା ଭୟଙ୍କର ଭାବରେ ପିଠି ବଙ୍କେଇ ଲମ୍ଫ ଦେଉଥିଲା, ତା'ର ସଇସକୁ କାମୁଡ଼ି ଦେଉଥିଲା ଏବଂ ସକାଳେ ଯାତ୍ରାରମ୍ଭ ସମୟରେ ମୋର ତା' ସହିତ ପ୍ରାୟ ସଂଘର୍ଷ ଘଟୁଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ସେ ମତେ ଚିହ୍ନିଥିଲା ଏବଂ ଆମେ ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ ଥିଲୁ ।

ସେ ବର୍ଷ ବଡ଼ଦିନ ଆମେ କଟକରେ ଜଜ୍ ରବଟ୍ ଆଲେକଜାଣ୍ଡରଙ୍କର ଅତିଥି ଭାବରେ କଟାଇଲୁ । ସେ ଥିଲେ ମେଳାପି, ଉଦାର ହୃଦୟର ବୃଦ୍ଧ, ଆମର ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ ଏବଂ ବୋତଲ ବିୟର ପାନରେ ପାରଙ୍ଗମ । ତାଙ୍କପରି ଲୋକ ମୁଁ ଆଉ ଦେଖି ନାହିଁ । ଆମେ ଟ୍ରଙ୍କରୋଡ଼ ଦେଇ ଯାଉଥିଲୁ ଏବଂ ତମ୍ବୁ ବା ବଙ୍ଗଳାରେ ରହୁଥିଲୁ । ଭରତର ଅଧିକାଂଶ ଅଞ୍ଚଳ ପରି ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବତ୍ର ଦଶ, ପନ୍ଦର ମାଇଲ ଅନ୍ତରରେ ଛୋଟ ବଙ୍ଗଳାମାନ ଅଛି । ଏ ସବୁ ସରକାରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତିଆରି । ପ୍ରଧାନତଃ ରାସ୍ତା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ନିର୍ମାଣକାର୍ଯ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରୁଥିବାବେଳେ ନିର୍ମାଣବିଭାଗର କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏସବୁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ।

କଟକରୁ ପ୍ରାୟ ଚବିଶ ମାଇଲ ଦୂରରେ ନେଉଳପୁରଠାରେ କେନାଲରେ ଜଳସେଚନ ବିଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଷ୍ଟିମର ଆମ ପାଇଁ ଅପେକ୍ଷା କରିଥିବାର ଦେଖିଲୁ । ସେ କେନାଲ ଅଳ୍ପଦିନ ପୂର୍ବରୁ ସେଠାରେ ଖୋଲା ସରିଗଲା । ଷ୍ଟିମରର ଯାତ୍ରୀଦଳରେ ଥିଲେ ବାରଜଣ ପୁରୁଷ, ତିନି ଚାରିଜଣ ମହିଳା, କେତେ ଜଣ ପିଲା । ବେଶ୍ ଆନନ୍ଦଦାୟକ ହେଲା । ଆମେ ସକାଳୁ ବାହାରିଲୁ । ଦିନଯାକ ପ୍ରଧାନତଃ ଭୋଜନ,

ପାନ, ଧୂମପାନ, ତାସ୍‌ଖେଳ ଓ ଗୀତରେ କଟିଲା । ତେଣୁ କଟକରେ ରାତି ଏଗାରଟାବେଳେ ପହଞ୍ଚିଲା ବେଳକୁ ଖୁବ୍ କ୍ଳାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲୁ । ମହାନଦୀର ଗୁଡ଼ାଏ ବାଲିଚଡ଼ାରେ ଲାଗି ରହିବାରୁ ଆମର ଏତେ ଡେରି ହେଲା । ମନୋରମ କଟକ ସହର ବିଷୟରେ ମୁଁ ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁନାହିଁ ; କାରଣ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଆମେ ଏହାକୁ ଆହୁରି ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଲୁ ତାହାର ଆକର୍ଷଣ ଆମକୁ ପ୍ରଥମ ଭ୍ରମଣକାଳରେ ହିଁ ମୁଗ୍ଧ କଲା । ପ୍ରଶସ୍ତ ଛାୟାଶ୍ରିତ ରାସ୍ତା, ସବୁଜ ପ୍ୟାରେଡ୍ ପଡ଼ିଆ, ଛବିଳ ହର୍ମ୍ୟରାଜି, ଦୁଇ ପ୍ରଶସ୍ତ ନଦୀ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପଟରେ ସୁନ୍ଦର ନୀଳ ପର୍ବତମାଳା ଏସବୁ ମିଶି ଏ ସ୍ଥାନଟିକୁ ଭାରତର ସୁନ୍ଦରତମ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ କରିଛି ।

ସହରଠାରୁ ପ୍ରାୟ ମାଇଲିଏ ଦୂରରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଅଛି ଘୋଡ଼ାଦୌଡ଼ ପଡ଼ିଆ ଓ ଉଚ୍ଚ ମଞ୍ଚ । ଖୁବ୍ ସକାଳୁ ସେଠାରେ ଘୋଡ଼ାଦୌଡ଼ ହେଉଥିଲା । ବିଜୟ ନଗର ମହାରାଜା ଜଣେ ଖର୍ବକାୟ ଇଂରେଜ ଘୋଡ଼ାଦୌଡାଳିଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଘୋଡ଼ା ପଠାଇଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ଅଶ୍ୱଚାଳନ କୌଶଳ ବଳରେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସୌଖିନ ଦୌଡ଼ାଳିଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରିଦେଉଥିଲେ । ପୁଣି ଭୋଜିମାନ ହେଉଥିଲା ଯେଉଁଥିରେ କୋଡ଼ିଏ କିମ୍ବା ତିରିଶ ଜଣ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ଭଦ୍ରମହିଳାମାନେ ଚାଲିଯିବାପରେ ଚାଲୁଥିଲା ଗରମ ହୁଇସ୍କି ଓ ପାଣି ଏବଂ ଅଧରାତିର ବେଶି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୀତ । କଟକରେ ଅନ୍ତତଃ ସେତେବେଳେ ଗୋଟିଏ ମାଡ୍ରାଜ ରେଜିମେଣ୍ଟ ଅବସ୍ଥାପିତ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମେସ୍‌ରେ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ବଡ଼ ଭୋଜିମାନ ଲାଗୁଥିଲା । ସେଣ୍ଟଜନ୍ ରଜନୀ (ଡିସେମ୍ବର ୨୭)ରେ ମ୍ୟାସନ ଗୃହରେ ବଡ଼ ଉତ୍ସବ ହେଉଥିଲା, ତା'ପରେ ଲଜ୍‌ଠାରେ ଭୋଜି ଯେଉଁଥିରେ ପ୍ରାୟ ପଚାଶ ସରିକି ଭ୍ରାତୃମଣ୍ଡଳୀ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ସେଠାରେ ଖୁବ୍ ଖିଆପିଆ, ପାର୍ଟିତୁଣ୍ଡ ଚାଲେ ସକାଳଯାଏ ଏବଂ ବହୁ ଭାଣ୍ଡାମୀ ଓ ଅଟ୍ଟାଡାମସାରେ ଶେଷ ହୁଏ ।

ସେତେବେଳେ ଏଇ ସ୍ଥାନଟି ଗୋଟିଏ ବଡ଼ ଶାସନକେନ୍ଦ୍ର ଥିବାରୁ ଏବଂ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଛୋଟଛୋଟ କେନ୍ଦ୍ରର ମିଳନସ୍ଥଳ ଥିବାରୁ ବେଶ୍ ଜୀବନ୍ତ ଥିଲା । ମୋର ଜାଣିଥିବା ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ଥିଲା ଅନ୍ୟତମ ସର୍ବୋତ୍କୃଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦ–ଦାୟକ, ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର, ସୁନ୍ଦର ଏବଂ ସାଧାରଣ ଭାବରେ ପସନ୍ଦଯୋଗ୍ୟ – ଅନ୍ତତଃ ସେତେବେଳେ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୮୬୯ ରୁ ୧୮୭୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ଜାଣିଥିବା ସମୟରେ ଏହା ଏହିପରି ଥିଲା ।

୧୮୭୦ ନବବର୍ଷର ପ୍ରଥମ ସପ୍ତାହରେ ଆମେ ବାଲେଶ୍ୱର ଫେରିଲୁ । ବିରାଟ ଓ କୋଳାହଳମୟ କଟକ ତୁଳନାରେ ଏହା ଖୁବ୍ ଛୋଟ ଜଣାପଡ଼ିଲା । ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଥିବା ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀଦଳ ଥିଲେ ଏଠାରେ ସବୁଠାରୁ କର୍ମମୁଖର । କଲିକତାରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିଥିବା ଗ୍ରେଟ୍ ଇମ୍ପିରିଆଲ୍ ରୋଡ଼ର ଅଂଶବିଶେଷ ରୂପେ ଓଡ଼ିଶା ଟ୍ରଙ୍କ ରୋଡ଼ ସମଗ୍ର ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ବ୍ୟାପୀ ଏହାର ମେରୁଦଣ୍ଡରୂପେ ଶହେ କୋଡ଼ିଏ ମାଇଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିଛି । ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଦା ଭାବରେ ତିଆରି ଏହି ରାସ୍ତାଟି ଯେଉଁ ବାଟଦେଇ ଯାଇଛି ସେହି ଅଞ୍ଚଳର ଭୂମିସ୍ତରର ପନ୍ଦରରୁ କୋଡ଼ିଏ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚରେ ନିର୍ମିତ ଏହି ରାସ୍ତା ସୁଦୃଢ଼ ଇଟାର ପୋଲ, ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ଛାୟାପ୍ରଦ ବୃକ୍ଷ ଏବଂ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ତାର ଓ ଖୁମ୍ବ ସବୁ ଥାଇ ଦୂରକୁ ଗୋଟାଏ ବିରାଟ ବନ୍ଧପରି ଦେଖାଯାଏ । ଏଇ ରାସ୍ତାର ଉପରିଭାଗ ମାଙ୍କଡ଼ାପଥରରେ ତିଆରି । ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବତ୍ର ବ୍ୟବହୃତ ଏଇ ପଥରରେ ରାସ୍ତା, ପୋଲ ଓ ଘରର ମନଲାଖି କାମ ସବୁ ହୋଇଥାଏ । ଏହି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ପଥଦେଇ ବର୍ଷସାରା, ବିଶେଷ କରି ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଉତ୍ସବ ସମୟରେ ଦୋଳଯାତ୍ରା ବା ଜାନୁୟାରୀର ବାସନ୍ତୀ ଉତ୍ସବ ଏବଂ ଜୁନବେଳର ରଥଯାତ୍ରାବେଳେ ଭାରତର ସର୍ବାଞ୍ଚଳରୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀଙ୍କର ଧାର ଛୁଟେ । ଗରିବଲୋକେ କ୍ଲାନ୍ତମନ୍ଥର ପଦବ୍ରଜରେ ଏବଂ ଧନୀଲୋକ ଶଗଡ଼ କିମ୍ବା ପାଲିଙ୍କିରେ ପୁରୀର ବିରାଟ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରକୁ ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ଏହି ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଡାକୟତି ଓ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ରାସ୍ତାତମାମ ପୋଲିସ୍ ଜଗୁଆଳର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥାଏ । ପଥ ମଧ୍ୟରେ ଅତ୍ୟଧିକ କ୍ଳାନ୍ତି କିମ୍ବା ରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ଚିକିତ୍ସାର ସୁବିଧା ପାଇଁ ସ୍ଥାନେସ୍ଥାନେ ଚିକିତ୍ସାଳୟମାନ ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଅବଶ୍ୟ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ରୋଗରେ ପଡ଼ି ମରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରାୟ ଫେରିବାବେଳେ ସେମାନେ ସଙ୍ଗରେ ଜ୍ୱର ଓ ବିସୂଚିକା ଧରି ଫେରନ୍ତି । ବସ୍ତୁତଃ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ହିଁ ବେଶି କଷ୍ଟ ଭୋଗନ୍ତି ।

ଜଗନ୍ନାଥ(ଇତର ଭାଷାରେ 'ଜଗର୍ନଟ') ମନ୍ଦିରରେ ପଣ୍ଡା ନାମରେ ଏକ ଜାତୀୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଅଛନ୍ତି, ଯେଉଁମାନଙ୍କର କାମ ହେଲା ଭାରତର ସର୍ବତ୍ର ବହୁ ଦୂରଦୂରାନ୍ତକୁ ଭ୍ରମଣ କରି ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାକୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାରେ ଆସିବାର ସୁଫଳ ପ୍ରଚାର କରିବା ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଣୋଦିତ କରିବା । ବର୍ତ୍ତମାନର ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା ପ୍ରତି କମିଆସୁଥିବା ଆଦର ଏମାନଙ୍କ ପ୍ରଚାର ଫଳରେ ବଞ୍ଚି ରହିଛି । ସେମାନଙ୍କ ସର୍ବାଧିକ ସଫଳତା ବିଶେଷ ଭାବରେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କଠାରେ । ଜଣେ ସବଳ ଦୀର୍ଘକାୟ

ପଣ୍ଡା ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଚାଲି ଯାଉଥିବ, ପଛେପଛେ ଗାଈପଲ ପରି ଖର୍ବକାୟ ବଙ୍ଗାଳୀ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କ ଛୋଟ ଦଳଟିଏ, ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଦେହରେ ଜଡ଼ି ରହିଥିବା ଖଣ୍ଡେ ଲେଖାଏ ଛୋଟ ଲୁଗା ପିନ୍ଧି, ତାଳପତ୍ର ପେଡ଼ିରେ ନିଜର ଲୁଗାପଟା ମୁଣ୍ଡରେ ମୁଣ୍ଡେଇ ଓ ପଣ୍ଡା ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କ ବୁଜୁଳାଟି କାନ୍ଧରେ ଓହଳାଇ ଚାଲୁଥିବାର ଦୃଶ୍ୟ ଅତି ସାଧାରଣ । ଏଇ ରାସ୍ତାସାରା ମଝିରେମଝିରେ ଚଟି ବା ପାନ୍ଥନିବାସ ଅଛି । ରାତିରେ ଏମାନେ ଏଇଥିରୁ ଗୋଟିକରେ ରହନ୍ତି । ଏଇଠି ପଣ୍ଡା ମହାପ୍ରଭୁ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଦଳଟି ତାଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଦ୍ୟ ପଦାର୍ଥ କିଣନ୍ତି, ରୋଷେଇ କରନ୍ତି, ବିଛଣା ବିଛେଇ ଦିଅନ୍ତି, ଖାଦ୍ୟ ପରଷନ୍ତି, ଚିଲମରେ ନିଆଁ ଧରେଇ ଦିଅନ୍ତି, ତାଙ୍କ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ତୈଳମର୍ଦ୍ଦନ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେ ଇଚ୍ଛା କଲେ ତାଙ୍କ ଦୈହିକ କାମନାର ମଧ୍ୟ ପରିପୂରଣ କରନ୍ତି ।

ଅବଶେଷରେ ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି ପଣ୍ଡା ତା'ର ଏଇ ଦଳଟିକୁ ସବୁ ପବିତ୍ର ସ୍ଥଳ ବୁଲାଇ ଦେଖାଏ, ସେମାନଙ୍କୁ ସବୁ ପ୍ରକାର ନୈବେଦ୍ୟ କରାଏ ଏବଂ ପଢ଼ିଆରୀ ବା ମନ୍ଦିର ପୂଜକମାନଙ୍କ ସହ ମେଳ ହୋଇ ଦାନ ଓ ଦକ୍ଷିଣା ବାବଦରେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଶେଷ କଉଡ଼ିଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟାଣିନିଏ । ଉତ୍ସବ ଅନୁଷ୍ଠାନ ସରିଗଲେ ତା'ର ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କାମ ସରିଯାଏ । ସେତେବେଳେ ସେ ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥାଶୀଘ୍ର ବିଦା କରିଦିଏ ଶହଶହ ମାଇଲ ଦୂର ସେମାନଙ୍କ ଘର ଖୋଜି ଖୋଜି ନିଃସହାୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଫେରିବାପାଇଁ । ଏହିପରି ବେଳେବେଳେ ନିଜ ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କ ସଂଚିତ ଧନକୁ ଗୁପ୍ତରେ ହାତପୈଠ କରିଥିବା ଓ ବହୁ ଦୂରର ନିଜର ନିବାସ ସ୍ଥଳରୁ ଆସିଥିବା ଏହି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଗୁଡ଼ିକ ବିଚରା ବର୍ଷାରେ ଭିଜିଭିଜି କ୍ଳାନ୍ତ ପଦରେ ଘରକୁ ଫେରନ୍ତି, କାରଣ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ବର୍ଷାଋତୁରେ ପଡୁଥିବା ରଥଯାତ୍ରା ସମୟରେ ହିଁ ସେମାନେ ଆସିଥାନ୍ତି । କ୍ଷୁଧା, କ୍ଳାନ୍ତି ଓ ବର୍ଷା କାକର ସହିସହି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ରାସ୍ତା କଡ଼ରେ ମରନ୍ତି । ବଳ ବୟସ ଜୋରରୁ ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଯାତ୍ରାରୁ ରକ୍ଷା ପାଆନ୍ତି, ସେମାନେ ସ୍ୱାମୀର କ୍ରୋଧକୁ ଭୟ କରି ଘରକୁ ଫେରି ନ ପାରି କଲିକତାରେ ବେଶ୍ୟାମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି କରିବସନ୍ତି । ଦୁଷ୍ଟ ଲୋକେ ଧର୍ମର ଏପରି ହୀନ ଉପଯୋଗ କରିପାରନ୍ତି !

ଅନେକ ସମୟରେ ଜିଲ୍ଲାତମାମ ରାସ୍ତାରେ ଘୋଡ଼ାରେ ବସି ବୁଲିବୁଲି ଆମେ କୋଡ଼ିକୋଡ଼ି ସଂଖ୍ୟକ ଶ୍ୱେତବସ୍ତ୍ରା ବଙ୍ଗୀୟା ନାରୀଙ୍କୁ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଭୂଇଁ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କ ଏକମାତ୍ର ଆବରଣ ଖଣ୍ଡେ ଛୋଟିଆ ଶାଢ଼ୀ ଗୁଡ଼େଇ ହୋଇ ଶୋଇ ରହିବାର ଦେଖିଛୁ ।

ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେ ଜୀବନ୍ତ, କେତେ ମୃତ ଆମେ ଜାଣିନାହୁଁ । କେବଳ ନିତି ସକାଳୁ ମୁର୍ଦ୍ଦା ଫରାସ(ଶବ ବୁହାଳି କୁହାଯାଉଥିବା ଦଳେ ଲୋକ) ଗାଡ଼ି ଧରି ଆସନ୍ତି ଏବଂ ରାତି ମଧ୍ୟରେ ଇହସଂସାର ଯାତ୍ରା ଶେଷ କରିଥିବା ଏହି ଧବଳବସ୍ତ୍ରାବୃତ୍ତାମାନଙ୍କୁ ବୋହିନେଇ ପୋତିଦିଅନ୍ତି । ଏହି ରାସ୍ତା କଡ଼େକଡ଼େ ଏହିପରି ଶବ ପରିଷ୍କାର କରୁଥିବା ଅନେକ କର୍ମଚାରୀ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ଆମକୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଆସିଥିଲେ ଡଃ ଡବ୍ଲ୍ୟୁ. ଡବ୍ଲ୍ୟୁ. ହଣ୍ଟର ନାମରେ ଜଣେ ଲେଖକ ଯାହାଙ୍କ ଲେଖା ଖୁବ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଭୁଲ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ସାତଦିନର ରହଣି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ମତେ ଅସରନ୍ତି ପ୍ରଶ୍ନରେ ଏତେ ଜର୍ଜରିତ କରିଥିଲେ ଯେ ସେ ଗଲାପରେ ଆଉ ମାସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରଶ୍ନ ନ ପଚାରିବାକୁ ମୁଁ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ନିଷେଧ କରିଦେଇଥିଲି । ସେତେବେଳେ ସେ ଥିଲେ କ୍ଷୀଣ ଖର୍ବକାୟ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି, ମୁହଁଟା କୁରାଢ଼ି ପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ । ତାଙ୍କର ଲେଖାର ଶୈଳୀ ସାମ୍ବାଦିକ ସୁଲଭ ପ୍ରଚାରମୁଖୀ ଓ ଆକର୍ଷଣୀୟ । ଟିକିନିଖି ତଥ୍ୟାବଳୀ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ସେ ଥିଲେ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହୀ । ଏ ସବୁକୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେ ଅତି ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ଭୟାନକ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । କଟକରେ ଥିବା ସାମରିକ ବାହିନୀର ଖୁସ୍-ମିଜାଜିର ତଳିଆ ଅଫିସରଗଣ ତାଙ୍କର କାମରେ ଆସିବା ଭଳି ଅଦ୍ଭୁତ କାଳ୍ପନିକ କଥାର ଜାଲ ବୁଣି ନିଜେ ନିଜେ ଆମୋଦ ଲାଭ କରନ୍ତି । ଏହି ସବୁ କଥାକୁ ସେ ବିଧିମତେ ନିଜ ଟିପାଖାତାରେ ଲେଖି ଓଡ଼ିଶା ବିଷୟକ ନିଜର ବହିରେ ବ୍ୟବହାର କରିଛନ୍ତି । ଅତିଥି ଭାବରେ ସେ ଜଣେ ଅଡୁଆ ଲୋକ । କାରଣ ଆମର ସାଦାସିଧା ଖାଦ୍ୟରେ ସେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ଥିଲେ । ଭାରତର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳସ୍ଥ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ରହଣି ସ୍ଥଳରେ ଥିବା ଅଧିକାଂଶ ଲୋକଙ୍କ ପରି ଆମେ ଚଳୁ । ଆମ 'ଛୋଟ ହାଜିରି' ଅର୍ଥାତ୍ ଛୋଟ ଆହାର ସାଢ଼େ ପାଞ୍ଚରୁ ଛ'ଟା ମଧ୍ୟରେ ହୁଏ ଏବଂସେଥିରେ ଥାଏ ଚାହା, ସିଝା କିମ୍ବା ପୋଚ୍ ହୋଇଥିବା ଅଣ୍ଡା, ଟୋଷ୍ଟ ଓ ଫଳ । ତା'ପରେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ବୁଲିଯାଉ ! ଏଗାରଟା ବେଳକୁ ପ୍ରାତରାଶରେ ଥାଏ ସିଝା କିମ୍ବା ଭଜା ମାଛ, ମାଂସ ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟା ପ୍ରକାର, ସାଧାରଣତଃ କୁକୁଡ଼ା ମାଂସ ଓ ସାଲାଡ଼ । ପରେପରେ ଭାତ ଓ ପରିବା ତରକାରୀ ଏବଂ ମିଠା କିମ୍ବା ଫଳ । ଆମେ ପିଉ ବୋତଲରେ ଥିବା ବିୟର ଯେଉଁଟା କି ଥିଲା ସାଧାରଣ ପାନୀୟ କିମ୍ବା ପଣ୍ଡିଚେରୀ ବାଟେ 'ବଉଡ୍ୟୁ'ରୁ ଆସୁଥିବା ଶସ୍ତାସୁନ୍ଦର ଚାର୍ଲେଟ । ତା'ପରେ ଲାଗେ ଦିନତମାମ ଅଫିସ୍ କାମ । ଚାରିଟାରୁ ପାଞ୍ଚଟା ମଧ୍ୟରେ

ଚା ଓ କେକ୍ । ତା'ପରେ ଆମେ ବୁଲିଯାଉ କିମ୍ବା ଆମ ଘର ହତା ମଧ୍ୟରେ କାଠପେଣ୍ଡୁର ଖେଳି ଖେଳୁ । ସାଢ଼େ ସାତ କିମ୍ବା ଆଠଟା ବେଳର ପ୍ରଧାନ ଭୋଜନରେ ଥାଏ ସୁପ୍(ପରିବା କିମ୍ବା ମାଂସ ସିଝା ପାଣି), ଏଣ୍ଟ୍ରି , ସେକା ହୋଇଥିବା ବତକ କିମ୍ବା କୁକୁଡ଼ା, ବେଳେବେଳେ ଛେଳି ବା ମେଣ୍ଢା ମାଂସ, ଶିକାର କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସ୍ୱାଦ୍ୟ ମାଂସ ଏବଂ ମିଠା । ବିଅର କିମ୍ବା ଚାରଲେଟ୍ ପିଉ । ଏଇ ଖାଦ୍ୟ ଆମକୁ ବେଶ୍ ଭଲ ମନେହୁଏ ; ସାମ୍ମେନ୍ ପାଟ୍-ଡ଼ି-ପଏଗ୍ରାମ୍ ଏବଂ ଟିଣରେ ଆସୁଥିବା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁଭୋଜ୍ୟ । ଟିଣ ଖାଦ୍ୟଗୁଡ଼ାକୁ ଆମେ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଓ ଅନେକ ସମୟରେ କଦର୍ଯ୍ୟ ମନେକରି ତା'ର ଧାର ଧରୁନା, କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ଅନେକଲୋକ ସେଗୁଡ଼ାକୁ ମହାନ ଆଭିଜାତ୍ୟ ବୋଲି ମନେ କରନ୍ତି । ଅନେକ ସମୟରେ ଆମର ୟୁରେସୀୟ ବନ୍ଧୁମାନେ ଆମକୁ କହନ୍ତି - ''ଓଃ ତମେ ସବୁ ଖୁବ୍ ପଇସାବାଲା, ସବୁଦିନ ତୁମେ ଟିଣ ଖାଦ୍ୟ ଖାଉଥିବ ନିଶ୍ଚୟ । '' ଏକଥା ଶୁଣିବାକୁ ଭାରି ଆମୋଦ ଲାଗେ । ସେମାନଙ୍କ ଭଳି ଆମେ ମଧ୍ୟ ସାଧାରଣ ମାଂସ ଓ କୁକୁଡ଼ା ସେକା ଖାଇ ବଞ୍ଚୁ ଏକଥା କହିଲେ ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ହଣ୍ଟରଙ୍କର ଦୁଇଖଣ୍ଡରେ ଲିଖିତ 'ଓଡ଼ିଶା' ପୁସ୍ତକ ତାଙ୍କର ଆମ ପାଖକୁ ଏଇ ଆସିବାର ଫଳ । ଏହି ପୁସ୍ତକ ଖୁବ୍ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୁସମ୍ପାଦିତ, ଯଦିଓ ବହୁ ସଂଶୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ମୁଁ ଏବଂ କଟକ ଓ ପୁରୀର କଲେକ୍ଟରମାନେ ତାଙ୍କୁ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲୁ ; କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁକୁ ସେ ତାଙ୍କର ବହିରେ ବିଶେଷ କିଛି ଉପଯୋଗ ନ କରି ପରିଶିଷ୍ଟରେ ଖୁବ୍ ଛୋଟ ଅକ୍ଷରରେ ଭର୍ତ୍ତିକରି ଦେଇଥିଲେ ।

ଏଇ ବର୍ଷ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିବା ଇଂରେଜ ଡାକ୍ତର ଜଣକ ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ବିଦାୟ ନେଇଗଲେ । ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟକ ଡାକ୍ତର ନଥିବାରୁ ସରକାର ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଜଣେ ୟୁରେସୀୟ ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀଙ୍କୁ ପଠାଇଦେଲେ । ଏହି ଅକୁଳୀନ, ଅର୍ଦ୍ଧଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ ଡାକ୍ତରଖାନା ସହକାରୀ ରୂପେ ସରକାରୀ ଚାକିରିରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିଲେ । ସେଥିରେ ତାଙ୍କ କାମ ଥିଲା ଶଲ୍ୟ ଉପଚାର ସମୟରେ ଶଲ୍ୟକାରଙ୍କ ବୋଲହାକକାରୀ ରୂପେ ଜଗି ରହିବା, ଯନ୍ତ୍ରପାତି ସଫାକରିବା, କ୍ଷତବନ୍ଧା ପଟି ତିଆରି କରିବା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଶ୍ରମମୂଳକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା । ସମୟକ୍ରମେ ସେ ଔଷଧ ପ୍ରସ୍ତୁତକାରୀ ପଦକୁ ଉଠିଲେ ଏବଂ ତା'ପରେ ଔଷଧ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଲେ । କ୍ରମେ ଔଷଧ ନିଦାନ ପତ୍ର ଦେବା କାମ କରି ପରେ ଅନ୍ତତଃ ଜଣେ କୁଶଳୀ କମ୍ପାଉଣ୍ଡର ବନିଗଲେ । କୌଣସି ଏକ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହେବା ପରେ ସେ ଔଷଧ ଓ ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ପୁସ୍ତକସବୁ

ପଢ଼ିବାରେ ଲାଗିଗଲେ । ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ରହି ଏହି ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ କଥା ଶୁଣିଶୁଣି ଚିକିତ୍ସା ବିଷୟରେ ଏଣୁତେଣୁ ଜ୍ଞାନ କିଛି ସଂଗ୍ରହ କରିନେଲେ । ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ସେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଡାକ୍ତରମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଚାକିରି କଲେ ଏବଂ ଲର୍ଡ଼ ମେୟୋଙ୍କ ପାଇଁ ବଟିକା ତିଆରି କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କଲେ । ତା'ପରେ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ପରିବାରର ଭୃତ୍ୟ, ସେବିକା, ଜଗୁଆଳ ଓ ଇତର ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଔଷଧର ବିଧାନପତ୍ର ଦେବାର ଅନୁମତି ଲାଭ କଲେ । ଏହି ଅଭିଜ୍ଞତା ବଳରେ ସେ ଗୋଟାଏ ଜିଲ୍ଲାର ସିଭିଲ୍ ମେଡ଼ିକାଲ ଅଫିସର ପଦର ଯୋଗ୍ୟତା ହାସଲ କରିଗଲେ । ଉପଯୁକ୍ତ ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସକଙ୍କର ଅଭାବ ଥିବାରୁ ସରକାର ଚିକିତ୍ସାଜ୍ଞାନର ଯତ୍‌କିଞ୍ଚିତ୍ ଜ୍ଞାନ ଥିବା ଯେ କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ସେଥିଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ଆମ ପାଖକୁ ପଠାଗଲା ।

ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ସେ ଅଜ୍ଞ ହେଲେ ମଧ ମାରାତ୍ମକ ଜନ୍ତୁ ନ ଥିଲେ । କାରଣ ତାଙ୍କର ଔଷଧ ଭଲ କରୁନଥିଲେ ମଧ ଅନ୍ତତଃ କ୍ଷତି କରୁନଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ସମୟକ୍ରମେ ଅଭ୍ୟାସବଶରୁ ତାଙ୍କର ସାହସ ବଢ଼ିଗଲା ଏବଂ ସେ ଏକ ନୂଆ ପଦ୍ଧତିର ଚିକିତ୍ସା ଆରମ୍ଭ କଲେ ଯାହାକୁ ସେ କହୁଥିଲେ 'ଔଷଧୀୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ' । ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅନୁସାରେ ରୋଗୀ ଆରୋଗ୍ୟ କିମ୍ବା ମୃତ୍ୟୁ ଲାଭ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେକ ଔଷଧ ମଧରୁ ଲାଗ ଲାଗ ଗୋଟାଏ ପରେ ଗୋଟାଏ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିଲେ । ସେ ବର୍ଣ୍ଣକ୍ରମରେ ଆରମ୍ଭ କରିଥାନ୍ତି । ଯଦି 'କ' ନାମରେ ଥିବା ଔଷଧ କିଛି କାମ ନ କଲା ତେବେ 'ଖ' ନାମର ଔଷଧ ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତା'ପରେ 'ଗ' ଏହିପରି । ସେ ଆରୋଗ୍ୟ କରିଥିବା ରୋଗୀମାନଙ୍କଠାରୁ ମାରିଥିବା ରୋଗୀଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଯେ ବେଶି ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ , ତାହା ତାଙ୍କର ରୋଗୀମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ସକାଶେ । ସେମାନେ ତାଙ୍କର ଏହି ଅଦ୍ଭୁତ ପଦ୍ଧତି ବିଷୟ ଶୁଣି ଜାଣି ପାରିଲେ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଚିକିତ୍ସା କରିବା ଜଣା ନାହିଁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଔଷଧ ଖାଇଲେ ନାହିଁ ।

ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଆଗତପ୍ରାୟ ପ୍ରସୂତି ସମୟ ପାଇଁ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିଟି ଉପରେ ନିର୍ଭର କରାଯାଇ ପାରେନା । ମୋତେ ୧୦୬ ମାଇଲ ଦୂରପଥ କଟକକୁ ଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେଇଠି ଷୋହଳ ଡିସେମ୍ବର ୧୮୭୦ରେ ଆମର ୬ଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ ଓ ତୃତୀୟା କନ୍ୟା କାଥାରାଇନ୍ ଭୂମିଷ୍ଠ ହେଲା । ଏ ଘଟଣା ପରେପରେ ମୁଁ ଜିଲ୍ଲାକୁ ଫେରି ଆସିଲି ଏବଂ ସମୁଦ୍ର ତୀରର ବିରାଟ ସରକାରୀ ଅଞ୍ଚଳର ନିର୍ଜନ ସମତଳ ପ୍ରାନ୍ତରର ନୂଆନନ୍ଦ ଶିବିରରେ ବଡ଼ଦିନଟା ଯାକ ଏକୁଟିଆ କଟେଇ ଦେଲି । ଏ ସବୁ

ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୁଣ ମରାହୁଏ । ୧୮୭୦ରେ ମୁଁ ଇଲିଅଟ୍ ପାଖକୁ ଯେଉଁ ପତ୍ର ଦେଇଥିଲି ସେଥିରେ ଉପରୋକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳର ଏହିପରି ବର୍ଣ୍ଣନା ପାଉଛି ।

"ଏ ଲୁଣ ଭୂମି ସବୁ ମୋର ମନେପଡ଼େ ଅନେକ ବର୍ଷତଳେ 'ଇଲଷ୍ଟ୍ରେଡ଼େଡ୍ ଲଣ୍ଡନ୍ ନିଉଜ'ରେ ପ୍ରକାଶିତ ନିମ୍ନଦାନ୍ୟୁବ୍‌ର ବୁଲ୍‌ଗେରୀୟ କେଉଟର ଛବି ପରି, ଯାହାକି ମୁଁ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ଧରି ଦେଖି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ସ୍ମୃତିପଟରେ ପୂରା ଭାସିଯାଉଛି, ବିରାଟ ମଛରଗାମୀ ନଦୀ - 'ବୁସ୍ ଅଫ ଦି ବିଟର୍ନ' । ସାଧାରଣତଃ ମୁହଁଅନ୍ଧାର ବେଳ -ଦିଗ୍‌ବଳୟରୁ ଆସୁଥିବା ଧାରେଧାରେ ଆଲୁଅ ଏବଂ ଆଉ ସବୁ ଦୃଶ୍ୟ ଠିକ୍ ସେହିପରି । ଏଇ ଲୁଣ ଅଞ୍ଚଳ ସବୁ ବଣୁଆ ତୃଣଭୂମି - ସମୁଦ୍ର କୂଳେକୂଳେ ବାଲିପାହାଡ଼ ଦୁର୍ଗନ୍ଧଯୁକ୍ତ ସମୁଦ୍ର ନିକଟସ୍ଥ ଜଳଭାଗ ଆଂଶିକ ଲୁଣିଆ, ଆଂଶିକ ମଧୁର, କୁମ୍ଭୀରିଆ, ଚିକ୍କଣ କଳା ପଙ୍କ, ଅବସାଦକର ବିରାଟ ସାଗର - ଓଦା ବାଲି ଉପରେ ଖୁବ୍ ଦୂରରୁ ଗର୍ଜନ କରି ମଥା ପିଟୁଥିବା ଏହାର ଜଳର ଦୃଶ୍ୟ ଖୁବ୍ ଗମ୍ଭୀର । ବିତରୀତ ଦିଗର ଦୃଶ୍ୟଟି କ୍ଲାନ୍ତି ହରଣ କରେ । ଛୋଟ ସୁନ୍ଦର ପାହାଡ଼ର ଧାଡ଼ିଟିଏ - ଖୁବ୍ ଦୂରରେ ନୀଳରୁ ନୀଳତର ହୋଇ ଦେଖାଯାଉଥିବା ପାହାଡ଼ର ଆରପଟେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଏଇମାତ୍ର ବୁଡ଼ିଯାଉଛନ୍ତି ।

ଲୁଣ ମରା ହେଉଥିବା ସେଇ ନିର୍ଜନ ଭୟଙ୍କର ନିମ୍ନାଞ୍ଚଳ ସମୁଦ୍ର ତଟ ଅମ୍ଳଗୁଳ୍ମଦ୍ୱାରା ଲାଲ, ଲବଣ ଦ୍ୱାରା ଧବଳ, ଶୁଷ୍କ ଘାସରେ ଧୂସର । କିଆବୁଦା ଦ୍ୱାରା ଘେରା ଏହି ଭୂମି ସେପଟେ କର୍ଦ୍ଦମାକ୍ତ ସମୁଦ୍ରର ଗର୍ଜନ - ଘର ନାହିଁ, ଲୋକବାକ ନାହାନ୍ତି, କିଛି ନାହିଁ ।

"ଯେ ଭୂମିରେ ପାଦ କେବେ ଦେଇନି ମାନବ
ସୃଷ୍ଟିର ସର୍ଜନକାଳୁ ଶୁଭିନି କା ରବ ।"

ସେଠାରୁ ମୁଁ ଫେରି ଆସିଚି । ସେ ନିର୍ଜନ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୋତେ ବେଶ୍ କିଛି କଠିନ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ଏବଂ ୧୮୭୦ର ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ବାଲେଶ୍ୱର ନଦୀର ମୁହାଣରେ 'ବଳରାମ ଗଡ଼ି' ନାମରେ ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ଭଙ୍ଗା ବଙ୍ଗଳାଘର ଥିଲା । ଆଗେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀର ଏଇଟା ଥିଲା କାରଖାନା ଘର ଏବଂ 'ଅନ୍ଧକୂପ'ରୁ ବର୍ତ୍ତି ଯାଇଥିବା କେତେକ ଇଂରେଜ ଏଇଠାକୁ ଆଶ୍ରୟ ପାଇଁ ପଳାଇ ଆସିଥିଲେ । ମୁଁ ଥିବା ସମୟରେ ଏହାର ମାଲିକ ଥିଲେ ଧନୀ ଦେଶୀୟ ବ୍ୟବସାୟୀ । ସେ ମୋ ଅନୁରୋଧ କ୍ରମେ ଏହାକୁ ମରାମତି କରି ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳଟା ପାଇଁ ମୋତେ ଭଡ଼ା

ଦେଇଥିଲେ । ଗରମ ସମୟରେ ଆମେ ସେଠାକୁ ଯାଉ । ଦିନ ଓ ରାତିରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ବହୁଥିବା ଶୀତଳ ପବନ ଯୋଗୁଁ ପଙ୍ଖାର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼େ ନାହିଁ ।

ଫେବୃୟାରୀ ୧୮୭୧ରେ ସାର ଉଇଲିୟମ୍ ଗ୍ରେ ଅବସର ନେବାରେ ସାର ଜର୍ଜ କ୍ୟାମ୍ପବେଲ୍ ବଙ୍ଗଳାର ଲାଟ ହେଲେ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳାରେ କର୍ମତତ୍ପରତାର ସମୟ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଗ୍ରେ ଥିଲେ ଧୀର ଓ ମନ୍ଥର ସ୍ୱଭାବର ଲୋକ । ତାଙ୍କର ସମସ୍ତ କର୍ମସମୟ କେବଳ ସଚିବାଳୟରେ ହିଁ କଟିଗଲା ଏବଂ ପ୍ରଦେଶର ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର ଶହେରୁ ଅନେସତ ଭାଗର ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଥିଲା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପୋଥିଗତ । ବିସ୍ତୃତ ଟିକିନିଖି ବିବରଣୀ ଲେଖିବାରେ ସେ ଖୁବ୍ ଆଗ୍ରହୀ ; କିନ୍ତୁ କିଛି ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ କାମ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଅବସର ନେବାବେଳେ ବିଶେଷ କିଛି ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲାନାହିଁ । ତେଣୁ ସେ ଅବସର ନେବାବେଳେ ବିଶେଷ କିଛି ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲାନାହିଁ । କ୍ୟାମ୍ପବେଲ୍ ଥିଲେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ଧରଣର । ତାଙ୍କର ଥିଲା ଚଞ୍ଚଳ କର୍ମତତ୍ପରତା ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଦୁର୍ଦମ ଇଚ୍ଛା; ତା' ସାଙ୍ଗକୁ ପ୍ରବଳ ଆତ୍ମବିଶ୍ୱାସ । ଏହାରି ଫଳରେ ସେ ସବୁ ଓଲଟପାଲଟ କରିଦେଲେ । କର୍ମଚଞ୍ଚଳତା ହୀନ ; ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଓ ଆବଦ୍ଧ, ପୁରାତନ ବଙ୍ଗ ଖୁବ୍ ଗୋଟାଏ ହଲଚଲ ଆବଶ୍ୟକ କରୁଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବହୁକ୍ଷେତ୍ରରେ କାମ ଦେଲା ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର ନକଲେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅବିଚାର ହେବ । ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଗଣ ତାଙ୍କର ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା କାମର ଯୋଜନାକୁ ସଠିକ୍ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କଲେ ନାହିଁ । ଜଣେ ଲାଟଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଯେ ଅତି କମ୍ - ମାତ୍ର ପାଞ୍ଚବର୍ଷ ଏବଂ ତାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆହୁରି କମ୍ ହେବ ସେ କଥା ସେ ଆଦୌ ଚିନ୍ତା କଲେ ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ ସେ ଆଦୌ ଧାରଣା କରିପାରିଲେ ନାହିଁ ଯେ ଯେଉଁସବୁ ସଂସ୍କାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ସେ କରୁଛନ୍ତି ତା'ର ସଫଳତା ପାଇଁ ବହୁ ବର୍ଷର ସଯତ୍ନ ଅନୁଧ୍ୟାନ ଓ ପରିଚାଳନା ଆବଶ୍ୟକ ଓ ସେତିକି ସମୟ ସେ ଦେଇପାରିବେନି ; ଯାହା ଫଳରେ କି ଭଲ ଅପେକ୍ଷା ସେ ମନ୍ଦହିଁ ଅଧିକ କରି ବସିବେ । ତାଙ୍କର ଅନେକ କାମ ଭଲ ଥିଲା ଏବଂ ଖୁବ୍ ଭଲ ଫଳ ମଧ ହେଲା ; କିନ୍ତୁ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାମ ସେ ନିଜେ ଥାଇ ବୁଝୁଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ଚାଲିଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ପରେ ତାଙ୍କ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀମାନଙ୍କ କୁପରିଚାଳନା ଯୋଗୁଁ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ତାଙ୍କର କେତେକ ସଂସ୍କାରମୂଳକ ଯୋଜନାକୁ ପୂରାପୂରି ବାଦ ଦିଆଗଲା, ଯାହା ଫଳରେ ଲୋକଙ୍କର ଏବଂ ଦେଶର ବହୁତ କ୍ଷତି ହେଲା ।

ଅଧିକାଂଶ ଉତ୍ସାହୀ ସଂସ୍କାରକାମୀଙ୍କ ପରି ସେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସଂସ୍କାର ପରିସର ମଧ୍ୟରେ ପଡୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଚିହ୍ନିବାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଦାସୀନ ଥିଲେ । ଉନ୍ନୟନ ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ଫଳରେ ସେ ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ମାଡ଼ିଦଳି ଚାଲିଲେ ଏବଂ ତା' ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସେ ନିଜେ ମଧ୍ୟ ଥିଲେ ଜନମତ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠୋର - ଯେତେ ବିରୋଧ ଓ ସମାଲୋଚନା ହେଉନା କାହିଁକି ତାଙ୍କ ପ୍ରିୟ ଲକ୍ଷ୍ୟରୁ ସେ ହଟୁନଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ ଉଭୟ ଇଂରାଜୀ ଓ ଦେଶୀୟ ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନେ ଏ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ ତାଙ୍କର ଖୁବ୍ ଦୁଃଖ ହେଉଥିଲା । ସେ ରାଗିଯାଇ ଖୁବ୍ କଠୋର ଓ ରୁକ୍ଷ ଭାଷାରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମାନ ପଠାଉଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀମାନଙ୍କ ଅନୁସୃତ ଉଚ୍ଚ ରୁଚିଜ୍ଞାନ ଓ ସରକାରୀ ଭାଷାର ଭଙ୍ଗୀ ନ ମାନି ସେ ବହୁଦୂର ଆଗେଇଗଲେ । ଯେଉଁ ସ୍ଥଳରେ ଅନ୍ୟ ଲାଟମାନେ ଲେଖନ୍ତେ "ଏ ବିଷୟରେ ମାନ୍ୟବର ସରକାର ତାଙ୍କର ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଛନ୍ତି..." କ୍ୟାମ୍ପବେଲ ଲେଖିଲେ, "ଲାଟ ଏ ସବୁ ହଟପଟକୁ ଘୃଣା କରନ୍ତି ଏବଂ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏପରି ବାଜେ ଧରଣର ବ୍ୟବହାର ଯେ ଦେଖାଇବ ତାକୁ କଠୋର ଦଣ୍ଡ ଦେବେ ।" ଥରେ ସେ ତାଙ୍କର ଅଧୀନ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ପଠାଇ ସେଥିରେ ଜଣାଇ ଦେଲେ ଯେ, ଥରେ ଗସ୍ତ ସମୟରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଅଞ୍ଚଳର ସହକାରୀ କଲେକ୍ଟରଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ଦେଖିଲେ ଯେ ସେ ଖୁବ୍ ଭୋରରୁ ବୁଲିବୁଲି ଗୁଡ଼ାଏ କୁକୁରଛୁଆ ଖେଳାଉଛନ୍ତି । ଏହା ଦେଖି ସେ ଖୁବ୍ ଚକିତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏହା ସମୟର ଦାରୁଣ ଅପଚୟ ବୋଲି ସେ ମନେକରନ୍ତି । ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମାଟି ବ୍ୟାଙ୍ଗାତ୍ମକ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଖୋରାକ୍ ଯୋଗାଇଲା । ସେ ତରୁଣଟି ବିଚରା ଯେତେବେଳେ କୈଫିୟତ ଦେଲାଯେ 'ଅଫିସ୍ ସମୟ ବାହାରେ' ସେ ନିଜ ମନ ମୁତାବକ ଟିକିଏ ମଉଜ କରିବାରେ ବାଧା ନାହିଁ ବୋଲି ସେ ମନେ କରେ, କ୍ୟାମ୍ପବେଲଙ୍କ କ୍ରୋଧର ସୀମା ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "ଅଫିସ୍ ସମୟ ବୋଲି କିଛି ଜିନିଷ ନାହିଁ । ଦିନ ଓ ରାତିର ସବୁ ସମୟରେ ସରକାର ଜଣେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ସେବା ଆବଶ୍ୟକ କରି ପାରିବେ ।" ମୋର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ ବାଲେଶ୍ୱର କଲେକ୍ଟର ଫ୍ରାଙ୍କ୍ ବିଗନଲ ବିଚରା ଖୁବ୍ ଚତୁର ଓ ଉପସ୍ଥିତବୁଦ୍ଧିସମ୍ପନ୍ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତା କିମ୍ବା କାର୍ଯ୍ୟର ଧାରାବାହିକତା ନଥିଲା । ଫଳରେ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଜିଲ୍ଲାର ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଆହୁଏ ତାହା ନଷ୍ଟ ହୁଏ । ସେ ଲାଟଙ୍କ ଉପରୋକ୍ତ ଉକ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ କେତେ ଚାତୁର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପଂକ୍ତି ଲେଖିଥିଲେ । ବଡ଼ କବିତାଟାଏ ; ସେଥିରୁ

ଅଂଶବିଶେଷ ମୋର ମନେ ପଡୁଚି । ତାହା ହେଉଚି -

"ରାତି ସାରା ଚିନ୍ତାକରି ଦିନସାରା କରେ ସେ ତଦନ୍ତ
ଜଲ ଜିଲ୍ଲାପାଳ ସେହୁ ଅଧିକାରୀ ଦିଅନ୍ତି ଇଙ୍ଗିତ ।
ସମାନ ଧୂରୀଣ, ଦକ୍ଷ ଅଟେ ପୁଣି ସେହି କିଲଟର
ଦିନସାରା ଚିଠି ଲେଖି ରାତିସାରା ପେଶେ ଯେ ଖବର ।"

ନିମ୍ନ ପ୍ରଦେଶମାନଙ୍କରେ କ୍ୟାମ୍ପବେଲ୍ ଆଦୌ ଚାକିରି କରି ନ ଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ କିଛିକାଳ କଲିକତା ହାଇକୋର୍ଟରେ ବିଚାରପତି ଥିଲେ । ସେ ପଦବୀରେ ଥାଇ ଆଇନ୍‌କାନୁନ୍ ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କର ଅଖାଡୁଆ ବିଚାର ଦ୍ୱାରା ଖୁବ୍ ବଦନାମ୍ ହେଲେ । ବଙ୍ଗଳାର ଶାସନ ବିଭାଗ ତାଙ୍କ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରର ପ୍ରକୃତ ପରିଚୟ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତ ପ୍ରଦେଶରେ କଟିଥିଲା ଏବଂ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଆସିବାର ଠିକ୍ ପୂର୍ବରୁ ସେ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶର ଚିଫ୍ କମିଶନର ଥିଲେ । ସେ ଧରି ନେଇଥିଲେ ଯେ ବଙ୍ଗଳାରେ ଥିବା ସିଭିଲିଆନ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଜଣେ ହେଲେ ତାଙ୍କ ସେକ୍ରେଟାରୀ ହେବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ ନୁହନ୍ତି । ତେଣୁ ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶରୁ ତାଙ୍କ ମନୋମତ ବ୍ୟକ୍ତି ସି.ଇ. ବର୍ଣ୍ଣାଡ଼ଙ୍କୁ ଆମଦାନୀ କଲେ ।

ବର୍ଣ୍ଣାଡ଼ ଥିଲେ ମୋର ସମସାମୟିକ ଏବଂ ହ୍ୟାଲିବରୀରେ ମୋର ପ୍ରତିଯୋଗୀ । ସେ ଥିଲେ ସାର୍ ଜନ୍ ଲରେନ୍ସଙ୍କ ପୁତୁରା ଏବଂ କେତେକାଂଶରେ ସେଇଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ଶୀଘ୍ର ପଦୋନ୍ନତି ହୋଇଥିଲା । ଯାହାହେଉ ପାରିବାରପଣିଆଁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ବହୁତ ଥିଲା । ନ ହେଲେ ଏତେ ଉଚ୍ଚ ସମ୍ପର୍କ ସତ୍ତ୍ୱେ ଯେତେ ଉପରକୁ ସେ ଉଠିଥିଲେ ସେଯାକେ ଯାଇପାରିନଥାନ୍ତେ ।

ବର୍ଣ୍ଣାଡ଼ ଥିଲେ ଅଭିଜ୍ଞ, ବିବେକମାନ, ନିରଳସ, ବିଚାରଶୀଳ ଏବଂ କୌଣସି ବିଷୟର ଭାବ ଗ୍ରହଣରେ ଚଞ୍ଚଳ କିନ୍ତୁ ସ୍ୱତଃସ୍ଫୂର୍ତ୍ତ ବା ନିଜସ୍ୱ ପ୍ରଜ୍ଞା ତାଙ୍କର ନଥିଲା । କ୍ୟାମ୍ପବେଲଙ୍କ ପରି ଜଣେ ନିଜତ୍ୱଶକ୍ତିସମ୍ପନ୍ନ ଓ ସୁଦକ୍ଷ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ପାଇଁ ବର୍ଣ୍ଣାଡ଼ ହି ସେକେଟ୍ରେରୀ ହେବାକୁ ଉପଯୁକ୍ତ । କୌଣସି ଦୀର୍ଘ ଜଟିଳ ବିଷୟରେ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ବର୍ଣ୍ଣାଡ଼ କୌଣସି ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଷୟ ନ ଛାଡ଼ି, ମୂଳ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରୁ ଆଦୌ ଲକ୍ଷ୍ୟଭ୍ରଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ପରସ୍ପରବିରୋଧ ମତାମତରେ ଭଳିନଯାଇ ଗଦାଗଦା ନଥିପତ୍ର ଘାଣ୍ଟିବେ ଏବଂ ଦକ୍ଷତାପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣୀଟିଏ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଦେବେ ଯାହାକି

ଗୋଳମାଳିଆ ଅବସ୍ଥାକୁ ସୁଧାରିଦେଇ ପାରିବ ଏବଂ ଅନ୍ଧକାରରେ ଆଲୋକ ଦେଖାଇ ପାରିବ । ସାର ଜର୍ଜଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତାଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ଅତି ମୂଲ୍ୟବାନ ଥିଲା ଏବଂ ଯଦିଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ତାଙ୍କରି ପରି ସୁଦକ୍ଷ ଆଠଦଶଜଣ ଥିଲେ ତଥାପି କ୍ୟାମ୍ପବେଲ୍‌ଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ହାତ ପାଖରେ ଏପରି ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣାଥିବାରୁ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳାର ଅଧିକାଂଶ ବିଷୟରେ ନିଜେ ଅଜ୍ଞ ଥିବାରୁ ତାଙ୍କୁ ହିଁ ନିଜ ସେକେଟାରୀ ରୂପେ ବାଛିଲେ । ଏ ବିଷୟରେ ବଙ୍ଗଳାର ଲୋକମାନଙ୍କ ପ୍ରତି କେତେ ଅନ୍ୟାୟ କରାଯାଉଛି ତାହାର ବିଚାର ନ କରି ଜଣେ ବାହାର ଲୋକଙ୍କୁ ଏପରି ଏକ ଲୋଭନୀୟ ପଦବୀ ଅର୍ପଣ କରିବା ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କିଛି ଅବାସ୍ତବ ନଥିଲା ।

ସାର ଜର୍ଜଙ୍କ କାମ ଥିଲା ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରକାରର । ତାଙ୍କର ଅଭିଜ୍ଞ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଯେତେବେଳେ ପରାମର୍ଶ ଦିଅନ୍ତି ଯେ ଏଇ ପ୍ରଥାସବୁ ବହୁକାଳୁ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି, ଭଲ କାମ ଦେଇଚି ଏବଂ ପ୍ରଦେଶରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟକୁ ଠିକ୍ ଖାପ ଖାଇଚି ସେ ସେଥିରେ ଆଦୌ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୁଅନ୍ତି ନାହିଁ । ବହୁ ବର୍ଷ ତଳେ ଅଯୋଧ୍ୟାରେ(ଇଂରେଜମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ଏହା Oudh ବୋଲି ଲିଖିତ ଓ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିଲା)ନିମ୍ନ ପାହ୍ୟାର କର୍ମଚାରୀ ଥିବାବେଳେ ସେ ଏକ ବହି ଲେଖିଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଶାସନର ସବୁ ବିଭାଗକୁ ଏକାବେଳେ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ପୋଲିସ୍, ଫୌଜଦାରୀ, ବିଚାରାଳୟ, ଦେବାନୀ, କାରାଗାର, ଭୂରାଜସ୍ୱ ଟିକସ ଆଦାୟ, ଘରଭଡ଼ା ନାଲିସ୍, ନିର୍ମାଣ ବିଭାଗ, ରାସ୍ତାଘାଟ, ଶିକ୍ଷା(Education), ଟିକାଦାନ(Vaccination) ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା(sanitation) (ବିଗ୍‌ନୋଲଡ଼ ତାର କବିତାରେ ଲେଖିଚି ଆଉ ଯାହା ସବୁ ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ ation ରେ ଛିଡ଼ିବ) * ନଗର ପାଳିକା, ମଦ୍ୟ ଓ ଔଷଧ ଉପରେ ଅବକାରୀ କର, ଆମଦାନୀ ରପ୍ତାନୀ ଶୁଳ୍କ ଲୁଣ - ଏ ସମସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମେ ତାଙ୍କ ସନ୍ଧାନୀ ହସ୍ତର ସ୍ପର୍ଶ ଅନୁଭବ କଲେ । ତାଙ୍କ ଯୋଜନାନୁଯାୟୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିବା ଟିକିନିଖି କର୍ମବିବରଣୀରେ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲା ଯେ ସେ ଏ ବିଭାଗ କିମ୍ବା ସେ ବିଭାଗ କାମରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନୁହନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଶ୍ରୀ ବର୍ଣ୍ଣାଡ଼ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ନେଇ ଏ ବିଷୟରେ ତଦନ୍ତ କରି ରିପୋର୍ଟ ଦେବା ପାଇଁ ଏକ କମିଟି ନିଯୁକ୍ତ କରନ୍ତି । ବର୍ଣ୍ଣାଡ଼ ଯଥାସମୟରେ ଏକ ସୁବିସ୍ତୃତ ରିପୋର୍ଟ ଦିଅନ୍ତି ଯାହା ଉପରେ ମହାମାନ୍ୟ ଲାଟ ଆମୂଳ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ

* Education, Vaccination, Sanitation ପ୍ରଭୃତି ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଯମକ ପକାଇ କ୍ୟାମ୍ପବେଲ୍‌କୁ ଏପରି ବିଦ୍ରୂପ କରାଯାଇଚି ।

କେତେକ ନିୟମ ଗଢ଼ି ଦିଅନ୍ତି । ସତ କହିବାକୁ ଗଲେ ଅବଶ୍ୟ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଆଖିଦୃଶିଆ ଉନ୍ନତି ଆଣି ପାରିଥିଲେ ଯଦିଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ନୂତନ ପଦକ୍ଷେପ ଅତି ଅଦୂରଦର୍ଶିତା ହେଲା । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ ତାଙ୍କର ଏଇ ଧରଣର କାମ ଦେଶୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଅତି ନିଜସ୍ୱ ବିଶ୍ୱାସକୁ ଦଳିଚକଟି ଦେଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏହା ଅତି ତିକ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଫଳତଃ ସେମାନେ ଏହାକୁ ଘୃଣା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ବାଲେଶ୍ୱରର ନୀରବ କର୍ମଜଞ୍ଜାଳହୀନ ପରିବେଶରେ ମୋର କାମ ବହୁବିଧ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଗୁରୁଭାର ନଥିଲା । ଛୋଟ ଜିଲ୍ଲାଟିରେ ଏହି ସୁବିଧା ଥବାରୁ ମୁଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ସବୁ କାମର ଟିକିନିଖି ଦେଖାଚାହା କରି ପାରୁଥିଲି । ଏଣୁ କ୍ୟାମ୍ପବେଲ୍‌ଙ୍କ ସଂସ୍କାରଗୁଡ଼ିକ ସଫଳ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାର ସୌଭାଗ୍ୟ ଲାଭ କରି ତାଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିପାରିଥିଲି । ସେଥିରେ ମୋ ନିଜମନ ନ ମାନୁ ପଛକେ - ଏବଂ ଯେତେବେଳେ ମୋ ମନ ମାନୁ ନ ଥିଲା, ମୁଁ ସିଧା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲି ; କିନ୍ତୁ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବା ମୋ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଥିବାରୁ ମୁଁ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ଭାବରେ ପାଳନ କରୁଥିଲି ଏବଂ କ୍ୟାମ୍ପବେଲ ଏଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମୋର 'ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ' ବହିଟିର ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏ ଖଣ୍ଡଟି ସେ ସହୃଦୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏପରି ଏକ ଆବଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ରାଜକର୍ମଚାରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର କିଛିକିଛି ସମୟ ବ୍ୟୟ କରିବାରେ ତାଙ୍କର କିଛି ନିଷେଧ ନାହିଁ ବୋଲି କହି ଖୁବ୍ ଆନ୍ତରିକତା ଦେଖାଇଥିଲେ । ଇଂଲାଣ୍ଡ ଓ ୟୁରୋପରେ ମୋର ବ୍ୟାକରଣ ବହିଟି ଆଦୃତ ଓ ଉତ୍ତମ ସମାଲୋଚିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଜଣେ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ଭାବରେ ମୋର କିଛି ସୁନାମ ବଢ଼ାଇ ଥିଲା ।

ଭାଷା କାମ କରିବା ପାଇଁ ସମୟ ପାଇବା ଥିଲା ବଡ଼ କଠିନ । ମୋର ଅଫିସ୍ କାମର ଭାର ଯେ ଏହାର କାରଣ ତାହା ନୁହେଁ । ମୋର ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ଲୋକେ ସବୁ ସମୟରେ ଏଇ ସବୁ ବାଧାବିଘ୍ନର ମୁହାମୁହିଁ ହୁଅନ୍ତି । ତଥାପି ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦିନର କିଛି ସମୟ ମୋର ବ୍ୟାକରଣ ପାଇଁ ଓ ୟୁରୋପୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୋର ସାମାନ୍ୟ ଜ୍ଞାନ ପରିସରକୁ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟୟ କରି ପାରୁଥିଲି । ଥରକେ ଗୋଟିଏ ଭାଷାକୁ ନେଇ ତା' ଉପରେ ମାସେ ବା ଦୁଇ ମାସ ଲାଗି ପଡ଼ୁଥିଲି । ତା'ପରେ ଆଉ ଗୋଟିକୁ ଧରୁଥିଲି । ଥରେ ଶୀତ ଋତୁରେ ମୁଁ ମୂଳ ସ୍ପେନୀୟରୁ ଡନ୍ କ୍ୟୁଇକସୋ ପଢ଼ିଗଲି ଏବଂ ଏର୍ସିଲାଙ୍କ ଦୀର୍ଘ ଏବଂ କିଞ୍ଚିତ୍ କ୍ଳାନ୍ତିକର କବିତା 'ଲା ଆରାନାକାନ'ର

ବହୁ ଅଂଶ ପଢ଼ିଲି । ଶେଷୋକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଥିବା ହାମ୍‌ବୋଲ୍‌ଟଙ୍କ କସ୍‌ମସ୍‌ର ବିସ୍ତୃତ ବର୍ଣ୍ଣନା ପଢ଼ିଲା ପରେ ମୁଁ ନିରାଶ ହେଲି । ଆଉ ଥରେ ଗେଟେ, ଟାସୋ ଓ ବାଲ୍‌କାକ୍‌ରୁ କିଛି ଦେଖିଲି । ଅଦ୍ଭୁତ ମିଶ୍ରଣ ! ବ୍ୟାକରଣ ଥିଲା ମୋର ବେଶି ଦରକାର । ମୋର ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ ଲେଖିବା ପାଇଁ ସେହି ବିଷୟକ ଜର୍ମାନ ଲେଖକମାନଙ୍କ ଅନୁଧ୍ୟାନ ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା । ବପ୍‌, ଗ୍ରୀନ୍ ଓ ପୋଟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ବହୁତ ଘାଣ୍ଟିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେସବୁ ପରେ ଯେତେବେଳେ ରେଡ଼ନ ସାଞ୍ଚୋ କିମ୍ବା ଏଲସିଡ଼୍ କ୍ୟାମ୍ପିଡରଙ୍କ ଅତି ପୁରାତନ ସ୍ପେନୀୟ ବ୍ୟାଲାଡ଼୍ ପଢୁଥିଲି ସେତେବେଳେ ବେଶ୍ ହାଲୁକା ଲାଗୁଥିଲା । ସେତେବେଳେ ଅବଶ୍ୟ ରାଜସ୍ୱ ଆଦାୟର କିମ୍ବା ଅପରାଧ ଅନୁସନ୍ଧାନର କୌଣସି ଜଟିଳ ସମସ୍ୟା ପହଞ୍ଚିଗଲେ ଅନେକ ସମୟରେ ଏ ଉଭୟ ପ୍ରକାର ଗ୍ରନ୍ଥ ଆଡ଼େଇ ରଖି ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ମୋର ମନ ଓ ତାର କ୍ରିୟାର ଏକ ଅପୂର୍ବ ଅନୁଭୂତି ମୁଁ ପାଉଥିଲି ।

ପ୍ରାୟ ଏହି ସମୟରେ ମୁଁ ସାପ୍ତାହିକ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଅବଜରଭରର ଜଣେ ଧାରାବାହିକ ଲେଖକ ହୋଇଗଲି । ଏହି ସାପ୍ତାହିକଟି ଶାସନ ଓ ସାମରିକ ବିଭାଗର ଅଳ୍ପ କେତେକ ପ୍ରତିଭାବାନ୍ ବ୍ୟକ୍ତି, କେତେକ ଶିକ୍ଷାବିତ୍ ଓ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଆଇନଜୀବୀଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଅଧିକାଂଶ ଲେଖା ଚାତୁର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ, ବୁଦ୍ଧିଦୀପ୍ତ ଓ ଅବଶ୍ୟ ଖୁବ୍ ବିଦ୍ରୂପାତ୍ମକ । କାଗଜଟି ଖୁବ୍ ଜନପ୍ରିୟ ହେଲା ଏବଂ ପ୍ରାୟ ଦୁଇବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ଚାଲିଲା । ଅତି ଶୀଘ୍ର ଏହା କେତେକ ପଦସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ କ୍ରୋଧର ଶିକାର ହୋଇପଡ଼ିଲା, କାରଣ ଏଥିରେ ଲର୍ଡ଼ ମେୟୋ ସରକାରଙ୍କ କେତେକ କର୍ମପନ୍ଥା, ବିଶେଷ କରି ତାଙ୍କର ଦୁଇଜଣ ବିଶିଷ୍ଟ ଉପଦେଷ୍ଟା ସାର ଜନ ଷ୍ଟ୍ରାଚି ଓ ସାର ରିଚାଡ଼୍ ଟେମ୍ପଲ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତି ତିକ୍ତ ବିଦ୍ରୂପାତ୍ମକ ଆକ୍ରମଣ ହୋଇଥିଲା । ଯଦିଓ ମୁଁ କୌଣସି ରାଜନୈତିକ ଲେଖା ଲେଖି ନ ଥିଲି, ତଥାପି କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ଟେମ୍ପଲ୍ ଯେତେବେଳେ ବଙ୍ଗଳାକୁ ଲାଟ ହୋଇ ଆସିଲେ ସେ କାଗଜ ସହ ମୋ ସମ୍ପୃକ୍ତି ହିଁ ମୋର ବହୁତ କ୍ଷତି ଘଟାଇଲା । ୧୯୭୨ରେ ସରକାରୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମର ନିର୍ଲିପ୍ତ ଓ ମୃଦୁ ସମାଲୋଚନା କରିବାର ଅଧିକାର ମଧ୍ୟ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ନ ଥିଲା । ଅର୍ଥ ଓ ବୈଦେଶିକ ନୀତି ସମ୍ପର୍କରେ ଅବଜରଭରରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିବା ଲେଖା ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଅନୁମୋଦନର ସୀମାରେଖା ଭିତରେ ବୋଲି ସାଧାରଣତଃ ବିଚାର କରାଯାଏ ; କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ଆମ ଶାସକମାନେ ସ୍ପର୍ଶକାତର ଏବଂ ପର୍ଯ୍ୟାୟକ୍ରମେ ସେମାନେ ଅବଜରଭରର ଲେଖକମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ ଏଥିରେ ଆଉ ଲେଖାଲେଖି କରିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ ତେଣୁ ସେମାନେ ଆମକୁ ଗୋଟିଏଗୋଟିଏ କରି ଖସାଇଲେ । ଆମରି ସଂସ୍ଥାରେ ଥିବା ସେତେବେଳର

ଜେଲ ଇନିସ୍‌ପେକ୍ଟରଜେନେରାଲ୍ ବିଚରା ଉଇଲଫ୍ରେଡ୍ ହିଲିଙ୍କୁ ଏତେ ନିର୍ଯାତିତ କରାଗଲା ଯେ, ସେ ଭଗ୍ନହୃଦୟରେ ମୃତ୍ୟୁ ବରଣ କଲେ । ମୁଁ ଓ ଆଉ କେତେଜଣ ମଧ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ଭାବରେ ନିର୍ଯାତିତ ହେଲୁ । ଓଡ଼ିଶାର କୃଷକ, ନୂଆ ପଥକର, ମୋ ନିଜ ସଂସ୍ଥାରେ ଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କ ତାଲିମ୍ ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ସାମାଜିକ ସମସ୍ୟା ଉପରେ ମୁଁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଲେଖା ଲେଖିଥିଲି । କ୍ରମେକ୍ରମେ ଏହି ପତ୍ରିକାଟିରେ ରାଜନୈତିକ ପ୍ରଭାବ କ୍ଷୀଣତର ହୋଇ ଖାଣ୍ଟି ସାହିତ୍ୟ ବିଭାଗ ବଳିଷ୍ଠ ହୋଇଗଲା । ତା'ପରେ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଭାରତର ଭାଷାମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେକ ଦୀର୍ଘ ଲେଖା ଦେଲି । ସେଥିରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଲେଖକଙ୍କର ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ପରିଚୟ ସହ ସେମାନଙ୍କ କାବ୍ୟକୃତିର କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଂଶ ମଧ୍ୟ ରହିଥିଲା । ମୋରିସଙ୍କର 'ଲଭ୍ ଇନ୍ ଏନଫ୍' ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖାର ଆଲୋଚନା ମଧ୍ୟ ମୁଁ ସେଥିରେ କରିଥିଲି । ପତ୍ରିକାଟିର କ୍ରମଅଧଃପତନ ହୋଇ ୧୮୭୩ ବେଳକୁ ତାହା ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ଆଗରୁ କହିଛି ଯେ ପଥକର ବିଷୟରେ କେତେକ ଲେଖା ଲେଖିଥିଲି । ଏହା ସମ୍ପର୍କରେ ସେତେବେଳେ ସରଗରମ ଆଲୋଚନା ଚାଲିଥିଲା ଏବଂ ଯେତେ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ହେଲା ତା'ଠାରୁ ବେଶି ହେବା ଆଶଙ୍କା ଥିଲା । ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ଯେତେବେଳେ କୌଣସି ପଦ୍ଧତି ଥରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଗଲା, ଆଉ ତା' ଉପରେ ବାଦାନୁବାଦ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ ଏବଂ ଏହି ଆଇନ ବିଧାନଶାସ୍ତ୍ରରେ ସ୍ଥାନ ଲାଭକରି ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା । ବିଶେଷ ପାଟିତୁଣ୍ଡ ହେଲା ନାହିଁ । ଦେଶୀ ଖବରକାଗଜମାନେ ଯାହା କିଛି ଗଣ୍ଡଗୋଳ ତେଜାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ ।

କଥାଟା ହେଲା ଏହିପରି - ବଙ୍ଗଳାର ଜମିଦାରମାନେ ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ବଳରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କରରେ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ନିଜ ଜମିଦାରୀ ଉପରେ ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରି(୧୭୯୩ର ସେଇ ଗଣ୍ଡଗୋଳିଆ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଅନ୍ୟର ଜମିଦାରୀକୁ ମଧ୍ୟ ଯେତେ ପାରିଲେ ମାଡ଼ିବସି) କଳ୍ପନା କରି ନେଲେ(କିମ୍ବା ସେମାନେ ସେପରି କଳ୍ପନା କରିଥିଲେ ବୋଲି ସେମାନଙ୍କ ଓକିଲମାନେ କହିଲେ) ଯେ ତା' ଦ୍ୱାରା ଶାସନ ଖର୍ଚ୍ଚ ବାବଦକୁ ସରକାର ଆଉ କୌଣସି ଦେୟ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଦାବୀ କରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଚୁକ୍ତି କରିଦେଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଭାବୁଥିଲେ ଯେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଟିକସ୍ ଶୁଳ୍କ ଓ କରରୁ ସବୁଦିନ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ ଦିଆଯାଇଚି । ବଙ୍ଗଳାରେ ରାସ୍ତା ତିଆରି ପାଇଁ ଅର୍ଥ ଦରକାର ପଡ଼ିବାରୁ ଏବଂ ଏହି ବ୍ୟୟବହୁଳ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅର୍ଥର ଅଭାବ ଥିବାରୁ ଅଧିକ କର ବସିବା ଦରକାର ହେଲା । ତେଣୁ ଲାଟଙ୍କ କାଉନସିଲ୍‌ରେ ଏଥି ନିମିତ୍ତ କର

ବସାଇବାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ବିଲ ଆଗତ କରାଗଲା । ଜମିଦାରୀ ଭୋଗାଧିକାରରେ ଥିବା ଜମି ଏବଂ ଜୋତବନ୍ଦିରୁ ପ୍ରାପ୍ତ ବାର୍ଷିକ ଲାଭାଂଶ ଉପରେ କେତେକ ଦ୍ୱାରରେ ଏହି କର ବସିବା କଥା ଏବଂ ଜମି ମାଲିକ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଜମିର ଭୋଗାଧିକାର କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଜମିର ପ୍ରକୃତ ରଇତ ଏ କର ଦେବାର କଥା । ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ହଲ୍ଲା ଉଠିଲା ଯେ ସରକାର ଚିରସ୍ଥାୟୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସମୟରେ କରିଥିବା ଚୁକ୍ତିଲଘନ କରୁଛନ୍ତି ଏବଂ କାଗଜ କଲମର ଯୁଦ୍ଧ ଜୋରରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ଏଥିରେ କୌଣସି ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରି ନଥିଲି, କାରଣ ପ୍ରଥମରୁ ମୋର ମତ ଯେ ଏ ଧରଣର ହଇଚଇର କୌଣସି ଭିତ୍ତି ନାହିଁ ବରଂ ଅତି ସ୍ପଷ୍ଟ ଐତିହାସିକ ସତ୍ୟର ଏହା ବିରୋଧୀ । ପୂର୍ବ ସରକାର ନିଜେ ଏବଂ ନିଜ ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ଚୁକ୍ତି କରିଛନ୍ତି ଯେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କଠାରୁ କୌଣସି କାଳରେ ହେଲେ ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ଅର୍ଥାତ୍ ଜମି ଉପରେ ଅଧିକ ଦାବୀ କରିବେ ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଅନ୍ୟ ବାବଦରେ ଅଧିକ ଆଦାୟ କରିବାର କୌଣସି ବାଧା ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ କେତେକ ଆଦାୟ ହେବ । ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାର ପଦ୍ଧତିହିଁ ବିରୋଧକୁ ବେଶି ରଙ୍ଗ ଦେଲା । ଜମିଦାରୀରୁ କେତେ ଆୟ ହେଉଛି ତାହା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାକୁ ହେବ ଏବଂ ତା' ଉପରେ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହେବ । ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଆୟହିସାବ ଦାଖଲ କରିବାକୁ କୁହାଯାଏ ଏବଂ ମିଛହିସାବ ଦେଲେ ଫୌଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମାରେ ପଡ଼ିବା ଆଶଙ୍କା ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ସତକଥା ଆଦାୟ କରାଇବା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ବୋଲି ଆଶା କରାଯାଉଥିଲା । ଜମିଦାରକୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପ୍ରଜା ଓ ରଇତଠାରୁ ସେମାନଙ୍କ ଦେୟ ଅସୁଲ କରି, ନିଜ ପରିଶ୍ରମ ବାବଦ ଅଳ୍ପ କିଛି କମିଶନ କାଟିରଖି ବାକି ଅର୍ଥ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ପାଖରେ ପୈଠ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

ଏହି ଯୋଜନାରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଦୋଷ ରହିଗଲା । ସେ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତରେ ଚିହ୍ନି ନଥିବା ଲୋକ କେବଳ ଆଶା କରିବ ଯେ ସେମାନେ ଠିକ୍‌ଠିକ୍ ହିସାବ ପଠାଇ ଦେବେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ବେହୁସିଆରୀ, ଅଳସୁଆ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅବିବେକ ଗୋଡ଼ାଣିଆମାନଙ୍କ ହାତରେ ଖେଳକଣ୍ଢେଇ ପରି । ଆଉ ଅନେକ ଥିଲେ କୌଶଳୀ ଅର୍ଥପିପାସୁ । ସେମାନଙ୍କ କଥାରେ କୌଣସି ଆସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇ ନ ପାରେ । ଫୌଜଦାରୀ ମକଦ୍ଦମାର ଧମକ ମଧ୍ୟ କେବଳ ବହ୍ୱାରମ୍ଭେ ଲଘୁକ୍ରିୟା ପରି, କାରଣ ସେଥିରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ହେଲେ ପ୍ରଥମେ ସେମାନଙ୍କ ହିସାବକୁ ଭୁଲ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଦ୍ୱିତୀୟରେ ସେସବୁ ହିସାବ ଇଚ୍ଛାକୃତ ଭାବରେ ଗଣ୍ଡଗୋଳିଆ

କରା ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରଥମଟିକୁ ପ୍ରମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଆମ ପାଖରେ କିଛି ହିସାବ ନ ଥାଏ, କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ପରିଚାଳନା ଉପରେ କୌଣସି ସରକାରୀ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବା ଅଙ୍କୁଶ ନଥିଲା ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେ ଅତି ସହଜରେ ଗାଁର ଅଧାଅଧି ଲୋକଙ୍କୁ ଅଣାଇ ସାକ୍ଷୀ ଦିଆଇ ପାରିବ ଯେ ସେ ଭାରି ବେହିସାବୀ, ସରଳିଆ ଲୋକ; ଜୀବନସାରା କିଛି ହିସାବ ରଖିନାହିଁ ଏବଂ ତା'ଆୟ କେତେ ସେ ବିଷୟରେ ତା'ର ବିନ୍ଦୁମାତ୍ର ଧାରଣା ନାହିଁ ; ତେଣୁ ଯେଉଁ ହିସାବ ଦାଖଲ କରାଯାଇଚି, ତାହା ସବୁ ଅନୁମାନ ଉପରେ ଏବଂ ଜାଣିଶୁଣି ଭୁଲ ତଥ୍ୟ ଦିଆଯାଇ ନାହିଁ । ପୁନଶ୍ଚ ରୟତମାନେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏତେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ଯେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ କର ଆଦାୟର ଅଧିକାର ଦେବା ଅର୍ଥ ଜୋର ଜୁଲମର ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହେବା ।

ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଅବଜରଭରରେ ମୁଁ ଏହି ବିଷୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଏହିପରି ଏକ ଜମିଦାରଙ୍କ ଇଲାକାରେ ଘଟିଥିବା ଘଟଣାକୁ ଗୋଟିଏ କାଳ୍ପନିକ ଇତିହାସ ପରି ଦେଖିଥିଲି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଜମିଦାର ଚରିତ୍ରଟିଏ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲି । ଆହୁରି କେତେକ ଲେଖାରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ରଇତମାନଙ୍କ ବାସ୍ତବ ଅବସ୍ଥା ଓ ଜମିଦାରଙ୍କ ସହିତ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କକୁ ପ୍ରାଞ୍ଜଳ ଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଥିଲି । ସେତେବେଳେ ହଇଚଇ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିବା ପ୍ରବନ୍ଧ ଗୁଡ଼ିକର ଲେଖକ ଯେ ମୁଁ ଏକଥା ସାର ଜର୍ଜ କ୍ୟାମ୍ପବେଲ ଜାଣିଥିଲେ ବୋଲି ପରେ ଜଣାପଡ଼ିଲା ।

ସେ ଯାହା ହେଉ ମୁଁ ମନ ମଧ୍ୟରେ ସରକାରଙ୍କ ନୀତିକୁ ଅନୁମୋଦନ କରୁ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆଦେଶ ପାଳନ ମୋର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ପଥକର ପ୍ରଥମ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବାପାଇଁ ମୋର ଛୋଟ ଜିଲ୍ଲା ବାଲେଶ୍ୱରକୁ ବଛା ଯାଇଥିବାରୁ ମୁଁ ପୂରା ଦମରେ ଲାଗିପଡ଼ିଲି ଏବଂ ଦେୟ ପରିମାଣ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ଜିଲ୍ଲାଟି ଯେ ପଥକର ଦେବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲା ସେ କଥା ସରକାର ଯେବେ ଆଶା କରୁଥିଲେ ତା' ପୂର୍ବରୁ ଜଣାଇଦେଲି । ଲାଟ ଏଥିପାଇଁ ମୋତେ ଆନ୍ତରିକ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇଥିଲେ । ଏ ବିଷୟ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କଲାବେଳେ କ'ଣ ବାସ୍ତବ ଅସୁବିଧା ଉପୁଜିପାରେ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଓ ରେଭିନ୍ୟୁ ବୋର୍ଡ଼ ମୋ ସହିତ ବାରମ୍ବାର ଆଲୋଚନା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ମୋର ବିବରଣୀକୁ ଆଦର୍ଶ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ବୁଲା ଯାଇଥିଲା । ମଝିରେମଝିରେ ଘଟୁଥିବା ଏହିପରି କୃତିତ୍ୱମୂଳକ ଘଟଣା ଭାରତର ଅଭ୍ୟନ୍ତରସ୍ଥ କୌଣସି ଏକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏକାକୀ କାମ କରୁଥିବା ଜଣେ କର୍ମଚାରୀକୁ ସାହସ ଦିଏ ।

('ଜଣେ ଶାସକର ସ୍ମୃତି'ରୁ ଗୃହୀତ)

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ବାଲେଶ୍ୱର ଅନୁଭୂତି (୧୮୭୧- ୭୩)

ବାଲେଶ୍ୱର ନଦୀର ମୁହାଣରେ ସହରଠାରୁ ଷୋହଳ ମାଇଲ ଦୂରରେ ବଳରାମ ଗଡ଼ି ନାମରେ ପୁରୁଣା ଭଙ୍ଗା ଘରଟିଏ ଥିଲା । ଇଂରେଜମାନଙ୍କ କାରଖାନା ଭାବରେ ନାଁ ଡାକ ସେଇ ଘରକୁ 'ଅନ୍ଧକୂପ' * ରୁ ବର୍ତ୍ତିଥିବା ଲୋକେ ଆଶ୍ରୟ ପାଇଁ ପଳାଇଆସିଥିଲେ ।

ବାଲେଶ୍ୱର ସମୁଦ୍ରର ଏତେ ନିକଟ ହେଲେହେଁ ସମୁଦ୍ର କୂଳ ଓ ସହର ମଧ୍ୟରେ ଜଳବାୟୁରେ ବେଶ୍ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଅଛି । ବହୁଦିନରୁ ୟୁରୋପୀୟ ଅଧିବାସୀଗଣ ଖରାଦିନେ କେତେ ସପ୍ତାହ ପାଇଁ ଚାନ୍ଦିପୁର ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ସମୁଦ୍ର କୂଳର ବାଲିସ୍ତୂପ ନିକଟରେ ଥିବା ଦୁଇଟି ଛୋଟ ବଙ୍ଗଳାଘରକୁ ବାସ କରିବାକୁ ଆସୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମୋର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ସମୟରେ ଏହି ବଙ୍ଗଳା ଦୁଇଟି କଲିକତାର ଜଣେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ିଲା । ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଢୁକିଲା ଯେ ସେ ଏହିଠାରେ ଗୋଟିଏ ଲୋକପ୍ରିୟ ସମୁଦ୍ରତୀର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟନିବାସ ଗଢ଼ିବେ । ତେଣୁ ସେ ଏହି ଛୋଟ ଜାଗାଟାର ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପ୍ରଭାବ ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟରେ ମନୋମୁଗ୍ଧକର ଚିତ୍ର ଓ ବୈଜ୍ଞାନିକ ମତାମତ ଦେଇ ଆକର୍ଷଣୀୟ ବିଜ୍ଞାପନ ପ୍ରକାଶ କଲେ । କିନ୍ତୁ କଲିକତାରୁ ସେଠାକୁ ଯିବାପାଇଁ ବାଟ୍‌ଘାଟ ନଥିବାରୁ ଏବଂ ସେଠାକୁ ଗଲେ ପିଇବା ପାଣି ଓ ଦରକାରୀ ଜିନିଷପତ୍ର ପାଇଁ ଦୋକାନ ବଜାର ନଥିବାରୁ କଲିକତା ଲୋକେ ପର୍ବତ ଆଡ଼କୁ ଯିବାକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ ଏବଂ ଯୋଜନାଟି ସଫଳ ହେଲା ନାହିଁ । ଯାହା ହେଉ ଇତି ମଧ୍ୟରେ ସେ ଡାକ୍ତର ଜାଗାଟିର ପ୍ରଚାର ଫଳରେ ତାଙ୍କର କେତେକ କଲକତିଆ ବନ୍ଧୁଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ବଙ୍ଗଳା ଦୁଇଟିକୁ ଭଡ଼ାକୁ ଦେଇଦେଲେ । ଫଳତଃ ବାଲେଶ୍ୱରର ୟୁରୋପୀୟମାନେ ସେ ଦୁଇଟି ହରାଇଲେ । ନଦୀ ମୁହାଣରେ ଥିବା ପୁରୁଣା କାରଖାନାଘରଟାକୁ ଗ୍ରୀଷ୍ମାବକାଶ ଗୃହରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇପାରେ ବୋଲି ମୋ ମନକୁ ପାଇଲା ଏବଂ ତାହାର ମାଲିକ ଜଣେ ଧନୀ ଜମିଦାର, ଏଥିରେ ସମ୍ମତ ହୋଇ ତାହାର ମରାମତି କରି ମୋତେ ଭଡ଼ା ଦେଲେ । ଗ୍ରୀଷ୍ମଋତୁ ଆସିବା ମାତ୍ରେ ଆମେ ସବୁ ସେଇଠିକି ଉଠିଯାଉ ।

ପୁରୁଣା ଘରଟି ତିନିଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ମୂଳଦୁଆ ଉପରେ ତିଆରି । ସବୁ ଭାରତୀୟ ଘର ପରି ଏହା ମାତ୍ର ଏକ ମହଲା ଏବଂ ଏଥିରେ ତିନୋଟି ବଡ଼ ଓ ପାଞ୍ଚୋଟି ଛୋଟ

* ଇଂରେଜ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କରଦ୍ୱାରା ପଲାସୀଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଅନ୍ଧକୂପ ହତ୍ୟାର ମନଗଢ଼ା କାହାଣୀ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ସମୟରେ ସତ୍ୟ ବୋଲି ଗୃହୀତ ହେଉଥିଲା ।

କୋଠରୀ ଥିଲା । ବାହାର ଚାରିପଟ ଯାକ ଚଉଡ଼ା ବାରଣ୍ଡା ଏବଂ ଆଗପଟେ ସମୁଦ୍ର ମୁହାଁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶସ୍ତ ବେଦୀ, ଯେଉଁଠିକି ଚଉଡ଼ା ପାହାଚମାନ ପଡ଼ିଚି ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଉଦ୍ୟାନକୁ । ତା ତଳକୁ ବଣୁଆ ଘାସପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଆମ୍ବ ଓ ତାଳଗଛ ଥାଇ ବିରାଟ ଏକ ପତିତ ଜମି । ତା'ରି ପାଖରେ ନଈଟା ସମୁଦ୍ର ଆଡ଼େ ବୋହୁଚି । ସାମ୍ନାରୁ ଅଧମାଇଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘାସ ପଡ଼ିଆ ଲମ୍ୱିଛି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିକିଆ ତାଳଗଛ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ସେଇଠି ସମୁଦ୍ରରେ ନଦୀ ମିଶିଛି । ନଦୀ ଆରପଟେ ଦକ୍ଷିଣର ଚାନ୍ଦିପୁର, ସେଠାରୁ ମାଇଲିଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଘାସପୂର୍ଣ୍ଣ ସରୁ ଧାଡ଼ିଏ ପାହାଡ଼ ଏବଂ ଆମ ପଛରେ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ନୀଳଗିରି ପର୍ବତମାଳାର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ । ଆଠଜଣ ନାବିକ ବାହୁଥିବା ନୌକାଟିଏ ନିକଟରେ ଥାଏ ଏବଂ ସବୁଦିନ ସକାଳେ ସେମାନେ ଆମକୁ ନଦୀ ମୁହାଣ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବାହିନିଅନ୍ତି । ସେଠାରେ ଆମେ ବେଳାର ବାଲିରେ ବହୁତ ବୁଲାବୁଲି କରୁ । ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ଛୋଟବଡ଼ ଅନେକ ଦେଶୀ ଜାହାଜ / ଧଳାମେଘ ପରି ପାଲ ଉଡ଼ାଇ ଦିଗ୍‌ବଳୟ ସୀମାରେ ଦେଖାଯାନ୍ତି ଏବଂ ନଦୀ ମଧ୍ୟକୁ ଆସି ଲଙ୍ଗର ଭିଡ଼ନ୍ତି । ଧୀବରମାନେ ଭଟ୍ଟା ସମୟରେ ଯାଇଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଜୁଆର ବେଳେ ଅତି ସ୍ୱାଦୁଯୁକ୍ତ ମତ୍ସ୍ୟ ସମ୍ଭାର ନେଇ ଫେରନ୍ତି । ସେ ମାଛ ଆମକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ମିଳେ ।

ଜୀବନଟା ଏଠି ଥିଲା ଖୁବ୍ ଆମୋଦଦାୟୀ । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ପିଲାମାନେ ସେଠାରେ ବରାବର ରହିଲେ ଏବଂ ମୁଁ ପ୍ରତିଦିନ ସକାଳୁ କାମରେ ବାଲେଶ୍ୱରକୁ ଘୋଡ଼ାରେ ଯାଇ ସଂଧ୍ୟାବେଳକୁ ଫେରି ଆସେ । ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଏବଂ ପିଇବା ପାଣି ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ଡଙ୍ଗାରେ ଆଣିବାକୁ ପଡ଼େ । ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟବଶତଃ ସେ ବର୍ଷ ୧୮୭୧ ରେ ପାଗ ଖୁବ୍ ଖରାପ ହେଲା । ସାଧାରଣତଃ ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମ ବାୟୁ ଉପକୂଳ ଓ ଉପର ମୁଣ୍ଡରେ ଘୂରି ନଦୀ ପାଖରେ ଦକ୍ଷିଣକୁ ମୁହାଁଏ ; ତେଣୁ ବଳରାମଗଡ଼ିର ଆମଘର ଦକ୍ଷିଣମୁହାଁ ହୋଇଥିବାରୁ ଆମେ ଏଠାରେ ଦିନରାତି ସର୍ବଦା ମୃଦୁ, ଶୀତଳବାୟୁ ପ୍ରବାହ ଲାଭକରୁ । ବାଲେଶ୍ୱରର ସମତଳ ଭୂମିରେ ମଧ୍ୟ ଏଲ ବାୟୁ ବହେ । ଅବଶ୍ୟ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ସଦ୍ୟ ଶୀତଳତା ଅନେକ ପରିମାଣରେ ନଥାଏ । ବାଲେଶ୍ୱର ଏବଂ ସେଠାରୁ ଆଠ ମାଇଲ ମାତ୍ର ଦୂରରେ ଥିବା ଏହି ତୀରଭୂମି ମଧ୍ୟରେ ତାପମାତ୍ରାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ବହୁତ । ଯେଉଁ ସମୟରେ ଆମେ ବଳରାମଗଡ଼ିରେ ରହିଲୁ ସେଥର ପ୍ରକୃତିର ଗତିପଥ ବଦଳିଗଲା । ସମୁଦ୍ରରୁ ବହୁଥବା ନିର୍ମଳ ପବନ ସବୁବେଳେ ଆସିଲା ନାହିଁ । ତା' ସ୍ଥାନରେ ଅନିୟମିତ ଭାବରେ ସ୍ଥଳଭାଗଆଡୁ ଆମଆଡ଼କୁ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଭୂମି ଉପର

ଦେଇ ପବନ ବହିଲା ଏବଂ ତା' ଆଣିଲା ମ୍ୟାଲେରିଆ-ବାହୀ ଦୂଷିତ ବାଷ୍ପ । ଆମର ଦେଶୀ ଚାକରଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଜ୍ୱର ଧରିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ସହରକୁ ପଠାଇ ଦେବାକୁ ହେଲା । ଶେଷରେ ଆମେ ମଧ୍ୟ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ବାଲେଶ୍ୱର ଫେରିଗଲୁ ଓ ପରେ କେତେ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେମାର ରହିଲୁ । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ବିଚରା ଅନେକ କାଳ ମ୍ୟାଲେରିଆ ଜ୍ୱର ଭୋଗ କଲେ ।

କେବଳ ଯେ ଅନିୟମିତ ପାଗ ଯୋଗୁଁ ଆମେ ବେମାର ହେଲୁ ତା' ନୁହେଁ, ପରିବେଶ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପରିମାଣରେ ଏଥିପାଇଁ ଦାୟୀ । ବଳରାମଗଡ଼ି ସହିତ ଆମର ପ୍ରଥମ ପରିଚୟବେଳେ ସେ ପୁରୁଣାଘର ଚାରିପାଖ ଘନ ଜଙ୍ଗଲ ହୋଇ ସେଇଟା ନଇରୁ ପ୍ରାୟ ଦେଖା ଯାଉନଥିଲା । ଘରଟି ମରାମତି ହେବା ପୂର୍ବରୁ ସେ ସବୁ ଅବଶ୍ୟ ସଫା ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ଥଳ ପରି ଭାରତରେ ମଧ୍ୟ ନୂଆ ଜଙ୍ଗଲ ସଫା ହୋଇଥିବା ସ୍ଥାନ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ପାଗ ଏତେ ପ୍ରତିକୂଳ ହୋଇ ନ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମେ ସେହିପରି ରୋଗ ଭୋଗିଥାଆନ୍ତୁ । ଯାହା ହେଉ ଲୁଣମରାଳିମାନେ ବର୍ଷର ଅଧିକାଂଶ ମାସ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଜ୍ୱର ଭୋଗ ନ କରି ସେଇଠି ରହନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରକାର ଏକ ଜାତି ଓ ସେଥିରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ।

ଭାରତର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳ ତମାମ ଲୁଣମରା ଖୁବ୍ ଗୋଟିଏ ଲାଭଜନକ ଶିଳ୍ପ, ଅନ୍ତତଃ ସେତେବେଳେ ଥିଲା(କାରଣ ସେଦିନଠାରୁ ଏବେ ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଗଲାଣି) । ଦୁଇ ପ୍ରକାରରେ ଏହା ମରାଯାଏ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ଓଡ଼ିଶାର ଉପକୂଳରେ ଯେଉଁ ଉପାୟରେ ଲୁଣ ମରାଯାଏ ତାହାକୁ କୁହାଯାଏ କରକଚା । ଏହି ପଦ୍ଧତି ଅନୁଯାୟୀ ସମୁଦ୍ର ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ବାଲିରେ ଅନତିଗଭୀର ଖାଲ ସବୁ ଖୋଳି ଦିଆଯାଏ ଏବଂ ଜୁଆରବେଳେ ନାଳୀବାଟ ଦେଇ ତା' ମଧ୍ୟକୁ ସମୁଦ୍ର ପାଣି ଛାଡ଼ିଦିଆଯାଏ । ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ପାଣି ଉଡ଼ିଯାଏ ଏବଂ ଖାଲମାନଙ୍କରେ ବହଳ ଲୁଣ ଖଣ୍ଡ ସବୁ ଜମି ଯାଏ । ତା' ପରେ ଏ ସବୁ ଓଳେଇ ନେଇ ଗୋଦାମରେ ରଖାଯାଏ । ଏହା ଦେଖିବାକୁ ମଇଳା ଓ ମାଟିଆ ଏବଂ କୌଣସି କଡ଼ା ଗନ୍ଧ ଏଥିରେ ନଥାଏ । ନୈଷ୍ଠିକ ହିନ୍ଦୁମାନେ ଏହାକୁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି କାରଣ ଏଥିରେ ମଣିଷ ହାତ ଲାଗିନଥାଏ ; ଉତ୍ସବରେ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଶୁଦ୍ଧ ।

ଅନ୍ୟ ପଦ୍ଧତିଟି ଜଟିଳତର । ଏହା ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶା ଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ଅନୁସୃତ ହୁଏ ଏବଂ ପଙ୍ଗା ନାମରେ କଥିତ । ସମୁଦ୍ର ନିକଟରେ ସମୁଦ୍ରରୁ ନାଳି ସବୁ ଛୋଟଛୋଟ

ଖାତକୁ ଖୋଳାଯାଏ ; ଏ ଖାତସବୁ କିନ୍ତୁ ବାଲିର ନୁହେଁ, କାଦୁଅ ମାଟିର । ତା' ପରେ ଦୁଇଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ମାଟିର ଓ ଘାସର ଗଦାଟିଏ କରାଯାଏ । ତା'ପରେ କେତେକ ଛିଦ୍ରଥିବା ବଡ଼ ମାଟିହାଣ୍ଡିଟିଏ ରଖାଯାଏ । ସେ ହାଣ୍ଡି ଭିତରେ ଘାସ ଓ ଛୋଟ ଡାଳିର ଗୋଟିଏ ସ୍ତର ପଡ଼େ ଏବଂ ତା' ଉପରେ ସମୁଦ୍ରପାଣିରେ ସବୁବେଳେ ବୁଡ଼ିରହି ଲୁଣିଆ ହୋଇଥିବା ପାଖାପାଖି ଥିବା କାଦୁଅର ବହଳ ସ୍ତରଟିଏ ଦିଆଯାଏ । ତା' ପରେ ସେହି ଖାତର ପାଣି ନେଇ ସେ ହାଣ୍ଡି ପୂରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଢଳାଯାଏ । ସମୁଦ୍ରପାଣି ଲୁଣିଆ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ନିଗିଡ଼ି ଆହୁରି ବେଶି ଲୁଣିଆ ହୁଏ । ସେହିପରି ଅତି ଲୁଣିଆ ଯେଉଁ ପାଣି ତିଆରି ହୁଏ ତାହା ଏ ବାଉଁଶନଳୀଦ୍ୱାରା ଆଉ ଏକ ହାଣ୍ଡିକୁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଏ । ପାଖରେ ଥାଏ ଏକ ଗମ୍ବୁଜାକୃତି ଚୂଲା ଯାହାର ଭୂମି ସ୍ତରରେ ଗୋଟିଏ କଣା ଥାଏ ଏବଂ ଗୋଲାକାର ହୋଇ ଚୂଲାଟି ଉପରକୁ ଉଠିଥାଏ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଅଣ୍ଡାକୃତି ମାଠିଆ କାଦୁଅ ଲେସା ହୋଇ ସେଇ ଚୂଲା ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ଥାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକର ମୁହଁ ସବୁ ବାହାରକୁ ରହିଥାଏ । ଏ ସବୁକୁ ଫନ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେହି ଲୁଣା ପାଣିରେ ଭର୍ତ୍ତି କରାଯାଏ । ଚାରିଆଡ଼େ ଉଠିଥିବା ଲମ୍ବାଲମ୍ବା ଶୁଖିଲା ଘାସରେ ସେ ଚୂଲି ଜଳାଇ ମାଠିଆମାନଙ୍କରେ ଥିବା ପାଣିକୁ ଫୁଟେଇ ଦିଆଯାଏ । ତା ପରେ ଲୁଣ ଖଣ୍ଡ ସବୁ କଢ଼ାଯାଇ ଗୋଲାକୁ ଚାଲାଣ କରିବା ପାଇଁ ଚଟ ଉପରେ ଜମା କରାଯାଏ ।

ଲୁଣ ମାରିବା କାମ ସରକାରଙ୍କର ଏକଚାଟିଆ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନର ଆଦ୍ୟ ଅବସ୍ଥାରେ ସରକାର ଲୁଣ ମାରିବା ପାଇଁ ଲୋକ ଭଡ଼ାରେ ରଖୁଥିଲେ ଏବଂ ସେ କାମ ତଦାରଖ କରିବା ପାଇଁ ମୋଟା ଦରମାର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କର୍ମଚାରୀ ପୋଷା ହେଉଥିଲେ । ଯେଉଁ ଲୁଣ ଏଜେଣ୍ଟ ଜଣକ ମେଦିନୀପୁର ଉପକୂଳର କଣ୍ଠାଇ(ଓଡ଼ିଆ ଉଚ୍ଚାରଣ କାନ୍ଥି)ର ବିରାଟ ପ୍ରାସାଦରେ ବାସ କରୁଥିଲେ ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଚୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ସେବାସଂସ୍ଥା (Covenated Civil Service) ର ଜଣେ ପୁରୁଣା ସଭ୍ୟ । ସେ ଖୁବ୍ ମୋଟା ଦରମା, ମାସକୁ ପ୍ରାୟ ଟ.୪୦୦୦ ପାଆନ୍ତି । ଏହି ପ୍ରଥା ଖୁବ୍ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ ; କିନ୍ତୁ ସୁଦକ୍ଷ ନଥିଲା । ଠକାମି ଓ ଆତ୍ମସାତ ପ୍ରବଳ ହେଲା । ବହୁଗୁଡ଼ାଏ ଦେଶୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଜଗାରଖା କାମ ବାଜେ ଧରଣର ଥିଲା ଏବଂ ସେଇମାନଙ୍କ ଇସାରାରେ ଚୋରାଚାଲାଣ ଜୋରସୋରରେ ଚାଲିଲା । ଲୁଣ ଦାରୋଗାଗୁଡ଼ାକ ମାସକୁ ଚାଳିଶ ପଚାଶ ଟଙ୍କା ଦରମା ପାଇ ବଡ଼ବଡ଼ ଜମିଦାରୀ କିରିଗଲେ, ସୁନ୍ଦର ଘରସବୁ ତିଆରି କଲେ ଏବଂ ମଲା ବେଳକୁ ଅସୁମାରି ଟଙ୍କାର ମାଲିକ ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ପୁରୁଣା ପ୍ରଥାକୁ ଉଠାଇ ଦେଇ ନୂଆ ପ୍ରଥା ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ

କରାଗଲା । ଲୁଣ ଏଜେଣ୍ଟ ଓ ତାଙ୍କର ଦାରୋଗା ବାହିନୀକୁ ଲୋପ କରି ଦିଆଗଲା ଏବଂ ବହୁ କଷ୍ଟକର ଗୁରୁଦାୟିତ୍ୱ ବହନ କରୁଥିବା କଲେକ୍ଟରଙ୍କ କାମର ଲମ୍ବା ତାଲିକା ସାଙ୍ଗକୁ ଲୁଣ ବିଭାଗଟା ମଧ ଯୋଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ସରକାର ନିଜେ ଲୁଣ ତିଆରି ଛାଡ଼ି ଏଥିପାଇଁ ବେସରକାରୀ ଲୋକଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ କଲେ ।

ଉଦ୍ୟମୀ ବ୍ୟବସାୟୀ, ଠିକାଦାର ଏବଂ ଅଳ୍ପ ମୂଳଧନ ଥିଲାବାଲା ଏହି ଲାଭଦାୟକ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ଲାଗିଗଲେ । ଜମି ମାଲିକମାନଙ୍କଠାରୁ ଲୁଣାପାଣି ମାଡୁଥିବା ଅଞ୍ଚଳରୁ ସମୁଦ୍ର କୂଳେକୂଳେ ଥିବା ନିମ୍ନ ଭୂମି ଦଶପନ୍ଦର ମାଇଲ ପଟ୍ଟା ନେଇ ଠିକାଦାରମାନେ ସରକାରଙ୍କୁ ଲୁଣ ମାରିବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ମାଗିଲେ । ତାଙ୍କ ଜମି ଚାରିପଟେ ବାଡବୁଲାଇବାକୁ ପଡ଼ିବ, ମୂଲିଆମାନଙ୍କୁ ଭଡ଼ାରେ ଆଣି ସେମାନଙ୍କ ରହିବାପାଇଁ କୁଡ଼ିଆ ଘର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଛୋଟ ପୋଲିସ୍ ଦଳ, ଜଣେ ଛାଡ଼ ଅଫିସର(Pass Officer) ଓ ଦଣ୍ଡିଦାରଙ୍କ ଦରମା ବାବଦ ତାଙ୍କୁ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ନିକଟରେ କେତେ ପରିମାଣରେ ଟଙ୍କା ଜମା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଭାରତରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଧନ୍ଦାପରି ଏଇ ଧନ୍ଦାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଲୋକେ ମଧ ଏକ ବିଶେଷ ଜାତିର ଲୋକ ; ଓଡ଼ିଶାରେ ଏମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଏ ମାଲ୍ଲାଙ୍ଗୀ ଏବଂ ବଙ୍ଗଳାରେ ନୁନିଆ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଚାଷ କରନ୍ତି କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୁଣମାରି(ଏବଂ ଚୋରା ଚାଲାଣ କରି) ଚଳନ୍ତି ।

ଲୁଣମରା ଅଡ଼ା ବା ଅଡ଼ଙ୍ଗରେ କାମ ପ୍ରାୟ ଡିସେମ୍ବର ଆଡ଼କୁ ବର୍ଷାପାଣି ଶୁଖିଗଲା ପରେ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ । ମଲ୍ଲାଙ୍ଗୀମାନେ ଭୂମି ସଫା କରି ଶରଛାଆଣି-ଚାଳିଆ, ମାଟିଗଦା ଓ ଚୂଲି ତିଆରି କରନ୍ତି, ଲୁଣପାଣି ମଡ଼େଇବା ପାଇଁ ନାଳୀ ଖୋଳନ୍ତି । ସେମାନେ ମଧ ସେଠାରେ ଚାରିଆଡ଼େରେ ଉଠିଥିବା ଡେଙ୍ଗା ଘାସ ଗଛ ସବୁ କାଟନ୍ତି, ଯାହାର ବହଳ କାଣ୍ଡ ଓ ଗଣ୍ଡିଆ ଚେର ଖୁବ୍ ଭଲ ଓ ଶସ୍ତା ଜାଳ କାମ ଦିଏ । ସକାଳୁ ନିଆଁ ଲଗାଯାଇ କାମ ଆରମ୍ଭ ହୁଏ ଏବଂ ଶେଷ ହୁଏ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତର ପ୍ରାୟ ଘଣ୍ଟାଏ ପୂର୍ବରୁ ଯେତେବେଳେ କି ଲୁଣ ସବୁ ଓଦା ଓ ଉଷୁମ ଥାଏ । ସେ ସବୁ ଟୋକେଇରେ ଭର୍ତ୍ତିକରି ଅଡ଼ା ଭିତରକୁ ନିଆଯାଏ ଓଜନ ହୁଏ ଏବଂ ଦିନର କାମ 'ଛାଡ଼ କର୍ମଚାରୀ' ଲେଖି ରଖନ୍ତି । ତାଳପତ୍ରରେ ଛୁଆଣି ଚାଳି ତଳେ ଲୁଣ ସବୁ ଯତ୍ନରେ ଗଦାକରି ରଖାଯାଏ । ପରେ ତାହା ସ୍ଥଳବାଟେ ଭାରୁଆ ବଳଦ ଦ୍ୱାରା କିମ୍ବା ପଙ୍କୁଆ ସାମୁଦ୍ରିକ ଅଞ୍ଚଳ ବାଟେ ନୌକାଦ୍ୱାରା ଦେଶମଧ୍ୟସ୍ଥ କୌଣସି ସହର ବା ହାଟକୁ ପଠାଯାଏ ।

ଲୁଣ ତିଆରିର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସୋପାନକୁ ସରକାରଙ୍କୁ ସାବଧାନରେ ଜଗିବାକୁ ପଡ଼େ ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥଳରେ ବିଭିନ୍ନ ଓ ବିଶେଷ ଧରଣର ଠକାମି ଚାଲେ । ରେଭେନ୍ୟୁ ବୋର୍ଡ଼ ଯେତେ ପ୍ରକାର ସତର୍କ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବାହାର କରନ୍ତି ଚୋରା ଚାଲାଣକାରୀଙ୍କ ବୋର୍ଡ଼ ସେଥିରୁ ଖସିବା ପାଇଁ ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଦିଅନ୍ତି ।

ଅଡଙ୍ଗର କ୍ଷେତ୍ର ଖୁବ୍ ବିସ୍ତୃତ । କେବଳ ସଫା କରା ହୋଇ ଥିବା ସ୍ଥାନକୁ ଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ସବୁ ଲମ୍ବା ବୃକ୍ଷ ଘାସ ଓ ବୁଦାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅନେକ ସ୍ଥଳ ସନ୍ତସନ୍ତିଆ ଓ ଚୋରା ବାଲି ପୂର୍ଣ୍ଣ ଜଣେ ମଣିଷ ଯାଇପାରୁଥିବା ଅଙ୍କାବଙ୍କା ଏକପଦୀ ରାସ୍ତାଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ମଲ୍ଲାଙ୍ଗୀକୁ ହିଁ ଜଣା । ଅଡଙ୍ଗକୁ ଜଗିବା ପାଇଁ ଥିବା ପୋଲିସ୍ ଦଳରେ ସାଧାରଣତଃ ଚାରିଜଣ ଲୋକ କନେଷ୍ଟବଲ୍ ଥାଆନ୍ତି । ସ୍ଥାନ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ଓ ଜିନିଷ ପତ୍ର ମିଳିବା କଷ୍ଟକର ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର କାମ ଆଦୌ ସୁଖକର ନୁହେଁ । ତେଣୁ ପୋଲିସ୍ ବାହିନୀର ସବୁଠାରୁ ନିକୃଷ୍ଟ ଲୋକଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ପଠାଯାଏ ଏବଂ ଅଡ଼ଙ୍ଗଗୁଡ଼ିକ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବାର ସ୍ଥଳରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୁଅନ୍ତି । ଯେଉଁ ପୋଲିସ୍ କୌଣସି ଭୁଲ କାମ କରେ ତାକୁ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗିବା ପାଇଁ ଲୁଣ ଅଡ଼ଙ୍ଗକୁ ପଠାଯାଏ । ଯା ସାଙ୍ଗକୁ ପୁଣି ଚୋରା ବେପାରୀମାନେ ଲାଞ୍ଚ ଦେବାରେ ମୁକ୍ତହସ୍ତ । ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରନ୍ତି ଧନୀ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଲୋକେ ଯେଉଁମାନେ କି ଅସୁବିଧାଜନକ ଯେକୌଣସି ସଚ୍ଚୋଟ ପୋଲିସ୍ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ବିରୋଧରେ ମିଥ୍ୟା ଅଭିଯୋଗ ଆଣିବା ଓ ତାହା ପ୍ରମାଣିତ କରିବା ପାଇଁ ଭଡ଼ାଟିଏ ମିଛ ସାକ୍ଷୀ ପଞ୍ଚାଏ ଯୋଗାଡ଼ କରିବାରେ କୁଣ୍ଠା କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ ଦୁର୍ନୀତିପ୍ରବଣତା ଯେ ବଢ଼ିବ ଏବଂ ବହୁ ରାଜସ୍ୱ ଯେ ତୋଷରପାତ ହେବ ଏଥିରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବାର ନାହିଁ ।

ଚୂଲା ନିକଟରୁ ଓଜନ ହେବା ଜାଗାକୁ ଲୁଣ ବୋହିନେବାବେଳେ ମଲଙ୍ଗିମାନେ ସେଥିରୁ କିଛି ଅଂଶ ଏପରି ଜାଗାରେ ଲୁଚାଇ ଦିଅନ୍ତି ଯାହାକି କେବଳ ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣା, ଏବଂ ପରେ ତାକୁ ନେଇ ପାଖାପାଖି ଗାଁରେ ବିକି କରିଦିଅନ୍ତି । ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତବେଳେ ଚୁଲି ଲିଭାଇ(ଅନ୍ତତଃ ଲିଭିଲା ପରି ଦେଖାଇ) ଲୁଣମାରନ୍ତି ଏବଂ ସକାଳ ପୂର୍ବରୁ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଲୁଚାଇ ଦେଇ ଯାଆନ୍ତି । ପୋଲିସଙ୍କର ରାତିସାରା ବୁଲିବା କଥା ଏବଂ ସମଗ୍ର ଅଞ୍ଚଳଟି ପିଠାପରି ଚଟକା ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନେ ପୂର୍ବବର୍ଷରୁ ପରିତ୍ୟକ୍ତ କୌଣସି ଭଙ୍ଗା ଚୂଲା ଉପରେ କେବଳ ଠିଆ ହୋଇଗଲେ ସମସ୍ତେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ଦେଖିପାରିବେ ଏବଂ ରାତିରେ ନିଆଁ ଓ ଧୂଆଁରୁ ଚୋରା ଲୁଣମରା ଜାଗାର ସନ୍ଧାନକରି ପାରିବେ ।

ତ'ପରେ ଛପିଛପି ନିଃଶବ୍ଦରେ ଓ ସାବଧାନରେ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ଓ ଦୁର୍ଗମ ପଥ ଦେଇ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବାଟରେ ଚିତାବାଘ, ବାର୍‌ହା କିମ୍ବା ବେଳେବେଳେ ବଣୁଆଁ ମଇଁଷିଟାଏ ହାବୁଡ଼ିବା ମଧ୍ୟ ସମ୍ଭବ । ଜାଗା ଉପରେ ପହଞ୍ଚିବା ମାତ୍ରେ ପୋଲିସକୁ ହାତାହାତି ଲଢ଼େଇ କରିବାକୁ ପଡ଼େ ଯେଉଁଥିରେ କି ଚୋରା ବେପାରୀମାନେ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଥିବାରୁ ସୁବିଧାରେ ଖସିଯାଇ ଅନ୍ଧାର ମଧ୍ୟରେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଯାନ୍ତି । ସେଠାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅନୁଧାବନ କରିବା ମୂଲ୍ୟହୀନ, ଅବଶ୍ୟ ଏପରି ସାହସ ଓ କର୍ମଦକ୍ଷତା ପୋଲିସ କେବେ ଦେଖାଏ ନାହିଁ । କେବଳ ଚୋରା ବେପାର ଖୁବ୍ ବଢ଼ିବା ଫଳରେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ରାଗି ଧମକାଧମକି କଲେ ସେମାନେ ସାମୟିକ ଚେଇଁ ଉଠି କିଛି ଚେଷ୍ଟା ଚଳାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ଦୁଇଟାକୁ ଧରି ଦେଲା ପରେ ସେମାନେ ପୁଣି ଢ଼ିଲା ହୋଇ ଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ଚୋରା କାରବାର ପୂର୍ବପରି ଆରାମ୍‌ରେ ଚାଲେ ।

ଲୁଣର ଏପରି ଏକ ଧର୍ମ ଯାହା ଚୋରା କାରବାରକୁ ଖୁବ୍ ସୁହାଏ । ମରା ହେଲା ବେଳେ ଏହା ଓଦା ଥାଏ ଏବଂ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଶୁଖେ । ଅବଶ୍ୟ ଶୁଖିଲେ ଓଜନ କମିଯାଏ । ପଠାଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଏହା ଅଡ଼ଙ୍ଗରେ ଓଜନ ହୁଏ ଏବଂ ଗୋଲାରେ ଆଉଥରେ ଓଜନ ହୁଏ, ଯଦି ଦୁଇ ଓଜନ ନ ମିଳିଲା ତେବେ ଠିକାଦାର ଉପରେ କଡ଼ା ଜୋରିମାନା ହୁଏ । ବାଟରେ ଯାଉଥିବା ବେଳେ ଶୁଖିଯାଉଥିବାରୁ ସେଥିପାଇଁ କିଛି ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଏ । ଏଠାରେ ଠକାମିର ସାଧାରଣ କୌଶଳ ହେଲା ରାତିରେ ବଳଦ ଉପରେ ଲୁଣ ବୁହାଗଲା ବେଳେ ବସ୍ତାମାନଙ୍କରେ କଣା କରିଦେବା, କାରଣ ଯିବାପାଇଁ ଦୁଇତିନି ଦିନ ଲାଗେ ଏବଂ ଅନେକ ପରିମାଣର ଲୁଣ ସେଇ ମଧ୍ୟରେ କାଢ଼ି ନିଆହୁଏ । ତା'ପରେ ବଳଦକୁ ପଙ୍କୁଆ ଗଡ଼ିଆ ବା ଖାଲ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ନିଆ ହୁଏ, ଯେପରିକି ତାହା ଏକ ଦୁର୍ଘଟଣା ! ଫଳରେ ଲୁଣ ଓଦା ହୋଇ ଓଜନ ବଢ଼ିଯାଏ ଏବଂ କଢ଼ା ହୋଇଥିବା ଲୁଣର ଓଜନର ପରିପୂରଣ ହୋଇଯାଏ ।

ଡଙ୍ଗାରେ ନିଆଗଲେ ଲୁଣକୁ ବସ୍ତାରେ ରଖାଯାଏ ନାହିଁ ; ଡେକ୍ ନଥିବା ଡଙ୍ଗାରେ ଖାଲି ଲଦାଯାଏ - କାରବାରି ଭାଷାରେ 'ମୋଟାଦାରିଆ' ଭାବରେ । ଉପରେ ସବୁଠି ଆଡ଼ଲ ବା ଠିକାଦାରନାମ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିବା କାଠର ମୁଦଚିହ୍ନ ଦିଆଯାଏ । ଗୋଲାରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ ଡ଼ଙ୍ଗାରୁ କାଢ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଏହି ଆଡ଼ଲ ଚିହ୍ନ ଠିକ୍ ଅଛି ନା ନାହିଁ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଭଲକରି ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଏ ।

ଡଙ୍ଗାରୁ ମଧ୍ୟ ଲୁଣ ଚୋରିହୁଏ । ଥରେ ରାତିରେ ଲୁଣ ବୋଝେଇ ବଡ଼ ଡଙ୍ଗାଟାଏ ସମୁଦ୍ରର ଏକ ଖାଡ଼ିରେ ନିର୍ଜନ ସ୍ଥାନରେ ଉଚ୍ଚ ବନ୍ଧତଳେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିଲା । ନାଉରିଆ ଓ ପୋଲିସମାନେ ବନ୍ଧ ଉପରେ ଘାସ ଓ କୁଟା, ଉପରେ ମହମପାଲ ବିଛାଇ ଉଷୁମ ବିଶ୍ରାମସ୍ଥଳ ତିଆରି କରି, ଭାତ ରାନ୍ଧି, ଖାଇ ଶୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ତା'ପରେ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରୁ ଗୋଟିକିଆ ଧାଡ଼ିରେ ଷୋହଳ ସତର ଜଣ ଲୋକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉଲଗ୍ନ ହୋଇ ଦେହକୁ ତେଲରେ ଜୁଡୁବୁଡୁ କରି ଲମ୍ବା ଦଉଡ଼ିଟାଏ ଓ ଟୋକେଇମାନ ଧରି ଆସିଗଲେ । ସେମାନେ ଡଙ୍ଗା ଭିତରକୁ ଓହ୍ଲାଇଗଲେ ଏବଂ କେତେକ ଲୋକ ଟୋକେଇସବୁ ଲୁଣରେ ଭର୍ତ୍ତି କରୁଥିଲାବେଳେ ଅନ୍ୟ କେତେକ ସେ ସବୁକୁ ଦଉଡ଼ି ସାହାଯ୍ୟରେ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ନେଲେ । ଅନ୍ୟ ଏକ ଖାଡ଼ିରେ ଲୁଚାଇ ରଖାଯାଇଥିବା ଏକ ଡଙ୍ଗାକୁ ଟୋକେଇଟୋକେଇ କରି ଲୁଣ ବୁହାଗଲା । ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଯିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ଡଙ୍ଗା ଭିତରକୁ ଉଠିଯାଇ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଭୟ ଥିଲା ଆହୁରି ମାରିଲେ ତା ଶବ୍ଦ ଅନ୍ୟକୁ ଶୁଣାଯିବ ; ତେଣୁ ନିଃଶବ୍ଦରେ ଧୀରେଧୀରେ କାତମାରି ଖାଡ଼ିରୁ ବାହାରିଗଲେ । ସେତେବେଳକୁ ଭୋର ହୋଇ ଆସୁଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଖାଡ଼ି ମଧ୍ୟରୁ ବାହାରି ନଦୀ ମଧ୍ୟକୁ ପଶିଲାବେଳକୁ ସେଇବାଟେ ଆସୁଥିବା ଏକ ପୋଲିସ୍ ଜଗୁଆଳି ନୌକାର ମୁହାଁମୁହିଁ ହୋଇଗଲେ । କନେଷ୍ଟବଲ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ କିଛି ଅସୁବିଧାର ଗନ୍ଧ ବାରିନେଲା ଏବଂ ନୌକା ଉପରକୁ ଯାଇ ତାହା ଲୁଣରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦେଖି ଅପରାଧୀ ନାବିକଙ୍କୁ ଧରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲା । ସେମାନଙ୍କ ଦେହ କିନ୍ତୁ ତେଲରେ ଜୁଡୁବୁଡୁ, ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନେ ପୋଲିସ୍‌ଙ୍କ ହାତରୁ ଖସିଯାଇଁ, ପାଣିକୁ ଡେଇଁ ପଡ଼ି, ପହଁରି ପହଁରି କୂଳକୁ ଚାଲିଲେ ଏବଂ ବଣ ମଧ୍ୟରେ ଅଦୃଶ୍ୟ ହୋଇଗଲେ ଯେଉଁଠି କି ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ ଗୋଡ଼େଇବା ଚେଷ୍ଟା ବୃଥା ।

ଲୁଣ ଉପରେ ଥିବା ଚଢ଼ା କର, ମହଣ ପିଛା ୩/୪ ଟଙ୍କାର (ଇଂଲିଶ୍ ଓଜନରେ ଟନ ପ୍ରତି ୮ ପାଉଣ୍ଡ) ଏହିସବୁ ଚୋରାବେପାରର କାରଣ । ଗୋଲାରୁ ଲୁଣ ପାଇବା ପୂର୍ବରୁ ଏହି କର ଠିକାଦାରଙ୍କୁ ଦାଖଲ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ତା' ପରେ ଗୋଟିଏ 'ଛାଡ଼' ବଳରେ ତାକୁ ଲୁଣ ଦିଆଯାଏ । ଏହି 'ଛାଡ଼'ରେ ନାନା ପ୍ରକାର ବିବରଣୀ ରହେ - ନାମ, ବାପ ନାମ, ଜାତି, ସମ୍ପୃକ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଠିକଣା, ସେ ଲୁଣ ମାରିଥିବା ଅଢ଼ଙ୍ଗର ନାମ, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା କୁଆଡ଼େ ଯାଉଛି ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ଠିକାଦାର ମୋଟା ବେପାରୀକୁ ବିକେ ଯେଉଁମାନେ(ଆଉ ଏକ ଛାଡ଼ ବଳରେ) ଖାଉଟି ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବିକନ୍ତି । କଡ଼ାରେ ଦାନା ବାନ୍ଧିବା ମୁହୂର୍ତ୍ତରୁ ଖାଉଟି ହାତକୁ ଆସିବା

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲୁଣକୁ ଛାଡ଼, ଗୁପ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପ୍ରଭୃତି ବିଭିନ୍ନ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ତଦାରଖ ଓ ଆଇନଗତ ଦଣ୍ଡବିଧାନ ଦ୍ୱାରା ଜଗାରଖା କରାଯାଉଥାଏ । ସରକାରୀ ରାଜସ୍ୱ ରକ୍ଷାପାଇଁ ଅହରହ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇ ଦେଇ କଲେକ୍ଟରର ଜୀବନ ଦୁର୍ବିସହ ହୋଇଉଠେ । ଏଣେ ଲୁଣାର ଦାମ ଅଯଥା ବଢ଼ାଇ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ଲୁଣିପାଣି ମାଡୁଥିବା ଅଞ୍ଚଳ ଦାଢ଼ରେ ଥିବା ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ବାରମ୍ବାର ପୋଲିସ୍‌ର ଧାଉଡ଼ ଫଳରେ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଗଲେ । ସେମାନଙ୍କ ହାତ ପାଖରେ ବିସ୍ତୃତ ସମତଳ ଲୁଣି ଅଞ୍ଚଳ ପଡ଼ିଛି । ସେମାନେ ଖାଲି ଟେନାଏ ଲୁଣିମାଟି ଖୋଳି, ନିକଟତମ ଖାଡ଼ିରୁ ଲୁଣିପାଣି ଆଣି ସେଥିରେ ଫୁଟେଇ ଦେଲେ ଜୀବନର ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକୀୟ ଏହି ଜିନିଷଟି ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ପାଇଯିବେ । କିନ୍ତୁ ଏହା କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଜେଲ, ଜୋରିମାନା ହେବ । ପୋଲିସ୍ ପେଷାଦାର ଚୋରାବେପାରୀମାନଙ୍କ ପାଖରେ ଶକ୍ତିହୀନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଯେଉଁ କେତେକ ଗରିବ ନିଃସହାୟ ବିଧବା ଭାତ ସାଙ୍ଗରେ ଲଗାଇ ଖାଇବାପାଇଁ ଲୁଣିପାଣି ଟିକିଏ ମାଟି ଘଡ଼ିରେ ଫୁଟେଇ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଲଗାଇ ଖାଇବାପାଇଁ ଲୁଣିପାଣି ଟିକିଏ ମାଟି ଘଡ଼ିରେ ଫୁଟେଇ ଲୁଣ ମାରୁଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଧରି ନେଇ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟଦକ୍ଷତା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଗରିବ ଭୀତତ୍ରସ୍ତ ସେଇ ପ୍ରାଣୀଟିକୁ ପଚାଶ କିମ୍ବା ଷାଠିଏ ମାଇଲ ଦୂର ବାଲେଶ୍ୱରକୁ ଟାଣି ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଆଗରେ ହାଜର କରୁଥିଲେ । ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଅନିଚ୍ଛାସତ୍ତ୍ୱେ ତାକୁ ଜରିମାନା ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ବେଆଇନ୍ ଲୁଣ ରଖିଥିବା ବା ତିଆରି କରୁଥିବା ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଧରିପାରିଥିବା ପୋଲିସକୁ ପୁରସ୍କାର ଦେଇ ବୋର୍ଡ଼ ଅବସ୍ଥାକୁ ଆହୁରି ଖରାପ କରିଦେଲେ । ଯେଉଁ ପ୍ରକାରେ କାମ ଚାଲିଥିଲା ତାହା ମୋତେ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟମାନଙ୍କୁ ଏତେ ଅଯୌକ୍ତିକ ଓ ନିର୍ଯାତନାମୂଳକ ଜଣାଗଲା ଯେ ପ୍ରଥମେ ମୁଁ ସବୁ ସ୍ଥଳରେ କୌଣସି ଦଣ୍ଡ ଦେବାକୁ ଏବଂ ପରେ ଏ ସବୁ ଧରିଥିବା ପୋଲିସ୍‌କୁ କୌଣସି ପୁରସ୍କାର ଦେବାକୁ ମନା କରିଦେଲି । ଅବଶ୍ୟ ଖୁବ୍ ହଲ୍ଲା ଉଠିଲା ଏବଂ ମୁଁ କାହିଁକି ଏପରି ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଉଛି ବୋଲି ଖୁବ୍ କ୍ରୋଧରେ ମୋତେ କୈଫିୟତ ମଗାଇଲେ । ମୁଁ ଯେଉଁ ସୁଯୋଗ ଖୋଜୁଥିଲି ତାହା ମୋତେ ମିଳିଗଲା । ଗୁଡ଼ାଏ ଲେଖାଲେଖି ଚାଲିଲା ଏବଂ ଶେଷରେ ସରକାର ଲୁଣିପାଣି ମାଡୁଥିବା ଓ ତା' ପାଖାପାଖି ଅଞ୍ଚଳରେ ଲୋକଙ୍କ ଦାବୀ ମାନିନେଇ ସେମାନେ ନିଜ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଅଳ୍ପ ଲୁଣ ମାରିପାରିବେ ; କିନ୍ତୁ ବିକି ପାରିବେ ନାହିଁ ବୋଲି ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଛୋଟ କାଟର ଅତ୍ୟାଚାରସବୁ, ଯାହାକି ଆମ ପକ୍ଷରେ ଯେତେ ଛୋଟ ହେଉ ନା କାହିଁକି ମଫସଲର ଗରିବ ଲୋକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଖୁବ୍ ଗୁରୁତର ସେ ସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହେଉଥିଲେ ଏବଂ ନିଜ ଦେଶର ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏତେ ପ୍ରକାରେ ଲୁଣ୍ଠିତ ହେଉଥିଲେ ଯେ ତା' ସତ୍ତ୍ୱେ ସେମାନେ ଯେ କିପରି ବଞ୍ଚି ରହିଥିଲେ ତାହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା । ସେମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଆମେ ଯଥାସାଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କଲୁ ; କିନ୍ତୁ ଏତେ ବଡ଼ ଦେଶରେ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ବିଦେଶୀ ଲୋକ, ସେମାନଙ୍କ ପଛପଟେ ଯେ କି କାମ ଚାଲିଛି ସେ ସବୁ ଶୁଣିବା ସମ୍ଭବପର ନଥିଲା । ଲୋକେ ଅଭିଯୋଗ କରିବାକୁ ଭୟ କରୁଥିଲେ, କାରଣ ଇଂରେଜ ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଯଦି ଅତ୍ୟାଚାରିତମାନଙ୍କ ପାଇଁ କ୍ଷତିପୂରଣ ଆଦାୟ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ସବଳ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାପାଇଁ ଅନେକ ସୁଯୋଗ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିବ । ଦୈବଯୋଗକୁ ମାତ୍ର ଆମେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଦୁଷ୍କ୍ରିୟା ଜାଣୁଥିଲୁ । ଏ ସବୁ ଦୂର କରିବାକୁ ବହୁ ସାବଧାନତା ଅବଲମ୍ବନୀୟ; ନ ହେଲେ ସେଥିରେ ଯେତେ ସଦୁଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ଆମେ ହାତ ଦେଉନା କାହିଁକି ଭଲ ଅପେକ୍ଷା ମନ୍ଦ ହିଁ ଅଧିକ ହେଉଥାନ୍ତା । ଏପରି ଏକ ଘଟଣା ସେ ସମୟରେ ଘଟି ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ତାହା 'ଅନ୍ୟାୟ କର ଆନ୍ଦୋଳନ' ନାମରେ ବିଦିତ ।

ଜିଲ୍ଲାର ସମସ୍ତ ଦକ୍ଷିଣାଂଶକୁ ନେଇ ଗଠିତ ଭଦ୍ରଖ ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ମୋର ସହକାରୀ ଫିଡ଼ିୟାନ୍ ଦିନେ ତାଙ୍କୁ ପରିଦର୍ଶନ ଗସ୍ତରେ ଯାଇ ଡେରାରେ ରହିଥିଲେ । ଜିଲ୍ଲାର ଏକ ସୁଦୂର ଅଭ୍ୟନ୍ତର ଯେଉଁଠି ଲୋକେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନର ନୀତି ସମ୍ପର୍କରେ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଜାଣନ୍ତି କିମ୍ବା କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ସେଇଠାରେ ସେ କ୍ଷେତ ଭିତର ଦେଇ ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ି ଯାଉଥିବାବେଳେ ଜଣେ ଚଇତ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସି ପଚାରିଲା - ''ଆମକୁ ଟିକସ୍ ଦେବାକୁ କଅଣ ହୁକୁମ ହୋଇଛି ?'' ଫିଡ଼ିୟାନ୍ କହିଲେ - ''ଟିକସ ଅର୍ଥ କଅଣ ?''

ରଇତଟି ଉତ୍ତର ଦେଲା - ''ତା' ଅର୍ଥ ଅନେକ । ଆମ ଜମିଦାର କହୁଛନ୍ତି ଆମକୁ ସବୁ ଟିକସ୍ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ । ସେ କହୁଛନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କୁ ସରକାରକୁ ଦେବାକୁ ପଡୁଚି, ତେଣୁ ଘରପିଛା ଟଙ୍କାଏ କରି ସେ ଆମଠାରୁ ଆଦାୟ କରିବେ ତା'ପରେ 'ତାର' ପାଇଁ ଟଙ୍କାଏ ଲେଖାଏଁ, ତା'ପରେ ପୁଣି ତାଙ୍କର ଯେତେବେଳେ ପୁଅ କି ଝିଅ ବାହାହବ କିମ୍ବା ସେ କୌଣସି ଧର୍ମୋତ୍ସବରେ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଭୋଜନ ଦେବେ ବା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କଠାରୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରାରେ ଯିବେ କିମ୍ବା ଘର ମରାମତି କରିବେ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ସେହିପରି କିଛି କାମପାଇଁ 'ମାଗଣା' ଲୋକପିଛା ଟଙ୍କେ ଦୁଇଟଙ୍କା, ଏପରିକି ତିନିଟଙ୍କା କରି । ଫିଡ଼ିୟାନ୍ କହିଲେ

- ''ନାଁ ତୁମକୁ କେବଳ ଖଜଣା ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ, ଆଉ କିଛି ନୁହେଁ ।'' ଲୋକଟି ପ୍ରାୟ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବାପରି ଚାଲିଗଲା ।

ସେ କିନ୍ତୁ ଭାବିବାକୁ ଲାଗିଲେ ଏବଂ ଅନୁସନ୍ଧାନ ପରେ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲେ ଯେ ଜମିଦାରମାନଙ୍କର ଅନେକପ୍ରକାର ଆଳରେ ସବୁ ରଇତଙ୍କଠାରୁ ଘରପିଛା ଟଙ୍କେ କରି ଦେୟ ଅସୁଲ କରିବାର ଅଭ୍ୟାସ ରହିଛି । ଇଂରାଜୀ ଶବ୍ଦ 'ଟ୍ୟାକ୍ସ'ର ସେମାନଙ୍କ ଉଚ୍ଚାରଣ 'ଟିକସ' । ଜମିଦାରମାନଙ୍କୁ ବହୁନିନ୍ଦିତ ଆୟକର ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ ଘରପିଛା ଟଙ୍କାଏ କରି ବସାଇ ଏହି କର ଉପରେ ଆଉ ଅଧିକ କିଛି ଆୟ କରିଗଲେ ।

ଟ୍ରଙ୍କରାସ୍ତା ତମାମ ଯେତେବେଳେ ଟେଲିଗ୍ରାଫ ତାର ଟଣାଗଲା ଜମିଦାରମାନେ ଏଥିପାଇଁ କିଛି ଦେଇନଥିଲେ ମଧ, ଦେଇଥିବା ପରି ଛଳନା କରି ଏ ବାବଦ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଉପରେ କିଛି ପକେଇଲେ । ଏଇଟା ହେଲା 'ତାର' କାରଣ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍‌କୁ 'ତାର ବିଜୁଳି' କୁହାଯାଏ । ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ଅସୁଲ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଘଟଣା ସୃଷ୍ଟି କରାଯାଏ ଏବଂ ରଇତ ବିଚରା ତଳିତଳାନ୍ତ ହୋଇ ଅତି ଦୁସ୍ଥ ଜୀବନଯାପନ କରେ । ମୁଁ ଏହି ବିଷୟ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲି ଏବଂ ଜାଣିଲି ଯେ ଜିଲ୍ଲାସାରା ଏପରି ଅନ୍ୟାୟ କର ଆଦାୟ ଅତି ସାଧାରଣ କଥା ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ମୁଁ କମିଶନର ରେଭେନ୍‌ସାଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟ ଜଣାଇଲି । ସେ କଟକ ଓ ପୁରୀରେ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଚଳାଇଲେ । ସେଥିରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଏହି ପ୍ରଥା ସବୁଠାରେ ମଧ ଚାଲିଛି । ସେ ଏକଥା ସରକାରକୁ ଜଣାଇଦେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବଙ୍ଗଳାରେ ଓ ଦେଶସାରା ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଗଲା ଯେ ହାକିମମାନେ ଟ୍ୟାକ୍ସକୁ ବେଆଇନ ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ବଙ୍ଗଳାରେ ଖୁବ୍ ହଇଚଇ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । କେତେକ ଜିଲ୍ଲାରେ ଏଥିପାଇଁ ଦଙ୍ଗା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ।

ଏହା ବନ୍ଦ କରିବାପାଇଁ ଅନେକ ଯୋଜନା କରାଗଲା ; କିନ୍ତୁ କୌଣସିଟା ବିଶେଷ ଫଳ ଦେଲାନାହିଁ । ତେଣୁ ଛୋଟଲାଟ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ଏବଂ ଏପରି କାରବାରକୁ ଅବୈଧ ଘୋଷଣା କରିବାପାଇଁ ଦୋଷୀକୁ ଦଣ୍ଡ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥାଇ ଏକ ନିୟମ ଖସଡ଼ା ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । କିନ୍ତୁ ସେତେବେଳେ କାଉନ୍‌ସିଲସଭ୍ୟ ଥିବା ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପେଲଙ୍କ ପରାମର୍ଶକ୍ରମେ ଭାରତ ସରକାର ଏହି ଉଦ୍ୟମ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ । ଟେମ୍ପେଲଙ୍କର ବଙ୍ଗଳା ସମ୍ପର୍କରେ ସାମାନ୍ୟ ଧାରଣା ମଧ ନଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେ ମୋତେ କହିଥିଲେ ଯେ,ଏହା ଅତି ଛୋଟକାଟର ଏକ

ଆଞ୍ଚଳିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ହୋଇଥିବାରୁ ଏ ସବୁକୁ ଉତ୍ସାହିତ କରିବା ବିଜ୍ଞତାର କାର୍ଯ୍ୟ ନୁହେଁ ବୋଲି ସେ ସ୍ଥିର କଲେ ।

ଏହା ଆମକୁ ଖୁବ୍ ନିରାଶ କଲା ; କିନ୍ତୁ ଆମେ ଛାଡ଼ିଲୁନାହିଁ । ସରକାର ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ ଜାଣି ଆମେ ନିଜକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବଦ୍ଧ ପରିକର ହେଲୁ । ଆମେ ଜାଣିଥିଲୁ ଯେ, ବହୁଦୂରରେ ଥିବା 'ଭାରତ ସରକାର' ବୋଲାଉଥିବା ସେ ଅଞ୍ଚଟି ଆମକୁ ସାହାଯ୍ୟ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ବଙ୍ଗଳା ସରକାର ଆମ ପକ୍ଷରେ ଥିଲେ । ତେଣୁ ଫିଡ଼ିୟାନ ଓ ମୁଁ ଜିଲ୍ଲାର ସର୍ବାଞ୍ଚଳରେ ଧାରାବାହିକ ଭ୍ରମଣ କରି ସେହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜମିଦାରିରେ ନିଜ ଜମିଦାର କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ଅନୁପସ୍ଥିତିରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ସହିତ ରଇତମାନଙ୍କୁ ଠୁଳ କଲୁ । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ପଚରାଉଚରା କରି ଏବଂ ଜମିଦାରଙ୍କ ଖାତାପତ୍ର ଦେଖି ସେମାନେ କଅଣ ଜୋର ଜବର ଅସୁଲ କରୁଛନ୍ତି ତାହା ଜାଣିପାରିଲୁ ଏବଂ ସେସବୁ ମଧ୍ୟରୁ କେଉଁଟା ବେନିୟମ ତାହା ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇ ଦେଲୁ, ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମେ ସେମାନଙ୍କ ଆଖି ଖୋଲି, ଅନ୍ୟାୟଦାବୀର ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରିବାରେ ସଫଳ ହେଲୁ । କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ପରିସ୍ଥିତି ଗଣ୍ଡଗୋଳିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ଅନ୍ୟାୟ ଅସୁଲ ପାଇଁ ଜମିଦାରଙ୍କ ଭିତିରି ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ଚାଷୀମାନେ ବଳପ୍ରୟୋଗ କରି ପ୍ରତିରୋଧ କରନ୍ତେ ଅଳ୍ପ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ମାଡ଼ପିଟ ହେଲା ଏବଂ ମୁଣ୍ଡ ଫାଟିଲା । କିନ୍ତୁ ଆସ୍ତେଆସ୍ତେ ଗୋଳମାଳ ଥମିଗଲା । ଜମିଦାରମାନେ ଏପରି ଜବରଦସ୍ତ ଆଦାୟ ଆଉ କରି ପାରିବେ ନାହିଁ ଜାଣି ତାହା ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ଏପରି ନିରୀହ ଚାଷୀକୁଳ, ଏପରି କ୍ଷମତାଶାଳୀ ମାଲିକ ଶକ୍ତି ଓ ଏପରି ଧୂର୍ତ୍ତ ଗୁମାସ୍ତା ଗୋଷ୍ଠୀ ଯେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି , ସେଠାରେ ଯେ ଅନ୍ୟାୟ ଅସୁଲ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ସେ ବିଷୟରେ ଆମେ ନିର୍ଧାର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ କହିପାରୁ ନଥିଲୁ ; କିନ୍ତୁ ଏହା ଯେ ସର୍ବାଞ୍ଚଳରେ ବହୁତ କମିଗଲା ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ସ୍ଥଳରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ତା'ର ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ଆମେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ପାଇଲୁ । ଏହାର ଫଳ ସ୍ୱରୂପ କୃଷକ କୁଳର ସମ୍ପଦ ଓ ସ୍ୱାଚ୍ଛନ୍ଦ୍ୟ ବେଶ୍ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ଏବଂ ନିଜର ଅଧିକାର ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଜ୍ଞାନ ଜନ୍ମିଲା, ଫଳରେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ନ ଓ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଆଦାୟର ପୁନଃ ପ୍ରଚଳନର ଆଉ ସମ୍ଭାବନା ରହିଲା ନାହିଁ । ଆମେ ଯଦି ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଯଥାଯଥ ଭାବରେ ସହାଯ୍ୟ କରିଥାନ୍ତୁ ତେବେ ତାହା ଏକ ସଫଳ ବିପ୍ଳବରେ ପରିଣତ ହୋଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ଅଧଃପତିତ କୃଷକମାନଙ୍କର ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ଉପକାର କରିଥାନ୍ତା । ଯାହାହେଉ ଆମେ ଆମ ସାଧ୍ୟମତେ କଲୁ ଏବଂ

ଫଳଲାଗି ନିଜକୁ ଧନ୍ୟ ମନେକଲୁ ।

୧୮୭୧-୭୨ର ଶୀତଋତୁରେ ଭାଇସରାୟ ଲର୍ଡ଼-ମେୟୋ ଅବହେଳିତ ଓ ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ଏ ପ୍ରଦେଶକୁ ଭ୍ରମଣରେ ଆସୁଛନ୍ତି ଶୁଣି ଆମେ ଖୁବ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲୁ । ଭାରତରେ ଇଂରେଜ ରାଜତ୍ୱ ହେଲାଦିନଠାରୁ କୌଣସି ଭାଇସ୍‌ରାଏ ଓଡ଼ିଶା ଆସିନଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଜଣାଇବା ପାଇଁ ବିରାଟ ଆୟୋଜନ ଚାଲିଲା ଏବଂ ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳରେ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱାଧୀନ ଭାବରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ଛୋଟଛୋଟ ରାଜ୍ୟର ବହୁ ରାଜାଙ୍କ(ଯାହାକୁ ଆମେ ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳ ବାସୀ 'କିଙ୍ଗ ଅଫ୍ ଦି ଆମୋରାଂଇଟ୍' ବୋଲି କହୁଥିଲୁ) ଜୋରରେ ହୃତ୍‌ସ୍ପନ୍ଦନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ପଶ୍ଚିମାଞ୍ଚଳରେ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ପାର୍ବତ୍ୟ ଗଡ଼ମାନଙ୍କରେ ରହୁଥିବା ମୟୂରଭଞ୍ଜ, କେନ୍ଦୁଝର, ଢେଙ୍କାନାଳ ପ୍ରଭୃତିର ମହାରାଜାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସୁନାରୂପା ଖଚିତ ଜଙ୍ଗଲି ଅନୁଚରମାନଙ୍କ ଧାଡ଼ିନେଇ ବାହାରିଲେ । ଏହି ଅନୁଚରମାନଙ୍କର ପୋଷାକ ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର । କାହାର କଳଙ୍କିଲଗା ପୁରା ସାଞ୍ଜୁ, ବର୍ମ, ପିତଳ ଶିରସ୍ତ୍ରାଣ ବା ବାଘ ଚମଡ଼ାର ଅଙ୍ଗାବରଣ ତ କିଏ ଅଣ୍ଟା ଚାରିପାଖେ ପତ୍ରମାଳ ଗୁଡ଼େଇଚି । ସେମାନେ ଧୂମଧାମ୍‌ରେ ଶୋଭାଯାତ୍ରା କରି କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଶେଭାଯାତ୍ରା ସବୁର ଆଗରେ ଶିଙ୍ଗା ଓ ଢୋଲର ଶ୍ରୁତିକଟୁ ବେସୁରା ବାଦ୍ୟ ବାଜୁଥାଏ ଏବଂ ରାଜାମାନେ ପୋଷାକର ଚାକଚକ୍ୟରେ ଓ ନିଜ ସହ ଥିବା ଅନୁଚରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବିଷୟରେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରୁଥାଆନ୍ତି । ଏଣେ କଟକରେ ଦରବାର, ତମ୍ବୁ, ବାଣ, ଆଲୋକ ସାଜସଜ୍ଜା ଏବଂ ଆନୁଗତ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନମୂଳକ ବକ୍ତୃତା ସବୁର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଚାଲିଥାଏ । ଯଥା ସମୟରେ ଫିଡ଼ିୟାନ୍ ଓ ମୁଁ ସଦଳବଳ ପହଞ୍ଚିଗଲୁ ଏବଂ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ କଟକର କଲେକ୍ଟର ମାକଫରସନଙ୍କୁ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ସହଯୋଗ ଦେଲୁ । ହଠାତ୍ ଏକ ତାର ସମ୍ବାଦ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ଯେ, ଲର୍ଡ଼ ମେୟୋ ଆଣ୍ଡାମାନ୍ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ମାଉଣ୍ଟ ହ୍ୟାରିଏଟ୍‌ଠାରେ ଦଣ୍ଡିତ ଅପରାଧୀମାନଙ୍କ ନିବାସସ୍ଥଳ ପରିଦର୍ଶନ କରୁଥିବା ବେଳେ ଜଣେ ଅପରାଧୀର ଛୁରା ମାଡ଼ରେ ନିହତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

କମିଶନର ରେଭେନ୍‌ସା ବହୁ ପଦସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଗହଣରେ ତତ୍କାଳୀନ ଓଡ଼ିଶାର ଏକମାତ୍ର ବନ୍ଦର ଫଲ୍‌ସପଏଣ୍ଟକୁ ଭାଇସରାଏଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଜଣାଇବାକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଭାଇସରାଏଙ୍କ ଷ୍ଟିମର ଆସୁଥିବା ସଙ୍କେତ ପାଇ କମିଶନର ତାଙ୍କୁ ଭେଟିବା ପାଇଁ ନିଜ ଷ୍ଟିମରରେ ଆଗେଇଗଲେ । ପାଖାପାଖି ହେବାରୁ ପୋତଟିରେ କିଛି ଅସ୍ୱାଭାବିକତା

ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲା ଏବଂ ଦୂରବୀକ୍ଷଣ କାଚ ଦେଇ ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ, ପତାକା ଅର୍ଦ୍ଧନମିତ ! ପାଖକୁ ଯାଇ ସେମାନେ ଜାଣିଲେ ଯେ ତାହା ହେଉଛି ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଥିବା ଆଉ ଏକ ଷ୍ଟିମର, ଯେଉଁଥିରେ କି କେତେକ କର୍ମଚାରୀ ରହିଥିଲେ । ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ନିଜ ଷ୍ଟିମରଟି ତାଙ୍କ ମୃତଦେହ ଓ ଶ୍ରୀମତୀ ମେୟୋଙ୍କୁ ଧରି କଲିକତା ଚାଲିଯାଇଛି । ସେମାନେ ସେ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ କର୍ମଚାରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଶୀଘ୍ର କଟକ ଫେରିଯାଇ କଲିକତାକୁ ତାର କରିଦେବା ପାଇଁ କହିଲେ ଯେପରିକି ଷ୍ଟିମର ପହଞ୍ଚିବା ପୂର୍ବରୁ କଲିକତାରେ ଖବରଟା ପହଞ୍ଚେ, ସେମାନେ ସେହିପରି କଲେ । ଆମର ବିରାଟ ପ୍ରସ୍ତୁତି ବନ୍ଦ ରହିଲା । ରାଜାମାନେ ସେମାନଙ୍କ ପାର୍ବତ୍ୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଫେରିଗଲେ ଏବଂ ସମବେତ ବିରାଟ ଜନତା ଦୁଃଖ ଓ ବିକ୍ଷୁବ୍ଧ ଚିତ୍ତରେ ଅପସରିଗଲେ । ହତ୍ୟାକାରୀ ଜଣେ ଆଫଗାନବାସୀ । ହତ୍ୟା ଅପରାଧ ଲାଗି ସେ ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡ ଭୋଗୁଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ ଏ ଦଣ୍ଡ ତା ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି ସେ ମନେକରୁଥିଲା ଏବଂ ନିଜ ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାପାଇଁ ସୁଯୋଗ ଖୋଜୁଥିଲା । ଲର୍ଡ଼ ମେୟୋଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁରେ ସମସ୍ତେ ଦୁଃଖିତ ହେଲେ । ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଦୀର୍ଘକାୟ, ମର୍ଯ୍ୟାଦାସମ୍ପନ୍ନ, ମେଳାପି ଓ ଖୁସିବାସିଆ ଲୋକ ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଖୁବ୍ ଜନପ୍ରିୟ ଏବଂ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ନିପୁଣ, ବୁଦ୍ଧିମାନ ଓ କର୍ମତତ୍ପର ଶାସକ । ଏ ଦୁଃଖଦାୟକ ଘଟଣା ବିଷୟରେ ଅଧିକ ଲେଖିବା ନିରର୍ଥକ । ଇଂରେଜ ଶାସିତ ଭାରତର ଘଟନା ପଞ୍ଜିକାରେ ଏସବୁ ବିଷୟ ଲେଖା ଯାଇନାହିଁ କି ?

ଏହାପରେ ଆମେ ବାଲେଶ୍ୱରର ତନ୍ଦ୍ରାଚ୍ଛନ୍ନ କୋଣର ନୀରବତା ମଧ୍ୟକୁ ଫେରିଗଲୁ ଏବଂ ନିତିଦିନିଆ ଧାରାବାହିକ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କଲୁ । ୧୮୭୨ ଅକ୍ଟୋବର ୧୩ ତାରିଖରେ ଆମର ସପ୍ତମ ସନ୍ତାନ ଓ ଚତୁର୍ଥ କନ୍ୟା ଗ୍ରେର୍ଟୁଡ଼ ଜନ୍ମ ହେଲା । ପିଲାଟି ପ୍ରଥମେ ଦୁର୍ବଳିଆ ଥିଲା ଏବଂ ଆମକୁ ବହୁ ମନସ୍ତାପ ଦେଲା ; କିନ୍ତୁ ପରେ ତାର ଧାତ୍ରୀ, ଡୋରାନ୍ ନାମରେ ଆଗନ୍ତୁକା ଜଣେ ଆଇରିଶ୍ ବୃଦ୍ଧା(ସେ ମାତା - ଡ଼ି ନାମରେ ସର୍ବତ୍ର ପରିଚିତା ଥିଲେ)ଙ୍କ ସେବାଯତ୍ନରେ `ତା'ର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଆସିଗଲା ଏବଂ ସେ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର ହୋଇଗଲା ।

ଏହି ବର୍ଷ ମୁଁ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ, ଜାତି, ଶିଳ୍ପ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଷୟ ସମ୍ବଳିତ ଏକ ବିବରଣୀ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଲି । ଏଥିରେ ମୋର ବହୁଶ୍ରମ ଓ ସମୟ ବ୍ୟୟିତ ହେଲା; କିନ୍ତୁ ତାହା ପ୍ରକାଶ ପାଇପାରିଲା ନାହିଁ ; କାରଣ ମୁଁ ପରେ

ଉଲ୍ଲେଖ କରିବି । ସେଇବର୍ଷ କିନ୍ତୁ ମୋର 'ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କର ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ'ର ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡଟି ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏହା ଟ୍ରକନରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ଏବଂ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଇଂଲାଣ୍ଡ ଓ ୟୁରୋପୀୟ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭାଷାବିଦ୍‌ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗୃହୀତ ହେଲା ଇଂରାଜୀ ଓ ଜର୍ମାନ୍ କାଗଜଗୁଡ଼ିକରେ ଏହା ଉପରେ ଉତ୍ତମ ମତାମତ ପ୍ରକାଶିତ ହେଲା ଓ ଅନେକ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ପାଠ୍ୟରୂପେ ଗୃହୀତ ହେଲା । ଏହା ମୋ ପାଇଁ ବହୁ ସୁନାମ ଓ ସମ୍ମାନ ଆଣିଦେଲା ।

ମୁଁ ମଧ୍ୟ 'ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଆବଜରଭର୍', 'ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଆଣ୍ଟିକ୍ୱାରୀ' ଏବଂ 'ଜର୍ଣ୍ଣାଲ ଅଫ୍ ଦି ବେଙ୍ଗଲ ଏଶିୟାଟିକ ସେସାଇଟି'ରେ ବରାବର ପ୍ରବନ୍ଧମାନ ଲେଖୁଥିଲି । ବାଲେଶ୍ୱର ଏପରି ଏକ ଛୋଟିଆ ମାନ୍ଦା ଜାଗା ଏବଂ ସେଠାରେ ଥିବା ମୁଷ୍ଟିମେୟ ୟୁରୋପୀୟ ଅଧିବାସୀ ଏତେ ନିର୍ବୋଧ ଓ ଗତାନୁଗତିକ ଯେ, ମୁଁ ନିଜକୁ ମରଣାନ୍ତକ ଅବସାଦରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ କିଛି ନା କିଛି କାମରେ ନିଯୁକ୍ତ ରହିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୁଏ । ସକାଳବେଳା ମୋର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହ ଘୋଡ଼ାରେ ବୁଲିଯିବା, ନୌ ବିହାର କିମ୍ବା ମାଛଧରା ପାଇଁ ସମୁଦ୍ରକୁ ଯିବା ; କିମ୍ବା ଯେଉଁ ବହି ସେଠାରେ ମିଳିଲା ତାକୁ ପାଠକରିବା ଥିଲା ମୋର ପ୍ରଧାନ ଆମୋଦ । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ତାରା ରୋପଣ କରି ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟାନଟି କରିଥିଲେ ସେହିବର୍ଷର ବାତ୍ୟାରେ ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧୋଇଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୁବ୍ ମନୋରମ ହୋଇଥିଲା । ଗୋଲାପ ଚାରା ବଢ଼ାଇବାରେ ସେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଆମ ନିକଟକୁ ମଝି ମଝିରେ ଆସୁଥିବା ଅତିଥିମାନେ ତାଙ୍କ ଉଦ୍ୟାନକୁ ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରୁଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ଧରଣର ରାଜକର୍ମଚାରୀ ବାଲେଶ୍ୱର ବାଟଦେଇ ସମୟେସମୟେ ଯାଉଥାନ୍ତି ଏବଂ ସେଠାରେ ଆମର ସ୍ଥିତି ଉପରେ କିଛିକିଛି ଜୀବନ ସଞ୍ଚାର କରୁଥାନ୍ତି ।

ରେଭେନ୍‌ସା ଛୁଟି ନେଇ ଯାଉଥିବା ହେତୁ ମୋତେ ତିନିମାସ ପାଇଁ ଓଡ଼ିଶାର କମିଶନର ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇବା ସକାଶେ ନିଯୁକ୍ତି ମିଳିଲା ୧୮୭୩ର ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ନିଯୁକ୍ତି ମିଳିବାରୁ ସେହି ସ୍ଥିତି ଉପରେ ଦିନେ ହଠାତ୍ ଆଶାତିରିକ୍ତ ଭାବରେ ପୂର୍ଣ୍ଣଚ୍ଛେଦ ପଡ଼ିଗଲା । ଏହାପରେ ମୁଁ ବାଲେଶ୍ୱରକୁ ଥରେ ଦୁଇଥର ବୁଲିବାକୁ ଆସିଚି ; କିନ୍ତୁ ସେଠାରେ ଆମର ଚାରିବର୍ଷର ରହଣି ଶେଷ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଆମେ ସେଥିପାଇଁ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହେଲୁ ।

('ଜଣେ ଶାସକର ସ୍ମୃତି'ରୁ ଗୃହୀତ)

ଓଡ଼ିଶାଖଣ୍ଡର କମିଶନର ଭାବରେ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ କଟକ ଅନୁଭୂତି : ୧୮୭୩

୧୮୭୩ ଅଗଷ୍ଟ ୧୨ ତାରିଖରେ ମୁଁ କଟକରେ ପହଞ୍ଚି ଓଡ଼ିଶାଖଣ୍ଡର କମିଶନର ଅଫିସ୍‌ର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଲି । ଇଂରେଜ ଶାସନରେ ଥିବା କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ସାଙ୍ଗକୁ କମିଶନର୍‌ଙ୍କ ସାଧାରଣ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରହିଥିବା ରାଜଶାସିତ ୧୭ଟି କରଦ ରାଜ୍ୟ ମଧ ଏହି ଖଣ୍ଡର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା । କମିଶନର୍ ଏହିସବୁ କରଦ ରାଜ୍ୟର ସୁପରିନ୍‌ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ ରୂପେ ଥିଲେ । ଏହି ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟ ସମତଳ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କର ପଶ୍ଚିମ ପଟକୁ ଜଟିଳ ପର୍ବତ ଶ୍ରେଣୀ ଓ ଅଧିକାଂଶ ଭାଗ ଦୁର୍ଗମ ଅରଣ୍ୟ ମଧରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ରେଭେନ୍‌ସା 'ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସୁବିଧା' ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିବା ଛୁଟିରୁ ୩ ମାସ ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ସେଥିରୁ ଯେପରି ଗୋଟିଏ ଦିନ ନଷ୍ଟ ନ ହୁଏ ସେଥିପାଇଁ ମୋତେ କାଗଜପତ୍ର ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାବେଳେ ଷ୍ଟିମର୍‌ରେ ଚଢ଼ିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହସ୍ତାନ୍ତର ପତ୍ରରେ ଦସ୍ତଖତ କରିବାକୁ ମନା କଲେ । ସେଥିପାଇଁ ମୋତେ ତାଙ୍କ ଓ ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀଙ୍କ ସହ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇ ଛୋଟ ସରକାରୀ ଷ୍ଟିମର ଉପରକୁ ଉଠିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେଠାରେ କଲିକତାରୁ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ୍ ଯାଉଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ ଇଣ୍ଡିଆ କୋମ୍ପାନୀର ଷ୍ଟିମର, ଯେଉଁଥିରେ କି ରେଭେନ୍‌ସାଯିବାର କଥା, ତାହା କେତେବେଳେ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟରେ ଲାଗିବ ସେଥିପାଇଁ ୨୪ ଘଣ୍ଟା ଅପେକ୍ଷା କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଆମ ସମୟଟା ଆନନ୍ଦରେ କଟିଲା ; କାରଣ ଅନେକ ଲୋକ ସେଠାରେ ଷ୍ଟିମର୍‌କୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଶେଷରେ କଲିକତାରୁ ଷ୍ଟିମର୍ ଆସିଲା । ରେଭେନ୍‌ସା ବିଦାୟ ନେଲେ ଏବଂ ମୁଁ କଟକକୁ ଫେରି ପାରିଲି । ମୋର ଅନୁପସ୍ଥିତି ଫଳରେ ବହୁତ ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । କେବଳ କାମଗୁଡ଼ାଏ ଜମି ଯାଇଥିବାରୁ ନୁହେଁ, ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ଆସିବା ଯାତ୍ରା ଫଳରେ ଆମର କନିଷ୍ଠ ସନ୍ତାନ ଗେର୍‌ଟ୍ରୁଡ୍ ବେମାର ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ପିଲାଟି ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଡ଼ି ମୋତେ ଯିବାକୁ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ଖଲାସ ପାଇବା ମାତ୍ରେ କାମକୁ ଫେରୁଥିବା ଆଉ ୨ ଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସହ ବାଷ୍ପୀୟ ଲଞ୍ଚ୍‌ରେ ଫେରି ଆସିଲି । ଛୋଟ ଜଳଯାନଟି ତା'ର ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଟାଣି ଆମକୁ ତା ପରଦିନ ସକାଳେ କଟକରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେଲା । ଅବତରଣ ସ୍ଥଳରେ ଆମେ ବୃଦ୍ଧ ସବଜଜ୍ ରାଇଟ୍‌ଙ୍କୁ ଦେଖିଲୁ । ବିଚଳିତ ଚିତ୍ତରେ ସେ ଉପରତଳ ହୋଇ ବୁଲୁଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ଖୁବ୍ ଶେତା

ପଡ଼ିଯାଇଥିଲା । ମୋର ଛାତି ଥରି ଉଠିଲା, କାରଣ ପିଲାଟି ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଆଶଙ୍କା କରୁଥିଲି । ଅବଶ୍ୟ ଦୁଃସମ୍ବାଦ ଥିଲା, କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ଧରଣର । ଆମେ ତାଙ୍କର ଶ୍ରବଣ ସୀମା ମଧ୍ୟକୁ ଯିବାମାତ୍ରେ ଆମକୁ କହିଲେ - ''ଇର୍‌ଭିନ୍ ମରିଗଲେ । '' ଇର୍‌ଭିନ୍ ଥିଲେ କଲେକ୍ଟର ଏବଂ ୩ ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଆମେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାୟ ହୃଷ୍ଟପୁଷ୍ଟ ଶରୀରରେ ଦେଖିଯାଇଥିଲୁ ।

୧୮୬୬ରେ ଓଡ଼ିଶାର ଭୀଷଣ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମୟରୁ କର୍ମଜଞ୍ଜାଳ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରାଟ କଟକ କଚେରୀରେ ବାକିଆ କାମ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଜମି ରହୁଥିଲା । ଜଣକ ପରେ ଜଣେ କଲେକ୍ଟର ସେ ସବୁ କାମ ସାରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକରି ବିଫଳ ହୋଇଥିଲେ । ବର୍ଣ୍ଣିତ ସମୟର ପ୍ରାୟ ବର୍ଷକ ପୂର୍ବରୁ ଇର୍‌ଭିନ୍ ସେଠାରେ କଲେକ୍ଟର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ବିଚକ୍ଷଣ ଆଇରିଶ୍ ଯୁବକ କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କାମରେ ଶୃଙ୍ଖଳାର ଖୁବ୍ ଅଭାବ ଥିଲା । ଅବସ୍ଥାକୁ ଆହୁରି ଖରାପ କରିଦେଲେ ଦେଶୀୟ ଅଧସ୍ତନ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ଅଯଥା ସନ୍ଦେହ କରି । ଫଳରେ ନିଜର ସମୟ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସବୁ କାମରେ ତାଙ୍କୁ ହାତ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ବହୁକାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା, ଯାହାକୁ କି ସେମାନେ ଠିକ୍ ଭାବରେ କରିପାରିଥାନ୍ତେ । ଏହିପରି ବାକିଆ କାମ ବେଶି ଜମିଗଲା । ଅଫିସ୍‌ରେ ୧୦ ଟାରୁ ୬ଟା କାମ କରି ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନ ହୋଇ ସେ ରାତିରେ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଗୁଡ଼ାଏ କାଗଜପତ୍ର ନେଇଯାନ୍ତି ଏବଂ ରାତି ୨ଟା ୩ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବସି କାମ କରନ୍ତି । କଟକରେ ମୋର ପହଞ୍ଚିବା ଦିନ ରେଭେନ୍‌ସାଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଉଥିଲାବେଳେ ଇର୍‌ଭିନ୍‌ଙ୍କୁ ଡାକବୁହା ଗାଡ଼ିରେ ଅଫିସ୍‌ରୁ ଫେରୁଥିବା ଦେଖିଥିଲି । ଗାଡ଼ି ପଛରେ ବଡ଼ବଡ଼ ବସ୍ତାସବୁ ଖୁନ୍ଦା ହୋଇଥିଲା । ସେ କହୁଥିଲେ ଯେ, ସେ ସବୁରେ କାଗଜପତ୍ର ଅଛି, ରାତିରେ ଖାଇସାରି ସେସବୁ କାମ ସେ କରିବେ । ଜଣେ ସବଳ ପୂର୍ଣ୍ଣାବୟବ ମଣିଷ, ଯା'ର କାର୍ଯ୍ୟ ଦକ୍ଷତାର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ବ୍ୟାୟାମ ଦରକାର, ତା'ଉପରେ ଏପରି ଏ ଧରଣର ଅତିରିକ୍ତ କାମ ମରଣାନ୍ତକ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଦିନେ ପ୍ରାୟ ରାତି ତମାମ୍ ସେ କାଗଜପତ୍ର କାମ କରିବା ପରେ କିଛି ସମୟ ଶୋଇ ପଡ଼ିବା ପୂର୍ବରୁ ଗାଧୋଇବା ପାଇଁ ଗଲେ । ଗାଧୁଆ ଘରେ ସେ ମୂର୍ଚ୍ଛାଗଲେ ଏବଂ ଚେତା ଆଉ ଫେରିଲା ନାହିଁ, କେତେ ଘଣ୍ଟାପରେ ପ୍ରାଣ ଚାଲିଗଲା ।

ମୁଁ ଦେଖିଲି ଅବସ୍ଥା ଖୁବ୍ ଗଣ୍ଡଗୋଳିଆ । କମିଶନର୍ କାମ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ଶିଖିବାର ଥିଲା ଏବଂ ତା ଉପରେ କଟକ କଚେରୀର ଅସମ୍ଭବ ଗୋଳମାଳିଆ ଅବସ୍ଥା ।

ସହଯୋଗୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଜେ. ଏଫ୍. ଷ୍ଟିଭେନ୍‌ସ୍ ବୁଦ୍ଧିମାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତରୁଣ ଓ ଅନଭିଜ୍ଞ । ତେଣୁ ଯେଉଁ ନୂଆ ଦାୟିତ୍ୱର ବଡ଼ ବୋଝ ତାଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ସେଥିରେ ସେ ଘାବରେଇ ଗଲେ । କାରଣ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହୋଇଗଲେ କ୍ଷମତାରେ ତାଙ୍କ ତଳକୁ ଥିବା ସହଯୋଗୀ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ ଉପରେ ଜିଲ୍ଲାର କାମ ପଡ଼ିବା କଥା । ମୁଁ ଘରେ ପହଞ୍ଚିବାର ଘଣ୍ଟାଏ ନ ହେଉଣୁ ବିଚରା ଇର୍‌ଭିନ୍‌ଙ୍କର ବଡ଼ ବଡ଼ କାଗଜ ବସ୍ତା ସବୁ ଗାଡ଼ିରେ ବୋଝେଇ କରି ସେ ଯାଇ ମୋ ପାଖରେ ହାଜର ହୋଇଗଲା । ଭୟରେ ଥରିଥରି ଶେତା ପଡ଼ିଯାଇଥାନ୍ତି । ପୂର୍ବଦିନ ତମାମ୍ ଜଜ୍ ମହାଶୟ, ଯାହାଙ୍କର କାମ ହେଉଛି ମୃତ ୟୁରୋପୀୟମାନଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତିର ଦାୟିତ୍ୱ ନେବା, ସେ ଇର୍‌ଭିନ୍‌ଙ୍କ କୋଠରିରେ କାଗଜ ସବୁ ଅତି ବିଶୃଙ୍ଖଳିତ ଭାବରେ ଏଣେତେଣେ ଖିନ୍‌ଭିନ୍ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାର ଦେଖି ସେ ସବୁ ବସ୍ତା ବସ୍ତା କରି ଷ୍ଟିଭେନ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଉଥାନ୍ତି । ଷ୍ଟିଭେନ୍‌ସଙ୍କ ଧାରଣା ଥିଲା ଯେ, ତାଙ୍କ କାମ ହେଉଛି ଇର୍‌ଭିନ୍‌ଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଏବଂ ସବୁ କାଗଜପତ୍ର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବିଚାରକୁ ଆସିଲା ପରି କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ସଜାଇ ରଖିବାରେ କର୍ମଚାରୀଗଣଙ୍କୁ କାମରେ ଲଗାଇବା ; କିନ୍ତୁ ଏ ଧରଣର ପରିଶ୍ରମକୁ ମୁଁ ମୂଲ୍ୟହୀନ ମନେ କଲି । ପ୍ରଥମ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଲା, ଜିଲ୍ଲାର ଦାୟିତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବା । ସମୟ ନଷ୍ଟ କରିବାର ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ ଷ୍ଟିଭେନ୍‌ସଙ୍କୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କଲେକ୍ଟର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ସରକାରଙ୍କୁ ତାର ଦ୍ୱାରା ଜଣାଇଲି । ସାର୍ ଜର୍ଜ୍ କାମ୍ବେଲଙ୍କୁ ଚିଠିରେ ଜଣାଇ ଦେଲି ଯେ, ଦୂରରୁ ଜଣେ ଅଫିସର ପଠାଇବାରେ ବହୁ ବିଳମ୍ବ ହେବ । ଏ ଧରଣର ପଦୋନ୍ନତି ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଓ ଆଶାତୀତ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏତେ ବଡ଼ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବା ପାଇଁ ଷ୍ଟିଭେନ୍‌ସନ୍‌ଙ୍କର କିପରି ଏକ ଭୟ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମୋ ସାହାଯ୍ୟର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ପାଇ ସେ ରାଜି ହେଲେ । ସେହିଦିନ ତାରରେ ତାଙ୍କର ନିଯୁକ୍ତି ଆସିଗଲା ଏବଂ ପରଦିନ ବଡ଼ିସକାଳୁ ସେ ତାଙ୍କର ବସ୍ତା ବୋଝେଇ ଗାଡ଼ିଧରି ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଲେ । ଏଥର କିନ୍ତୁ ହସ ହସ ମୁହଁରେ ବସ୍ତା ସବୁ ମୋ ପଢ଼ା ଘରକୁ ଅଣାଗଲା ଓ ସେ ପୂର୍ବ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁଯାୟୀ ସେ ସବୁକୁ କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ସଜାଇବାକାମ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ ।

ମୁଁ କହିଲି –"କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ଅଯଥା ଶ୍ରମ କାହିଁକି ? ଏ ଚିଠି ସବୁର ଲମ୍ବା ତାଲିକା କରିବାରେ ଯେତେ ସମୟ ଲାଗିବ, ସେଥି ଭିତରେ ସେ ସବୁର ଉତ୍ତର ଦିଆଯାଇ ପାରେ ।"

ସେ ମୋ ଆଡ଼େ ଫାଙ୍କା ଫାଙ୍କା ଆଖିରେ ଚାହିଁ ରହିଲେ । ପଚାରିଲେ - "କିପରି ?"

ମୁଁ କହିଲି - "ସେ ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ବସ୍ତାଗୁଡ଼ାକ ଖାଲି କରି ଦିଅନ୍ତୁ । ମୁଁ ଦେଖେଇଦେବି କିପରି ।"

ବସ୍ତାଗୁଡ଼ିକ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ ଖାଇବା ଟେବୁଲ୍ ଉପରେ ଖାଲି କରି ଦିଆଗଲା ଏବଂ ସେତିକିବେଳେ ଆସି ପହଞ୍ଚିଥିବା ଖୁବ୍ ଫୂର୍ତ୍ତି ଯୁବକ ପୋଲିସ୍ ଅଫିସର ଗ୍ରେଭସ୍‌ଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ କାମରେ ଲଗାଇଦେଲି । ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ହାତରେ ପେନ୍‌ସିଲ୍ ଧରାଇ ମୋ ସାମନାରେ ବସାଇଲି ।

ପ୍ରଥମେ ଯେଉଁ ଚିଠିଟି ଖୋଲିଲି ସେଥିରେ ଉତ୍ତର ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ନଥିଲା । "ଏହା ଉପରେ ଫାଇଲ୍ ବୋଲି ଲେଖିଦିଅ ।" ମୋତେ ସେହିପରି ଲେଖିଲେ ଏବଂ ଷ୍ଟିଭେନ୍‌ସ ସେଥିରେ ସନ୍ତକ ଦେଲେ । ସେପରି କରିବାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସେ ଚିଠିଟି ଯେଉଁ ଫାଇଲ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ, କିରାଣି ସେଇ ଫାଇଲ୍‌ରେ ରଖିଦେବ । ପ୍ରତ୍ୟେକଟି କାଗଜ ବା ଚିଠି ଖୋଲା ହେଉଥାଏ, ମୁଁ ପଢୁଥାଏ ସେ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକ ପାଖକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଉଥାଏ ଏବଂ ମୁଁ ଡାକୁଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶାବଳୀକୁ ସେମାନେ ଲେଖିଥାନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମେ ପ୍ରାୟ ୩ ଘଣ୍ଟା କାମକଲୁ । ତା'ରି ଭିତରେ ସେହି ବିପୁଳ ପରିମାଣ କାଗଜରୁ ଅଧାଅଧି ଆମେ ସାରିଦେଲୁ । ଷ୍ଟିଭେନ୍‌ସ୍‌ଙ୍କର କେବଳ କାମ ହେଲା ସେ କାଗଜ ସବୁକୁ ତାଙ୍କ ହେଡ୍ କିରାଣିଙ୍କୁ ଦେଇଦେବା, ଯେ କି ଅଳ୍ପ କେତେ ଘଣ୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ସେ ସବୁରେ ଥିବା ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମୁତାବକ ଯାହା କରିବାର କଥା କରିଦେବେ । ଷ୍ଟିଭେନ୍‌ସ୍ ଖୁସିହୋଇ ବିଦାୟ ନେଲେ । ପ୍ରତିଦିନ କିଛି ସମୟ ମୁଁ ତାଙ୍କ ଅଫିସକୁ ଯାଇ ତାଙ୍କ ସହ କାମ କରେ ଏବଂ ତା'ପରେ ମୋ ନିଜ କାମ କରେ । କାମ ବୁଝିବାରେ ଏବଂ ଶୀଘ୍ର ଶିଖିନେବାରେ ଜଣେ ସୁଦକ୍ଷ ବ୍ୟକ୍ତି ଥିବାରୁ ଷ୍ଟିଭେନ୍‌ସ୍ ମୋ ସହାୟତାରେ କିପରି କାମ ସବୁ ସାରିବାକୁ ହେବ ତାହା ଶୀଘ୍ର ଜାଣିଗଲେ । ଏକାବେଳେ କମିଶନର୍ ଓ କଲେକ୍‌ଟର ହେବା ବଡ଼ କଠିନ କାମ ଏବଂ ସେ ସମୟ ଯେତେବେଳେ ସରିଗଲା ମୁଁ ଦୁଃଖିତ ହେଲି ନାହିଁ !

କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ କଥା ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲି, ଯେଉଁ ବିପୁଳ ପରିମାଣ ବାକିଆ କାମ ଜମିଥିଲା ତାହା ଯେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଜନିତ ଗୋଳମାଳିଆ ପରିସ୍ଥିତିରୁ କିମ୍ବା ପୂର୍ବ ୨' ଜଣ କଲେକ୍‌ଟରଙ୍କ ବିଶୃଙ୍ଖଳିତ ଅଭ୍ୟାସରୁ ହୋଇଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, ଦେଶୀୟ କିରାଣିମାନଙ୍କର

ମନ୍ଥରତା ଓ ଅସାଧୁତା ଏଥିପାଇଁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଦାୟୀ । ଯେଉଁମାନେ ଭାରତୀୟ ଶାସନ ସଂସ୍ଥାରେ ଚାକିରି କରିନାହାନ୍ତି ସେମାନେ ଏ ସବୁ ବିଭାଗୀୟ ସମସ୍ୟାର ଟିକ୍‌ନିଖି ଅଧ୍ୟୟନ ନ କଲେ କିଛି ବୁଝି ପାରିବେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ଏଇ ଲୋକଗୁଡ଼ାକ(କିରାଣି) କିପରି କାମ କରନ୍ତି ବା ଯେତେବେଳେ କିପରି କରୁଥିଲେ ତାହା ଧରି ପାରିବେ ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ ବୁଢ଼ା କିରାଣିମାନେ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ଗତାନୁଗତିକ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଅଧୀନରେ ତଳିଆ କିରାଣିମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ବାହିନୀ ଏବଂ ସବୁ ଖାଲି ସ୍ଥାନକୁ ସେ ନିଜର ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପୂରଣ କରନ୍ତି । ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଏକଯୁଟ୍ ହୋଇ ଯେକୌଣସି ପ୍ରକାର ଉନ୍ନତି ବା ପରିବର୍ତ୍ତନର ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିରୋଧ କରନ୍ତି ଏବଂ ତା' ସତ୍ତ୍ୱେ ଯଦି କୌଣସି ଉନ୍ନତି ପନ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ । ତେବେ ସେମାନେ ଏପରି ଜୋର୍‌ସୋର୍‌ରେ ଲାଗିଯାଆନ୍ତି, ଯାହା ଫଳରେ ତାହା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ଅସମ୍ଭବ ହୋଇ ଉଠେ । ଏହି ବିରାଟ ଓ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଜିଲ୍ଲାରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ଆଣିବା ପାଇଁ ଦରକାର ଥିଲା ସୁଦକ୍ଷ ହସ୍ତ, ଅଟଳମନ, ଦୃଢ଼ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଓ ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତା ; ତେଣୁ କମିଶନର ଭାବରେ ମୋ ନିଜ କାମ ଚାଲୁ କରାଇଦେଇ ଓ ବାକିଆ କାମସବୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ କରିବାକୁ ଷ୍ଟିଭେନ୍‌ସଙ୍କୁ ସମୟ ଦେଇ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ମୁଁ କଟକ କଚେରୀର ସରକାରୀ ପରିଦର୍ଶନ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ମୋର ଅଭିଜ୍ଞତା ବଳରେ ଗଭୀର ଅନୁସନ୍ଧାସହ ଟିକିନିଖି ପରିଦର୍ଶନ କଲି । ଫଳରେ ଅସଂଖ୍ୟ ଭୁଲ, ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଏବଂ ଉନ୍ନତି ବା ପରିବର୍ତ୍ତନର ବିରୋଧ କରୁଥିବା ଦେଶୀୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଏକ ସଙ୍ଗଠିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ଥିବା ଜାଣିପାରିଲି ।

ବିରୋଧର ଅଣ୍ଟା ଭାଙ୍ଗିଦେବା ପାଇଁ ମୁଁ ଟାଣୁଆ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିବାପାଇଁ ସ୍ଥିର କଲି । ପୁରୁଣା ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଚାକିରିରୁ ବାହାର କରିଦେଲି କିମ୍ବା ଭତ୍ତାସହ ଅବସର ନେବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ କଲି । ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଥିବା ଅପେକ୍ଷାକୃତ କମ୍‌ବୟସର ଲୋକଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କଲି । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକଙ୍କୁ ମୋ ପୁରୁଣା ଜିଲ୍ଲା ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ଅଣାଇଲି । ରେଭେନ୍‌ସା ୩ ମାସର ଛୁଟିରୁ ଫେରି ଦେଖିଲେ ଯେ କଟକର ସବୁ ମୁଖ୍ୟ କର୍ମଚାରୀ ବଦଳି ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ସବୁ କାମ ଶୃଙ୍ଖଳିତ ହୋଇଛି । ବାକିଆ କିଛି ନାହିଁ ! ସେ ଆଶ୍ଚାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ଆଖି ମଳିବାକୁ ଲାଗିଲେ, କିନ୍ତୁ ଆଦୌ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ ନାହିଁ ।

କିନ୍ତୁ ଏ ସବୁ ଭିତରେ ମୁଁ ବରାବର ସାର୍ ଜର୍ଜଙ୍କ ସହ ଯୋଗାଯୋଗ କରିଥାଏ ଏବଂ ମୋର ପ୍ରତ୍ୟେକ କାମ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ସମ୍ମତି ଆଣୁଥାଏ । ଏପରି ଏକ ଅବହେଳିତ, କୁପରିଚାଳିତ ଓ ଜିଲା ଅଫିସରେ ଆମୂଳ ସଂସ୍କାର ତାଙ୍କର ଠିକ୍ ରୁଚିଅନୁଯାୟୀ ଥିଲା । ମୁଁ ଅଫିସ୍‌ରେ ଯେଉଁ ନୂତନ ରକ୍ତର ସଞ୍ଚାର କରାଇଲି ତାହାକୁ ମଧ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ କରୁଥିଲେ । ମୋତେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟର ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବା ଓ ମାସକୁ ୨୨୫୦ ଟଙ୍କା ଦରମାର ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀୟ କଲେକ୍ଟର ପଦକୁ ଉନ୍ନତି କରିବା ସେହି ସମର୍ଥନର ପରିପ୍ରକାଶ ମାତ୍ର ।

କମିଶନର୍ ଅଫିସ୍‌ରେ ମୋର ଅଳ୍ପ କାଳର କାମ ମଧ୍ୟରେ ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଘଟଣା କିଛି ନଥିଲା ଏବଂ ରେଭେନ୍‌ସା ଫେରିବା ପରେ କଟକର କଲେକ୍ଟର ଭାବରେ ମୋର ଦାୟିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କଲି । କଟକର ଉପକଣ୍ଠ ଚାଉଳିଆଗଞ୍ଜରେ ଆମେ ନେଇଥିବା ଘରଟି କିଛି ଅସୁବିଧାଜନକ ହେଲେ ମଧ ସୁନ୍ଦର । ନଦୀ ତୀରସ୍ଥ ଏହି ଅଞ୍ଚଳଟି ପ୍ରଶସ୍ତ, ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଏକ ସମତଳ ଭୂମି; ନିକଟରେ ଏକ ଘୋଡ଼ାଦୌଡ଼ ପଡ଼ିଆ, ଗୋଟିଏ ନାଳ ଏବଂ ବଡ଼ ହତା ଥିବା ଧାଡ଼ିଏ ସୁନ୍ଦର ଘର । ସହରର ଏହା ହେଉଛି ସବୁଠାରୁ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ସ୍ଥାନ ଯଦି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସରକାର ଆବାସ ଓ ଅଫିସ୍ ବହୁଦୂରରେ ଥିବାରୁ କିଛି ଅସୁବିଧା ହେଉଥିଲା; କଚିରିକୁ ତିନି ମାଇଲ ମୋତେ ଗାଡ଼ିରେ ଯିବାକୁ ପଡୁଥିଲା ଏଠାରେ ଆମେ ଚାରିବର୍ଷ ରହିଲୁ । ଭାରତରେ ମୋର ଚାକିରିକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ସମୟଟା ବୋଧହୁଏ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କର୍ମରତ, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଓ ଆନନ୍ଦମୁଖର । ମୋର ଯେ କେବଳ କାର୍ଯ୍ୟପରିସର ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଗଲା ତାହା ନୁହେଁ, ଆମେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ବାସ କଲୁ ତାହା ମଧ ଖୁବ୍ ବଡ଼ । ମାନ୍ଦ୍ରାଜ୍ ପଦାତିକ ବାହିନୀର ଏକ ରେଜିମେଣ୍ଟ ସେଠାରେ ଥାଏ । ସେଠି ଥାଆନ୍ତି ସେଇ ରେଜିମେଣ୍ଟର ଛଅ ସାତଜଣ ଅଫିସର ଓ ସେମାନଙ୍କ ପତ୍ନୀମାନେ, ପୂର୍ତ୍ତ ବିଭାଗର ଡଜନେ ଖଣ୍ଡେ ଯନ୍ତ୍ରୀ, ସିଭିଲ୍ ସର୍ଭିସର ଛଅ ସାତ ଜଣ, ତା' ଛଡ଼ା ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ, ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗର ଲୋକେ । ପ୍ରଦେଶର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ବହୁ ଅଫିସର କାମରେ କିମ୍ବା ଖୁସିରେ ବୁଲିବା ପାଇଁ ବରାବର ସେଠାକୁ ଆସୁଥାଆନ୍ତି ; ତେଣୁ ବିଶେଷ ଉପଲକ୍ଷ୍ୟରେ ପୁରୁଷ ସ୍ତ୍ରୀ ମିଶି ଶହେ ଖଣ୍ଡେ ୟୁରୋପୀୟ ଏକାଠି ହେଉ; ଭାରତର ଯେକୌଣସି ସ୍ଥାନପାଇଁ ଏ ସଂଖ୍ୟା ବେଶ୍ ବଡ଼ । ସେମାନେ ସେ ଖାଲି ସଂଖ୍ୟାରେ ବେଶି ତାହା ନୁହେଁ, ଅନେକ ସମୟରେ ଖୁସ୍‌ମିଜାଜି, ଆନନ୍ଦମୁଖର । ସାମାଜିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ରାସ୍ତାଘାଟ ଓ ପରିବହନ କ୍ଷେତ୍ରରେ

ଅସୁବିଧା ହେତୁ ଏହାର ଅଧିବାସୀମାନେ ସାହାଯ୍ୟ, ସାମାଜିକ ମିଳନ ଓ ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ ପାଇଁ ନିଜ ଉପରେ ଓ ନିଜ ପଡ଼ୋଶୀମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରନ୍ତି । ଛୋଟଲାଟ ସାର ଉଇଲିୟମ୍ ଗ୍ରେ ଥରେ କହୁଥିଲେ ଯେ, କଟକକୁ ଯିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଲୋକ ମିଳନ୍ତି ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ଥରେ କେହି ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରନ୍ତି ନାହିଁ, କାରଣ ତାହା ଏକ ଅପ୍ରାନ୍ତରେ ଅବସ୍ଥିତ; କିନ୍ତୁ ଥରେ ସେମାନେ ସେଠାକୁ ଗଲେ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ସ୍ଥାନ ଦେଖି ରହିଯିବା ପାଇଁ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି ।

କମିଶନର ଥମାସ ଏଡ଼ୱାଡ୍ ରେଭେନ୍‌ସା ଥିଲେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ପରି । ତାଙ୍କର ଥିଲା ଏଗାରଟି ତୋପର ସଲାମି, ଅଙ୍ଗରକ୍ଷୀ ଓ ହାତୀ ଏବଂ ସରକାରୀ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କରେ ସେ ଘନନୀଳ ବର୍ଣ୍ଣର ଯେଉଁ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧୁଥିଲେ ତା’ ଉପରେ ସୁନାର ଧଡ଼ି ସୂଚୀ କାମ, ବାଙ୍କଟୋପି, ପର ଓ ଖଡ଼ଗ । ସେ ଥିଲେ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ, ଜ୍ୟୋଷ୍ଠୋପମ ବୃଦ୍ଧବ୍ୟକ୍ତି, ପକ୍ୱକେଶ ଓ ସୁଦୃଢ଼ଶରୀରବିଶିଷ୍ଟ । ଅଫିସର୍‌ସୁଲଭ ଅହମିକା ବା ଟାଣପଣିଆ ତାଙ୍କର କିଛି ନଥିଲା । ତାଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ଉପରେ ମୋର କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ କାହାରି ବିଶେଷ ଶ୍ରଦ୍ଧା ନ ନଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ସେ ଅଭିଜ୍ଞ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଓଡ଼ିଶା ଓ ତାଙ୍କ ଓଡ଼ିଶାଙ୍କୁ ସେ ଭଲରୂପେ ଚିହ୍ନିଥିଲେ । ଜଣେ ୟୁରୋପୀୟକୁ ଯେତେଦୂର ସ୍ନେହ କରାଯାଇ ପାରେ ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ସେତେ ଭଲ ପାଉଥିଲେ ଗ ସେଇ ମନ୍ଥରତା, ବିଶୃଙ୍ଖଳତା ଓ କିଂକର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଭାବ ହିଁ କର୍ମକୁଣ୍ଠ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମନକୁ ବେଶ୍ ଆକର୍ଷଣ କରୁଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ହୃଦୟାଭ୍ୟନ୍ତରର କେତେକ ତନ୍ତ୍ରୀକୁ ସେ ସବୁ ସ୍ପର୍ଶକରି ପାରିଥିଲା । ତାଙ୍କ ଧରଣର ଲୋକେ ଭାରତରେ ଅଜଣା ନୁହନ୍ତି ଯେଉଁମାନେ କି କେବଳ ନିଜ କାମ ସକାଶେ ହିଁ ଜିଇଁ ରହିଥାନ୍ତି । ତାଙ୍କର କୃଷି ବା ସାହିତ୍ୟିକ ଅଭିରୁଚି କିଛି ନଥିଲା । ସେତେବେଳର ଇଂଲିଶ୍ ସାଧାରଣ ବିଦ୍ୟାଳୟଗୁଡ଼ିକର ବାଳକମାନଙ୍କ ପରି ସେ ଥିଲେ ଅଧିକାଂଶ ବିଷୟରେ ଅଜ୍ଞ । ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ନିଜ ବଗିଚାରେ ମନ୍ଥର ଗତିରେ କାମ କରିବା କିମ୍ବା ନିଜ କୁନ୍ଦଯନ୍ତ୍ର ପାଖରେ କଦବା କେମିତି ଛୁଟି ଦିନଟାଏ କଟାଇବା ଛଡ଼ା ଆଉ ସବୁ ସମୟ ସରକାରୀ କାଗଜ ପତ୍ର ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିବା ଟେବୁଲ ପାଖରେ ମୁହଁରେ ଚିରୁଟ୍ ଓ ହାତରେ କଲମଟିଏ ଧରି ବସିରହିଥାନ୍ତି । ୱେଲସ୍‌ଠାରୁ ଆକାରରେ କିଛି ବଡ଼ ଏହି ପ୍ରଦେଶକୁ ଶାସନ କରିବାରେ ତାଙ୍କର ଚମତ୍କାରିତା ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଦକ୍ଷତା ଥିଲା । ସେ ଥିଲେ ଭଲ ଶିକାରୀ ଓ ଘୋଡ଼ା ଚିହ୍ନିବାରେ ପାରଙ୍ଗମ; ମୋଟ ଉପରେ ସେ ଥିଲେ ଧାରଣାଶୂନ୍ୟ ଜଣେ ଇଂରାଜୀ ଭଦ୍ରଲୋକ । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ କହନ୍ତି ଯେ, ମୋରି କଥାରେ

ସେ ପରିଚାଳିତ ହୁଅନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଅନେକ କାମ କରିବାରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରେରିତ କରିଛି ଯାହାକି ସେ ନିଜେନିଜେ କେବେ କରି ନଥାନ୍ତେ; କିନ୍ତୁ ସେ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ହିନ୍ଦୁଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲେ । ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ଓଡ଼ିଶାରେ ଖୁବ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲେ ଯାହାଙ୍କ ବିଷୟରେ ପରେ ଅଧିକ କହିବି ।

ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ଓ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ପ୍ରଦେଶର ରାଜଧାନୀ ଏହି ବିରାଟ କଟକ ନଗରୀ ହେଉଛି ଏକ କୌତୁହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧ୍ୟୟନର ବସ୍ତୁ । ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ଛୋଟ ଦୁନିଆଁ, ଏତେ ଲଗାଲଗି ଏଠାରେ ରହି ମଧ୍ୟ କେହି କାହାକୁ ଭଲଭାବରେ ଚିହ୍ନନ୍ତି ନାହିଁ, ପରସ୍ପରକୁ ଆନ୍ତରିକ ଘୃଣାକରି ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନର ସୁଦୃଢ଼ ଆଇନ ଶୃଙ୍ଖଳା ତଳେ ମୋଟାମୋଟି ଶାନ୍ତିରେ ବାସ କରୁଛନ୍ତି । ଏହି ଧରଣ ଅବସ୍ଥା ଅତି ଅପୂର୍ବ ଏବଂ ଅନେକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅସୁବିଧାଜନକ । ଦୁଇ ମାଇଲ ଚଉଡ଼ାର ଏକ ବିରାଟ ନଦୀ - ମହାନଦୀ ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳରୁ ବାହାରି ଦୁଇଟି ଧାରାରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ତାହା ପୁଣି ତଳେ ଆଉ ଅନେକ ଧାରାରେ ବିଭକ୍ତ । ଫଳରେ କେନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଶାର ଏହି ଅଂଶ ମହାନଦୀର ଏକ ତ୍ରିକୋଣ ଭୂମି, ଯାହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ପାଖ ପାଖାପାଖି ଏକଶହ ମାଇଲ ଲମ୍ବା । ଏହି ତ୍ରିକୋଣର ଶୀର୍ଷ ଭାଗରେ ପଶ୍ଚିମପଟ ବିନ୍ଦୁରେ ଏହି ସହର ଅବସ୍ଥିତ । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦେଶ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଆକ୍ରମିତ ହେବାବେଳେ ଏହି ସ୍ଥାନଟିକୁ ପ୍ରକୃତରେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା ପ୍ରତିରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମନୋନୀତ କରିଥିଲେ । ସେ ତାଙ୍କର ପୂର୍ବ ରାଜଧାନୀ ଚୌଦ୍ୱାର ଅର୍ଥାତ୍ ଚାରୋଟି ଦ୍ୱାର (ଯାହାର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ଏବେ ମଧ୍ୟ ନଦୀର ଉତ୍ତର ତୀରରେ ଦେଖାଯାଏ) ତ୍ୟାଗକରି ଏହି ବିରାଟ ନଦୀର ଦୁଇ ବାହୁଦ୍ୱାରା ସୁରକ୍ଷିତ ସ୍ଥଳରେ ତାଙ୍କର ଶିବିର (ସଂସ୍କୃତ ଓଡ଼ିଆରେ ଯାହାର ପ୍ରତିଶବ୍ଦ କଟକ) ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏହିଠାରେ ସେ ବାରବାଟି ନାମରେ ଏକ ବିରାଟ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କଲେ ଯାହାକି ଭଗ୍ନାବସ୍ଥାରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦଣ୍ଡାୟମାନ ଏବଂ ଏହି ଶୀର୍ଷ ସ୍ଥଳର ଅନ୍ୟ ଅଂଶ ନଗରର ଗୃହସ୍ଥଳୀ ଦ୍ୱାରା ପୂରିତ ।

ଏହି ତ୍ରିକୋଣର ଦୁଇ ପଟରେ ପୂରା ଅଂଶରେ ଦୁଇ ନଦୀର କୂଳେ କୂଳେ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ଏକ ବିରାଟ ବନ୍ଧ ବା ବଡ଼ ବଡ଼ ପଥରର କାନ୍ଥ ତିଆରି କରିଥିଲେ । ଧୂସରିଆ ଲାଲ ରଙ୍ଗର ଏହି ବିରାଟ ପ୍ରାଚୀର ଓ ସେଥିରେ ଥିବା ବୁରୁଜ ଓ ଘାଟ ସହିତ ଏହି ନଗରୀକୁ ଦକ୍ଷିଣପଟୁ ଦେଖିଲେ ଗୋଟିଏ ସୁରକ୍ଷିତ ସ୍ଥାନ ପରି ଦେଖାଯାଏ । ନଦୀର ଏହି ଦୁଇବାହୁ ମଧ୍ୟରୁ ନଗରର ଦକ୍ଷିଣପଟେ ପ୍ରବାହିତ ଧାରକୁ କୁହାଯାଏ କାଠଯୋଡ଼ି । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହାର ଉତ୍ପତ୍ତିସ୍ଥଳଠାରେ ଏକ ଆନିକଟ ବନ୍ଧାଯାଇଚି । ନଦୀର

ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ବନ୍ଧା ଏଇ ସୁଦୃଢ଼ ବନ୍ଧଦ୍ୱାରା ଉପରର ପାଣି ଅଟକି ଏକ ବଡ଼ ହ୍ରଦ ଆକାର ହୋଇଚି; ନଦୀର ତଳ ଭାଗ ବିରାଟ, ଶୁଷ୍କ ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସୈକତଶଯ୍ୟାରେ ପରିଣତ ହୋଇଯାଇଛି । ତା' ମଧ୍ୟରେ କ୍ଷୀଣ ଧାରଟିଏ ଝରିଯାଉଛି । ବର୍ଷାଦିନେ କିନ୍ତୁ ନଦୀ ଏହି ବନ୍ଧକୁ ଡେ଼ଇଁ ଏଇ ନଦୀଶଯ୍ୟା ଉପରେ ବିରାଟ ଜଳସ୍ରୋତର ସୃଷ୍ଟିକରେ । ଶୁଖିଲା ଦିନରେ ମରହଟ୍ଟା ପ୍ରାଚୀରଟି ଏକ ମାଇଲରୁ ଅଧିକ ଚଉଡ଼ା ନଦୀଶଯ୍ୟାର ବାଲିଠାରୁ ଷାଠିଏ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚରେ ଥାଏ ; କିନ୍ତୁ ବର୍ଷାଦିନେ ସମସ୍ତ ବାଲୁକା ଶଯ୍ୟା ସହିତ ଏହି ପ୍ରଚୀରର ଉପର ଅଂଶକୁ ମଧ୍ୟ ଜଳସ୍ପର୍ଶ କରେ । ଏଇଥିରୁ ବର୍ଷାଦିନେ ପାଣିର ପରିମାଣ କେତେ ବଢ଼ିଯାଏ, ତାହା କଳନା କରିହେବ । ନିକଟ ଅତୀତରେ ଥରେ ଦୁଇଥର ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଢ଼ିବେଳେ ପାଣି ପ୍ରାଚୀର ଉପରକୁ ଉଠିଯାଇଛି ଏବଂ ତଳେ ଥିବା ସହରକୁ ପଶି ଆସୁଥିବା ସ୍ରୋତରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବହୁ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ଉଦ୍ୟମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଛି । କାଠଯୋଡ଼ିରେ ବିରାଟ ଜଳସ୍ରୋତ ମଧ୍ୟରେ ଉପର ମୁଣ୍ଡର ନଦୀ ତୀରରୁ ଉପୁଡ଼ି ଆସିଥିବା ଗୋଟାସୁଦ୍ଧା ବଣ୍ୟ ବୃକ୍ଷ ସବୁ ଭାସିଆସେ ଏବଂ ନଗରର ଲୋକେ ଅତି ସହଜ କିନ୍ତୁ କୌଶଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ଉପାୟରେ ସେ ସବୁକୁ ଧରି ଆମୋଦ ଅନୁଭବ କରନ୍ତି । ଅଳ୍ପ କେତେ ଇଞ୍ଚ ଲମ୍ବା ଦୁଇଖଣ୍ଡ ବାଡ଼ି ଛକି ପଡ଼ି ବନ୍ଧା ହୋଇଥାଏ ଏବଂ ତା' ସାଙ୍ଗରେ ବନ୍ଧାଥାଏ ଖଣ୍ଡେ ପାତଳ କିନ୍ତୁ ଦୃଢ଼ ଡୋର । ସେମାନେ ବନ୍ଧରେ ଠିଆହୋଇ ଛକି ବାଡ଼ିକୁ ଶୂନ୍ୟକୁ ଫିଙ୍ଗନ୍ତି । ସେହି ଛକିବାଡ଼ି ସେଥିରେ ଥିବା ଡୋରକୁ ମଧ୍ୟ ଫିଟାଇ ନିଏ ଏବଂ ଭାସିଯାଉଥିବା ଗଛ ଉପରେ ପଡ଼ି ତା'ର ଶାଖାମାନଙ୍କରେ ଛନ୍ଦି ହୋଇଯାଏ । ତିନି ଚାରିଜଣ ଲୋକ ଡୋରକୁ ଟାଣି ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ଗଛଟାକୁ କୂଳକୁ ନେଇଆସନ୍ତି । ସେଠାରେ ତାହା କଟାଯାଇ ଜାଳେଣି ରୂପେ ବିକ୍ରି ହୁଏ । ଏହିପରି ନଗରବାସୀ ଗରିବ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକେ ବଢ଼ିରୁ ଭଲ ଲାଭ ଉଠାନ୍ତି ।

ସେହି ପ୍ରାଚୀରର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସ୍ଥଳରେ ଅଛି ଲାଲବାଗ, କମିଶନରଙ୍କ ବଙ୍ଗଳା - ଉଦ୍ୟାନ ଶୋଭିତ ହତା ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବଡ଼ ରାଜକୀୟ କୋଠା । ଆମ ସମୟରେ ଦଳେ କୃଷ୍ଣସାର ମୃଗ ତା' ମଧ୍ୟରେ ବୁଲୁଥିଲେ । ଏଇଠାରୁ ଦୁଇପଟେ ଉଚ୍ଚା ଉଚ୍ଚା ଗଛ (ଉଭାରିଆ ଜାତୀୟ) ଥିବା ଏକ ଲମ୍ବା ରାସ୍ତା ପ୍ରବେଶ ପଥ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଡ଼ିଛି ; ତା'ପରେ ଦେଶୀୟ ନଗରୀ ।

ଲାଲବାଗ ପରି ତା'ର ଆଉ କିଛି ତଳକୁ ସେଇ ପ୍ରାଚୀରର ଉପରିଭାଗରେ ଅଛି କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ଅଫିସ୍ (କଚେରୀ) । କଚେରୀର ସୁବିସ୍ତୃତ ଉଦ୍ୟାନ ପରେ ଏହି

ଅଞ୍ଚଳରେ କଲେଜ ସହିତ ଅନ୍ୟ କେତେକ ଅଫିସ୍ ମଧ୍ୟ ରହିଚି । ଦେଶୀୟ ନଗରରେ କୌଣସି ପୁରାତନ ବା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ କୋଠା ନାହିଁ । ଏହି ବିରାଟ କର୍ମମୁଖର ନଗରରେ ଥିଲା ଅନେକ ଦୋକାନ, କେତେଗୁଡ଼ିଏ ସୁନ୍ଦର ରାସ୍ତା, ଗୋଟିଏ ହାଟ ଓ କେତେକ ପୁରୁଣା ମନ୍ଦିର । ନଗରୀର ଉତ୍ତରପଟେ ଥିଲା ମାନ୍ଦ୍ରାଜ୍ ରେଜିମେଣ୍ଟ୍, ସମରାଭ୍ୟାସ ପଡ଼ିଆ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଗୋଟିଏ ବିସ୍ତୃତ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ପ୍ରାନ୍ତର, ପ୍ରଶସ୍ତ ରାସ୍ତାମାନଙ୍କ ଉଭୟ ପଟରେ ୟୁରୋପୀୟମାନଙ୍କ ଘର, ଗୋଟିଏ ଗୀର୍ଜା, ରୋମୀୟ କ୍ୟାଥିଲିକ୍ ପ୍ରାର୍ଥନା ଗୃହ, ବ୍ୟାପ୍‌ଟିଷ୍ଟ ପ୍ରାର୍ଥନା ଗୃହ ଏବଂ ଶେଷରେ ଥିଲା ପୁରୁଣା ବାରବାଟି ଦୁର୍ଗର ଭଗ୍ନାବଶେଷ । ଏହି ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା ସ୍ଥାନୀୟ କ୍ଲବ୍, ରାକେଟ କ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଘର । ଉଭୟ ପଟେ ଥିବା ନଗରୀର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିବାସ ସ୍ଥଳ ଲମ୍ବରେ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚ ମାଇଲ୍, ଚଉଡ଼ାରେ ଦୁଇ ମାଇଲ ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଦିଗକୁ ତଳେ ଅନେକ ଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଖୁନ୍ଦାଖୁନ୍ଦି ସହରତଳି । ଜୋବ୍ରାରେ ଥିଲା ବିରାଟ କାରଖାନା, ଚାଉଳିଆଗଞ୍ଜରେ ଘୋଡ଼ାଦୌଡ଼ ପଡ଼ିଆ, ବଡ଼ ହତା ଥିବା ସୁନ୍ଦର ପ୍ରଶସ୍ତ କୋଠରି ଥାଇ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ବାସସ୍ଥଳୀ ଯେଉଁଥିରୁ ଗୋଟିକରେ ଆମେ ଚାରିବର୍ଷ ରହିଲୁ ।'

କଟକରେ ମୋର ସବୁ କାମର ବିଶଦ ବିବରଣୀ ଏଠାରେ ଦେବା ବୋଧ ହୁଏ ଅନାବଶ୍ୟକ । ପୂର୍ବ ଜିଲ୍ଲାଗୁଡ଼ିକରେ ଯେପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ତାହାଠାରୁ ଏହା ବିଶେଷ କିଛି ପୃଥକ୍ ନୁହେଁ, ଗୁରୁତ୍ୱ ଓ ବୈଚିତ୍ର୍ୟରେ ଯାହା ଅଧିକ । ବସ୍ତୁତଃ ଭାରତର ସିଭିଲ୍ ଅଫିସରମାନଙ୍କ କାମ ପାଇଁ ସବୁଠାରୁ ଆକର୍ଷଣୀୟ ହେଉଛି ଏହାର ବୈଚିତ୍ର୍ୟ । ନିତିଦିନିଆ ଧରାବନ୍ଧା ପଦ୍ଧତି ମଧ୍ୟରେ ଅବସନ୍ନ ହୋଇପଡ଼ିବାର କିମ୍ବା ଗୋଟିଏ ଅପରିବର୍ତ୍ତନୀୟ କାମ ପିଛା ସବୁବେଳେ ଲାଗିପଡ଼ିବାର ଭୟ ନାହିଁ । ଗୋଟିଏ ଦିନରେ କାମ ମଧ୍ୟରେ ଡଜନେ କିମ୍ବା ଅଧିକ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ହୁଏ, ପ୍ରତ୍ୟେକଥିରେ କିଛି ନୂଆ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଉପାଦାନ ଥାଏ, ତେଣୁ ରାତିରେ ଯଦି ତୁମେ କ୍ଳାନ୍ତହୋଇ ଶଯ୍ୟାଗ୍ରହଣ କର ସେ କ୍ଳାନ୍ତି ଏକାପରି କୌଣସି ବିରକ୍ତିକର କାମ କରିବାର ଅବସାଦ ଯୋଗୁଁ ନୁହେଁ, ସେ କ୍ଳାନ୍ତି ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟପ୍ରଦ ଯାହାଫଳରେ ନିତ୍ୟ ନୂତନ ବହୁ ଉଦ୍ୟୋଗ ମଧ୍ୟରେ ନିଜର ଶରୀର ଓ ମନ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଯାଏ ଏବଂ ଏଥିରୁ ଯେଉଁ ଆନନ୍ଦ ମିଳେ (ଯାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଆନନ୍ଦ ମୁଁ କିଛି ଜାଣିନାହିଁ ଏବଂ କର୍ମବିହୀନ ଏ ବୃଦ୍ଧ ବୟସରେ ମୁଁ ଯାହାକୁ ଝୁରି ହେଉଛି) ତାହା ହେଉଛି କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଓ ଶାସନ ଭିତରେ ଭଗବାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ନିଜକୁ ଉପାଦେୟ ରୂପେ ଗଢ଼ିପାରିବାର ଅନୁଭୂତି । ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଦିନର କାମ ବିବରଣୀ ଥରକ ପାଇଁ ଦିଆଯାଇପାରେ -

ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଟାବେଳେ ଆମେ ଶଯ୍ୟା ତ୍ୟାଗ କରୁ । ଆମ ଘୋଡ଼ାସବୁ ଅଣାଗଲା ଭିତରେ କପେ ଚାହା ପିଇଦେଉ ଏବଂ ଘୋଡ଼ାରେ ବୁଲିବାକୁ ଯାଉ ; ଯଦି ସରକାରୀ କାମ ଥାଏ ଏକୁଟିଆ ଯାଏ, ନ ହେଲେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ମୁଁ ଓ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଏକାଠି ଯାଉ । ବୁଲୁବୁଲୁ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ୍ ହେଲେ ସେମାନଙ୍କ ସହ ବୁଲୁ ନ ହେଲେ କିଛି ସମୟ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପାଇଁ ରହି ପୁଣି ବୁଲୁ । ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ଛ'ଟାରେ ଫେରି ବାରଣ୍ଡାରେ ଛୋଟ ହାଜିରି ହୁଏ । ଆମ ଛୋଟ ଝିଅମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଟଟ୍ଟୁ ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ବସି ବୁଲିବାକୁ ଯାଇଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଆସି ଆମ ଚାରିପାଖରେ ଖେଳନ୍ତି । ତା'ପରେ ଆମେ ଆମର ସୁନ୍ଦର ବଗିଚାରେ ବୁଲିଆସୁ, ବିଭିନ୍ନ ବରାଦ କରୁ କିମ୍ବା ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁମାନେ ଆସିଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଗୋଲାପ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଚାରା ସବୁ ଦେଖାଉଁ । ପ୍ରାୟ ସାତଟା ବେଳକୁ ଡାକ ଆସେ, ସେ ସମୟର ବଙ୍ଗଳର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ 'ଇଂଲିଶ ମ୍ୟାନ୍' ପତ୍ରିକା ପଢୁ, ଆମର ଚିଠିପତ୍ର ଦେଖୁ ଓ ଆଉ କିଛି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାର ଥିଲେ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରୁ ଏବଂ ଆଠଟା ବେଳୁ ଦୁଇଘଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୁଁ ମୋର 'ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ' ବହିଟି ଲେଖିବା ପାଇଁ ପଢ଼ା ଟେବୁଲ୍‌ରେ ବସିଯାଏ । ଦଶଟାବେଳେ ଗାଧୋଇ ଓ ପ୍ରାତରାଶ ସାରି ମୋର ଗୋଟିକିଆ ଘୋଡ଼ା ଗାଡ଼ିରେ ତିନିମାଇଲ ଦୂର କଚେରୀକୁ ବାହାରି ପଡ଼େ । ବାଟରେ ମୁଁ ସରକାରୀ ଚିଠି ପତ୍ର ପଢ଼ିଦିଏ ଏବଂ ଦିନର କାମ ସମ୍ପର୍କରେ ଭାବିନିଏ । ପ୍ରାୟ ଏଗାରଟାବେଳେ ଅଫିସ୍‌ରେ ପହଞ୍ଚିବାପରେ ମୋର ପ୍ରଥମ କାମ ହେଲା ଫୌଜଦାରୀ କିମ୍ବା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ କାମ ଆରମ୍ଭ କରିବା । ବିରାଟ ବିଚାର ଗୃହରେ ଲୋକ ଭିଡ଼ କରିଥାନ୍ତି ଏବଂ ଅନେକ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇଥାନ୍ତି । ଜଣେ କିରାଣୀ ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଦରଖାସ୍ତ ମୋ ଆଗରେ ପଢ଼େ ଓ ତା' ଉପରେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆଦେଶ ଦିଆଯାଏ । ଅଧିକାଂଶ ହେଉଛି ଫୌଜଦାରୀ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଦରଖାସ୍ତ ଯାହାକୁ ବିଚାର କରିବା ପାଇଁ ତଳିଆ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦିଆହୁଏ । ତା'ପରେ ଆସେ ବିରାଟ ପୋଲିସ୍ ଅଭିଯୋଗ ବହି । ଏଥିରେ ସେ ଦିନ ଜିଲ୍ଲାର ବିଭିନ୍ନ ଥାନାରୁ ଆସିଥିବା ସବୁ ଫୌଜଦାରୀ ମାମଲା - ହତ୍ୟା, ଡକାୟତି, ଚୋରି, ସିନ୍ଧି ଇତ୍ୟାଦି ସବୁ ଉଠିଯାଏ । ଏସବୁ ମାମଲାରୁ କେତେକ ମୁଁ ନିଏ ; କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ଭାଗ ଜଏଣ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଦିଆଯାଏ । ତା'ପରେ ପଡ଼େ ବହୁପରିମାଣରେ ଏଣୁ ତେଣୁ କାମ - ଘାଟ, ଗୋରୁଅଡ଼ା, କାରାଗାର ବିଷୟ, ଜୋରିମାନା ଆଦାୟ ଓ ବାଜ୍ୟାପ୍ତି ରେକଡ଼ପତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତି, କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦଣ୍ଡ,ପୁରସ୍କାର ଓ ପଦୋନ୍ନତି ପ୍ରଭୃତି ବିଷୟରେ ଦରଖାସ୍ତ ଓ ବିବରଣୀ । ଏ ସବୁ କାମ ସରିଲାବେଳକୁ ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ବାରଟା ଏବଂ ଆଉ କୌଣସି

ଫୌଜଦାରୀ ମାମଲା ବିଚାର ପାଇଁ ନଥିଲେ (ଯେଉଁଥିପାଇଁ ମୋର ପ୍ରାୟ ସମୟ ନଥାଏ) ମୁଁ ଦେଇଥିବା ଆଦେଶନାମାସବୁକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ ଏବଂ ଦିଆଯାଇଥିା ଦାୟିତ୍ୱ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାପାଇଁ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ପାହ୍ୟା କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ପଠାଇ ଦିଆଯାଏ । ତା'ପରେ ଚାଲେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଅଫିସ୍, ଅବକାରୀ, ଷ୍ଟାମ୍ପ, ଟ୍ରେଜେରୀ, ପଣ୍ୟକର, ଲୁଣ, ପଥକର, ନଗରପାଳିକା, ଶିକ୍ଷା, ରେଜିଷ୍ଟ୍ରେସନ୍, ଭୂକର ପ୍ରଭୃତି ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟ କିରାଣୀଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ । ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦରକାର ପଡୁଥିବା କାଗଜପତ୍ର ନେଇ ସେମାନେ ଆସିଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ତାହା ନେଇ ଚାଲିଯାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ଗଲାପରେ ମୁଁ କମିଶନର ବୋର୍ଡ଼ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଆସିଥିବା ପତ୍ରର ଉତ୍ତର ଲେଖେ । ତା' ଭିତରେ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ଆସିଥିବା ପତ୍ରର ଉତ୍ତର ଲେଖେ । ତା' ଭିତରେ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଏଣୁ ତେଣୁ ଆସୁଥିବାରୁ ବାଧାବିଘ୍ନ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇଟା ବେଳକୁ ଚିଠିଲେଖା ଶେଷ ହୁଏ ; ଶେଷ ହୋଇ ନଥିଲେ ମଧ ଦୁଇଟାବେଳେ ଜଳଖିଆ କରେ । ସେତେବେଳେ ଖାଇବାଟା ଆମର ଦରକାର ଥାଏ । ପ୍ରଶସ୍ତ ଛାତର ଗୋଟାଏ କଡ଼କୁ ଥିବା କୋଠରୀରେ ଏହି ଖାଇବାଟା ହୁଏ ? ଆଗରେ ପରିଦୃଶ୍ୟମାନ ବିରାଟ ନଦୀ ଓ ତା' ପଛକୁ ନୀଳ ପର୍ବତ । ଜଏଣ୍ଟ୍ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଷ୍ଟିଭେନସ୍ ଓ ଜିଲ୍ଲା ପୋଲିସ୍ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ ମୋ ସହିତ ଯୋଗଦିଅନ୍ତି । ଏଇ ଖାଇବାବେଳେ ଆମେ ଏଣୁତେଣୁ ଗପ କରୁକରୁ ଅନେକ କାରବାର କରି ନେଉ । ସାଢ଼େ ଦୁଇଟାରେ ମୁଁ ଅଫିସକୁ ଫେରି ବାକି ଥିବା ଚିଠି ଲେଖା ସାରିଦିଏ । ତିନିଟାବେଳେ କଲେକ୍ଟର କର୍ମଚାରୀମାନେ ଗଦାଏ ବିବରଣୀ ଓ ବେଳେବେଳେ ଗୋଟାଏ ଅଧେ ମକଦ୍ଦମା ବିଚାର ପାଇଁ ଧରି ଆସନ୍ତି । ଚାରିଟାର ଟିକିଏ ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ କଲେକ୍ଟରେଟ୍ରୁ ଆସିଥିବା ଦରଖାସ୍ତସବୁ ମଗାଇ ପଠାଏ । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଅଫିସରୁ ଆସୁଥିବା ଦରଖାସ୍ତ ପରି ଏ ସବୁର ସଂଖ୍ୟା ଏତେ ବେଶି ନୁହେଁ । ସେ ସବୁ ଶୁଣି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମୀ ଓ ଚିଠିମାନଙ୍କରେ ଦରଖାସ୍ତ କରିଦେଉଥାଏ । ଚାରିଟା ସୁଦ୍ଧା କାମ ସରେ ଓ ମୁଁ ଘରକୁ ଫେରେ । ଅବଶ୍ୟ ଅତ୍ୟଧିକ ସମୟାନୁବର୍ତ୍ତିତା ଓ କଡ଼ାକଡ଼ି ଫଳରେ ଏତେ ପରିମାଣ କାମ ହୋଇ ପାରୁଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ କିରାଣୀ ଓ କର୍ମଚାରୀ ଜାଣିଥିଲେ ସେମାନେ କେତେ କାମ କରିବେ ଓ ଠିକ୍ କେତେବେଳେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ଓ ବିବରଣୀ ନେବା ପାଇଁ ମୋ ପାଖକୁ ଆସିବେ । ଦେଶୀମାନଙ୍କ ପାଇଁ ତୁମେ ଯଦି ଥରେ ଦସ୍ତୁର ଠିକ୍ କରିଦେଲ ('ଦସ୍ତୁର' ଏକ ପରମ୍ପରା ବା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ଘଣ୍ଟ) ତେବେ ସେମାନେ ଠିକ୍ କାମ କରିଯିବେ । 'ଦସ୍ତୁର' ଭଳି ଅନ୍ୟ କେଉଁ କଥାକୁ ସେମାନେ ଏତେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ ।

ସେଥିରେ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଯନ୍ତ୍ରରେ ପରିଣତ କରି ବଢ଼ିଆ କାମ କରନ୍ତି । ଚାରି ବର୍ଷର ମୋର କାର୍ଯ୍ୟ ସମୟ ମଧରେ କଟକ ଅଫିସ୍‌ରେ ବାକିଆ କାମ ରହୁନଥିଲା ଏବଂ ଏହା ଯେ ମୋର ଉଚ୍ଚ ଦକ୍ଷତା ବା ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା ଫଳରୁ ହେଉଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, ଧାରାବାହିକ ନିର୍ଘଣ୍ଟବନ୍ଧ କାର୍ଯ୍ୟର ପ୍ରଚଳନ ଫଳରେ ତାହା ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ।

ଘରକୁ ଫେରି ମୁଁ କପେ ଚାହା ପିଏ ଓ ତା'ପରେ କୌଣସି ଦେଶୀ ରାଜା ବା ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ ଦିଏ । ଏହି କାମ ବଡ଼ ବିରକ୍ତିକର ଓ କ୍ଲାନ୍ତିଦାୟକ ; କିନ୍ତୁ ଛ'ଟା ପୂର୍ବରୁ ମୁଁ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ନିଷ୍କୃତି ପାଇଁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ିରେ ଚଢ଼ି ବୁଲି ବାହାରିଯାଏ । ଆମ ପାଖରେ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଭିକ୍ଟୋରିଆ ଗାଡ଼ି ଓ ହଳେ ମାଟିଆ ରଙ୍ଗର ଆରବୀ ଘୋଡ଼ା ଥିଲେ । ଦୁର୍ଗ ଭିତରେ ଥିବା କ୍ଲବରେ ସାଧାରଣତଃ ଆମର ଗାଡ଼ି ରହେ ଏବଂ ଏହିଠାରେ ଏହି ସହରରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷଙ୍କ * ସହ ସାକ୍ଷାତ ହୁଏ । ଏଠାରେ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଖେଳ ହୁଏ । କେହି ଲନ ଟେନିସ୍ ଖେଳନ୍ତି, କେହି ବିଲିଆଡ୍ ବା ହୁଇଷ୍ଟ ଖେଳନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନେ ବିଶେଷକରି ବଡ଼ ଅଧିକାରୀମାନେ ବାରଣ୍ଡାରେ ରେଭେନ୍‌ସାଙ୍କ ଚାରିପଟେ ଘେରି ବସନ୍ତି ଏବଂ ଗପନ୍ତି – ଏଣୁତେଣୁ ଖୁସିଗପ ଅବଶ୍ୟ – କିନ୍ତୁ ମୋର ଆଶଙ୍କା ହୁଏ ତା' ଛଡ଼ା ଆଉ ଅନେକ କିଛି । ପ୍ରାୟ ସାଢ଼େ ସାତଟାବେଳେ ଘରକୁ ଫେରୁ ଏବଂ ରାତି ଭୋଜନ ସାରି ନ'ଟା ପରେପରେ ଶୋଇପଡୁ ।

କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଭାତ ଆମେ ଜୋବ୍ରାରେ କଟାଉ । ଜୋବ୍ରା ହେଉଛି କଟକର ଏକ ଉପକଣ୍ଠ, ବିରାଟ ମହାନଦୀର ବନ୍ଧ ଉପରେ ସବୁଜ ତରୁବେଷ୍ଟିତ ଛୋଟ ଗାଁ'ଟିଏ । ଏହାର ଠିକ୍ ଉପରପଟେ ନଦୀରେ ଆନିକଟ ବନ୍ଧାଯାଇଛି । ମାଇଲରୁ ଅଧିକ ଲମ୍ବ ଏହି ବନ୍ଧର ଗୋଟିଏ ପଟେ କେନାଲ ବିଭାଗର ବହୁବିଧ ନିର୍ମାଣଶାଳା- ଜର୍ଜ ଫକ୍‌ନରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ । ଫକ୍‌ନରଙ୍କପରି ଲୋକ ହୁଏତ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଖୁବ୍ କମ୍ ପରିଚିତ, କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ବେଶ୍ ଜଣାଶୁଣା । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଏପରି ଜଣେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଲୋକ ଯାହାଙ୍କର ଭାରତ ହେଉଛି ଦ୍ୱିତୀୟ ମାତୃଭୂମି ଏବଂ ସେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସୁଖୀ ହୋଇ ପାରିବେ ନାହିଁ କି ନିଜକୁ ଖାପ ଖୁଆଇ ପାରିବେ ନାହିଁ, ବରଂ ସେଠାରେ ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଭୁଲ୍ ବୁଝିବେ । ଆଚାର ମନୋବୃତ୍ତିରେ ସେ ଏତେ ବେଶି ଇଂରାଜୀ ଯେ, ଭାରତରେ ଚାଳିଶ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ ରହିଥିଲେ ହେଁ ଯେ କୌଣସି ଭାରତୀୟ ଭାଷାରେ ଡଜନେରୁ ଅଧିକ ଶବ୍ଦ କହିପାରିବେ ନାହିଁ । ନିଜର ଜନ୍ମଭୂମି ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ବହୁ ଗୌରବ ଓ

---

* ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ 'ସମସ୍ତ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ' ଅର୍ଥ ସମସ୍ତ ୟୁରୋପୀୟ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷ ।

ଅନୁରାଗର କଣ୍ଠରେ କହୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେଠାକୁ ଫେରିଯିବାପାଇଁ ଆଉ ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛାନାହିଁ; ଭାରତକୁ ବାସଭୂମି ରୂପେ ବାଛିନେବାପାଇଁ ସେ ପସନ୍ଦ କଲେ ।

ସେ ମ୍ୟାଞ୍ଚେଷ୍ଟରର ଅଧିବାସୀ ଏବଂ ଲାଙ୍କାଶାୟାରର ଗୋଟିଏ ବଡ଼ କାରଖାନାରେ ମେକାନିକାଲ୍ ଇଂଜିନିୟର ରୂପେ ତାଲିମପାଇ ସେ ପ୍ରାୟ କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଜଳସେଚକ କମ୍ପାନୀର କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଭାରତ ଆସିଲେ (ଦ୍ୱିତୀୟବାର ଚିନ୍ତାକରି ମୁଁ କଥାକୁ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ଗ୍ରହଣ କରି ପାରୁନାହିଁ) ।

ମୁଁ ଭାବୁଚି ମାନ୍ଦ୍ରାଜକୁ ସେ ଆଉ କୌଣସି କାମରେ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ପରେ ସେଚନ କମ୍ପାନୀରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ତାଙ୍କପରି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ସ୍ମୃତିମୂଳକ ଗଳ୍ପସବୁ ଏହିପରି, ବିଶେଷକରି ରାତ୍ରିଭୋଜନ ପରେ ଏପରି ହୋଇପଡ଼େ ଯେ, ତାହା ଶ୍ରୋତାର ଭ୍ରାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । ନାଳ ଖୋଳିବାପାଇଁ ଗଠିତ ଏହି କମ୍ପାନୀ ମାନ୍ଦ୍ରାଜ୍ ପ୍ରେସିଡ଼େନସିର ଗୋଦାବରୀ ନଦୀରେ କେତେକ ନାଳ ଖୋଳିଛନ୍ତି ଏବଂ ତା'ପରେ ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟପରିସର ଓଡ଼ିଶାକୁ ସମ୍ପ୍ରସାରିତ କରି ଏଠାରେ ତିନୋଟି ନାଳ ଖୋଳିଛନ୍ତି, ଯାହା ବିଷୟରେ ପରେ ମୋର ବହୁକିଛି କହିବାର ଅଛି । ପରେ ପରେ ଏହି କମ୍ପାନୀ ଭାଙ୍ଗିଗଲା ଏବଂ ଏହାର ଲୋକ, କାରଖାନା ଓ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ସବୁ ସରକାର ନେଇଗଲେ । ଏହିପରି ଫକ୍ନର ଏବଂ ଆଉ କେତେକ ସରକାରୀ ଚାକିରିଆ ହୋଇଗଲେ ।

ସେ ଦେଖିବାକୁ ଦୀର୍ଘକାୟ, ଦୃଢ଼, ଶକ୍ତିମାନ ବ୍ୟକ୍ତି : ମୁଖ ଆରକ୍ତ, ଶଣଘାସ ପରି ଧଳା ପଡ଼ିଯାଇଥିବା ଗୋଛାଏ ଜଟିଳ କେଶ । ବିପୁଳ ଶ୍ମଶ୍ରୁରାଶି ଚଉଡ଼ାଛାତି ଉପରକୁ ପଡ଼ିଥାଏ ଏବଂ ମୁହଁସାରା ଖେଳୁଥାଏ । ବୃଦ୍ଧକେଶରୀ ପରି ସେ ପ୍ରଶାନ୍ତ, ହାସ୍ୟୋଜ୍ଜ୍ୱଳ, ରୁକ୍ଷ ଓ ନରଉଏ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରାଚୀନ ଜଳଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କପରି ପାନୋନ୍ମତ୍ତ । ସଙ୍ଗୀତ, ପରିହାସ ଓ ବହୁ ଅତିଅବାସ୍ତବ ଗଳ୍ପରାଶିର ସେ ଗନ୍ତାଘର । ବିଲକୁଲ ବେପରବାୟ ଭାବ ଓ ପଇସାପତ୍ର ବିଷୟରେ ଅସାବଧାନତା ହେତୁ ସେ ସବୁବେଳେ ଋଣଗ୍ରସ୍ତ ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ସର୍ବଦା ଅଦ୍ଭୁତ ଯୋଜନାମାନ ଗଢୁଥିଲେ ; ତଥାପି ଏହି ରୁକ୍ଷ ସ୍ୱଭାବର ବୃଦ୍ଧ ନକ୍ସାକାରୀ ଭାବରେ ଖୁବ୍ ସୁନ୍ଦର କମନୀୟ ରୁଚିଜ୍ଞାନସମ୍ପନ୍ନ ଥିଲେ ଏବଂ କଳାବିଦ୍ ଭାବରେ ମହାନ୍ କାରୁକଳାର ସ୍ପର୍ଶ ଦେଇପାରୁଥିଲେ । ସେ ଚିତ୍ର ଆଙ୍କୁଥିଲେ, ଖୋଦନ କରୁଥିଲେ, ମୂର୍ତ୍ତି ଗଢୁଥିଲେ, ଘର, ନୌକା ଓ ପୋଲର ନକ୍ସା କରୁଥିଲେ । ସେ ସୁନ୍ଦର ଫୁଲମାନ ଉତାରୁଥିଲେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର ଉଦ୍ୟାନମାନଙ୍କର ଯୋଜନା ଓ ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପାଖରେ କାମ କରୁଥିବା ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କାରିଗର ପରି ସେ ବଟାଳି କିମ୍ବା ସେ କୌଣସି ହତିଆର ବ୍ୟବହାର କରିପାରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଥିଲେ ଚାରିଜଣ ଧନୁର୍ଦ୍ଧର ପୁତ୍ର ; ସେଥିରୁ ତିନିଜଣ ଇଂଜିନିଅର ଏବଂ ଚତୁର୍ଥଟି ଡାକ୍ତର ।

ସେମାନେ ସମସ୍ତେ କଳାକାର ଏବଂ ହସ୍ତ କୌଶଳ ନିପୁଣ । କିନ୍ତୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ଯେ, ଏହି ବିରାଟ, ବପୁବନ୍ତ, ରୁକ୍ଷ, ସବଳ ପିତା ଓ ପୁତ୍ର ସମସ୍ତେ ପଢ଼ିବାକୁ ଭଲ ପାଉଥିଲେ; ଖୁବ୍ ପଢୁଥିଲେ ଏବଂ ଯାହା ପଢୁଥିଲେ ମନେ ରଖୁଥିଲେ । ସାହିତ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତ ରୁଚି ଥିଲା ଏବଂ ରସ୍କିନ୍‌ଙ୍କ ଲେଖା ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ସେମାନେ ଉଦ୍ଧୃତିମାନ ଦେଇ ଯୁକ୍ତିକରି ପାରୁଥିଲେ ଏବଂ ସୁନ୍ଦର କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥିଲେ । ବାଳକଗୁଡ଼ିକ ଅବଶ୍ୟ ମାଡ୍ରାଜରେ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଶିକ୍ଷାପାଇଁ ଦେଶକୁ ପଠାହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ତିନୋଟି ସୁନ୍ଦରୀ କନ୍ୟା ମଧ୍ୟ ଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ଆଂଶିକ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଆଂଶିକ ପ୍ୟାରୀରେ ଶିକ୍ଷା ପାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଖୁବ୍ ରୁଚିସମ୍ପନ୍ନା ଏବଂ ବିଶେଷକରି ପ୍ୟାରୀ ଉଚ୍ଚାରଣରେ, ଫରାସୀଭାଷା କହିବାରେ, ସଙ୍ଗୀତ ଏବଂ ଖେଳରେ ପ୍ରବୀଣା । ପରିବାରଟିଯାକ ବାସ୍ତବିକ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଏବଂ ଆମେ ସେମାନଙ୍କର ଘନିଷ୍ଠ ବନ୍ଧୁ ହୋଇପଡ଼ିଲୁ । ଏପରି ଦୁର୍ଦ୍ଧର୍ଷ ଲୋକମାନଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ବିଶେଷ କେତେ କାରଣରୁ ସାଧାରଣତଃ ଯେପରି ହୁଅନ୍ତି ବୃଦ୍ଧା ଶ୍ରୀମତୀ ଫକ୍‌ନର ଠିକ୍ ସେହିପରି । ଖର୍ବକାୟା, କୋମଳ ଏବଂ ଦୁର୍ବଳାଙ୍ଗୀ, ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ କୁଳୀନ । ଯେତେ ରୁଗ୍ଣା ଦେଖାଗଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି କ୍ଷୀଣ, ଦୁର୍ବଳ ଶରୀର ମଧ୍ୟରେ ଦୃଢ଼ତା ଓ ସାହସ ପୂରିରହିଥିଲା ଏବଂ କେବଳ ତାଙ୍କରି ଯୋଗୁଁ ସେହି ତେଜୀୟାନ, ବେପରବାୟ, ଅଖାଡୁ ପରିବାରଟି ଚଳିଯାଉଥିଲା । ଦାସୀପରି ଖଟି ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ବହୁ ଅସୁବିଧାରୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ସର୍ବଦା ଆନନ୍ଦିତା ଓ ଆଶାବାଦିନୀ ଥିଲେ ଯଦିଓ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ଆଗରେ ଥରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲେ ଯେ, ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଗୋଟିଏ ଦୁରୂହ ବୋଝ ପରି ।

ଜୋବ୍ରା ଥିଲା ଫକ୍‌ନରଙ୍କ ଗୌରବ ; କିନ୍ତୁ ପୂର୍ତ୍ତ ବିଭାଗର ଜଞ୍ଜାଳ । ଅସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଶିକ୍ଷା ଓ ପ୍ରକୃତିଗତ କାରଣରୁ ଫକ୍‌ନର ଅମଲାତନ୍ତ୍ର, ଲାଲଫିତା ବା କାର୍ଯ୍ୟାଳୟର ଧରାବନ୍ଧା ପଦ୍ଧତିର ମାନ ରକ୍ଷା କରିବାରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଜ୍ଞ । ସେ ଶୁଣାନଥିବା ଅଜବ ଅନିୟମିତ କାମ ସବୁରେ ହାତ ଦେଇ ଉପରିସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ ଓ କଲିକତାରେ ଥିବା ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟମାନଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ଖରାପ କରୁଥିଲେ । ଜୋବ୍ରାକୁ ସେ ନିଜ ଢଙ୍ଗରେ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ଏବଂ କାମରେ ସରକାରୀ ରୀତିନୀତି ବୁଝିବା ପାଇଁ ଆଦୌ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ କାମସବୁ ସହି ନିଆ ହେଉଥିଲା; କାରଣ ତାଙ୍କ ବିନା ସେମାନେ କାମ ଠିକ୍ ତୁଲାଇ ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ଅତି କୁଶଳୀ, ଆଶୁ ଉଦ୍ଭାବନକାରୀ ଏବଂ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ଚାରିଆଡ଼େ ଅତି ବିସ୍ତୃତ ଓ ଜଟିଳ ନାଳ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଯଦି କିଛି ଗଣ୍ଡଗୋଳ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ଫକ୍‌ନର ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କୌଣସି ଏକ ଯନ୍ତ୍ର ବା ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରି ଅସୁବିଧା ଦୂର କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ତିଆରି ଜଳ

ନିୟନ୍ତ୍ରଣଦ୍ୱାରର କବାଟି, ଭଲଭ୍, ପେଚ, ସ୍ୱୟଂକ୍ରିୟ ତାଲା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରସବୁ ଅନ୍ୟ ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବହୁ ସୌଭାଗ୍ୟର ଅଧିକାରୀ କରାଇ ପାରିଥାନ୍ତା । ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ତେଲୁଗୁ କାରିଗର ଥିଲେ ଯେଉଁମାନେ କି ଗୋଦାବରୀରୁ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଆସିଥିଲେ । ସେଥିରେ ଥିଲେ ଉଭୟ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ । ପୁରୁଷମାନେ ବଢ଼େଇ, କମାର ଓ ସ୍ତ୍ରୀମାନେ କୁଲିରୂପେ କାମ କରୁଥିଲେ । ବାହାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଆସି ରହିଥିବା ଏହି ଲୋକ କାରଖାନା ନିକଟରେ ଥିବା ଏକ ଛୋଟ ବସ୍ତିରେ ଖୁନ୍ଦି ହୋଇ ରହିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅବାଧ ଯୌନ ମିଳାମିଶା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ଦେଶୀୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ହୋଇଥିବାରୁ ସେହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଧର୍ମ ପୁରୋହିତ ଫକ୍ନରଙ୍କ ନିକଟରେ ଆପତ୍ତି ଜଣାଇଲେ । ତେଣୁ ଫକ୍ନର କି ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ କି ବିଧର୍ମୀ ପୌତ୍ତୋଳିକ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଏକାଠିକରାଇ କହିଦେଲେ ଯେ, ସେ କାରଖାନା ଭିତରେ ଅନୀତି କରାଇ ଦେବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଏହା ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ସେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ବାଛିନେବାପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ତାହା ହେବା ପରେ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ନାମକୁ ଗୋଟାଏ ଖାତାରେ ଚଢ଼ାଇଲେ ଏବଂ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଗୀର୍ଜାର ବିବାହ ପଦ୍ଧତିରୁ କିଛି ଅଂଶ ମିଶାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ଉଦ୍‌ବୋଧନ ଦେଲେ ଏବଂ ତା'ପରେ ଅବସ୍ଥାଟାକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିବାପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଏକଟଙ୍କା କରି ଆଦାୟ କଲେ । ତା'ପରେ ଧାର୍ମିକ ରୀତିରେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ, ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବିବାହିତ । ଅବଶ୍ୟ ସେ କ'ଣ କହିଲେ ସେମାନେ ବିଶେଷ କିଛି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ, କାରଣ ସେ ଇଂରାଜୀରେ କହିଲେ ଓ ଅନୁବାଦ କରି ଶୁଣାଇ ଦିଆଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ଅପେକ୍ଷା କଲେ ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ସେହି ଉତ୍ସବ, ବିଶେଷକରି ସେହି ଟଙ୍କା ଦେବା ବିଷୟରୁ ସେମାନେ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରିଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଫକ୍ନରଙ୍କୁ କୁହାଯାଇଥିଲା ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ, ସମ୍ଭବତଃ ଅଧିକାଂଶ ଆଗରୁ ବିବାହ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତ ସେ କହିଲେ ସେ ସେଥିରେ କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରେ ଥିବା ବିଧବା ଓ ଅନାଥ ଶିଶୁଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଯେଉଁ ଟଙ୍କା ସେମାନେ ଦେଇଥିଲେ, ସେଇଥିରେ ସେ ସେମାନଙ୍କୁ ଘୁଷୁରି ମାଂସର ଏକ ବଡ଼ ଭୋଜି ଦେଲେ । ଏହି ଅଭୂତପୂର୍ବ ଯୋଜନା ଭଲ କାମ ଦେଲା । ଏହାପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ନିଜର ସେଇ ତଥାକଥିତ ସ୍ତ୍ରୀକୁ କଡ଼ାକଡ଼ି ଭାବରେ ରକ୍ଷା କଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଗନ୍ତୁକଙ୍କୁ ଫକ୍ନରଙ୍କ ନିକଟକୁ ଆସି ପବିତ୍ର ରୀତିରେ ବିବାହ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା ଏବଂ ସେହି ବଡ଼ ଖାତାରେ ସେମାନଙ୍କ ନାଁ ଲେଖା ହେଉଥିଲା । ଅନୈତିକ କାମ ସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଛୋଟ ବସ୍ତିଟିରେ ଶାନ୍ତି ଓ ଶୃଙ୍ଖଳା ବିରାଜିଲା । ଯଦି କୌଣସି ଲୋକ ସେଠାରୁ

ଚାଲିଯାଉଥିଲା ତେବେ ସେ ବହିରୁ ସେ ତା' ନାଁ କଟାଇଦେଇ ଅତି ସହଜରେ ତା' ସ୍ତ୍ରୀକୁ ଛାଡ଼ପତ୍ର ଦେଇପାରୁଥିଲା ଏବଂ ସେ ସ୍ତ୍ରୀ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟ ଜଣକୁ ବାହାହୋଇ ପଡୁଥିଲା । ବୟସ ହୋଇଥିବା ଶ୍ରମିକ ବାଳକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗୋଟି ଏ ବିଦ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

ଜୋବ୍ରାର ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ଲମ୍ବା କାରଖାନାରେ ସକାଳେ ଥରେ ବୁଲିଆସିବା ଖୁବ୍ ଆକର୍ଷଣୀୟ । ନାସମିଥଙ୍କ ନିର୍ମିତ ବିରାଟ ବାଷ୍ପଚାଳିତ ହାତୁଡ଼ି ବଡ଼ବଡ଼ ଖଣ୍ଡ ତପ୍ତ ଲାଲ ଲୁହାଖଣ୍ଡକୁ ପିଟୁଥିବ କିମ୍ବା ନଟ ବାଡ଼େଇ ତିଆରି କରୁଥିବ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଯନ୍ତ୍ରସବୁ କେତେ ସେକେଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ଲୁହାକୁ କାଟି ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ କରୁଥିବେ ବା ଲୁହା ଗଣ୍ଡିକୁ କରତି ପଟା କରି ଦେଉଥିବେ । ଫକ୍‌ନର ପୁଣି ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ହାତୀଦାନ୍ତ ବା ଏବୋନି କାଠର କ୍ରୋକ୍ୱେଟ ଖେଳର ସୁନ୍ଦର ବାଡ଼ି ତିଆରି କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବାକ୍‌ସ ମଧ୍ୟରୁ ସେ ଅନେକ ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର କାମର ନକ୍‌ସା ଦେଖାଉଥିଲେ - ମସୃଣ ଜାଲିକାମର ବ୍ରାକେଟ ଓ ପରଦା, ଚିତ୍ରିତ କାଚର ଝରକା, ପ୍ଲାଷ୍ଟର ବା ପଥର ଦେହରେ ନକ୍‌ସା କାମ ଏବଂ ଆଖି ଝଲସା ଅତି ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ପଦାର୍ଥ । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ସାଗୁଆନ କାଠର ଦୁଇଟି ଅତି ସୁନ୍ଦର ସଚ୍ଛିଦ୍ର ପରଦା କରି ଦେଇଥିଲେ ଯାହାର ନକ୍‌ସା କି ସେ ନିଜେ କରିଥିଲେ । ତାହା ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମୋ ପାଖରେ ଅଛି । ସେ ବୃଦ୍ଧ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଆଉ ଅନେକ କାମ କରିଥିଲେ । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଘରେ ଯାହାସବୁ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ବିଗିଡ଼ି ଯାଉଥିଲା, ତାହା ସଜାଡ଼ି ଦେବାପାଇଁ ସେ ସର୍ବଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ । ସେତେବେଳେ କୁହାଯାଉଥିଲା - "ବୃଦ୍ଧ ଫକ୍‌ନରଙ୍କୁ ଗୋଟାଏ ଚିରୁଟ୍ ଓ ଏକ ପେଗ୍ ('ପେଗ୍' ଏହି ଶବ୍ଦଟି ଭାରତରେ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଚଳିତ । ଏହାର ଅର୍ଥ ବଡ଼ ଗ୍ଲାସେ ବ୍ରାଣ୍ଡି କିମ୍ବା ହୁଇସ୍କି ଏବଂ ସୋଡ଼ା ପାଣି । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଏହା ଜଣା ଥିବା ପରି ବୋଧହୁଏ ନାହିଁ) ହୁଇସ୍କି ମଦ୍ୟ ଦେଲେ ଏପରି କିଛି କାମ ନାହିଁ ଯାହା ସେ କରି ନ ପାରିବେ ।" କଥାଟା ସତ୍ୟ । ତାଙ୍କର କଥା କହିବାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଉଛି, ସେ କହିଲାବେଳେ ଇଂରାଜୀ h (ଏଚ୍) ଅକ୍ଷରଟି ପୁରା ବାଦଦେଇ 'ହେଡ୍', 'ହାଣ୍ଡ' ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥଳରେ କହନ୍ତି 'ଏଡ୍', 'ଆଣ୍ଡ୍' 'ଆଏ (igh), ଏଭି (eavy), ଅଟ (ot) ଇତ୍ୟାଦି । ସେ, ଯେ କ'ଣ ଛାଡ଼ି ଦେଇଛନ୍ତି ସେ ବିଷୟରେ ସଜାଗ ନ ଥିବା ପରି ଜଣାପଡ଼େ, କେତେକେ କହନ୍ତି ଏହା ହେଉଛି ଲାଙ୍କାଶାୟାରର 'ବୋଲି' । ଅନ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ଶୁଦ୍ଧ ଇଂରାଜୀ କହନ୍ତି ।

('ଜଣେ ଶାସକର ସ୍ମୃତି'ରୁ ଗୃହୀତ)

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଜୀବନର ଆନନ୍ଦ ଓ କର୍ମମୁଖରତାର ବର୍ଷ : ୧୮୭୪ (କଟକ)

୧୮୭୪ ବର୍ଷଟି ଆନନ୍ଦ ଓ କର୍ମମୁଖରତା ମଧ୍ୟରେ କଟିଗଲା । ଶୀତ ଋତୁରେ ଆମେ ନୂଆ ଜାଗାମାନଙ୍କରେ ବୁଲିବୁଲି ବହୁତ ମଉଜ କଲୁ । ଜିଲ୍ଲାଟି ବିରାଟ, ଉର୍ବର ଏବଂ ବହୁ ଜନାକୀର୍ଣ୍ଣ । ବିଶେଷ କରି ପ୍ରାକୃତିକ ଦୃଶ୍ୟ ଓ ଯେଉଁ ବଡ଼ ବଡ଼ ଆମ୍ବତୋଟାମାନଙ୍କରେ ଆମେ ତମ୍ବୁ ପକାଉ ସେ ସବୁର ଶୋଭାକୁ ଆମେ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲୁ । ନୂତନ ଦୃଶ୍ୟାବଳୀର ପ୍ରଭାବରେ ପଡ଼ି ମୁଁ ମୋର ପୁରାତନ ଚିତ୍ରାଙ୍କନ ଅଭ୍ୟାସ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲି । ସେଠାରେ ଥିବା ଅନ୍ୟ ଅଙ୍କନକାରୀମାନଙ୍କ କାମ ମଧ୍ୟ ମୋତେ ପ୍ରେରଣା ଦେଲା । ମୋର ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ (ଏହାର ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ୧୯୭୫ରେ ଦେଶକୁ ପଠାଇଥିଲି) ଲେଖାରେ ମଧ୍ୟ ଜୋରରେ ଲାଗିଗଲି । ପୁଣି ଜଣେ ଉତ୍ସାହୀ ଉଦ୍ଭିଦବିତ୍ ସିଭିଲ୍ ସର୍ଜନ ଡା: ଷ୍ଟୁଆର୍ଟଙ୍କ ପ୍ରେରଣାରେ ମୁଁ ସେହି ମନୋଜ୍ଞ ବିଜ୍ଞାନରେ ମଧ୍ୟ ହାତ ଦେଲି । ଗୋଟିଏ କେନାଲ୍ କୂଳରେ ଖଣ୍ଡେ ବଡ଼ ବାଲିଆ ଜାଗାରେ ସର୍ବସାଧାରଣ ଉଦ୍ୟାନଟି ନିର୍ମାଣ କଲି, ଯେଉଁଠି କି କଲିକତାର ଉଦ୍ଭିଦ ଉଦ୍ୟାନରୁ ଅଣାଯାଇଥିବା ବହୁପ୍ରକାର ସୁନ୍ଦର ଚାରା ରଖିଥିଲି । ଏଇଠାରେ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଛୋଟ ଗଛମାନଙ୍କର ନର୍ସରୀଟିଏ କରିଥିଲି ଯେଉଁଠି ଗଛଗୁଡ଼ିକ ଯଥେଷ୍ଟ ବଢ଼ିଗଲେ ସର୍ବସାଧାରଣ ରାସ୍ତାକଡ଼ରେ ରୋପିତ ହେଉଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ରାସ୍ତାର କଡ଼େ କଡ଼େ ମାଇଲ ମାଇଲ ବୃକ୍ଷ ରୋପିତ ପଥ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲି । ଆଜି କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ପରେ ସେ ସବୁ ସୁନ୍ଦର ଛାୟାପ୍ରଦ ବୃକ୍ଷରେ ପରିଣତ ହୋଇଯିବଣି ; ଆଖାକରେ କ୍ଲାନ୍ତ ପଥିକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତାହା ଏକ ନିଶ୍ଚିତ ଆଶୀର୍ବାଦ ।

ଏ ବର୍ଷର ଏକମାତ୍ର ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଘଟଣା ହେଉଛି ବଙ୍ଗଳା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ । ଚାଉଳ ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଖାଦ୍ୟ ହୋଇଥିବାରୁ ତାହାର ଚାହିଦା ଖୁବ୍ ବେଶି । ପ୍ରଥମେ ସରକାର ବ୍ରହ୍ମଦେଶରୁ ଚାଉଳ ଆମଦାନୀ କରୁଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ବଙ୍ଗଳାର ଲୋକେ କୌଣସି କାରଣରୁ ବ୍ରହ୍ମଦେଶୀ ଚାଉଳକୁ ପସନ୍ଦ କଲେ ନାହିଁ । ଆମ ୟୁରୋପୀୟମାନଙ୍କ ସବୁ ଚାଉଳ ସମାନ ଦେଖାଯାଏ ; କିନ୍ତୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଏହାରି ଉପରେ ଚଳୁଥିବା

ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ କିସମ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜଣାପଡ଼ିଯାଏ । ଓଡ଼ିଶାର ଚାଷୀମାନେ ପ୍ରାୟ ଶହେ କୋଡ଼ିଏ ପ୍ରକାର ଧାନ ଚିହ୍ନିପାରନ୍ତି ; ପ୍ରତ୍ୟେକର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ନାମ ରହିଛି । ମୋର ଦେଶୀୟ ସହକାରୀମାନଙ୍କର ବିସ୍ତୃତ ବ୍ୟାଖ୍ୟା ଫଳରେ ବହୁ ପରୀକ୍ଷା ଓ ତୁଳନା କରି ଧାନର (ବୀମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ଭାଷାରେ unhusked rice) ଆକାର ପ୍ରକାର, ରଙ୍ଗ ଢଙ୍ଗ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଜାଣିପାରିଲି । କୁଣ୍ଡା (ଆବରଣ) କଢ଼ା ହୋଇଗଲେ ପାର୍ଥକ୍ୟ କମ୍ ଜଣାପଡ଼େ ।

ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରଦେଶରେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଚାଉଳ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୁଏ, ଅନ୍ତତଃ ମୋ ସମୟରେ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରକୃତରେ ଚାଉଳ ବ୍ୟତୀତ ଏଠାରେ ଅନ୍ୟ କିଛି କରାଯାଏନା ଏବଂ କଟକ ଓ ବାଲେଶ୍ୱରର ବେପାରୀମାନେ ପ୍ରଧାନତଃ ମାନ୍ଦ୍ରାଜକୁ ଚାଉଳ ରପ୍ତାନିର ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବ୍ୟବସାୟ କରନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରଧାନ ବନ୍ଦର ଫଲ୍‌ସ୍‌ପଏଣ୍ଟକୁ ଅନେକ ଫରାସୀ ଜାହାଜ ଆସି ଚାଉଳ ନିଅନ୍ତି । ତାହା ମରିସସ୍, ବୋରବୋନ ଏବଂ ନିକଟସ୍ଥ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ୱୀପରେ ଆଖୁଚାଷରେ ନିଯୁକ୍ତ ଭାରତୀୟ କୁଲିମାନଙ୍କ କାମରେ ଲାଗେ । ସେଇ ଫରାସୀ ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକର କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍‌ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ (ନିଜକୁ ସେମାନେ capitaines an long cours ବା ଦୂର ପଥର କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ବୋଲି ଲେଖୁଥିଲେ) ଖୁବ୍ ବନ୍ଧୁତା ଜମେଇ ଦେଇଥିଲି । ପୁଣି ସେଇ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ବିଷୟକୁ ଫେରିଆସେ । କଟକରେ ବାସ କରୁଥିବା କେତେକ ବଙ୍ଗଳା ବେପାରୀ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି ଅନୁଯୋଗ କଲେ ଯେ, ଦୁର୍ଭିକ୍ଷଗ୍ରସ୍ତ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କୁ ସରକାର ଯେଉଁ ଧାନ ଯୋଗାଉଛନ୍ତି, ତାହା ଲୋକେ ପସନ୍ଦ କରୁନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାରେ ଉତ୍ପନ୍ନ ଧାନ ବଙ୍ଗଳା ଧାନ ସହ ସମାନ ଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଧାନ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାର ଉତ୍ତମ କ୍ଷେତ୍ର ରହିଛି । ତେଣୁ ମୁଁ ସରକାରଙ୍କ ସେକ୍ରେଟାରିଙ୍କୁ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ କରି ଓଡ଼ିଶା ଧାନ ପଠାଇବା ବିଷୟ ଜଣାଇଲି । ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗୃହୀତ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଧାନ ଯୋଗାଣ ସକାଶେ କେତେକ ସଂସ୍ଥାକୁ ମୁଁ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଠିକା ଦେଇଦେଲି । କରାଦର ପରିମାଣ ଥିଲା ପାଞ୍ଚଲକ୍ଷ ମହଣ ବା ଇଂରାଜୀ ମାପରେ ପ୍ରାୟ ୧୮,୩୦୦ ଟନ୍ । ବେପାରୀମାନେ ନିଜ ନୌକାରେ ଧାନ ନେଇ ସବୁ ଖର୍ଚ୍ଚ ମିଶାଇ କଲିକତାଠାରେ ମହଣକୁ ଅଢ଼େଇ ଟଙ୍କା ହିସାବରେ ଅଥବା ଇଂରାଜୀ ମୁଦ୍ରା ୧,୨୫,୦୦୦ ପାଉଣ୍ଡରେ ଯୋଗାଇଦେବା ପାଇଁ ରାଜି ହୋଇ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । କାମ ଜୋରସୋରରେ ଚାଲିଲା । ବେପାରୀମାନେ ନୌକା ସହ ଚୁକ୍ତି କରିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ, ପ୍ରକୃତରେ ଅନେକ ନୌକାସହ ଚୁକ୍ତି ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇ ସାରିଥିଲା ଏବଂ ବହୁ ପରିମାଣ ଧାନ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କରେ ଜମା ହୋଇଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ ଯଦି କେବଳ ଆମରି ହାତରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଥା'ନ୍ତେ

ମାସକ ମଧ୍ୟରେ ସେ ସବୁ କଲିକତାରେ ପହଞ୍ଚାଇ ଦିଆଯାଇ ପାରିଥା'ନ୍ତା ; କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଆମକୁ ଏକ ଗଣ୍ଡଗୋଳିଆ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପକାଇ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଆଦେଶ ଆସିଗଲା ଯେ, ଆମେ ବେସରକାରୀ ନୌକାରେ ଧାନ ପଠାଇବୁ ନାହିଁ, ସରକାର ପଠାଉଥିବା ଷ୍ଟିମର୍‌କୁ ଅପେକ୍ଷା କରିବୁ । ମୁଁ ଏହାର ଜୋର୍ ପ୍ରତିବାଦ କଲି ଏବଂ ଅନେକ ଠିକାଦାର ମଧ୍ୟ କଲେ । ମୁଁ ଦର୍ଶାଇଲି ଯେ ଏହାଦ୍ୱାରା ସରକାରଙ୍କର ବହୁତ ଖର୍ଚ୍ଚ ହେବ, ଯେହେତୁ ବେପାରୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଚରେ ଧାନ ପହଞ୍ଚାଇ ଦେବାପାଇଁ ଚୁକ୍ତିକରି ସାରିଛନ୍ତି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଆମେ ଜାଣିଥିଲୁ ଯେ, ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ବହୁତ ଷ୍ଟିମର ନାହିଁ ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ବହୁ ଡେରିହେବ; କିନ୍ତୁ ଆମର ପ୍ରତିବାଦ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହେଲା । ସପ୍ତାହ ସପ୍ତାହ ଧରି ବନ୍ଦରର ଜେଟିରେ ଧାନ ପଡ଼ି ରହିଲା । ବର୍ଷାଦିନ ଆସିଗଲା ଏବଂ ଛ' ସାତଟି ଷ୍ଟିମରରେ ଧରିଲାଭଳି ଧାନକୁ ତିନୋଟି ଛୋଟ ଷ୍ଟିମରରେ ବୋହୁବୋହୁ ଓଦାହୋଇ ସେଥିରୁ ଅନେକ ଅଂଶ ନଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । କଲିକତା କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କର ଡେରି ଓ କୁପରିଚାଳନା ଫଳରେ ସବୁ କାରବାରର ଖର୍ଚ୍ଚ ବଢ଼ିଯାଇ ଟ. ୧୨୫୦,୦୦୦ଙ୍କା ସ୍ଥାନରେ ହେଲା ଟ୧, ୫୨୩,୩୭୩ ପ୍ରାୟ ୨୭୦୦୦ ପାଉଣ୍ଡ (*)ର କ୍ଷତି ।

ସେତେବେଳେ କେହି ସରକାରଙ୍କର ଏ କାର୍ଯ୍ୟର କାରଣ ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କର ଧାରଣା ହେଲା ଯେ, ଏହି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସାର୍ ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲ୍‌ଙ୍କର ବେପରବାୟ ବଦଖର୍ଚ୍ଚର ଅନ୍ୟଏକ ଘଟଣା । ସେ ସେତେବେଳେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ନିରୋଧ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ୧୮୮୧ରେ ମୁଁ ଏହାର ପ୍ରକୃତ ରହସ୍ୟର ସନ୍ଧାନ ପାଇଲି । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି, ଯେ ଜାଣି ନଥିଲେ ଯେ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଧାନ ପ୍ରେରଣ ଚୁକ୍ତି ସମ୍ପାଦନ କରିଥିଲି, ମୋତେ ଏକ ମଜା କଥା ପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ ଯେ, କିପରି ସେ ଆଉ କେତେଜଣଙ୍କ ସହ ମିଳିତ ହୋଇ(ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟଥିଲା କ(k) - ନାମକ ଏକ ବଦମାସ, ସେତେବେଳର ସରକାରଙ୍କର ଏକ ସହକାରୀ ସଚିବ) ବହୁ ପରିମାଣର ବ୍ରହ୍ମଦେଶୀ ଧାନ ଯୋଗାଇଦେବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ସହ ଚୁକ୍ତି କଲେ । କିପରି ଚୁକ୍ତି ସମ୍ପାଦିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଓଡ଼ିଶାରୁ ଜଣେ ଲୋକ ବହୁ ପରିମାଣର ଧାନ ଆହୁରି ଶସ୍ତାରେ

---

* ପ୍ରକୃତ ହୋଇଥିବା ଖର୍ଚ୍ଚ	-	୧୫୨୩,୩୭୩
ଯୋଜନାନୁଯାୟୀ ଖର୍ଚ୍ଚ	-	୧୨୫୦,୦୦୦
କ୍ଷତି	- ଟ.	୨୭୩,୩୭୩

ପ୍ରାୟ ୨୭୦୦୦ ପାଉଣ୍ଡ

ଯୋଗାଇ ଦେବା ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଇଛି ବୋଲି ଖବର ଶୁଣି ସେମାନେ ତ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ କଲିକତାର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଅଫିସର ଟୟନବି ଓଡ଼ିଶାରେ ଅନେକ ବର୍ଷ ଚାକିରି କରିଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆ ବେପାରୀଙ୍କ ପକ୍ଷ ନେଇ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଗ୍ରହଣ କରି ନେବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଉଥିଲେ ; ତା' ପରେ ଖବର ଆସିଲା ଯେ, ଟୟନବି ସେଥିରେ ସଫଳ ହୋଇଛନ୍ତି, ତା'ର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଚାଉଳ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋର ସମ୍ବାଦଦାତା କହିଲେ ଯେ 'କ' - ନିଜ ପଦର ସୁବିଧା ନେଇ ସରକାରଙ୍କୁ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ କି ଠିକାଦାରମାନେ ସେଠାକାର ନୌକାରେ ଧାନ ପଠାଇବା ବିଷୟ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରିବା ନିରାପଦ ନୁହେଁ, କାରଣ ସେମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାରେ ନୌକା ପାଇବେ ନାହିଁ । ଏପରି ଧରଣର ସରକାରୀ ଆଦେଶପତ୍ର ସେ କରାଇଦେଲେ ଯେଉଁଟାକି ଆମକୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଚକିତ କରିଥିଲା । ସେ ଓ ତାଙ୍କ ଅଂଶୀଦାରମାନେ ସେମାନଙ୍କ ବ୍ରହ୍ମଦେଶୀ ଚାଉଳ କଲିକତାକୁ ଆଣି ସରକାରଙ୍କୁ ବିକ୍ରୟକରି ସାରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସରକାରୀ ଷ୍ଟିମରଗୁଡ଼ିକ ଯିବାରେ ଯେପରି ଡେରି ନ ହୁଏ ତାହାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ଦେବାରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର କିଛି ଅସୁବିଧା ହୋଇନଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ 'କ-' ଜଣେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ହୋଇ ଗୋଟାଏ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଚୁକ୍ତିପତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅଂଶ ଅଛି ବୋଲି ଜଣାପଡ଼ିଥିଲେ ସେ ଗୁରୁତର ଦଣ୍ଡ ଭୋଗ କରିଥାଆନ୍ତେ ; କିନ୍ତୁ ଏହା ଯେପରି ଜଣାନପଡ଼େ ତାହାର ଖୁବ୍ ଯତ୍ନ ସେ ନେଇଥିଲେ । ମୋର କାରବାର ବହୁ ଅସୁବିଧାଜନକ ଓ କ୍ଳେଶଦାୟକ ବୋଲି ଜଣାଯିବାରୁ ମୁଁ ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଲାଭକଲି । କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ଆହୁରି ଅଧିକ ଅପ୍ରୀତିକର ଭାବରେ ଏହି 'ଶ୍ରୀ କ -' ଆଉ ଥରେ ଓଲଟିପଡ଼ି ମୋର ସୌଭାଗ୍ୟ ସହିତ ନିଜକୁ ଗୋଳେଇପୋଳେଇ ଦେଲେ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ସାର୍ ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲ ମୋ ଜୀବନର ଗତିପଥକୁ ଆସିଗଲେ ମୋ ପାଇଁ ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟିକରି । ପଞ୍ଜାବରେ ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ୍‌ରେ ସେ ମୋ ସହିତ କିପରି ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ତାହା କହିଛି ଏବଂ ସେଥିରୁ ଜଣାଯାଇପାରେ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମୋର ଅନୁଭୂତି ଖୁବ୍ ସୁଖକର ନୁହେଁ । ସେଇ ବର୍ଷ ଯେତେବେଳେ ବିହାର ଓ ଉତ୍ତର ବଙ୍ଗରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଲାଗିଗଲା, ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ଼ ନର୍ଥବ୍ରୁକ୍ ତାହାର ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଟେମ୍ପଲ୍‌ଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ଏହା ଯେ କେବଳ ଲର୍ଡ଼ ନର୍ଥବ୍ରୁକ୍ ତାହାର ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଟେମ୍ପଲ୍‌ଙ୍କୁ ପଠାଇଲେ । ଏହା ଯେ କେବଳ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଦରକାରୀ ଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, ସାର ଜର୍ଜ କାମ୍ପବେଲ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ଏହା ଏକ ଗୁରୁତର ଅବମାନନା ହେଲା ଯେ କି ସମସ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନରେ ଖୁବ୍ ଦକ୍ଷ ଥିଲେ ଏବଂ ନିଜର ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ କର୍ମପ୍ରବଣତାରେ

ସମସ୍ତ ଦରକାରୀ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରି ସାରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ୧୮୬୬ର ଭୟଙ୍କର ଓଡ଼ିଶା ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ସେଥିରେ ଅତ୍ୟଧିକ ଜନକ୍ଷୟ ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ସ୍ମୃତିରେ ସଜାଗ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାରେ ଜନକ୍ଷୟର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଥିଲା ପ୍ରଦେଶ ମଧ୍ୟକୁ ଖାଦ୍ୟ ଆଣିବାରେ ଅସୁବିଧା । ରାସ୍ତା ଥିଲା ଅତି କମ୍, ତାହା ପୁଣି ଖରାପ - କୌଣସି ନିରାପଦ ବନ୍ଦର ନଥିଲା । ବଙ୍ଗଳାର ଲାଟ ସାର୍ ସିସିଲ୍ ବିଡ଼ନ୍‌ଙ୍କ ନିଷ୍କ୍ରିୟତା ଏବଂ ରାଜସ୍ୱ ବୋର୍ଡ଼ର ସଭ୍ୟ ଶ୍ରୀ ଆର. ବି. ଚାପମ୍ୟାନଙ୍କ ଦୁର୍ବୁଦ୍ଧିହିଁ ଏଥିପାଇଁ ବହୁପରିମାଣରେ ଦାୟୀ । ଉଭୟ ଏ ବିଷୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ଲଘୁଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ । ଲର୍ଡ଼ ନର୍ଥବ୍ରୁକ୍ ବୋଧହୁଏ ଭାବିଲେ ଯେ ସାର ଜର୍ଜ କ୍ୟାମ୍ପବେଲ ୧୮୭୧ରେ ଏହି ଭୁଲ୍‌ର ପୁନରାବୃତ୍ତି କରିବାକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଏବଂ ଲୋକଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଯୋଗାଇବା ସକାଶେ ଶସ୍ୟ ଅମାଦାନୀରେ ଆଦୌ ଖର୍ଚ୍ଚ ନ କରିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ନେଇ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଟେମ୍ପଲ୍ । ସେ ଏହି ଆଦେଶନାମାର ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ଅକ୍ଷର ଓ ତା'ଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଆହୁରି ଅଧିକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ବଙ୍ଗଳା ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି ପୂର୍ବ ଅଭିଜ୍ଞତା ନଥାଇ ଏବଂ କେତେ ପରିମାଣରେ ଓ କି ଧରଣର ମରୁଡ଼ି ସାହାଯ୍ୟ ଦିଆଯିବ, ତାହା ବିବେଚନା କରିବାର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ନ ଥାଇ ସେ ସାର୍ ଜର୍ଜ କ୍ୟାମ୍ପବେଲ ଓ ମରୁଡ଼ିଗ୍ରସ୍ତ ଜିଲ୍ଲାସବୁର କଲେକ୍ଟରମାନଙ୍କର ମତାମତକୁ ଉପେକ୍ଷା କରିଦେଲେ ଏବଂ ନିଜର ଭିତ୍ତିହୀନ ବିଚାରଧାରାର ଅନୁସରଣ କଲେ । ନିଜର ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ନାଟକୀୟ ଭଙ୍ଗୀରେ ସେ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କରେ ଦିନକୁ ପଚାଶ ଷାଠିଏ ମାଇଲ ଘୋଡ଼ା ପିଠିରେ ବୁଲି ତାଙ୍କର କହିବା-ମତେ 'ଲୋକଙ୍କର ଓ ଶସ୍ୟର ବ୍ୟବସ୍ଥା କଳନା କଲେ' । ରାସ୍ତାଏ ରାସ୍ତାଏ ଘୋଡ଼ାଦୌଡ଼ରେ ଗଲେ କି ଧରଣର ଦେଖା ବା କି ଧରଣର ମତାମତ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇ ପାରେ, ତାହା କେହି ବୁଝିପାରିଲେ ନାହିଁ । ଫଳତଃ ଏଇଆ ହୁଏ ଯେ, ଏଇପରି ଥରେ ଘୁରିଆସିବାପରେ ସେ ରାତିରେ ବସିଯାଇ ଆତ୍ମବଡ଼ିମାପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣୀ ଲେଖି ସେଥିରେ ଦର୍ଶାନ୍ତି ଯେ, ସେଦିନ ଅମୁକଅମୁକ ଅଞ୍ଚଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ସେଠାରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଖୁଆଇବା ପାଇଁ ଏତେ ଗହମ ଚାଉଳ (ପ୍ରକୃତ ଆବଶ୍ୟକତାଠାରୁ ସାଧାରଣତଃ ତିନିରୁ ଚାରିଗୁଣ) ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲେ । ଯଦି କୌଣସି କଲେକ୍ଟର ସ୍ପଷ୍ଟବାଦୀ ହୋଇ ଏହାର ପ୍ରତିବାଦ କରି ଜଣାନ୍ତି ଯେ ଏହାଠାରୁ ବହୁତ କମ୍ ପରିମାଣରେ ମଧ୍ୟ ଚଳିଯିବ ଏବଂ ନିଜ ମତର ଯୌକ୍ତିକତା ପାଇଁ ନିଜେ ଓ ସହକାରୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରାମକୁ ଗ୍ରାମ ଓ ଘରକୁ ଘର ଧୈର୍ଯ୍ୟର ସହ ଅନୁସନ୍ଧାନ ପରେ ସଯତ୍ନ ସଂଗୃହୀତ ତଥ୍ୟାବଳୀ ଉପସ୍ଥାପିତ କରନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କୁ ତାଚ୍ଛଲ୍ୟରେ ବୁଝାଯାଏ ଯେ, ତାଙ୍କୁ କାମ ଜଣାନାହିଁ ଏବଂ ଟେମ୍ପଲଙ୍କ ମନରେ ଥିବା ଚରିତ୍ର ପଞ୍ଜିକାରେ ତାଙ୍କ ନାମରେ କଳାଗାର ପଡ଼ିଯାଏ ।

ଏ ଧରଣର କାର୍ଯ୍ୟପଦ୍ଧତିରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ କ୍ୟାମ୍ପବେଲ୍ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ ଏବଂ ଟେମ୍ପଲଙ୍କୁ ୧୮୭୪ରେ ବଙ୍ଗଳାର ଲାଟ କରାଗଲା ଏବଂ ଢୋଲ ପିଟା(ନିଜର) ଶାସନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । କେତେ ନିୟୁତ ପାଉଣ୍ଡ ବ୍ୟୟରେ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ନିବାରଣ କରାଗଲା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅନେକ କାଳ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କଲେକ୍ଟରମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କୁ ପଠା ହୋଇଥିବା ବିପୁଳ ପରିମାଣ ପ୍ରତିବାଦ ସତ୍ତ୍ୱେ ପଠାହୋଇଥିଲା ଯାହାକୁ କି ଲୋକେ କିଣିଲେ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ଅନେକ ଅଂଶ ସରକାରୀ ଶସ୍ୟାଗାରରେ ସଢ଼ିଲା ଏବଂ ମୂଷାଙ୍କ ଭୋଜ୍ୟ ହେଲା । ଅନେକ ବେପାରୀ ଓ ଚାଷୀ, ଉଭୟ ୟୁରୋପୀୟ ଏବଂ ଦେଶୀୟ ଏହି ଶସ୍ୟର ଯୋଗାଣ ଓ ପରିବହନର ଠିକା ନେଇ ଉଠିବସିଲେ । ଖବରକାଗଜ ସବୁ ଏ ଧରଣର ଅପବ୍ୟୟର ସମାଲୋଚନା, ତାଚ୍ଛଲ୍ୟ ଓ ବିଦ୍ରୂପାତ୍ମକ ଗୀତରେ ପୂରିଉଠିଲା । କିନ୍ତୁ ମହାତ୍ମା ଟେମ୍ପଲ ନିଜର ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ସୁଖକର ଆତ୍ମପ୍ରଶଂସାର ଜ୍ୟୋତିମଣ୍ଡଳ ମଧ୍ୟରେ ବାସ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ଏହି ସମୟରେ ମୁଁ କଟକ ସହର ଉନ୍ନୟନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟସ୍ତଥିଲି । ପୁରୁଣା ହାଟଟା ଥିଲା ନୀଚା, ଅନ୍ଧାରିଆ ଗହ୍ୱରସମୂହର ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ଅବିନ୍ୟସ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ । ତାହା ଥିଲା ଏକ ସୁସଙ୍ଗଠିତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ହାତରେ ଯାହାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା କୋୟାଲ । ସେ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ହେଲା ଓଜନକାରୀ ଏବଂ ଦେଶୀୟ ସରକାରଙ୍କ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର କାମ ଥିଲା ହାଟକୁ ଯେଉଁ ଶସ୍ୟ ଆସିବ ତାକୁ ଓଜନ କରିବା । ଏମାନେ ଓଜନ ନ କରିବା ଯାଏ ବିକ୍ରୟ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ । ଏମାନେ ନିଜର ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଁ ଦେଶୀୟ ସରକାରକୁ କିଛି କର ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ନିଜର କାମ ପାଇଁ ଅଳ୍ପ କିଛି ପ୍ରାପ୍ୟ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ଭାରତର ସବୁ ମଝିକାରବାରିଆଙ୍କ ପରି ଏମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟ ଆସ୍ତେ ଆସ୍ତେ ବଢ଼ିଲା । ସେମାନେ ବଜାର ଦରଦାମକୁ ନିଜନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖିବା, ଅନେକ ଉପାୟରେ ବ୍ୟବସାୟରେ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ସୃଷ୍ଟି କରିବା, ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କୁ ଭୟଭୀତ କରାଇବା, ବିଭିନ୍ନ ଆଳରେ ବହୁତ ପାଉଣା ଦାବୀ କରିବା ଏବଂ ନାନା ଭାବରେ ଲୋକଙ୍କୁ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ଓ ପ୍ରବଞ୍ଚିତ କରିବାର ଦୁଃସାହସ କଲେ । ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ସେମାନଙ୍କ ହାଟର ପୁନଃନିର୍ମାଣର ପ୍ରସ୍ତାବ କଲି ସେମାନେ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ ଏବଂ ସେଇ ଘରସବୁ ଉପରେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱତ୍ୱ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରୁଥିବାପରି ଏକ ପୁରାତନ ଦଲିଲ ଆଣି ଦେଖାଇଲେ । ଏହି ଦିଲଲଟା ଅସଲ କି ନୁହେଁ (ବୋଧହୁଏ ନୁହେଁ) ତାହା ଜାଣିବା ଅସମ୍ଭବ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯେତେବେଳେ ଆଇନ ଅଫିସରଙ୍କ ସହ ପରାମର୍ଶ କଲି ସେମାନେ ମତ ଦେଲେ ଯେ, ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଗେଇବାରେ ଆଇନଗତ ସୁବିଧା କିଛି ନାହିଁ ; କାରଣ ପୂର୍ବ

କଲେକ୍ଟରମାନଙ୍କର ଅଣହୁସିଆରି ଫଳରୁ କୋୟାଲମାନେ ବହୁଦିନ ଧରି ଏହା ଅଧିକାର କରି ରହିବାର ସୁଯୋଗ ଫଳରେ ଘର ସବୁ ଉପରେ ଅଧିକାର ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ କାରବାର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଏକଚାଟିଆ ଅଧିକାର ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିନେଇଛନ୍ତି । ଯେଉଁ ଉଦ୍ୟାନ ମଧ୍ୟରେ ଲାଲବାଗ ବା କମିଶନର ନିବାସ ଅଛି, ତା ଚାରିପଟେ ବିରାଟ ପାଚେରୀର ବାହାର ପଟକୁ ଲାଗି ଏ ହାଟଟି ତିଆରି । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀ କିମ୍ବା ତତ୍ ପୂର୍ବରୁ ନିର୍ମିତ ଏହି ପ୍ରାଚୀରକୁ ଲାଗି ଆହୁରି ଅନେକ ଅର୍ଦ୍ଧଭଗ୍ନ ପ୍ରାଚୀନ କୋଠା ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଅବସ୍ଥାରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ଗାଢ଼ ଲାଲ ପଥରରେ ତିଆରି ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ଉଚ୍ଚା ଓ ଅନ୍ଧାରିଆ । ମୁଁ ପ୍ରଥମେ ଭାବିଥିଲି ଏହିଗୁଡ଼ିକରେ ଗୋଟିଏ ସାମନ୍ତରାଳ ହାଟ କରିବାପାଇଁ ; କିନ୍ତୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ଯେ ମରାମତି ହୋଇପାରିବା ଭଳି ମନେହେଲା ନାହିଁ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକର ଅବସ୍ଥିତି ଓ ଆକାର ପ୍ରକାର ମଧ୍ୟ ସୁବିଧାଜନକ ନଥିଲା । ତେଣୁ ମୋତେ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନ ଦେଖିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଶେଷରେ ସହର ପୂର୍ବ ସୀମାରେ(ପୁରୁଣା ହାଟଟି ପଶ୍ଚିମ ସୀମାରେ ଥିଲା) ଜଙ୍ଗଲିଆ ହୋଇ ଅବହେଳିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିବା ଖଣ୍ଡେ ବଡ଼ ଜାଗା ପାଇଲି । ମରହଟ୍ଟା ଶାସକଙ୍କର ବିଚାରାଳୟ ନିର୍ମାଣ ନିମିତ୍ତ ଏହା ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତାହା ସରକାରୀ ସମ୍ପତ୍ତି, ତେଣୁ ମୋର ଯାହା ଇଚ୍ଛା ତାହା ସେଠାରେ କରିପାରିବି । ଶ୍ରମିକମାନେ ଜଙ୍ଗଲ ସଫାକରି ମାଟି ଖୋଳିବା ଫଳରେ ଛ' କିମ୍ବା ସାତ ଧାଡ଼ିର ସୁନ୍ଦର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଖଚିତ ସ୍ତମ୍ଭ ମିଳିଲା । କ୍ରମେ ସେ ସ୍ତମ୍ଭଗୁଡ଼ିକର ମୂଳ ମଧ୍ୟ ବାହାରିଲା ଏବଂ ଆଉ ମଧ୍ୟ ବାହାରିଲା ସୁନ୍ଦର ସୁନ୍ଦର ଖୋଦିତ ଅନେକ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡ, ବହୁ ପରିମାଣ ମାଙ୍କଡ଼ା ପଥର, ଯେଉଁ ଗୁଡ଼ିକ କି ନିଶ୍ଚୟ କୌଣସି କୋଠା ତିଆରିରେ ଲାଗିଥିଲା । ଏଇ ସବୁ ଜିନିଷ ନେଇ ମୁଁ କାମ ଆରମ୍ଭ କଲି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ନକ୍ସା କଲି । ତାହା ସେଇ ଜାଗାରେ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ମାଙ୍କଡ଼ା ପଥର ନିର୍ମିତ ଏଇ ବିରାଟ ହଲ ମଧ୍ୟରେ ଶସ୍ୟ ସାଇତିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ କୋଠରୀ ରହିଥିଲା ଏବଂ ଆଗ ପଟେ ପୂର୍ବବର୍ଣ୍ଣିତ ସ୍ତମ୍ଭଗୁଡ଼ିକୁ ମରାମତି କରାଯାଇ ସେଗୁଡ଼ିକ ସାହାଯ୍ୟରେ ତିଆରି ପ୍ରଶସ୍ତ ବାରଣ୍ଡା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଅଳ୍ପ କିଛି କଡ଼କୁ ଆମେ ଏକ ଗଭୀର ପୁରାତନ ପୁଷ୍କରିଣୀ ପାଇଲୁ । ଏହା ମାଙ୍କଡ଼ା ପଥରରେ ବନ୍ଧା ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ସେଥିରେ ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ଦେବ/ଦେବୀ ମଣିଷ, ପଶୁଙ୍କ ଖୋଦିତ ମୂର୍ତ୍ତି ଥିଲା । ଆମେ ଏସବୁ ସଂରକ୍ଷିତ ରଖି ପୋଖରୀଟିକୁ ସଫା କଲୁ ; ଘାଟ ଓ ପାହାଚଗୁଡ଼ିକର ପୁନଃନିର୍ମାଣ କଲୁ ଏବଂ ଏହାକୁ ଏକ ସୁରମ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ପରିଣତ କଲୁ । ହାଟଘରର ଆଗପଟେ ଉପରେ ମୁଁ ଏକ ଉତ୍ସର୍ଗ ଲିପି ଖୋଦନ କରାଇଲି ଏବଂ କୋୟାଲମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ହସ୍ତକ୍ଷେପରୁ ମୁକ୍ତରଖି

ଏହାକୁ ଏକ ସର୍ବସାଧାରଣ ହାଟ ରୂପେ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କଲି । ଭାରତରେ କେହି ନିଜ କାମର ଫଳାଫଳ ଦେଖିବାପାଇଁ ବେଶି ଦିନ ରହେ ନାହିଁ । ଏ ନୂଆ ହାଟ ସଫଳତାର ସହ କାମ କଲା କି ନା ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ଆରମ୍ଭରେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଥିଲା ଏବଂ ମୁଁ କଟକରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭଲ ଚାଲୁଥିଲା ।

ବର୍ଷର ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ଖବର ପାଇଲୁ ଯେ, ନୂଆ ବଙ୍ଗଳାଟ ସାର ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲ୍ ଆମ ଆଡ଼କୁ ସରକାରୀ ଭ୍ରମଣରେ ଆସୁଛନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇଁ ବିରାଟ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ସମଗ୍ର ଓଡ଼ିଶାର କରଦ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ରାଜା ଓ ଜମିଦାରଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ପାଇଁ ଡକାହେଲା । ସେ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ଷ୍ଟିମରରେ ଫଲ୍‌ସପଏଣ୍ଟ ଆସିଲେ ଯେଉଁଠି କମିଶନର ରେଭେନ୍‌ସା ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଗହଣ ସହ ଆମର ଦୁଇଟି ବାଷ୍ପ ଇଞ୍ଜ ପାଇଓନିଅର ଓ ଓଲଗାରେ ନାଳ ବାଟେ ଆଣିଲେ । ତାଙ୍କର ଜୋବ୍ରାରେ ଓହ୍ଲାଇବାର ଥିଲା । ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇଁ ମୁଁ ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଶିବିର ନିର୍ମାଣର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଥିଲି । ଫକ୍‌ନର ବୁଢ଼ା ଏବଂ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଜର୍ଜ ଏହି କାମ ହାତକୁ ନେଇଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାଭାବିକ କୌଶଳ ଓ ରୁଚି ଅନୁଯାୟୀ ଗଢ଼ିଥିଲେ । ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ଉଦ୍ଭାବନକୌଶଳ ବଳରେ ସେମାନେ ପୁରୁଣା ଖମ୍ବ, ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ଖୁଣ୍ଟି, କାରଖାନାରେ ଏଣେତେଣେ ପଡ଼ିଥିବା କାଠ ଓ ଲୁହାଖଣ୍ଡ ସବୁ ସାହାଯ୍ୟରେ ପ୍ରଶସ୍ତ ଓ ମନୋରମ ଶିବିରଟିଏ ତୋଳିଦେଲେ ; ସେଥିରେ ଛାତ ରୂପେ କେନ୍‌ପାଲ, ମହମପାଲ, ପୁରୁଣା ତମ୍ବୁର ଛିନ୍ନାଂଶ ଏବଂ ସବୁ କିଛି ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ।

କାମ ସରିବାପରେ ଏହା ଝିଲାଣବାଲା ଛାତଥିବା ବଡ଼ ହଲ୍ ପରି ଦିଶିଲା । ପୁରୁଣା ଖମ୍ବ ଓ ଖୁଣ୍ଟିସବୁ ରଙ୍ଗ ହୋଇ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରଙ୍ଗର ବସ୍ତ୍ର ଓ ପତ୍ରମାଳାରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ହୋଇଥିଲା । ଛାତରେ ଥିବା ଏଣୁତେଣୁ ପଦାର୍ଥ ସବୁ ଧଳା, ଲାଲ ଓ ନୀଳ କନାର ଥାନ ଦ୍ୱାରା ଘୋଡ଼ାହୋଇ ପତ୍ର ଓ ପୁଷ୍ପର ମାଳା ଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଲମ୍ବା ଧାଡ଼ିରି ଚିନା ଲଣ୍ଠନମାନ ଓ ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡଯାଏ ଝୁଲୁଥାଏ । ଚଟାଣ ଲାଲବସ୍ତ୍ର ଓ ଗାଲିଚାରେ ଆବୃତ୍ତ ଥାଏ । ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ଚଉକି ଦୁଇପଟେ ପଡ଼ିଥାଏ ଏବଂ ମଝିରେ ଥାଏ ପ୍ରଶସ୍ତ ପଥ - ପଥର ଦୁଇ ଧାରରେ ଅନୁଚ୍ଚ ବାଡ଼ । ଗୋଟିଏ ପ୍ରାନ୍ତରେ କେତେ ପାହୁଣ୍ଡ ତଳେ ଅବତରଣ ସ୍ଥଳରେ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ନୌକା ପରଦା ମାଳ ଓ ଗାଲିଚା ପ୍ରଭୃତିରେ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥାଏ । ଅନ୍ୟ ପ୍ରାନ୍ତରେ ଗାଡ଼ିଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ପ୍ରଶସ୍ତ ସ୍ଥାନଟିଏ ରଖାଯାଇଥାଏ ଏବଂ ତା'ପରକୁ ଅଭିବାଦନ ଦେବାପାଇଁ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ । ନଦୀ ବନ୍ଧର ଦୁଇଆଡ଼େ ଉଭୟ

ତଳ ଓ ଉପର ପଟେ ଉଚ୍ଚା ଭେନିସୀୟ ଖୁଣ୍ଟିମାନଙ୍କରେ ପତକା ଉଡୁଥାଏ । ଏହି ଖୁଣ୍ଟିସବୁ ମାଳଦ୍ୱାରା ସଂଯୁକ୍ତ ରହି ସେଥିରୁ ଚୀନା ଲଣ୍ଠନ ସବୁ ଝୁଲୁଥାଏ । ରାତ୍ରିରେ ଆଗମନ ହେଉଥିବାରୁ ନଦୀକୂଳକୁ ଯେତେସମ୍ଭବ ଅଧିକ ଆଲୋକିତ କରିବା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ମନେହେଲା, ତେଣୁ ଫକ୍ନର ଆନିକଟ ବନ୍ଧର ମଝିରେ ମଝିରେ ଛୋଟ କାଠ ଗଦାଟିଏ ଲେଖାଁଏ ଥୋଇ ତା' ଚାରିପାଖରେ କେବଳ ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣାଥିବା କୌଣସି ପ୍ରକାର ରାସାୟନିକ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ରଖିଲେ ଯାହାକି ଏକପ୍ରକାର ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୋକ ସୃଷ୍ଟିକରି ଜଳିବ । ଅଭିବାଦନ ପାଇଁ ଆମକୁ କିଛି ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ବଡ଼ଲାଟ ପନ୍ଦର କମାଣ ଅଭିବାଦନ ଗ୍ରହଣ କରିବା କଥା ; କିନ୍ତୁ ସେ ଜାଗାରେ ଗୋଟିଏ ତୋପ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ଜୋବ୍ରାକୁ କେତେଟା ପୁରୁଣା ବେକାର ତୋପ ଆସିଥିଲା କିକିଣି ଫାଟକର କବିଜା ପ୍ରଭୃତି ଦରକାରୀ ଜିନିଷ ତିଆରି ହେବାପାଇଁ ; କିନ୍ତୁ ସେସବୁ ଏତେ ଖତରା ଯେ, ସେ ସବୁରେ କମାଣ ଦାଗିବା ବିପଜ୍ଜନକ ହୋଇଥାନ୍ତା ; କିନ୍ତୁ ଆମେ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଚଳେଇନେଲୁ । ପ୍ରାୟ ଚାରିଫୁଟ ଲମ୍ବର ବଡ଼ବଡ଼ ବାଉଁଶ ଆଣିଲୁ । ସେ ସବୁରେ ବାରୁଦ ଭର୍ତ୍ତିହୋଇ ଭଲ ଭାବରେ ଖୁନ୍ଦା ହେଲା ଏବଂ ଭଲ କରି ମୁହଁ ବନ୍ଦକରି ଦିଆଗଲା । ତା'ପରେ ସେଗୁଡ଼ିକ କତା ଦଉଡ଼ି ଓ ଟାଣ ମାନିଲା ଦଉଡ଼ିରେ କେତେ ପରସ୍ତ ଗୁଡ଼ାଗଲା । ଗୋଟିଏ ପରେ ଗୋଟିଏ ରନ୍ଧ୍ର କରି ସେଇବାଟେ ହାଲୁକା ରଞ୍ଜକଟିଏ ଭର୍ତ୍ତିକରି ଦିଆଗଲା । ତା'ପରେ ପୂରା ଯନ୍ତ୍ରଟାକୁ ନଦୀ ବନ୍ଧରେ ବାଲିରେ ଅଧା ପୋତିଦେଇ ଦମ୍ଭ ଖୁଣ୍ଟିମାନଙ୍କରେ ବାନ୍ଧି ଦିଆଗଲା । ଏଇଥିରୁ ପନ୍ଦରଟି ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ିରେ ଶିବିରର ଅଳ୍ପ ଉପରକୁ ରଖାଗଲା । ଘୋଡ଼ାମାନେ କାଳେ ହୁରୁଡ଼ିବେ ସେଥିପାଇଁ ଖୁବ୍ ପାଖରେ ରଖାଗଲା ନାହିଁ । ସେହିପରି ଆଉ ଗୋଟିଏ ଧାଡ଼ି ନଦୀର ଆର ପଟେ ଜଗତପୁରଠାରେ ଯେଉଁଠି ନାଳ ଆସି ନଦୀରେ ମିଶିଛି ସେଠାରେ ରଖାଗଲା । ତାହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ ହେଉଛି ସେମାନେ କେତେବେଳେ ପହଞ୍ଚିଲେ ତାହା ଆମକୁ ଜଣାଇ ଦେବା । ଯେତେବେଳେ ହାଲୁକା ରଞ୍ଜକ ଭିତରର ବାରୁଦ ଅଗ୍ନି ସ୍ପର୍ଶ କରେ ପୂରା ଜିନିଷଟି ଠିକ୍ ତୋପପରି ବଡ଼ ଶବ୍ଦ କରି ଫୁଟେ । ଯେତେ ଟାଣିକରି ବାନ୍ଧିବ ଏବଂ ଯେତେ ଅଧିକ ଦଉଡ଼ି ଗୁଡ଼ାଇବ ସେତେ ବଡ଼ ଶବ୍ଦ ହେବ । ଏହା ମାଇଲ ମାଇଲ ଦୂରକୁ ଶୁଭିବ ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ସନ୍ଧ୍ୟା ଛ'ଟା ବେଳକୁ ସବୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଶିବିରରେ ୟୁରୋପୀୟ କର୍ମଚାରୀ ଓ ମହିଳା, ରାଜା ଓ ଦେଶୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ବଡ଼ବଡ଼ ଲୋକେ ଦାମିକା, ଚକମକିଆ ବସ୍ତ୍ର ଓ ସୁନାଅଳଙ୍କାରରାଜିରେ ଭୂଷିତ ହୋଇ ଜମା ହୋଇଯାଇଥିଲେ । ବାହାରେ ଲମ୍ବା ଧାଡ଼ିଏ ଦେଶୀୟ ସୈନ୍ୟ; ଯାନବାହାନର ବିରାଟ

ସମାବେଶକୁ ଘୋଡ଼ାସବାର ପୁଲିସମାନେ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ବିରାଟ ସାଗର ପରି ଦେଶୀୟ ଲୋକେ ସମସ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖୁନ୍ଦି ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତି । କିଛି ସମୟର ଅପେକ୍ଷା ପରେ ଆମେ ଜଗତପୁରରୁ ତୋପଶବ୍ଦ ଶୁଣିଲୁ ଏବଂ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଯେପରିକି ମନ୍ତ୍ର କଲାପରି ସମଗ୍ର ନଦୀବନ୍ଧଟା ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଫକ୍ନର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜାଗାରେ ଲୋକ ରଖି ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ - ତୋପ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ଆଲୋକ ଲଗାଇ ଦେବା ପାଇଁ । ସେ ଆଦେଶ ଠିକ୍‌ଠିକ୍ ପାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଲାଟଙ୍କ ବାଷ୍ପ ଲଞ୍ଚ୍‌ରେ ଥିବା ଲୋକ ଆମକୁ ପରେ କହିଲେ ଯେ, ଦୃଶ୍ୟଟି ଖୁବ୍ ଭଲ ହେଲା ଏବଂ ହଠାତ୍ ସବୁ ହୋଇଯିବାରୁ ଆହୁରି ବେଶି ମନୋହର ହେଲା । ଆମେ କ'ଣ କରିବାକୁ ଯାଉଛୁ, ତାହା ମୁଁ ରେଭେନ୍‌ସାଙ୍କୁ, ସେ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ କହିନଥିଲି । ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇଁ ସାଧାରଣ କିଛି କରିବାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ବ୍ୟତୀତ ସେ ମୋତେ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କିଛି ଆଦେଶ ଦେଇ ନଥିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଧରଣର କିଛି ଆୟୋଜନର କଳ୍ପନା କରି ନଥିଲି । ଆମେ କେହି ଟେମ୍ପଲଙ୍କୁ ଭଲ ପାଉଁ ନଥିଲୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି ଆଦେଶ ଦେଇ ନଥିଲେ । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବଡ଼ ଧରଣର କିଛି ଆୟୋଜନର କଳ୍ପନା କରି ନଥିଲି । ଆମେ କେହି ଟେମ୍ପଲଙ୍କୁ ଭଲ ପାଉ ନଥିଲୁ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି କରି ଦେଖାଇବାରେ ଆଗ୍ରହୀ ନଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ଦେଶୀୟ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ଶାସକଙ୍କୁ, ଯଦିଓ ତାଙ୍କୁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ନୁହେଁ, ତାଙ୍କ ଅଧିକୃତ ପଦକୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇବା ପାଁଇ ଆଗ୍ରହୀ ଥିଲେ ଏବଂ କଟକ ଇଚ୍ଛାକଲେ କ'ଣ କରିପାରେ (ଟୋଜର Todger ଙ୍କ ପରି) ତାହା ଦେଖାଇ ଦେବାପାଇଁ ଉଦ୍‌ଗ୍ରୀବ ଥିଲେ । ଫକ୍ନର ପରିବାର ମଧ୍ୟ କିଛି କଳାନୈପୁଣ୍ୟ କାମ ହୋଇପାରିବାରୁ ଖୁସି ହେଲେ । ତେଣୁ ଏହିପରି ଭାବରେ କାମଟା ହୋଇଗଲା । ଅନ୍ଧାରୁଆ ଲକ ଭିତରୁ ଷ୍ଟିମରଟା ବାହାରି ଆସିବାମାତ୍ରେ ସେଥିରେ ଥିବା ଲୋକେ ଆଗରେ ଦେଖିଲେ ଏକ ପ୍ରଶସ୍ତ ହ୍ରଦ - ଏଠି ନଦୀ ମାଇଲିଏଠାରୁ ବେଶି ଚଉଡ଼ା । ଉଭୟପଟର ଧାଡ଼ି ଧାଡ଼ି ପ୍ରଦୀପମାଳାର ବିଭିନ୍ନ ରଙ୍ଗର ଆଲୋକ ଜଳରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହେଉଛି । ଆନିକଟର ଧାରେଧାରେ ସମାନ ବ୍ୟବଧାନରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୋକର ସ୍ତମ୍ଭ ଏବଂ ମଧ୍ୟଦେଶରେ ବିରାଟ ଶିବିର, ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଚୀନା ଲଣ୍ଠନ, ମଶାଲ ଓ ପତାକା ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଦେଖାଯାଉଛି । ସେମାନେ ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ଓ ଚକିତ ହୋଇଗଲେ ।

ଅତିଶୀଘ୍ର ସେ ମହାମାନବ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଗହଣ ଜେଟି ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ଅବତରଣ ସମୟରେ ମୁଁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଜଣାଇଲି । ମୁଁ କଟକ ନଗରପାଳିକାର ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ପରିଚିତ କରାଇଦେଲି । ସେମାନେ ଏକ ଅଭିନନ୍ଦନ ବାର୍ତ୍ତା

ପାଠକଲେ ଏବଂ ଲାଟ ତା'ର ଉତ୍ତର ଦେଲେ । * ଅଭିନନ୍ଦନ ପତ୍ରଟି ସ୍ୱାଭାବିକ ରୀତିରେ ବାଗାଡ଼ମ୍ବର ଏବଂ ତୋଷାମଦପୂର୍ଣ୍ଣ ଶୈଳୀରେ ଲିଖିତ । ଏଥିରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା, ଯେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ସେମାନଙ୍କର ଭକ୍ତି ଓ ସ୍ନେହାସ୍ପଦ ବହୁ-ବାଞ୍ଛିତ ଶାସକଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ସଶରୀରେ ଲାଭ କରି ଗଭୀର ହାର୍ଦ୍ଦିକ ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କରୁଛନ୍ତି । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସେମାନେ କିପରି ତାଙ୍କର(ଟେମ୍ପଲ୍‌ଙ୍କର) ବଙ୍ଗଳାଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସୁଦକ୍ଷ ନିରାକରଣକୁ ରୁଦ୍ଧଶ୍ୱାସ ଓ ଭାଷାହୀନ ପ୍ରଶଂସା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କରିଛନ୍ତି ; ପୁଣି କିପରି ସେମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ଆସିଛି ଯେ, ଯେଉଁ ଶାସକ ତାଙ୍କ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଗଭୀର ଭାବରେ ସହାନୁଭୂତିଶୀଳ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆତ୍ମୋତ୍ସର୍ଗ କରିଛନ୍ତି ତାଙ୍କରି ଅଧୀନରେ ଏହି ବଙ୍ଗଳାର ନିମ୍ନ ପ୍ରଦେଶ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅବଶେଷରେ ଅତୁଳନୀୟ ସମୃଦ୍ଧି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବ – ଇତ୍ୟାଦି । ବଙ୍ଗାଳୀ ବାବୁମାନେ ପ୍ରଭାତରୁ ଶିଶିରସିକ୍ତ ଗୋଧୂଳି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ଧରଣର ଜିନିଷ ନଟେଇରୁ ସୂତା କାଢ଼ିଲା ପରି କାଢ଼ିପାରନ୍ତି ଏବଂ ପୁଣି ଥରେ ଆରମ୍ଭ କରି ପାରନ୍ତି ।

ସାର୍ ରିଚାର୍ଡ୍ ଟେମ୍ପଲ ତଦ୍ରୂପ ଉତ୍ତର ଦେଲେ । ସେ ଏସବୁ ବିଶ୍ୱାସ କରିଗଲେ । ସ୍ଥୂଳବୁଦ୍ଧି ଟେମ୍ପଲ୍‌ଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କୌଣସି ତୋଷାମଦ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ ବହଳ ନୁହେଁ । ସେ ସ୍ୱୀକାର କଲେ ଯେ, ତାଙ୍କୁ ମାନବଜାତିର ଶ୍ରେଷ୍ଠତମ ପୁରୁଷ ବୋଲି ବିଚାରକରି ସେମାନେ ଠିକ୍ କରିଛନ୍ତି ବୋଲି ସେ ମନେକରନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଓ ତାଙ୍କ ସହ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ପ୍ରତି ସେମାନେ (ଏବଂ ସମଗ୍ର ମାନବ ଜାତି) କିପରି ଗଭୀର ଭାବରେ ଆଗ୍ରହୀ ହେବା ଉଚିତ ତାହା ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ବୁଝି ପାରିଛନ୍ତି ଇତ୍ୟାଦି ଇତ୍ୟାଦି । ଏହାପରେ ସେ ଶିବିରସାରା କରମର୍ଦ୍ଦନ ଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିଲେ । ତା'ପରେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଶସ୍ତ୍ରାଭିବାଦନ ଦେଲେ, ତୋପ ଫୁଟିଲା । ଲୋକେ ଆନନ୍ଦଧ୍ୱନି କଲେ । ତା'ପରେ ଆମେ ତିନି ମାଇଲ ବ୍ୟାପୀ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଆଲୋକିତ ପଥରେ ଗାଡ଼ିମାନଙ୍କରେ ଲମ୍ବା ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଆସିଲୁ । ବାଟଯାକ-ଲୋକେ ଆନନ୍ଦ ଧ୍ୱନିରେ ପାଟୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚିତ୍କାର କରୁଥାନ୍ତି ଯାହାର କାରଣ

* ପୂର୍ବ ଦିନରୁ ମୁଁ ଏହି ବକ୍ତୃତାର ଏକ ନକଲ ସାବଧାନତା ସହ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିଲି ଏବଂ ଦୂରପଥଗାମୀ ବିଶେଷ ବାର୍ତ୍ତାବହ ହାତରେ ରେଭେନ୍‌ସାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଲି । ସେ ଅର୍ଦ୍ଧପଥରେ କେନାଲରେ ତାଙ୍କୁ ଭେଟିଲା ଏବଂ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଏହା ଟେମ୍ପଲ୍‌ଙ୍କୁ ଦିଆଗଲା ଏବଂ ଟେମ୍ପଲ୍ ତାଙ୍କ ଅଭିନନ୍ଦନର ଉତ୍ତରମୂଳକ ବକ୍ତୃତାଟି ଏହିପରି ଭାବରେ ଦେଇ ପାରିଲେ ।

ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ସବୁ କୋଣରେ ପତାକା ଉଡୁଥାଏ । ଦାମୀ ଚାଦର ଓ କନା ସବୁ ବାଲକୋନିମାନଙ୍କରୁ ଝୁଲା ହୋଇଥାଏ । ମଶାଲ, ତେଲବତୀରେ ତିଆରି ତାରକା, ବାଉଁଶନିର୍ମିତ ବିଜୟତୋରଣ ଏବଂ ରାସ୍ତାର ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡ ପତ୍ରପୁଷ୍ପରେ ସଜାଇ ସେଥିରେ ରଙ୍ଗୀନ କନାରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାରେ 'ସ୍ୱାଗତ' ଶବ୍ଦର ଲେଖା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୋଡ଼ ଜାଗାରେ ଆମ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଲା । ସବା ଶେଷରେ ଲାଲବାଗର ପ୍ରବେଶଦ୍ୱାର ଆଗରେ ଥିବା ବଡ଼ ଛକରେ ଥିଲା ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳରୁ ଆସିଥିବା ବଣୁଆ ପାଇକଙ୍କ * ବିରାଟ ଗହଳି । ସେମାନେ ବାଘ ଚମଡ଼ା ଓ ପକ୍ଷୀପର ଲଗା ଅଦ୍ଭୁତ ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି ଚକ୍‌ଚକ୍ ବର୍ଛା ଓ ଜ୍ୱଳନ୍ତ ମଶାଲ ଧରିଥିଲେ । ସେଇଠାରେ ଦୃଶ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା ।

ସେ ମହାମାନବ ଏପରି ଆଶାତୀତ ବିପୁଳ ଅଭିନନ୍ଦନରେ ଖୁବ୍ ଖୁସି ହୋଇଗଲେ । ସେ ଆଟୋପ ଆଡ଼ମ୍ବର, ଜନତାର ଧ୍ୱନି, ଆଲୋକସଜ୍ଜା, ତୋରଣ, ଶୋଭାଯାତ୍ରା, ଏ ସବୁ ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରାତ୍ମାକୁ ସନ୍ତୋଷ କରି ଦେଇଥିଲା । ସେ ଏତେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଯେ, ମୋତେ କେତେ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଶବ୍ଦରେ ଧନ୍ୟବାଦ ମଧ ଜଣେଇ ପକେଇଲେ । ସେତିକି କରିବାପାଇଁ ସେ ନିଶ୍ଚୟ ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇଥିବେ ।

ତା'ପର ସପ୍ତାହଟା ଥିଲା ଗୋଟାଏ ଘୂର୍ଣ୍ଣି । ଯେଉଁ ଲୋକେ ଭାରତକୁ ଜାଣି ନଥିବେ ସେମାନେ ଭାବିବେ ଯେ, ଭାଇସରାୟ, ଲାଟ, ଗଭର୍ଣ୍ଣରମାନଙ୍କର ଏଇସବୁ ସରକାରୀ ଭ୍ରମଣଦ୍ୱାରା ବହୁତ ଉପକାର ହୁଏ ; କିନ୍ତୁ ମୋ ନିଜ ଅଭିଜ୍ଞତା ମୋତେ ଏ ବିଷୟରେ ସନ୍ଦେହରେ ପକାଏ । ସ୍ଥାନୀୟ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷମାନେ ଅବଶ୍ୟ ଲାଟଙ୍କୁ କୌଣସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସ୍ଥଳ ଦେଖାଇ ଏବଂ ତା'ର ଆବଶ୍ୟକତା ଓ ଉପକାରିତା ସମ୍ପର୍କରେ ଚାକ୍ଷୁଷ ପ୍ରମାଣ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ଅଞ୍ଚଳରେ କୌଣସି ବଡ଼ଧରଣର କାମ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେବାର ମଞ୍ଜୁରୀ କରାଇ ନେବା ପାଇଁ ବେଳେବେଳେ ସମର୍ଥ ହୋଇପାରନ୍ତି । ଅଧଘଣ୍ଟାଏ ଖଣ୍ଡେ ସହରରେ କିମ୍ବା ନଦୀବନ୍ଧରେ ବୁଲି ଆସି ସେମାନେ ବେଳେବେଳେ ଯେଉଁ କାମ କରିପାରନ୍ତି, ବୁଝି ପାରୁ ନଥିବା କିମ୍ବା ବୁଝିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁନଥିବା ସେକ୍ରେଟେରିଏଟକୁ ମାସ ମାସ ଧରି ଲେଖାଲେଖି କରି ମଧ ସେଇ କାମ ସେମାନେ ହାସଲ କରି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଭାରତ ପରି ଏକ ବିରାଟ ଦେଶରେ ସବୁ ପ୍ରକାର ଭ୍ରମଣ ତରତରିଆରେ ହିଁ କରିବାକୁ ହୁଏ, କାରଣ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧରେ ବହୁ ଯାଗା ବୁଲିବାକୁ ପଡ଼େ ଏବଂ ଏପରିକି

* ପାଇକ ହେଉଛନ୍ତି ଏକ ଅନିୟମିତ ପୋଲିସ ବାହିନୀ, ଅଦ୍ଭୁତ ବଣୁଆ ଜୀବ ପୂର୍ବର ଦେଶୀୟ ରାଜତ୍ୱର ଅବଶେଷ ।

ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ ଜଣେ ଲାଟ ଇଂଲାଣ୍ଡ ପରି ଏକ ବିରାଟ ପ୍ରଦେଶ ସହିତ ପ୍ରକୃତରେ ପରିଚିତ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ଭାବିବା ଏକ ଭ୍ରାନ୍ତି । ପ୍ରଥମତଃ ସ୍ଥାନଟି ତା'ର ପ୍ରକୃତ ରୂପରେ ନଥାଏ, କାରଣ ତାଙ୍କୁ (ଲାଟ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ) ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇବା ପାଇଁ ସଜ୍ଜିତ ଥାଏ ଏବଂ ରବିବାସରୀୟ ପୋଷାକ ପରିହିତ ଶ୍ରମିକ ପରି କୃତ୍ରିମ ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ସବୁ ପ୍ରକାର ଦୈନନ୍ଦିନ ଦୈନ ଓ ମଳିନତାକୁ ଦୃଷ୍ଟିପଥରୁ ଅପସାରିତ କରାଯାଇଥାଏ । ଜଣେ କଲେକ୍ଟରଙ୍କ ବିଷୟରେ ବହୁଶ୍ରୁତ ଗଳ୍ପଟିଏ ଅଛି ଯେ, ସେ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ରାସ୍ତାକଡ଼ରେ ଥିବା ଗଛ ଗଣ୍ଡିସବୁକୁ ଧଳାରଙ୍ଗ କରି ଦେଇଥିଲେ । ଏତେଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନ ଗଲେ ମଧ୍ୟ ଭାରତରେ ସର୍ବତ୍ର ଏପରି ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ଯାହାକୁ କୁହାଯାଏ ଆଖି ବାହାର ଧୂଳେଇ (eye wash) । ତେଣୁ ସେ ମହାମାନବ କେବେ ପ୍ରକୃତ ସ୍ଥାନକୁ ଦେଖିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଶେଷ ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟି ସମ୍ପନ୍ନ ହୋଇ ନଥିଲେ ସେ ଉପରଠାଉରିଆ ଓ ତରବରିଆ ଭାବରେ ପାଇଥିବା କେତେକ ଧରଣାକୁ ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରି ନିଅନ୍ତି, ଯାହା ଭଲ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ଖରାପ କରେ । ନିଜର ତରବରିଆ ଭ୍ରମଣ ସମୟରେ କେତେକ ଭ୍ରାନ୍ତ ଧାରଣା ପୋଷଣ କରିଥିବାରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବଗୁଡ଼ିକୁ ମଞ୍ଜୁର କରିବାକୁ ମନାକରି ଦିଅନ୍ତି କିମ୍ବା ସେମାନଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣିତ ସତ୍ୟ ବିବରଣୀର ପ୍ରତିବାଦ କରନ୍ତି । ଯଦିବା କେତେବେଳେ ତାକୁ ଦେଖାଇ ବୁଝାଇ ଦେବା ଫଳରେ ସ୍ଥାନ ଉପରେ ସେ କୌଣସି ପ୍ରକଳ୍ପକୁ ମଞ୍ଜୁରୀ ଦିଅନ୍ତି, କଲିକତାକୁ ଫେରିଗଲା ପରେ ସେ ମଞ୍ଜୁରୀ ସେ ଫେରାଇ ନିଅନ୍ତି ; କାରଣ ତାଙ୍କ ସେକ୍ରେଟାରୀମାନେ ତାଙ୍କୁ ମତେଇ କହିଦିଅନ୍ତି ଯେ, ସ୍ଥାନୀୟ ଅଫିସରମାନେ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରତାରିତ କରିଛନ୍ତି, ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଭୁଲ ତଥ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ମହାପୁରୁଷଙ୍କର ଏପରି ସ୍ୱଚକ୍ଷୁରେ ସବୁ ଜିନିଷ ଦେଖିବା କିମ୍ବା ଦେଖିବା ପରି ଧରିନେବାରେ ଯେଉଁ ଅନିଶ୍ଚିତ ସୁଫଳ ରହିଛି, ତାହାର ମଧ୍ୟ ଆମେ ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କରୁଥିଲୁ ; କିନ୍ତୁ ସେ ଏଇ ପରିଭ୍ରମଣ ଦ୍ୱାରା କେତେକ ନିଶ୍ଚିତ ଓ ବାସ୍ତବ ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିଲେ, ତାହା ହେଉଛି ବିଚାରାଳୟ ସବୁ ବନ୍ଦ ହୋଇଯିବା ଦ୍ୱାରା ବିଚାରଗୁଡ଼ିକୁ ସାରିବାରେ ଡେରି ହେଉଥିଲା । ସବୁ ପ୍ରକାର କାରବାର ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଉଥିଲା, ବଡ଼ବଡ଼ ନଗରପାଳିକା ଓ ଅନ୍ୟ ସାଧାରଣ ସଂସ୍ଥାମାନେ ସାଜସଜ୍ଜା, ବାଣରୋଷଣି, ଆଲୋକ ଓ ବିଜୟତୋରଣ ପ୍ରଭୃତିରେ ନିଜର ଶକ୍ତିଠାରୁ ଅଧିକ ଖର୍ଚ୍ଚ କରୁଥିଲେ । ଏଇଥିରୁ ଦେଖାଯିବ ଯେ, ଏଇସବୁ ଭ୍ରମଣରେ ଲାଭ କିଛି ନଥିଲା ବୋଲି କୁହାନଗଲେ ମଧ୍ୟ ମୋଟ ଲାଭର ପରିମାଣ ଅତି ନଗଣ୍ୟ ।

ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ସେଇଆ ହେଲା । କଟକରେ ଥିଲାବେଳେ ଟେଂପଲ୍ ସବୁ ଜିନିଷ ଖୋଲାଖୋଲି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଗଲେ ; କିନ୍ତୁ କଲିକତାକୁ ଫେରିଗଲା ପରେ ସେସବୁ ମଞ୍ଜୁର କରିବାକୁ ମନା କରିଦେଲେ । ସେ ଆମର ସବୁ କାମକୁ ଏପଟସେପଟ କରି ଦେଇ ଗଲେ ଓ ଆମ ଉପରେ ବାକିଆ କାମର ଗୁରୁ ବୋଝ ଛାଡ଼ି ଦେଇଗଲେ ଏବଂ ଅଭିନନ୍ଦନ ବାବଦ ବ୍ୟୟ ଯୋଗୁଁ କଟକ ନଗରପାଳିକାର ଆୟବ୍ୟୟ ଫର୍ଦ୍ଦରେ ଅନେକ ନିଅଣ୍ଟ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଥିଲେ ଖୁବ୍ ବେଶି କର୍ମଚଞ୍ଚଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଏବଂ ଆମକୁ ସକାଳ ପାଞ୍ଚଟା ଠାରୁ ରାତି ଅନେକ ଯାଏ ତାଙ୍କ ପାଖେପାଖେ ରହିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ସେ ସବୁଆଡ଼େ ଗଲେ । ସବୁ ନାଳରେ ଛୋଟ ସ୍ଥାନୀୟ ଷ୍ଟିମରମାନଙ୍କରେ ଯାଇ ସବୁ ଲକ୍ ଓ ଜଳସେଚନ କାମ ଏବଂ ଅନ୍ୟ ଜିନିଷ ଦେଖିଲେ । ଷ୍ଟିମରରେ ଆମ ସହିତ ଯାଉ ଯାଉ ସେ ଡେକ୍ ଉପରେ ଟେବୁଲ ଚାରିପଟରେ ଆମକୁ ବସାଇ ଅସଂଖ୍ୟ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଲୋଡ଼ନ୍ତି ; ଗୋଟିଏ ନୋଟ୍ ଖାତାରେ ସେ ସବୁ ଉତ୍ତର ଟିପି ରଖୁଥାଆନ୍ତି, କିନ୍ତୁ ସେ ଭୁଲ ଲୋକଙ୍କୁ ଭୁଲ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରୁ ଥାଆନ୍ତି-ଯନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ପଚାରୁଥାଆନ୍ତି ଭୂ-କର, ଖଜଣା, ବିଭିନ୍ନପ୍ରକାର ଜମିର ସ୍ୱତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ବିଷୟରେ ସେମାନେ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ - ରେଭେନ୍ୟୁକୁ ଓ ମୋତେ ପଚାରୁଥାଆନ୍ତି ଜଳଭଣ୍ଡାରର ଘନ ପରିମାଣ, ସେକେଣ୍ଡକୁ କେତେ ପାଣି ଖଲାସ କରେ, ଜଳ କବାଟ, ଟ୍ୟାପ୍ ଓ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ବିଭିନ୍ନ କାମ, ଯେଉଁ ବିଷୟରେ କି ଆମେ କିଛି ଜାଣୁନା - ସଠିକ୍ ବ୍ୟକ୍ତି ଏ ସବୁର ଉତ୍ତର ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ କ୍ରୁଦ୍ଧହୋଇ ତାଙ୍କୁ ବନ୍ଦ କରାନ୍ତି । ମୋର ଆଶଙ୍କା ହେଲା ଯେ, ଯାହା କିଛି ସୂଚନା ସେ ସଂଗ୍ରହ କରି ନେଲେ ସବୁ କିଛି ଗୋଳମାଳିଆ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ମୋର ଅନୁମାନ ସେ ସେହି ନୋଟ ବହିକି ହଜାଇ ଦେଲେ କିମ୍ବା କଟକରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଗଲେ । ଯାହା ହେଉ ସେ ସବୁର କିଛି ଗୁରୁତ୍ୱ ନଥିଲା । ସବୁ ବିଷୟରେ ସବୁ କିଛି ଜାଣନ୍ତି ବୋଲି ଭାବିନେବାର ଦୁର୍ବଳତା ତାଙ୍କର ସର୍ବଦା ଥିଲା । ତେବେ ଯାହାହେଉ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ସେ ନିଶ୍ଚିତ ଓ ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ଯେ, ସେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଭ୍ରମଣରେ ଯାଇଥିଲେ । ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଏହା ବିଷୟରେ ସବୁ ବୁଝିଥିଲେ ଏବଂ ଫଳତଃ ଅଦ୍ଭୁତ ଗୋଳମାଳିଆ ଭାବରେ ଯେଉଁ ତଥ୍ୟସବୁ ସେ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିଲେ ତାହା ସହ ମିଳୁଥିବା ଯେ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବ ବା ସୁପାରିଶକୁ ସେ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କରିଥିଲେ ।

ଅବଶ୍ୟ ଖୁବ୍ ଜାକଜମକରେ ଦରବାର ବା ରାଜ୍ୟ ସମ୍ମିଳନୀ ହେଲା, ଯେଉଁଠାକୁ କି କରଦ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ସବୁ ରାଜା ଓ ମହାରାଜା ଯାହାଙ୍କୁ ଆମେ କହୁ 'ପର୍ବତ ନିବାସୀ କିଙ୍ଗ୍ ଅଫ୍ ଦି ଆମୋରାଇଟ' ସେମାନେ ଆଦିମ ଧରଣର ରତ୍ନ ସୁବର୍ଣ୍ଣାଦି

ଧାରଣ କରି ଆସିଲେ ; ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିଲେ କଳଙ୍କି ଲଗା ବର୍ମ, ବ୍ୟାଘ୍ରଚର୍ମ, ବର୍ଛା ଓ ରଣଝଣ କରୁଥିବା ଶୃଙ୍ଖଳଧାରୀ ବହୁ ଅଙ୍ଗରକ୍ଷୀ । ଜଣେ ଏହିପରି ଛଅଶହ ବଣୁଆ ଅନୁଚରଙ୍କୁ ତା'ସହିତ ଆଣିଥିଲା ଏବଂ ମୁଁ ସେଥିରୁ ତିନି ଚତୁର୍ଥାଂଶ ଫେରାଇ ଦେବା ପାଇଁ ଜୋର ଦେବାରୁ ମୋ ଉପରେ ଖୁବ୍ କ୍ରୁଦ୍ଧ ହୋଇଗଲା । ଛଅଶହ ପାହାଡ଼ି ଗୁଣ୍ଡା ମୋର ଶାନ୍ତ କଟକ ନଗରରେ ଖଣ୍ଡା, ଛୁରା ଧରି ଗର୍ବୋନ୍ନତ ଭାବରେ ଘୂରି ବୁଲିବେ, ତୁମୁଳ ଗଣ୍ଡଗୋଳ ସୃଷ୍ଟି କରୁଥିବେ -ଯେଉଁ ଜିନିଷଟା ଭଲ ଲାଗିଲା ସେଇଟାକୁ ଦୋକାନରୁ ବିନା ମୂଲ୍ୟରେ ଝିଙ୍କିନେଇ ଯାଉଥିବେ ଏହା ମୁଁ ଅନୁମତି ଦେଇ ପାରି ନଥାନ୍ତି । ଏହି ଖୁଜୁବୁଜିଆ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ଶୃଙ୍ଖଳିତ କରିବାପାଇଁ ପୋଲିସ୍‌କୁ ନାକେଦମ୍ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ତା'ପରେ ବଡ଼ ଧରଣର ଦିବାଭୋଜନ ଓ ପ୍ରତି ରାତିରେ ଭୋଜି ହୋଇ ଶେଷ ରାତିରେ ଲାଲବାଗଠାରେ ଗୋଟିଏ ଜାକଜମକିଆ ବଲ୍‌ନୃତ୍ୟ ଓ ଅଭିନନ୍ଦନର ଆୟୋଜନ କରାହେଲା । ସେଥିପାଇଁ ଏହି ପୁରୁଣା ରାଜକୀୟ ପ୍ରାସାଦର ଚମତ୍କାର ବାସସ୍ଥଳୀ ଓ ସମସ୍ତ କୋଠରୀଗୁଡ଼ିକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭାବରେ ଆଲୋକିତ ଓ ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲା । ସବୁ ୟୁରୋପୀୟମାନେ ଆସିଥିଲେ ଓ ଟେମ୍ପଲ୍‌ଙ୍କ ଆତ୍ମବଡ଼ିମା ଓ ଆଡ଼ମ୍ବରପ୍ରିୟତାକୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ଏକ 'ଅଭିନନ୍ଦନ ଉତ୍ସବ' ହେଲା । ଏହି ମହାମାନବ ସର୍ବଶେଷ କୋଠରୀରେ ଗଦି ଆସନରେ ଚକ୍‌ଚକିଆ ସୁନାଧଡ଼ିଲଗା ଓ ବକ୍ଷରେ ତାରକା ଚିହ୍ନିତ ତାଙ୍କର ଉଇଣ୍ଡସର ପୋଷାକ ପିନ୍ଧି, ପଛପଟେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚ୍ଛଦଧାରୀ ଗହଣକୁ ରଖି ବସିଥା'ନ୍ତି - କୁତ୍ସିତତାର ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ, ବାସ୍ତବ ରୂପ ! ଜଣଙ୍କ ପରେ ଜଣେ ମହିଳାଙ୍କୁ ଅଣାଗଲା ଏବଂ ସେମାନେ ନତଜାନୁ ହୋଇ ସମ୍ମାନ ଜଣାଇ ଚାଲିଗଲେ । ତା'ପରେ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ପୁରୁଷ । ଏହା କୌଣସି ଦରବାର କକ୍ଷ କିମ୍ବା ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦର୍ଶନୀ ପରି ଜଣାଯାଉଥିଲା । ତା'ପରେ ବାଦ୍ୟବାଜି ନୃତ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମଧ୍ୟରାତ୍ରରେ ଲମ୍ବା ବାରଣ୍ଡାରେ ରାତ୍ରିକାଳୀନ ଭୁରିଭୋଜନ । ଏଇ ବାରଣ୍ଡାର ଲମ୍ବ ପ୍ରାୟ ଶହେଫୁଟ ଓ ଚଉଡ଼ା କୋଡ଼ିଏ ଫୁଟ । ସ୍ତମ୍ଭଗୁଡ଼ିକରୁ ମାଳସବୁ ଲମ୍ବିଥାଏ ଏବଂ ଦୁଇ ସ୍ତମ୍ଭମଧ୍ୟସ୍ଥ ଖାଲିସ୍ଥାନ ତମ୍ବୁର ଅଂଶ(କନାତ୍) ଦ୍ୱାରା ଆବୃତ୍ତ ହୋଇଥାଏ । ରାତ୍ରିଭୋଜନ ପରେ ପୁଣି ନୃତ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ସେ ମହାତ୍ମା ଟିପିରଖିବାଯୋଗ୍ୟ କେତେକ ସରକାରୀ ବିବରଣୀର ଆଡ଼ମ୍ବରୀ ଘୋଷଣାପରେ ନିଜ କକ୍ଷକୁ ଚାଲିଗଲେ । ମୋ ଭଳି ଆଉ କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ନୃତ୍ୟଆଗ୍ରହୀ ନ ଥିଲୁ ଏବଂ ରାତ୍ରିଭୋଜନ ଗୃହରେ ବସି ଧୂଆଁ ପିଉଥିଲୁ । ଗୋଟାଏ ଲମ୍ବା ଟେବୁଲ୍‌ର କଡ଼କୁ ସମସ୍ତେ ଘୁଞ୍ଚିଆସି ବସିଲୁ ।

ଆଉ କିଛି ସାମ୍ପେନ୍ ମଗେଇଲୁ ଏବଂ ପୁରୋଭାଗରେ ପଡ଼ିଥିବା ଲାଟଙ୍କ ଚୌକିରେ ବୁଢ଼ା ଫକ୍‌ନରଙ୍କୁ ବସାଇଲୁ । ଗୀତର ପ୍ରଶ୍ନ ଅବଶ୍ୟ ଉଠୁ ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଆନନ୍ଦ ବିଭୋର ଥିବାରୁ ବକ୍ତୃତା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା । ଫକ୍‌ନର ଉଠିପଡ଼ି ଖୁବ୍ ମଉଜିଆ ଭାଷଣରେ ବଙ୍ଗଳାର ଭାବି ଲାଟ ରୂପେ ମୋର ଶୁଭକାମନା ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ । ଆନନ୍ଦଧ୍ୱନି ମଧ୍ୟରେ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବର ସ୍ୱାଗତ କରାଗଲା ଏବଂ ପରେ ମୁଁ ଏପରି ଏକ ନିର୍ବୋଧ କାମ କରିବସିଲି ଯାହାର ପ୍ରତିଫଳ ମୋର ଚାକିରିର ବାକି କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ଯାକ ମୋତେ ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ଉଠିପଡ଼ି ଲାଟଙ୍କ ଭୂମିକା ଅଭିନୟରେ ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତାବର ଯେଉଁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଲି, ସେଥିରେ ଟେମ୍ପଲ୍, ତାଙ୍କ ଆଗମନର ପ୍ରଥମ ରାତ୍ରିରେ କଟକ ନଗରପାଳିକା ପ୍ରଦତ୍ତ ଅଭିନନ୍ଦନ ଯେପରି ଉତ୍ତର ଦେଇଥିଲେ ତା'ର ବ୍ୟଙ୍ଗାନୁକରଣ କଲି ।

ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଜ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ଥିଲି । ଥରେ କେବଳ ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ୍ ବ୍ୟତୀତ ଆଉ କେଉଁଠାରେ କେବେ ମୁଁ ମାତାଲ ହୋଇଛି ବୋଲି ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ଅବଶ୍ୟ ମୁଁ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି । ଏହି ପବନମୁଣା ପରି ବ୍ୟକ୍ତିର ଅହମିକା ଓ ଆତ୍ମଶ୍ଳାଘା ହେତୁ ମୋ ମଧ୍ୟରେ ବହୁକାଳ ସଞ୍ଚିତ ବିରକ୍ତି ଭାବକୁ ଆଉ ଲୁଚାଇ ହେଲାନାହିଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ହାବଭାବର ବ୍ୟଙ୍ଗାନୁକରଣ କଲି ; ତାଙ୍କ ବିଗତ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ, ବିଶେଷ କରି ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ସମ୍ପର୍କୀୟ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବିଦ୍ରୂପ କଲି ; ସବୁ ପ୍ରକାର ଉଦ୍ଦାମ ଭାବ ମୋ ଓଠ ମଧ୍ୟଦେଇ ବାହାରି ଆସିଲା । ଶ୍ରୋତାମାନେ ହସି ହସି ଘର ଫଟେଇ ଦେଲେ ଏବଂ ଏତେ ଶବ୍ଦ ହେଲା ଯେ, ଆମେ କ'ଣ କରୁଛୁ ବୋଲି ଦେଖିବା ପାଇଁ ବୃଦ୍ଧ ରେଭେନ୍‌ସା ମଧ୍ୟ ଭିତରକୁ ପଶି ଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ଲାଟଙ୍କ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ, ଯେଉଁ ବନ୍ଧୁଙ୍କର ନାମ ମୁଁ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରୁଁ ନାହିଁ ; ସେ ସମୟ ତମାମ ସେ ପରଦା ଆଢୁଆଳରେ ଥିଲା ଏବଂ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଚାଲିଯାଇ ମୋର କହିଥିବା କଥା ସବୁ ଟେମ୍ପଲ୍ ଆଗରେ ଜଣାଇ ଦେଲା । ଜଣେ ଲୋକ ଯେ କି ଏହା ଦେଖିଥିଲା ମୋତେ ଆସି କହିଲା - "ମୋର ମନେ ହୁଏ ଆପଣ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦୁଇବର୍ଷ ଛୁଟିମାରି ଇଂଲଣ୍ଡ ଚାଲିଯିବେ ।" ମୁଁ ପଚାରିଲି, 'କାହିଁକି' ? ସେ ହସିଦେଇ ଚାଲିଗଲା । କିନ୍ତୁ ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଗାଡ଼ିରେ ଘରକୁ ଫେରୁଥିଲୁ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ସବୁବିଷୟ ମୋତେ କହିଲେ ଏବଂ ମୋତେ ଖୁବ୍ ଗାଳି ଦେଲେ ।

ଟେମ୍ପଲ୍ କିଛି କହିଲେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ପରଦିନ ସକାଳେ ମୋତେ ଅତି ନିସ୍ପୃହ ଭାବରେ ଅଭିବାଦନ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ରହଣିର ବାକିତକ ସମୟ ମୋ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ବ୍ୟବହାର ଖୁବ୍ ବିରକ୍ତିକର ଓ ଅସମ୍ମାନଜନକ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର

ଇତିହାସ, ପରିସଂଖ୍ୟାନ ପ୍ରଭୃତି ଥାଇ ଏକ ଜିଲ୍ଲା ମାନୁଆଲ ମୁଁ ଲେଖିଥିଲି । ଜିଲ୍ଲା ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ଜିଲ୍ଲାର ମାନୁଆଲ୍ ଲେଖିବା ପାଇଁ କୁହାହେଉଥିଲା । ଟେମ୍ପଲ୍‌ଙ୍କ ଅନୁରୋଧ କ୍ରମେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ କେତୋଟି ମାନୁଆଲ ଆଣିଲି । ସେ କେତେକ ପୃଷ୍ଠା ଓଲଟାଇଲେ, କେତେକ ଜାଗାରେ ପ୍ରକାଶଭଙ୍ଗୀ ତାଙ୍କୁ ଭଲ ଲାଗିଲା ନାହିଁ, ନିଜ ପେନ୍‌ସିଲ୍‌ରେ ସେସବୁକୁ କାଟି ପକାଇଲେ ଏବଂ ମୋ ଉପରକୁ ଖିଙ୍କାରି ଉଠି କହିଲେ ଯେ, ମୁଁ ନିଜକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଠାରୁ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବୋଲି ଭାବେ କିନ୍ତୁ ବହିଟା କାମ ଦେବ ନାହିଁ । ବହିଟା ଫେରାଇ ନେଇ ତାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ପ୍ରକାରେ ଆଉଥରେ ଲେଖି ଆଣିବା ପାଇଁ ସେ ମୋତେ କହିଲେ । ବହିଟା ଫେରାଇ ନେଇ ଡ୍ରରେ ଚାବି ପକାଇ ଦେଲି । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ତାହା ମୋଠାରେ ଅଛି । ସରକାରଙ୍କ ମଞ୍ଜୁରୀ ପାଇଁ ଆଉ ମୁଁ ତାକୁ ଦେଇନାହିଁ ।

ବହୁଦିନ ପରେ ମୁଁ ଶୁଣିଲି ଯେ, ସେ କଲିକତାକୁ ଫେରି ନିଜ ପ୍ରଧାନ ସଚିବଙ୍କୁ ମୋ ବକ୍ତୃତା ସମ୍ପର୍କରେ ସବୁ କଥା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଶେଷକୁ ଅତି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଭାବେ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଲେ, "ସେ ପ୍ରକୃତରେ **ମୋତେ** ଥଟ୍ଟା କଲା, **ମୋତେ** ଥଟ୍ଟା କଲା !" ମହାତ୍ମା ଆର୍. ଟେମ୍ପଲଙ୍କୁ ଥଟ୍ଟା କରିବାକୁ କେହି ଦୁଃସାହସ କରିପାରେ !! ସେଇ ସୂତ୍ରରୁ ମଧ୍ୟ ମୁଁ ଜାଣିଲି ଯେ, ସେ କଳା ପୁସ୍ତକ * ରେ ମୋ ନାଁ ଲେଖି ସେଥିରେ ମୋ ଚରିତ୍ର ବିଷୟରେ ବହୁ ଖରାପ କରି ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଯାହାହେଉ ସେ ଯିବାପରେ ତାଙ୍କର ସାଡ଼ମ୍ବର ଅଭିନନ୍ଦନ ପାଇଁ ଆମକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଜଣାଇ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ । ଆହୁରି ଲେଖିଥିଲେ ଯେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ ପ୍ରତି ସାର୍ବଜନୀନ ଭକ୍ତି ଓ ଅନୁରକ୍ତିରୁ ସେ ଭାବୁଛନ୍ତି ଯେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଫିସରମାନେ ଏପରି କାମ କରିଛନ୍ତି, ଯାହା ଫଳରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ସ୍ନେହ ମିଳିପାରିଛି ।

ସେ ଚାଲିଗଲେ ଏବଂ କାଙ୍କିଆ କାମର ଛିନ୍ନ ଅଂଶକୁ ଆମକୁ ଖୋଜି ସଜାଡ଼ିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଏହାପରେ ମୋତେ ଶୀତକାଳୀନ ଗସ୍ତ ପାଇଁ ତେରାକୁ ଚାଲିଯିବାକୁ ହେଲା ।

ଅବଶ୍ୟ ଖୁବ୍ ନିର୍ବୋଧ ପରି ମୁଁ ସେ ବକ୍ତୃତା ଦେଇଥିଲି । ମୋର କୌଣସି ଧାରଣା ନଥିଲା ଯେ କୌଣସି ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆଣିଆ ମୋ କଥା ଶୁଣୁଛନ୍ତି । ସେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଆତ୍ମମ୍ଭରୀ ଭାବନା ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିରକ୍ତ କରିଥିଲା ଏବଂ ବେଶି କରିଥିଲା ମୋତେ ; କାରଣ

* ଏହି ବହିଟି ବଙ୍ଗ ସଚିବାଳୟରେ ଥାଏ ଯେଉଁଥିରେ ଲାଟ୍‌ମାନେ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ଚରିତ୍ର ବିଷୟରେ ମତାମତ ଲେଖନ୍ତି । କୌଣସି ଅଫିସର କିଛି ପ୍ରଶଂସା ପାଇଲେ ବା ଭର୍ତ୍ସନା ପାଇଲେ ତାହା ସେଥିରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୁଏ ।

ମୋର କର୍ମଜୀବନର ଆରମ୍ଭରେ ସେ ମୋ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଅନ୍ୟାୟ କରିଥିଲେ ତାହା ମୁଁ ଭୁଲି ନଥିଲି । ତାଙ୍କ କଟକ ରହଣିର ପ୍ରଥମ ରାତିରେ ରେଭେନ୍‌ସାଙ୍କ ଘରେ ତାଙ୍କ ପାଖରେ ଭୋଜିରେ ବସିଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ମୁଁ ସେଇ କଥା ମନେ ପକେଇ ଦେଇଥିଲି । ସେ ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ସ୍ୱରରେ ପଚାରିଲେ, ''ମୁଁ ସେତେବେଳେ କ'ଣ ଥିଲି ? '' ମୁଁ କହିଲି, ''ଲାହୋର କମିଶନର ।'' ସେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, ''ଆଃ ହଁ ! ପ୍ରାୟ ସେଇ ସମୟରେ ମୁଁ କମିଶନର ଥିଲି ।'' ଯେପରିକି ତାଙ୍କର କହିବାର କଥା, ମୋ ସମୟରେ ମୁଁ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ସମ୍ମାନଜନକ ପଦବୀ ଅଧିକାର କରିଥିଲି ଯେ, ମୁଁ ଗୋଟିକ ଠାରୁ ଅନ୍ୟଟିକୁ ଅଧିକ କରି ମନେରଖି ପାରୁ ନାହିଁ ।'' କିନ୍ତୁ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଯେ ତାଙ୍କୁ ଭଲ କରି ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁଥିଲେ କହନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କ ହାବଭାବ ଓ ଚାହାଣିରୁ ଜଣାଯାଉଥିଲା ସେ ନିଶ୍ଚୟ ଭଲ ଭାବରେ ମନେ ରଖିଥିଲେ ।

ଟେମ୍ପଲଙ୍କ ଭ୍ରମଣ ଓ ବକ୍ତୃତା ଘଟଣାକୁ ଏତେ ବଡ଼ କରି ଲେଖିବାର କାରଣ ମୁଁ ମନେକରେ ଏବଂ ମୋର ବନ୍ଧୁମାନେ କହନ୍ତି ଯେ, ସେହି ଘଟଣା ହିଁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚାକିରି ଜୀବନରେ ମୋର ବିଫଳତାର ପ୍ରକୃତ କାରଣ । ମୋର ଉପରିସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀ ସହ କଳହ କରି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ଓ ଜନପ୍ରିୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ବାଛି ମୁଁ ଆମ ବଂଶର ପୁରାତନ ପରମ୍ପରାଗତ ଅପରାଧ କରିବସିଲି । ମୋର ଜେଜେ ବାପା କଳହ କରିଥିଲେ ଚାନ୍‌ସେଲ୍‌ର ଲର୍ଡ଼ ଏଲଡ଼ନଙ୍କ ସହ - ମୋର ବାପା ସେଣ୍ଟଜେମସ୍‌ର ବିଶପ ଜ୍ୟାକ୍‌ସନଙ୍କ ସହ, ମୁଁ ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲଙ୍କ ସହ ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଉଛି ଯେ, ମୋ ବଡ଼ପୁଅ ଡାଭିଡ଼ ତା'ର କୋଲନେଲଙ୍କ ସହ କଳହ କରୁଛି ।

ଟେମ୍ପଲ୍‌ଙ୍କ ଆଗମନର କିଛି ଦିନ ପୂର୍ବରୁ ଦିନେ ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ଦୈନିକ ସାନ୍ଧ୍ୟ ଭ୍ରମଣରେ ବାହାରିବା ସମୟରେ ବାରଣ୍ଡାରୁ ଗାଡ଼ିକୁ ଉଠୁଉଠୁ ଗୋଡ଼ ଖସି ଜୋରରେ ପଡ଼ିଗଲେ । ଫଳରେ ଗର୍ଭପାତ ହୋଇ ମଲାପୁଅଟିଏ ଜନ୍ମ ହେଲା ଏବଂ ସେ କିଛିଦିନ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଅସୁସ୍ଥ ରହିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ମୋ ସହିତ ଗସ୍ତରେ ଯାଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପରେ ଜିଲ୍ଲା ପୋଲିସ୍‌ପାଳ ଗ୍ରେଭସ୍ ଏବଂ ସହକାରୀ କଲେକ୍ଟର ଅଟକିନସନ୍ ମୋ ସହ ଯୋଗ ଦେଲେ । ମୋତେ ଏକ ଅପୂର୍ବ କଷ୍ଟକର କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

ମହାନଦୀ କଡ଼େ କଡ଼େ କଟକର ପ୍ରାୟ ଦଶ ମାଇଲ ଉପରକୁ ଡୋମପଡ଼ା ନାମରେ ଏକ ବଡ଼ ଜମିଦାରୀ ଅଛି । ଏହା ଥିଲା ପ୍ରାୟ ଦଶରୁ ବାର ମାଇଲ ଲମ୍ବ ଦୁଇ

ମାଇଲ ପ୍ରସ୍ଥ ଏବଂ ଅଧିକାଂଶ ଅଞ୍ଚଳ ଘନ ବନାଚ୍ଛାଦିତ ଛୋଟଛୋଟ ପାହାଡ଼ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଅବଶ୍ୟ ନଦୀ କଡ଼େକଡ଼େ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳ ସମତଳ ଓ ଉତ୍ତମ କୃଷିଯୋଗ୍ୟ ଭୂମି ମଧ୍ୟ ଅଛି । ଏହି ଜମିଦାରୀକୁ ଏକ 'ରାଜ୍ୟ' ବୋଲି ଦାବୀ କରୁଥିବା ଜଣେ ରାଜା ଥିଲେ ତାହାର ମାଲିକ । ସେତେବେଳେ ଓଡ଼ିଶାରେ ତିନିପ୍ରକାର ରାଜା ଥିଲେ । ଇଂରେଜମାନେ ଯେତେବେଳେ ପ୍ରଥମେ ୧୮୦୪ରେ ମରହଟ୍ଟାମାନଙ୍କଠାରୁ ପ୍ରଦେଶଟିକୁ ନେଲେ ଏହି ପ୍ରଦେଶ ବିଷୟରେ ପ୍ରାୟ କିଛି ଜଣାନଥିଲା । ଯାହାହେଉ ଶୀଘ୍ର ଜଣାଗଲା ଯେ, ମଧ୍ୟମାଞ୍ଚଳରେ ମୋଗଲବନ୍ଦି ନାମରେ ଖଣ୍ଡେ କୃଷି ଉପଯୋଗୀ ପ୍ରଶସ୍ତ ସମତଳ ଭୂମି ଅଛି । ଏହି ତିନୋଟି ଜିଲ୍ଲାରେ ବିଭକ୍ତ - ଉତ୍ତରରେ ବାଲେଶ୍ୱର, କେନ୍ଦ୍ରରେ କଟକ ଓ ଦକ୍ଷିଣରେ ପୁରୀ । ଯଥାରୀତି ସେ ସବୁରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଗଲା । ବଙ୍ଗଳାର ଅନ୍ୟାଞ୍ଚଳର ରାଜାମାନେ ଯେପରି ତାଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ଉପରେ ବସାଯାଇଥିବା ଭୂକର ଦିଅନ୍ତି ଏ ଜମିଦାରମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ଦିଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସମୁଦ୍ରକୂଳେ କୂଳେ ଏକ ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡ ଅଛି, ଯେଉଁଠି କେତେକ ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ବିରାଟ ଅଞ୍ଚଳ ସବୁ ଅଛି ଏବଂ ସେମାନେ ନିଜକୁ ଆଂଶିକ ସ୍ୱାଧୀନ ବୋଲି ଦାବୀ କରନ୍ତି । ଏହି ଅନାବାଦି ଜମି ଉପରେ କରଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର କିଛି ନାହିଁ, ତେଣୁ ସମ୍ପତ୍ତି ବା ଆୟ ସହ ସମ୍ପୃକ୍ତ ନ ଥିବା ଅଳ୍ପ କିଛି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପେଶ୍‌କସ୍ ବା ରାଜଭେଟି ଦେଇ ସେମାନେ ସେଇ ଜମି ଭୋଗଦଖଲ କରିବାର ଅନୁମତି ଲାଭ କରିଥିଲେ ।

ସେହିପରି ଭିତର ଆଡ଼କୁ ବା ତିନି ଜିଲ୍ଲାର ପଶ୍ଚିମ ସୀମାନ୍ତରେ ଧାଡ଼ିଏ ଜମିଦାରୀ ଥିଲା, ଯାହାର ଜମିଦାରମାନେ ନିଜକୁ ରାଜା ବୋଲାଉଥିଲେ ଏବଂ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅନାବାଦି ଓ ଜଙ୍ଗଲ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ଗୋଟାଏ ପେଶ୍‌କସ୍ ଆଦାୟ କରି ଛାଡ଼ିଦିଆହୋଇଥିଲା । ଡ଼ୋମପଡ଼ା ଥିଲା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ପଛରେ ସୁଦୂର ମଧ୍ୟପ୍ରଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ବଡ଼ବଡ଼ କରଦରାଜ୍ୟ ସବୁ ଥିଲା, ଯାହା ବିଷୟରେ ପରେ କହିବି ।

ବିଚରା କ୍ଷୁଦ୍ର ଡୋମପଡ଼ାର ରାଜା ଥିଲେ ଅସହାୟ, ନିର୍ବୋଧ, ପ୍ରାୟ ଦୁର୍ବଳ ମାନସିକ ଅବସ୍ଥାର ଲୋକ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଦୁର୍ଭାଗ୍ୟ ଯେ, ସେ ଠିକ୍ ସେଇଆ ନଥିଲେ । ଯଦି ସେ ପାଗଳ ବୋଲି ଘୋଷିତ ହୋଇ ପାରିଥାନ୍ତେ ଏବଂ ଅବରୁଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିଥାନ୍ତେ, ତେବେ ହୁଏତ ସମୟକ୍ରମେ ସେ ସୁସ୍ଥ ହୋଇପାରିଥାନ୍ତେ ଏବଂ ସେଇ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ କଲେକ୍ଟର ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀକୁ ଭଲରୂପେ ବୁଝାସୁଝା କରିପାରିଥାଆନ୍ତେ, କିନ୍ତୁ କଥାଟା ହେଲା ଯେ ନାନା ଗଣ୍ଡଗୋଳ କରିବାରେ ତାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ନିର୍ବୋଧତା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ

ଅବରୁଦ୍ଧ ହେବାଭଳି ଯଥେଷ୍ଟ ନିର୍ବୋଧ ସେ ଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ଚତୁର, ଧୂର୍ତ୍ତ ଅବିବେକୀର ପାଲରେ ପଡ଼ିଯାଇଥିଲେ, ଯାହାକୁ ସେ ଦେବାନ ବା ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ଏହି ବ୍ୟକ୍ତି ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରି ନିଜେ ଖୁବ୍ ଧନୀ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ରାଜା ଓ ତାଙ୍କ ପରିବାରବର୍ଗଙ୍କୁ ଦୁସ୍ଥ ଅବସ୍ଥାରେ ରଖିଥିଲା । ରୟତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ମୋ ନିକଟକୁ ଆସି ଏଥିରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ଭିକ୍ଷାକଲେ ; ବିଚରା ସେ ରାଜା ମଧ୍ୟ ଦେବାନ ହାତରୁ ନିଜକୁ ଉଦ୍ଧାର କରିବା ପାଇଁ ମୋତେ ଅନୁନୟ କଲେ, ଯାହାକୁ ଅବଶ୍ୟ ସେ କଲମ ଗାରକେ ଚାକିରିରୁ ବାହାର କରିଦେଇ ପାରିଥାନ୍ତେ; କିନ୍ତୁ ସେ ତାକୁ ଏତେ ଭୟ କରୁଥିଲେ ଯେ, ତାହା କରିପାରୁ ନଥିଲେ ।

ମୁଁ ଡୋମପଡ଼ା ଯାଇ ନଦୀକୂଳର ଏକ ସୁନ୍ଦର ଗହଳିଆ ତୋଟାରେ ତମ୍ବୁ ପକାଇଲି । ସେଠାକୁ ଆସିଲେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପ୍ରଜା, ଖାତା ପତ୍ର ଧରି ଧୂର୍ତ୍ତ ଦେବାନ ଓ ତା'ର ଗୁମାସ୍ତାମାନେ । ରାଜା ମଧ୍ୟ ଆସିଲେ ଗୋଟାଏ ପୁରୁଣା ରଙ୍ଗଢ଼ଙ୍ଗିଆ ପାଲିଙ୍କିରେ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଜୀବ ବେଶଧାରୀ ପାଇକ ଓ ଢ଼ୋଲିଆକୁ ନେଇ । ନିଜେ ପିନ୍ଧିଥିବା ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଖଚିତ ପୋଷାକ ଓ କାଶ୍ମିରୀ ଶାଲ ମଧ୍ୟ ପୁରାତନ, ଜୀର୍ଣ୍ଣ, ମଳିନ ଓ କୀଟଦଂଷ୍ଟ । କେତେକ ଦିନ ଧରି ଆମେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଚଳାଇଲୁ ଓ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଭଲରୂପେ ବୁଝିଲୁ । ଅସୁବିଧାଟା ହେଲା ଯଦିଓ ଦେବାନଟା ନିହାତି ଅବିଶ୍ୱାସୀ, ତଥାପି ସେ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେ ହେଉଛି ଏକମାତ୍ର ଲୋକ ଯାହା ମୁଣ୍ଡରେ କିଛି ମସଲା ଥିଲା । ଅବଶ୍ୟ କଟକରେ ଅନେକ ପାରିବାର ଲୋକ ଥିଲେ ଯେଉଁମାନେ ଖୁସିରେ ସେପରି ଚାକିରି ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତେ ; କିନ୍ତୁ ଦେବାନ୍‌ର ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଅନୁରକ୍ତ ଅନୁଚର ଥିଲେ । କାରଣ ସେ ନିଜର ଅନେକ ସମ୍ପର୍କୀୟଙ୍କୁ ଗାଁ ଓ କୃଷିଜମି ସବୁ ପଟ୍ଟା ଦେଇଥିଲା । ତାହାର ସେ ସ୍ଥାନ ସମ୍ପର୍କରେ ଟିକିନିଖି ଅଭିଜ୍ଞତା ଓ ବହୁ ସମର୍ଥକ ଥିବାରୁ ସେଠାରେ ତା'ର ପ୍ରଭାବ ଏତେ ବେଶି ଯେ, ମୁଁ ଯେଉଁ ନୂଆ ଲୋକଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ପଠାଇ ଥାଆନ୍ତି, ତାହାର ସ୍ଥିତିକୁ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଚଳ କରି ପକାଇଥାନ୍ତା । ତାକୁ ସେ ରାଜ୍ୟରୁ ବାହାର କରିଦେବାର କ୍ଷମତା ମୋର ନଥିଲା ଏବଂ ତା'ଠାରୁ କମ୍ ଅନ୍ୟ କିଛି ଦଣ୍ଡ କିଛି ଫଳ ଦିଅନ୍ତା ନାହିଁ । ତେଣୁ ରୟତମାନଙ୍କର ଏକ ସାଧାରଣ ସଭାରେ ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ସେ ଯେତେ ବେଆଇନ ସମେତ ଶୋଷଣମୂଳକ ଆଦେଶ ଓ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲୁ ସବୁ ରଦ୍ଦ କରିଦେଲି ; ଶାସନ ପରିଚାଳନାର କେତେକ ସରଳ ନିୟମ କରି ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଲୋକଙ୍କୁ ବୁଝାଇଦେଲି । ସେ ତାହାର ଅନୁରକ୍ତମାନଙ୍କୁ ବେନିୟମରେ ଦେଇପକାଇଥିବା କେତେକ ସମ୍ପତ୍ତି କାଢ଼ି ଆଣିଲି, ଭବିଷ୍ୟତରେ ମୋର କୃତ ନିୟମାନୁଯାୟୀ ଚଳିବାକୁ ତାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲି ଏବଂ ଯଦି

ଆଉ ଏକ ଖରାପ ବ୍ୟବହାର କରେ ତେବେ ମୁଁ କଅଣ କରିବି ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ତାକୁ ପ୍ରାଣାନ୍ତକ କରି ତା'ପରେ ତାକୁ ତାହାର ନିଜ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାପିତ କରି ଚାଲି ଆସିଲି । ମୋର ଆଶା ହେଲା ଯେ ଏଥର ନିଜ କୃତ୍ୟ ପାଇଁ ଦୁଃଖ କରିବି, ଏହା ହିଁ ଥିଲା ଏକମାତ୍ର ସମ୍ଭାବ୍ୟ ପନ୍ଥା । ବିଚରା ରାଜା କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ନିରାଶ ହେଲେ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଦେବାନକୁ ଅନ୍ଧଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ପରେ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାକୁ ଘୃଣା କରିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ମନ ଦୁର୍ବଳ ଥିବାରୁ ତା' ପ୍ରତି ପୂର୍ବରୁ ଥିବା ଅନୁରାଗ ପରି ବର୍ତ୍ତମାନର ବିରାଗ ମଧ ଥିଲା ଉତ୍କଟ ଓ ଅଯୌକ୍ତିକ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହ ଏକାନ୍ତରେ ବହୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲି । ତାଙ୍କର ବିରାଟ ଅର୍ଦ୍ଧଜୀର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାସାଦର ଇଟା ଖସି ଜମିଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲ ଗୁଳ୍ମରେ ପୂରି ଯାଇଥିଲା । ପୂର୍ବ ଗୌରବର ଚିହ୍ନ ଥିଲା ସୁନ୍ଦର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଫାଟକଟିଏ, ଯାହାର କଳଙ୍କିଖିଆ କବିଜାରୁ କବାଟ ସବୁ ଅଧା ଖସି ଆସିଥିଲା, ଆଉ ଥିଲା ମନୋରମ ଭଗ୍ନ ମୂର୍ତ୍ତି ସବୁ ଥିବା ଏକ ପୁରୁଣା ମନ୍ଦିର । ଏହି ପ୍ରାସାଦଟି ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ବନାକୀର୍ଣ୍ଣ ପାହାଡ଼ ଶିଖରର ଅର୍ଦ୍ଧଭାଗରେ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ ନିର୍ମିତ ଗୋଟିଏ ବିସ୍ତୃତ ରାଜକୀୟ ଉଦ୍ୟାନର ପ୍ରାନ୍ତ ଭାବରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ଏଇଠି ଜଙ୍ଗଲ ଆଚ୍ଛାଦିତ ଗୋଲାପ ଉଦ୍ୟାନ - ତାଳ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୃକ୍ଷମାନଙ୍କୁ ଛନ୍ଦି ରଖିଥିବା ବିପୁଳ ପୁଷ୍ପବତୀ ଲତାମାନଙ୍କ ଗହଳରେ ଏଇ ଅଜ୍ଞାନ ବିଚରା ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟା ଧରି ଦୀର୍ଘ ଗୁଳ୍ମାଚ୍ଛାଦିତ ଏକପଦୀ ରାସ୍ତାରେ ଏପଟ ସେପଟ ବୁଲି କଟାଇ ଦିଅନ୍ତି । ସେଇଠି ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଭେଟିଲି ଏବଂ ତାଙ୍କରି ସାଙ୍ଗରେ ଏପଟ ସେପଟ ବୁଲି ଗୋଟିଏ କଡ଼ା ବକ୍ତୃତା ଶୁଣେଇଲି । ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଏଥିରୁ ସେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଲାଭବାନ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଡୋମପଡ଼ା ସମସ୍ୟା ଉପରେ ମୁଁ ଆଖି ରଖିଥିବା ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବେଶ୍ ଚାଲିଥିଲା । ମୁଁ ଆସିବା ପରେ କଅଣ ହେଲା ଜଣେନି, ଭାରତରେ ଥିବା କେହି ମଧ ଜାଣିପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଗୋଟାଏ ଜାଗାରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଣେ ତା' ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରିଥାଏ ଏବଂ ତା'ପରେ ସେ କାମର ଭବିଷ୍ୟତ ତା'ର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀ ହାତରେ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଆସେ, ଯେ କି ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଗ୍ରହଣ କରି ଜଣେ କରିଥିବା ବନ୍ଦୋବସ୍ତକୁ ଓଲଟ ପାଲଟ କରିଦେଇ ପାରେ ।

ବାସ୍ତବିକ ଭାରତ ଶାସନର ପ୍ରଧାନ ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଏହା ଗୋଟିଏ ; ଯଦିଓ ଇଂଲଣ୍ଡର ଲୋକେ, ବିଶେଷତଃ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ନ ଜାଣି ବଡ଼ବଡ଼ କଥା କହନ୍ତି ଏବଂ ଖୁବ୍ ଦୃଢ଼ବିଶ୍ୱାସ ସହ ଆଇନମାନ ପ୍ରଣୟନ କରନ୍ତି । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ, ଅସୁବିଧାଟା ନିୟମ କିମ୍ବା ଆଇନ ପାଶ୍ କରିବାରେ ନାହିଁ, ଅଛି

ସେସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବାରେ ! ଭୂ-ରାଜସ୍ୱ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଜଟିଳତା ଦେଖାଦିଏ, ତା'ର ନିରାକରଣ ପାଇଁ ସଠିକ୍ ଆଇନ ତିଆରି କରିବା ସହଜସାଧ୍ୟ ନୁହେଁ ବୋଲି ମୁଁ ସ୍ୱୀକାର କରେ । ଆଇନ ତିଆରିରେ ଖୁବ୍ ସାବଧାନତା ଅବଲମ୍ବନ କରାଯାଏ । ବହୁ ବିଚାର ଯତ୍ନ ଓ ବିବେକ ବୁଦ୍ଧି ଦ୍ୱାରା ତଥ୍ୟ ସବୁ ସଂଗୃହୀତ ହୁଏ ; ବିଷୟଟିକୁ ଜାଣିଥିବା (ଏବଂ ଅନେକ ନ ଜାଣିଥିବା) ଲୋକଙ୍କଠାରୁ ମତାମତ ଅଣାଯାଏ । ବିଲ୍‌ର ଖସଡ଼ାଟି ସମାଲୋଚନା ପାଇଁ ବହୁଳ ପ୍ରଚାରିତ ହୁଏ, ସମାଲୋଚନାଗୁଡ଼ିକୁ ଯତ୍ନର ସହ ବିଚାର କରାଯାଏ । ତା'ପରେ ବିଲ୍‌ଟିକୁ କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରି ତା' ଉପରେ ସୁଚତୁର ବାଗ୍ମୀସୁଲଭ ଭାଷଣ ଦିଆଯାଏ । ତା'ପରେ ଏହାକୁ ବିଶେଷଜ୍ଞ କମିଟିକୁ ପଠାଯାଏ, ଯେଉଁମାନେ ଏଥିରେ କେତେକ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ, କଟାମିଶା କରନ୍ତି, ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ଥଳଟି ଉପରେ ଘଣ୍ଟାଘଣ୍ଟା ଯୁକ୍ତି କରନ୍ତି ଏବଂ ଏହିପରି ସଂସ୍କାର କରି ପୁଣି କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌ରେ ପେଶ୍ କରନ୍ତି । ସେଠାରେ ଏହା ଉପରେ ପୁଣି ବକ୍ତୃତା ଚାଲେ ଏବଂ ପ୍ରତିଟି ଅଂଶ ପାଇଁ ଭୋଟ ନିଆଯାଏ । ଶେଷରେ ଯେତେବେଳେ ତାହା ପାଶ୍ ହୋଇଯାଏ ଗଭର୍ଣ୍ଣର, ସଚିବ, କାଉନ୍‌ସିଲ୍ ଓ ବୋର୍ଡ଼ର ସଭ୍ୟମାନେ ହାତଯୋଡ଼ି ବସିପଡ଼ି କହନ୍ତି ଯେ, କାମ ହୋଇଗଲା ।

କିନ୍ତୁ କାମ କୌଣସିମତେ ସରିନଥାଏ । ପ୍ରକୃତରେ ବାସ୍ତବ ଅସୁବିଧା ଆରମ୍ଭ ହିଁ ହୁଏ । ଏପରି ଶବ୍ଦଚାତୁର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଇନ ଓ ଏପରି ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ଆଲୋଚନାପ୍ରସୂତ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେଶସାରା କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଯିବ । ମୁଦ୍ରିତ ଆଇନର ନକଲସବୁ କଲେକ୍ଟର ଓ ଅନ୍ୟ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଯିବ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ନିର୍ବୋଧ, କେତେକ ଅଳସୁଆ ଓ ଅସାବଧାନ, ଆଉ କେତେକ ସେସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସର୍ବଦା ବିରୋଧୀ ଏବଂ ତାହାସବୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ପାଇଁ ଅନିଚ୍ଛୁକ । ତା'ପରେ ଅଛନ୍ତି ବହୁସଂଖ୍ୟକ ଦେଶୀୟ ଲୋକ ଯେଉଁମାନେ ଏଥିରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ । ଦେଶୀୟ ଓକିଲମାନେ ଛୁଞ୍ଚିପରି ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଏବଂ ଏ ସବୁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟରୁ ତାହାର ଅନ୍ତରାତ୍ମାକୁ ଖୋଳି ପକାନ୍ତି । ଏହାର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର କାମ କରିବାର ଥିଲେ ଅନ୍ୟଟି ଅନ୍ୟ ପ୍ରକାରେ । ଦୁଇଟି ଅଂଶ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ରୂପେ ଦର୍ଶାଯାଇଥିବାବେଳେ ଅଧିକାଂଶର ଏକାଧିକ ଉପାୟରେ ଅର୍ଥ କରାଯାଇପାରେ । ଅବଶ୍ୟ ଗାଉଁଲି ଲୋକେ ଏଥିରୁ କିଛି ବୁଝନ୍ତି ନାହିଁ । ବିଚାରାଳୟରେ ବିଚାର ସବୁ ଆଗତ ହୋଇ ଅପିଲ ପରେ ଅପିଲ ହୋଇ ଉଠି ନ୍ୟାୟାଳୟକୁ ଯାଏ । ସେହି ମାନ୍ୟାସ୍ପଦ ବିଚାରକମଣ୍ଡଳୀ ନିଜକୁ ସବୁ ଆଇନର ଅର୍ଥ କରିବା ପାଇଁ ଆଇନତଃ ଅଧିକାରୀ ବୋଲି ବିଚାରନ୍ତି ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶଟି ତର୍ଜମା

କରି ବସନ୍ତି । ଏହି ତର୍ଜମାସବୁ ନ୍ୟାୟାଳୟର ବିଚାରାବଳୀରେ ସ୍ଥାନପାଏ ଏବଂ ଏହି ବିଚାର ସବୁ ରୁଲିଂ(ବିଚାର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ) ରୂପେ ଛପାହୋଇ ପ୍ରକାଶ ପାଏ । ତେଣୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ଆଇନ ଦୁଇ ପ୍ରକାର ହୋଇଯାଏ - ବିଧାୟକସଂସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରସ୍ତୁତ ମୂଳ ବିଧାନ ଏବଂ ତାହା ଉପରେ ବିଚାରସଂସ୍ଥାଦ୍ୱାରା ଘୋଷିତ ଗୁଡ଼ାଏ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ । ଆଇନଜ୍ଞମାନେ ଏଥିପାଇଁ ଖୁବ୍ ଗର୍ବ କରନ୍ତି ; ସେମାନେ ପ୍ରଥମଟିକୁ କହନ୍ତି ମୌଳିକ ଆଇନ(Substantive Law) ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟଟିକୁ ଗୁଣପ୍ରକାଶକ ଆଇନ (Adjective law) ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟଟିକୁ ନିଜର ସୃଷ୍ଟି ବୋଲି ଖୁବ୍ ପସନ୍ଦ କରନ୍ତି । ବିଚାରପତିମାନେ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କୌଣସି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେବା ସମୟରେ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଏ ଆଇନ ପ୍ରଣିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ହେଲା ସେ ବିଚାରରୁ ଯତ୍ନର ସହ ଦୂରେଇ ଯାଇ, ବିଧାନସଭା କେଉଁ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏ ଆଇନ କରିଛି, ତାହା ନ ଦେଖି ଏଥିରେ ଥିବା ଶବ୍ଦାବଳୀର କି ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥ ବାହାରୁଛି ତା'ର ପରୀକ୍ଷା କରନ୍ତି । ତେଣୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଏପରି ଘଟେ ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଆଇନର ପ୍ରକୃତ ଅର୍ଥର ଓଲଟା ହୋଇପଡ଼େ । ତା'ପରେ ଏଇ ଭୁଲକୁ ସୁଧାରିବାକୁ ଆଉ ଏକ ନୂଆ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼େ । 'ଆଇନର ସଂଶୋଧନ'ପରି ବୈଷୟିକ ଭାଷାକୁ ବାଦଦେଲେ ଏହା ନିଛକ ଭୁଲର ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି ମାତ୍ର । ଏଥିରେ ପ୍ରକୃତରେ କୁହାହୋଇଥାଏ - ପ୍ରଥମ ଆଇନ୍‌ରେ ଆମେ ନିୟମ କରିଥିଲୁ ଯେ ଦୁଇ ଓ ଦୁଇ ମିଶି ଚାରି ହେବ; କିନ୍ତୁ ଆଇନର ଭାଷାରୁ ବାହାରୁଛି ଯେ, ଆମେ ଦୁଇ ଓ ଦୁଇ ମିଶି ପାଞ୍ଚହେବ ବୋଲି ନିୟମ ବାନ୍ଧିଛୁ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଆମେ ସେଇ ଭାଷାର ପରିବର୍ତ୍ତନ କରୁଛୁ ଏବଂ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଶବ୍ଦ ଦୁଇଟି ବଦଳାଉଛୁ, ଯାହା ଫଳରେ ଯାଡ଼କୁ ପରିଷ୍କାର ହୋଇଗଲା ଯେ, ଦୁଇ ଓ ଦୁଇ ମିଶି ଚାରି ହେବ ଓ ପାଞ୍ଚ ହେବନାହିଁ । ମୋର ଜାଣିବାରେ ଏପରି ଘଟିଛି ଯେ, ଗୋଟିଏ 'ସଂଶୋଧିତ ଆଇନ୍'ର ବିଚାର କରି ଉଚ୍ଚ ନ୍ୟାୟାଳୟ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ସେ ଏହି ଆଇନର ସଂଶୋଧନ ଦୁଇ ଓ ଦୁଇ ମିଶି ଛଅ ହେବ ବୋଲି ସୂଚନା ଦେଉଛି ।

ବିଧାନ ଓ ବିଚାର ସଂସ୍ଥା ଯେତେ ଯତ୍ନରେ ଆଇନର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ ପଛକେ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ତାକୁ ପ୍ରଚଳିତ କଲାବେଳେ ସେଥିରେ ଅନେକ ଦୁର୍ବଳତା ଓ ଅନିଶ୍ଚିତତା ରହିଯିବ । ଦେଶର ବିରାଟତା ଏବଂ ଏହାକୁ ଶାସନ କରିବାର ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ମତବାଦ ମାନସିକ ଓ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ଥିତିର ପାର୍ଥକ୍ୟ ଫଳରେ ଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଦକ୍ଷତାର ପାର୍ଥକ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ ଏବଂ କମ୍ ବେଶିରେ ସବୁଠି ପ୍ରାୟ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼େ । ବିଶେଷ କରି ଜିଲ୍ଲା ଅଫିସରମାନଙ୍କ ଘନଘନ ବଦଳି ଫଳରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଇନ୍‌ର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହୁଏ । ସଚିବାଳୟ ଘନଘନ ପରିବର୍ତ୍ତନର ପକ୍ଷପାତି । ସେମାନେ ଭାବନ୍ତି ଯେ, ଯଦି ଜଣେ ଲୋକ ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲାରେ ବହୁତ

ଦିନଧରି ରହିଯାଏ ତେବେ ସେ "ଗୋଟାଏ ଗତରେ ପଡ଼ିଯାଏ ।" ଏହାର ଅର୍ଥ ଏହି ଯେ, ଜଣେ ଲୋକ ଗୋଟିଏ ଜିଲ୍ଲାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ସମୟ ରହି ଲୋକଙ୍କ ଅଭାବ ଓ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଗଭୀର ଅଭିଜ୍ଞତା ଲାଭ କଲେ ସଚିବାଳୟ କିପରି ଭାବରେ ଅହମିକାର ସୂକ୍ଷ୍ମ କାଳ୍ପନିକ ବୁଡ଼ିଆଣୀ ଜାଲ ବୁଣିବାରେ ଆଗ୍ରହୀ ତାହା ଜାଣିଯାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେହି ଅଞ୍ଚଳ ବିଷୟରେ ତା'ର ବିପୁଳ ଅଭିଜ୍ଞତା ବଳରେ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟତା ପ୍ରମାଣିତ କରିଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ବଡ଼ିମାର ପବନ ମୁଣାରେ ଛିଦ୍ର କରିଦିଅନ୍ତି । ତେଣୁ ସେମାନେ ଜିଲ୍ଲାରେ ନୂଆଲୋକ ଚାହାନ୍ତି, ଯେଉଁମାନେ ସେମାନଙ୍କ ସମସ୍ତ ଯୋଜନାକୁ ଗଳାଧଃକରଣ କରିଦେଇ ପାରିବେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ବାସ୍ତବ ଘଟଣାର ଉଲ୍ଲେଖ ପରେ କରିବି ।

ଏସବୁ ଭିନ୍ନ କଥାମାନଙ୍କରୁ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଫେରିଆସେ । ଡୋମପଡ଼ା ପରେ ପଡ଼ୋଶୀ ଜମିଦାରୀ ପଟିଆକୁ ଗଲି, ଏହା ଅଧିକତର ମନୋରମ ଓ ଜଙ୍ଗଲପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହାର ରାଜା ଅଧିକତର ବିଚାରଶୀଳ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ବଦଖର୍ଚ୍ଚୀ । ଏଠାରେ ଥିଲା ପାରିବାରିକ ବିବାଦ । ରାଜମାତା ମୃତ ପତିଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିର ଅନେକ ଜମିବାଡ଼ି ପାଇଥିଲେ ଏବଂ ସବୁ ହିନ୍ଦୁ ବିଧବାଙ୍କ ପରି ବ୍ରାହ୍ମଣମାନଙ୍କ ଇଙ୍ଗିତରେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇ ସେହି ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ସେବାରେ ନିଜର ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ବ୍ୟୟ କରୁଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କର ଅର୍ଥ ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା ଏବଂ ସେ ମାଆଙ୍କ ସମ୍ପତ୍ତିକୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ନେଇଯିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ନଅରରେ ଚାଲିଥିବା ରାଜକୀୟ କୋଳାହଳ ଏବଂ ଗ୍ରାମମାନଙ୍କର ଅକଥନୀୟ ବିଶୃଙ୍ଖଳା । ସେଠାରେ ରାଜମାତାଙ୍କ ଲୋକେ ବୁଲିବୁଲି ଖଜଣା ଆଦାୟ କରି ରାଜମାତାଙ୍କ ନାମରେ ରସିଦ୍ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ଲୋକେ ରାଜାଙ୍କ ନାମରେ ରସିଦ୍ କାଟୁଥିଲେ । ଦୁଃସ୍ଥ ରୟତମାନଙ୍କୁ ଦୁଇ ଦୁଇଥର ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଏହି ସମସ୍ୟାର ମଧ୍ୟ ବହୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ପରେ ମୀମାଂସା ହେଲା । ବୃଦ୍ଧା କିଛି ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଛାଡ଼ିଦେଇ ବାକୀ ସମ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ନିଶ୍ଚିତ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଧିକାରର ସାବ୍ୟସ୍ତ କଲେ । ଉଭୟ ଶ୍ରେଣୀର ରୟତଙ୍କ ଖଜଣା ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଦୁଇଥର ଦେଇଥିବା ଖଜଣା ଭବିଷ୍ୟତ ପାଇଁ ମଞ୍ଜୁରା ହୋଇଗଲା । ସେସବୁ ଫେରସ୍ତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । କାରଣ ଅର୍ଥ କିଛି ସଂଗ୍ରହ କରିବା ମାତ୍ରେ ଯଥାଶୀଘ୍ର ବ୍ୟୟ ହୋଇଯାଉଥିଲା ।

ମୁଁ ରାଜାମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଲେଖିଲାବେଳେ ପ୍ରାୟ ଏହି ସମୟରେ ଆମେ ଭେଟିଥିବା ଆଉ ଏକ ରାଜା, ଯାହାଙ୍କୁ ମହାରାଜା କୁହାଯାଏ ତାଙ୍କ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିପାରେ । ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳର ଯେଉଁ ରାଜାମାନଙ୍କ କଥା ମୁଁ ପୂର୍ବରୁ କହିଛି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସେ ଜଣେ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶାର ଦେଶୀୟ ସମ୍ରାଟ । ପୁରୁଣା ଗଜପତି ବଂଶ ଯେଉଁମାନେ କି ସୂର୍ଯ୍ୟ ନା ଚନ୍ଦ୍ର କେଉଁଥିରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ହୋଇଛନ୍ତି ମୋର ଠିକ୍ ମନେ ନାହିଁ, ସେହି ବଂଶର ଦାୟାଦ ଓ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରତିନିଧି ବୋଲି ଏ ରାଜା ଦାବୀ କରନ୍ତି । ତାହା

ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ମୁଁ ମନେକରେ । ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଦୀର ତଳ ଅଂଶରେ ପ୍ରବାହିତ ଗୋଟିଏ ଧାର ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ଆଲି (Al) ନାମରେ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ଅପରିଷ୍କୃତ ସହରରେ ବିରାଟ ଅସଂଲଗ୍ନ, ଅବଶ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧଜୀର୍ଣ୍ଣ ଏକ ନଅରରେ ସେ ବାସ କରନ୍ତି । ଏହି ନଅର ଖାଇ ଓ ବଂଶବନ ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଯେତେ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର, ଶିଉଳି ଓ ଗୁଳ୍ମାଚ୍ଛାଦିତ ହୋଇପାରେ ତାହା ହୋଇଛି । ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ ଶୁଷ୍କମୁଖବିଶିଷ୍ଟ ବୃଦ୍ଧ ମହାରାଜା ତାଙ୍କ ସାଧ୍ୟମତେ ରାଜକୀୟତା ରକ୍ଷା କରି ଆମକୁ ଅଭିନନ୍ଦନ ଜଣାଇଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ବଡ଼ପୁଅକୁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ, ତାଙ୍କ ଇଂରେଜ ଧାତ୍ରୀ ଓ ଆମ ପିଲାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ରାଣୀମାନଙ୍କ ସହ ସାକ୍ଷାତ କରାଇବାକୁ ପଠାଇଲେ । ସେ ମୋତେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଭଙ୍ଗାରୁଜା ଅଗଣା ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଏକ ଇଟା ତିଆରି ଚଉପାଢ଼ୀ ଉପରକୁ ନେଇଗଲେ । ତା'ଉପରେ ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ହୋଇ ଅନେକ ପିଲା ଠିଆହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ସବୁ କାହାର ପିଲା ବୋଲି ମୁଁ ପଚାରିଲି । କାରଣ ସେମାନେ ଏତେ ଭଲ ପୋଷାକରେ ସଜ୍ଜିତ ଥିଲେ ଯେ, ଏପରି ଏକ ଦାରିଦ୍ର୍ୟପୀଡ଼ିତ ସହରର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସନ୍ତାନ ହୋଇଥିବା ସମ୍ଭାବନା ମୁଁ କରିପାରୁ ନଥିଲି । ସେ ସେମାନଙ୍କ ଆଡ଼େ ଚାରିଧାଡ଼ିର ଏ ମୁଣ୍ଡରୁ ସେ ମୁଣ୍ଡ ଆଙ୍ଗୁଠି ଦେଖାଇ ଦେଇ କହିଲେ - "ଏ ସମସ୍ତେ ମୋ ପିଲା - ନା, ସେଇଟି ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କର ଓ ସେଇଟି ଖାଯାଞ୍ଚିଙ୍କର - କିନ୍ତୁ ଆଉସବୁ ମୋର ।" ମୁଁ ଗଣିଲି । ସେମାନେ ଥିଲେ ୭୫ ଜଣ । ରାଜାଙ୍କ ବିଷୟ କବିତା ମୁଁ ମନେ ପକେଇଲି - "ସମରିଆ ପୁରେ ଥିଲେ ଆହବଙ୍କ ସତୁରୀନନ୍ଦନ ।" ତା'ପରେ ଆମେ ବଡ଼ ସ୍ତମ୍ଭ ସଂଯୁକ୍ତ ବାହାର ବାରଣ୍ଡାରେ ବସିଲୁ । ସାମ୍ନାରେ ଗୋଟିଏ ବିରାଟ ପୁଷ୍କରିଣୀ ଏବଂ ତା' ଚାରିପଟେ ସୁନ୍ଦର କିନ୍ତୁ ଅବହେଳିତ ଉଦ୍ୟାନ । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ସାକ୍ଷାତରୁ ଫେରି ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆମେ ସେଠି ଗପସପ ହେଲୁ । ତା' ପରେ ମହାରାଜା ମୋତେ ବୁଲାଇ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ଗୃହରୁ ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ଖାଲି କରିଦେବାପାଇଁ ଖବର ପଠାଇଲେ । କୋଠରୀର ସଂଖ୍ୟା ଅନେକ, ପ୍ରାୟ ଛୋଟ ଛୋଟ ଅନ୍ଧାରିଆ ; କିନ୍ତୁ ବହୁଳ ଭାବରେ ସଜ୍ଜିତ, ତାଙ୍କ ନିଜର ବିଶ୍ରାମ ଓ ଶୟନକକ୍ଷର କାନ୍ଥ ସବୁ ବହୁ ଚିତ୍ରରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ଯାହାକୁ ସେ ନିଜେ ଆଙ୍କିଛନ୍ତି ବୋଲି କହିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକର ସୂଚିତ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଏତେ ଉତ୍କଟ ଅରୁଚିକର ସେ ସେସବୁ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଦେଖିଥିବେ ଭାବି ମୁଁ ଶୀତେଇ ଉଠିଲି । ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ଯାହା ପଛରେ ଜାଣିପାରିଲି ମହିଳାମାନେ ତାଙ୍କୁ ଏଡ଼େ କୌତୂହଳୀ କରାଇ ଦେଲେ ଯେ କାନ୍ଥଆଡ଼େ ଚାହିଁବାପାଇଁ ତାଙ୍କର ଧାରଣା ହିଁ ରହିଲା ନାହିଁ । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସୌଭାଗ୍ୟର କଥା ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଏତେ ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର ଯେ ଦେଶୀୟ ଚିତ୍ରକଳାରେ ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ପକ୍ଷରେ

ସେ ସବୁର ଅର୍ଥ ବୁଝିପାରିବା ସମ୍ଭବ ହୁଅନ୍ତା ନାହି । * ଜଣାଯାଏ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଦଳଟିକୁ ଯେତେବେଳେ ଏହି ସବୁ ପ୍ରକୋଷ୍ଠକୁ ନିଆଗଲା ସେ ମୂଲ୍ୟବାନ ବସ୍ତୁ ଓ ଅଳଙ୍କାରରେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆବୃତ୍ତ ଜଣେ ସ୍ଥୂଳାଙ୍ଗୀ ବୃଦ୍ଧାକୁ ସାକ୍ଷାତ କଲେ । ଯୁବକ ରାଜପୁତ୍ର ପରିଚୟ କରାଇ ଦେଲେ - ସେ ହେଉଛନ୍ତି ପ୍ରଧାନ ରାଣୀ (Patararu) ** ତାଙ୍କର ମାତା । ତା'ପରେ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ସେହିପରି ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇ ଆସିଲେ । ଯେଉଁମାନଙ୍କୁ ସେ ଅନ୍ୟ ସବୁ ତଳିଆ ରାଣୀ ବୋଲି ବୁଝାଇଦେଲେ, ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଗଣତି କଲେ ପ୍ରାୟ ଷାଠିଏରୁ ସତୁରୀ ଭିତରେ । ସେମାନେ ସବୁ ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ହୋଇ ଚଟାଣରେ ବସି ତାଙ୍କ ଆଡ଼େ ଚାହିଁ ରହିଲେ ଏବଂ ସେ ରାଜପୁତ୍ର ଜରିଆରେ ପ୍ରଧାନ ରାଣୀଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା କଲେ । କଥାବାର୍ତ୍ତା ସ୍ୱଭାବତଃ ଅତି ଅଳସ ଓ ଇତର ସାଧାରଣ । ଏକମାତ୍ର କୌତୂହଳଜନକ ଘଟଣା ହେଲା ଯେ ସାଧାରଣତଃ ଅଳ୍ପ ଦାମିକା ପୋଷାକ ପରିହିତା ଜଣେ ବାଳିକା ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ପାଦତଳେ ପଡ଼ିଯାଇ ଗୁଡ଼ାଏ କଥା କହିଗଲେ । ଯାହାର ଅର୍ଥ ହେଲା ଯେ, ସେ ହେଉଛନ୍ତି ରାଜାଙ୍କର କନିଷ୍ଠତମା ରାଣୀ । ତାଙ୍କୁ କେବଳ ରୂପାର ଅଳଙ୍କାର ଦିଆଯାଉଛି । ରେଶମ ବସ୍ତ୍ର ବା ଶାଲ ଦିଆଯାଉନାହିଁ । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କପରି ତାକୁ ସୁନା ଅଳଙ୍କାର ଓ ରେଶମ ବସ୍ତ୍ର ଦେବାକୁ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଆଦେଶ କରିବା ପାଇଁ ସେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିକଟରେ ଭିକ୍ଷା କଲେ । ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଅନ୍ୟମାନେ ତାକୁ ଅସମ୍ମାନଜନକ ଭାବରେ ସେଠାରୁ ଘୋଷାରି ନେଲେ ଏବଂ ସମ୍ଭବତଃ ପରେ ପରାଭବ ଦେଲେ । ଆମେ ବିଦାୟ ନେଇ ଆମ ଡେରାକୁ ଫେରିଆସିଲୁ । ପଚରାପଚରି କରି ବୁଝିଲି ଯେ ପୁରାତନ ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ଅଧା ଧର୍ମ ଓ ଅଧା ପରମ୍ପରା କ୍ରମେ ଆଜିର ମହାରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ କୌଣସି ଏକ ଉତ୍ସବରେ ଏକ ନୂତନ ସ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ପଡ଼େ । ବର୍ତ୍ତମାନର ମହାରାଜାଙ୍କୁ ୭୦ ବର୍ଷ ବୟସ ଏବଂ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ରୀତି ଅନୁଯାୟୀ ସେ ଅତି ଶୀଘ୍ର ବିବାହିତ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିବାରୁ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ସ୍ତ୍ରୀ ରୁଣ୍ଡେଇ ପାରିଛନ୍ତି ଏବଂ ଏତେଗୁଡ଼ିଏ ସନ୍ତାନ ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହେବ ସେ କଥା କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ କି ଜାଣିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରନ୍ତି ନାହିଁ । ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଲାଭଦାୟକ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ ଖୁବ୍ ଶସ୍ତା ଏବଂ ଲୋକେ ଏସବୁ ଯଥାର୍ଥ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ଅନ୍ତତଃ ସେହିପରି ମୁଁ ଅନୁମାନ କଲି, ସେ ନିଜେ ଖୁବ୍ ଆନନ୍ଦିତ ଏବଂ ନିଜର ବଡ଼ ପରିବାର ଲାଗି ଗର୍ବିତ ବୋଲି ବୋଧ ହେଲା ।

('ଜଣେ ଶାସକର ସ୍ମୃତି'ରୁ ଗୃହୀତ)

---

* ଭାରତୀୟ ଗବେଷକମାନଙ୍କ ଜାଣିବା ପାଇଁ ମୁଁ କହିବି ଯେ ସେଗୁଡ଼ିକ କୋକଶାସ୍ତ୍ରର 'ଶତ ସଙ୍ଗମ' ପ୍ରକାରରୁ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ।

** ଏହା ବୋଧହୁଏ ପାଟରାଣୀ ସ୍ଥଳରେ ଏକ ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରମାଦ (ସଙ୍କଳନ)

କଟକରେ ଜନ୍ ବୀମ୍ସଙ୍କ ସ୍ମୃତିବହୁଳ ଜୀବନ : ୧୮୭୫ରୁ ୧୮୭୭

କଟକରେ 'ଲଜ୍‌ଷ୍ଟାର ଅଫ୍ ଓଡ଼ିଶା' ନାମରେ ଆମ ମାସନ ସଂସ୍ଥା * ର ଏକ ଆବାସ ଥିଲା । ତାହାରି ଭିତରେ, କେବଳ ତାହାରି ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଏବଂ ବିଶେଷ ରୂପେ ନିର୍ମିତ ଏକ ସୁନ୍ଦର ଘର ଥିଲା ଏବଂ କେତେ ଜଣ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ୧୮୫୮ରେ ସୁପୁରଷ କ୍ୟାପଟେନ୍ 'ଏନେରୀ ଓଏ'ଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ଥିବା କଲିକତାରେ 'ଲଜ୍‌ଷ୍ଟାର ଅଫ୍ ଦି ଇଷ୍ଟ' ସହ ସମ୍ପୃକ୍ତି ପରଠାରୁ ମୁଁ ଆଉ କୌଣସି ଲଜ୍‌ରେ ଯୋଗ ଦେବାର ସୁଯୋଗ ନପାଇ କିପରି ବିମର୍ଷ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି ; କିନ୍ତୁ ଓ୍ୟାକର, ଫକନର ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସନିର୍ବନ୍ଧ ଅନୁରୋଧ କ୍ରମେ ମୁଁ କଟକ ଲଜ୍‌ରେ ଯୋଗଦେଇଥିଲି ଏବଂ ୧୮୭୫-୭୬ରେ ମାଷ୍ଟର ପଦବୀ ପାଇଥିଲି । ଏହି ଲଜ୍ ହେଉଛି ଏକ ଆନନ୍ଦମୟ, ଉତ୍ସବମୁଖର ଅନୁଷ୍ଠାନ । କାମ ପରେପରେ ସେଠାରେ ସର୍ବଦା ଭୋଜି ହୁଏ ଏବଂ ତା'ପରେ ପାନ ଓ ଗାନ ଚାଲେ, ଯେଉଁଥିରେ ବୁଢ଼ା ଫକ୍‌ନର ସସମ୍ମାନେ ସଭାପତିତ୍ୱ କରନ୍ତି । ଘଟଣାକ୍ରମେ ମୋତେ ଏହି ଲଜ୍‌ରୁ ବିଦାୟ ନେବାକୁ ପଡ଼ିଲା, କାରଣ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ କପର୍ଦ୍ଦକଶୂନ୍ୟ, ଅନାଡ଼ି, ଫକ୍‌କଡ଼ ମିଶ୍ରଜାତୀୟ କିରାଣୀ, ଅଧଃପତିତ ୟୁରୋପୀୟ ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନେକ ଯେଉଁମାନେ କି ଭାରତର ସବୁ ବଡ଼ବଡ଼ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଭର୍ତ୍ତି ହୋଇଥାଆନ୍ତି, ଆସି ସେ ଲଜ୍‌ରେ ମିଶିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେମାନେ ବାରମ୍ବାର ମୋ ଘରେ ପହଞ୍ଚି ମାସୋନୀୟ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ପବିତ୍ର ବନ୍ଧନର ଦ୍ୱାହି ଦେଇ କିଛି ସାହାଯ୍ୟ କିମ୍ବା ଭଲ ଚାକିରି ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ତାହା କ୍ରମେ ଏତେ ବିରକ୍ତିକର ହୋଇ ଉଠିଲା ଯେ ମୁଁ ମାସନ ସଂସ୍ଥାର ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗିତାରୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଅପସରିଗଲି ।

* ପରସ୍ପରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଭାତୃତ୍ୱମୂଳକ ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଗୁପ୍ତସଂସ୍ଥା ବା ସମିତିର ନାମ ମାସନବ । ଫ୍ରିମ୍ୟାସନ । କଟକରେ ତାହାର ଏକ ଶାଖା ଥିବାର ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ଅଭିଧାନରେ ତାହାର ବର୍ଣ୍ଣନା ଏହିପରି - One of a secret society of so called speculative masons united in lodges for social enjoyment and mutual assistance and laying dubious claims to a connection with the medieval organisations of free operative mansons. (ସଂକଳନ)

କେ. ଏଚ୍. ଓ୍ୟାକରଙ୍କ (୧) ବିଷୟରେ ମୋର ପୂର୍ବରୁ କହିବା ଉଚିତ ଥିଲା । ସେ କଟକ ସମାଜର ଜଣେ ମୁଖ୍ୟ ସଭ୍ୟ । ସେ ଥିଲେ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଇଂଜିନିଅର ବା ପୂର୍ତ୍ତ ବିଭାଗର ବିରାଟ ଓ ଅତ୍ୟାବଶ୍ୟକ ଜଳସେଚନ ଶାଖାର ମୁଖ୍ୟ ପଦାଧିକାରୀ । ସେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ, ତାହାକୁ ସେ ଉଇଣ୍ଡିୟୁଲସ୍ (Weendiweels) ବୋଲି ଉଚ୍ଚାରଣ କରନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ମାନଚିତ୍ରରେ ତାହା କେଲସୋ ନିକଟରେ ଉଇଣ୍ଡିଓ୍ୱାଲ (Windywall) ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ । ସେ ସ୍କଟଲ୍ୟାଣ୍ଡର ନିମ୍ନାଞ୍ଚଳବାସୀଙ୍କର ଅବିକଳ ପ୍ରତିରୂପ ; ଇଲିଅଟ ଓ ଆର୍ମଷ୍ଟ୍ରଙ୍ଗ୍ ସମ୍ପର୍କୀୟ ସୀମାନ୍ତପ୍ରଚଳିତ ବହୁ କାହାଣୀରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ, ସବଳକାୟ, ଦୃଢ଼ଚେତା ଓ ଚତୁର ବ୍ୟକ୍ତି । ସାହିତ୍ୟିକ ବା ବୌଦ୍ଧିକ ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରବଳ ଆଗ୍ରହ ଏବଂ ଯେ କୌଣସି ସମ୍ଭାବ୍ୟ ବିଷୟରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ କରିବାରେ ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହୀ । ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଆନନ୍ଦମୁଖର ଦିନ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହ କୌଣସି ନଦୀ ବା କେନାଲରେ କୌଣସି ଏକ ଛୋଟ ଷ୍ଟିମରରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସୂର୍ଯ୍ୟାଲୋକରେ ମୁହଁରେ ଚୁରୁଟଧରି ଯେ କୌଣସି ବିଷୟରେ ଯୁକ୍ତିତର୍କ ଓ ଆଲୋଚନା କରି କଟାଇଦେଇଚି । ତାଙ୍କରିଠାରୁ କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ଡାକନାମରୁ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ (୨) ସ୍ଥାନଟିର ନାମକରଣ ହୋଇଛି । କେନ୍ଦ୍ର ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ ବନ୍ଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠାର ଆବଶ୍ୟକତା ଯେତେବେଳେ ଉପଲବ୍ଧ ହେଲା ରେଭେନ୍‌ସା, ଓ୍ୱାକର ଓ କଲେକ୍ଟର ମ୍ୟାକ୍‌ଫରସନ

(୧) ହୁକି ଓ୍ୱାକର ନାମରେ ସେ ସବୁଠାରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଉତ୍ତର ପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ଏହା ଜଣାଇ ଦେବା ଆବଶ୍ୟକ ଯେ, 'ଟିକ୍‌ସ ଦି ମାରାଇନ୍', 'ଜିମ୍ କୋ' କିମ୍ବା ସେହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦ ପରି 'ହୁକିଓ୍ୱାକର' ହେଉଛି ଚତୁର୍ଥ ବା ପଞ୍ଚମ ଦଶକରେ ରାସ୍ତାଘାଟରେ ବୁଲୁଥିବା ପିଲାଙ୍କ ତୁଣ୍ଡରେ ବହୁ ବ୍ୟବହୃତ କୌଣସି କାଳ୍ପନିକ ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମବିଶେଷ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଲୋକସ୍ମୃତିରୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିସ୍ମୃତ ବୋଧହୁଏ ।

(୨) ଫଲସ୍ ପଏଣ୍ଟ(ଭ୍ରାନ୍ତସ୍ଥଳ)କୁ ଏପରି କୁହାଯିବାର କାରଣ ଏହାର ପ୍ରାୟ ଚାଳିଶମାଇଲ ଉତ୍ତରକୁ ବ୍ରାହ୍ମଣୀ ନଦୀର ମୁହାଣରେ ଥିଲା ପଏଣ୍ଟ ପାମିରା । ବଙ୍ଗୋପସାଗରରେ ଯାଇଥିବା ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକ ପାଇଁ ଏହା ଥିଲା ଏକ ଜଣାଶୁଣା ଚିହ୍ନିତ ସ୍ଥଳ । ମହାନଦୀ ମୁହାଣରେ ଥିବା ଏହି ସ୍ଥାନଟି ବେଳେବେଳେ ପଏଣ୍ଟ ପାମିରାର ଭ୍ରାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟିକରେ ଏବଂ ଫଳରେ ଜାହାଜ ବାଡ଼େଇ ହୋଇ ଭାଙ୍ଗେ । ତେଣୁ ଏହା ଫଲସ୍ ପଏଣ୍ଟ ପାମିରା ବୋଲି କଥିତ ହୋଇ ଶେଷରେ ଫଲସ୍ ପଏଣ୍ଟ ହୋଇଗଲା ।

ଛୋଟ ଷ୍ଟିମରମାନଙ୍କରୁ ଗୋଟିକରେ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ଗଲେ ଏବଂ କିଛି ପରିଶ୍ରମ ପରେ ବନ୍ଦର ରକ୍ଷକ ଓ ଆମଦାନୀ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ଜାଗା ପାଇଲେ । ଜାଗାଟିରେ କୌଣସି ବସତି ନଥିବାରୁ କିଛିକାମ ମଧ୍ୟ ନଥିଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଯା ପାଇଁ ଏକ ନାମ ଖୋଜି ବସିଲେ । ଅନେକ ନାମ ବଛାଗଲା ଏବଂ ବାତିଲ ହେଲା । ଶେଷରେ ମ୍ୟାକ୍‌ଫରସନ କହିଲେ - "ବୃଦ୍ଧ ହୁକି ଓ୍ୱାକରଙ୍କ ନାମାନୁଯାୟୀ ଏହାର ନାମ ହୁକିଟୋଲା ରଖାଯାଉ । ସେଇ କଥାଟା ରହିଲା ଏବଂ ଦଳଟିଯାକ ନାମକରଣ ଉତ୍ସବ ପାଇଁ ବୋତଲେ ସାମ୍ପେନ୍ ମଦ୍ୟ ପିଇ ପବିତ୍ର ଭାବରେ ସେ ଜାଗାଟିର ନାମକରଣ କରିଦେଲେ । * ଯେଉଁ ଦେଶୀୟ କେଉଟ ଓ ନାବିକମାନେ ଏଇ ନିର୍ଜନ ଜଳଭୂମିକୁ ଆସନ୍ତି ସେମାନେ ଯଥାଶୀଘ୍ର ଏ ନାଁଟିକୁ ମନେ ରଖିଦେଲେ ଏବଂ ତାହା ସରକାରୀ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକୃତ ହୋଇଗଲା ।

କିନ୍ତୁ କଲିକତାର ବଡ଼ବଡ଼ିଆମାନଙ୍କର ଏହାର ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି ଧାରଣା ନଥିଲା । କେତେ ବର୍ଷପରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଡବ୍ଲୁ. ହଣ୍ଟର ତାଙ୍କର ଗେଜେଟିଅର ସଙ୍କଳନ କଲାବେଳେ ଏହି ନାମ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାର ଦେଖିଲେ ଏବଂ ତାକୁ ଏକ ଦେଶୀୟ ଶବ୍ଦ ମନେକରି ଭାରତୀୟ ନାମଗୁଡ଼ିକ ଯେଉଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରାଯାଏ ସେହିପରି ଠିକ୍ ଉଲ୍ଲେଖ କଲେ - ହୁକିଟୋଲା ।

ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ଓ ତା'ର ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଧିକ କିଛି ଲେଖିବା ଆବଶ୍ୟକ । ମହାନଦୀ ମୁହାଣରେ ଥିବା ଏହା ଏକ ଲମ୍ବ ବାଲୁକାମୟ ଚଡ଼ାଭୂମି । ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ସାମୁଦ୍ରିକ ସ୍ରୋତ ଭାରତର ଉପକୂଳତମାମ ଜୋରରେ ଉତ୍ତର ଆଡ଼ୁ ପ୍ରବାହିତ ହୁଏ । ତେଣୁ ଏହି ଉପସାଗରରେ ପଡ଼ିଥିବା ସବୁ ବଡ଼ ନଦୀର ଗତି ଉତ୍ତର ଆଡ଼ୁ ଠେଲି ହୋଇ ଆସୁଥିବା ବାଲିର ବନ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ବାଧାପାଏ । ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଏହି ପ୍ରତିବନ୍ଧ ବଢ଼ି ଲାଗିଥାଏ ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନଦୀ ଏହି ବନ୍ଧକୁ ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ଦ୍ୱୀପଭଳି କାଟି ଆହୁରି ଉତ୍ତରକୁ ନୂଆ ମୁହାଣ ସୃଷ୍ଟି ନ କରିଛି । ୧୮୬୬ରେ ବ୍ୟାପକ ଭୟଙ୍କର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ହେଲା । ସେତେବେଳେ ଜାହାଜମାନଙ୍କରୁ ମାଲ ଖଲାସ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ବନ୍ଦର ବା

---

* ସେମାନଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରା ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି ନାମଟି କିନ୍ତୁ ତାହାଠାରୁ ଅଧିକ ଦେଶୀୟ । କାରଣ ଓଡ଼ିଆରେ ହୁକି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଉଇମାନଙ୍କ ଘର ଏବଂ ତୋଲା ଶବ୍ଦ ଭାରତର ସର୍ବତ୍ର ସାଧାରଣତଃ ଗ୍ରାମ୍‌ମାନଙ୍କର ନାମକୁ ବୁଝାଏ । ମୂଳତଃ ଏହାର ଅର୍ଥ ହାଟ - 'ତୁଲ' ଧାତୁରୁ ଯାହାର ଅର୍ଥ ଓଜନ କରିବା ।

ଜାହାଜ ଲାଗିବା ସ୍ଥଳ ନଥିବାରୁ ଦୁରବସ୍ଥା ଖୁବ୍ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା । ଏହି ଉପକୂଳ ତମାମ ପୋତାଶ୍ରୟର ବଡ଼ ଅଭାବ । ପୁରୀ ହେଉଛି ତୀରଦେଶର ଏକ ଖୋଲା ସ୍ଥାନ, ମାତ୍ର ଯେଉଁଠାରେ ମାଲ ବୋଝେଇ ବା ଖଲାସ କରିବା ସର୍ବଦା ସମ୍ଭବ ବା ନିରାପଦ ନଥିଲା ଏବଂ ନଦୀ ମୁହାଣଗୁଡ଼ିକର ଯଥାଯଥ ଉନ୍ନତି ମଧ୍ୟ ହୋଇନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଯନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ଏବଂ ଧାମରାଠାରେ ବନ୍ଦର ହୋଇପାରେ ବୋଲି ଆଖି ରଖିଥିଲେ । ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ କାମ ସରିବା ମାତ୍ରେ ସେମାନେ ଫଲସ୍ ପଏଣ୍ଟରେ କାମ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କଟକଠାରୁ ମାତ୍ର ପଚାଶ ମାଇଲ ଦୂର ମହାନଦୀର ପ୍ରଧାନଧାର କୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ମାର୍ଶାଘାଇକୁ କେନାଲ ଖୋଳା ହୋଇଛି । ସେଠାରୁ ପ୍ରାୟ ଦଶ ମାଇଲ ନଦୀରେ ଯାଇ ଗୋଟିଏ ନାଳୀ ମଧ୍ୟଦେଇ ନଦୀଜଳ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ ଏକ ବିରାଟ ଅଗଭୀର ହ୍ରଦ ମଧ୍ୟରେ ପହଞ୍ଚିବ । ଏହା ପ୍ରାୟ ତିନି ଚାରିମାଇଲ ଚଉଡ଼ା ଏବଂ ଚାରିପଟରେ ଥିବା ନରମ କାଦୁଅ ମାଟିର ଟାପୁମାନଙ୍କରେ ହେନ୍ତାଳ ବାଉଁଶ ଓ ଲମ୍ବ ହୋଇ ମାଡ଼ିଥିବା ଲତାର ଗହଳ ବଣ । ଏହି ହ୍ରଦ ଓ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଲମ୍ବ ଅନୁଚ୍ଚ ବାଲିଚଡ଼ାର ଉତ୍ତରକୁ ଥିଲା ପୋତାଶ୍ରୟ, ଯଦି ତାକୁ ପୋତାଶ୍ରୟ କୁହାଯାଏ । ଚଡ଼ାକୁ ଲାଗିଥିବା ହ୍ରଦର ଏହି ଅଂଶକୁ ଜାହାଜ ଆସିପାରିବା ପାଇଁ ଏଠାରେ ଗଭୀରତା ଅଛି - ପ୍ରାୟ ଷୋହଳରୁ କୋଡ଼ିଏ ଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ । ଏହି ଚଡ଼ା ଉପରେ ଥିଲା ପୋତାଶ୍ରୟ ରକ୍ଷକଙ୍କ ଘର, କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଏବଂ କୁଲି, ନାବିକ ଓ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର କୁଡ଼ିଆ ମଝିରେ ଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଖୁବ୍ ଉଚ୍ଚ ପତାକାସ୍ତମ୍ଭ । ଏହି ସୁଦୃଶ୍ୟ ଉପନିବେଶଟି ଥିଲା ହୁକିତୋଳା । ତୀରର ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ବିରାଟ ଫ୍ଲାଟଟିଏ (ତାକୁ ସେମାନେ ଯେପରି କହୁଥିଲେ) ନଙ୍ଗର ପକେଇ ଥିଲା । ନିମ୍ନାଂଶ ଚଟକା ଥିବା ଏ ଧରଣର ବଡ଼ ମାଲବାହୀ ନୌକାର ଦୁଇପଟେ ଥିଲା ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି କୋଠରୀ, ଚଉଡ଼ା ଡେକ୍, ରୋଷେଇଶାଳ, ସ୍ନାନାଗାର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସୁବିଧା । ଯାର ନାଁ ଥିଲା ଘାଜିପୁର ଏବଂ ସପ୍ତାହରେ ଥରେ ଆସୁଥିବା ବ୍ରିଟିଶ୍ ଇଣ୍ଡିଆ ଷ୍ଟିମରକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିବା ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ପାଇଁ ଏହା ଥିଲା ଏକ ଭାସମାନ ହୋଟେଲ । ତିନିଚାରୋଟି ଫରାସୀ ଜାହାଜ ଓ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଦେଶୀୟ ନୌକା ମରିସସ୍ ନେବାପାଇଁ ଚାଉଳ ବୋଝେଇ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ଦୁଇମାଇଲ ଦୂରରେ ଅନ୍ୟ ଚଡ଼ାମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସୁଦୃଢ଼ ଏକ ଦ୍ୱୀପରେ ପଥର ନିର୍ମିତ ଆଲୋକସ୍ତମ୍ଭ ଦଣ୍ଡାୟମାନ । ତାହା କଟକ ଦୁର୍ଗରୁ ନିଆ ମାଙ୍କଡ଼ା ପଥରରେ ତିଆରି । ଏହା ଥିଲା ଜଣେ ଅକୁଳୀନ, କିନ୍ତୁ ସହୃଦୟ ଅବସରପ୍ରାପ୍ତ ଆଇରିଶ ଜାହାଜ କ୍ୟାପଟେନ୍ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଗିଅରିଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱରେ(ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ

ମୁଁ ଚିଡ଼ାଉଥିଲି ସେ ତାଙ୍କ ଭାଇ ସମ୍ବନ୍ଧ ହେବେ ବୋଲି କହି) । ସେ ସେହି ଅବସାଦକର ନୀରବତା ମଧ୍ୟରେ ରହି ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ନ'ଟି ସନ୍ତାନଙ୍କୁ ନେଇ ରହୁଥିଲେ । ଆଲୋକ ସ୍ତମ୍ଭର ଚାରିପଟେ କ୍ୟାପଟେନ୍ ଗିଅରୀଙ୍କ ରୋପିତ ନଡ଼ିଆ ଗଛର ଘଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲ । ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଆଲୋକସ୍ତମ୍ଭ ଉପରୁ ପ୍ରାୟ ମାଇଲିଏ ବ୍ୟାପୀ ଜଙ୍ଗଲ ଦେଖାଯାଏ ଏବଂ ଅନେକ ସମୟରେ ମଝିରେମଝିରେ ଥିବା ଖାଲି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ବାଘ ଛପିଛପି ପାରହେଉଥିବାର ମଧ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୁଏ । କ୍ୟାପଟେନ୍ ଗିଏରୀ ଉଚ୍ଚପାଚେରୀ ମଧ୍ୟରେ ରଖିଥିବା ଗୋରୁଙ୍କ ସନ୍ଧାନରେ ସେମାନେ ଆସନ୍ତି । ବାଘମାନେ ଏ ପାଚେରୀକୁ ଡେଇଁପଡ଼ି ଗୋରୁ ମାରି ଦେଉଥିଲେ - ଅନ୍ତତଃ ତାହାହିଁ ସେ କହୁଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ଜାହାଜର କାପ୍ତାନମାନେ କଳ୍ପନାର ଜାଲ(୧) ବୁଣିବାରେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ପୋତ୍ତାଶ୍ରୟର ଜାହାଜମାନଙ୍କୁ ଲହୁଣୀ ବିକି ସେ ନିଜର ଯତ୍‌କିଞ୍ଚିତ୍ ସମ୍ବଳ ବୃଦ୍ଧି କରୁଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟର ପ୍ରକୃତ ନାୟକ ଥିଲେ କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ହ୍ୟାରିସ୍ । ସେ ହିଁ ଥିଲେ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ଏବଂ ସେ ମଲାପରେ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ଆଉ ସେପରି ଦିଶିଲା ନାହିଁ । ସେ ଏହାକୁ ଗଢ଼ିଥିଲେ, ବଢ଼େଇଥିଲେ ଏବଂ ଭଲ ପାଉଥିଲେ । ଉପକୂଳ ତମାମ କାମ କରୁଥିବା ବହୁଲୋକଙ୍କ ଭିତରେ ଏହି ବୃଦ୍ଧ ଜାହାଜ ମାଲିକ ଜଣେ ଯେ ତାଙ୍କ ବୟସବେଳେ ସୁଏଜ ଓ କେପ୍‌ଠାରୁ ହଂକଂ ଓ ବାଟାଭିଆକୁ ଯାଇ ଭାରତୀୟ ସାଗରସମୂହ ପାର ହୋଇଛନ୍ତି । ବର୍ତ୍ତୁଳ ଶରୀର, ଲାଲ ମୁଖ ଓ ବଡ଼ ପାଟି ବିଶିଷ୍ଟ ଏହି ଜାହାଜ ମାଲିକ ହାତକାମରେ ଚତୁର, ଜରୁରୀ ଅବସ୍ଥା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ, ମାଛ ପରି ପାନପ୍ରିୟ ଓ କୁହାଳିଆ; ବଚନ କର୍କଶ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଭଦ୍ର, ଉପକାରୀ, କଠୋର ପରିଶ୍ରମୀ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପଦପାଇଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୁକ୍ତ । ତାଙ୍କ ତଳେ ବ୍ଲାକ୍ ନାମରେ ଜଣେ ସଦାଜାଗ୍ରତ, ସ୍ୱଳ୍ପଭାଷୀ ବୃଦ୍ଧ ନାବିକ ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ଦୁହେଁ ହୁକିତୋଳାର ସେ ନିର୍ଜନ ଅବସାଦକର ସ୍ଥଳରେ ରହି ତାକୁ ଉନ୍ନତ ଓ ସୁନ୍ଦର କରିବା ଚେଷ୍ଟାରେ ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ ବ୍ୟୟ କରିଥିଲେ ।

କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ହ୍ୟାରିସ୍‌ଙ୍କ ସହ ମୋର ପ୍ରଥମ ପରିଚୟ ଘଟଣା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ରେଭେନ୍‌ସା ଛୁଟିନେଇ ଯାଉଥିବାବେଳେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସହ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ଯାଇଥିବା ବେଳର

(୧) ଥରେ ମୁଁ ବାଘମାନଙ୍କୁ ସେଠି ଦେଖିଚି ; କିନ୍ତୁ ଗୋରୁ ଅଡ଼ାର ପାଚେରୀର ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୮ ଫୁଟ, ବାଘ ଯେ ଏତେ ଉଚ୍ଚ ପାଚେରୀ ଡେଇଁ ପାରିବ ନାହିଁ ସେ କଥା ମୁଁ ସଠିକ୍ କହୁନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ଗୋଟାଏ ପୂର୍ଣ୍ଣାବୟର ଗାଈକୁ ପଂଝାରେ ଧରି ସେ ପୁଣି ପଳେଇ ଯାଇପାରେ ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁନାହିଁ ।

କଥା । ଆମ ଷ୍ଟିମର ସେଠାରେ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ସେଇ ବିରକ୍ତିକର ଲେଗୁନ(ହ୍ରଦ)ରେ ଆମେ ଲଙ୍ଗର ପକାଇଲୁ । ଅନତିଦୂରରେ ଥିଲା 'ଘାଜିପୁର' ଏବଂ ତା' ଡେକ୍ ଉପରେ ପାଲର ଛାତତଳେ ଟେବୁଲ ନିକଟରେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ବସିଥିଲେ । ମୁଣ୍ଡ ଉପରେ ଝୁଲୁଥିବା ଜାହାଜର ଲଣ୍ଠନଟିର କ୍ଷୀଣ ଆଲୋକରେ ତାଙ୍କର ଛାୟାମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଟେବୁଲ ଉପରେ ଥିଲା ପାଣି ବୋତଲ ଓ ଗ୍ଲାସ ଏବଂ ଟେବୁଲ ତଳେ ଛୋଟ ମଦ ପିମ୍ପାଟିଏ । ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଖେଳନାପରି ନିୟମିତ ବ୍ୟବଧାନରେ ଯେ ବ୍ୟକ୍ତି ନଇଁ ପଡୁଥାନ୍ତି । ପିମ୍ପାର ମୁହଁ ଖୋଲୁଥାନ୍ତି ; ମଦ୍ୟ ଚାଲିଆସୁଥାଏ ଗ୍ଲାସକୁ । ତା'ପରେ ସେ ଗ୍ଲାସ୍‌ରେ ପାଣିଭରି ପିଉଥାନ୍ତି । ଅଳ୍ପ କିଛି ସମୟର ବିଶ୍ରାମ ମଝିରେ ସେ ତମାଖୁନଳୀର ଧୂମପାନ କରି ପୁଣି ସେଇ କାମ ଚାଲୁ କରନ୍ତି । ଆମେ ସେଇକ୍ଷଣି ଷ୍ଟିମରରେ ଭୋଜନ ଶେଷ କରିଥିଲୁ ଏବଂ ଡେକ୍‌ରେ ବସି ଚିରୁଟ ଟାଣୁଥିବାବେଳେ 'ଘାଜିପୁର'ରେ ଥିବା ସେହି ଗୋଟିକିଆ ମୂର୍ତ୍ତିଟାର କାମକୁ ଚାହିଁ ଆମୋଦ ପାଉଥିଲୁ । ସେହି ସମୟରେ ଡଙ୍ଗାଟିଏ ଆମ ପାଖକୁ ଆସି ଜଣାଇଲା ଯେ, ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଫକ୍‌ସର ଯଦି ଷ୍ଟିମରରେ ଥାଆନ୍ତି ତେବେ କ୍ୟାପ୍‌ଟେନ୍ ହ୍ୟାରିସ୍ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଛନ୍ତି । ଫକ୍‌ନର ବୁଢ଼ା ସେ ଡଙ୍ଗାରେ ବାହାରି ଗଲେ । କିଛି ସମୟ ପରେ 'ଘାଜିପୁର' ନୌକାର ଡେକ୍ ଉପରେ ତାଙ୍କୁ ବାହାରିବାର ଦେଖିଲୁ । ସେଇଠି ସେ ଗୋଟିକିଆ ମୂର୍ତ୍ତିଟିର ବିପରୀତ ପାଖରେ ଚୌକିଟି ସେ ଅଧିକାର କଲେ ଏବଂ ଏଥର ପିମ୍ପାରୁ ଦୁଇଟି ଗ୍ଲାସ ଭର୍ତ୍ତିହେଲା ଏବଂ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଖାଲି ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଷ୍ଟିମରରେ ଥାଇ ଆମେ ଏ ନୂତନ ଘଟଣାକୁ ଯେପରି ବଧାଇ ଜଣାଇଲୁ ତା'ର ଅଟ୍ଟହାସ ଧ୍ୱନି ବୋଧହୁଏ ସେମାନଙ୍କୁ ଶୁଣାଗଲା ; କାରଣ ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୋଟାଏ ପରଦା ପଡ଼ିଗଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଆମ ଦୃଷ୍ଟିପଥରୁ ଲୁଚିଗଲେ । ପରଦିନ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କ ଆଗରୁ ଫକ୍‌ନ୍‌ର ଓ ହ୍ୟାରିସ୍ ଉଠିଲେ - ବୋଧହୁଏ ରାତି ତମାମ ବସିଥିଲେ, ସମୁଦ୍ରରେ ବୁଡ଼ି ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସଜ ଗୋଲାପୀ ଚେହେରା ଧରି ପ୍ରାତଃ-ଭୋଜନକୁ ଆସିଗଲେ ।

ସେ ଖୁବ୍ ପିଉଥିଲେ ମଧ କଠୋର ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲେ । ସରକାର ସ୍ୱାଭାବିକ ରୀତିରେ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟଠାରେ ବନ୍ଦର ଅଫିସର ନିର୍ମାଣ ମଞ୍ଜୁର କରିଦେଇ ଏବଂ ହ୍ୟାରିସ୍ ଏବଂ ତାଙ୍କ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରିଦେଇ ଭାବିଦେଲେ ଯେ, ତାଙ୍କର ଯାହା କରିବାର କଥା କରିଦେଲେ ଏବଂ ଆଉ ଅଧିକ ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରିବାକୁ ମନାକରିଦେଲେ । ବହୁ ଆବେଦନ, ନିବେଦନ ଓ ବାରମ୍ବାର ଚାପ ପକାଇ ଦରକାରୀ ଘରବାଡ଼ି, ଜେଟି,

ବୟାଁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକତା ପାଇଁ ରେଭେନ୍‌ସା ଅଳ୍ପକିଛି ଅର୍ଥ ମଞ୍ଜୁର କରାଇ ପାରିଲେ ; ଯାହାକି ପ୍ରକୃତ ଆବଶ୍ୟକତା ଠାରୁ ବହୁତ କମ୍ । ସେହି ସୀମିତ ସମ୍ବଳ ମଧ୍ୟରେ ହ୍ୟାରିସ ଯେ କେତେ କରିପାରିଛନ୍ତି ତାହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା । ସମୟେସମୟେ ସେ ଅନେକ କୌଶଳରେ କାମ ହାସଲ କରୁଥିଲେ, ଯେଉଁଟା କି କେବଳ ସରକାରଙ୍କ କୃପଣତା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଥରେ ଅତି ଜୀର୍ଣ୍ଣାବସ୍ଥା ହେତୁ କୌଣସି କାମ ପାଇଁ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ହେବାରୁ କଲିକତା ବନ୍ଦର ସଂସ୍ଥା ଗୋଟିଏ ପୁରୁଣା ମାଲବାହୀ ନୌକାକୁ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଦେଲେ । ତାହା ଗୋଟିଏ ବାତ୍ୟାରେ ଭାସିଆସି ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟଠାରେ ଲାଗିଲା । ହ୍ୟାରିସ୍ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ଏହା ବୁଡ଼ିଗଲା ବୋଲି ଖବର ପଠାଇଦେଇ ଅବିଳମ୍ବେ ତା'କୁ ଭାଙ୍ଗିଦେଲେ ଏବଂ ତା'ର କାଠ ଓ ଲୁହା ଅଂଶ ଜେଟି ଓ ନିଜ ଅଫିସର ଚଟାଣ ନିର୍ମାଣରେ ଲଗାଇ ଦେଲେ । ଏଇ ଘଟଣା ଯଥାସମୟରେ ସରକାରଙ୍କ କାନରେ ପଡ଼ିଲା । କେତେ ମାସପରେ ଚିଠି ଆସିଲା ଯେ, ବୁଡ଼ିଯାଇଥିବା ନୌକାଟି ନିଲାମରେ ବିକ୍ରିହୋଇ ଲବ୍‌ଧଧନ ଆମଦାନୀ ବିଭାଗରେ ପୈଠ ହେଉ । ଏହାର ଉତ୍ତରରେ ହ୍ୟାରିସ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସତ୍ୟକଥା ଲେଖି ଜଣାଇଦେଲେ ଯେ, ନୌକାଟି ଖଣ୍ଡଖଣ୍ଡ ହୋଇଯାଇଛି ଏବଂ ସେ ବୁଡ଼ିଯାଇଥିବା ଜାଗାରେ ତାହାର କିଛି ଅବଶେଷ ମିଳୁନାହିଁ । ଏଇ ଘଟଣାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସେ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ମାଲବାହୀ ନୌକା ଓ ନିଜ ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଛୋଟ ନୌକା ମଗାଇଲେ ଏବଂ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର କଥା ପାଇଲେ ମଧ୍ୟ ! ଅଳ୍ପଦିନ ମଧ୍ୟରେ ସୁନ୍ଦର ସୁଦୃଢ଼ ମାଲବାହୀ ନୌକା ଏବଂ ମନୋରମ ସବୁଜ ବର୍ଣ୍ଣର ଛୋଟ ନୌକାଟିଏ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ବସ୍ତୁ, ପାଲ ଓ ଅଧିକା ମଙ୍ଗ ଇତ୍ୟାଦି ସହ ଆସି ପହଞ୍ଚିଗଲା । ନୌକାଟି ଖୁବ୍ ଚମତ୍କାର ଓ ଦ୍ରୁତଗାମୀ ଥିଲା ଏବଂ ହ୍ୟାରିସ୍ ତାଙ୍କର ସବୁ ସମୟ ସେଇଥିରେ କଟାଇଲେ ।

କେତେଦିନ ପରେ ଆମଦାନୀ ଶୁଳ୍କ ବିଭାଗର ମୁଖ୍ୟଙ୍କୁ ଭେଟି ମୁଁ ପଚାରିଲି ଯେ, ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ନୌକା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ପାଇବାପାଇଁ ଏତେ କଷ୍ଟକର ହେଉଥିବାବେଳେ ପରେ ଏତେ ମୁକ୍ତହସ୍ତରେ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ଅନୁରୋଧ ପୂରଣ କରିଦେଲେ କିପରି ? ସେ ହସିଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଯେ ଫଲସପଏଣ୍ଟ ଏକ ନୂଆ ଜାଗା ହୋଇଥିବାରୁ ବିଭାଗୀୟ 'ବହିପତ୍ର'ରେ ତା'ର ନାମ ଉଠିନଥିଲା, ତେଣୁ ତା' ପାଇଁ କୌଣସି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇପାରୁନଥିଲା । ଭାରତ ସରକାର ହଜାର ହଜାର ମାଇଲ ଦୂର ସିମ୍‌ଲାରେ ଥିବାରୁ ଏହାର ନାଁ ଶୁଣି ଥିଲେ, ତେଣୁ କୌଣସି ଖର୍ଚ୍ଚ ଏଥିପାଇଁ

ମଞ୍ଜୁର କରୁନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଥରେ ବହୁ କଷ୍ଟ ଓ ବୁଝାଶୁଝା ପରେ ସେମାନେ କୁନ୍ଥକୁନ୍ଥ ହୋଇ ସେଠାକୁ କିଛି ପୁରୁଣା ଓ ବ୍ୟବହାର ଅନୁପଯୋଗୀ ପଦାର୍ଥ ପଠାଇ ଦେବାପରେ ସ୍ଥାନଟିର ନାଁ 'ବହିପତ୍ର'ରେ ଉଠିଗଲା ଏବଂ ତା'ପରେ ଜାହାଜ ଜୀର୍ଣ୍ଣହୋଇ ବା ବୁଡ଼ି କୌଣସି ପଦାର୍ଥ ନଷ୍ଟ ହେଲେ ତା'ର ପରିପୂରଣ କରିବା କଷ୍ଟକର ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ପୁଣି ମତେ ଉପଦେଶ ଦେଲେ - 'ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ପାଇଁ ତୁମର ଯାହା ଦରକାର ଅମୂଳ ଜିନିଷ ଜୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଗଲା ବା ହଜିଗଲା ବୋଲି ତା'ର ପୂରଣ ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ ଜଣାଅ । ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ତାହା ପାଇବ, କିନ୍ତୁ ତୁମର ନଥିବା ଜିନିଷକୁ ନୂଆ କରି ଦେବାକୁ ମାଗି ପଠାଇଲେ କିଛି ଫଳ ହେବ ନାହିଁ । ମୁଁ ହ୍ୟାରିସଙ୍କୁ ଏହା କହିଲି । ସେ ସେହିପରି କରି ସେ ଜାଗାର ସବୁ କଳଙ୍କିଲଗା ଶିକୁଳି, ପୁରୁଣା ଲଙ୍ଗର ଏବଂ ପୋକଖିଆ ପଟା ନଷ୍ଟ ବୋଲି ଜଣାଇ ସେ ସବୁର 'ପୂରଣ' କରାଯାଉ ବୋଲି ଲେଖିଲେ ଏବଂ ଅନତି ବିଳମ୍ବେ ବନ୍ଦରର ଆବଶ୍ୟକ ଅନେକ ଜିନିଷ ପାଇଗଲେ, ଯାହାକି ଅନ୍ୟଥା ହୋଇପାରି ନଥାନ୍ତା । ଥରେ ଡାକ ତାର ଅଫିସକୁ (ଯାହାକି ବୁଦ୍ଧିମାନ ଡାକ ବିଭାଗ ହ୍ରଦ ଆରପାରି ପ୍ରାୟ ୪ ମାଇଲ ଦୂରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ) ପତ୍ର ଓ ବାର୍ତ୍ତା ନେବାପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଆହୁଲା ଡଙ୍ଗା ଦରକାର ହେବାରୁ ସେ ଜଣେ ଦେଶୀୟଠାରୁ ଅତି ଖତରା ପୁରୁଣା ମାଛଧରା ଡଙ୍ଗାଟିଏ ଚାରି ଟଙ୍କାରେ କିଣି ଷ୍ଟକ୍ ହିସାବରେ ବଢ଼େଇ ଦେଲେ । ତା'ପରେ ସପ୍ତାହେ ଖଣ୍ଡେ ଏହାକୁ ଡାକ ଘରକୁ ପଠାଇଲେ । କାଳେ ଏହା ବୁଡ଼ିଯିବ ଏବଂ ତା' ସାଙ୍ଗେ ଆହୁଲା ମାରିଲାବାଲା ବୁଡ଼ିଯିବେ ସେଥିପାଇଁ ସାଙ୍ଗରେ ଆଉ ଏକ ନୌକା ପଠାଇଲେ । ଏହାର କାମ ଯଥେଷ୍ଟ ହୋଇଗଲାବୋଲି ଯେତେବେଳେ ସେ ଅନୁଭବ କଲେ ଏପରି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କଲେ ଯେ, ଦିନେ ରହସ୍ୟଜନକ ଭାବରେ ଏହା ବୁଡ଼ିଗଲା । ସେ ତା'ର 'ପୂରଣ' ପାଇଁ ମଗାଇ ପଠାଇଲେ ଏବଂ ପାଇଲେ - କାପ୍ତାନଙ୍କ ବ୍ୟବହାରଯୋଗ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ବିଲାତି ଲମ୍ବା, ହାଲକା ନୌକା, ଗୋଟିଏ ପାଲ ଏବଂ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଥମଶ୍ରେଣୀୟ ପରିଚାଳନା ଉପକରଣ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଆମର ସବୁ ଆବଶ୍ୟକତା କ୍ରମେ ପୂରଣ ହୋଇଗଲା । ସରକାର ସହ ଏପରି ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ହେଲା ଯେପରି ସେ ନିଜର ଭଲମନ୍ଦ କ'ଣ ଜାଣିନଥିବା ଶିଶୁଟିଏ ! ପରେପରେ ହ୍ୟାରିସଙ୍କ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ଉତ୍ସାହ ଫଳରେ ସେଠାରେ ବନ୍ଦର ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ସମସ୍ତ ସରଞ୍ଜାମ ପୂରଣ ହୋଇଗଲା । ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ଏଥିପାଇଁ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଖସେଇ ଆଣି ପାରୁଥିବା ସ୍ୱଳ୍ପ ଅର୍ଥରେ ଏ ସବୁ କିପରି ହୋଇପାରିଲା

କେହି ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ପ୍ରଶଂସା ସେ ପାଉନଥିଲେ ବରଂ କୌଣସି ତ୍ରୁଟିପାଇଁ ଅନେକ ନିନ୍ଦା ଶୁଣୁଥିଲେ; କିନ୍ତୁ ଭାରତରେ ଥିବା ଅନେକ ଇଂରେଜଙ୍କ ପରି କୌଣସି ପ୍ରଶଂସା ବା ପ୍ରତିଦାନ ଆଶା ନ କରି ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱରେ ନେଇଥିବା ସ୍ଥାନଟିର ମଙ୍ଗଳପାଇଁ ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦରେ ଏପରିକି ଖୁବ୍ ଉତ୍ସାହ ଉଦ୍ଦୀପନା ମଧ୍ୟରେ କାମ କରିଥିଲେ । ଅଳ୍ପକେତେ ବର୍ଷପରେ ସେ ସେହି ଉପସାଗରରେ ନିଜ କର୍ମସ୍ଥଳଟିକୁ ଆଖି ଆଗରେ ରଖି ବୁଡ଼ିମଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ସମ୍ଭବତଃ ବର୍ତ୍ତମାନ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଯିବଣି । ଭାରତର ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ହେଉଛି ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରର ସେଇ ବିଶାଳ ଦ୍ୱୀପମାଳାପରି, ଯୁଗଯୁଗ ବ୍ୟାପୀ, ଲକ୍ଷଲକ୍ଷ ସଂଖ୍ୟକ ନଗଣ୍ୟ କୀଟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟ । ଲୋକେ ସେ ଭୂମିର ସୁଷମାର ପ୍ରଶଂସା କରନ୍ତି ଏବଂ ତା'ର ଉର୍ବରତାରୁ ଲାଭବାନ ହୁଅନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାକୁ ଗଢ଼ିଥିବା କୀଟମାନଙ୍କ କଥା ପଚାରେ କିଏ ?

ଏଇ ଘଟଣାଟି ମୋ ମନରେ ପ୍ରାୟ ଏଇ ସମୟରେ ଘଟିଥିବା ଆଉ ଗୋଟିଏ ମରଣର ସ୍ମୃତି ଆଣେ । ଆଟକିସନ୍ ନାମରେ ମୋର ଜଣେ ସହକାରୀ ଥିଲେ । ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ, ଚତୁର ଓ ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ଭାବନାରେ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଏହି ତରୁଣ କଟକରୁ ପ୍ରାୟ ୩୦ ମାଇଲ ଦୂର କେନ୍ଦ୍ରାପଡ଼ା ସବ୍‌ଡିଭିଜନ୍‌ରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ଥିଲେ । ସେ ଜାତୀୟ ବିଦ୍ୟାଳୟ (ହାରେ କିମ୍ବା ରୁଗ୍‌ବି ମୁଁ ଭୁଲିଯାଇଚି) ଓ ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ୍‌ରେ ସୁନାମ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ, ସିଭିଲ୍ ସର୍ଭିସ୍ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉଚ୍ଚସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲେ ଏବଂ ଯେଉଁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ମୋ ଅଧୀନରେ କାମ କରିଥିଲେ ତା'ରି ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ଖୁବ୍ ଦକ୍ଷତା ଓ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଭବିଷ୍ୟତର ସୂଚନା ମିଳୁଥିଲା । ସେ ବୁଢ଼ା ଫକ୍‌ନରଙ୍କ ସୁନ୍ଦରୀ କନ୍ୟା ଫ୍ଲୋରୀ ଫକନର୍‌ଙ୍କ ପ୍ରଣୟ ପାଶରେ ଆବଦ୍ଧ ଥିଲେ ଏବଂ ଆଉଥରେ କଟକ ଆସିଲେ ବିବାହ ପାଇଁ ପିତାଙ୍କ ଅନୁମତି ଲୋଡ଼ିବେ ବୋଲି ଫ୍ଲୋରୀଙ୍କ ସହ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲେ । ଅନେକ ସମୟରେ ଆମେ ବଲ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟ ଉତ୍ସବ ସବୁ କରୁ । ସେଦିନ ସେହିପରି କିଛି ହେବାର ଥିଲା । ମୋର ମନେ ହୁଏ ସେଦିନ ଥିଲା ରାଣୀଙ୍କ ଜନ୍ମଦିନ । ସେଦିନଟି ଆମେ ଛୁଟି କରି ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରୁ । ସେ କଟକ ଆସିବା ପାଇଁ ଛୁଟି ନିମନ୍ତେ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କରିଥିଲେ ଓ ମୁଁ ମଞ୍ଜୁର କରିଥିଲି । ସେ ଥିଲା ମେ ମାସର ଖୁବ୍ ଗରମ ଓ ଝାଳୁଆ ଦିନ । ଖୁବ୍ ଖରା ହୋଇଯିବା ପୂର୍ବରୁ କଟକରେ ପହଞ୍ଚିଯିବା ପାଇଁ ସେ ଚଞ୍ଚଳ ବାହାରି ଆସି ଶୀଘ୍ର ଘୋଡ଼ା ଛୁଟାଇ ଥିଲେ । ଯାତ୍ରାର ଠିକ୍ ଶେଷ ବେଳକୁ କଟକର ଧୂଆଁନଳୀ(ଜୋବ୍ରା କାରଖାନାର) ଦେଖା ଯାଉଥିବାବେଳେ ତାଙ୍କୁ ନଦୀ ପାରହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ପ୍ରାୟ ମାଇଲିଏ ଚଉଡ଼ାର

ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଚଉଡ଼ା ବାଲୁକା ଶଯ୍ୟା ମଝିରେ ଝରିଯାଉଛି ସରୁ ପାଣି ଧାରଟିଏ । ସେବାଟେ ଯାଉଥିବା ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ଶଗଡ଼ର ଚକରେ ହୋଇଥିବା ଗଭୀର ଗୁଳାରାସ୍ତା ବାଲିରେ ପଡ଼ିଥିଲା । ସବୁଠୁ କମ୍ ପାଣି ଥିବା ସ୍ଥାନରେ ପାରିହେବା ପାଇଁ ସେ ରାସ୍ତା ଏପଟ ସେପଟ ବଙ୍କେଇ ହୋଇଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ନଈକୂଳେ ଆଟକିସନ୍ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ଖରା ଟାଣ ହୋଇଯାଇଥିବାରୁ ପାରିହୋଇପଡ଼ିବା ପାଇଁ ସେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସିଧାବାଟ ଦେଇ ଚାଲିଯିବାର ଚେଷ୍ଟା କଲେ ବୋଲି ଅନୁମାନ । କିନ୍ତୁ ପାଣିର ସେ ସରୁଧାର ଖୁବ୍ ଦଗାଦିଆ । ସାଧାରଣତଃ ସେଥିରେ ଫୁଟେ ଦୁଇଫୁଟରୁ ଅଧିକ ପାଣି ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନେସ୍ଥାନେ ଗଣ୍ଡଆକାର ହୋଇଥିଲା । ସେଠାରେ ବର୍ଷା ସମୟରେ ପ୍ରବଳ ଜଳଘୂର୍ଣ୍ଣି ଦ୍ୱାରା ବାଲି ସବୁ ଖୋଳି ହୋଇଯାଇଥାଏ । ଏଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଗଣ୍ଡ ମଧ୍ୟକୁ ସେ ଘୋଡ଼ାଚଢ଼ି ପଶିଗଲେ । ଘୋଡ଼ାଟି ଧସେଇ ପଶିଯିବା ଜୋରରେ ତାଙ୍କୁ ଫୋପାଡ଼ି ଦେଲା, ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ କୂଳରେ ଲାଗି ଧାଇଁ ପଳାଇଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଆଉ ଉଠିଲେ ନାହିଁ । ଫକନର ତାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଘରେ ରହିବା ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଭୃତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ବିଛଣାପତ୍ର ଧରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଯାଇଥିଲା । ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ ବେଳଯାଏ ଅପେକ୍ଷା କରି ତା'ପରେ ଉତ୍କଣ୍ଠିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ବୁଢ଼ା ଫକନର ଦୁଆର ପାଖକୁ ଯାଇ ଦେଖିଲେ ଯେ ଜଣେ ପୋଲିସ୍ ଗୋଟିଏ ସବାରହୀନ ଘୋଡ଼ାକୁ ନେଇ ପୋଲିସ୍ ଲାଇନ୍ ଆଡ଼େ ଯାଉଛି । ସେ ତାକୁ ଅଟକାଇ ଆଟକିସନ୍‌ଙ୍କ ଘୋଡ଼ାକୁ ଚିହ୍ନିଲେ । ଲୋକଟି କହିଲା ଯେ ନଦୀ ଆଡ଼କୁ ପଡ଼ିଥିବା ରାସ୍ତାରେ ଘୋଡ଼ାଟି ଚରୁଥିବାର ସେ ଦେଖିଲେ ଏବଂ ଦାବୀଦାର ନ ଥିବା ସମ୍ପତ୍ତି ଭାବରେ ଥାନାକୁ ନେଉଛି । ସବାର କାହିଁ ବୋଲି ପଚରାଯିବାରୁ ସେ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ୱାଭାବିକ ରୀତିରେ ଚାହିଁରହି କହିଲା ଯେ ସେ ଜାଣେ ନାହିଁ । ସେ ବିଷୟରେ ଥରେ ଚିନ୍ତାକରିବା ମଧ୍ୟ ତା' ବିଚାରକୁ ଆସିନଥିଲା । ଫକନର ପାଖରେ ଥିବା ମୋ' ଘରକୁ ଧାଇଁ ଆସିଲେ ଏବଂ ମୁଁ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ଦଳେ ଟାଣୁଆ ପୋଲିସ୍‌କୁ ଖୋଜିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲି । ନଦୀକୂଳ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରି ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଦେଖିଲେ ଯେ ଦଳେ ଲୋକ ପ୍ରତିଦିନ ପରି ଘୋଡ଼ାପାଇଁ ଘାସ କାଟୁଛନ୍ତି । ଏ ବିଷୟରେ ପ୍ରଶ୍ନ ହେବାରୁ ସେମାନେ ଆନନ୍ଦରେ କହି ଉଠିଲେ - ''ହଁ ହଁ ! ଜଣେ ସାଇବ ନଈ ଆରପଟୁ ବାଲିରେ ଘୋଡ଼ା ଚଢ଼ି ଆସିଲା ଏବଂ ନଦୀ ପାର ହେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିବା ସେମାନେ ଦେଖିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେ ଗୁଳାଛାଡ଼ି ଗୋଟିଏ ଗହୀରଗଣ୍ଡ ଆଡ଼କୁ ଗଲା ଏବଂ ଘୋଡ଼ାରୁ ପଡ଼ିଗଲା ; ଆଉ ସେମାନେ

ଦେଖିଲେ ଘୋଡ଼ାଟା ତାଙ୍କୁ ନନେଇ ଚାଲି ଆସିଲା ଏବଂ ଦୌଡ଼ି ପଳେଇଲା ।'' - ''ସେ ସାହେବ କାହିଁ ? '' - ସେମାନେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ବୋଧହୁଏ ସେ ପାଣିରେ ଅଛି । ତାକୁ ବିପଦରୁ ସାବଧାନ କରାଇ ଦେବାପାଇଁ ସେମାନେ ପାଟିକଲେ ନାହିଁ - ନାଁ ସେଇଟା ସେମାନଙ୍କ କାମ ନୁହେଁ । ସେ ପଡ଼ିଯିବାର ଦେଖି ସେମାନେ କଅଣ କଲେ - ସେମାନେ ? ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଘୋଡ଼ାପାଇଁ ଘାସ କାଟିଲେ (୧) ଜଣେ କାନୁନ୍‌ଗୋ (୨) ମଧ ତାଙ୍କ ଟଟୁଘୋଡ଼ାରେ ଯାଉଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କ ଭୃତ୍ୟ ପଛେପଛେ ଯାଉଥିଲା । ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିଥିଲେ ମଧ ନିଜ କାମରେ ଚାଲିଗଲେ । ସେ ସେହି ସାହେବର ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ଥିଲେ ଏବଂ ସେ ବିପଦ ମୁହଁକୁ ଯାଉଥିବାର ଦେଖିଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ଏଇଟା ତାଙ୍କର କାମ ବି ନୁହେଁ । (ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସେ କାନୁନ୍‌ଗୋଙ୍କୁ ସରକାରୀ ଚାକିରିରୁ ବହିଷ୍କାର କରିଦେଲି ଯେଉଁଥିରେ କି ସବୁ ଦେଶୀ ସରକାରୀ ଓ ବେସରକାରୀ ଲୋକେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲେ - ସେ କି ଦୋଷ କରିଥିଲେ ଯେ, ଦଣ୍ଡିତ ହେଲେ !) ।

ଗଣ୍ଡକୁ ଉଝାଳି ଦେଇ ଆମେ ତରୁଣଟିର ଶରୀର ପାଇଲୁ । ସେ ମରିଯାଇଥିଲେ । ସେଇଦିନ ତାଙ୍କୁ କବର ଦିଅଗଲା । ଫ୍ଲୋରୀ କାନ୍ଦିଲା । ବର୍ଷକ ପରେ ସେ ଆଉ ଜଣଙ୍କୁ ବିବାହ କଲା ।

କଟକରେ ଆମର ଆମୋଦକର ଜୀବନଧାରା ଯେ କେବଳ ତାହାର ୟୁରୋପୀୟ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କର ମେଳାପୀ ଓ ବନ୍ଧୁଭାବ ଯୋଗୁଁ ହେଉଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ, କଟକର ବିଚିତ୍ରତା ଯୋଗୁଁ ମଧ । ସବୁବେଳେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନୂତନ ଓ ଆଶାତୀତ ଘଟଣାମାନ ଘଟୁଥିଲା । ଉଦାହରଣତଃ ପ୍ରାୟ ସେହି ସମୟରେ ଘଟିଲା ଭେଲେଦା ଜାହାଜ ଦୁର୍ଘଟଣା ।

---

(୧) ପ୍ରିୟ ଶବାଧାର ଆଖି ଆଗେ ତା'ର

ବୁହା ହେଉଥିବା ଚାହିଁ

ଅବଳା ସୁଶୀଳା ନୂଆ ବୋହୂ ପରି

ରନ୍ଧନ ଯୋଗାଡୁଥାଇ ।

୨) ଭାରତରେ ସାଧାରଣତଃ କରଦାତାଙ୍କ ରେଜିଷ୍ଟର ରଖିଥିବା ଜଣେ କର୍ମଚାରୀ । ଓଡ଼ିଶାର ଏ ହେଉଛନ୍ତି ଜଣେ ଦେଶୀୟ ଜମି ଜରିବକାର ଏବଂ ଜମିଦାରୀ ପରିଚାଳନାକାରୀ । ଏ ହେଉଛନ୍ତି ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ତେଣୁ ମୂର୍ଖ ଘାସକଟାଳିଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଜାଣିବା କଥା ।

ସେଇଟି ନାନ୍ତେରୁ ଆସିଥିବା ଗୋଟିଏ ଫରାସୀ ଜାହାଜ । ମୁଁ ପୂର୍ବ ପୃଷ୍ଠାରେ କହିଛି ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟକୁ ଫରାସୀ ଜାହାଜମାନେ ଆସୁଥିଲେ । ସେପରି ଅନେକ ଆସୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଫରାସୀ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କରୁ ମଦ୍ୟ, ସ୍ପିରିଟ୍ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଧରି ବାଟାଭିଆ ଯାଉଥିଲେ ଏବଂ ସେତିକିବେଳେ ଭାରୀ ଜିନିଷ ଦ୍ୱାରା ଭାରସାମ୍ୟ ସ୍ଥିର ରଖିବା ପାଇଁ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ଆସୁଥିଲେ ମରିସସ୍‌ରେ କାମ କରୁଥିବା ଭାରତୀୟ କୁଲିଙ୍କ ପାଇଁ ଚାଉଳ ବୋଝେଇ କରି ନେବାକୁ । ମରିସସ୍‌ରୁ ଫ୍ରାନ୍‌ସ ପାଇଁ ଚିନି ବୋଝେଇ କରୁଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କ ପରିକ୍ରମା ଚାଲିଥିଲା । ଦିନେ ଏଇଥିରୁ ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ 'ଭେଲେଦା' ଏକ ବାତ୍ୟାରେ କୂଳକୁ ଟାଣି ହୋଇ ଆସିଲା । ବିଚକ୍ଷଣ ପୋଲିସ୍, କାହିଁକି, କେଜାଣି, କାରଣ ତାଙ୍କୁ ଜଣା- ଦେଶୀୟ ପୋଲିସମାନଙ୍କର ବିଚାରଧାରା ତ ସର୍ବଦା ଅନ୍ଧକାରାବୃତ୍ତ, ଉତ୍ପୀଡ଼କ ଓ ଦୁର୍ବୋଧ୍ୟ - ସେ ଜାହାଜର କାପ୍ତାନ ଓ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କଲେ ଏବଂ ଦୟାନଦୀ ମୁହାଣରେ କୂଳରେ ଲାଗିଥିବା ସେ ଜାହାଜ ଉପରେ ଜଣେ ଜଗୁଆଳି ରଖିଲେ । ଶେଷୋକ୍ତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତଟି ବୁଦ୍ଧିମାନର କାର୍ଯ୍ୟ, କାରଣ ତା' ଦ୍ୱାରା ଜାହାଜଟି ଲୁଣ୍ଠନରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଲା । ପୁରୀର ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଯୋସେଫ୍ ଆର୍ମଷ୍ଟ୍ରଙ୍କ ଜଣେ ଖାମ୍‌ଖିଆଲି ଲୋକ । ସେ ସେହି ଲୋକମାନଙ୍କୁ କ'ଣ କରାଯିବ ସେ ବିଷୟରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ପାଇଁ ମୋ ପାଖକୁ ତାର କଲେ । (୧) ଉତ୍ତରରେ ମୁଁ ଜଣାଇ ଦେଲି ଯେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଖାଦ୍ୟ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ଯୋଗାଇ ଦିଆଯାଉ ଓ ଶଗଡ଼ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ କଟକ ପଠାଇ ଦିଆଯାଉ । ଅଳ୍ପ କିଛି ଦିନପରେ କ୍ଷୁଧାର୍ତ୍ତ, ମଳିନ ଓ ଛିନ୍ନବସ୍ତ୍ର ପରିହିତ ଓ ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଡଜନେ ଫରାସୀ ଲୋକ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଆମେ ପୋଲିସ୍ ଛାଉଣୀରେ ସେମାନଙ୍କୁ ରଖାଇ ଖାଦ୍ୟ, ବସ୍ତ୍ର ଓ ଚିକିତ୍ସାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଦେଲୁ । କ୍ୟାପଟେନ ସେମେଲିନ୍ କ୍ଷୁଦ୍ରକାୟ, ପୃଥୁଳ ସାଙ୍ଗୋପାଙ୍ଗା ପ୍ରକାରର ଜଣେ ମଉଜିଆ ଲୋକ ଏବଂ କଟକରେ ଥିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ଆମକୁ ବହୁତ ଆମୋଦ ଦେଇଥିଲେ ।

---

୧) ସେ ମୋ ନିର୍ଦ୍ଦେଶାଧୀନ ନୁହନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ଜାହାଜ ଦୁର୍ଘଟଣାଟି ଆମ ଦୁଇ ଜିଲ୍ଲାର ସୀମାନ୍ତରେ ଘଟିଥିବାରୁ ଏବଂ ସାମୁଦ୍ରିକ ବ୍ୟାପାରରେ ତାଙ୍କର କୌଣସି କ୍ଷମତା ବା ଅଭିଜ୍ଞତା ନଥିବାରୁ ସେ ମୋ ଉପରେ ଦାୟିତ୍ୱ ପକାଇ ଦେଲେ ଯଦିଓ ତାଙ୍କ ପୋଲିସ ସେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଗିରଫ କରିଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସହ ମୋର କାମ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହେଲା । ଜାହାଜ ଦୁର୍ଘଟଣାର ସମସ୍ତ ଭୟାତୁରତା ଭିତରେ ସେ ତାଙ୍କ ଜାହାଜର କାଗଜପତ୍ର ଓ 'କୋଡ୍ ମାରିଟାଇମ୍' ନାମରେ ବହୁ ବ୍ୟବହୃତ ଓ ଛିନ୍ନପତ୍ରବିଶିଷ୍ଟ ମୋଟାଳିଆ ବହିଟିଏ ତାଙ୍କ କାନ୍ଧରେ ଝୁଲୁଥିବା ଥଳିରେ ଯତ୍ନରେ ରଖିଥିଲେ । ସେ ତାହା ବାହାର କରି ନିୟମାବଳୀର ଅନେକ ଧାରା ମୋତେ ପଢ଼ି ଶୁଣାଇଲେ ଏବଂ ସେପରି ଅବସ୍ଥାରେ ତାଙ୍କର କ'ଣ କରିବା କଥା ତାହା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ପ୍ରଥମେ ମୋତେ ଘଟଣାର ମୌଖିକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତାହା ହେଲା ଏକ ଖୁବ୍ ଲମ୍ବା ଦଲିଲ । ସେଥିରେ ଦୁର୍ଘଟଣାର ସମସ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା କିପରି ଘଟିଲା ସେ ସମ୍ପର୍କରେ କ୍ୟାପଟେନ୍ ଓ ନାବିକମାନଙ୍କର ବିବୃତି ବର୍ଣ୍ଣିତ ଥିଲା । ତା'ପରେ ମୋତେ ଏକ ଲମ୍ବା ତାଲିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । - ଜାହାଜର ମଙ୍ଗ, ମାସ୍ତୁଲ୍, ଦଉଡ଼ା, ପାଲ, ମାଲପତ୍ର ଓ ଜାହାଜତଳିଟାକୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଆଉ ସବୁ ଜିନିଷର । ମୋର ଫରାସୀ ଭାଷାଜ୍ଞାନ ମୌଖିକ ବର୍ଣ୍ଣନା ଶୁଣିବା ଓ ବିବୃତି ନେବାଯାଏ ବେଶ୍ ଚଳିଲା ; କିନ୍ତୁ ଜାହାଜର ମଙ୍ଗ, ମାସ୍ତୁଲ ଦଉଡ଼ି ପ୍ରଭୃତି ସମ୍ପର୍କରେ ଯେତେବେଳେ ବୈଷୟିକ ବିଷୟ ପଡ଼ିଲା ମୁଁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହଟିଲି । ତେଣୁ ମୁଁ ତୋନେରେଙ୍କୁ ଡକାଇ ପଠାଇଲି । ସେ ଜଣେ ଫରାସୀ ଯୁବକ-ମଧୁର ସ୍ୱଭାବର, ତେଜସ୍ୱୀ, କର୍ମଚଞ୍ଚଳ, ବୁଦ୍ଧିମାନ ତରୁଣ । ସେ ବଙ୍ଗଳା ପୋଲିସ୍ ଅଧୀନରେ ଚାକିରି କରି କଟକରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ଥିଲେ, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି ଯେ ସେ ମଧ ହଟିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ସେ ଏବଂ ସେମେଲିନ୍ ଦୁଇଜଣଯାକ ନିଜ ମାତୃଭାଷାରେ ଅନର୍ଗଳ ଗପିଲେ । କିନ୍ତୁ ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରାର ଭାଷା ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଥିଲେ ମୋରି ପରି ଅଜ୍ଞ । ଅବଶେଷରେ ଆମେ ଦୁହେଁ ବହୁ ପ୍ରକାର ମୁଖଭଙ୍ଗୀ ଓ ମୂକଅଭିନୟ କରି ଏବଂ ସ୍ପାୟର୍ସ ଅଭିଧାନର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ତାଲିକା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ କଲୁ, ଫରାସୀ ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆବଶ୍ୟକ କାଗଜ ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲୁ ଏବଂ କଲିକତାରେ ଥିବା ଫରାସୀ କନସଲ୍ ଜେନେରାଲ୍‌ଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଲୁ । ସେ ଯଥାସମୟରେ ଆମକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ ଯେ, ଜାହାଜଟିକୁ ବିକ୍ରିକରି ଲବ୍ଧଧନ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ ସେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ଥିବା ତା'ର ମାଲିକଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେବେ । ସେହିପରି ହେଲା । କଟକରେ ଜଣେ ଧନୀ ବଣିକ ପଡ଼ି ରହିଥିବା ସେ ଜାହାଜଟିକୁ କିଣି ଭାଙ୍ଗି ଦେଲେ ଓ ମୁଁ ଶୁଣିଲି ତା'ର ପଟା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିନିଷ ବିକି ଭଲ ଲାଭ କଲେ । ସେମେଲିନ୍ ସେଥିରେ ଅଂଶୀଦାର ଥିବାରୁ ତାଙ୍କ ଅଂଶ ରଖିଲେ ଏବଂ ବାକୀ କନସଲଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା ; କିନ୍ତୁ ସେ ନିଜର ବ୍ୟବହାର ପାଇଁ ଅଳ୍ପ କିଛି ପ୍ରୟୋଜନୀୟ

ପଦାର୍ଥ ଜାହାଜରେ ରଖିଥିଲେ । ସମୁଦ୍ରକୂଳରୁ ସେସବୁ ସେ ନେଇ ଆସିଲେ(ଦୁର୍ଘଟଣା ସ୍ଥଳରୁ କଟକ ପ୍ରାୟ ୫୦ ମାଇଲ) ଏବଂ ବିକ୍ରି କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ ସେଗୁଡ଼ିକ ଅତି ଆଗ୍ରହରେ କିଣା ହୋଇଗଲା - ସାମ୍ପେନ୍, ସତେରେନ୍ ବର୍ଗଣ୍ଡିମଦ୍ୟ, ଖୁବ୍ ସୁସ୍ୱାଦୁ ସୁରକ୍ଷିତ ଫଳ, ମାଛ, ଛେନା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ତାହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ସେଥିରୁ ଅନେକ କିଛି ରଖିଥିଲେ ଏବଂ ଆମେ ସେସବୁର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଆସ୍ୱାଦ ଲାଭକଲୁ । ସେ ସବୁ ଖୁବ୍ ଶସ୍ତା ଥିଲା ମଧ । ତା'ପରେ ବିଚରା ସେହି 'କ୍ଷୁଦ୍ର ସାଙ୍ଗୋପାଙ୍ଗୋ' ସେମେଲିନ୍ ବେମାର ପଡ଼ିଗଲେ । ଡାକ୍ତର କହିଲେ ଯେ ତାଙ୍କୁ କଲିକତା ନେଇଯିବା ଭଲହେବ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କୁ ବୁଝିପାରିବା ଭଳି ଜଣେ ଫରାସୀ ଡାକ୍ତର ମିଳିବେ । ତାଙ୍କର ରୋଗ ଦେହ ଭିତରେ କୌଣସି ଏକ ଅଜ୍ଞାତ ଧରଣର । ତେଣୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କ ନାବିକ ଦଳଟିକୁ ଜାହାଜରେ କଲିକତା ପଠାଇଦେଲି । ଖବର ପାଇଲି ଯେ, ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଫରାସୀ ଜାହାଜରେ ଘରକୁ ଫେରିଲେ ; କିନ୍ତୁ ବିଚରା ସେମେଲିନ୍ କଲିକତା ଡାକ୍ତରଖାନାରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ମୋର ତାଙ୍କୁ ଦେଖାଇଥିବା ଦୟା ଲାଗି କନସଲ ଜେନେରାଲଙ୍କଠାରୁ ଧନ୍ୟବାଦମୂଳକ ଖଣ୍ଡେ ମର୍ମସ୍ପର୍ଶୀ ପତ୍ର ପାଇଲି ।

ଏହି ଫରାସୀ କ୍ୟାପଟେନମାନେ ନିଜକୁ 'ଦୂରପଥ ଯାତ୍ରାର କ୍ୟାପଟେନ୍' ବା ବୁଢ଼ା ସମୁଦ୍ର ଭାଲୁ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ମୋତେ ସେମାନେ ଖୁବ୍ ଆମୋଦଦାୟକ ଜଣାପଡ଼ନ୍ତି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ସହ ଫରାସୀ କହିବାପାଇଁ ମୋତେ ଭଲଲାଗେ । ସେମାନଙ୍କର ରହିବା ପାଇଁ ଫଲସ୍‌ପଏଣ୍ଟ ଏକ ବିରକ୍ତିକର ସ୍ଥାନ । ସହର ନାହିଁ, ପାନ୍ଥଶାଳା ନାହିଁ, ମନୋରଞ୍ଜନର କୌଣସି ବ୍ୟବସ୍ଥା ନାହିଁ - ଖାଲି ଗୋଟାଏ ବିସ୍ତୃତ ଅଗଭୀର ହ୍ରଦ । ଏହାର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଅଞ୍ଚଳ ଅଳ୍ପ ପାଣିରେ ଥିବା ପଚପଚିଆ କାଦୁଅରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଗୋଟିଏ ଦିଗ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସବୁଆଡ଼ ନୀଚା, ସନ୍ତସନ୍ତିଆ, ହେନ୍ତାଳ ଜଙ୍ଗଲରେ ଆବଦ୍ଧ । ଥରେ ରେଭେନ୍‌ସା, ୱାକର ଓ ମୁଁ 'ପାଇଓନିଅର'ରେ ସେଠାକୁ ଯାଇଥିଲୁ । ଏହି କ୍ୟାପ୍‌ଟେନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ତୋପିନୋ ଆମକୁ ଭେଟିବାକୁ ଆସିଥିଲେ । ଡେକ୍ ଉପରେ ପ୍ରାତଃଭୋଜନ ପାଇଁ ଟେବୁଲ୍ ସଜା ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ସେଠାରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପାତ୍ରପୂର୍ଣ୍ଣ ସଜ ଲେମ୍ବୁ ଥିଲା । ତୋପିନୋଙ୍କ ଆଖି ଝଲସି ଉଠିଲା । ସେ କହି ଉଠିଲେ -''ଆଃ ! କି ସୁନ୍ଦର ଲେମ୍ବୁ, କି ସୁନ୍ଦର ଲେମ୍ବୁ''ସୁଦୂର ଜଳଯାତ୍ରା ପରେ ନାବିକମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଲେମ୍ବୁ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଫଳ ଯେ କେତେ ଭଲ ତାହା ଜାଣିପାରି ଆମେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କ ପକେଟ ଭରିଦେଲୁ । ସେ ଆନନ୍ଦରେ ଚାଲିଗଲେ

ଏବଂ ଅଳ୍ପ କିଛି ସମୟ ପରେ ଆମ ପାଇଁ ଦୁଇ ବୋତଲ କ୍ଲାରେଟ ଦେଇ କହି ପଠାଇଲେ ଯେ ତାହା ବୋର୍ଦ୍ଦେରେ ଥିବା ତାଙ୍କ ନିଜ ଫାର୍ମରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଏବଂ ଗ୍ରସ୍‌ବୋନେ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଟିଣେ ଛତୁଦିଆ ମାଂସ କବାବ ମଧ୍ୟ ଦେଇଥିଲେ । କଟକ ଫେରିଯାଇ ମୁଁ ସମଗ୍ର ବଜାରଟାକୁ ସଜ ଫଳ ଓ ପରିବା ପାଇଁ ଢୁରି ପକାଇଲି ଓ ଡଙ୍ଗାରେ ଡଙ୍ଗାଏ କଖାରୁ, କଦଳୀ, ଲେମ୍ବୁ ଓ ଆଉ ଯାହା ଆମେ ପାଇଲୁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଦେଲି । ସେ ଗଭୀର କୃତଜ୍ଞତା ପ୍ରକାଶ କରି ମୋ ପାଖକୁ ଏକ ପତ୍ର ଦେଇଥିଲେ, ଆମେ ଯେତେବେଳେ ଗ୍ରସ୍‌ବୋନେ ପାନକଲୁ, ତାହା ମେଡ଼ୋକ ଧରଣର ସୁସ୍ୱାଦକର ବୋଧ ହେଲା ।

ସେଇବର୍ଷ ଶୀତଦିନେ ମୁଁ ଗୋଟିଏ କୌତୁହଳଜନକ ସ୍ଥାନ ଭ୍ରମଣରେ ଯାଇଥିଲି । ତାହା ହେଉଛି ଉଦୟଗିରି ବା ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟର ପର୍ବତ । ଏହା ମହାନଦୀ ତ୍ରିକୋଣ ଭୂମିରେ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ନଦୀର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଓଡ଼ିଶାରେ ଥିବା ପର୍ବତମାଳାର ପୂର୍ବପଟକୁ ଥିବା ସର୍ବଶେଷ ନାସିରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ଏହାର ଏପରି ନାମକରଣ ହୋଇଛି । ଅଲଗା ହୋଇଥିବା ଏକ ନାଟ୍ୟକ ପର୍ବତର ଶିଖର ପ୍ରଦେଶରେ ଏହା ଅବସ୍ଥିତ, ଯାହାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଚୂଡ଼ାରେ ଅଛି ନିକଟରେ ତିଆରି ଏକ ଛୋଟ କୁତ୍ସିତ ମସ୍‌ଜିଦ୍ । କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବ ପାଖରେ ପ୍ରାୟ ମାଇଲିଏ ଲମ୍ବା ଏକ ବିରାଟ ଫାଟରେ ମୁଁ ଓ ମୋ ସହଯାଇଥିବା ଫକନର ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ସ୍ଥାନ ଦେଖିଲୁ । ଗିରି-ସଙ୍କଟର ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱଦେଶରେ କେତେକ ମୂର୍ତ୍ତିଥିବା ପରି ଆମକୁ ଜଣାଗଲା ଏବଂ ଆମେ ଆବିଷ୍କାର କରିବାକୁ ବାହାରି ପଡ଼ିଲୁ । ସେଇ ଗିରିସଙ୍କଟଟି ଛୋଟ କଣ୍ଟାବୁଦାର ଜଙ୍ଗଲରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ; କିନ୍ତୁ କୁଲି ଲଗାଇ ସେଗୁଡ଼ାକ ସଫା କରାଇ ଆମେ ବାଓଲି (୧) (Baoli) ବୋଲି କଥିତ ଏକ ପ୍ରକାର ଗଭୀର କୂପ ମଧ୍ୟକୁ ଆସିଲୁ । ଏହା ହେଉଛି ବିରାଟ ଗୋଲାକାର ଗର୍ତ୍ତ ଯାହାର ପ୍ରାୟ ୫୦ ଫୁଟ ତଳଯାଏ ପଥରରେ ବନ୍ଧା ହୋଇଛି । କାନ୍ଥର ଗୋଟିଏ ପଟେ ଖିଲାଣ ଅଛି ଏବଂ ଉପରେ ଥିବା ଆଉ ଏକ ଖିଲାଣରୁ ଦଉଡ଼ା ପାହାଚ ସବୁ ତଳକୁ ପଡ଼ିଚି । ଏହିସବୁ ପାହାଚର ନିମ୍ନଭାଗରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରଶସ୍ତ ବେଦିକାର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଅଛି କୂଅର ମୁଖ । ଏହା ଅତି ଗଭୀର ଓ ଜଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିବାରୁ ଜଣାପଡୁଥିଲା । ତଳକୁ ପଡ଼ିଥିବା

---

୧) Baoli 'ବାଙ୍କି' ଶବ୍ଦର ଇଂରାଜୀ ହସ୍ତାକ୍ଷରରୁ ଏପରି ମୁଦ୍ରଣ ପ୍ରମାଦ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଇ ପାରେ (ସଙ୍କଳକ)

କାନ୍ଥ ଧାରରେ ଅନଭ୍ୟସ୍ତ ହସ୍ତରେ ଖୋଦିତ ଅନେକ ନାମ ରହିଥିଲା - ସମ୍ଭବତଃ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀଙ୍କର । ସେଗୁଡ଼ିକ ପୁରାତନ ଲିପିର କୁଟିଳାକ୍ଷରରେ ଥିଲା ଯାହାକି ନବମ ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀଠାରୁ ଆଉ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉନାହିଁ । ସେଠାରେ ଭୂତର ଉତ୍ପାତ ଶୁଣାଯାଉଥିବାରୁ ଆମ କୁଲିମାନେ ସେ ଫାଟ ସ୍ଥାନକୁ ଯିବାକୁ କେତେ ପରିମାଣରେ ଭୟ କରୁଥିଲେ । ଅଧିକ ପାଇସା ଦେଇ ଆମେ ସେମାନଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ଯିବାକୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇ ପାରିଲୁ । କୂଅ ପରେ ପଥର ଛନ୍ଦା ପାଦଚଲା ରାସ୍ତା ଏବଂ ତାହାର ଦୁଇପଟରେ ବୁଦାମୂଳରେ ଅନେକ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି, ଅଧିକାଂଶ ଓଲଟପାଲଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଚି । ସେଗୁଡ଼ିକ ଅଳ୍ପ କେତେକ ଇଞ୍ଚଠାରୁ ଚାରିଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ଆକାରର । ସେଗୁଡ଼ିକ କେତେ ଶହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିବାର ଆମେ ଗଣିଲୁ । ପାୟ ଅଧିମାଇଲିଏ ଲମ୍ବ ପାଦଚଲା ରାସ୍ତା ଶେଷକୁ ଉପରକୁ ଉଠିଚି । ସେବାଟେ ଉପରକୁ ଆସି ଆମେ ଏକ ସୁନ୍ଦର ପଥର ଫାଟକ ପାଖରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ ଯାହାର ଉପରିଭାଗ ଓ ପାର୍ଶ୍ୱସ୍ତମ୍ଭସବୁ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପୂର୍ବଜନ୍ମର ବିଭିନ୍ନ ଜାତକ ଘଟଣାବଳୀର ସୂଚନା ଦେଇ କମନୀୟ ଭାବରେ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବା ମୂର୍ତ୍ତିସବୁରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏଇ ଫାଟକ ବାଟ ଦେଇ ବହୁଳ ହୋଇ ଉଠିଥିବା ଗଛଲତାର ଗହଳି ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱଭାବତଃ ଧ୍ୟାନମୁଦ୍ରାରେ ବସିଥିବା ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଏକ ବିରାଟ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖି ଆମେ ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇଗଲୁ । ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଅଣ୍ଟା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧୂଳି ଓ ଅଳିଆରେ ପୋତିହୋଇ ଯାଇଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ବିରାଟ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱଭାଗ ଏତେ ଉଚ୍ଚ ଥିଲା ଯେ ଜଣେ ଡେଙ୍ଗାଲୋକ ଠିଆହେଲେ ତା'ର ଡାହାଣ ହାତ ପାପୁଲିରେ କେବଳ ମୂର୍ତ୍ତିର କାନ୍ଧ ଛୁଇଁ ପାରିବ ।

ଏଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ସମୁଦାୟ ଅଞ୍ଚଳଟି ପୂର୍ବକାଳରେ ଏକ ବୁଦ୍ଧମଠ ଓ ତୀର୍ଥସ୍ଥଳ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ସ୍ଥାନ ପରି ଏଠାରେ ମଧ୍ୟ ସବୁମୂର୍ତ୍ତିର ନାକ ଭାଙ୍ଗିଛି । ଭାରତର ସର୍ବାଞ୍ଚଳରେ ପୂଜା ପାଉଥିବା ଦେବତା ଓ ଅନ୍ୟ ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ବିକୃତ କରିଦେବା ମୁସଲମାନଙ୍କର ଏକ ରୀତି ଥିଲା । ସ୍ଥାନୀୟ କିମ୍ବଦନ୍ତି କହେ କଳାପାହାଡ଼ର ଯୁଦ୍ଧବାଦ୍ୟ ଶୁଣି ଓଡ଼ିଶାର ସବୁ ଦେବତାଙ୍କର ନାକ ଖସିପଡ଼ିଥିଲା

ଏହିସବୁ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟରୁ କିଛି ସଂରକ୍ଷିତ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ମନେକଲି । ବିରାଟ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତିଟି ଏତେ ବଡ଼ ଯେ ତାହା ଘୁଞ୍ଚାଇ ହେବନି ; କିନ୍ତୁ ଫକନର୍ ନୌକା ଓ ଭାରୋତ୍ତୋଳନ ସରଞ୍ଜାମ ମଗାଇ ସେହି ମନୋରମ ଫାଟକ ଓ ସବୁଠାରୁ ଭଲ ମୂର୍ତ୍ତିରୁ ଅଧଡଜନ ନେଇ ଆସିପାରିଲେ । ଏସବୁ ଚାଉଳିଆଗଞ୍ଜ ପାଖର କେନାଲ୍ ନିକଟରେ ମୁଁ ଯେଉଁ ସର୍ବସାଧାରଣ ଉଦ୍ୟାନଟି କରିଥିଲି ସେଇଠାରେ ଅବସ୍ଥାପିତ କରାହେଲା ।

କଟକର ଏଇ ଉପକଣ୍ଠରେ ଶାସନବିଭାଗ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ରହନ୍ତି । ମୁଁ ଭାବୁଚି ସେଗୁଡ଼ିକ ଏବେ ବି ସେଠାରେ ଥିବ । ଉଦୟଗିରିର ସେ ପୁରାତନ ପବିତ୍ର ସ୍ଥଳୀରେ କୌଣସି ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଅନୁମତି ନଦେବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଉଚିତ ହୋଇଥାନ୍ତା; କିନ୍ତୁ ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ଅବହେଳିତ ଅବସ୍ଥାରେ ଜଙ୍ଗଲ ଓ ମାଟିରେ ପୋତି ହୋଇ ରହିଥିଲା । ସ୍ଥାନଟି ଅନେକାଂଶରେ ଅଗମ୍ୟ ଏବଂ କଟକର ସର୍ବସାଧାରଣ ଉଦ୍ୟାନଟି କେନ୍ଦ୍ରାଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ଥିବାରୁ ସେହି ଦୁର୍ମିଳ ଓ ସୁନ୍ଦର ପଦାର୍ଥଗୁଡ଼ିକର ପ୍ରଦର୍ଶନ ଓ ଗବେଷଣା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ସଂରକ୍ଷଣ ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରିବ । ତେଣୁ ନଷ୍ଟବିନିଷ୍ଟ କରିବା ଅଭିଯୋଗରୁ ମୁଁ ଏହିପରି ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କଲି । ବଙ୍ଗଳା ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ପତ୍ରିକା(୧୮୭୫ ର XLIV ସଂଖ୍ୟା ୧୯ ପୃଷ୍ଠା)ରେ ମୁଁ ସେ ସ୍ଥାନର ବହୁଚିତ୍ର ସହ ଟିକିନିଖି ବିବରଣୀ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲି ।

ଓଡ଼ିଶା ପୁରାତନ ମନ୍ଦିର, ଦୁର୍ଗ ଓ ମୂର୍ତ୍ତିରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ । ପୁରାତନ ଜଗତର ଏଇ ପ୍ରଦେଶରେ ମୋର ନ' ବର୍ଷର ରହଣି ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଏସବୁ ଅନେକ ବୁଲି ଦେଖିଚି, ଛବି ଆଙ୍କିଚି ଏବଂ ସେ ବିଷୟରେ ଏସିଆଟିକ୍ ସେସାଇଟିକୁ ଲେଖିଚି । ବର୍ତ୍ତମାନ(ଅନ୍ତତଃ ସେତେବେଳେ ଥିଲା) ଏହା ଭାରତର ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ ବ୍ରାହ୍ମଣଅଧ୍ୟୁଷିତ ଧର୍ମାନ୍ଧ ହିନ୍ଦୁଙ୍କର ପ୍ରଦେଶ । ସେ ସବୁର ସବିଶେଷ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ପାଇଁ ବହୁ ଜାଗା ଦରକାର । ତା'ଛଡ଼ା ସେସବୁ କ'ଣ ଜର୍ଣ୍ଣାଲ୍ ଅଫ୍ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଅଫ୍ ବେଙ୍ଗଲରେ ଲିଖିତ ହୋଇନାହିଁ କି ?

୧୮୭୬ ବର୍ଷଟି କୌଣସି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଘଟଣା ବିନା କଟିଗଲା । ନାନା ପ୍ରକାର କୌତୁହଳଜନକ କାମ ବାରମ୍ବାର ପଡୁଥିଲା । ମୋ ଭାଷା ଗବେଷଣା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସମୟ ପାଉଥିଲି । ମୋର ବଳକା ସମୟର ଅଧିକାଂଶ ଭାଗ ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣର ତୃତୀୟ ଖଣ୍ଡଟି ପାଇଁ ବ୍ୟୟ ହେଲା ।

୧୮୭୬ ଅପ୍ରେଲ୍ ୨୪ରେ ମୋର ଶେଷ ପିଲାଟି ଜନ୍ମ ହେଲା । ମୁଁ ସେ ସମୟରେ 'Revue des Deux mondes' ନାମକ ଏକ ଉପନ୍ୟାସ ପଢୁଥିଲି ଯାହାର ନାୟିକାର ନାମ 'ଏଞ୍ଜେଲେ' । ତେଣୁ ମୋ ପିଲାଟିର ନାମ ଦେଲି ଏଞ୍ଜେଲା । ତୋନେରେ କହିଲେ 'ଅତି କମନୀୟ ନାଁଟିଏ' (c'est un nomtre's gentil) ; କିନ୍ତୁ ପିଲାଟି ବଡ଼ ହେଲାପରେ ନିଜେ ଏ ନାଁଟି ଭଲପାଇଲା ନାହିଁ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବୋଧହୁଏ ଏପରି ନାମ ଅସାଧାରଣ । ମୋର ସ୍ତ୍ରୀ ତାଙ୍କର ଏଇ ଶେଷ ପ୍ରସୂତି ସମୟରେ ଅନେକ କଷ୍ଟ ପାଇଲେ

ଏବଂ ତାଙ୍କର ଘରକୁ ଯିବା ଦରକାର ବୋଲି ମୋତେ କୁହାଗଲା । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଟଟନ ନିକଟ କାର୍ଫେରେ ମୋ ଭାଇ ପିଅରସନ୍ ପାଖରେ ଥିବା ମୋର ତିନି ପୁଅଙ୍କ ସମସ୍ୟା ଜଟିଳତର ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଆମ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣକୁ କାହାକୁ ଘରକୁ ଯାଇ ସେ ସବୁ ସଜାଡ଼ିବା ଦରକାର ପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ ଆମେ କ୍ରମେ ଦୃଢ଼ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲୁ ଯେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କୁ ଘରକୁ ଯିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ମୋର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ମୋ ଯିବା ପକ୍ଷରେ ଅନୁକୂଳ ନଥିଲା ଏବଂ ସାର ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲ୍ ବଙ୍ଗଳା ଛାଡୁଥିବାରୁ ମୋର ଉନ୍ନତତର ସମ୍ଭାବନା ଆଶା କରୁଥିଲି । ରେଭେନ୍‌ସା ଛୁଟି ନେଇ ଯିବେ ବୋଲି କହୁଥିଲେ ଏବଂ ଜଣେ ନୂଆ ଲାଟଙ୍କ ଅମଳରେ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାରର ସୁଯୋଗ ପାଇ ପାରିଥାନ୍ତି । ସୁବିଧା ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏ ସମୟରେ ମୋର ଉପକାର ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନୁପସ୍ଥିତ ରହିବା ଚଳି ନଥାନ୍ତା । ତେଣୁ ୧୯୭୫ - ୭୭ର ଶୀତ ଋତୁରେ ମୁଁ ମୋର ଯୋଗାଡ଼ ଆରମ୍ଭ କଲି । ଛୋଟ ଝିଅଗୁଡ଼ିକ, ବିଶେଷକରି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଡ଼ଟି ଏପରି ଏକ ବୟସରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା ଯେଉଁଥିରେ କି ସେମାନେ ଆଉ ଭାରତରେ ରହିପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । ଆମକୁ ଅଲଗା କରିଦେବା ପାଇଁ ସବୁଶକ୍ତି ଆସି ଏକାଠି ହେଲେ । ଗଭୀର ମନକଷ୍ଟ ହେଲା । ଅଳ୍ପ କେତେ ଦିନ ବ୍ୟତୀତ ଅଠର ବର୍ଷ ଧରି ଆମେ କେବେ ଅଲଗା ହୋଇନଥିଲୁ । କିନ୍ତୁ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ପିଲାଙ୍କ ଭଲ ପାଇଁ ତାହା ଆମକୁ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

କିନ୍ତୁ ଆମର ଏହି କଷ୍ଟଦାୟକ ଯୋଗାଡ଼ଯନ୍ତ୍ରକୁ ମଝିରୁ ଆଉ ଏକ ସରକାରୀ ଘଟଣା ବାଧା ଦେଲା, ଯାହାକି ସବୁ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ସମୟରେ ଘଟେ । ୧୮୭୭ ଜାନୁୟାରୀ ପହିଲାଦିନ ବଡ଼ଲାଟ ଲର୍ଡ଼ ଲିଟନ ଦିଲ୍ଲୀଠାରେ ଏକ ବିରାଟ ସମ୍ମିଳନୀ କରିଥିଲେ । ଏଇଥିରେ ସବୁ କରଦ ରାଜ୍ୟର ରାଜା, ଜମିଦାର ଓ ଆଞ୍ଚଳିକ ଶାସକବର୍ଗ ହୀରକାଦି ରତ୍ନରାଜିଖଚିତ ପରିଚ୍ଛଦରେ ଭୂଷିତ ହୋଇ, ସୁନାଜରିଦିଆ ଆବରଣରେ ଆବୃତ୍ତ ହାତୀ, ଘୋଡ଼ା ପ୍ରଭୃତି ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ଏବଂ ସବୁ ପ୍ରକାର ସମ୍ଭବ ଚାକଚକ୍ୟରେ ମଣ୍ଡିତ ହୋଇ ବହୁ ଆଡ଼ମ୍ବରରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ବଡ଼ଲାଟଙ୍କ ଗହଣରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ସୈନ୍ୟ, ପରାମର୍ଶଦାତା, ବିଭାଗୀୟ ମୁଖ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟମାନେ ଥିଲେ । ତା' ସହିତ ମଧ୍ୟ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ସାମ୍ବାଦିକ ଓ ପୃଥିବୀ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଥିଲେ । ସେଇଠାରେ ଏକ ଗମ୍ଭୀର ପରିବେଶରେ ରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆ ଭାରତର ସାମ୍ରାଜ୍ଞୀ ରୂପେ ଘୋଷିତ ହେଲେ ।

ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆସିଲା ଯେ ଭାରତର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଞ୍ଚଳିକ ରାଜଧାନୀରେ ମଧ୍ୟ ଏହିପରି ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେଉ । ଅବଶ୍ୟ କଟକ ଏ ବିଷୟରେ ପଛେଇବା ପରି ନଥିଲା ।

ତେଣୁ ଏପରି ଏକ ବିରାଟ ତମ୍ବୁ ଠିଆ କରାଇବା ପାଇଁ ମୋତେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆସିଲା, ଯେଉଁଥିରେ ଉଚ୍ଚସ୍ତରର ହେଉ ବା ନିମ୍ନସ୍ତରର ହେଉ ନିମନ୍ତ୍ରିତ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ଥାନ ପାଇପାରିବେ । ତେଣୁ ଆମେ ଲାଗିପଡ଼ି ଦୁର୍ଗ ଆଗର ସମତଳ ଭୂମିରେ ବିରାଟ ଶିବିରଟିଏ ନିର୍ମାଣ କଲୁ । ତାହା ଖୁଣ୍ଟି ଓ କ୍ୟାନ୍‌ଭାସରେ ତିଆରି ହୋଇ ଲାଲ, ନୀଳ ଓ ଧଳା କନାରେ ଆବୃତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ତାଳବରଡ଼ା ଓ ସବୁଜପତ୍ରର ତୋରଣ ଦ୍ୱାରା ସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲା । ଉପରେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ପତାକା ଉଡୁଥିଲା । ଭିତରେ ଗୋଟିଏ ମଞ୍ଚ ଓ ଭଦ୍ରଲୋକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ଚୌକି ସଜା ହୋଇଥିଲା । ଚଟାଣରେ ପଡ଼ିଥିବା ବହଳ ଗାଲିଚାର ମଝିଆମଝି ପଟାଏ ରକ୍ତବର୍ଣ୍ଣର କନା ଲମ୍ବାଇ ଦିଆହୋଇଥିଲା । ମଞ୍ଚର ପଛ ଆଡ଼କୁ ମହିଳାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଗ୍ୟାଲେରି ଥିଲା । ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସାମରିକ ଅଭିନନ୍ଦନ ଦେଲେ । ରେଭେନ୍‌ସା ତାଙ୍କର ନୀଳ ଏବଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଣ୍ଣର ଉଇଣ୍ଡସର ପୋଷାକରେ ଏବଂ ଏହି ଲେଖକ ବିଚରା ସାଧାରଣ ସକାଳ ପୋଷାକରେ ମଞ୍ଚ ଉପରେ ବସିଥିଲୁ । ଗୋଟିଏ ପଟେ ବସିଥାନ୍ତି ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ରତ୍ନରାଜିରେ ଝଲମଲ କରୁଥିବା ସ୍ଥାନୀୟ ରାଜା, ମହାରାଜା ଓ ଜମିଦାରଗଣ, ଅନ୍ୟପଟରେ ୟୁରୋପୀୟ ଅଫିସର ଏବଂ ଉଭୟ ପଟର ପଛଆଡ଼କୁ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଦେଶୀୟ ଲୋକ ।

ତା'ପରେ ରାଣୀଙ୍କ ଘୋଷଣାପତ୍ର ପ୍ରଥମେ ଇଂରାଜୀ ଓ ପରେ ଓଡ଼ିଆରେ ପଢ଼ାଗଲା ଏବଂ ରାଜକୀୟ ତୋପ ସଲାମି (କିମ୍ବା ସେହିଭଳି ଆମେ ଯାହାକିଛି ଯୋଗାଡ଼ କରିଥିଲୁ) ଫୁଟାଗଲା । ଦେଶୀୟ ରାଜପୁରୁଷମାନେ ଜଣଜଣକରି ଉଠୁଥାନ୍ତି ଏବଂ ତାଙ୍କୁ, ପ୍ରଣାମ ଆଦାନପ୍ରଦାନ ପାଇଁ କମିଶନରଙ୍କ ନିକଟକୁ କଢ଼େଇ ନିଆଯାଉଥାଏ । ତା'ପରେ ଭୃତ୍ୟମାନେ ହାତରେ ଅତରଦାନୀ ଓ ଟ୍ରେରେ ଗୁଆର ଛୋଟ ପୁଡ଼ିଆମାନ ନେଇ ଘୂରି ବୁଲିଲେ ; ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜାଙ୍କୁ ଅତର ଓ ଗୋଲାପ ପାଣିରେ ଭଲ କରି ଛିଞ୍ଚାଯାଇ ଗୋଟିଏ ଗୁଆ ପୁଡ଼ିଆ ଦିଆଗଲା । ତା'ପରେ ଉତ୍ସବ ସରିଲା ଏବଂ ସମସ୍ତେ ବିଦାୟ ନେଲେ । 'ପର୍ବତାଞ୍ଚଳବାସୀ କିଙ୍ଗସ୍ ଅଫ୍ ଦି ଆମୋରାଇଟଗଣ' ସେମାନଙ୍କ ଛୋଟଛୋଟ ଅନୁଚର ଦଳଦ୍ୱାରା ବେଷ୍ଟିତ ହୋଇ ବାହାରିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ଅନୁଚର ସଂଖ୍ୟା ଆମେ ୧୦୦ରେ ସୀମିତ ରଖିଥିଲୁ ଯେଉଁଥିପାଇଁ କେତେକ ଅପମାନିତ ବୋଧ କରିଥିଲେ । ମୟୂରଭଞ୍ଜ ତାଙ୍କ ସହ ଏଥିରୁ ଆଣିଥିଲେ ୬୦୦ ଏବଂ ଅମାର୍ଜିତ ବେସୁରା ଧ୍ୱନିରେ ବଜାଉଥିବା ଆଉ ଦଳେ ବାଦ୍ୟକାର ।

ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳେ ସେଇ ଶିବିରରେ ଏକ ସାମାଜିକ ମିଳନୀ ହେଲା । ସେଥିରେ ଉଚ୍ଚ ୟୁରୋପୀୟ କର୍ମଚାରୀ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପତ୍ନୀମାନେ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଦେଶୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଯଥୋପଯୁକ୍ତ ସୌଜନ୍ୟ ଦେଖାଇଥିଲେ । ସେଇ ସମୟରେ ନାଚବାଲୀମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଆଗରେ ନାଚିଥିଲେ ଏବଂ ଅନୁନାସିକ ସ୍ୱରରେ ଦେଶୀ ସଙ୍ଗୀତ ଗାନ କରିଥିଲେ । ବହୁତ ରାତିଯାଏ ଏହିପରି କରି ସେମାନେ ଖୁବ୍ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲାପରି ବିଦାୟ ନେଲେ ।

ଏସବୁ କାମ ଓ ଆମର ଜିନିଷପତ୍ର ବନ୍ଧାବନ୍ଧି ସରିବା ମାତ୍ରେ ମୁଁ , ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ପାଞ୍ଚୋଟି ଝିଅଙ୍କ ସଙ୍ଗେ କଲିକତା ଗଲି ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଷ୍ଟିମରରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଇଂଲଣ୍ଡକୁ ବିଦାୟ ଦେଲି । ସମୟର ଏତେ ବ୍ୟବଧାନ ପରେ ମଧ୍ୟ ସେ ମୁହୂର୍ତ୍ତର ଗଭୀର ଦୁଃଖ ମୋର ମନେ ପଡ଼ିଯାଉଛି - ସେ ବିଷୟ କହିପାରୁନାହିଁ । କେତେଦିନ ପରେ ସମୁଦ୍ରପଥରେ ମୁଁ ମୋ ଶୂନ୍ୟ ଆବାସକୁ ଫେରିଆସିଲି ।

ଏ ଦୁଃଖର କିଛି ଲାଘବ ହେଲା ଯେତେବେଳେ କେତେ ସପ୍ତାହ ପରେ ରେଭେନ୍‌ସା ବୋର୍ଡ୍ ଅଫ୍ ରେଭେନ୍ୟୁର କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲେ ଏବଂ ମୁଁ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଓଡ଼ିଶା ଡିଭିଜନର କମିଶନର ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ ତୁଲାଇବା ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲି । ଏହି ପଦୋନ୍ନତି ଫଳରେ ମୋତେ ପ୍ରାୟ ବାର୍ଷିକ ୮୦୦ ପାଉଣ୍ଡ ଅଧିକ ମିଳିଲା ଏବଂ ମୋର ଦରମା ବାର୍ଷିକ ହାରାହାରି ୩୦୦୦ ପାଉଣ୍ଡ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ମୋର ଦେୟ ଥିଲା ବହୁତ ଏବଂ ତା' ସାଙ୍ଗକୁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ଆଠଟି ସନ୍ତାନଙ୍କ ଖର୍ଚ୍ଚ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତିନୋଟି ପୁଅଙ୍କ ଶିକ୍ଷାଖର୍ଚ୍ଚ ଗୁରୁଭାର ହୋଇ ଉଠିଲା । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଦ୍ଧା ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଇଁ ବାର୍ଷିକ ୧୦୦ ପାଉଣ୍ଡ ଖର୍ଚ୍ଚ ପଡୁଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଏବେ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହୁତ ବେଶି ବଢ଼ିଗଲା । ଅଳ୍ପସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ପାଇଁ ବାର୍ଷିକ ହାରାହାରି ୨୦୦ ପାଉଣ୍ଡ କରି ଖର୍ଚ୍ଚ ଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କମିଶନର ଭାବରେ ମୋତେ ଅନେକ ଅତିଥିଚର୍ଯ୍ୟା କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା ଏବଂ ସବୁପ୍ରକାର କାମରେ ମୋର ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଅଧିକ ଚାନ୍ଦା ଦେବା କଥା । ତେଣୁ ମୋ ରୋଜଗାର ମୋ ଉପରେ ଥିବା ଆର୍ଥିକ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି କାମ ଦେଲାନାହିଁ ।

ଯାହାହେଉ ଏ ପଦୋନ୍ନତି ଅନେକ ନୂଆନୂଆ ପ୍ରକାର କାମ ଯୋଗାଇ ଦେଇ ବହୁ ଉପକାର କଲା । କଟକ, ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ୱର ଏ ତିନି ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟରମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୋ ଆଦେଶାଧୀନ ହେଲେ । ତା' ଛଡ଼ା ମୁଁ ମୋ ପଦାଧିକାର ବଳରେ

କରଦରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହେଲି । ଅନ୍ୟ କଥାରେ ଓଡ଼ିଶାର ପଶ୍ଚିମକୁ ଥିବା ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳବାସୀ ସତରଟି ଛୋଟ ରାଜନ୍ୟଙ୍କର ମୁଁ ହେଲି ଏକରକମ ପରିଚାଳକ (Bear leader) । ଯେତେଦୂର ମନେହୁଏ ଏଇ ଲୋକମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବିଶେଷ କିଛି କହିନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ କିଛି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣନା ବୋଧହୁଏ ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ ହୋଇପାରେ ।

୧୮୦୩ ରେ ଇଂରେଜମାନେ ମାଦ୍ରାଜରୁ ଦୁଇ ରେଜିମେଣ୍ଟ ଦେଶୀୟ ସୈନ୍ୟସହ ଆସି ଓଡ଼ିଶା ଅଧିକାର କଲାବେଳେ ମରହଟ୍ଟାମାନେ ପଶ୍ଚିମର ଏହି ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ପଳାଇଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଭୌଗୋଳିକ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ପର୍କରେ ସେତେବେଳେ ଆମର ଧାରଣା ଏତେ କମ୍ ଥିଲା ଯେ, ଏହି ଛୋଟବାହିନୀର ଅଧିନାୟକ କର୍ଣ୍ଣେଲ ହାରକୋଟ ସେମାନଙ୍କ ଅନୁଧାବନ କରିବାକୁ ସାହସ କଲେ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଅସୁବିଧା କିଛି ରହିଲା ନାହିଁ ; କାରଣ ସେମାନେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ଆସାଏଠାରେ ପହଞ୍ଚି ସାର୍ ଆରଥର ୱେଲେସଲିଙ୍କ ହାବୁଡ଼ରେ ପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଜାତିର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାଜୟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ । ପରେ ପଚରାଉଚୁରା କରି କର୍ଣ୍ଣେଲ ହାରକୋଟ ଏବଂ ଚିଫ୍ କମିଶନର ମେଲଭିଲ୍ ଏହି ସବୁ ନିଘଞ୍ଚ ଜଙ୍ଗଲ ମଧ୍ୟରେ ଖଣ୍ଡେଖଣ୍ଡେ ଛୋଟଛୋଟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଶାସନ କରୁଥିବା ସ୍ୱାଧୀନ ବା ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱାଧୀନ ଶାସକମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥିତି ସମ୍ପର୍କରେ ଜାଣିପାରିଲେ । ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ପର୍କରେ ବୁଝିନପାରି ଏବଂ ପ୍ରକୃତ ଅବସ୍ଥାଠାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବୋଲି ମନେକରି ହାରକୋଟ ଓ ମେଲ୍‌ଭିଲ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କ ତରଫରୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କ ସହ ବନ୍ଧୁତ୍ୱମୂଳକ ସନ୍ଧିଚୁକ୍ତି କଲେ, ଯାହାଫଳରେ ସେମାନେ କେବଳ ଏକ ପେସକସ୍ ବା ଅଳ୍ପ କିଛି ବାର୍ଷିକ କର ଦେଇ ସେମାନଙ୍କ ସ୍ଥିତି ବଜାୟ ରଖିଲେ । ଏହି କ୍ଷୁଦ୍ରାତିକ୍ଷୁଦ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜାଙ୍କ ସହ ହୋଇଥିବା ଚୁକ୍ତିରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧଘୋଷଣା ନ କରିବା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି, ତାହା ପଢ଼ିଲେ ଜଣେ ନ ହସି ରହିପାରିବ ନାହିଁ । ଯେପରିକି ଡାଆଁଶଟିଏ ହାତୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ନ କରିବା ପାଇଁ ଶପଥ ନେଉଛି । ପରେ ଏହି ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ଆମେ ଯେତେବେଳେ ସବୁ ଜାଣିପାରିଲୁ, ସେତେବେଳେ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଜା ଭାବେ ଏମାନଙ୍କ ସହ ଚୁକ୍ତିକରି କି ଭୁଲ୍ ହେଲା ତାହା ଜଣାପଡ଼ିଲା । ପରେପରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିବା ଦଲିଲପତ୍ରର ସଯତ୍ନ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଫଳରେ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ଏହିସବୁ ପାର୍ବତ୍ୟ ରାଜାମାନେ ବହୁ ପୂର୍ବକାଳରୁ ଓଡ଼ିଶା ରାଜାଙ୍କ

ଅଧୀନରେ କେବଳ ସାମରିକ ସେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଭୂମିଲାଭ କରି ସାମନ୍ତରାଜା ରୂପେ ରହି ଆସିଥିଲେ । ଏହା ସେମାନେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଖୋଲାଖୋଲି ସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି । ସେମାନେ କହନ୍ତି - ''ଆମେ ଏହା ଠିକ୍ ଜାଣୁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତି ; କିନ୍ତୁ ଯଦି କଲନେଲ୍ ହାରକୋଟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସଦୟ ହୋଇ ଆମକୁ ସ୍ୱାଧୀନ ଶାସକର ପଦବୀ ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି, ତେବେ ତାଙ୍କର ସେ ଭ୍ରାନ୍ତି ଦୂର କରିବାକୁ ଯିବା ଆମର କାମ ନୁହେଁ ।'' ଏହି ସନ୍ଧିଚୁକ୍ତି ସତ୍ତ୍ୱେ ପେସକସ୍ ବା ଦେୟ ପରିମାଣ ଯଦି ବୃଦ୍ଧି କରାନଯାଏ, ତେବେ ସେମାନଙ୍କ ସାମନ୍ତରାଜା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ସେମାନେ ସ୍ୱଇଚ୍ଛାରେ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେବେ । ତା'ପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଶା କମିଶନରଙ୍କର ସାଧାରଣ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ରଖି ଦିଆଗଲା । ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ, ପରିଚାଳିତ ଓ ପଦୋନ୍ନତି ଦେବାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ମିଳିଲା ।

ତା' ସଙ୍ଗେ ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ କିଛି ଅଧିକାର ଦିଆଯାଇ ନଥିଲା । ସନ୍ଧିଚୁକ୍ତି ଅନୁସାରେ ସରକାର କ୍ଷମତା ପ୍ରୟୋଗରୁ ନିଜକୁ ବଞ୍ଚିତ କଲେ ଏବଂ ଯାହା ନିଜର ନାହିଁ, କମିଶନରଙ୍କୁ ତାହା ଅର୍ପଣ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ କୁହାଗଲା ଯେ, ସେ ତାଙ୍କ ନୈତିକ ପ୍ରଭାବ ପକାଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଠିକ୍ ପଥରେ ରଖନ୍ତୁ । ଏହା୍ ଏକ ଅଜବ ସମସ୍ୟା ଏବଂ ଏହାର କିପରି ସମାଧାନ କରାଗଲା ତାହାହିଁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ବିଷୟ । ଭାରତକୁ ଆମେ କିପରି ଶାସନ କରୁ ଏହା ତାହାର ଅନ୍ୟଏକ ନିଦର୍ଶନ । ପ୍ରଥମେ ଭାରତ ସରକାର କେତେକ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରି ପଠାନ୍ତି । ଏସବୁ ନିୟମକାନୁନ୍‌କୁ ସେମାନେ ଗ୍ରହଣ କରୁଛନ୍ତି କି ନା ସେ ବିଷୟ ସେମାନଙ୍କୁ ପରାଯାଏ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କୁ କେବଳ ଜଣାଇ ଦିଆଯାଏ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହି ସବୁ ନିୟମ ଲାଗୁ କରାହେବ । ସେସବୁ କିପରି ଲାଗୁ ହେବ ତାହା କୁହାଯାଇ ନଥାଏ; କିନ୍ତୁ ଆମ ବେଳକୁ ଆମେ ଜାଣିଯାଇଥିଲୁ ଯେ ଏ ରାଜାମାନେ କେତେ କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଶକ୍ତିହୀନ ଏବଂ ସେମାନେ ଜାଣିଥିଲେ ଆମେ କେତେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କୁ କିପରି ବଶ କରାଯିବ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠାଇବାର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଏହି 'କିପରି'ର ନମୁନା ମିଳିଗଲା । ଏହି ନିୟମାବଳୀ ପ୍ରୟୋଗ କରାଯିବାର ଅଳ୍ପ କିଛିଦିନ ପରେ ଘଟିଥିବା ଘଟଣାରୁ । ଏହି ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଜଣ - ଅନୁଗୁଳ ଓ ବାଙ୍କୀ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ବହୁଦିନ ଧରି ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ପୀଡ଼ନ ପରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କୁ ମାନିବାକୁ ଅସ୍ୱୀକାର କଲେ । ଏପରିକି ଅନୁଗୁଳ ବିଦ୍ରୋହ କରିବାପାଇଁ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ସୈନ୍ୟଦଳ ଗଢ଼ିବାରେ ମଧ୍ୟ ଆଗେଇ ଗଲା ।

ଏହାପରେ ଅଳ୍ପ କେତେଜଣ ସିପାହୀଙ୍କୁ ଅନୁଗୁଳ ପଠାହେଲା, ରାଜାଙ୍କୁ ଧରିଆଣି କଟକ ଜେଲ୍‌ରେ ଛାଡ଼ିଦିଆଗଲା । ସେଠାରେ ତାଙ୍କର ନିଶ୍ଚିତ ପାଗଳାମିର ଲକ୍ଷଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ଏବଂ ଅତିଶୀଘ୍ର ସେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କଲେ । ଅନୁଗୁଳ ରାଜ୍ୟକୁ ଖାସ କରିଦିଆହେଲା ଏବଂ ସେହିଦିନଠାରୁ ଜଣେ ଇଂରେଜ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଲା । ବାଙ୍କୀର ମଧ୍ୟ ସେଇ ଅବସ୍ଥା ହେଲା । ତାକୁ ମଧ୍ୟ ଖାସ କରିଦିଆହେଲା ।

ଏହିସବୁ ବାସ୍ତବ ଶିକ୍ଷାକୁ ଆଗରେ ରଖି ଅନ୍ୟ ରାଜାମାନେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି । ୧୮୭୭ରେ ମୁଁ ଦାୟିତ୍ୱ ନେଲାବେଳେ ପ୍ରଚଳିତ ପରମ୍ପରା ନିମ୍ନୋକ୍ତ ପ୍ରକାରେ ଥିଲା । ରାଜାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ସାଧାରଣ ଶାସନ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରଜା ଯଦି ରାଜାଙ୍କ କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟ ଯୋଗୁଁ କଷ୍ଟରେ ପଡ଼ିବାର ଅନୁଭବ କରନ୍ତି, ତେବେ କମିଶନରଙ୍କ ପାଖରେ ଆପତ୍ତି କରିପାରୁଥିଲେ । କମିଶନର ରାଜାଙ୍କୁ କୈଫିୟତ୍ ମାଗୁଥିଲେ ଏବଂ ବିଚାର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରି ସେହି ବିଚାର ରାଜାଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଉଥିଲେ । ରାଜା ଯଦି ତାହା ନ ମାନନ୍ତି ତେବେ କ'ଣ ହେବ କେହି ଜାଣୁନଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ଏହା - ବେଶ୍ ଜଣାଥିଲା ଯେ ସେ ଅମାନ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ । ସେ କଥା ରାଜାମାନେ ଭଲ କରି ବୁଝୁଥିଲେ । ଏହାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା 'ନୈତିକ ପ୍ରଭାବ' । ସଙ୍ଗୀନ ଦେଖାଇ କରାଗଲେ, ତାହା ହେଲା ଏକ ଶକ୍ତି ପ୍ରଦର୍ଶନ । ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜାଙ୍କର ଜଣେ ମନ୍ତ୍ରୀ ଥାଆନ୍ତି । ଏହା ହେଉଛି ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ଏକ ଦେଶୀୟ ପଦବୀ, ଆଦିମ କାଳରୁ ଅତି ପ୍ରାଚୀନ ହିନ୍ଦୁ ନୀତିଶାସ୍ତ୍ରମାନଙ୍କରେ ରାଜାଙ୍କ ଛଡ଼ା ଏହି ମନ୍ତ୍ରୀ ବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ଉପଦେଷ୍ଟା (୧) ଙ୍କ ନାମୋଲ୍ଲେଖ ମିଳେ । ଯେଉଁ ରାଜା ମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଅମାନ୍ୟ କରେ ତା' ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅତି ଭୟଙ୍କର ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଦଣ୍ଡବିଧାନ କରାଯାଏ । ରେଭେନ୍‌ସା ଓ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବାଧିକାରୀମାନେ ଅନେକଗୁଡ଼ାଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନେ ନିଜେ ଠିକଣା କରିଦେଇଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବାକୁ ପ୍ରରୋଚନା ଦେଉଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ୍ ଅଞ୍ଚଳର ଅଧିବାସୀ ହୋଇଥିବା ଏବଂ ଆମର ବିଭିନ୍ନ କୋର୍ଟ ଓ ଅଫିସ୍‌ରେ କାମ କରୁଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ବାଛିବା ଫଳରେ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କ ଦରବାର ସହ ସଂଯୋଗ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଏପରି ଲୋକ ନିଯୁକ୍ତ କରୁଥିଲେ ଯେଉଁମାନେ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କୁ ଠିକ୍ ବାଟରେ ରଖିବାକୁ ସକ୍ଷମ । ଲୋକଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦେବାର ଅଧିକାର ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କାଢ଼ି ନିଆଗଲା । କାରଣ ଦେଖାଗଲା ଯେ ସେ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ

ଆଧୁନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ଅନୁକୂଳ ନୁହେଁ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ ନୈଷ୍ଠିକ ହିନ୍ଦୁ ହୋଇଥିବାରୁ - ଯଦିଓ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ମୂଳତଃ ଅଣଆର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆଦିବାସୀ' - ସେମାନେ ଗୋରୁମାରିବାକୁ ଅତି ଘୃଣ୍ୟ ଅପରାଧ ଓ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ପାଇବାଯୋଗ୍ୟ ଅପରାଧ ବୋଲି ବିଚାରୁଥିଲେ । କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ୟ ନରବଳି ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ତେଣୁ କମିଶନର ସବୁ ହତ୍ୟା ଅପରାଧଗୁଡ଼ିକୁ ବିଚାର କରୁଥିଲେ । ଯଦି କାହାକୁ ଫାଶୀଦଣ୍ଡ ମିଳୁଥିଲା ସେ ଆଦେଶ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେବାପାଇଁ ସରକାରଙ୍କ ପାଖକୁ ଆସୁଥିଲା ।

ଏହିସବୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ ବୃହତ୍ କେନ୍ଦୁଝରରେ ନରବଳି ପ୍ରଥା ବଞ୍ଚିରହିଥିବାର ଏକ କୌତୂହଳପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା । ଅତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ପ୍ରଥା ଥିଲା ଯେ ବହୁସମୟବ୍ୟାପୀ ଜଟିଳ ଅଭିଷେକ ଉତ୍ସବରେ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥଳରେ ରାଜାଙ୍କ ଆଗକୁ ଜଣେ ଲୋକକୁ ଅଣାଯାଏ । ରାଜା ଗୋଟିଏ ଖଣ୍ଡା ବାହାର କରି ତାକୁ ହାଣିଦିଅନ୍ତି । କ୍ଷତିପୂରଣ ସ୍ୱରୂପ ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଉତ୍ତରାଧିକାରୀଙ୍କୁ ନିଷ୍କର ଭୂମି ଦିଆଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଉପରୋକ୍ତ ନିୟମମାନ୍ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ହେବା ପରେ ପ୍ରଥମକରି ଯେତେବେଳେ କେନ୍ଦୁଝର ସିଂହାସନରେ ଜଣେ ରାଜାଙ୍କର ଅଭିଷେକ ହେଲା ସେହି ଉତ୍ସବରେ କମିଶନର ଉପସ୍ଥିତ ଥାଇ ଉତ୍ସବରେ ସେହି ଅଂଶକୁ ବନ୍ଦ କରାଇଲେ । ଯୁବକ ରାଜା, ତାଙ୍କର ସମଗ୍ର ପରିବାର ଓ ଦରବାର ତରଫରୁ ଖୁବ୍ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା ; କିନ୍ତୁ କମିଶନର ନିଜ ଆଦେଶରେ ଦୃଢ଼ ରହିଲେ । ବହୁ ଆଲୋଚନା ପରେ ଏହିପରି ସ୍ଥିର କରାଗଲା ଯେ ଲୋକଟିକୁ ପୂର୍ବପରି ରାଜାଙ୍କ ଆଗକୁ ଅଣାଯିବ । ରାଜା ଖଣ୍ଡାକୁ କୋଷମୁକ୍ତ କରି ଲୋକଟି ଉପରକୁ ଉଞ୍ଚାଇବେ । ସେ ମଲାପରି ତଳେପଡ଼ିଯିବ ଏବଂ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ଅନୁଚରମାନେ ତାକୁ ବୋହି ନେଇଯିବେ । ତା'ପରେ ସେ ଲୋକ ରାଜ୍ୟରୁ ବାହାରିଯିବ ଏବଂ ଆଉ ରାଜାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯେପରି କେବେ ନ ଆସେ ଏବଂ ରାଜାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟି କେବେ ତା' ଉପରେ ନ ପଡ଼େ ସେଥିପ୍ରତି ବରାବର ସଜାଗ ରହିଥିବ । ତାକୁ ବାସ୍ତବ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମୃତ ବୋଲି ଧରିନିଆଯିବ । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ସମସ୍ତେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ କିମ୍ବା ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବାପରି ମନେହେଲା ।

ସର୍ବମୋଟ ରାଜା ଥିଲେ ସତରଟି ; ସେମାନଙ୍କ ରାଜ୍ୟର ଆୟତନ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ଉତ୍ତରକୁ ଥିବା ମୟୂରଭଞ୍ଜ (ବେଳେବେଳେ ଭୁଲ୍‌କ୍ରମେ ମୋହରଭଙ୍ଗ Mohar bhunge ବୋଲି ଲେଖା ଯାଉଥିଲା) ଓ କେନ୍ଦୁଝର ଥିଲା ଖୁବ୍ ବଡ଼, ବୋଧହୁଏ କ୍ଷେତ୍ରଫଳରେ ପ୍ରାୟ ୩୦୦୦ ବର୍ଗମାଇଲ, ମଧ୍ୟାଞ୍ଚଳରେ ଥିବା ଢେଙ୍କାନାଳ ଥିଲା ପ୍ରାୟ

୨୦୦୦ ବ:ମା: । ଅନ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଖୁବ୍ ଛୋଟ । ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଦୁଇଟି ଯଥା ବଡ଼ମ୍ବା ଓ ତିଗିରିଆ ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷେ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ମାତ୍ର ଦୁଇଡଜନ କରି ଗ୍ରାମକୁ ନେଇ ଗଠିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକଟିର କିନ୍ତୁ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ସୁରକ୍ଷିତ ରାଜବସତି (ବଡ଼ ବା ଦୁର୍ଗ ବୋଲି କଥିତ) ଏବଂ ଏହି କାରଣରୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସମୂହ ଭାବରେ କୁହାଯାଉଥିଲା ଗଡ଼ଜାତ ବା ଦୁର୍ଗସମୂହ ।

ମୁଁ ଦାୟିତ୍ୱ ନେବାର ଅଳ୍ପ କେତେଦିନ ପରେ ଏହିପରି ଏକ ଗଡ଼ଜାତରେ ଗୋଟିଏ ଘଟଣା ଘଟିଲା । ଦଶପଲ୍ଲାର ରାଜା ସେହି ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସବୁଠାରୁ ନିକୃଷ୍ଟତମ ବ୍ୟକ୍ତି । ସେ ଜଣେ ବିବାହିତା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ - ତାଙ୍କରି ଜଣେ ପ୍ରଜାର ସ୍ତ୍ରୀ ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ । ସେ ତାକୁ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ନେଇଆସିଲେ ଏବଂ ତା' ସ୍ୱାମୀ ପ୍ରତିବାଦ କଲାରୁ ତାକୁ ଦଶପଲ୍ଲା ରାଜ୍ୟ ବୋଲାଉଥିବା ଦଶ ବର୍ଗମାଇଲ ମଧ୍ୟରୁ ନିର୍ବାସିତ କରିଦିଆ ଗଲା ଏବଂ ଯଦି ଫେରେ ତେବେ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବାର ଧମକ ଦିଆଗଲା । ସେ ଗୃହହୀନ ହୋଇ ଘୂରିବୁଲିଲା । ତା'ର ଘର ଓ ଘରେ ଥିବା ସମସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରି ନିଆଗଲା ; କିନ୍ତୁ ଏପରି ବୁଲୁବୁଲୁ ସେ ଲୋକଟି ଦଶପଲ୍ଲାର ଶ୍ରୀଛାମୁଙ୍କ ଭୟକରୁ ନଥିବା କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସିଲା । ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଲେ ଯେ ସେ ନିର୍ଭୟରେ ଯାଇଁ ତା ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସମ୍ପତ୍ତି ଦାବୀ କରୁ ଏବଂ ଯଦି ସେସବୁ ତା'କୁ ଫେରସ୍ତ ଦିଆନଯାଏ ତେବେ କଟକ ଯାଇ ବଡ଼ ସାହେବଙ୍କ ଆଗରେ ଅଭିଯୋଗ କରୁ । ତେଣୁ ସେ ସାହସ ସଂଚୟ କରି ଦଶପଲ୍ଲା ଗଲା ; କିନ୍ତୁ ସେ ପହଞ୍ଚିବାକ୍ଷଣି ରାଜାଙ୍କ ଆଦେଶକ୍ରମେ ଗିରଫ ହୋଇ ଗଡ଼କୁ ନିଆଗଲା । ଲୁଗା କାଢ଼ି ତା ଦେହସାରା ଉତ୍ତପ୍ତ ଲୁହାବାଡ଼ିରେ ଦାଗ ଦିଆଗଲା । ସେ ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୋଇ ଯିବାପରେ ତା'ର ଅଜ୍ଞାନ ଶରୀରକୁ ନେଇ ନଦୀ ତୀରରେ ବାଲିରେ ପକାଇ ଦିଆଗଲା । ଯାହାହେଉ ରାତିରେ ତା'ର କେତେଜଣ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଗୋପନରେ ଆସି ତାକୁ ଡଙ୍ଗାରେ ପକାଇ କଟକ ନେଇ ଆସିଲେ । ସେ ଡାକ୍ତରଖାନରେ ରହି ଆରୋଗ୍ୟ ହେଲା । ତା'ପରେ ସେ ମୋ ପାଖକୁ ଆସି ତା' କାହାଣୀ ଶୁଣାଇ ପିଠି ଓ ଜଘଂରେ ଲମ୍ବକଳାଦାଗ ସବୁ ପୂରିଥିବାର ଦେଖାଇଲା ।

ଏହି ଘଟଣାଟି ଥିଲା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଚୂଡ଼ାନ୍ତ ଅତ୍ୟାଚାରମୂଳକ । ତେଣୁ ମୁଁ ଠିକଣା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କଲି । ମୁଁ ରାଜାଙ୍କୁ ପଦଚ୍ୟୁତ କରାଇ ପଦଚ୍ୟୁତି ଆଦେଶନାମାକୁ କେତେକ ଦେଶୀୟ ପୋଲିସ୍ ଗାର୍ଡ଼ଙ୍କ ଗହଣରେ ପୋଲିସ୍ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ପୁଲ୍‌ଙ୍କଦ୍ୱାରା ପଠାଇଲି । ପୋଲିସ୍‌କୁ କୁହାଯାଇଥିଲା ସେ ରାଜାଙ୍କୁ

କହିବେ ଯେ, ସେ ଯଦି ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରତିରୋଧ କରନ୍ତି କେବେ ମୁଁ କଟକରୁ ସିପାହୀ ରେଜିମେଣ୍ଟ ପଠାଇବି । ରାଜା ଟିକିଏ ଅବାଧ୍ୟ ହେଲେ ; କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ଶ୍ରୀ ପୁଲ୍‌ଙ୍କୁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ ଯେ, ଅଭିଯୋଗକାରୀ ମିଛ କହୁଛନ୍ତି ଏବଂ ସେ ନିଜେ କଟକ ଆସି ମୋତେ ସବୁ ବିଷୟ ବୁଝାଇଦେବେ । ଏହି ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଲୋକର ସାକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଅଣାଗଲା ଏବଂ ରାଜା ଆସିବା ପରେ ମୁଁ ଯଥାବିଧି ମକଦ୍ଦମାଟିର ବିଚାର କଲି । ରାଜାଙ୍କର ଦୋଷ ଓ ସେଥିରେ ତାଙ୍କ ମନ୍ତ୍ରୀ ଓ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ସମ୍ପୃକ୍ତି ପରିଷ୍କାର ପ୍ରମାଣିତ ହେଲା । ଶାସନ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ମୁଁ ଜଣେ ବିଶ୍ୱାସୀ ଲୋକଙ୍କୁ ପଠାଇଲି ଏବଂ ଦେୱାନ ଓ ପ୍ରଧାନ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ବରଖାସ୍ତ କରିଦେଲି । ବିଚାର ସମୟରେ ଜଣାପଡ଼ିଲା ଯେ ଗତ କେତେଦିନ ଧରି ରାଜାଙ୍କ ଶାସନ ଅତି ବଦନାମ ଓ ଦୋଷଦୁଷ୍ଟ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ତେଣୁ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ କଟକରେ ଅଟକାଇ ରଖି ସରକାରଙ୍କୁ ଲେଖି ପରାମର୍ଶ ଦେଲି ଯେ, ରାଜାଙ୍କୁ ପଦଚ୍ୟୁତ କରାଇ ତାଙ୍କ ନାବାଳକ ପୁଅ ସାବାଳକ ହୋଇ ରାଜା ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସନ ଜଣେ ଇଂରେଜ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉ । ମୁଁ ସେ ବ୍ୟକ୍ତିର ଅତୀତ ଇତିହାସ ମଧ୍ୟ ଦେଇଥିଲି, କିପରି ମୋର ପୂର୍ବବର୍ତ୍ତୀ କମିଶନରମାନେ ତାଙ୍କ ମନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି ଏବଂ କିପରି ସେ ବାରମ୍ବାର ସେମାନଙ୍କ ଚେତାବନୀକୁ ବେଖାତିର କରିଛନ୍ତି, ତାହାସବୁ ଦର୍ଶାଇଲି । ତାଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାର ଫଳରେ ସାଧାରଣ ବିଶୃଙ୍ଖଳା, ଶାସନଗତ ତ୍ରୁଟି, ପ୍ରଜାଙ୍କ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବିଷୟ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଇଥିଲି । ରାଜା ଭୀତତ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେ ଥିଲେ ବିରାଟ ମୋଟା, କଳା, କୁତ୍ସିତଦର୍ଶନ ଏକ ପଶୁ । ଭୀତ ହେବା ଫଳରେ ତାଙ୍କ ଚେହେରା ପ୍ରାକୃତିକ ଅବସ୍ଥାରୁ ଆହୁରି କଦାକାର ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସେ ମୋ ଘରକୁ ଆସି ମୋ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିଗଲେ । ପଗଡ଼ିକୁ ଚିରିପକାଇ ମୋ ପାଦକୁ ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟାକଲେ ଏବଂ ଏପରି ଚିତ୍କାର ଓ ବୋବାଳି କଲେ ଯେ ମୋତେ ଚାକରମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କୁ ବାହାର କରିଦେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ଭୟରେ ସେ ସେହି ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଙ୍କୁ ଖଲାସ କରିଦେଲେ, ଅଳଙ୍କାରରେ ସଜ୍ଜିତ କରି ତାକୁ ତା' ସ୍ୱାମୀକୁ ଫେରାଇ ଦେଲେ, ବଡ଼ ଥଳିରେ ଥଳିଏ ଟଙ୍କା ଦେଲେ ଏବଂ ଦସ୍ତଖତ ମୋହର ପ୍ରଭୃତି ଦେଇ ଖଣ୍ଡେ ବଡ଼ ଜମିର ପଟା ସବୁଦିନ ପାଇଁ ନିଷ୍କର ରୂପେ ତାକୁ ଦେଲେ ।

ସରକାର ମୋର ପରାମର୍ଶ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ ଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ସନ୍ଦେହ କଲେ କି ସେ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ପଦଚ୍ୟୁତ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ କ୍ଷମତା ଅଛି କି

ନା । ମୋର ସେପରି କିଛି କ୍ଷମତା ଥିଲା ବୋଲି ମୁଁ ମନେ କରୁନାହିଁ; କିନ୍ତୁ ଏ ସାମୟିକ ପଦଚ୍ୟୁତି ସବୁଦିନର ପଦଚ୍ୟୁତି ପରି ମୋର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସିଦ୍ଧ କଲା । କଲିକତାରେ ଥିବା ରେଭେନ୍‌ସାଙ୍କ ସହ ପରାମର୍ଶ କରିବାରୁ ସେ ପ୍ରଦଚ୍ୟୁତି ବିରୋଧରେ ମତ ଦେଲେ; କିନ୍ତୁ ସ୍ୱୀକାର କଲେ ଯେ ସେ ବଦମାସ ସମୁଚିତ ଦଣ୍ଡ ପାଇବାଯୋଗ୍ୟ । ଫଳତଃ ଆଦେଶ ହେଲା ଯେ ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରକୃତରେ ପଦଚ୍ୟୁତ କରାଯିବ ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ କିଛିଦିନ୍ ପାଇଁ ସେ ରାଜ୍ୟଶାସନରୁ ଅବ୍ୟାହତି ପାଇ ରହିବେ । ସେ କେତେଦିନ ରାଜ୍ୟ ମୋ ଦ୍ୱାରା ପଠାଯାଇଥିବା ଲୋକଙ୍କ ହାତରେ ରହିବ । ରାଜାଙ୍କୁ କଠୋର ଭର୍ତ୍ସନା ଦିଆଗଲା ଯେଉଁଥିରେ ସେ ଟିକିଏ ଦୁଃଖିତ ମଧ ହେଲେ ନାହିଁ । ତାଙ୍କୁ ଧମକ ଦିଆଗଲା ଯେ 'ଆରଥରକୁ' ତାଙ୍କୁ ପଦଚ୍ୟୁତ କରାଯିବ, ବନ୍ଦୀ ମଧ କରାଯାଇପାରେ ।

ଏହିପରି ଅନେକ ରାଜାଙ୍କ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହିସବୁ ଧମକ ବା ଭର୍ତ୍ସନା ନିଷ୍ଫଳ, କାରଣ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ କଅଣ ଆଶା କରାଯାଏ ତା ବୁଝିବା ପାଇଁ ବୁଦ୍ଧି ସେମାନଙ୍କର ନାହିଁ । ସେମାନେ ଥିଲେ ରୁକ୍ଷ, ଜଙ୍ଗଲୀ, ଅଶିକ୍ଷିତ ଜୀବ, ବାସ୍ତବରେ କେବଳ ବର୍ବର । ଅନ୍ୟ କେତେକ ଥିଲେ ଅଧିକ ବୁଦ୍ଧିମାନ ଓ ଶିକ୍ଷିତ । ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟଙ୍କ ଗସ୍ତଦ୍ୱାରା ଅନେକ ମଙ୍ଗଳ ହେଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ ସେ ରାଜାମାନଙ୍କର ଦରବାର ଓ ଅଫିସ୍ ସବୁ ବୁଲି ଦେଖନ୍ତି, ନିନ୍ଦା ବା ପ୍ରଶଂସା ଯାହା ଯେଉଁଠି ଦରକାର କରନ୍ତି, ଉନ୍ନତି କରିବା ସମ୍ପର୍କରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଅନ୍ତି । ଏହିପରି ଭାବରେ ସେଠା ଲୋକଙ୍କ ସାଂସ୍କୃତିକ ସ୍ତରର ଅନୁରୂପ ମୋଟାମୋଟି ଧରଣର ଏକ ଶାସନସଂସ୍ଥା ଖପାଇ ଦିଆଯାଇ ଚାଲୁ ରଖାଗଲା । ଜଙ୍ଗଲବାସୀ ଆଦିମ ଲୋକଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚ କୃଷ୍ଟି ଅନୁଯାୟୀ ଶାସନ କରି ହେବନାହିଁ ବୋଲି ଥିବା ଭ୍ରାନ୍ତିକୁ ଦୂରେଇ ଦିଆଯାଇ ପାରିଲା । ଏହି ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ବସ୍ତ୍ର ନଥାଇ ଗଛର ପତ୍ରରେ ଅଙ୍ଗ ଆବୃତ୍ତ କରନ୍ତି ଏବଂ ମୂଳ ଓ ଆଦିମ ଧରଣର ଧନୁଶର ସାହାଯ୍ୟରେ ଯାହା କିଛି ଶିକାର କରନ୍ତି ତାହା ଖାଇ ଚଳନ୍ତି । ଏହିବର୍ଷ ଘଟିଥିବା ଏକ ଘଟଣାରୁ ମୁଁ ଗଡ଼ଜାତ ଲୋକଙ୍କର ଚାଲିଚଳଣିର ଅନେକ ଭିତିରିକଥା ଜାଣିପାରିଲି । ଗଡ଼ଜାତ ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧରେ ଢେଙ୍କାନାଳ ମହାରାଜା ହେଉଛନ୍ତି ଅନ୍ୟତମ ଧନୀବ୍ୟକ୍ତି । ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଆକାରରେ ତୃତୀୟ ଏବଂ ଏହାର ଅଧିକାଂଶ ଅଞ୍ଚଳ ବନାକୀର୍ଣ୍ଣ ହେଲେ ମଧ ଅନେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ଚାଷବାସ ଥିଲା ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶାସନାଧୀନରେ ପ୍ରଜାମାନେ ସମୃଦ୍ଧ ଥିଲେ । ସେ ନିଜ ପାଇଁ ୟୁରୋପୀୟ ରୁଚିର ଏକ ମନୋରମ ପ୍ରାସାଦ ତିଆରି କରିଥିଲେ - କଟକ ଲାଲବାଗ୍‌ରେ କମିଶନର ନିବାସର ଏହା ଏକ ଅବିକଳ ପ୍ରତିରୂପ

ବୋଲି ସେ ମନେ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଢ଼େଙ୍କାନାଳ ସହରର ପରିଚ୍ଛନ୍ନତା ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦିଆଯାଉଥିଲା ଏବଂ ସେ ଏକ ଡାକ୍ତରଖାନା, ଗୋଟିଏ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ଗୋଟିଏ ଅତିଥିଶାଳା ତିଆରି କରି ସେସବୁର ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ବିରାଟକାୟ ବ୍ୟକ୍ତି, ଓଜନରେ ପ୍ରାୟ ୨୨ ଷ୍ଟୋନ୍(୧ ଷ୍ଟୋନ୍ = ୧୪ ପାଉଣ୍ଡ) । ବିରାଟକାୟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଥିଲେ ଖେଳପ୍ରିୟ । ଆଠଟି କୋଣଥିବା ଏକ ଚଉକିରେ ବସି ବାଉଁଶ ସାହାଯ୍ୟରେ ୨୪ ଜଣ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବୁହା ହୋଇ ସେ ଜଙ୍ଗଲକୁ ବାଘ ଶିକାର ପାଇଁ ଯାଉଥିଲେ । କେତେବର୍ଷ ଧରି ସେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଭିତରର ରୋଗ ଭୋଗୁଥିଲେ ଏବଂ ଯନ୍ତ୍ରଣାର ଉପଶମ ପାଇଁ ସେ ଅଫିମ ଖାଇବାର ଜାତୀୟ ଅଭ୍ୟାସ କରିଥିଲେ । କଟକର ଡାକ୍ତର ଷ୍ଟିଓ୍ୱାର୍ଟ ସେ ଖାଉଥିବା ଅଫିମର ପରିମାଣ କମାଇବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଯେତେବେଳେ ବ୍ୟାଧିର ଯନ୍ତ୍ରଣା ପ୍ରକାଶ ପାଏ ସେତେବେଳେ ମରଫିଆ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟକିଛି ଔଷଧ(ମୋର ମନେ ନାହିଁ) ବ୍ୟବହାର କରିବାପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଉଥିଲେ । ଦିନେ ରାଜା ରାତିରେ ଯନ୍ତ୍ରଣାରେ ଉଠିପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ଷ୍ଟିଓ୍ୱାର୍ଟ ସୁପାରିଶ କରିଥିବା କୌଣସି ଔଷଧ ନ ପାଇ ଡାକ୍ତରଖାନାରୁ କିଛି ଅଣାଇବା ପାଇଁ ଲୋକ ପଠାଇଲେ । ଡାକ୍ତରଖାନା ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥିବା ଜଣେ ଦେଶୀୟ ବଙ୍ଗାଳୀ ଡାକ୍ତର ଅଧିରାତିରେ ଉଠି ନିଦବାଉଳାରେ ଗୋଟିଏ ଲ୍ୟାମ୍ପ ନେଇ ଔଷଧ ତିଆରି ବଖରାକୁ ଗଲେ ଏବଂ ଠିକ୍ ଔଷଧ ବୋଲି ଭାବିଥିବା ଗୋଟିଏ ବୋତଲରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ମାପି ଉଆସକୁ ପଠାଇଦେଲେ । ମହାରାଜା ତାକୁ ପିଇ ସ୍ୱାଦରୁ ଜାଣି ପାରିଲେ ଯେ ତାହା ଭୁଲ ଜିନିଷ । ସେ ଭୀଷଣ ରୁଗ୍ଣ ଓ ବ୍ୟଥାତୁର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । କଟକକୁ (୫୦ ମାଇଲ ଦୂର) ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଘୋଡ଼ାସବାର ବାର୍ତ୍ତାବହ ପଠାଇଲେ ଷ୍ଟିଓ୍ୱାର୍ଟଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ଆସିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କରି । ଷ୍ଟିଓ୍ୱାର୍ଟ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ତାଙ୍କ ପାକସ୍ଥଳୀ ଧୂଆ ପମ୍ପ ଧରି ଘୋଡ଼ାରେ ଧାଇଁଲେ । ସେ ଠିକ୍ ସମୟରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ବିଚରା ରାଜାଙ୍କର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସାରା ନୀଳ ଏବଂ କଳାଶିରା ବାହାରି ପଡ଼ିଥିଲା । ଉପଯୁକ୍ତ ଚିକିତ୍ସା ପରେ ଅବଶେଷରେ ରାଜା ସୁସ୍ଥ ହେଲେ । ତା'ପରେ ଷ୍ଟିଓ୍ୱାର୍ଟଙ୍କୁ ସେ ବୋତଲଟି ଦେଖିବାକୁ କୁହାଗଲା । ସେ ପରୀକ୍ଷା କରି ଦେଖିଲେ ତାହା ବିଷ । (୧) ସେ ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଦେଶୀଡାକ୍ତରଙ୍କୁ ପଚରାଉଚୁରା କରିବାପାଇଁ ଡାକ୍ତରଖାନା ଗଲେ ; କିନ୍ତୁ ଦେଖିଲେ ଯେ ସେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଯାଇଛନ୍ତି । ବିଷ ଦିଆଯାଇଚି ବୋଲି ଖବର ଯେମିତି ଡାକ୍ତରଖାନରେ ପହଞ୍ଚିଲା ସେ ଦୁର୍ଘଟଣାର କାରଣ ସେ ନିଜେ ବୋଲି ଜାଣିପାରି ସେ ଭୀରୁ ବଙ୍ଗାଳୀ

କାବୁଗ୍ର ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସେ କୋଠରୀରୁ ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟକୁ ଧାଇଁଗଲେ ଏବଂ ଆଉ ଦେଖାଗଲେ ନାହିଁ । ହୋ ହଲ୍ଲା ଉଠିଲା, ସନ୍ଧାନୀମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲା, ସବୁ ଆଡ଼କୁ ଖବର ପଠାଗଲା, ଏପରିକି ବଙ୍ଗଳାରେ ତାଙ୍କ ନିଜ ଗାଁକୁ ମଧ୍ୟ କିନ୍ତୁ ସେ ଦେଶୀ ଡାକ୍ତର ମିଳିଲେ ନାହିଁ । ଢେଙ୍କାନାଳ ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଛୋଟ ସହର ଚାରିପେଟ ଥିବା ଘନ ଅରଣ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ବୁଲି ସେଠାରେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଥିବା ବାଘ ବା ଅନ୍ୟ ହିଂସ୍ରଜନ୍ତୁ ମୁହଁରେ ପଡ଼ି ମଲେ । ଏହା ଖୁବ୍ ସମ୍ଭବ ଏବଂ ଏହି ଜଙ୍ଗଲରେ ଜଣେ ମୃତ ଲୋକର ହାଡ଼ ଖୋଜିବା ଅର୍ଥ ନଡ଼ାଗଦା ଭିତରୁ ଛୁଞ୍ଚ ଖୋଜିବା । ଆମେ କେବଳ କହିପାରୁ ଯେ ସେ ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଧାନ ହୋଇଗଲେ ।

ମହାରାଜା ସେଇ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ବର୍ତ୍ତିଗଲେ ; କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ପ୍ରତି ତାହା ଥିଲା ଏକ ଗୁରୁ ଧକ୍କା । ସେ ଅଧିକଦିନ ବଞ୍ଚି ପାରିଲେ ନାହିଁ , ଦୁଇତିନି ମାସ ପରେ ମରିଗଲେ । ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ନାବାଳକ ପୁଅ ଥିଲା; ତେଣୁ ସରକାର କୋର୍ଟ ଓ୍ୱାର୍ଡ଼ସ୍ ପରିଚାଳନା ପରି ରାଜ୍ୟଭାର ହାତକୁ ନେଲେ । ମୋତେ ସେଠାକୁ ଯାଇ ସବୁ ବିଷୟ ବୁଝିବାକୁ ପଡ଼ିଲା - ଅର୍ଥ ଅବ୍ୟବସ୍ଥାଠାରୁ ବିଚାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ଉଆସର ରୋଷେଇ, ରାଜ୍ୟର ଭବିଷ୍ୟତ ପରିଚାଳନା, ମୃତ ମହାରାଜାଙ୍କ ପରିବାରର ଭରଣପୋଷଣ ଏପରିକି ନାବାଳକଙ୍କର ଯତ୍ନ ଏବଂ ଶିକ୍ଷା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ।

ଏହା ଏକ ମାମୁଲି ଜମିଦାରୀ ହୋଇଥିଲେ କାମ ଖୁବ୍ ସହଜ ହୋଇଥାନ୍ତା ଏବଂ ସେହିପରି ଆଗରୁ ଅନେକ ଥର ମୁଁ କରିଛି ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମ କଥା ହେଲା ଯେ

---

୧) ରାଜାଙ୍କର ସେବନୀୟ ଔଷଧ ଥିଲା ହାଇଡ୍ରୋ - କିଛି ; କିନ୍ତୁ ଦେଶୀ ଡାକ୍ତର ଯେଉଁ ଔଷଧ ପଠାଇଥିଲେ ତାହା ହାଇଡ୍ରୋ - ଅନ୍ୟକିଛି ଏବଂ ଭୟଙ୍କର ବିଷ । ପରେ ଔଷଧଖାନାର ବୋତଲସବୁ ପରୀକ୍ଷା କରି ଷ୍ଟିଓ୍ୱାର୍ଟ ଦେଖିଲେ ଯେ ହାଇଡ୍ରୋ ଅମୁକ, ହାଇଡ୍ରୋ ସମୁକ ନାମରେ ଅନେକ ବୋତଲ ଥାକରେ ଏପରି ଲଗାଲଗି ହୋଇଛି ଯେ ସେ ସବୁଥିରେ କେବଳ 'ହାଇଡ୍ରୋ'ଟି ଦିଶୁଚି ଏବଂ ଚିଟ୍‌ର ବାକୀ ଅଂଶ ପାଖ ବୋତଲରେ ଲୁଚି ଯାଇଛି । ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଏକ ଭ୍ରାନ୍ତି ମାତ୍ର ଏବଂ ଏଥିପାଇଁ ଦେଶୀ ଡାକ୍ତରଙ୍କର ଏତେ ତ୍ରସ୍ତ ହୋଇଯିବାର ନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ଥିଲେ ଜଣେ ବଙ୍ଗାଳୀ । ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ପୃଥିବୀରେ ସବୁଠାରୁ ଅଧିକ କାପୁରୁଷ ଜାତି ।

କୌଣସି କରଦ ରାଜ୍ୟ(ସେତେବେଳେ Tributary ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା) ଏବଂ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱାଧୀନ ରାଜ୍ୟ ଉପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାର ଆଇନଗତ ଅଧିକାର ଆମର ନଥିଲା ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ସବୁ କିସମର ରାଜପରିବାର ଏବଂ ତା' ସାଙ୍କୁ ରାଜ୍ୟର ଲୋକମାନଙ୍କ ଇଚ୍ଛା, ଅନୁଭୂତି, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, ଅହମିକା ଓ ସଉକକୁ ମଧ୍ୟ ବିଚାରକୁ ନେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଢେଙ୍କାନାଳ ଥିଲା ଖୁବ୍ ସମୃଦ୍ଧ, ରାଜସ୍ୱ ଖୁବ୍ ବେଶି ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମାନଜନକ । ସ୍ୱର୍ଗତ ମହାରାଜା ଥିଲେ ଜଣେ ମିତବ୍ୟୟୀ ଆଧୁନିକ ଧରଣର ଲୋକ ଏବଂ ଜଣେ ଦକ୍ଷ ଶାସକ ; ତାଙ୍କର ଏକମାତ୍ର ବଦଖର୍ଚ୍ଚ ଥିଲା, ତାଙ୍କ ଚାରିପଟେ ଥିବା ଲୋକଙ୍କୁ ଯଥେଷ୍ଟ(କିନ୍ତୁ ଆଖିବୁଜା ନୁହେଁ) ଦାନ କରିବା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କ ଚରିତ୍ରର ଏଇ ମହନୀୟତା ହିଁ ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟିକଲା । ସେ ବହୁକାଳ ଧରି ଶାସନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ନିଜକୁ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ଏତେ ପ୍ରିୟ କରିଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ ତାଙ୍କର କରିଯାଇଥିବା ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଏପଟସେପଟ କରିବା ସହିପାରୁ ନଥିଲେ । ଉନ୍ନତିପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବର ବିରୋଧ କରାଗଲା ।

ଶେଷରେ ମୁଁ ସେ ବିଷୟକୁ ସେହିପରି ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ମନସ୍ଥକଲି; ଲୋକମାନଙ୍କ ଭ୍ରାନ୍ତି କିନ୍ତୁ ପ୍ରଶଂସାର୍ହ ଭାବପ୍ରବଣତା ଉପରେ ଆଘାତ କରି କେବଳ ବୈଷୟିକ ଉନ୍ନତି କରାଇବା ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ମନେହେଲା ନାହିଁ ।

ରାଜପରିବାର ପ୍ରତି କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ନୁହେଁ । ରାଜପ୍ରାସାଦର ପଛପଟେ ଏକ ପ୍ରଶସ୍ତ ଅଗଣାର ଚାରିପଟେ ପ୍ରକୃତରେ ଏକ ବିରାଟ ଅନ୍ଧାରିଆ କୋଠା ଥିଲା ଯେଉଁଠାରେ କି ମୁଁ ଶୁଣିଲି ପ୍ରାୟ ଷାଠିଏ ଜଣ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱର୍ଗତରାଜାଙ୍କର ଅନ୍ତଃପୁର ଥିଲା । ବର୍ଷ ଧରି ତାଙ୍କ ସ୍ୱାମୀମାନଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇପାରୁ ନଥିଲେ ଏବଂ ଉଆସର ଚାକରମାନଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିଲି ଯେ ସେ ଅନ୍ତଃପୁରକୁ ମଧ୍ୟ ଆସିପାରୁ ନଥିଲେ ।

ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ଜଣାଗଲା ଯେ ଓଡ଼ିଶା ରାଜପରିବାରର ପରମ୍ପରା ଅନୁଯାୟୀ ରାଜା ମରିଗଲେ ତାଙ୍କ ରାଣୀମାନଙ୍କୁ ଅଲଗା କରି ଦିଆଯାଏ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ମୃତ ରଜାଙ୍କ ଆଡୁ କୌଣସି ସନ୍ତାନ ନାହିଁ, ସେମାନଙ୍କୁ ବାହାରିଯାଇ ଅନ୍ୟ ବିବାହ କରିବାକୁ ଅନୁମତି ଦିଆଯାଏ । ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅଛି ସେମାନଙ୍କୁ ରହିବାକୁ ପଡ଼େ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଭରଣପୋଷଣ ପାଇଁ ଜୀବନବ୍ୟାପୀ ଭତ୍ତା ଦିଆଯାଏ । ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ନାବାଳକ ପୁତ୍ର ଥିବାରୁ ସେଇ ଅନ୍ଧାରିଆ କୋଠାଟାକୁ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଖାଲିକରିବା ଦରକାର ପଡ଼ିଲା ।

ଉଆସର ଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କର ବିରାଟ ବାହିନୀରୁ ଅନେକ କମେଇ ଦିଆଗଲା । ଏମାନଙ୍କ ନିଯୁକ୍ତି ଓ ଦରମା ଦେବାର ପ୍ରଥା ଥିଲା ଅଜବ ପ୍ରକାରର । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦପାଇଁ ଥାନ୍ତି ଦୁଇଜଣ ଲୋକ - ଦୁଇ ଜଣ ପ୍ରଧାନ ପାଇକ, ଦୁଇଜଣ ରାନ୍ଧୁଣିଆ(ବ୍ରାହ୍ମଣ) । ଏପରି କାହିଁକି ହେଇଛି ବୋଲି ପଚାରିବାରୁ ଶୁଣିଲି ଯେ ଚାକରମାନେ ଟଙ୍କା ଆକାରରେ ଦରମା ନପାଇ ନିଷ୍କର ଜାଗିରି ପାଇଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପଦ ପାଇଁ ଦୁଇଜଣ ଥାନ୍ତି ଯେପରି କି ଜଣେ ଜମିଚାଷ କରିବାକୁ ଯାଇଥିବାବେଳେ ଅନ୍ୟଜଣକ ଉଆସରେ ଖଟୁଥିବ । ସେମାନେ ବିଲାତ ରାଣୀଙ୍କ ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଲର୍ଡ଼(Lords in waiting)ଙ୍କ ପରି ପାଳିକରି ରହନ୍ତି । ଏପରିକି ରାଜାଙ୍କ ଭ୍ରମଣ ଚଉକିକୁ ବହନ ସେବାର ନିଯୁକ୍ତ ଚବିଶ ଜଣ ବାହକ ହେଉଛନ୍ତି, ପ୍ରକୃତରେ ଅଠଚାଳିଶ ଜଣ । ସେମାନଙ୍କ ଭିତରୁ ଅଧା ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିବାବେଳେ ବାକି ଅଧକ ନିଜନିଜ ଜମି ଚାଷ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଅଦ୍ଭୁତ ପ୍ରଥା ଇଏ ; କିନ୍ତୁ ଅର୍ଥଆକାରରେ କେହି ପାଉ ନଥିବାରୁ ବ୍ୟୟସାପେକ୍ଷ ନୁହେଁ । ଜନବିରଳ ଜଙ୍ଗଲ ଅଞ୍ଚଳରେ ଭୂମିର ପରିମାଣ ଯଥେଷ୍ଟ କମ୍ ।

ଅତିଶୀଘ୍ର ସବୁକାମର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଓ ଥଇଥାନ କରିବା ପାଇଁ ସେଠାରେ କେତେଦିନ ରହି କଟକ ଫେରିଲି । ଘରକୁ ଫେରିବା ପରେପରେ ଏହି ଭ୍ରମଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଇଲିଅଟ୍ ପାଖକୁ ଲେଖିଥିବା ଖଣ୍ଡେ ଚିଠି ଏବେ ମିଳିଛି । ଭାରତରେ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳରେ ବର୍ଷାକାଳରେ ଭ୍ରମଣର ଯେଉଁ କଷ୍ଟ ଏହା ତାହାର ଏକ ସୁନ୍ଦର ଉଦାହରଣ ହୋଇଥିବାରୁ ତା'ର ନକଲଟି ଦେଉଛି ।

କଟକ, ଅଗଷ୍ଟ ୩୧, ୧୮୬୭

'ଗତ ରାତ୍ର ସାତଟାବେଳେ ଢେଙ୍କାନାଳ ଛାଡ଼ିଲି ଏବଂ ଆଉ ଫେରି ନ ହେବା ପରି ଅନେକ ବାଟ ଚାଲିଗଲା ପରେ ଆସିଗଲା - କୁଆପଥର ପରି ଘୋର ବର୍ଷା । ବିଜୁଳି ଘଡ଼ଘଡ଼ି ସହ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବର୍ଷିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବାହକମାନେ ବିଶେଷକିଛି ବସ୍ତ୍ର ପରିଧାନ କରନ୍ତି ନାହିଁ, ମନେହୁଏ ତାଙ୍କ ଚର୍ମ ଉପରେ ସେସବୁ ପଡ଼ିବାକୁ ସେମାନେ ଭଲ ପାଆନ୍ତି ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ ସେମାନେ ଠିକ୍ ଛାଡ଼ିଦେବାକୁ ବସିଚନ୍ତି, ଜଣେ ଜମାଦାର ଲଣ୍ଠନଟିଏ ଧରି ଆସି ପହଞ୍ଚିଲା ଆଉ କହିଲା ଯେ, ବର୍ଷା ଦେଖି ସେ ରାଜାଙ୍କ ନିଜ କୋଠରୀର ଲଣ୍ଠନଟି ନେଇ ଆସିଚି । ଲାଲ ଓ ନୀଳ କାଚପାତ ଥାଇ ଏହା ଏକ ଅଦ୍ଭୁତ ପଦାର୍ଥ, ଦୁଇପଟର ବହଳ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଏହା ନିର୍ଜୀବ ବିବର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋକ

ପ୍ରଦାନ କରୁଥାଏ । ଏହା ଅଦ୍ଭୁତ ଧରଣର କ୍ଷୁଦ୍ର ପଛିମା(୧) ବା ଉତ୍ତର ଦେଶୀୟ ଲୋକ(ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହା ଏକ ସମ୍ମାନଜନକ ଉପାଧି) ହେଉଛି ଏକ ଅଶ୍ୱଉଚ୍ଚର ପୂର୍ବତନ ଘୋଡ଼ସବାର ବାହିନୀର ମୁସଲମାନ । ତା'ର ଥିଲା ହଲେ ବଡ଼ ଜୋତ, ଗୋଟାଏ ଖଣ୍ଡା, ଗୋଟାଏ ପଦକ ଆଉ ଉଚ୍ଚସ୍ୱର । ବାହକମାନଙ୍କୁ ଥରେ ବେଟା ଏବଂ ଆଉଥରେ ବେଟିଚୋ - (୨) ବୋଲି ସମ୍ବୋଧନ କରି ଖୁବ୍ ଚିତ୍କାର ଓ ଉତ୍ତର ତଳ ଧାଁ-ଧପଡ଼ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଯିବାପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲା । ଶେଷକୁ ଆମେ ଏକ ନାଳ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ । ପୂର୍ବରୁ ତାହା ନଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେଠି ଗର୍ଜନକାରୀ ପ୍ରବଳ ସ୍ରୋତ । ପାଲିଙ୍କିକୁ ସେଠାରେ ରଖିଦେଇ ଢ଼େଙ୍କାନାଳରୁ ହାତୀ ଅଣେଇବା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି କରିବାର ନଥିଲା । ପ୍ରକୃତିର ଯୁଦ୍ଧସଜ୍ଜା ମଧରେ ମୁଁ ଜାକିଜୁକି ହୋଇ ବସି ପାଇପ୍‌ଟିଏ ଟାଣୁଥାଏ । ବାହକମାନେ ଗଛତଳେ ବସି ଥରୁଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ମୋର ଗୋଟିଏ ସିଗାର ନେଇ ନିଜନିଜ ମଧରେ ଟାଣୁଥାନ୍ତି, ପାଲିଙ୍କି ଛାତ ଉପରେ ବର୍ଷା ଛେଚୁଥାଏ । କବାଟର ଫାଟଦେଇ ପାଣିର କ୍ଷୁଦ୍ର ଶୀତଳ ସୂତାଖିଏ ଜଙ୍ଘ ଉପର ଦେଇ ବହିଯାଉଚି । ମୋତେ ଜଣାଗଲା ଯେ, ଗତ ଚିଠିରେ ଢ଼େଙ୍କାନାଳ ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଧାଡ଼ିଟି ଲେଖିଥିଲି ସେଥିରେ ଶବ୍ଦଟିର ସଠିକ୍ ଉଚ୍ଚାରଣ ହୋଇନଥିଲା । ଚିତ୍କାର ସହ ଢେଙ୍କାନାଳର ସାମ୍ୟ ନାହିଁ । ମୋତେ ଜଣାଯାଏ "ଆମ ଜୀବନ୍ତ ପଡ଼ୋଶୀ"ର ଭାଷା(ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ଉକ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ) ସେଥିପାଇଁ ଅଧିକତର ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେବ । ତେଣୁ ମୁଁ ଲେଖୁଚି -

ଦୁର୍ଗମ ବନ୍ଧୁର ପଥେ ଯାଉଥିଲି ଢ଼େଙ୍କାନାଳେ ମୁହିଁ
ପଥର ପ୍ରବଳ ବର୍ଷା
ବିଷୁବ ବାତ୍ୟାର ବେଗେ ଗର୍ଜୁଥିଲା ତହିଁ
ଢେଙ୍କାନାଳ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗେ ପ୍ରଳୟ ବର୍ଷଣ
ଶୃଗାଳ ଗଧିଆଙ୍କର ତାହା ମଧେ
ଶୁଭୁଥିଲା କର୍କଶ ନିସ୍ୱନ

---

୧) ଶକ୍ତି ଓ ବୀରତ୍ୱରେ ଅଧିକ ଥିବାରୁ ସମର ଅନଭିଜ୍ଞ ବଙ୍ଗାଳୀ ଓ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଲୋଡ଼ନ୍ତି ।

୨) ବେଟା - ପୁଅ, ବେଟିଚେ - (ପୁରା ଶବ୍ଦଟା କହୁନାହିଁ) ଦେଶୀୟ ଲୋକେ ଖୁବ୍ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ଗାଳିଦେବାପାଇଁ ଏକ ଅଶ୍ଳୀଳ ଶବ୍ଦ ।

ଅଭେଦ୍ୟ ସେ କୁମାରୀ ବନରେ
ଢେଙ୍କାନାଳ ପଥେ ଯାଏ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ସରଣୀ
ସୁପୁଷ୍ପିତ ବନସ୍ପତି ଯହିଁ
ଢାଳୁଥିଲେ ସୌରଭର ସ୍ୱକୀୟ ରାଗିଣୀ । *
(ଆହୁରି କେତେ ଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏତିକି ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ । ଫର୍ଦ୍ଦଟି ଚିରିଯାଇଛି ।)

ଏହାପରେ ଦୁଇଟା ହାତୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ । ଦୁଇଟି ମଧ୍ୟରୁ ବଡ଼ଟି ବାସ୍ତବିକ ବଢ଼ିଆ ପଶୁଟିଏ, ବିରାଟ ଦନ୍ତା, ପୂରା ଦଶଫୁଟ ଉଚ୍ଚ । ମୋ ପାଲିଙ୍କିଟାକୁ ସେମାନେ ସିଧା ତା' ଉପରକୁ ଟେକିଦେଲେ । ବାଉଁଠ ଦୁଇଟା ଛକି କରି ରହିଲା, ଗଛମାନଙ୍କରେ ବାଜେ କି ନ ବାଜେ ସାନ ପଶୁଟା ଉପରେ ମୁଁ ଚଢ଼ିଲି । ଏ ସବୁ ଆମେ ଦେଖିଥିବା ଜାଦୁ ଛବି(Rembrant) ଭଳି । ତୁମ ମନରେ ଛବି ଆଙ୍କିନିଅ - ଅଣ ଓସାରିଆ ରାସ୍ତା, ଲମ୍ବାଲମ୍ବା ଗଛର ଛାଇ, ଚାରିଆଡ଼େ ଘୋର ଜଙ୍ଗଲ । ସେଥିରେ କଳା କୁତ୍ସିତଦର୍ଶନ ଏକ ନାଳ ପାରିହେବା କଥା, ଯାହାର କଡ଼ସବୁ ଅତି ତୀଖା ହୋଇ ଅଦ୍ଭୁତ ଓ ଭୟଙ୍କର ଦେଖାଯାଉଥାଏ । ଚନ୍ଦ୍ରକିରଣ ପଡ଼ିଥାଏ ; କିନ୍ତୁ ବହଳ ଓ ମନ୍ଥରଗାମୀ ମେଘଯୋଗୁଁ ତାହା ଅତି କ୍ଷୀଣ ଓ ଅନିୟମିତ । ଆଗେଆଗେ ଗଛସନ୍ଧିର ଫାଙ୍କ ଦେଇ ଚାଲିଛି ବଡ଼ ହାତୀଟା । ସେଇ ଅଦ୍ଭୁତ ଅନିଶ୍ଚିତ ଆଲୋକରେ ତା' ଆକାରର ଦୁଇଗୁଣ ଦେଖାଯାଉଚି । ଆହୁରି ଉପରକୁ ଅଛି ପାଲିଙ୍କି । ପଛରେ ଇତସ୍ତତଃ ମଶାଲ ଆଲୁଅ ଏବଂ ଦଳେ କଳାକଳା ଲୋକ ଅନ୍ୟ ହାତୀଟିରେ ଦଳଦଳ ହୋଇ ନାଳ ପାର ହେଉଥାନ୍ତି । ଏହି ଦୃଶ୍ୟ ତୁମେ ଦେଖିପାରୁ ନାହଁ ? ଏହା ହେଉଛି ଛାଇ ଆଲୁଅର ଯାଦୁଖେଳ, ବିପୁଳ ଅନ୍ଧକାର ମଧ୍ୟରେ ଏଠିସେଠି ଆଲୋକର ବିନ୍ଦୁ ଏବଂ ସର୍ବୋପରି କ୍ଷୀଣ ରହସ୍ୟମୟ ଜ୍ୟୋତ୍ସ୍ନା । ତା' ସାଙ୍ଗକୁ ଯଦି ତୁମ ପାଦ ସହ ଡାହାଣ ଗୋଡ଼ର ଅଧାଅଧି ଓଦା ହୋଇ ଯାଇଥାଏ, ତୁମେ ଯଦି ହଲାହଲି ଫଳରେ କ୍ଳାନ୍ତ ଓ ତନ୍ଦ୍ରାତୁର ହୋଇପଡ଼ିଥାଅ, ତୁମ ଅଫିସ୍ ବାକ୍ସ ଜଣେ ଉଲଗ୍ନ ଜଙ୍ଗଲି ମୁଣ୍ଡରେ ବୋହି ସ୍ରୋତ ପାରହେଉଥାଏ ଏବଂ ତା' କାନ୍ଧଯାଏ ପାଣି ଲାଗିଥାଏ ; ପୁଣି ଆହୁରି ଦଶଟା ଖଣ୍ଡେ ପୋଲ ନଥିବା ନାଳ ଏବଂ

* Fe suis parti de Dhenkanal / Pasun chemintre's ine'gal/uin gros orage tropical / Versait son torrent pluviate / Et tout autour de Dhenkanal / Harlaient les loups at les chacals Les sentiers de Dhenkanal Menent a' la foret Virginale / Dont les bocages fleuris uin parfum tres original.

କଟକ ଓ ତୁମ ମଧ୍ୟରେ ବିରାଟ ମହାନଦୀ ଅଛି ବୋଲି ତୁମେ ଅବହିତ ଥାଅ ତେବେ ତୁମେ ସେ ଦୃଶ୍ୟର ମହାଭୟଙ୍କରତା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରିପାରିବ । ସୌଭାଗ୍ୟବଶତଃ ମୋ ପାଖରେ ବ୍ରାଣ୍ଡି ବୋତଲଟାଏ ଥିଲା ଯାହାର ସଦ୍‌ବ୍ୟବହାର ମୁଁ ସେଠାରେ କଲି ; ପୁନଶ୍ଚ ବିଚରା ସେ କ୍ଳାନ୍ତ ଜମାଦାର, ତା'ର ଜୋତା ଓ ଚିତ୍କାରକୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଯାହାଫଳରେ ପଥର ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ ଆମେ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ପାରି ହେଲୁ ଏବଂ ଭୋର୍‌ରୁ ମହାନଦୀ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିଲୁ ; ସେଠାରେ ଥିଲା 'ପାଇଓନିଅର' । ଡେକ ଉପରେ ଚକ୍‌ଚକିଆ କନା ପଡ଼ିଥିବା ଟେବୁଲ ଉପରେ ଅଣ୍ଡା, ଟୋଷ୍ଟ, ଚାହା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ମୋତେ ସ୍ୱାଗତ କଲେ ଏବଂ ଘରେ ମୁଁ ସୁସ୍ଥ ଅବସ୍ଥାରେ ଆଠଟାରେ ପହଞ୍ଚିଲି ।

ଏହି ବର୍ଷ ଆଉ ଏକ ଗୁରୁତର ଘଟଣା ଘଟିଥିଲା ଓଡ଼ିଶାର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଦେଶୀୟ ରାଜାଙ୍କ ମନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର ଫଳରୁ । ଅପରାଧୀ ଉଚ୍ଚ ଆସନ ଓ ବିଶେଷ ଧରଣର ପବିତ୍ର ଆସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ ସମାଧାନ କରିବା ଖୁବ୍ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ବାସ୍ତବରେ ସେ ଜଣେ ନିର୍ବୋଧ, ଇମଟ ଓ ଆଡ଼୍‌ପାଗଳା ଟୋକା ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାର ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ମହାନ୍ ଦେବତା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ଜୀବନ୍ତ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ବୋଲି ମନେ କରାଯାଉଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମୁସଲମାନଙ୍କର ଅଧୀନକୁ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବହୁକାଳଧରି ବିଭିନ୍ନ ରାଜବଂଶଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ସେ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପଡ଼ିଲା ରାଜା ତାଙ୍କ ରାଜଧାନୀ କଟକରୁ ପଳାଇଯାଇ ଦକ୍ଷିଣ ଆଡ଼କୁ ଥିବା ଦୁର୍ଗମ ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ବଂଶଧରଗଣ ଖୋର୍ଦ୍ଧାଠାରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଦୟନୀୟ ଅର୍ଦ୍ଧସ୍ୱାଧୀନ ଅବସ୍ଥା ବଜାୟ ରଖିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ବଂଶର ଇତିହାସ ଓ ଉତ୍‌ଥାନ ପତନ ଏତେ ଜଟିଳ ଓ ବହୁବିଧ ଯେ ତାହା ଏଠାରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ଏତକି କହିଲେ ଯଥେଷ୍ଟ ହେବ ଯେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବାସ୍ତବ ଦାବୀକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାର୍ଯ୍ୟପନ୍ଥା ଅନୁଯାୟୀ ସେହି ଖୋର୍ଦ୍ଧାର ରାଜା(ଆମେ ତାଙ୍କୁ ଯେପରି ଡାକୁ)ବା ଓଡ଼ିଶାର ରାଜା(ଲୋକେ ତାଙ୍କୁ ଯେପରି ମନେ କରନ୍ତି)ଙ୍କୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ଓ ଉର୍ବର ପ୍ରଗଣା ଭୋଗଦଖଲ କରିବାକୁ ଦେଇଥିଲେ । ଏହା ଆଂଶିକ ତାଙ୍କ ନିଜ ଭରଣପୋଷଣ ଏବଂ ଆଂଶିକ ଜଣାଶୁଣା ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ପୁରୀଠାରେ ଥିବା ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ମନ୍ଦିରର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ଏହି ମନ୍ଦିର ଦ୍ୱାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାଙ୍କଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟର

ରାଜାମାନେ ଏହାକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିଥିଲେ, ବହୁ ସମ୍ପତ୍ତି ଦାନ କରିଥିଲେ ଓ ଭଗବାନଙ୍କ ଅନ୍ୟତମ ସେବକ ଭାବରେ ପରିଚିତ ହେବା ଏକ ବଡ଼ ମହତ୍ତ୍ୱ ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରୁଥିଲେ । ଜଗନ୍ନାଥ ରଥରେ ବସି ଯିବାର ବଡ଼ ଉତ୍ସବଦିନ ରାଜା ମନ୍ଦିର ଆଗରେ ଥିବା ପାହାଚକୁ ସୁନାର ପହଁରାରେ ଓଳାନ୍ତି । ରାଜାଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ପାର୍ବତ୍ୟ ନିବାସ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରୁ ବାହାରକରି ଆଣିବା ଏବଂ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ହାତରେ ତାଙ୍କ ଜମିଦାରୀର ଶାସନଭାର ନ୍ୟସ୍ତ କରିବା ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲା । ସେମାନେ ଆଦାୟ ହେଉଥିବା ରାଜସ୍ୱ ତାଙ୍କୁ ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କର ପରିବାରଙ୍କୁ ପୁରୀରେ ମନ୍ଦିର ନିକଟରେ ଥିବା ଗୋଟିଏ ସୁନ୍ଦର ଓ ବଡ଼ ପ୍ରାସାଦରେ ରଖାଇ ଦେଇଥିଲେ । ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଧ୍ଯ ସେ ମନ୍ଦିରର ପ୍ରଧାନ କର୍ତ୍ତା ଓ ପରିଚାଳକ ରୂପେ ଗୃହୀତ ଓ ସ୍ୱୀକୃତ । ଏହି ହିସାବରେ ତାଙ୍କୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା ସେଥିମଧ୍ଯରୁ ପ୍ରଧାନ ହେଉଚି ପ୍ରତିବର୍ଷ ବିଭିନ୍ନ ଉତ୍ସବ ସମୟରେ ବିଶେଷକରି ସବୁଠାରୁ ଗାମ୍ଭୀର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ରଥଯାତ୍ରାବେଳେ ଯେଉଁ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀ ଆସନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ଯରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷାକରିବା । ଏହି ସମୟରେ ତାଙ୍କ କାମହେଉଛି ଭୀଷଣ ଭିଡ଼କୁ ରୋକିବା ଏବଂ ଯାତ୍ରୀଙ୍କୁ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ଯକୁ ଜଣଜଣକରି ଛାଡ଼ିବା ସକାଶେ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କନେଷ୍ଟବଳ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା । ପୁନଶ୍ଚ ମନ୍ଦିରର ବିରାଟ ଅଙ୍ଗନ ମଧ୍ଯରେ ଅସଂଖ୍ୟ ସେବକଙ୍କୁ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରି ବିଭିନ୍ନ ପୂଜା ଓ ଭୋଗ ଯେପରି ଠିକ୍ ସମୟରେ ହେବ, ଯେପରି ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀମାନେ ବିନା ବାଧା ଓ ଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱରେ ସେଥିରେ ଯୋଗଦେଇ ପାରିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ଧାର୍ମିକ କର୍ମ ସମ୍ପାଦନ କରିପାରିବେ, ତାହା ଦେଖିବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ବାଧ୍ୟ ଥିଲେ । ଏ କାମ ଥିଲା କଠିଣ, କାରଣ ଲୋକ ଗହଳି ହେଉଥିଲା ଖୁବ୍ ବେଶି । ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ଦଶଲକ୍ଷ ପୁରୁଷ, ସ୍ତ୍ରୀ ଜମା ହେଉଥିଲେ, ପୁନଶ୍ଚ ପ୍ରତ୍ୟେକ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀ ଭକ୍ତ ଯେଉଁ ଧର୍ମକ୍ରିୟା ସମ୍ପାଦନ କରୁଥିଲେ, ସେସବୁର ପନ୍ଥା ଥିଲା ଜଟିଳ । ମନ୍ଦିର ପୂଜକମାନେ ନିର୍ଲଜ୍ଜ, ଲୋଭୀ । ସେମାନେ ପୂଜାକର୍ମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସ୍ତରରେ ଯାତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ପାଉଣା ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ବେଳେବେଳେ ତାହା ନ ଦିଆଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସବୁପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ବନ୍ଦକରି ଦେଉଥିଲେ । ତା' ଫଳରେ ପେଲି ପଶୁଥିବା ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ତୀବ୍ର ଚିତ୍କାର ଓ ସବୁପ୍ରକାର ଅତିରିକ୍ତ ସ୍ପୃହା ଫଳରେ ଖୁବ୍ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ସୃଷ୍ଟି ହେଉଥିଲା ।

ମନ୍ଦିରର ଅଭ୍ୟନ୍ତରେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ଅଗଣା, ଉଚ୍ଚା ପଥର ପାଚେରୀ ଦ୍ୱାରା ବିଭକ୍ତ ଓ ସରୁ କବାଟ ଦ୍ୱାରା ସଂଯୁକ୍ତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଗଣାରେ ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି କରି

ଦେବ ଆସ୍ଥାନ । ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଏସବୁ ସ୍ଥାନ ଗୋଟିକ ପରେ ଗୋଟିଏ ବୁଲିବାକୁ ପଡ଼େ ଏବଂ ଏଇସବୁ ଗୋଲକଧନ୍ଦା ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ ବିନା ସାହାଯ୍ୟରେ ବାଟ ପାଉ ନଥିବାରୁ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ବିଧିବଦ୍ଧ(Official) ପ୍ରଦର୍ଶକ ବା ପଢ଼ିଆରୀ ଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ ଯାତ୍ରୀଦଳର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଗଣା ପରେ ଅଗଣା ପାରକରାଇ ନିଅନ୍ତି ; ଶେଷରେ ସେମାନେ ବିରାଟ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚନ୍ତି । ସେଠାରେ ପୂଜାକରି ବଡ଼ଦୁଆର ବାଟେ ବିଦାୟ ହୋଇଯାଆନ୍ତି । କୌଣସି ୟୁରୋପୀୟ ବା ୟୁରୋପୀୟ ପୋଷାକ ପରିହିତ ଦେଶୀୟଙ୍କୁ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରବେଶ ମନା । କିନ୍ତୁ ଭିତରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷା କରିବା ଏବଂ ସବୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସଠିକ୍ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଉଛି କି ନା ଦେଖିବା ପାଇଁ ଜଣେ ଦେଶୀୟ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଦେଶୀ ପୋଷାକ, ଯଥା ଧୋତି, ଚାଦର, ଖାଲି ପାଦ ଓ ଖାଲି ମୁଣ୍ଡରେ ଭିତରକୁ ଯିବାକୁ ଓ ସମସ୍ତ ଯାତ୍ରୀ ବାହାରିଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେଠାରେ ରହିବାକୁ ଅନୁମତି ପାଉଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆସ୍ଥାନ ନିକଟରେ ପଢ଼ିଆରୀମାନେ ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କଠାରୁ ପାଉଣା ଦାବୀ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ତାହା ନ ଦିଆଯିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯିବାପାଇଁ ଛାଡୁନଥିଲେ । ଖୁବ୍ ଶୋଷଣ ନ କରି ଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେବାପାଇଁ ଜୋରଦେବା କାମ ଡିପୋଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ଥିଲା ମନ୍ଦିର ବାହାରେ ମହାରାଜାଙ୍କ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କନେଷ୍ଟବଲଙ୍କ ସାଙ୍ଗକୁ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଓ ଜିଲ୍ଲା ପୋଲିସ୍ ଅଧିକାରୀ ବଡ଼ ପୋଲିସ ବାହିନୀଟିଏ ରଖିଥାଆନ୍ତି । ମନ୍ଦିରର ପ୍ରବେଶ ପଥ ସିଂହଦ୍ୱାରକୁ ଯିବାବାଟରେ ଦମ୍ଭ ବାଉଁଶ ତଳେ ପୋତି ସେଥିରେ ବାଡ଼ ଦିଆହୋଇ ସରୁରାସ୍ତା କରା ହୋଇଥାଏ ଯେପରିକି ଯାତ୍ରୀମାନେ ଗୋଟିକିଆ ଧାଡ଼ିରେ ଜଣକ ପରେ ଜଣେ ଯାଇ ପାରିବେ । ସାଧାରଣ ବର୍ଷମାନଙ୍କରେ ଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯଥେଷ୍ଟ ହୁଏ ଏବଂ ଗତ କେତେବର୍ଷ ଧରି କୌଣସି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟୁନଥିଲା । ଲୋକେ ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥ ତଳେ ନିଜକୁ ଫିଙ୍ଗି ଦେଉଥିଲେ ଏବଂ ପେଷିହୋଇ ଯାଉଥିଲେ ବୋଲି ମନେକରିବା ହେଉଛି ଇତର ଜନୋଚିତ ଏକ ଭ୍ରାନ୍ତି । ଏପରି ଘଟଣା କେବେ ଘଟିନାହିଁ ଏବଂ ଯଦିବା ଆଗକାଳରେ ଏହା କେବେ ଘଟିଥାଏ(ଯେଉଁ ବିଷୟ କି ପଣ୍ଡାମାନେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ଅସ୍ୱୀକାର କରନ୍ତି) ଏପରି ହୋଇଥିବ'' କୌଣସି କୁଷ୍ଠ କିମ୍ବା ଅନ୍ୟରୋଗରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ଅଭାଗା ଏତେ ଅଚାନକ ଜନବନ୍ଧନୀ ଭାଙ୍ଗି ରଥ ଆଗରେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବ ଯେ ଟାଣୁଥିବା ଲୋକେ ଅଟକାଇ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ମୃତ୍ୟୁକାମୀ ଲୋକଟି ଉପରେ ରଥ ଚଢ଼ିଯାଇଥିବ । ବିଷ୍ଣୁ ଉପାସନା ପ୍ରଥା ରକ୍ତପାତର ଏତେ ବିରୋଧୀ ଯେ ଯଦି ଏପରି ଘଟଣା କେବେ

ଘଟିଥିବ ତେବେ ତାହା ଏକ ଗୁରୁତର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ବୋଲି ଗୃହୀତ ହୋଇଥିବ ଏବଂ ତାହା ଫଳରେ ଉତ୍ସବର ଯାହା କିଛି ଅପବିତ୍ରତା ହେଲା ବହୁ ମହାର୍ଘ ପୂଜାପଦ୍ଧତି ଦ୍ୱାରା ତା'ର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହୋଇଥିବ ।

ଯେଉଁ ରାସ୍ତାରେ ରଥ ଯାଏ ଏବେ ସେ ରାସ୍ତା ଦୁଇକଡ଼ରେ ବାଡ଼ ଦିଆଯାଇଛି ଏବଂ ପ୍ରାୟ ମାଇଲିଏ ଲମ୍ବା ରାସ୍ତାକୁ ଆଜିକାଲି ପୋଲିସ୍ ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଧାଡ଼ିରେ ଜଗି ରହୁଛନ୍ତି । ପୁଣି ରଥର ଆଗପଟେ ରେଳଇଞ୍ଜିନ୍ ଆଗପଟେ ଥିବାପରି ସୁଦୃଢ଼ ପଥ ପରିଷ୍କାରକ ବାଡ଼ା (Cowcatcher) ଥାଏ ଯାହାକି କୌଣସି ମନୁଷ୍ୟ ବା ପଶୁର ଶରୀରକୁ ଚକତଳକୁ ଆସି ପେଷିହୋଇ ଯିବାରୁ ଅଟକାଇ ଦେଇପାରିବ ।

ଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ରଥ ସମ୍ପର୍କରେ ଏପରି ଅସମ୍ଭବ ଧରଣର ଭ୍ରାନ୍ତି ଉଠିଲା କେଉଁଠୁ ମୁଁ ଆବିଷ୍କାର କରିପାରିନାହିଁ ।

ମୋ ବର୍ଣ୍ଣନାକୁ ମୁଁ ଫେରିଯାଏଁ । ୧୮୭୭ ସାଲରେ ବାରାଣସୀର ବ୍ରାହ୍ମଣ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦମାନଙ୍କ ଗଣନାନୁଯାୟୀ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କ ଏକ ସଂଯୋଗ ପଡ଼ିଲା ଯାହାକି ଶହେ ବା ତଦୁର୍ଦ୍ଧ୍ୱବର୍ଷରେ ଥରେ ପଡ଼େ । ଏପରି ଯେଉଁ ବଡ଼ ସଂଯୋଗ ପଡ଼େ, ତାହା ବିଶେଷ ଭାବରେ ପବିତ୍ର ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଯେତେବେଳେ ଜଗନ୍ନାଥ ମନ୍ଦିରକୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ଯାଆନ୍ତି ବିଶେଷ ଫଳ ଲାଭ କରନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ବର୍ଷ ଅସାଧାରଣ ବୃହତ୍ ଯାତ୍ରୀସମାଗମ ଆଶା କରାଯାଉଥିଲା । ବାରାଣସୀର ପଣ୍ଡିତମାନେ ମହାରାଜାଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖିଲେ ଯେପରିକି ସେ ଅଧିକ କିଛି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରନ୍ତି । ମହାରାଜା ପୁରୀ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦମାନଙ୍କ ସହ ପରାମର୍ଶ କଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ ଯେ ବାରାଣସୀବାଲାଏ ଭୁଲ ଏବଂ ଗ୍ରହମାନଙ୍କର ଏପରି କିଛି ସଂଯୋଗ ସେ ବର୍ଷ ପଡୁନାହିଁ । କେତେକ ବିଚାରଶୀଳ ବ୍ୟକ୍ତି ଯେ ନିର୍ବୋଧଟୋକା ନିକଟରେ ନିବେଦନ କଲେ କି ସମଗ୍ର ଉତ୍ତର ଭାରତ ବାରାଣସୀର ବ୍ରାହ୍ମଣଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଏବଂ ସେଇମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେବେ, ତେଣୁ ସେମାନେ ଭୁଲ ହୁଅନ୍ତୁ ବା ଠିକ୍ ହୁଅନ୍ତୁ ବିଶେଷ ପବିତ୍ର ବର୍ଷ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ଘୋଷଣା ସେମାନେ କରିଛନ୍ତି ତାକୁ ନିଶ୍ଚୟ ବହୁ ଲୋକ ବିଶ୍ୱାସ କରିବେ ଏବଂ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ଭିଡ଼ ପ୍ରବଳ ହେବ । କିନ୍ତୁ ସବୁ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲା । ରାଜା ଏକଜିଦିଆ ଭାବରେ ପୁରୀ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦମାନଙ୍କ ମତ ଉପରେ ଜୋରଦେଇ ରହିଲେ ଏବଂ ସାଧାରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଛଡ଼ା ଆଉକିଛି କରିବାକୁ ମନାକଲେ ।

ଠିକ୍ ସମୟରେ ଅଭୂତପୂର୍ବ ବିପୁଳସଂଖ୍ୟକ ଯାତ୍ରୀ ଆସି ପହଞ୍ଚିଲେ ଏବଂ ଭୀଷଣ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ମ୍ୟାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଯୋଶେଫ୍ ଆର୍ମଷ୍ଟ୍ରଙ୍ଗ୍ ତାଙ୍କର ସାଧ୍ୟମତେ ଏକ ବିରାଟ ପୋଲିସ୍ ବାହିନୀ ଧରି ସାରା ରାତି ଘୋଡ଼ା ଉପରେ ବସି ସିଂହଦ୍ୱାର ପାଖରେ ଥିଲେ । ଯେଉଁ ବିପୁଳସଂଖ୍ୟକ ଜନତା ଆଖି ପାଉଥିବାଯାକେ ଖୋଲାସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଭର୍ତ୍ତିହୋଇ ସମସ୍ତେ ଏକାବେଳେ ମନ୍ଦିର ଆଡ଼କୁ ପେଲି ହୋଇ ଆସୁଥାଆନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କୁ ସେ ଅଟକାଉଥାଆନ୍ତି । ମଧ୍ୟରାତ୍ରରୁ ଅନ୍ୟଏକ ନୂତନ ଦିନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଯିବ ଏବଂ ଭଗବାନଙ୍କ ଦର୍ଶନଜନିତ ଧର୍ମ ଆଉ ଲାଭ ହେବ ନାହିଁ । ଦିନସାରା ସେମାନେ ଗହଳି କରିଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ରାତ୍ରକାଳରେ ତଥାପି ହଜାରହଜାର ଜମି ରହିଥିଲେ ଯେପରି ଅଧିକ ଡେରି ହୋଇ ନଯାଏ । ଅଧ ଡଜନ ଥର ଆମିଷ୍ଟଙ୍ଗ୍ ରାଜାଙ୍କ ପାଖକୁ ଖବର ପଠାଇଲେ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ; କିନ୍ତୁ ପ୍ରାସାଦରେ ସେ ଚୋକାର ଯଦିଓ ଅନେକ ଜଗୁଆଳ ଥିଲେ ସେଥିରୁ ଜଣକୁ ପଠାଇବାକୁ ମଧ୍ୟ ସେ ମନାକରି ଦେଲେ । ସେମାନେ ତାଙ୍କ ନିଜ ସୁରକ୍ଷାପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସେ କହିଲେ ; କିନ୍ତୁ ତାହା ଅଯୌକ୍ତିକ, କାରଣ ତାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ସ୍ୱପ୍ନରେ ସୁଦ୍ଧା କାହାର କଳ୍ପନାରେ ନଥିଲା । ଥରେ ସେ ବାହାରକୁ ଆସି ଜନତାକୁ ସମ୍ବୋଧନ କରିଥିଲେ ତାହାର ଖୁବ୍ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତା ; କାରଣ ଲୋକଙ୍କ ନିକଟରେ ସେ ଖୁବ୍ ଭକ୍ତିଭାଜନ ଥିଲେ । ଦିନବେଳା କେତେକ ପୂଜାବିଧି ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ବଡ଼ପଣ୍ଡାକୁ ଖବର ଦେବାରେ ଡେରି କରି ମଧ୍ୟ ସେ ଖୁବ୍ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ସୃଷ୍ଟିକରି ସାରିଥିଲେ । ସେ ଏପରି କରିବାର କାରଣ ହେଲା ସେ ସମୟରେ ଜଣେ ବଡ଼ ଧନୀବେପାରୀ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିଲେ । ସେ ମନ୍ଦିରରେ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ସୁବିଧା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ବହୁପରିମାଣ ଅର୍ଥ ଦେଇଥିଲେ, ଯାହାଫଳରେ ତାଙ୍କୁ ବହୁତ କିଛି ଧର୍ମ ମିଳିଯିବ । ଏ ସୁବିଧା ପାଇଁ କେତେ ଅର୍ଥ ଦିଆଯିବ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ମହାରାଜା ଓ ବେପାରୀ ଜଣକ ଏକମତ ହୋଇ ପାରୁନଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ମୂଲଚାଲ କରୁଥିବାବେଳେ ପୂଜା ଡେରି ହୋଇଗଲା । ଏହା ଫଳରେ ଜନତା ଅଧିକ ଅଧୈର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଅବଶେଷରେ ଅଧରାତି ବେଳକୁ ଭିଡ଼ ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଜିଲ୍ଲା ପୋଲିସ୍ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଘୋଡ଼ାଉପରୁ ଖସିପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ମଡ଼ାଦଳାରେ ଭୀଷଣ ଆହତ ହେଲେ । ଆର୍ମଷ୍ଟ୍ରଙ୍ଗ କେବଳ ତାଙ୍କର ଦେଶୀୟ ଅନ୍ତ୍ରିମ (Antrim) ଠାରୁ ଆଣିଥିବା ବିଶାଳ କଳାଗୋବବାଲା ଠେଙ୍ଗାଟାକୁ ମନଇଚ୍ଛା ବୁଲାଇ ନିଜକୁ ରକ୍ଷାକରି ଦେଇ ପାରିଲେ । ବିପୁଳ ସଂଖ୍ୟକ ପୁରୁଷ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ

ବାଡ଼ା ଭାଙ୍ଗି ମୁଖଶାଳାଆଡ଼କୁ ଧସେଇ ପଶିଲେ । ତା'ପରେ ଗୋଟିଏ ଅଣଓସାରିଆ ପଥ ଦେଇ ପ୍ରଥମ ଅଗଣାକୁ ଯିବା କଥା । ପଢ଼ିଆରିମାନେ ଭୟରେ ଦୁଆର ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ଏବଂ ଗହଳି ସେ ବାଟର ଅନ୍ଧାରୁଆ ଘେର ଭିତରେ ରୁଦ୍ଧି ହୋଇଗଲା । ତା'ପରେ ଭିତରୁ କେହି ଜଣେ ପାଟିକରି ଆଦେଶ ଦେଲା କବାଟ ଫିଟାଇବାକୁ । କବାଟ ଖୋଲି ଦିଆଗଲା ଏବଂ ଆବଦ୍ଧ ରହିଥିବା ଗହଳି ପଛଲୋକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଠେଲିହୋଇ ଅଗଣାରେ ଅଜାଡ଼ି ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ସବା ଆଗରେ ଥିବା ଯାତ୍ରୀମାନେ ତଳେ ପଡ଼ି ଦଳି ହୋଇ ମରିଗଲେ । ଭୟଭୀତ ପଢ଼ିଆରୀମାନେ ରକ୍ତ ବହୁଥିବାର ଦେଖି 'ଲୋକେ ମଲେ' ବୋଲି ଚିତ୍କାର କରିକରି ପଳେଇଲେ । ମନ୍ଦିରର ସର୍ବାଞ୍ଚଳକୁ ଏ ଖବର ବ୍ୟାପିଗଲା । ଖୁବ୍ ଶାରୀରିକ ବଳ ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରରୂପେ ବଛାଯାଇଥିବା ଆଠଜଣ ସିଂହଦ୍ୱାର ଜଗୁଆଳି ଦୀର୍ଘକାୟ ବ୍ରାହ୍ମଣ ପ୍ରବଳ ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଗହଳିକୁ ପଛକୁ ପେଲି ଦେଲେ ଏବଂ ଏକ ସାଙ୍ଗରେ ବିରାଟ କବାଟ ହଳକ ବନ୍ଦ କରିଦେଲେ ।

ଦିଅଁଙ୍କ ମହାପ୍ରସାଦ ରୋଷେଇ ସଦ୍ୟ ସାରିଥିବା ବ୍ରାହ୍ମଣ ରୋଷେଇଆମାନେ ମନ୍ଦିରରେ ରକ୍ତପାତ ହେଲା ବୋଲି ଚିତ୍କାର ଶୁଣିବାମାତ୍ରେ ସାଙ୍ଗେସାଙ୍ଗେ ସବୁଖାଦ୍ୟ ଅପବିତ୍ର ହୋଇଗଲା ବୋଲି ଫିଙ୍ଗିଦେଲେ ଏବଂ ରୋଷେଇ ଘର ନିକଟ ପାଚେରୀ ଉପରେ ଠିଆହୋଇ ତଳେ ଥିବା ଜନତାକୁ ଚିତ୍କାର କରି ଶୁଣାଇ ଦେଲେ ଯେ ସବୁ ସରିଗଲା - ମନ୍ଦିର ଅପବିତ୍ର ହୋଇଗଲା - ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା ନିଷ୍ଫଳ ହେଲା - ଉତ୍ସବ ବନ୍ଦ ହୋଇଗଲା ।

ଦୁଃଖ ଓ ନୈରାଶ୍ୟର ଏକ ବିଳାପ ଧ୍ୱନି ଜନତାଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଶୁଣାଗଲା ଏବଂ ଫେରିଯିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇବା ଥିଲା ଏକ କଠିନ କାମ । ସେ କାମ ସରୁସରୁ ସକାଳ ହୋଇଗଲା ଏବଂ ଡେପୁଟି ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ମନ୍ଦିର ଭିତରୁ ବାହାରି ଆସି ଠିକ୍ କ'ଣ କ'ଣ ଘଟିଲା ଆର୍ମଷ୍ଟ୍ରଙ୍ଗଙ୍କୁ ଜଣାଇଲେ । ମୋର ମନେପଡୁଚି ଗୋଟିଏ ଦ୍ୱାର ନିକଟରେ ୬ ଜଣ ମରିଥିଲେ ଏବଂ ଅନ୍ୟଆଡ଼େ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ ମରିଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ୧୦ ଲକ୍ଷ ଲୋକ ଶହଶହ ମାଇଲ ଦୂରରୁ ବୃଥାରେ ଆସିଲେ, ପବିତ୍ର ଦେବ ଆସ୍ଥାନ ରକ୍ତରେ କଳୁଷିତ ହେଲା, ମହାର୍ଘ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କର୍ମସବୁ ଦରକାର ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ଏସବୁ ହେଲା ଜଣେ ଅର୍ଦ୍ଧପାଗଳ ଟୋକା ତା ଦାୟିତ୍ୱ ନ ତୁଲାଇବାରୁ । ସେମାନେ ଯେତେବେଳେ ଏ ଦୁର୍ଘଟଣା ବିଷୟ ତାଙ୍କୁ ଜଣାଇବାକୁ ଗଲେ ସେ ଏତେ ମାତାଲ ଅବସ୍ଥାରେ ଥିଲେ ସେ ତାଙ୍କୁ କଅଣ କୁହାଗଲା ତାହା ବୁଝି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏ ଦୁର୍ବିପାକର ଖବର ମୋ

ନିକଟରେ ପହଞ୍ଚିବାମାତ୍ରେ ମୁଁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ସରକାରଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦେଲି ଏବଂ ଅତି ଶୀଘ୍ର ପୁରୀ ଯାଇ ଘଟଣାର ତଦନ୍ତ କଲି । ବହୁ ସମୟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଯତ୍ନ ତଦନ୍ତ ଚଳାଇଲି । ଏଥିରେ ବଡ଼ପଣ୍ଡା ମୋତେ ଖୁବ୍ ସାହାଯ୍ୟ କଲେ । ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷିତ ଜଣେ ଦୟାର୍ଦ୍ର ହୃଦୟର ବୃଦ୍ଧ । ଆକାରରେ ସେ ଢେଙ୍କାନାଳର ପୂର୍ବ ମହାରାଜାଙ୍କ ଜଣେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ଏବଂ ଗର୍ବକରି କହିଲେ ଯେ ସେ ତାଙ୍କଠାରୁ ୧୦/୧୫ ପାଉଣ୍ଡ ଓଜନରେ ବେଶି । ପୁରୀ ମହାରାଜାଙ୍କର କୁପରିଚାଳନା ହେତୁ ସେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଖୁବ୍ ବିରକ୍ତ ଥିଲେ । ମନ୍ଦିର ସେବକମାନେ ଖୋଲାଖୋଲି ମିଛସାକ୍ଷୀ ଦେଲେ । ଏଇ ଦୁର୍ଘଟଣା ଫଳରେ ସେମାନେ କଷ୍ଟ ଭୋଗକରିଥିଲେ ଏବଂ ମହାରାଜାଙ୍କ ଦୋଷରୁ ଏସବୁ ହେଲା ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚଳନ୍ତା ବିଷ୍ଣୁଙ୍କ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ପାରମ୍ପରିକ ଭକ୍ତି ରହି ଆସିଥିଲା, ତା' ଫଳରେ ତାଙ୍କୁ ଘଣ୍ଟ ଘୋଡ଼ାଇବା ଲାଗି ପାରୁପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଛ କହିଲେ । ସେ ଟୋକାଠାରୁ କେତେକ ଅସମ୍ପୃକ୍ତ ବାରଚାଉଳିଆ କଥା ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଜାଣି ପାରିଲି ନାହିଁ ।

ତଦନ୍ତ ଫଳରେ ରାଜାଙ୍କ ଦୋଷ ସାବ୍ୟସ୍ତ ହେଲା । ତାଙ୍କୁ କିପରି ଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବ ତାହା ଜାଣିବା କଷ୍ଟକର । ମନ୍ଦିର ସମ୍ପର୍କୀୟ ତାଙ୍କର ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ କର୍ମକୁ ଆମେ ତାଙ୍କଠାରୁ ନେଇଯାଇ ପାରିଲୁନାହିଁ । ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିବାପାଇଁ କୌଣସି ଜୀବନ୍ତ ହିନ୍ଦୁ ସାହସ କରି ନଥାନ୍ତା । ଅବଶେଷରେ ବଡ଼ଲାଟ ତାଙ୍କଠାରୁ ମହାରାଜା ପଦବୀ କାଢ଼ିନେଲେ ଏବଂ ଆଦେଶ ଦେଲେ ତାଙ୍କୁ କେବଳ ରାଜା ବୋଲି ଡକାଯିବ । ଏଥିରେ ଅବଶ୍ୟ ତାଙ୍କର ସାମାନ୍ୟତମ କ୍ଷତି ମଧ୍ୟ ହେଲା ନାହିଁ । ମୁଷ୍ଟିମେୟ ବିଦେଶୀ ତାଙ୍କୁ କଅଣ ଡାକିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ବା ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକଙ୍କର କିଛି ଯାଏ ଆସେ ନାହିଁ । ନିଜ ପାଇଁ ଓ ତାଙ୍କ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ସେ ସର୍ବଦା ପ୍ରଭୁ (Leige Lord) ଓ ବିଷ୍ଣୁଙ୍କର ଏକ ଅବତାର ରୂପେ ରହିଥିବେ ।

ଯାହାହେଉ ଅଳ୍ପଦିନ ପ୍ରତିଫଳ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଆସି ପଡ଼ିଲା । ପୁରୀରେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ ଯାଇଥିବା ଜଣେ ବୁଢ଼ାଫକୀର ଉପରେ ସେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେଲେ । ଏକ ପ୍ରକାର ପାଶବିକ ଉପାୟରେ ଅତ୍ୟାଚାର କରି ତା'ପରେ ପ୍ରାସାଦ ପାଚେରୀ ବାହାର ପଟ ରାସ୍ତାକୁ ଫିଙ୍ଗିଦେବା ପାଇଁ ସେ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ରାତିରେ ପୋଲିସ୍ ଜଗୁଆଳି ସେ ରାସ୍ତାଦେଇ ବୁଲୁବୁଲୁ ଯନ୍ତ୍ରଣା ଧ୍ୱନି ଶୁଣିଲେ ଏବଂ ଧରିଥିବା ବତୀର ଆଲୁଅରେ ମୃତପ୍ରାୟ ସେ ଲୋକଟିକୁ ଆବିଷ୍କାର କଲେ । ସେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଡାକ୍ତରଖାନା ବୋହିନେଲେ ।

ସେଠାରେ ସେ ତା'ର ମୃତ୍ୟୁକାଳୀନ ବିବରଣୀ ଦେବାପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବଞ୍ଚିରହିଲା । ମହାରାଜାଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀକରି ବିଚାର କରାଗଲା ଏବଂ ଯାବଜ୍ଜୀବନ କାରାଦଣ୍ଡ ଦିଆଗଲା । ଯଦି ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ବଞ୍ଚିଥିବେ ତେବେ ଆଣ୍ଡାମାନ ଦ୍ୱୀପର ବନ୍ଦୀଶାଳାରେ ଥିବେ । ଓଡ଼ିଶା ସାରା ଚାଞ୍ଚଲ୍ୟ ଖେଳିଗଲା ଏବଂ ପ୍ରତିଦିନ ବିଚାର ସମୟରେ ବିଚାରାଳୟ ଚାରିପଟେ ଲୋକଗହଳି ଜମିଲା । ସେ ଟୋକାକୁ ରାତିରେ କଡ଼ାପହରା ମଧ୍ୟରେ ଷ୍ଟିମର ଭିତରକୁ ଖସାଇ ନିଆଗଲା । ପ୍ରକୃତ ବିଦ୍ରୋହ କିଛି ଦେଖାଗଲା ନାହିଁ, ଯଦିଓ କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷ ସେପରି ହେବାର ପୂରା ଆଶଙ୍କା କରି ତଦନୁଯାୟୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ବାସ୍ତବକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଦ୍ରୋହ ଉଦ୍‌ଗାରଣ କରିବା ବିଷୟରେ ଖୁବ୍ ଭୟାଳୁ । ମହାରାଜାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ପୁଅ ଥିଲା ଯେ କି କୋଟ ଅଫ୍ ୱାର୍ଡ଼ସଙ୍କ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିଥିଲା ଏବଂ ବର୍ତ୍ତମାନ ବୋଧହୁଏ ତା' ପିତାର ପଦବୀ ଓ ଆସନ ଅଧିକାର କରିବଣି ।

ଏହାପରେ ମୁଁ ମନୋରମ ଚିଲିକା ତୀରକୁ ଗସ୍ତରେ ଯାଇଥିଲି ଏବଂ ଖୋର୍ଦ୍ଧାରେ ରହି ଜମିଦାରୀର ରାଜସ୍ୱ ଓ କରନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବାରେ ବହୁ ଶ୍ରମ କଲି । ଏହା ଏକ ବନ୍ୟ, ଅଭିନବ ପୁରାତନ ଯୁଗର ଅନଗ୍ରସର ଅଦ୍ଭୁତଜାତି ଅଧ୍ୟୁଷିତ ପାର୍ବତ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳ । ଦୁଃଖ ହେଲା ଯେ, ସେମାନଙ୍କ ଗହଣରେ ରହି ସେମାନଙ୍କ ଅଦ୍ଭୁତ ସୁନ୍ଦର ଚଳଣି ଓ ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରା ସବୁ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିବାର ସମୟ ମୋର ନ ଥିଲା । ଯାହା ହେଉ, ଖଣ୍ଡଗିରିଠରେ ଥିବା ବୁଦ୍ଧମଠ ଦେଖିବାର ସମୟ ମୁଁ ପାଇଥିଲି । ଏଠାରେ ନାଲିପଥରରୁ ଖୋଳା ହୋଇଥିବା ଓ ସୁନ୍ଦର ଖୋଦନକଳା ଥିବା ଧାଡ଼ିଧାଡ଼ି ଗୁମ୍ଫାମାନ ଅଛି । ମୁଁ ମଧ୍ୟ ବହୁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଧଉଳିପାହାଡ଼ ବୁଲି ଯାଇଥିଲି । ଏଠାରେ ୨୪୦ଖ୍ରୀ. ଅ.(240 A.D.)ରେ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ମହାନ ପ୍ରଚାରକ ରାଜା ଅଶୋକଙ୍କ ଆଦେଶରେ ଖୋଦିତ ବହୁ ଶିଳାଲେଖ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଏହି ଶିଳାଲେଖ ବହୁବାର ଉତରା ହୋଇ ଅନୂଦିତ ହେଲାଣି । ୨୦୦୦ ବର୍ଷ ବିତିଯାଇଥିଲେ ହେଁ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପରିଷ୍କାର ଓ ସୁପାଠ୍ୟ ହୋଇ ରହିଚି । କେତେ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରେ ଶିବଙ୍କର ଚମତ୍କାର ମନ୍ଦିର ଠିଆ ହୋଇଛି । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ବଦଳରେ ଆସିଲା ଶୈବ ମତବାଦ ; ପୁଣି ତା' ସ୍ଥାନରେ ଆସିଗଲା ସର୍ବବ୍ୟାପି ବୈଷ୍ଣବବାଦ, ଯାହାର ପୁରୀଠାରେ ଥିବା ମନ୍ଦିର, ତା'ଠାରୁ ସୁନ୍ଦର କିନ୍ତୁ ଅବହେଳିତ ଭୁବନେଶ୍ୱର ଅପେକ୍ଷା ସହସ୍ରଗୁଣ ଉପାସକ ପ୍ରତିବର୍ଷ ଆକର୍ଷଣ କରେ ।

ଏହାପରେ ମୁଁ ମୋର ପୁରୁଣା ଜିଲ୍ଲା ବାଲେଶ୍ୱର ବୁଲିଗଲି । ସେଠାରେ ସହୃଦୟ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ମୋତେ ଆନ୍ତରିକ ସ୍ୱାଗତ ଜଣାଇଲେ । ସେମାନେ ସହର ଓ ଷ୍ଟେସନକୁ ଆଲୋକିତ କରିଥିଲେ, ନାଚ, ବାଣ ଓ ଭୋଜିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ଏସବୁ ମୋ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଅଫିସରଙ୍କୁ କିଛି ଈର୍ଷାନ୍ୱିତ କରିଥିଲା ଏବଂ ସେ ନିଜର ରୁଚିହୀନତା ଫଳରେ ଏସବୁ ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗଦେଲେ ନାହିଁ ।

ନଭେମ୍ବରରେ ମୋ ସ୍ତ୍ରୀ ଫେରି ଆସିଥିଲେ । ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିଲେ ଦୁଇଟି ପିଲା - ୫ ବର୍ଷର ଗେର୍ଟ୍ରୁଡ୍ ଏବଂ ୨ ବର୍ଷର ଆଞ୍ଜେଲ୍ ; ଆଉ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ଇଂରେଜୀ ସେବିକା ଡୋରସେଶାୟରର ଗୋଟିଏ ଝିଅ - ଏମ୍ମା ଗେଲ । ମୋ ପକ୍ଷରେ ଆହୁରି ବିରକ୍ତିକର ହେଲା, କିଛିଦିନ ପରେ ରେଭେନ୍‌ସା ଫେରିଆସିଲେ । ଆମେ ଆଶା କରିଥିଲୁ ଯେ, ସେ ଆଉ ଫେରିବେ ନାହିଁ ଏବଂ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍ଥାୟୀ କମିଶନର ହେବାପାଇଁ ମୋର ମନ ଲାଗିଯାଇ ଥିଲା ; କିନ୍ତୁ ସବୁ ଅନ୍ୟଥା ହୋଇଗଲା । ଟେମ୍ପଲଙ୍କ ପରେ ଆସିଥିବା ଲାଟ ସାର୍ ଆସ୍‌ଲେ ଏଡ଼େନ୍ ଭାବିଲେ ଯେ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାରେ ଖୁବ୍ ବେଶି ଦିନ ରହିଗଲିଣି ଏବଂ ୧୮୭୮ର ଆରମ୍ଭ ବେଳକୁ କମିଶନ୍‌ର ଓ ଜଜ୍ ରୂପେ ଚିଟାଗଙ୍ଗକୁ ବଦଳି କରିଦେଲେ ।

ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଶା ସହିତ ମୁଁ ଘନିଷ୍ଠ ଭାବରେ ସମ୍ପୃକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲି, ତାକୁ ଛାଡ଼ିବାରେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ନିରାଶ ହୋଇପଡ଼ିଲି ଏବଂ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ସ୍ଥାନ ଭାବରେ ଖୁବ୍ ଦୁର୍ନାମ ଥିବା ଚିଟାଗଙ୍ଗକୁ ମୁଁ ଭୟ କରୁଥିଲି । ଅବଶ୍ୟ ଅନ୍ୟ କିଛି ଉପାୟ ନଥିଲା । ଆମେ ଆମର ଅଧିକାଂଶ ଆସବାବ ପତ୍ର ବିକ୍ରି କରିଦେଲୁ । ବାକିତକ ବନ୍ଧାବନ୍ଧି କରିଦେଲୁ ଏବଂ ଫେବୃୟାରୀ ୧୮୭୮ରେ ୯ ବର୍ଷର ରହଣି ପରେ ଓଡ଼ିଶା ପରିତ୍ୟାଗ କଲୁ ।

('ଜଣେ ଶାସକର ସ୍ମୃତି'ରୁ ଗୃହୀତ)

ଜଣେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶାସକଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ

ମୂଳଲେଖା : ଫିଲିପ୍ ମ୍ୟାନସନ

ଏହି ଲେଖାଟି ମୂଳ ପୁସ୍ତକର 'ମୁଖବନ୍ଧ' ରୂପେ ପ୍ରକାଶିତ ଫିଲିପ୍ ମ୍ୟାନସନଙ୍କର ଜନ୍ ବୀମ୍ସଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମତାମତ । ଶ୍ରୀ ମ୍ୟାନସନ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଭାରତରେ ସିଭିଲ୍ ସର୍ଭିସେସ୍‌ରେ ଥିଲେ ଏବଂ ଭାରତରେ ବ୍ରିଟିଶ ଶାସନ ସମ୍ପର୍କରେ କେତେ ଉପାଦେୟ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଛନ୍ତି । - ଅନୁବାଦକ

କେତେବର୍ଷ ତଳେ ଭାରତୀୟ ସିଭିଲ୍ ସଂସ୍ଥା ସମ୍ପର୍କୀୟ ଏକ ବହି ଲେଖିବା ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଡାଇରୀ, ବିବରଣୀ, ପତ୍ର ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅପ୍ରକାଶିତ ତଥ୍ୟ ଏକାଠି କଲି । ଯାହାସବୁ ଆସିଲା ସେଥିରୁ ଅନେକଗୁଡ଼ାକର ପାଠ ବିରକ୍ତିକର, କେତେକ ମୂଲ୍ୟହୀନ, କେତେକ ବୈଷୟିକ ଏବଂ କେତେକକୁ ସାଧାରଣରେ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇ ପାରିବ ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ଜନ ବୀମ୍ସ ନିଜ ଜୀବନ ସମ୍ପର୍କରେ ଯେଉଁ ବିବରଣ ଲେଖିଛନ୍ତି, ତାହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନନ୍ୟଧରଣର । ବିବରଣ ପଢ଼ିବା ଓ ସେଥିରୁ ବହୁଳ ଉଦ୍ଧାର କରିବାକୁ ମୋତେ ଭଲ ଲାଗିଲା । ସେଥିରୁ ଆଉ ଅଧିକ ଉଦ୍ଧାର କରିବାର ବାସନା ମଧ୍ୟ ରଖିଲି ।

ବ୍ୟକ୍ତିବାଦୀ ବୋଲି ଯଦି କେହି ଥାଏ, ତେବେ ସେ ବୀମ୍ସଙ୍କ ଜୀବନୀର ଲେଖକ କିନ୍ତୁ ତାହା ସଙ୍ଗେସଙ୍ଗେ ଏହି ଲେଖା ଏକ ପ୍ରତିନିଧିମୂଳକ ରଚନା । ବୀମ୍ସ୍‌ଙ୍କ ଜୀବନରେ ଯାହା ଘଟିଲା, ସେହି ଦଶା ଭାରତରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କର ହୋଇଥିଲା, କେବଳ ବିଦ୍ରୋହ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ନୁହେଁ ; କିନ୍ତୁ ସତୁରୀ ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ , ସେ ତାଙ୍କର ଉପରିସ୍ଥମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲେ, ତାଙ୍କ ଶ୍ରେଣୀର ଜଣେ ଉତ୍ତମ ଜିଲ୍ଲା ଅଫିସରଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ସେଇଆହିଁ ରହିଥିଲା । ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ତାଙ୍କ ଲେଖା ଗତାନୁଗତିକ ହୋଇପାରେ ; କିନ୍ତୁ ସହଜ ଓ ବାସ୍ତବ ଭାବରେ କିପରି ଉତ୍ତମ ଲେଖାଟିଏ ରଚନା କରାଯାଇପାରେ ତାହାର ରହସ୍ୟ ସେ ବୁଝିଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଲେଖା ପଢ଼ିବା ଆନନ୍ଦଦାୟକ । ତାଙ୍କର ବିଚାରଧାରା ସ୍ୱଚ୍ଛ ଥିବାରୁ ସେ ନିଜ ବକ୍ତବ୍ୟ ଭଲରୂପେ ଜାଣିଥିଲେ ଏବଂ ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ ତାହା ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଟ୍ରୋଲେପ୍‌ଙ୍କ ପରି ଶୀଘ୍ର ଲେଖିଯିବାର ସେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ । ମଝିରେମଝିରେ ଅଟକିଯାଇ ଝରକା ବାହାରକୁ ଚାହିଁ କଲମର ଶେଷାଂଶକୁ ନଖେଇବା

ଅଭ୍ୟାସ ତାଙ୍କର ନଥିଲା । ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଷୟ ବା ଅନ୍ୟ କାହା ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ମୋହରେ ପଡ଼ି ସେ ନିଜକୁ ଦିଗ୍‌ଭ୍ରାନ୍ତ କରାଇ ନାହାନ୍ତି । ଅହଂକାର, ଆତ୍ମସଚେତନତା ବା ଭୀରୁତା ତାଙ୍କଠାରେ ନଥିଲା । କେବଳ ସେତିକି ଯଥେଷ୍ଟ ନୁହେଁ ; ଉତ୍ତମ ଲେଖାପାଇଁ ନିରୀକ୍ଷକର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ, ସୁସ୍ଥ ମନ ଓ ନିଜର ପସନ୍ଦଅପସନ୍ଦ ସମ୍ପର୍କରେ ଦୃଢ଼ ମତାମତ ମଧ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହାରି ଫଳରେ ସୁପାଠ୍ୟ ଓ ଜୀବନ୍ତ ଇଂରାଜୀ ସୃଷ୍ଟି ହୁଏ, ଯାହାକି କାରଲାଇଲ ବା ରସ୍କିନ୍‌ଙ୍କ ଯୁଗରେ ଖୁବ୍ କମ୍‌ଲୋକ ଲେଖୁଥିଲେ । ଭିକ୍ଟୋରିଆନ୍ ଇଂରାଜୀ ଅପେକ୍ଷା ସୁଇଫ୍‌ଟ୍ ଓ ଡିଫୋଙ୍କ ଇଂରାଜୀ ଆମ ସମୟର ନିକଟତର, ଆମର ଏ ଧରଣର ଭାବନା ଭିକ୍ଟୋରୀୟ ଲେଖକଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ । ଟ୍ରୋଲେପ୍ ଓ ସର୍ଟିସ୍‌ଙ୍କ ଭାଷା ଓ ଭାରତୀୟ ସରକାରୀ କାଗଜପତ୍ର ଓ ଜିଲ୍ଲା ଗେଜେଟିଅରମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହୃତ ଇଂରାଜୀ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଉନ୍ମାଦକର । ଲେଖକ ଚେନଶୀଳ ରହିଲେ ଏ ଅବସ୍ଥାରୁ ଦୂରେଇ ରହିପାରେ ଏବଂ ଯେଉଁଠି ସେ ଶୈଳୀ ଅପେକ୍ଷା ବିଷୟବସ୍ତୁରେ ବେଶି ବାନ୍ଧି ହୋଇପଡ଼େ ସେହିଠାରେ ଏହା ଦେଖାଦିଏ ।

ବୀମ୍‌ସ ତାଙ୍କ ପରିବାରକୁ ଆମୋଦ ଦେବାପାଇଁ ଲେଖିଥିଲେ, ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ନୁହେଁ । ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ବୋଲି ଜାଣିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବିଶେଷ କିଛି ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାନ୍ତା ବୋଲି ମନେ ହୁଏନାହିଁ । ସେ ନିଜ ମନୋଭାବରୁ ଲୁଚାଇ କେବେ ଆତ୍ମପ୍ରବଞ୍ଚନା କରିନାହାନ୍ତି ତାହାହିଁ ତାଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ଆକର୍ଷଣୀୟ ଦିଗ । ବାସ୍ତବରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା ଫଳରେ ସେ ସର୍ବଦା ଅସୁବିଧାରେ ପଡୁଥିଲେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ନ୍ୟୂନ ମତ ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଲେଖିଥିଲେ 'ଭାରତ ସରକାର ମନେକରନ୍ତି ସାମରିକ ଲୋକେ ଯେ କୌଣସି କାମ କରିପାରିବେ ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ବାହିନୀରେ ଆପାତତଃ ସେମାନଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ନାହିଁ ....' ସଭିଲ ଏବଂ ଷ୍ଟାଫ୍ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦରମା ସୈନ୍ୟ ବିଭାଗର ଦରମାଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଭଲହୋଇଥିବାରୁ ତାଙ୍କର ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଅନେକ ଅଂଶରେ ସତ ଯେ, ସୈନ୍ୟବାହିନୀର କେତେକ ଲୋକ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ଉପରିସ୍ଥମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରି ସିଭିଲ୍ ନିଯୁକ୍ତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଅବଶ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ ଯେ, ବେଳେବେଳେ 'ଡିଲାଇଲା ଆବରିଷ୍ଟ ଉଇଥ୍ ଏବଂ ଉଲିସେସ୍ ଗନ୍ ପରି ଅତି ମନ୍ଦଘଟଣା ମଧ୍ୟ ଘଟୁଥିଲା ; ଏବଂ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କଠାରୁ ବିଭାଗୀୟ ଭର୍ତ୍ସନା ଶୁଣିବାକୁ ପଡୁଥିଲା - ତେବେ ଏହା କେବଳ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ନଥିଲା । ପୁଣି ସବୁ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ଲୋକେ କେବଳ ଚକ୍ରାନ୍ତ ବା ଖୋସାମଦ କରି ସିଭିଲ୍ ସଂସ୍ଥାରେ ନିଯୁକ୍ତି ଲାଭ କରିଥିଲେ

ବୋଲି ବୀମ୍‌ସ ଯେଉଁ ଧାରଣା ପୋଷଣ କରିଛନ୍ତି, ତାହା ଉପରଠାଉରିଆ । ତାଙ୍କ ଜିଲ୍ଲାର ମୁଖ୍ୟ ରୂପେ ଥିବା ପୂର୍ବତନ ସୈନିକଙ୍କୁ ବୀମ୍‌ସ ତୁଳନା କରିଛନ୍ତି ପ୍ରଧାନ କ୍ୟାପଟେନ୍‌ଙ୍କ ଆଗରେ ସେଣ୍ଟ ପଲ୍‌ଙ୍କ ପରି ଯେ କି ବହୁ ମୂଲ୍ୟ ବିନିମୟରେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱାଧୀନତା କିଣିଥିଲେ । ବୀମ୍‌ସ ପୁଣି କହନ୍ତି, 'ସେ ହେଉଛନ୍ତି ଆଜନ୍ମ ମୁକ୍ତ' ।

ଭଲ ପଦୋନ୍ନତି ପାଇବାକୁ ଥିବା ଲୋକର ସ୍ୱଭାବ ଏପରି ହେବାର ନୁହେଁ । ସବୁ ଲାଟ ବା ସେ ସ୍ତରୀୟ ଯେତେ ଲୋକଙ୍କୁ ସେ ଭେଟିଛନ୍ତି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେ ନ୍ୟୂନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ଜନ ଲରେନ୍‌ସ୍‌ଙ୍କୁ ସେ ମନେ କରୁଥିଲେ 'ଜଣେ ରୁକ୍ଷ କଠୋର ମଣିଷ ଯେ କି ଭଦ୍ରଲୋକ ଅପେକ୍ଷା ବେଶି ରେଲବାଇ କୁଲିପରି ଦିଶନ୍ତି' ଏବଂ ସେ ତାଙ୍କ ଅଧସ୍ତନ ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ଗୃହହୀନ ଯାଯାବର ଜାତୀୟ ସରକାରୀ ଯନ୍ତ୍ରରେ ପରିଣତ କରିବା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ.... ।' କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁଠାରୁ ବେଶି ବିରକ୍ତ ଥିଲେ ସାର୍ ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେ କି କ୍ରମାନ୍ୱୟରେ ତିନିଟି ପ୍ରଦେଶର ଲାଟ ଥିଲେ । ସେ ଟେମ୍ପଲଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ବିଶେଷ କରି ୧୮୭୪ରେ ବିହାର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷର ସମ୍ଭାବନା ନେଇ କଟୁ ସମାଲୋଚନା କରୁଥିଲେ । ସାର୍ ରିଚାର୍ଡ଼ସଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି - ''ନିଜ ସ୍ୱଭାବସୁଲଭ ନାଟକୀୟ ରୀତିରେ ସେ ନିଜେ ୫୦/୬୦ ମାଇଲ କରି ଜିଲ୍ଲାସାରା ଘୋଡ଼ାରେ ବୁଲନ୍ତି ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ଲୋକଙ୍କର ଓ ଫସଲର ଅବସ୍ଥା ସମ୍ପର୍କରେ ଧାରଣା କରିନେଲେ ବୋଲି ଭାବନ୍ତି । ଏହିପରି ଯଥେଚ୍ଛା ଭ୍ରମଣ ପରେ ସେ ରାତିରେ ବସିପଡ଼ି ଆତ୍ମଶ୍ଳାଘାପୂର୍ଣ୍ଣ ବିବରଣୀଟିଏ ଲେଖନ୍ତି ...'' । ଏହି ଚମତ୍କାର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଯେ କେବଳ ଜଣେ ଆତ୍ମାଭିମାନୀ ରୂପେ ଚିତ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି ତାହା ନୁହେଁ, କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ ପ୍ରତି ତାଙ୍କ ମନୋଭାବର ଏହା ଏକ ନମୁନା ମାତ୍ର । ଜାଗାଏ ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି - ''ପ୍ରକୃତ ପକ୍ଷରେ ମୋତେ ଏକାବେଳକେ କାମ କରିବାକୁ ଓ ନ କରିବାକୁ କୁହାଗଲା । ସରକାର ନିଜ ଦାୟିତ୍ୱକୁ ଗୋଳାମିଶା କରିଦେଇ ଅଫିସରମାନଙ୍କୁ ଅସୁବିଧାରେ ପକାଉଥିଲେ । ସଚିବାଳୟର ଏହା ଥିଲା ଏକ ରୀତିମତ କୌଶଳ ।'' ଯେଉଁ ଜିଲ୍ଲା ଅଫିସର ଓ ଉପନିବେଶର ଶାସକମାନେ କାମ ନ କଲେ ସେମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବଳତାପାଇଁ ଏବଂ କାମ କଲେ ରୁକ୍ଷତା ପାଇଁ ନିନ୍ଦିତ ହୁଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିବାଦର ସ୍ୱରକୁ ହିଁ ସେ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ କରିଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ଏହା ଅନ୍ୟାୟ । ଶାସନକୁ ଯେଉଁ ଖଣ୍ଡାଧାରରେ ଚାଲିବାକୁ ହେଉଥିଲା, ସେ ଅବସ୍ଥା ସଚିବାଳୟ(କିମ୍ବା ହ୍ୱାଇଟହଲ କିମ୍ବା ଉପନିବେଶ ଅଫିସ କିମ୍ବା ସେ ସମୟରେ ବିରକ୍ତିକର ବୋଲି ମନେ କରାଯାଉଥିବା ଯାହାକିଛି) ଦ୍ୱାରା ସୃଷ୍ଟି ନୁହେଁ । ଏହା ସେ ପରିସ୍ଥିତିରେ ସ୍ୱାଭାବିକ ; ନ୍ୟାସାଲାଣ୍ଡରେ ଆଜି ହେଉଛି, ଭାରତରେ କାଲି ହେଉଥିଲା ।

ଏହା ଯେ ବୀମସ ଦେଖି ପାରିଲେ ନାହିଁ ତା'ର କାରଣ ହେଉଛି ଅଫିସର ଭାବରେ ସେ ଦୁର୍ବଳ ଓ ଲେଖକ ଭାବରେ ସବଳ ଏବଂ ବହୁ ଦକ୍ଷ, କୌଶଳୀ ଓ ବିଚାରବାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କ ଲେଖା ପଢ଼ିବା ଅଧିକତର ଆରାମଦାୟକ ।

ତାଙ୍କୁ ଜଣେ ବୌଦ୍ଧିକ ଆତ୍ମାଭିମାନୀ କୁହାଯାଇପାରେ । ଯେଉଁ ଅଳ୍ପ କେତୋଟି ଜିଲ୍ଲାରେ ଚାଷମାଲିକମାନେ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ଥିଲେ ଚମ୍ପାରଣ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନ୍ୟତମ । ସେଠାରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲାବେଳେ ସେ ଜିଲ୍ଲାର ସର୍ବେସର୍ବା ହେବାପାଇଁ ସଂକଳ୍ପ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର କହିବା ମତେ, ''କ୍ଷମତାର ଲାଳସା ଯୋଗୁଁ ନୁହେଁ, ସରକାର ମୋ ଉପରେ ଜିଲ୍ଲାଟିର ପବିତ୍ର ଦାୟିତ୍ୱ ନ୍ୟସ୍ତ କରିଥିବାରୁ ସେ ଦାୟିତ୍ୱ ତୁଲାଇବାକୁ ମୁଁ ବାଧ୍ୟ ଥିଲି । ମୁଁ ଯଦି ନିଜକୁ ହାଲୁକା କରିବାକୁ କିମ୍ବା ଲୋକପ୍ରିୟ ହେବାପାଇଁ ଅଳସରେ ବସିରହି ମୋ ସ୍ଥାନ ଓ ଦାୟିତ୍ୱ ଅଧିକାର କରିବାପାଇଁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଦେଇଥାନ୍ତି, ତେବେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ନୀଚ ହୋଇଯାଇଥାନ୍ତି । ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କରିବା କେବଳ ବୟସ୍କ (Lepremier-Venu) ମାନଙ୍କ କାମ ନୁହେଁ ଏବଂ ବୟସରେ କନିଷ୍ଠତର ହେଲେ ମଧ୍ୟ ମୋର ଯଥେଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷା ସହ ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷର ତାଲିମ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ଥିଲା । ଏକଦା ପଣ୍ୟବାହୀ ଜାହାଜର ସହକାରୀ ବା ବ୍ୟବସାୟୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠାନର ଏହିସବୁ ପୂର୍ବତନ କିରାଣୀମାନଙ୍କର ସେ ଅଭିଜ୍ଞତା ନଥିଲା ।'' ଏହା ଅବଶ୍ୟ ଔଦ୍ଧତ୍ୟ ; କିନ୍ତୁ ଏହା ପଛରେ ଅଛି ଯେ କୌଣସି ପରିସ୍ଥିତିରେ ମଧ୍ୟ ରୟତମାନଙ୍କ ପାଇଁ ନ୍ୟାୟ ଦେଇଯିବାର ମହତ ସଂକଳ୍ପ । ସେ ଏଠି ଚମ୍ପାରଣଙ୍କୁ ଜଣେ ଧନୀ ଚାଷମାଲିକର ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଜଣେ ରୟତକୁ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଥିଲେ, ପରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ନିଜ ଦ୍ୱାରରେ ସାଗରର ଅଯାଚିତ ଦାନକୁ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିବା ଜଣେ ଅଭିଯୁକ୍ତା ବୃଦ୍ଧାକୁ ରକ୍ଷାକରିବା ପାଇଁ ସରକାର ଓ ସରକାରୀ ଆଇନର ମୁକାବିଲା କରିଥିଲେ । ସରକାରଙ୍କଠାରୁ ବଡ଼ ତିରସ୍କାର ପାଇ ମଧ୍ୟ ସେ ଏହି ଘଟଣାରେ ବିଜୟୀ ହୋଇଥିଲେ ଏବଂ ଆଇନ୍‌ର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥିଲା ।

ଜଣେ ବୟାକରଣିକ ଓ ଭାଷାବିତ୍ ଭାବରେ ଏବେ ମଧ୍ୟ ଭାରତର କେତେକ ଗବେଷକ ବୀମ୍‌ସଙ୍କୁ ମନେ ପକାଉଛନ୍ତି; ହିନ୍ଦୁସ୍ଥାନୀରେ ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରବଚନ ଅନୁଯାୟୀ ଏହା ଥିଲା ତାଙ୍କର ବାଁ ହାତର କାମ ବା ସଉକ । ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱରେ ସେ ବହୁତ କାମ କରି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଏହି ଦୁଇପୁରୁଷ ମଧ୍ୟରେ ଭାରତର ତାତ୍କାଳିକ ଅବସ୍ଥା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଦଳି ଯାଇନାହିଁ । ଯେଉଁଲୋକେ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଅନୁସରଣ କରିପାରିବେ ନାହିଁ ସେମାନେ ତାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ପଢ଼ି ଆନନ୍ଦ ପାଇପାରିବେ । ଏଠାରେ ଏକ ନମୁନା

ଦିଆଯାଇପାରେ । ୧୮୬୧ର ସଂସ୍କାର ପୂର୍ବର ଜଣେ ପୁରୁଣା କାଳିଆ ପୋଲିସ୍ ଅଫିସରଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ସେ ଦେଇଛନ୍ତି । ସେ ବାଛିଥିବା ଲୋକଟି ଏହିପରି : - "ଜଣେ ଦୀର୍ଘକାୟ ପୃଥୁଳ ମୁସଲମାନ; ତା'ର ଦାଢ଼ି ପାଚିଲା, ଚାହାଣି ଚିକ୍କଣ, ମଧୁର, କୋକିଶିଆଳି ପରି ଧୂର୍ତ୍ତ, ବ୍ୟବହାରରେ ଖୁବ୍ ଭଦ୍ର, ଉଚ୍ଚ ଅଫିସରମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ତା'ର ବ୍ୟବହାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅଲଗା ; କିନ୍ତୁ ଅଧସ୍ତନଙ୍କ ପାଇଁ ସେ କ୍ରୋଧୀ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ । ତା'ର ଥିଲା ସୁନା ଜରିର ଧଡ଼ିଲଗା ବିରାଟ ଲାଲପଗଡ଼ି, କମରପଟିରୁ ଝୁଲୁଥିବା ସୁନା କାମକରା ଖଣ୍ଡା, ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ଧଳା ପୋଷାକ । ସେ ଚଢ଼ୁଥିବା ଛାପଛାପିଆ ରଙ୍ଗର ଦୁର୍ବଳିଆ ଘୋଡ଼ାଟିର ଚକ୍ଷୁ ଧୂସର, ନାକ ଲାଲ ଏବଂ ଲାଞ୍ଜ ଲମ୍ବ ଓ ଚିକ୍କଣ...." । ଏହି ଧରଣର ବର୍ଣ୍ଣନାରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତାଙ୍କ ବହିରେ ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀର ହାଲିବରି କଲେଜର ପରିବେଶ, ବିଦ୍ରୋହର ଠିକ୍ ପରେପରେ କଲିକତାର ଜୀବନ, ପଞ୍ଜାବ ଓ ଓରେନ୍ସ ଏବଂ ପରେପରେ ଉଭୟ ବିହାର ଓ ଓଡ଼ିଶାର ଚିତ୍ରଣ କରାଯାଇଛି । ତାଙ୍କର ନବପରିଣିତା ବଧୂ ଦୁଇବର୍ଷର ବିଚ୍ଛେଦ ପରେ ଦୀର୍ଘ ଜଳଯାତ୍ରାରେ ଭାରତକୁ ଆସି, ଅଜଣାଲୋକଙ୍କ ଗହଣରେ କଲିକତାରୁ ତିନି ସପ୍ତାହ କାଳ ଟଟୁଘୋଡ଼ାଟଣା ଗାଡ଼ିରେ ଯାତ୍ରା କରି ପଞ୍ଜାବରେ ତାଙ୍କ ସହ ଯେତେବେଳେ ମିଳିତ ହେବାକୁ ଆସିଲେ, ସେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ଜୀବନ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କଲେ ସ୍ତବ୍ଧ ହେବାକୁ ପଡ଼େ । ଆମର ସୌଭାଗ୍ୟ ଯେ ବୀମ୍ସ୍ ତାଙ୍କ ଉପରିସ୍ଥମାନଙ୍କୁ ସମାଲୋଚନା କରିବାରେ ଏତେ ମୁକ୍ତଜିହ୍ୱ ଥିଲେ । ଏହାରି ଫଳରେ ସେ ବହୁ ସମୟରେ ଅସୁବିଧାରେ ପଡ଼ି ବଦଳି ହୋଇଛନ୍ତି ଏବଂ ସେଥିପାଇଁ ଆମ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ଭାରତକୁ ଅଧିକ ପରିମାଣରେ ଦେଖି ପାରିଛନ୍ତି ।

ବୀମ୍ସ ଏକ ସହଜ ଲୋକ ଥିଲେ ବୋଲି ମନେହୁଏ ନାହିଁ । ମୋର ଆଶଙ୍କା ହୁଏ ସେ ଯଦି ମୋର କୌଣସି ଜିଲ୍ଲା ଅଫିସର ହୋଇଥାନ୍ତେ, ତେବେ କଠୋର ସମାଲୋଚନାର ଶରବ୍ୟ ହୋଇଥାଆନ୍ତେ । ସେଥିରେ ମୋର ବେଶି ଦୁଃଖ ହୋଇଥାଆନ୍ତା, କାରଣ ତାହାହିଁ ଯଥାର୍ଥ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଯଦି ତାଙ୍କୁ ଜାଣିଥାନ୍ତି, ତେବେ ନିଶ୍ଚୟ ସମ୍ମାନ ଦେଇଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ଏପରି ଜଣେ ଏକଜିଦିଆ, ବିଶ୍ୱସ୍ତ, ନିଜ ବିଶ୍ୱାସରେ ଏକାଗ୍ରଚିତ୍ତ ସରଳ ଓ ଦୃଢ଼ମନା ଏବଂ ସର୍ବୋପରି ନିଜ ପ୍ରତି ଓ ନିଜେ ଭେଟିଥିବା ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଏତେ ସଚ୍ଚୋଟ ବ୍ୟକ୍ତିର ବହି ପଢ଼ିସାରିବା ପରେ ଯେ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଶ୍ରଦ୍ଧାବାନ ନ ହେବ, ତାହା ପ୍ରତି ମୋର ନିଶ୍ଚୟ ନୀଚ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି ହେବ ।

('ଜଣେ ଶାସକର ସ୍ମୃତି'ରୁ ଗୃହୀତ)

ଶେଷକଥା

ମୂଳଲେଖା : ଖ୍ରୀଷ୍ଟୋଫର କୁକ୍

[ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ସବାସାନ ଝିଅ ଏଞ୍ଜେଲାଙ୍କ ପୁଅ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୋଫର କୁକ୍ ଥିଲେ ଭାରତର ସ୍ୱାଧୀନତା ସମୟର ଭାରତୀୟ ସିଭିଲ ସଂସ୍ଥାର କର୍ମଚାରୀ, ଯାହାଙ୍କ ଉଦ୍ୟମ ଫଳରେ ବୀମ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ଜୀବନୀ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆସିପାରିଲା । ତାଙ୍କ ମତ ନିମ୍ନରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଉଛି ।]

ମୋ ଅଜା ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଏ ବହିଟିକୁ 'ମୋ ଜୀବନର କାହାଣୀ' ବୋଲି କହୁଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ସେ କାହାଣୀ ଶେଷ କରିବା ଯାଏ ବଞ୍ଚିଲେ ନାହିଁ । ଭାରତରୁ ୧୮୯୩ରେ ଅବସର ନେଇ ପ୍ରଥମେ ଟଣ୍ଟନ୍ ନିକଟସ୍ଥ ସମରସେଟ୍‌ରେ ଏବଂ ପରେ କ୍ଲେଭଡ଼ନଠାରେ ରହିଲେ ଏବଂ ସେଇଠାରେ ମାତ୍ର ୬୫ ବର୍ଷ ବୟସରେ ମେ ୧୯୦୨ରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ପାଇଁ ନୁହେଁ, ତାଙ୍କୁ ଓ ତାଙ୍କ ପରିବାରକୁ ଅବସର ସମୟରେ ଆନନ୍ଦ ଦେବା ଥିଲା ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ । ସେ ନିଜକୁ ରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆଙ୍କ ଶାସନ କାଳରେ ଜଣେ 'ସାଧାରଣସ୍ତରର ଇଂରାଜୀ ଲୋକ' ବୋଲି କହିଛନ୍ତି ; କାରଣ ରାଣୀ ଭିକ୍ଟୋରିଆଙ୍କ ଅଭିଷେକ ଦିନ ସେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ଶାସନର ମାତ୍ର ବର୍ଷକ ପରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ହେଲା ।

ପ୍ରଥମ ପାଞ୍ଚଟି ପରିଚ୍ଛେଦରେ ଇଂଲାଣ୍ଡରେ ତାଙ୍କର ଆଦ୍ୟଜୀବନ ଏବଂ ପରଗୁଡ଼ିକରେ ୧୮୫୮ ମାର୍ଚ୍ଚରେ କଲିକତାଠାରେ ପହଞ୍ଚିବାଠାରୁ ଭାରତରେ ଚାକିରି କାଳ, ଇଷ୍ଟଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀର ଶେଷ ଦଳର ପ୍ରାର୍ଥୀ ରୂପେ ବଛାଯିବା ଠାରୁ ୧୮୭୯ରେ ଚିଟାଗଙ୍ଗରେ ତାଙ୍କର ଶେଷ ରହଣି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଗୋଟଏ ବିରାଟ ଚମଡ଼ା ବନ୍ଧେଇ ବହିର ଶେଷ ପୃଷ୍ଠାରେ ସୁନ୍ଦର ସ୍ୱଚ୍ଛନ୍ଦ ହସ୍ତାକ୍ଷରରେ ଲିଖିତ ଏହି ବର୍ଣ୍ଣନା ହଠାତ୍ ଶେଷ ହୋଇଯାଇଛି । ଏହି ଶହଶହ ପୃଷ୍ଠାବ୍ୟାପୀ ଲେଖାରେ କେଉଁଠି ଟିକିଏ ପଛରେ ଯୋଡ଼ା ଯାଇନି କି କଟାଯାଇନି । ପାଠକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପାରନ୍ତି ଯେ, ବର୍ଣ୍ଣନାଟି ଅନ୍ତତଃ ଭାରତରୁ ସେ ଅବସର ନେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖା ନ ଯାଇ ଅସମାପ୍ତ ରହିଲା କାହିଁକି ? ଏହାର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ହେଲା ତାଙ୍କର ଅବସର ସମୟରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକରେ

ସେ ବ୍ୟସ୍ତ ରହିଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଏହି ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ସରିବା ପୂର୍ବରୁ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଥିଲେ । ମୁଖବନ୍ଧରେ ସେ କହିଛନ୍ତି ଯେ, ତାଙ୍କର ଏହି ଜୀବନୀ ସେ କଟକଠାରେ ୧୮୭୫ରେ ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ କେତେ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମଝିରେମଝିରେ ଲେଖୁଥିଲେ । ପରେ ଅବସର ନେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲେଖା ବନ୍ଦ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ତା'ପରେ ୧୮୯୬ରେ ଟଣ୍ଟନ ନିକଟସ୍ଥ ବିଶପହଲଠାରେ ଥିବାବେଳେ ସେ ପୁଣି ଏହା ମୂଳରୁ ଲେଖିଲେ ; କିନ୍ତୁ ମୂଳ ପାଣ୍ଡୁଲିପିର ୧୭ଶ ପରିଚ୍ଛେଦର ଶୀର୍ଷଟୀକାରେ ଅଛି 'ବ୍ରିଷ୍ଟଲ ନିକଟର କ୍ଲିଭଡ଼ନ, ଅଗଷ୍ଟ ୧୯୦୦ । ଏଥିରୁ ଜଣାଯିବ ଯେ, ପାଣ୍ଡୁଲିପି ଲେଖା ସେ ପୁଣି କିଛି ଦିନ ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଥିଲେ ଏବଂ କ୍ଲିଭଡ଼ନକୁ ଯିବାପରେ ପୁଣି ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତା' ପରେ ବେଶ୍ ଲମ୍ବା ସାଢ଼େ ତିନିଟି ପରିଚ୍ଛେଦ ଅଛି ଏବଂ ସେତେବେଳେ ସେ 'ଭାରତର ଐତିହାସିକ ଭୂଗୋଳ ଲେଖିବାରେ ଏବଂ ତୁରସ୍କ ଭାଷାରୁ ବାବରଙ୍କ ଆତ୍ମଲିପି ଅନୁବାଦରେ ବ୍ୟସ୍ତଥିବାରୁ ଜଣାଯାଏ ତାଙ୍କର ନିଜ ଜୀବନୀ ଲେଖା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲେଖା ଯୋଗୁଁ ଏବଂ ମେ ୧୯୦୨ରେ ତାଙ୍କର ଅକାଳ ମୃତ୍ୟୁ ଯୋଗୁଁ ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା ।

ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ ହେଉଛି ସୂର୍ଯ୍ୟଘଟିକା ଭଳି ସେ କେବଳ ସୁଖର ସମୟଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖିରଖିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । ଭାରତ ରହଣିର ଶେଷାଂଶ ସେ ଅଧିକାଂଶ ଭାଗ ନିଃସଙ୍ଗ ଥିଲେ । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପରିବାର ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ରହିଲେ ଏବଂ ଏହି ବିଚ୍ଛେଦ ସାଙ୍ଗକୁ ଏହି ଶେଷବର୍ଷଗୁଡ଼ିକରେ ତାଙ୍କ କର୍ମଜୀବନରେ ନୈରାଶ୍ୟର ମେଘ ଘୋଟିଗଲା ଯାହାକି ନିମ୍ନରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହେଉଛି ।

କେହି ପାଠକ ଜନ୍‌ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଜୀବନ ବିଷୟ ଜାଣିବାରେ ଆଗ୍ରହୀ ଥାଇ ପାରନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଜୀବନୀ ସମ୍ବଳିତ ବିବରଣୀ ଦିଆଗଲା । ଏସବୁ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ସେ ରଖିଯାଇଥିବା ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଟିପ୍ପଣୀ (ଯେଉଁଥିରେ କି ୧୮୮୦ରୁ ୧୮୯୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷର ଅଧତଜନେ ହେବ ପ୍ରଧାନ ଘଟଣାର ତାରିଖ ଦିଆଯାଇଛି) ଏବଂ ଆଂଶିକ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ସାନଝିଅ, ମୋ ମାଆ ଆଞ୍ଜେଲଙ୍କ ସ୍ମୃତିରୁ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଛି । ୧୮୭୬ରେ କଟକଠାରେ ଆଞ୍ଜେଲଙ୍କର ଜନ୍ମ ବିଷୟ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ତାଙ୍କୁ ମାତ୍ର ୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଚିଟାଗଙ୍ଗରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ପଠାଇ ଦିଆଯିବାରୁ ଏବଂ ଅବସର ପୂର୍ବରୁ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ଇଂଲାଣ୍ଡକୁ ବୁଲି ଆସିଥିବାବେଳେ ଥରେ ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କୁ ଦେଖିଥିବାରୁ ଭାରତରେ ତାଙ୍କ ଚାକିରିର ଶେଷାଂଶ ସମ୍ପର୍କରେ

ତାଙ୍କର(ଆଞ୍ଜେଲାଙ୍କ) ଜ୍ଞାନ ନିଶ୍ଚୟ ସୀମାବଦ୍ଧ । ମୋ ବାପା(ସେ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ ସିଭିଲ୍ ସଂସ୍ଥାରେ ଥିଲେ)ଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବା ପରେ ସେ ନିଜେ ୧୮୯୬ରେ ଭାରତ ଫେରିଲେ ଏବଂ ୧୯୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ (ମୁଁ ସେତେବେଳେ ବର୍ଷକର) ଇଂଲାଣ୍ଡ ଫେରିନଥିଲେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପୂର୍ବରୁ ସେ ବିଶେଷ ଭାବେ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆସି ପାରିନଥିଲେ ।

ଉଲ୍ଲିଖିତ ଟିପ୍ପଣୀରେ ସେ ଚିଟାଗଙ୍ଗର ୧୮ ମାସ ରହଣିକୁ 'ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଦୁଃଖ' ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି ଏବଂ ସେ ସ୍ଥାନର ଜଳବାୟୁ ଓ ଲୋକମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କର ମତାମତ କେତେକ ପରିମାଣରେ ଅପ୍ରୀତିକର । ଓଡ଼ିଶାରେ ୯ ବର୍ଷର ଆନନ୍ଦ ପରେ ଏହି ସ୍ଥାନ ତାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିରକ୍ତିକର ବୋଧହୋଇଛି । ଯାହାହେଉ ୧୮୭୯ ସେପ୍ଟେମ୍ବରରେ ଦୁଇମାସ ଛୁଟି ନେଇ ସେ କଲିକତା ଓ ମସୁରୀ ଗଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସାନ ପିଲାମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଗଲେ । କାମକୁ ଫେରି ପରବର୍ତ୍ତୀ ବର୍ଷେ ଦୁଇବର୍ଷ ସେ କଲିକତା ନିକଟସ୍ଥ ହୁଗୁଳିର କଲେକ୍ଟର ଭାବରେ କଟାଇଲେ ଏବଂ ୧୮୮୧ରେ ବର୍ଦ୍ଧମାନର କମିଶନର ହୋଇ ଖାସ ବଙ୍ଗଳାର ଚିନ୍‌ସୁରାରେ ରହିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚାରିବର୍ଷ ଚିନ୍‌ସୁରାରେ ପ୍ରାୟ ଏକାକୀ ରହିଲେ; କାରଣ ମୋ ଆଈଙ୍କୁ ଆଠଟି ସନ୍ତାନବିଶିଷ୍ଟ ବିରାଟ ପରିବାର ଧରି ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ଇଂଲାଣ୍ଡରେ ରହିବାକୁ ହେଲା ।

ତାଙ୍କ ଟିପ୍‌ପଣୀରେ ଏହି ସମୟରେ ଡିଭିଜନ୍‌ରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ଗସ୍ତ ଓ ସରକାରୀ କାମ, ମଝିରେମଝିରେ ବଙ୍ଗଳାର ଛୋଟଲାଟଙ୍କ ଭ୍ରମଣ ଛଡ଼ା ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଅନ୍ୟ କିଛି ନାହିଁ । ଥରେ ଭାଇସ୍‌ରାଏ ଲର୍ଡ଼ ରିପନ୍ ଗସ୍ତରେ ଆସିଥିଲେ ଡିସେମ୍ବର ୧୮୮୨ରେ । ତାଙ୍କ ସହ 'ଟ୍ରେନ୍‌ରେ ଜଳଖିଆ ଖାଇଲେ' ବୋଲି ଟିପିଛନ୍ତି । ପରବର୍ଷ ଉତ୍ତରପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶ(ପରେ ଯୁକ୍ତ ପ୍ରଦେଶ ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ଉତ୍ତର ପ୍ରଦେଶ)ର ବରେଲିକୁ ଗଲେ ତାଙ୍କ ପୁଅ ଡାଭିଡ୍‌ଙ୍କୁ ଦେଖା କରିବାକୁ । ସେ ଭାରତୀୟ ସେନାବାହିନୀରେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ପନ୍ଦର ବର୍ଷ ହେବ ସେ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ନଥିଲେ । ତାଙ୍କ ୨ୟ ପୁଅ ଫ୍ରେଡେରିକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାୟ ଏହି ସମୟରେ ଭାରତୀୟ ସିଭିଲ୍ ସଂସ୍ଥାକୁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଭାରତୀୟ ଭାଷା ଓ ଆଇନ ପ୍ରଭୃତି ଶିକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷାନବିସ ସମୟ କଟାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ୧୮୮୪ରେ ଫ୍ରେଡେରିକ୍ ଶେଷ ପରୀକ୍ଷାରେ ଉତ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ନ ପାରି ଭାରତରେ ତାଙ୍କ ପିତାଙ୍କ କର୍ମର ଅନୁସରଣ କରିବାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେବାରୁ ବୀମ୍‌ସ ଅତ୍ୟନ୍ତ ନୈରାଶ୍ୟଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ।

୧୮୮୫ରେ ବର୍ଦ୍ଧମାନର ବୃଦ୍ଧ ମହାରାଜା ମରିଯିବାରୁ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଚିନ୍‌ସୁରାରୁ ବର୍ଦ୍ଧମାନକୁ ତାଙ୍କ ଅଫିସ୍ ଉଠାଇ ନେଲେ । ଜମିଦାରୀ ଓ ପଦବୀର ଉତ୍ତରାଧିକାର ସମ୍ପର୍କରେ ବହୁ ବିବାଦ, ସୃଷ୍ଟି ହେବାରୁ ସେସବୁ ସହଜରେ ତୁଲାଇବା ପାଇଁ ବୋଧହୁଏ ସେ ଏପରି କଲେ । କେତେମାସ କାଳ ଏଇଥିରେ ସେ ମନୋନିବେଶ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ସ୍ୱାର୍ଥସମ୍ପୃକ୍ତ କୌଣସି ପକ୍ଷ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଷପ୍ରୟୋଗ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିବାର ମଧ୍ୟ ସନ୍ଦେହ କରାଗଲା । ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ସେ କିଛିଦିନ ବେମାର ପଡ଼ିଲେ ; କିନ୍ତୁ ନଭେମ୍ବରରେ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀ ଇଂଲାଣ୍ଡରୁ ଫେରିଲାବେଳକୁ ସେ ସୁସ୍ଥ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ସତର ବର୍ଷ ବୟସ୍କା ତାଙ୍କ ଜ୍ୟେଷ୍ଠାକନ୍ୟା ମାର୍ଗାରେଟ୍ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ସ୍ତ୍ରୀଙ୍କ ସହ ଆସିଥିଲେ । ୧୮୮୫-୮୬ର ବଡ଼ଦିନ ଓ ଶୀତଦିନ ଆନନ୍ଦରେ କଟିଲା । ସେ ଟିପିଛନ୍ତି ଯେ ତାଙ୍କର ବହୁଦିନର ବନ୍ଧୁ ଇଲିଅଟ୍ ମଧ୍ୟ କଲିକତାରେ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ରହିବାପାଇଁ ଆସିଥିଲେ ଏବଂ ଜାନୁଆରୀ ଓ ଫେବୃୟାରୀ ତମାମ 'ବଲ୍‌ନୃତ୍ୟ' ଓ ଭୋଜିଭାତ ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ହେଉନଥିଲା ।

ସେ ବର୍ଷଟା ବର୍ଦ୍ଧମାନରେ ଘଟଣାବିହୀନ ଭାବରେ କଟିଗଲା; କିନ୍ତୁ ୧୮୮୭ର ପୂର୍ବଭାଗରେ ଏପରି ଏକ ଘଟଣା ଘଟିଲା, ଯାହାକି ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଚାକିରି ଜୀବନ ଉପରେ ଆଞ୍ଚ୍ ଆଣିଦେଲା । କଲିକତାର ଏକ ପବ୍‌ଲିକ୍ କମିଶନ ଆଗରେ ଭାରତୀୟ ଶିକ୍ଷା ସମ୍ପର୍କୀୟ ଏକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ତାଙ୍କୁ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାକୁ କୁହାଗଲାବେଳେ ଏହି ଘଟଣା ଘଟିଲା । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଯେଉଁ ଦୃଢ଼ ମତ ପୋଷଣ କରୁଥିଲେ ଏବେ ତାକୁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ବୋଲି କୁହାଯିବ । ଏ ଘଟଣା ସମ୍ପର୍କରେ ପୁଙ୍ଖାନୁପୁଙ୍ଖ ତଥ୍ୟ କିଛି ମିଳୁନାହିଁ । ତେବେ ଏପରି ଏକ ସାଧାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାପାଇଁ ସେ ଅନିଚ୍ଛୁକ ଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ବିନା ଦ୍ୱିଧାରେ ତାଙ୍କୁ ମତ ଦେବାପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦିଆଗଲା । ଯାହା ସେ ଠିକ୍ ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ ତାହାକୁ ଭୟଙ୍କର ଅପ୍ରିୟତା ସତ୍ତ୍ୱେ ପ୍ରକାଶ କରିବାରେ ସେ ଅଭ୍ୟସ୍ତ ଥିଲେ । ସେ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏ କ୍ଷେତ୍ରରେ ତାଙ୍କର ଦ୍ୱିଧାର କାରଣ ସହଜରେ ବୁଝିହୁଏ ନାହିଁ ; କିନ୍ତୁ ଯାହା ଜଣାଗଲା ଏ ଘଟଣାରେ ତାଙ୍କର ସତର୍କ ପଦକ୍ଷେପ ଯଥାର୍ଥ ଥିଲା । ଭାରତ ଇତିହାସର ଅନୁସନ୍ଧିତ୍ସୁମାନେ ଜାଣିଥିବେ ଯେ ଏହା ହେଉଛି ଇଲବର୍ଟବିଲ୍ ଆନ୍ଦୋଳନର ସମୟ, ଯାହାପାଇଁ ଭାରତ ତମାମ୍, ବିଶେଷ କରି କଲକତାରେ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ତେଜନା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଇଲ୍‌ବର୍ଟ ବିଲର ବ୍ୟବସ୍ଥା ସହ ଶିକ୍ଷା କମିଶନର ଯଦିଓ କିଛି ସମ୍ପର୍କ ନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ସେ ସମୟରେ କୌଣସି ବିବାଦୀୟ ବିଷୟରେ ସାଧାରଣରେ ସାକ୍ଷ୍ୟଦେବା ପାଇଁ ସେ ଦ୍ୱିଧାକରିବା ସ୍ୱାଭାବିକ । କମିଶନ ଆଗରେ ଯାହା କହିଲେ

ତାହା ନିଶ୍ଚୟ ଲିଖିତ ଭାବରେ ଦେଇଥିବେ, କିନ୍ତୁ ଏ ବିଷୟରେ କେତେକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଟିପ୍ପଣୀ ସେ ରଖିଯାଇଛନ୍ତି । ୧୮୮୭ ଫେବୃୟାରୀ ୨୨ ତାରିଖର ଲେଖା ପ୍ରଣିଧାନ ଯୋଗ୍ୟ; 'ପବ୍ଲିକ୍ ସର୍ଭିସ୍ କମିଶନ ଆଗରେ ସାକ୍ଷ୍ୟ ଦେଲି ଏବଂ ତଦ୍ୱାରା ଯେ ନିଜ ତଣ୍ଟି କାଟିଲି ତାହା ଜାଣି ପାରିଲି ନାହିଁ' । ମାସକ ପରେ ରାଜସ୍ୱ ପରିଷଦକୁ ତାଙ୍କର ପଦୋନ୍ନତି ହେଲା ଲାଟଙ୍କ ତଳକୁ ଏହା ହେଉଛି ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶାସକୀୟ ପଦବୀ । ସେ ଦେଇଥିବା ମତ ଯେ ବଙ୍ଗସରକାରଙ୍କ ଅମନୋନୀତ ହୋଇ ନଥିଲା ଏହା ତାହାର ସୂଚନା ଦିଏ ।

କିନ୍ତୁ ଅପ୍ରେଲ୍‌ରେ ଜଣେ ଭାରତୀୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଭୀଷଣ ଆକ୍ରମଣ ହେଲା । ଜୁନ୍ ମାସରେ ଆଉ ଥରେ ସେ ସେହିପରି ଆକ୍ରାନ୍ତ ହେଲେ ଯାହାର ପରିଣାମ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନାତ୍ମକ ଟିପ୍ପଣୀ ଦେଇଛନ୍ତି, ଜୁଲାଇ ୧୪ ରେ 'ଭାରତ ସରକାରଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ପରିଷଦରୁ ବାହାରିଗଲି' ଏବଂ ଏହାର ଠିକ୍ ପରେ ଆଉ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖ ଅଛି 'ଜୁଲାଇ ୨୦ରେ ପୁନର୍ନିଯୁକ୍ତିର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତିପତ୍ର' । ଏହି ଘଟଣା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଉ କିଛି ପ୍ରମାଣ ସେ ରଖିନାହାନ୍ତି । ଏଣୁ ଏ ବିଷୟରେ କେବଳ ଅନୁମାନ କରାଯାଇପାରେ ଯେ କମିଶନ ଆଗରେ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷ ସେତେବେଳେ ସ୍ଥାନୀୟ ରାଜନୀତିଜ୍ଞମାନଙ୍କୁ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିଥିଲା ଏବଂ ସେତେବେଳେ ରାଜନୈତିକ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଶାନ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଭାରତ ସରକାର ତାଙ୍କୁ ନିମ୍ନ ପାହ୍ୟାକୁ ଖସାଇ ଆଣିଥିଲେ - ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ବଙ୍ଗସରକାର ତାଙ୍କର ପୁନର୍ନିଯୁକ୍ତିର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲେ ।

୧୮୮୭ ଅଗଷ୍ଟରେ ତାଙ୍କୁ ପୁଣି ଥରେ ଖସାଇ ଭାଗଲପୁର କମିଶନର କରାଗଲା । ସେଥିରେ ଦୁଇବର୍ଷ ରହି ଅପ୍ରେଲ ୧୮୮୯ରେ କଲିକତାକୁ ଫେରିଲେ ଏବଂ ପୁଣି କେତେବର୍ଷ ରାଜସ୍ୱ ପରିଷଦରେ କାମ କଲେ । ତାହାପରେ ସେ ପ୍ରଧାନତଃ କମିଶନର ରୂପେ କଲିକତାରେ ରହିଲେ ; କିନ୍ତୁ ମଝିରେମଝିରେ ରାଜସ୍ୱ ସମ୍ପର୍କୀୟ ସରକାରୀ ବିଲ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବାରେ ଏବଂ ପୋଲିସ୍ କମିଶନର ପ୍ରେସିଡେଣ୍ଟ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ୧୮୯୧ର ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ସେ ଛ'ମାସ ପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଫେରିଲେ - ତାହା ତାଙ୍କ ୩୫ ବର୍ଷ ଚାକିରିକାଳରେ ମାତ୍ର ୨ୟ ଥର ପାଇଁ ; କିନ୍ତୁ ନଭେମ୍ବରରେ କଲିକତାକୁ ଚାଲିଆସିଥିଲେ । ଶେଷ ୧୮ ମାସ ପ୍ରେସିଡ଼େନ୍‌ସି ଡିଭିଜନ୍‌ର କମିଶନର ରୂପେ କଟାଇ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୮୯୩ରେ ଅବସର ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହିପରି ତାଙ୍କର ଚାକିରିକାଳ

ସରିଲା । ଏହାର ଶେଷ କେତେବର୍ଷ ଶିକ୍ଷା କମିଶନ ବ୍ୟାପାର ନେଇ ତିକ୍ତ ହୋଇ ଉଠିଥିଲା । ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପରିବାରରୁ ବିଚ୍ଛେଦ ଓ ନିଃସଙ୍ଗତା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କୁ ଦୁଃଖ ଆହୁରି ଅଧିକ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲା । ଭାରତରେ ଚାକିରି କରୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ କେବେ ନା କେବେ ଏହିପରି ସହିବାକୁ ପଡ଼େ । ଏପରି ଏକ ଜୀବନୀମୂଳକ ବିବରଣୀରେ ସମାଲୋଚନା ଅଙ୍ଗୀଭୂତ ନୁହେଁ ; କିନ୍ତ ଏ ବର୍ଣ୍ଣନା ପଢୁଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକେ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣିଥିବେ ଯେ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ମତାମତରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୃଢ଼ ରହୁଥିଲେ ଏବଂ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ମତକୁ ସେ ଗ୍ରହଣ କରୁନଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କୁ ଆନନ୍ଦରେ ସ୍ୱୀକାର କରିଯିବାର ମନୋଭାବ ତାଙ୍କର ନଥିଲା ; ଯେଉଁ ମନୋଭାବ ଆଜିକାଲି ପରି ସେତେବେଳେ ମଧ୍ୟ ଆତ୍ମୋନ୍ନତି ପାଇଁ ଅତି ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା । ତାଙ୍କ ଲେଖାର ପ୍ରଥମ ଅଂଶରେ ତାଙ୍କ ଜେଜେଙ୍କୁ 'ଆଇନ୍‌ଜୀବୀ ବଦ୍‌ରାଗୀ ବୀମ୍‌ସ୍' ଭାବରେ ଯେପରି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ନିଜ ମନ ସେହିପରି ଉଗ୍ର ଓ ତୁଣ୍ଡ ପ୍ରଖର ଥିଲା । ତେଣୁ ଯେଉଁ ଉଚ୍ଚପଦସ୍ଥ ଅଫିସରଗଣ ତାଙ୍କର ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ପଷ୍ଟବାଦିତା ଓ ଅସମୟ ଆକ୍ଷେପୋକ୍ତିକୁ ସହ୍ୟକରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ, ସେଇମାନଙ୍କର ସେ ଶତ୍ରୁ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ତାଙ୍କ କର୍ମର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ତରରେ ସାର ରିଚାର୍ଡ଼ ଟେମ୍ପଲଙ୍କ ସହ ତାଙ୍କର ସଘଂର୍ଷ ଏହାର ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଦାହରଣ । ସେ ଏହାକୁ ଯେପରି ଅକପଟ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ବୁଝାଯାଏ ଯେ ଲାଟମାନେ ଯେତେ ଆତ୍ମାଭିମାନୀ ଓ ବିରକ୍ତିକର ସ୍ୱଭାବର ହୁଅନ୍ତୁ ନା କାହିଁକି ସେମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୂପୋକ୍ତିର ପ୍ରୟୋଗ କରିବାର ବାସ୍ତବ ଫଳାଫଳ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବିହିତ ନଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଫିଲିପ୍ ମ୍ୟାନସନ ତାଙ୍କର 'ଦି ରୁଲରସ୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ'ରେ ଯେପରି ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି ତଦନୁଯାୟୀ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଲାଟ ଗୋଷ୍ଠୀଟାକୁ ବାସ୍ତବରେ ଖାତିର କରୁନଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ୧୮୮୭ର ଦୁଃଖଦାୟକ ଘଟଣା ଓ ତା'ର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଫଳରେ ସେ ତାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଶେଷକରିବାରେ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇ ନଥିବେ ଏବଂ ଯଦିବା ସେ ବଞ୍ଚିଥାଆନ୍ତେ ତଥାପି ଯେଉଁ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟଥା ଆନନ୍ଦଦାୟକ ଦୀର୍ଘ ଚାକିରି କାଳର ଶେଷ କେତେ ବର୍ଷରେ ଅନ୍ଧକାର ଘୋଟାଇଲା, ସେଗୁଡ଼ିକୁ ପୁଣି ମନେପକାଇ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା ନିଶ୍ଚୟ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ବିରକ୍ତିକର ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ବିଷୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରକାଶ ପାଇନାହିଁ । ତାହା ହେଉଛି ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ୍ ଜଗତରେ ସେ ବେଶ୍ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଭାଷା ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କର ଆଗ୍ରହ, ପ୍ରଥମ ଚାକିରି କାଳରେ ପାର୍ଶିଭାଷାରେ

ଦୁଇଟି ସୁନାପଦକ ପ୍ରାପ୍ତ ଓ ଭାରତରେ ଥିବା ସମୟରେ 'ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଭାଷାମାନଙ୍କର ତୁଳନା' ପୁସ୍ତକର ପ୍ରକାଶ ବିଷୟ ସେ ବାରମ୍ବାର ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ୧୮୭୨ରୁ ୧୮୭୯ ମଧ୍ୟରେ ତିନିଖଣ୍ଡରେ ଏହା ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ୧୮୬୭ରେ ଆଉଟ୍ ଲାଇନ୍ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆନ ଫିଲଲଜି (ଭାରତୀୟ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ପରିଚୟ) ବହିଟି ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । 'ସେତେବେଳେ ଭାରତରେ ପ୍ରଚଳିତ ସମସ୍ତ କଥିତଭାଷାର ବିଜ୍ଞାନଭିତ୍ତିକ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପାଇଁ ପ୍ରଥମ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା' ରୂପେ ଏ ବହିଟି ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ଏ ବହି ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନେକ ଅଂଶରେ ପୁରୁଣାକାଳିଆ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ନିକଟରେ ଲକ୍ଷ୍ନୌରେ ଉର୍ଦ୍ଦୁରେ ଅନୂଦିତ ହୋଇଛି । ସେ ଉଭୟ 'ରୟଲ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଅଫ୍ ଗ୍ରେଟବ୍ରିଟେନ୍, ଏବଂ 'ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଅଫ୍ ବେଙ୍ଗଲ'ର ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ଏହି ଉଭୟ ବିଜ୍ଞ ଅନୁଷ୍ଠାନର ପତ୍ରିକା ଏବଂ ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଆଣ୍ଟିକ୍ୱାରୀକୁ ସେ ଅନେକଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରବନ୍ଧ ଦେଇଥିଲେ । ୧୮୯୧ରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ 'ବଙ୍ଗଳାଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ' ସେହି ପ୍ରଦେଶରେ ଶିକ୍ଷାନବିସ୍ ରୂପେ ଯୋଗ ଦେଉଥିବା ଆଇ.ସି.ଏସ୍.ମାନଙ୍କର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ରୂପେ ୧୯୨୨ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଥିଲା । ତାଙ୍କର ଜଣେ ସହକର୍ମୀ ଓ ସମସାମୟିକ ' ଏ ଲିଙ୍ଗୁଇଷ୍ଟିକ୍ ସର୍ଭେ ଅଫ୍ ଇଣ୍ଡିଆ'ର ଲେଖକ ସାର୍ ଜର୍ଜ ଗ୍ରିଅରସନ ତାଙ୍କ 'ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ' ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଲେଖିଛନ୍ତି -

''ଏହି ବ୍ୟାକରଣରେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି କିମ୍ବା ଏହି ଜ୍ଞାନର ପ୍ରୟୋଗଦ୍ୱାରା ଫଳାଫଳର ଯେଉଁ ବିଶୁଦ୍ଧତା ମିଳିଛି, କେଉଁଟି ଅଧିକ ପ୍ରଶଂସାଯୋଗ୍ୟ ତାହା ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା କଠିନ । ତାଙ୍କର ଲେଖନୀ ଥିଲା ଶାଣିତ ଏବଂ ଯଥାର୍ଥ । ଆବଶ୍ୟକ ମନେକଲେ, ସେ ଏହାର ସଫଳ ଉପଯୋଗ କରୁଥିଲେ ; କିନ୍ତୁ ନିଜର ପ୍ରଧାନ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗବେଷକମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ମତାମତ ସେ ଉଦ୍ଧାର କରିଛନ୍ତି, ସେଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ସରସ୍ୱତୀଙ୍କ ମହିମାର ଦୁଇଦିଗର ସେ ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ନିଜ ଜ୍ଞାନର ବିରାଟ ଭଣ୍ଡାର ସମ୍ପର୍କରେ ଯଥାର୍ଥ ଆସ୍ଥା ଏବଂ ସେଇଧରଣ ଗବେଷଣାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିବା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ଆବିଷ୍କାର ପ୍ରତି ଅକୁଣ୍ଠ ସ୍ୱୀକୃତି । ପ୍ରଥମ ପ୍ରାମାଣିକ ମତାଧିକାରୀ ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ ହେବାରେ ତାଙ୍କର ଦାବୀ ସୁପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା ।''

ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭାଷା ବିଶେଷକରି ପାର୍ଶି ଓ ସଂସ୍କୃତରେ ଆଗ୍ରହ ସାଙ୍ଗକୁ ଜର୍ମାନ୍, ଫରାସୀ, ଇଟାଲୀୟ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ ୟୁରୋପୀୟ ଭାଷାରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର କାମଚଳା

ଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ଭାରତରେ ଚାକିରି କରିଥିବା ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ବୋଧ ହେବ ଯେ କର୍ମକ୍ଷେତ୍ରର ଦୀର୍ଘ ଓ ଗୁରୁତର ଜଞ୍ଜାଳ ଭିତରେ ସେ ଭାଷା ଗବେଷଣର ଏତେ ଗଭୀରତା ମଧ୍ୟକୁ କିପରି ପ୍ରବେଶ କରିପାରୁଥିଲେ ।

ମୋ ବାପା ଭାରତରେ ୩୦ ବର୍ଷ ଚାକିରି ପରେ ୧୯୧୬ରେ ଅବସର ନେଲେ । ଅଧିକାଂଶ ସମୟ ସେ ଯୁକ୍ତପ୍ରଦେଶରେ କଟାଇଥିଲେ । ଛ' ବର୍ଷର ବ୍ୟବଧାନ ପରେ ମୁଁ ସେଇ ପ୍ରଦେଶରେ ସେଇ କାମରେ ଯୋଗଦେଲି । ଏହିପରି ସେହି ଚାକିରିରେ ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କ ୯୦ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଲା । ଏହା ଖୁବ୍ ବଡ଼ କିମ୍ବା ଅପୂର୍ବ କଥା କିଛି ନୁହେଁ, କିନ୍ତୁ ଦୀର୍ଘସମୟବ୍ୟାପୀ ନିଶ୍ଚୟ । ଭାରତରୁ ଫେରିବା ପରେ ଯାଇ ମୁଁ ମୋ ମା'ଙ୍କ ନିକଟରେ ଥିବା ପୁରୁଣା ପାରିବାରିକ କାଗଜପତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଅଜାଙ୍କ ନିଜ ଜୀବନ କାହାଣୀଟି ପାଇଲି । କେତେ ବର୍ଷ ପରେ ଜଣେ ପୁରାତନ ବନ୍ଧୁ ଓ ଭାରତରେ ସହକର୍ମୀ ଫିଲିପ୍ ମ୍ୟାନସନ୍ ଭାରତୀୟ ସିଭିଲ୍ ସଂସ୍ଥାର ଇତିହାସ ସମ୍ପର୍କରେ ବହି ଲେଖୁଥିବାରୁ ଏଇ ଧରଣର ଦଲିଲ୍ ପତ୍ର ସବୁ ଧାର ମାଗିଲେ । ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଏ ପାଣ୍ଡୁଲିପିଟି ଦେଲି । ଏହାର ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇଛନ୍ତି । ଦୁଇଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ ତାଙ୍କର 'ଦି ମେନ ହୁ ରୁଲଡ୍ ଇଣ୍ଡିଆ' ବହିରେ ଏଥିରୁ ଉଦ୍ଧୃତିମାନ ସଂଯୋଜିତ ହୋଇଚି । ଏଇ ଅବସରରେ ଆନନ୍ଦ ସହ ମୁଁ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଉଛି, କାରଣ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଓ ଉପଦେଶ ବିନା ବର୍ତ୍ତମାନ ଏ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ ପାଇପାରି ନଥାନ୍ତା ।

ଶେଷରେ କଲିକତାର ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ଅଫ୍ ବେଙ୍ଗଲର ସମ୍ପାଦକ ଡାଃ ମହାଦେବ ପ୍ରସାଦ ଯାହାଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ ମୋର ଧନ୍ୟବାବ । ସେ ପୂର୍ବରୁ ମୋର ଅପରିଚିତ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଖୋଜାଖୋଜି କରିବାରେ ବହୁକଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରି ମୋ ଅଜା ତାଙ୍କ ସମୟରେ ସେହି ସୋସାଇଟିକୁ ଦେଇଥିବା ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ଓ ପୁରାତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଅନେକ ଲେଖା (ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଯାହା ଏଠାରେ ପ୍ରକାଶ କରି ହେବ ନାହିଁ)ର ବିବରଣୀ ପଠାଇଛନ୍ତି ।

('ଜଣେ ଶାସକର ସ୍ମୃତି'ରୁ ଗୃହୀତ)

OPINION OF JOHN BEAMS ON DR. HUNTER

"About this time we received a visit from that vivacious but not very accurate writer, Dr. W.W. Hunter, who during a stay of seven days subjected me to such an unceasing fire of questions that on his departure I solemnly forbade any – one to ask me any more questions."

X X X

"Hunter's Orissa in two volumes, was the result of his visit. It is a clever, brilliantly written work though containing many inaccuracies. I supplied him with a mass of facts, and so did the Collectors of Cuttack and Puri, but he put all our contributions into an Appendix in small type and made very little use of them in the text of his work."

(Memoirs of Bengal Civilian, P - 197)

STARTING OF A NEW MARKET AT CUTTACK
(1874)

Meanwhile I was busy with improvements in the town of Cuttack. The old market, a strange, ill-arranged mass of low, dark, stone vaults had fallen into the hands of a close corporation of Koyals, as they were called. The word means 'weighers', and their function under the native Government had been to weigh all grains brought to market. No sales could take place unless the grain was weighed by these men, who levied a small fee for the service and paid a few to the native ruler for the appointment. They acquired power by degrees, as in India such middlemen always do, and presumed to regulate the market rates and prices and in many ways interfere with business, tyrauize our traders, demand heavy payments on various pretexts and in many ways oppress and defraud the people. When I proposed to rebuild their market they objected and produced an ancient document granting them the propriotory right in the building. It was impossible to say whether this document was genuine or not (probably not) but when I consulted the law officers, I was advised that there was no legal means of contending it, as through the carelessness of former Collectors the Koyals had been allowed to remain in possession long enough to establish a prescriptive right to the buildings, as well as to the exclusive exercise of their functions. This market was built against the outer side of the great wall surrounding the park in which Lal Bagh - the Commissioner's residence – stood. Attached to this ancient wall, and dating from the sixteenth century or earlier, there were several other half ruined ancient buildings empty and disused strange, tall,

gloomy structures of dark red stone. I at first thought of making use of those for an opposition market, but they were found to be too ruinous to be put into repair and inconveniently shaped and situated. So I had to search elsewhere and at length, at the eastern end of the town - the old market was at the western end- I found a large, neglected patch of ground grown over with jungle which was said to have been the site of the Maratha Government's Law Courts. It was the property of the Government, so I could do what I liked with it. On cleaning the jungle and digging up the soil the workmen came upon six or seven beautifully carved capitals of pillars and by degrees unearthed the drums of pillars themselves, together with numerous finely carved fragments of sandstone and great quantities of laterite blocks which had evidently been used for building. With these materials I set to work and designed a handsome market which was built on this site. It was of laterite, a lofty hall with chambers for warehousing grain, and in front a long, wide portico supported by pillars above mentioned which were duly priced together. A little on one side we found a deep ancient tank lined with laterite and adorned with carvings of gods, goddesses, men and animals All this was restored, cleaned out the tank, rebuilt the ghats or steps and made a very handsome place of it. I put an inscription over the front of the market house and opened it as a public market free from all interference of the Koyals. In India one never remains long enough in any place to see the fruits of one's work. I donot know whether the new market was successful or not. It began well and was doing well as long as I remained in Cuttack.

Extract From : MEMOIRS OF A BENGAL CIVILIAN
(Autobiography of John Beames)

❑ ❑ ❑

ସେ କାଳର ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦ ବାହିକା

ପାକ୍ଷିକ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରିକା

(୩ୟ ଭାଗ, ୧-୭-୧୮୭୨, ସଂଖ୍ୟା୧)

ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଗୋଚରାର୍ଥେ ବିଜ୍ଞାପନ

ବଙ୍ଗଦେଶର ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲେ଼ଫଟନେଣ୍ଟ୍ ଗବର୍ଣ୍ଣର ସାହେବଙ୍କ ଅନୁମୋଦନ କ୍ରମେ ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦ ବାହିକା ନାମ୍ନୀ ପତ୍ରିକା ଅଦ୍ୟାବଧି ଆଂଶିକ ସରକାରୀ ଓ ଆଂଶିକ ସାଧାରଣ ସମ୍ବାଦ ବାହିକା ବୋଲି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଅତଏବ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାଉଅଛୁଁ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତ କ୍ରମେ ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକାର ସରକାରୀ ଅଂଶରେ ଯାହା ପ୍ରକାଶ ହେବ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସରକାରୀ ଅଭିପ୍ରାୟ ଓ ଆଜ୍ଞା ଜାଣି ପ୍ରତିପାଳନ କରିବେ ।

ଯେଉଁ ବିଧାନମାନ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ସରକାର ଯେବେ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ବିଧାନକୁ ରହିତ କରିବେ ତେବେ ତହିଁର ହୃଦ୍‌ବୋଧଜନକ କାରଣମାନ ଉକ୍ତ ସରକାରୀ ଅଂଶରେ ଲେଖାଯିବ । ଯେବେ ସେହି ବିଧାନ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଧାନ ପ୍ରଚାରିତ ହେବ ସେହି ନବ ପ୍ରଚାରିତ ବିଧାନର ଉପଯୋଗିତା ଲେଖାଯିବ ଆଉ କୌଣସି ନୂତନ ବିଧାନ ବାହାରିଲେ ତହିଁର ପ୍ରୟୋଜନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ହେବ ।

ସରକାର ଯେବେ କୌଣସି ନୂଆ ଆଇନ ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି ଫଳରେ ଯାହାହେଉ, ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ହିତ ସାଧନ ଓ ଅନିଷ୍ଟ ନିବାରଣ ବ୍ୟତୀତ ସରକାରଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନଥାଏ । ଯେଉଁ ବିଧାନ ପ୍ରକାଶ ହୁଏ ସେ ସମସ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଯେ ପ୍ରଜାବର୍ଗର ଭଲ ବ୍ୟତୀତ ମନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ ଏହା ଆମ୍ଭେମାନେ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁନାହୁଁ । ସରକାର ସର୍ବବିଜ୍ଞ ନୁହନ୍ତି । ତାଙ୍କର କଳ୍ପନା ଓ ଅନୁମାନ ମନୁଷ୍ୟର କଳ୍ପନା ଓ ଅନୁମାନ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଏଥକୁ ପ୍ରଜାମାନେ ତୁନି ହୋଇ ରହିଲେ ସରକାରଙ୍କର ଚାରା ନାହିଁ । ଅପିଚ ଏହା ମଧ୍ୟ ବକ୍ତବ୍ୟ ଯେ ଆଇନମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣମତେ ପରୀକ୍ଷାକରି ତତ୍‌ସମସ୍ତଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିବାର ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସହଜ ନୁହେଁ । ସରକାରଙ୍କ ଆଇନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମନରେ ବହୁତ କୁସଂସ୍କାର ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସରକାରଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ନ ଜାଣିବା

ହେତୁରୁ ଏହି କୁସଂସ୍କାର ଜାତ ହୋଇଅଛି । ଏଣିକି ଏହି ଅଭିପ୍ରାୟ ଦ୍ୱାରା କ୍ରମରେ ଉକ୍ତ କୁସଂସ୍କାରମାନ ରହିତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା । ସରକାର କେମନ୍ତ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ପ୍ରଚାରିତ ବିଧାନମାନଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ କାରଣ ପ୍ରକାଶ ହେଲେ ପ୍ରଜାମାନେ ତାହା ଅନାୟାସରେ ବୁଝିପାରିବେ । ବାସ୍ତବରେ ଏହି ପତ୍ରିକା ହାକିମ ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ବାର୍ତ୍ତାବହ ହେବ ।

ଆମ୍ଭେ ବହୁଦିନ ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ବୁଝିଅଛୁଁ ? ହାକିମମାନେ କୌଣସି ସାଧାରଣ ହିତକର କର୍ମ ଆରମ୍ଭ କଲା ମାତ୍ରକେ ସେଥିରେ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାନା ପ୍ରକାର ମିଥ୍ୟା ସମ୍ବାଦମାନ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ଯେଉଁମାନେ କି ଦେଶର ଅବସ୍ଥା ଭଲରୂପେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କର ମନକୁ ସନ୍ଦେହଯୁକ୍ତ କରାଏ ; ଭଲ କରିବାକୁ ଯାଇ ଶେଷକୁ ହାକିମମାନେ ଅକାରଣ ନିନ୍ଦାର ଭୋଗୀ ହୁଅନ୍ତି । ଏହା ଅତି ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଅଟେ ।

ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଲୋକ ମୂର୍ଖ ଓ ଆପଣା ଗର୍ବୀ ଥିବାରୁ ଏହି ଅନିଷ୍ଟ ହେଉଅଛି । ମୂର୍ଖ ଲୋକମାନେ କୌଣସି ଭଲକାର୍ଯ୍ୟର ମର୍ମ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ପୁଣି ଆପଣା ଗର୍ବୀ ଲୋକମାନେ ଆପଣା ହିତସାଧନ ନିମନ୍ତେ ସବୁବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଆନ୍ତି । ସାଧାରଣଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଅବକାଶ ନଥାଏ । ସୁତରାଂ ହାକିମମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଆପଣା ଗରଜର ଟିକିଏମାତ୍ର ବ୍ୟାଘାତ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ଅସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତି । ରାଜଶାସନକୁ ଅକାରଣ ଉପଦ୍ରବ ରଟାଇ ଦେଇ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଏହି ଅନିଷ୍ଟଖଣ୍ଡନ ସକାଶେ ଅତ୍ରସ୍ଥ ସାଧାରଣଙ୍କର ମଙ୍ଗଳୋଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସମଏ ସମଏ ଆଇନ ଅନୁବାଦ କରାଇ ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦ ବାହିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଭାର ଗ୍ରହଣ କଲୁଁ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଲା ଦିନୁଁ ଯଦ୍ୟପି ସାନବଡ଼ ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରି ଅନେକ କୁଡ଼ାଏ ଗୁରୁତର ବିଷୟମାନ ଜାଣି ଅଛୁଁ ଓ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛୁଁ ତଥାଚ ଆହୁରି ଅନେକ ବିଷୟ ଅପ୍ରକାଶ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଉତ୍କଳ ଭାଷାରେ ଆମ୍ଭର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭ ପକ୍ଷରେ ତହିଁର ବ୍ୟବହାରିକ ଦକ୍ଷତା ଲଭିବାର କଠିନ ଅଟେ । ହେତୁକି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣ ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ତହିଁର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇଅଛି । ଇଉରୋପୀୟ ଲୋକେ ଏ ଦେଶରେ ଭାଷାରେ ସହସ୍ର ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ହେଉନ୍ତୁ ପଛକେ ଦେଶୀୟ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣ ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ହେତୁରୁ ତାଙ୍କର ଭାଷା ସହଜରେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ଆଇନର ମର୍ମ ବାକ୍ୟରେ ବୁଝାଇବାର ସୁବିଧା ଏ

ସେ କାଳର ସମ୍ବାଦପତ୍ରରେ ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦ ବାହିକା

ପାକ୍ଷିକ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରିକା

(୩ୟ ଭାଗ, ୧-୭-୧୮୭୨, ସଂଖ୍ୟା ୧)

ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଗୋଚରାର୍ଥେ ବିଜ୍ଞାପନ

ବଙ୍ଗଦେଶର ମାନ୍ୟବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଲେଫଟନେଣ୍ଟ୍ ଗବର୍ଣ୍ଣର ସାହେବଙ୍କ ଅନୁମୋଦନ କ୍ରମେ ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦ ବାହିକା ନାମ୍ନୀ ପତ୍ରିକା ଅଦ୍ୟାବଧି ଆଂଶିକ ସରକାରୀ ଓ ଆଂଶିକ ସାଧାରଣ ସମ୍ବାଦ ବାହିକା ବୋଲି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଅତଏବ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କୁ ଜଣାଉଅଛୁଁ ଯେ ଭବିଷ୍ୟତ କ୍ରମେ ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକାର ସରକାରୀ ଅଂଶରେ ଯାହା ପ୍ରକାଶ ହେବ ସେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସରକାରୀ ଅଭିପ୍ରାୟ ଓ ଆଜ୍ଞା ଜାଣି ପ୍ରତିପାଳନ କରିବେ ।

ଯେଉଁ ବିଧାନମାନ ପ୍ରଚଳିତ ଅଛି ସରକାର ଯେବେ ସେଥିମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ବିଧାନକୁ ରହିତ କରିବେ ତେବେ ତହିଁର ହୃଦ୍‌ବୋଧଜନକ କାରଣମାନ ଉକ୍ତ ସରକାରୀ ଅଂଶରେ ଲେଖାଯିବ । ଯେବେ ସେହି ବିଧାନ ପରିବର୍ତ୍ତରେ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ବିଧାନ ପ୍ରଚାରିତ ହେବ ସେହି ନବ ପ୍ରଚାରିତ ବିଧାନର ଉପଯୋଗିତା ଲେଖାଯିବ ଆଉ କୌଣସି ନୂତନ ବିଧାନ ବାହାରିଲେ ତହିଁର ପ୍ରୟୋଜନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରକାଶ ହେବ ।

ସରକାର ଯେବେ କୌଣସି ନୂଆ ଆଇନ ପ୍ରଚାର କରନ୍ତି ଫଳରେ ଯାହାହେଉ, ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ହିତ ସାଧନ ଓ ଅନିଷ୍ଟ ନିବାରଣ ବ୍ୟତୀତ ସରକାରଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନଥାଏ । ଯେଉଁ ବିଧାନ ପ୍ରକାଶ ହୁଏ ସେ ସମସ୍ତ ଦ୍ୱାରା ଯେ ପ୍ରଜାବର୍ଗର ଭଲ ବ୍ୟତୀତ ମନ୍ଦ ହୁଏ ନାହିଁ ଏହା ଆମ୍ଭେମାନେ ଅସ୍ୱୀକାର କରୁନାହୁଁ । ସରକାର ସର୍ବବିଜ୍ଞ ନୁହନ୍ତି । ତାଙ୍କର କଳ୍ପନା ଓ ଅନୁମାନ ମନୁଷ୍ୟର କଳ୍ପନା ଓ ଅନୁମାନ ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କିଛି ନୁହେଁ । ଏଥକୁ ପ୍ରଜାମାନେ ତୁନି ହୋଇ ରହିଲେ ସରକାରଙ୍କର ଚାରା ନାହିଁ । ଅପିଚ ଏହା ମଧ୍ୟ ବକ୍ତବ୍ୟ ଯେ ଆଇନମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣମତେ ପରୀକ୍ଷାକରି ତତ୍‌ସମସ୍ତଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିବାର ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସହଜ ନୁହେଁ । ସରକାରଙ୍କ ଆଇନ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମନରେ ବହୁତ କୁସଂସ୍କାର ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସରକାରଙ୍କ ଅଭିପ୍ରାୟ ନ ଜାଣିବା

ହେତୁରୁ ଏହି କୁସଂସ୍କାର ଜାତ ହୋଇଅଛି । ଏଣିକି ଏହି ଅଭିପ୍ରାୟ ଦ୍ୱାରା କ୍ରମରେ ଉକ୍ତ କୁସଂସ୍କାରମାନ ରହିତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା । ସରକାର କେମନ୍ତ ପ୍ରଜାବତ୍ସଳ ପ୍ରଚାରିତ ବିଧାନମାନଙ୍କର ଯଥାର୍ଥ କାରଣ ପ୍ରକାଶ ହେଲେ ପ୍ରଜାମାନେ ତାହା ଅନାୟାସରେ ବୁଝିପାରିବେ । ବାସ୍ତବରେ ଏହି ପତ୍ରିକା ହାକିମ ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ପରସ୍ପର ବାର୍ତ୍ତାବହ ହେବ ।

ଆମ୍ଭେ ବହୁଦିନ ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ବୁଝିଅଛୁଁ ? ହାକିମମାନେ କୌଣସି ସାଧାରଣ ହିତକର କର୍ମ ଆରମ୍ଭ କଲା ମାତ୍ରକେ ସେଥିରେ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନାନା ପ୍ରକାର ମିଥ୍ୟା ସମ୍ବାଦମାନ ପ୍ରକାଶ ହୋଇ ଯେଉଁମାନେ କି ଦେଶର ଅବସ୍ଥା ଭଲରୂପେ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ ସେମାନଙ୍କର ମନକୁ ସନ୍ଦେହଯୁକ୍ତ କରାଏ ; ଭଲ କରିବାକୁ ଯାଇ ଶେଷକୁ ହାକିମମାନେ ଅକାରଣ ନିନ୍ଦାର ଭୋଗୀ ହୁଅନ୍ତି । ଏହା ଅତି ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଅଟେ ।

ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନେକ ଲୋକ ମୂର୍ଖ ଓ ଆପଣା ଗର୍ବୀ ଥିବାରୁ ଏହି ଅନିଷ୍ଟ ହେଉଅଛି । ମୂର୍ଖ ଲୋକମାନେ କୌଣସି ଭଲକାର୍ଯ୍ୟର ମର୍ମ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ ପୁଣି ଆପଣା ଗର୍ବୀ ଲୋକମାନେ ଆପଣା ହିତସାଧନ ନିମନ୍ତେ ସବୁବେଳେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଆନ୍ତି । ସାଧାରଣଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ଚିନ୍ତିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଅବକାଶ ନଥାଏ । ସୁତରାଂ ହାକିମମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଆପଣା ଗରଜର ଟିକିଏମାତ୍ର ବ୍ୟାଘାତ ଦେଖିଲାକ୍ଷଣି ଅସ୍ଥିର ହୁଅନ୍ତି । ରାଜଶାସନକୁ ଅକାରଣ ଉପଦ୍ରବ ରଟାଇ ଦେଇ ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରିକାମାନଙ୍କରେ ଦୁଃଖ ପ୍ରକାଶ କରନ୍ତି । ଏହି ଅନିଷ୍ଟଖଣ୍ଡନ ସକାଶେ ଅତ୍ରସ୍ଥ ସାଧାରଣଙ୍କର ମଙ୍ଗଳୋଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସମଏ ସମଏ ଆଇନ ଅନୁବାଦ କରାଇ ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦ ବାହିକାରେ ପ୍ରକାଶ କରିବାର ଭାର ଗ୍ରହଣ କଲୁଁ ।

ଆମ୍ଭେମାନେ ଏ ଦେଶକୁ ଆସିଲା ଦିନୁଁ ଯଦ୍ୟପି ସାନବଡ଼ ସମସ୍ତ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରି ଅନେକ କୁଡ଼ାଏ ଗୁରୁତର ବିଷୟମାନ ଜାଣି ଅଛୁଁ ଓ ପ୍ରକାଶ କରିଅଛୁଁ ତଥାଚ ଆହୁରି ଅନେକ ବିଷୟ ଅପ୍ରକାଶ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ଉତ୍କଳ ଭାଷାରେ ଆମ୍ଭର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭ ପକ୍ଷରେ ତହିଁର ବ୍ୟବହାରିକ ଦକ୍ଷତା ଲଭିବାର କଠିନ ଅଟେ । ହେତୁକି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣ ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ତହିଁର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇଅଛି । ଇଉରୋପୀୟ ଲୋକେ ଏ ଦେଶରେ ଭାଷାରେ ସହସ୍ର ବ୍ୟୁତ୍ପନ୍ନ ହେଉନ୍ତୁ ପଛକେ ଦେଶୀୟ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କର ଉଚ୍ଚାରଣ ଅସ୍ପଷ୍ଟତା ହେତୁରୁ ତାଙ୍କର ଭାଷା ସହଜରେ ବୁଝି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ପୁଣି ଆଇନର ମର୍ମ ବାକ୍ୟରେ ବୁଝାଇବାର ସୁବିଧା ଏ

ଦେଶରେ ନାହିଁ, ଆମ୍ଭର ପଦର ଅଙ୍ଗ ମଧ ନୁହେଁ । ସୁତରାଂ ଯାହା ମନ୍ତବ୍ୟ ତତ୍‌ସମସ୍ତ ଉତ୍କଳଭାଷାରେ ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକାରେ ନିୟମିତ-ରୂପରେ ପ୍ରକାଶ କରିବୁଁ ।

ଯେବେ କେହି ଆଇନ ଅର୍ଥାତ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚାର ପକ୍ଷରେ କୌଣସି ସନ୍ଦେହ ରଖୁଥିବେ ତେବେ ତାହା ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକାରେ ଅଥବା ଅନ୍ୟ ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶକଲେ ସେଥିର ଉତ୍ତର ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ଦେବୁଁ ।

ବାଲେଶ୍ୱର — ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ

୨୪ ଜୁନ୍ ୧୮୭୨ — କଲେକ୍ଟର ଜିଲେ ବାଲେଶ୍ୱର

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୮ ମ ଭାଗ, ୧/୧୧/୧୮୭୩, ସଂଖ୍ୟା ୪୩)

ବଙ୍ଗାଳୀ ଓ ଓଡ଼ିୟାଙ୍କର ମନାନ୍ତର ।

ଗତ ପ୍ରକାଶିତ 'ଉତ୍କଳ ପୁତ୍ର' ଆମମାନଙ୍କ ଏକଟିଂ କମିଶନର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମସ୍ ସାହେବଙ୍କୁ ପ୍ରଶଂସା କରି କହିଅଛନ୍ତି ଯେ ସେ କାହାରି କଥାରେ ନ ଭୁଲି ଆପେ ସ୍ୱାଧୀନ ରୂପେ ବିଚାର କରି କର୍ମ କରନ୍ତି । ଏଥିରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଐକ୍ୟ ଅଛୁଁ କିନ୍ତୁ ଅଧିକାଂଶ ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ 'ସବୁଠାରେ ଓଡ଼ିୟାଙ୍କର ନିନ୍ଦା କରନ୍ତି ଏବଂ ଓଡ଼ିୟାମାନେ ସୁତରାଂ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଶ୍ରଦ୍ଧା କରନ୍ତି' ଏକଥା ଅତି ଶୋଚନୀୟ ଅଟଇ ।

X X X

ଉତ୍କଳ ପୁତ୍ର

(୧ମ ଭାଗ , ୩-୧୨-୧୮୭୩, ସଂଖ୍ୟା ୧୬)

ଗତ ପକ୍ଷରେ ଚାଉଳର ମୂଲ୍ୟ କଟକରେ ବୃଦ୍ଧି ହେବାର ଲେଖିଥିଲୁ । ଶ୍ରୀ ଯୁକ୍ତ ବିମସ୍ ସାହେବଙ୍କ୍ ଯୋଗୁଁ ଏଥର ତାହା କିଛି ଉଣା ପଡ଼ିଅଛି । ସାହେବ ମହୋଦୟ କନଷ୍ଟେବଲ ଓ ମୋହରରଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କଟକକୁ ଆଣୁଥିବା ଚାଉଳବାଲାଙ୍କୁ ମାରୱାଡ଼ି କି ବିଦେଶୀ ମହାଜନକୁ ଦେବାକୁ ବାରଣ କଲାରୁଁ ଚାଉଳ ଏଠାକୁ ଆସୁଅଛି ଓ ଦଣ୍ଡଦାରମାନେ ସ୍ୱୀୟ ଦୂରଭିସନ୍ଧି ଆଉ କୌଣସିମତେ ସିଦ୍ଧ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳ ହିତୈଷିଣୀ

(୪ର୍ଥ ଭାଗ, ୨୪-୧-୧୮୭୪, ସଂଖ୍ୟା ୨)

ଆମ୍ଭେମାନେ ଅବଗତ ହେଲୁଁ ଯେ ଡେମପଡ଼ା ପ୍ରଜାବିଦ୍ରୋହିତ ପୂର୍ବପରି

ରହିଅଛି । ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ କର ଦେଉନାହାନ୍ତି । ଏ ଗୋଳଯୋଗର କାରଣ କ'ଣ ? ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମସ୍ ସାହେବଙ୍କ ପରି ବିଚକ୍ଷଣ ଲୋକ ଯେବେ ଏ ସାମାନ୍ୟ କଥାର ନିଷ୍ପତ୍ତି କରି ନ ପାରିଲେ ତେବେ ଯେ ଆଉ କିଏ ଏକଥା ସଜାଡ଼ କରିବ ଆମ୍ଭେମାନେ କହି ନ ପାରୁଁ । ଡୋମପଡ଼ାଟି କିରୂପ ମହାଲ ? ସେ କି ମୋଗଲ ବନ୍ଦି, କନିକା କି କୁଜଙ୍ଗ ପରି ?

ଇଙ୍ଗରେଜଙ୍କ ଅମଲଦାରିରେ ମୋଗଲବନ୍ଦର ରାଜା ଓ ଜମିଦାରମାନେ ଲେପକୁ ପ୍ରାପ୍ତହେଲେ ଏହାର କାରଣ କି ? ଅବଶେଷରେ କୁଜଙ୍ଗପରି ରାଜ୍ୟ କି ଯାହାର ବାର୍ଷିକ ଆୟ ଲକ୍ଷାଧିକ ଟଙ୍କା । ସେ ପାଞ୍ଚଲକ୍ଷ ଟଙ୍କାକୁ ନିଲାମ ହେଲା । ଏଟି କାହା ଦୋଷରୁ ? କୁଜଙ୍ଗରାଜା ଏବେ ମୋକଦ୍ଦମାରେ ଜଡ଼ିତ ଅଛନ୍ତି । ଗୋଟିଏ ମୋକଦ୍ଦମା ଯାହା ହେଲା ତାହା ପାଠକମାନଙ୍କ ଅବିଦିତ ନାହିଁ । ଏବେ ଆଉ ଗୋଟିଏ ମାମଲା ଦାୟେର ଅଛି । ଦେଖାଯାଉ ଦେବତାମାନଙ୍କର କେବଳ ଜଳ ବାୟୁରେ ନୀତି ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେବାକୁ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୯ମ ଭାଗ, ୧୮-୦୪-୧୮୭୪, ସଂଖ୍ୟା ୧୬)

ବୈରାଗୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଭ୍ରଷ୍ଟ

ବର୍ତ୍ତମାନ ତେଲେଙ୍ଗାବଜାର ଫାଣ୍ଡି ଏକ ଅପ୍ରକାଶ୍ୟ ଏବଂ ଜଙ୍ଗଲବେଷ୍ଟିତ ସ୍ଥଳରେ ଥିବାରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍ସ୍ ସାହେବ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସେଠାର ଫାଣ୍ଡି ଉଠାଇ ଆଣି କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀ ରାଜଘାଟ ଉପରେ ଯେଉଁଠାରେ ବୈରାଗୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଅଛି ସେଠାରେ ବସାଇବାକୁ ମନସ୍ଥ କରିଥିଲେ କିନ୍ତୁ ବଢ଼ି ସମୟରେ ସେଠାକୁ ଜଳ ଆସଇ ବୋଲି ତାହା ପରିତ୍ୟାଗ କରି ତହିଁ ନିକଟ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନରେ ଫାଣ୍ଡି ବସାଇବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଅଛନ୍ତି । ବୈରାଗୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ଫାଣ୍ଡିର ଉପଯୁକ୍ତ ହେଲା ନାହିଁ ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ତାହା ବୋଲି ବୈରାଗୀମାନେ ସେଠାରେ ରହିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସାହେବ ପ୍ରଶଂସିତ ସେସମସ୍ତଙ୍କୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରକୁ ତଡ଼ିଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ଏଇପ କରିବାର ହେତୁ ଏହି ଯେ ଜଣେ ବୈରାଗୀ ଉକ୍ତ ଆଶ୍ରମରେ କେତେ ମାସ ହେବ ଆସି ରହି ନିତ୍ୟ ପଞ୍ଚାଗ୍ନିତପ କରୁଥିଲା ଅର୍ଥାତ୍ ଚାରିଆଡ଼େ ଅନେକ ଗଦା ଘସିନିଆଁ ଜାଳି ତହିଁ ମଧ୍ୟରେ ଆପେ ବହୁତବେଳ ବସି ତପ କରୁଥିଲା । ନଈକୂଳିଆ ବତାସ ପାଖରେ ଅନେକ ଅଗ୍ନି ଜାଳିବାର କିଏ ଜାଣେ କେତେବେଳେ ଅଗ୍ନିଉଡ଼ି ନିକଟବର୍ତ୍ତି ଘର ସବୁରେ ପ୍ରବେଶ କରଇ । ଏଥିପାଇଁ ସାହେବ ତାହାକୁ ଅନିଷ୍ଟକର

ଜ୍ଞାନ କଲେ ଓ ମଧ ଖରାଦିନେ ଲୋକଙ୍କର ଗତାୟତ ବାଟରେ ଅଗ୍ନି ଜାଳିଲେ ସମସ୍ତଙ୍କୁ କ୍ଳେଶକର ହେଉଥିବ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । ଯାହାହେଉ ସାହେବ ପ୍ରଶଂସିତ ବୈରାଗୀମାନଙ୍କୁ ତଡ଼ିଦେବାର ବୈଷ୍ଣବ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକମାନେ ବଡ଼ ବିରକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଓ ଏ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଘୋର ଅନ୍ୟାୟ ମଣୁଅଛନ୍ତି ମାତ୍ର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବିବେଚନାରେ ତାହା ନୁହଁଇ । ଆମ୍ଭେମାନେ ବୋଧ କରୁଁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଭଲ ହୋଇଅଛି ଓ ତାହାର ଚରମ ଫଳ ବୈଷ୍ଣବଙ୍କ ପ୍ରତି ଉପକାର ଜନକ ଅଟଇ । ଯେବେ ବିମସ୍ ସାହେବ ଘରଭଙ୍ଗାଇ ଓ ସେଠାରେ ବିରାଜମାନ ଥିବା ହନୁମାନ ପ୍ରଭୃତି ଠାକୁରଙ୍କୁ ଉଠାଇ ଦେଇଥାନ୍ତେ ତାହା ହେଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସୁଦ୍ଧା ସେ କାର୍ଯ୍ୟକୁ ଯଥୋଚିତ ନିନ୍ଦା କରନ୍ତୁ ଏବଂ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କେବଳ ହିନ୍ଦୁଧର୍ମ ପ୍ରତି ଅତ୍ୟାଚାର ହୁଅନ୍ତା ଏମନ୍ତ ନୁହେଁ, ଅନେକ ଦରିଦ୍ର ପାନ୍ଥ କି ଯେଉଁମାନେ ଏହି ଆଶ୍ରମ ଓ ତହିଁ ଚତୁଷ୍ପାର୍ଶ୍ୱରେ ରାତ୍ରକୁ ପଡ଼ି ରହି ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ବାଟ ଧରନ୍ତି ସେମାନେ ବଡ଼ ହରବରରେ ପଡ଼ନ୍ତେ । ସାହେବ ଘର ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିନାହାନ୍ତି କେବଳ ସେଠାରେ ଯେଉଁ ବୈରାଗୀମାନେ ପଡ଼ି ରହିଥିଲେ ତାହାଙ୍କୁ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ବୈରାଗୀଙ୍କର ପୁଣି ଘର କ'ଣ ? ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଧର୍ମ ଲାଗି ସଂସାର ତ୍ୟାଗ କରି ଭିକ୍ଷା ଦ୍ୱାରା ଉଦର ପୂରଣ ଓ ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନମାନ ପର୍ଯ୍ୟଟନ କରିବାରେ ଆପଣାକୁ ନିଯୁକ୍ତ କଲା ସେ ପୁଣି କାହିଁକି ଜନପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନରେ ଅନେକ ଦିନ ପଡ଼ି ରହିବ ।

ଯେଉଁମାନେ ବିମ୍ସ୍ ସାହେବଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି, ତାହାଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏହି ପରାମର୍ଶ ଦେଉଅଛୁଁ ଯେ ଉକ୍ତ ଆଶ୍ରମରେ ଜଣେ ପୂଜାହାରି ନିଯୁକ୍ତ କରି ଦରିଦ୍ର ପଥିକଙ୍କୁ ନିତ୍ୟ ସନ୍ଧ୍ୟା ସମୟରେ ଶାକ-ଅନ୍ନ ଦାନର ଉପାୟ କରିଦେଲେ ଧର୍ମ ପ୍ରବୃତ୍ତି ଚରିତାର୍ଥ ହେବ ଅଥଚ ତାହାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଯୋଗୀର ଯୋଗ ଭଙ୍ଗ ହେବ ନାହିଁ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୯ମ ଭାଗ, ୧୩-୦୬-୧୮୭୪, ସଂଖ୍ୟା ୨୪)

ଏ ନଗରରେ ସଚରାଚର ଭଡ଼ା ଗାଡ଼ିର କୋଚ୍‌ମ୍ୟାନମାନେ ଗାଡ଼ିରେ ଆଲୁଅ ନ ଜାଳି ରାତ୍ରରେ ଗାଡ଼ି ଚଳାଇବାର ଦେଖାଯାଏ । ଯଦ୍ୟପି କି ଏ ସହରରେ ଗାଡ଼ି ବିସ୍ତର ନଥିବାରୁ ତଦ୍ଦ୍ୱାରା କୌଣସି ଲୋକପ୍ରତି ଦୁର୍ଘଟଣା ଘଟିବାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ହୋଇନାହିଁ ମାତ୍ର ଅନ୍ଧାରରେ ଗାଡ଼ି ଚାଲିବା ସମୟରେ ଚାଲିଯିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଯେ ଅନେକ କ୍ଳେଶ ହୁଅଇ ତାହା ସର୍ବଦା ଦେଖାଯାଏ । ଏକେତ ସହରରେ ଆଲୁଅ ନାହିଁ, ଅନ୍ଧାରରେ ଗାଡ଼ି

ଶବ୍ଦପାଇଲେ ତାହା କେଉଁ ଦିଗରୁ ଆସୁଅଛି ସହସା ପଥିକମାନେ ଠିକଣା କରିପାରନ୍ତି ନାହିଁ ସୁତରାଂ ପଥଭାଙ୍ଗି ଚାଲିଯିବାରକୁ ଅଥବା ପଥପାର୍ଶ୍ୱରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ରହିବାକୁ ହୁଅଇ । ପୁଲିସ ଆଇନାନୁସାରେ ଏପରି ଗାଡ଼ିବାହକମାନେ ଗିରପ୍ତାର ହେବା ଯୋଗ୍ୟ ଅଟନ୍ତି ମାତ୍ର ପୂର୍ବରୁ ମୋକଦ୍ଦମା ହୋଇନାହିଁ ବୋଲି ପୁଲିସ୍ ଏ ଅପରାଧକୁ ଗ୍ରାହ୍ୟ କରନ୍ତି ନାହିଁ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ୍ ସାହେବଙ୍କ ପ୍ରତାପରୁ ପୁଲିସ୍ ବର୍ତ୍ତମାନ ଅନେକ ଏହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁଲିସ୍ ଆଇନ ଲଙ୍ଘନକାରୀଙ୍କୁ ଗିରପ୍ତାର କରୁ ଅଛନ୍ତି । ପ୍ରସ୍ତାବିତ ବିଷୟରେ ମଧ୍ୟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ତାହାଙ୍କୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ ଅନେକ ସାଧାରଣ ଉପକାର ହେବ ବୋଲି ଆମ୍ଭେମାନେ ଏ କଥାପ୍ରତି ତାହାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରୁଅଛୁଁ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୯ମ ଭାଗ, ୨୦-୦୬-୧୮୭୪, ସଂଖ୍ୟା ୨୫)

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ନଗର ସଂସ୍କାର ଓ ସୌଷ୍ଠବ ବର୍ଦ୍ଧନରେ ଏମନ୍ତ ତତ୍ପର ଯେ ଏହାଙ୍କପରି ଅଳ୍ପ ହାକିମ ସେରୂପ ଦେଖା ଯାଇଅଛି । ସେ ସ୍ୱୟଂ ନିତ୍ୟ ୨ ନଗରର ନାନା ଭାଗରେ ଭ୍ରମଣ କରି ଏଥିର ଅବସ୍ଥା ଏମନ୍ତ ସୁନ୍ଦରରୂପେ ଦେଖନ୍ତି ଯେ ଆମ୍ଭେମାନେ ସେରୂପ ଦେଖି କୌଣସି ଛିଦ୍ର ତାହାଙ୍କ ଗୋଚରରେ ଆଣିବାକୁ ନିତାନ୍ତ ସାହସପଣିଆ ମଣୁଅଛୁଁ । ତଥାଚ ଦାୟଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ କହିବାକୁ ହେଉଅଛି ଯେ ସଡ଼କ ପାଖ ନାଳ ସବୁର ସଂସ୍କାର କରିବାରେ ବହୁତ ବିଳମ୍ବ ହେଲା ଓ ତହିଁ ପାଇଁ ବଡ଼ ୨ ସଡ଼କ ଦୁଇପାଖରେ ବର୍ଷା ସମୟରେ ପାଣି ଜମା ହୋଇ ରହୁଅଛି । ଗତ କଥା କିଏ ପଚାରେ । ସେସବୁ ବାଟରେ ତ ଆଜିକାଲି ଗତାୟତ କରିବା ଏକ ପ୍ରକାର ବ୍ୟାୟାମ ଶିକ୍ଷା ଅଟଇ । ବର୍ତ୍ତମାନ ନାଳ ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଅଛି ସତ୍ୟ କିନ୍ତୁ ଯେ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ ହେଉଅଛି ଅଧେ ବର୍ଷାକାଳ ଏହି ରୂପେ ଭୋଗ ହୋଇଯିବ । ଟାଉନ୍ ଉବରସିଅରଙ୍କୁ ତାକିଦ ଦେଲେ ବୋଧ ହୁଅଇ ସେ ଅଧିକ ମୂଲିଆ ଲଗାଇ ଅଳ୍ପ କାଳରେ ଏ କାର୍ଯ୍ୟଟି ଶେଷ କରିଦେବେ । ତାହା ହେଲେ ଅନେକ ଉପକାର ହେବ ।

ବିଦେଶୀ : ପାକ୍ଷିକ ପତ୍ର

(୨ୟ ଭାଗ, ୧୪-୦୭-୧୮୭୪, ସଂଖ୍ୟା ୭)

କଟକ ନିମଚୌଡ଼ି ନିକଟରେ ଯେ ଜୁମ୍ମାମସ୍‌ଜିଦ୍ ଅଛି ତାହାର ସମ୍ମୁଖରେ ଦୋକାନମାନ ଭାଙ୍ଗିଦେଇ ମେଃ ବିମ୍‌ସ ଯେପରି ସମୀଦର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନ - ସହରର

ଶ୍ରୀ ବୃଦ୍ଧିସାଧନ - ସଡ଼କର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି ସାଧନ କରିଅଛନ୍ତି ସେହିପରି ଗୋଟିଏ ବହୁଦର୍ଶୀ ଏବଂ ଅତି ସୁବିଜ୍ଞ ରାଜନୀତିଜ୍ଞର କର୍ମ କରିଅଛନ୍ତି । ମସୀଦର ମଧ୍ୟରେ ଆଉ କୌଣସି ଗୁପ୍ତଚକ୍ର କେହି କରିପାରିବେ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏଥିପାଇଁ ମେଃ ବିମ୍‌ସଙ୍କୁ ପରିଣାମଦର୍ଶୀ ବୋଲି ପ୍ରଶଂସା କରୁଁ ।

ଉତ୍କଳ ହିତୈଷିଣୀ

(୪ର୍ଥ ଭାଗ, ୧୬-୦୭-୧୮୭୪, ସଂଖ୍ୟା ୧୩)

କଟକ ନଗର

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମସ୍ ସାହେବ କଟକରେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ହୋଇ କଟକ ନଗରର ଶ୍ରୀବୃଦ୍ଧି କରିବାରେ ଅନେକ ଯତ୍ନ କରିଅଛନ୍ତି । ସେ ନିତ୍ୟ ସାୟଂ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ନଗର ଭ୍ରମଣ କରି ନଗର ବାସିମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ପକ୍ଷରେ ନାନାନ ଉପାୟମାନ ରଚନା କରୁଅଛନ୍ତି । ଏ ନଗରର ପୁଷ୍କରିଣୀମାନଙ୍କର ସଂସ୍କାର କରି ମେଃ ବିମସ୍ ସାହେବ ନଗରବାସୀମାନଙ୍କର କୃତଜ୍ଞତାର ପାତ୍ର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ରାଜପଥମାନ ପରିଷ୍କାର କରିବାରେ ମେଃ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ତ୍ରୁଟି କରିନାହାନ୍ତି ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ଆପଣା ଗୃହ ବର୍ଦ୍ଧନ କରି ରାଜପଥ ଆତ୍ମସାତ୍ କରିଅଛନ୍ତି ତାହା ପକ୍ଷରେ ତାହାଙ୍କର ବିଲକ୍ଷଣ ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଅଛି । ଏ ନଗରର ପଥମାନ ଏରପ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଅଛି ଯେ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଶକଟ ବିପରୀତ ଦିଗରେ ଗତାୟାତ କଲେ ପଥିକମାନଙ୍କର ଗମନାଗମନ ପକ୍ଷରେ କଷ୍ଟକର ହୋଇପଡ଼େ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଭରସା କରୁଁ ଯେ ମାନ୍ୟବର ବିମସ୍ ସାହେବ ଯେରପ ରାଜପଥ ପରିଷ୍କାର କରିବାକୁ ଅଭିଳାସ କରିଅଛନ୍ତି, ସେହି ପ୍ରକାର ପଥମାନ ପ୍ରସ୍ତର ଦ୍ୱାରା ସଂସ୍କାର ନ କଲେ ପୂର୍ବ ନିର୍ମିତ ପଥମାନ ଅବିଲମ୍ବେ ନିତାନ୍ତ ବୂରବସ୍ଥାକୁ ପ୍ରାପ୍ତ ହେବ । ଏ ନଗରର ଅନେକ ଭୂମ୍ୟାଧିକାରୀମାନେ ଆପଣାର ଭୂମି ପତିତ ରଖିଥିବା ହେତୁରୁ ତହିଁରେ ନାନା ପ୍ରକାର ଗଛମାନ ଉପଜାତ ହୋଇଅଛି ଓ ଲୋକେ ସେ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ବହିର୍ଦ୍ଦେଶ ଯିବାରେ ଓ ଏ ବର୍ଷା ସମୟରେପାଣି ଜମିବାରେ ସେ ସ୍ଥାନମାନ ନିତାନ୍ତ ଜଘନ୍ୟ ଓ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ହୋଇ ପଡ଼ିଅଛି । ଅତଏବ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ସାହେବଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିବାର ଉଚିତ । ଏ ନଗରରେ ଲୋକେ ସାଧାରଣତଃ ଆପଣାର ଗୋବତ୍ସମାନ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଥାନ୍ତି ; ସେମାନେ ରାଜପଥରେ ସର୍ବଦା ଭ୍ରମଣ କରନ୍ତି ; ତହିଁରେ ରାଜପଥରେ ଗମନାଗମନ ପକ୍ଷରେ ଦୁରୁହ ଓ କଷ୍ଟକର ଓ ମଧ ରାଜପଥ ଅପରିଷ୍କାର ହୁଅଇ ; ଅତଏବ ଏ ବିଷୟରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିପାତ ହେବାର ବିଧେୟ

ହେଉଅଛି । ବହୁକାଳରୁ ଏ ନଗରର ବର୍ଷାର ଅତିରିକ୍ତ ଜଳର ଗମନାଗମନ ନିମିତ୍ତ ଯେ ପାଣିର ମାହାରା ଥିଲା ତାହା ବର୍ତ୍ତମାନ ବନ୍ଦ ହେବାର ନାନାନ ସ୍ଥାନରେ ପାଣି ଜମୁଅଛି ଓ ପାଣି ଜମିବାରୁ ନଗରର ସ୍ଥାନେ ୨ ବର୍ଷ ସମୟରେ ନିତାନ୍ତ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ହୋଇପଡ଼େ ; ପ୍ରତିବର୍ଷ ରାଜପଥ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ନୟନଯୋଡ଼ି ପରିଷ୍କାର ହୁଅଇ ସତ୍ୟ ମାତ୍ର ତହିଁରେ ବର୍ଷାର ଅତିରିକ୍ତ ପାଣି ଉତ୍ତମରୂପେ ନିସତ ହୁଅଇ ନାହିଁ, କିମ୍ବା ଉକ୍ତ ପାଣି ଅବାଧରେ ପୂର୍ବ ଖୋଦିତ ସପ୍ତାଝିଲ ଓ ଗୁପ୍ତିପୁଲରେ ପଡ଼ଇ ନାହିଁ । ପୂର୍ବେ ଲାଲବାଗ ହତାଠାରୁଁ ; ବର୍ତ୍ତମାନ ସ୍ୱାଭାବିକ ପାଣିପଥ ବନ୍ଦ ହେବାର ଯେଉଁ ବର୍ଷ ଅତିରିକ୍ତ ବର୍ଷା ହୁଅଇ ସେ ବର୍ଷ ଉକ୍ତ ପଥ ପାର୍ଶ୍ୱ ଗୃହମାନ ଭଗ୍ନ ହୁଅଇ । ଅତଏବ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ ନାନୀନ କାର୍ଯ୍ୟଦ୍ୱାରା ଏ ଯେରୁପ ନଗରର ଶୋଭାବର୍ଦ୍ଧନ କରୁଅଛନ୍ତି ଓ ଯେରପ ଏ ନଗରସ୍ଥ ଜୁମା ମସଜିଦ୍ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଗୃହମାନ ଭଗ୍ନକରି ମସଜିଦ୍‌କୁ ପଥିକମାନଙ୍କର ନୟନ ଗୋଚର କରି ବାଲୁବଜାରର ଶୋଭାବର୍ଦ୍ଧନ କରିଅଛନ୍ତି ସେହିପ୍ରକାର ଉକ୍ତ ଝିଲମାନ ସଂସ୍କାର କରି ମେଃ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ନଗରର ଶୋଭା ବର୍ଦ୍ଧନ କରନ୍ତୁ ଓ ଲୋକମାନଙ୍କର ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟରକ୍ଷା ପକ୍ଷରେ ଯତ୍ନ କରନ୍ତୁ ; ଏହି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା ସାପ୍ତାହିକ ସମ୍ବାଦ

(୯ମ ଭାଗ, ୧୮-୦୭-୧୮୭୪, ସଂଖ୍ୟା ୨୯)

ପୂର୍ବେ ବତୀଘରଠାରେ ଗୋଟିଏ ସରକାରୀ ଯାହାଜ ଥିଲା ଓ ତଦ୍ୱାରା ବାଣିଜ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀର ଗତାୟାତରେ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ହେଉଥିଲା ବର୍ତ୍ତମାନ ସରକାର ସେ ଯାହାଜ ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନକୁ ନେଇ ଯିବାରୁ ଏହା ମହାଜନ ଓ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କର ବିଶେଷ କଷ୍ଟ ଓ କ୍ଷତି ହେଉଅଛି । ଏ ଯୋଗୁଁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ଗୋଟିଏ ଯାହାଜ ବତୀଘର ବନ୍ଦରକୁ ଅଣାଇବାର ଯଥେଷ୍ଟ ଯତ୍ନ କରୁଅଛନ୍ତି । ପ୍ରଶଂସନୀୟ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୯ମ ଭାଗ, ୨୫-୦୭-୧୮୭୪, ସଂଖ୍ୟା ୩୦)

ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଜଜ୍ ସାହେବ ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷରରେ (ଯାହାସବୁ ରୋମୀୟ ଅକ୍ଷର ବୋଲାଯାଏ) ଓଡ଼ିୟାଭାଷା ଲେଖିବାର ନିୟମ ପ୍ରଚଳିତ କରିବାକୁ ଦୃଢ଼କଳ୍ପ ହୋଇ ଖଣ୍ଡେ ପୁସ୍ତକ ମୁଦ୍ରିତ କରାଇ ଅବଧାନମାନଙ୍କୁ ବିତରଣ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ସ୍ୱୟଂ

ସେମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଅଛନ୍ତି । କେମନ୍ତ ଅଳ୍ପକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଇଂରାଜୀ ଅକ୍ଷରରେ ଏଠାଲୋକେ ଓଡ଼ିୟା ଲେଖିପାରିବେ ଏହା ଶିକ୍ଷା ଦେବା ପାଇଁ ସେ ଏମନ୍ତ ଯତ୍ନଶୀଳ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଯେ ଏ ପକ୍ଷରେ କିଛି ମାତ୍ର ପରିଶ୍ରମ କରିବାରେ ତ୍ରୁଟି କରୁନାହାନ୍ତି । ଏପରି ଚାଟଶାଳୀରେ ପଢ଼ିବା ଉପଯୋଗୀ ଏକଖଣ୍ଡ ବ୍ୟାକରଣ ଏବଂ ଏକ ଖଣ୍ଡ ସାହିତ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ସଂକଳନ କରୁଅଛନ୍ତି । ସାହିତ୍ୟ ପୁସ୍ତକଖଣ୍ଡ ଆରବୀୟ ଉପନ୍ୟାସରୁ ଅନୁବାଦିତ ହୋଇଅଛି । ଫଳ ଯାହା ହେଉ ମାତ୍ର ସାହେବଙ୍କ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ ଉତ୍ସାହ ଦେଖି ଆମ୍ଭେମାନେ ଚମତ୍କୃତ ହୋଇଅଛୁଁ । ଦେଶୀୟ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ଯେବେ କିଞ୍ଚିତରେ ଏସବୁ ଗୁଣ ଥାଆନ୍ତା ତେବେ ଉତ୍କଳର ଉନ୍ନତି ସକାଶେ କାହାରିକୁ ଚିନ୍ତିତ ହେବାକୁ ପଡ଼ନ୍ତା ନାହିଁ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୯ମ ଭାଗ, ୨୨-୦୮-୧୮୭୪, ସଂଖ୍ୟା ୩୪)

ବର୍ଷା ଓ ନଗର ରକ୍ଷା

ପ୍ରତିବର୍ଷ ବର୍ଷାକାଳରେ କଟକ ନଗରର ମହାଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଉପସ୍ଥିତ ହୁଅଇ । ଏ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟ ସେହିପରି ହୋଇଅଛି । ବରଂ ବର୍ଷା ଅଧିକ ହେବାରୁ ଅଧିକ ଘରଦ୍ୱାର ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିଅଛି ଓ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବର୍ଷାପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଜଳ ଜମା ହୋଇ ନାନା ପ୍ରକାର କ୍ଳେଶର କାରଣ ହୋଇଅଛି । ହାକିମମାନେ ବର୍ଷକୁ ବର୍ଷ ଯେ ଯାହା ବୁଦ୍ଧି ଓ କ୍ଷମତା ଅନୁସାରେ ଉପାୟ କରିବାକୁ ତ୍ରୁଟି କରି ନାହାନ୍ତି ତଥାଚ ଏ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାରୁ ନଗର ମୁକ୍ତ ହେଉନାହିଁ । ତହିଁର କାରଣ ଏହି ଜଣାଯାଏ ଯେ ନଗରର ଯେଉଁ ଅଂଶରେ ଯେଉଁ ବର୍ଷ ହାକିମଙ୍କର ସୁଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଅଛି ସେହି ଅଂଶରେ ଉପକାର ନିମିତ୍ତ କିଛି ଉପାୟ ହୋଇଅଛି । ସମୁଦାୟ ନଗରର ଜଳ ନିକାଶି ପକ୍ଷରେ କୌଣସି ବୃହତ୍ ଉପାୟ ଅବଧି କେହି ଭାବନା କରି ନାହାନ୍ତି । ସିଟି ଡ୍ରେନେଜ୍ ନାମକ ନାଳ କି ଯାହା ସୂତାହାଟ ତଳଦେଇ ବକ୍ସିବଜାର ବାଟେ କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀ ସଙ୍ଗରେ ମିଶି ଅଛି ତଦ୍ୱାରା ନଗରର ଏକ ଅଂଶର ଜଳ ବାହାରି ଯିବାର ଉପାୟ ହୋଇଅଛି ସତ୍ୟ ମାତ୍ର ଅପର ଅଂଶର ଜଳ ବାହାରି ଯିବାର କୌଣସି ଉପାୟ ହୋଇନାହିଁ । ଅନୁମାନ ହୁଅଇ ଯେ ଅନ୍ୟ ସବୁ ଦିଗରୁ କରନାଳମାନ ଏ ନାଳରେ ଯୋଗ ହେଲେ ସହରର ବହୁଜଳ ବାହାରି ଯାଇପାରେ

କିନ୍ତୁ କି ଉପାୟରେ ତାହା ହେବ ଆମ୍ଭେମାନେ କହିନପାରୁ । କଟକ ନଗରର ଅବସ୍ଥା ବିଶେଷ ପ୍ରକାରର ଅଟଇ । ଏହାର ପ୍ରାୟ ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ନଦୀ ଓ ସେ ନଦୀମାନ ବିଶେଷରେ କାଠଯୋଡ଼ି ନଦୀ ବୃଦ୍ଧି ହେଲେ ନଗର ଉପରେ ହା୫/୭ତ ଜଳ ଛିଡ଼ା ହୁଅଇ । ବର୍ଷା ପଛେ ୨ ପ୍ରାୟ ବଢ଼ଇ ସୁତରାଂ ଯେତେବେଳେ ନଗରରେ ବର୍ଷାପାଣି ଭରତି ହୁଅଇ ସେତେବେଳେ ନଦୀ ଜଳ ତିହଁରେ ଅଧିକ ଉଚ୍ଚ ଥିବାରୁ ନଗରର ବର୍ଷାପାଣି ବାହାରିଯିବା ତେଣିକି ଥାଉ ନଦୀଜଳ ନଗରରେ ପ୍ରବେଶ କାରିବାର ଶଙ୍କା ହୁଅଇ । ନିତାନ୍ତ ପକ୍ଷରେ ନଦୀଜଳ ଠେସି ଦେବାରୁ ନାଳ ବାଟେ ବର୍ଷାପାଣି ନଦୀକୁ ଯାଇ ନ ପାରେ ଓ ନଦୀ ନ ଛାଡ଼ିଲେ ନଗରର ପାଣି ବାହାରିଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ବୋଧହୁଅଇ ଏ ଅନିଷ୍ଟଟି ନିବାରଣ ହେବାର ବଡ଼ କଠିନ ତେବେ ନଦୀ ଛାଡ଼ିଲେ ନଗରର ପାଣିସବୁ ବାହାରି ଯିବାର ଉପାୟ ହୋଇପାରେ ଓ ଯେବେ ତେତକ ହୁଅଇ ତେବେ ମଧ ଅନେକ ଉପକାର ଅଛି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ବିମ୍ସ୍ ସାହେବ ନଗର ସଂସ୍କାର ବିଷୟରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଯତ୍ନଶୀଳ ଓ ସେ ଯେମନ୍ତ ପ୍ରତିଦିନ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ନଗରରେ ଭ୍ରମଣ କରୁ ଅଛନ୍ତି ଏମନ୍ତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଶୋର ସାହେବଙ୍କର ଉତ୍ତାରୁ କାହାରିକୁ କରିବାର ଦେଖା ଯାଇନାହିଁ । ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସାହେବ ସ୍ୱୟଂ ନଗରର ଦୁରବସ୍ଥା ବୁଲି ଦେଖୁ ଅଛନ୍ତି ମଙ୍ଗଳର ବିଷୟ ଅଟଇ ଓ ଆମ୍ଭେମାନେ ତାହାଙ୍କଠାରେ ଏତିକି ପ୍ରାର୍ଥନା କରୁ ଯେ ସେ ଏପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ବୃହତ୍ କାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନ କରନ୍ତୁ କି ଯହିଁରେ ନଗରର ଚାରିଦିଗର ଜଳ ବାହାରି ଯାଇପାରେ । ଏଥିପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲେ ଜଣେ ସରବେଅର କିମ୍ବା ଇଞ୍ଜିନିୟର ସାହାଯ୍ୟ ନେଉନ୍ତୁ ଯେ ସେ ସବୁ ଆଡ଼ର ଲେବଲ ମାପ ନେଇ ପାଣି ବାହାରିଯିବାର ଉପଯୁକ୍ତ ମାର୍ଗ ନିଶ୍ଚୟ କରିଦେବ । ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ଟାଉନ ଓବରସିଅର ପ୍ରଭୃତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହୋଇନପାରେ । ଏଥପାଇଁ ବିଶେଷ ସୁଶିକ୍ଷିତ ଲୋକର ଲୋଡ଼ା । ଟାଉନ ଟାକସ ଟଙ୍କା ନାନାଦି ସାମନ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବ୍ୟୟ ହୋଇ ଯାଉଅଛି କିନ୍ତୁ ଯେବେ ଏପରି ଗୋଟିଏ ବହୁବ୍ୟୟ ସାଧ କାର୍ଯ୍ୟ ତଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାହ ହେବ ତେବେ ନଗରର ଚିରସ୍ଥାୟୀ ଉପକାର ହେବ ଏବଂ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍ସ ସାହେବଙ୍କର ନଗରର ଭ୍ରମଣର ଶ୍ରମ ସଫଳ ହେବ ଓ ଏ କାର୍ଯ୍ୟଟି ତାହାଙ୍କର କୀର୍ତ୍ତି ସ୍ୱରୂପ ବହୁ କାଳକୁ ରହିଯିବ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୯ମ ଭାଗ, ୨୧-୧୧-୧୮୭୪, ସଂଖ୍ୟା ୪୬)

ଗତ ରବିବାରଠାରୁ ରାଜାମାନେ ଏ ନଗରକୁ ଆସିବାର ଆରମ୍ଭ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ଏହାଙ୍କ ଆଗମନରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କଲେକ୍‌ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ୍ ସାହେବ ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତରେ ପଡ଼ି ଅଛନ୍ତି କି ରୂପେ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଏଠାରେ ନିର୍ବାହ କରି ବିଦାୟ କରିବେ ଏଥିର ଭଲ ଉପାୟ ପାଉନାହାନ୍ତି ଓ ଚାରିଆଡ଼ୁ ଏମନ୍ତ ଝଞ୍ଜଟ ପଡ଼ିଅଛି ଯେ ଭାବିବାକୁ ମସ୍ତକରେ ସ୍ଥାନ ସୁଦ୍ଧା ନାହିଁ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜାଙ୍କ ପାଖରେ ଜଣେ ଲେଖାଏଁ କନଷ୍ଟବଳ ରଖାଇ ଦେଇଅଛନ୍ତି ଓ ଯେବେ ରାଜାଙ୍କ ସମ୍ମାନସକାଶେ ତାହା ହୋଇ ଥାଏ ତେବେ ସୁଖର ବିଷୟ ଅଟଇ ମାତ୍ର ଶୁଣାଯାଏ ଯେ ସରକାରୀ ଅମଲା ଚପରାଶି କନଷ୍ଟବଳ ପ୍ରଭୃତି ଚାକର ଓ ନଗରବାସୀମାନେ ଯେମନ୍ତ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି ନ ଆସନ୍ତି କିମ୍ବା ପାରିତୋଷିକ ନ ନିଅନ୍ତି ଏହି କଥାର ସାବଧାନ ନିମିତ୍ତ କନଷ୍ଟବଲ ପ୍ରହରା ହୋଇ ଅଛନ୍ତି । ଏ ଉପାୟ କେତେଦୂର ସଫଳ ହେବ ପାଠକମାନେ ବିବେଚନା କରିବେ । ଯେପରି ରାଜାମାନେ ଅଧିକ ଲୋକ ସଙ୍ଗରେ ରଖି ନ ପାରନ୍ତି ଏଥିପାଇଁ ବଡ଼ ତାକିତ ଦେଉଅଛି । ଅଧିକ ଲୋକ ଜମାହେଲେ ସହରରେ ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟାଦି ଦୁର୍ମୂଲ୍ୟ ହେବ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅନିଷ୍ଟ ଘଟିପାରିବ କି ଯାହା ନିବାରଣ କରିବାକୁ ଜିଲାର ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସମର୍ଥ ହେବେ ନାହିଁ । ମହାମାନ୍ୟ ଲର୍ଡ଼ ମେଓଙ୍କ ସନ୍ଦର୍ଶନ ଅପେକ୍ଷାରେ ତିନିବର୍ଷ ତଳେ ଯେତେବେଳେ ଏ ନଗରରେ ଭାରି ସମାରୋହ ହୋଇଥିଲା ତେତେବେଳେ ଯେଉଁମାନେ ଏ ନଗରରେ ଥିଲେ ସେମାନେ ବିଲକ୍ଷଣ ଜାଣନ୍ତି ଯେ ଏରୂପ ସମାରୋହର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପଡ଼ଇନାହିଁ ଯଦ୍ୟପି କେତେକ ପ୍ରକାର ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟର ମୂଲ୍ୟ କିଛି ବଢ଼ିଥିଲା କି ଯେମନ୍ତ ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ ବଢ଼ିଅଛି ମାତ୍ର ତଦ୍ୱାରା ନଗରବାସୀ କ୍ଷୁଦ୍ର ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ଲାଭ ଭିନ୍ନ ରାଜାଙ୍କର ଧନାଗାର ଶୂନ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ । ରାଜାମାନେ ଯାହାର ଯେମନ୍ତ ଆଧି ବା ପ୍ରୟୋଜନ ତାହାକୁ ଚାହିଁ ସଙ୍ଗରେ ମନୁଷ୍ୟ ଆଣିଅଛନ୍ତି ଓ ସେମାନଙ୍କର ନିର୍ବାହର ଉପାୟ ମଧ କରିଅଛନ୍ତି । ସେମାନେ କି ସାମାନ୍ୟ ଲୋକ ପ୍ରାୟ ହାତରେ ମୁଣି ଝୁଲାଇ ଆସି ଡାକ ବଙ୍ଗଳାରେ ଖାଇ ନିର୍ବାହ ହୋଇପାରିବେ ? ରାଜାମାନଙ୍କୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରିଆଣି ତାହାଙ୍କ ଉପରେ ଏତେ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ କାହିଁକି ? ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବିବେଚନାରେ ଗଡ଼ଜାତି ଲୋକ ଯେତେ ନଗର ଦେଖିବାକୁ ଆସନ୍ତି ତେତେଭଲ ଓ ଏମନ୍ତ ସୁଯୋଗ ସେମାନେ ଆଉ କେବେ ପାଇବେ ଯେ ନଗରର ଉନ୍ନତି ଦେଖି ଆପେ ଉନ୍ନତ ହେବାର ଚେଷ୍ଟା କରିବେ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୦ ମ ଭାଗ, ୧୫-୦୫-୧୮୭୫, ସଂଖ୍ୟା ୨୦)

ସାପ୍ତାହିକ ସମ୍ବାଦ

ଆଜିକାଲି ଏନଗରରେ ଅନେକ ପୋଖରି ମରାମତି କାର୍ଯ୍ୟ ଲାଗିଅଛି ଓ ଏସବୁ ସରକାରୀ ବ୍ୟୟରେ ହେଉଅଛି । ବିମ୍‌ସ ସାହେବଙ୍କ ମିଉନିସିପାଲ କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଏହିଟି ପ୍ରକୃତ ହିତକର ସୁତରାଂ ପ୍ରଶଂସନୀୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟଇ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୧ଶ ଭାଗ, ୦୪-୧୨-୧୮୭୫, ସଂଖ୍ୟା ୪୮)

ଆମ୍ଭେମାନେ ଆନନ୍ଦର ସହିତ ଅବଗତ ହେଲୁଁ ଯେ ଏଥର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର କଲେକ୍‌ଟର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ପଟିୟା କିଲାକୁ ଗସ୍ତ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ରାଜାଙ୍କୁ ଉତ୍ପନ୍ନ ଯିବାର ମାର୍ଗରୁ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ବିସ୍ତର ଯତ୍ନ କରୁଅଛନ୍ତି । ପଟିୟା ରାଜାଙ୍କର ଗୁଣ ଗୌରବମାନ ଏଠା ଲୋକଙ୍କୁ ଅବିଦିତ ନାହିଁ ଓ ପୂର୍ବେ ଏହି ପତ୍ରିକାରେ ତହିଁର କେତେକ ବର୍ଣ୍ଣନା ହୋଇଥିଲା । ରାଜା ଆପଣାରାଜ୍ୟର ଅଧିକାଂଶ ବିକ୍ରୟ କରି ସୁଦ୍ଧା ଋଣରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇନାହାନ୍ତି ବରଂ ଏତେବେଳଯାଏ ଋଣ କରିବାକୁ କ୍ଷାନ୍ତ ନାହାନ୍ତି ଓ ସେ ଅର୍ଥ କୌଣସି ଉତ୍ତମ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନ ଲଗାଇ ଚାଟୁକାରଙ୍କ ପ୍ରତିପାଳନ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅପବ୍ୟୟରେ ଉଡ଼ାଇ ଦେଉଅଛନ୍ତି । ଏସବୁ ବ୍ୟାପାର କଲେକ୍‌ଟର ସାହେବ ଦେଖି ତାହାଙ୍କଠାରୁ ଖଣ୍ଡେ ଏକରାରନାମା ଲେଖାଇ ନେଇଅଛନ୍ତି ଯେ ଋଣ ପରିଶୋଧ ହେବାଯାଏ ସେ କଲେକ୍ଟର ସାହେବଙ୍କ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଚାଲିବେ ଓ କୌଣସି ବିଷୟରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କିମ୍ବା ଆଉ ଋଣ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ । ରାଜ୍ୟର ନୂତନ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟ ଉପସ୍ଥିତ ଅଛି ଯେ ତାହା କଲେକ୍‌ଟର ସାହେବଙ୍କ ଯୋଗେ ସମ୍ପନ୍ନ ହେବ । ରାଜାଙ୍କର ଗ୍ରହମାନେ ଅବଧି ବଳବାନ୍ ଅଛନ୍ତି ଯେ ଏ ପ୍ରକାର ଏକରାରନାମା ଲେଖିଦେଇ ସେ କଲେକ୍‌ଟରଙ୍କୁ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କଲେ ନୋହିଲେ ତାହାଙ୍କୁ କ୍ଳେଶ ଭୋଗ କରିବାକୁ ହୋଇଥାନ୍ତା ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୨ ଶ ଭାଗ, ୧୭-୦୩-୧୮୭୭, ସଂଖ୍ୟା ୧୧)

ବୋର୍ଡ଼ର ପ୍ରଧାନ ମେମ୍ବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ସକ୍ ସାହେବ ଶୀଘ୍ର କର୍ମତ୍ୟାଗ କରିବେ ଏବଂ ଦ୍ୱିତୀୟ ମେମ୍ବର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ମନୀ ସାହେବ ଛ'ମାସ ଛୁଟୀ ନେବେ । ଏମାନଙ୍କ

କର୍ମରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବକଲାଣ୍ଡ ଏବଂ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରେବନସା ସାହେବମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଅଛି କିନ୍ତୁ ଡେଲି ନିୟୁଜ ଶୁଣିଅଛନ୍ତି କି ଏକଜଣଙ୍କ କର୍ମରେ ବଙ୍ଗଳା ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟର ସେକ୍ରେଟାରୀ ରେନଲାର୍ଡ୍ ସାହେବ ନିଯୁକ୍ତ ହେବାର କଥା ଅଛି ଓ ଆଉ କେହି କହନ୍ତି କି ବକଲାଣ୍ଡ ସାହେବ ବୋର୍ଡ଼କୁ ଯିବାକୁ ଇଚ୍ଛା ନ ରଖନ୍ତି । ତାହାହେଲେ ରେବନସା ସାହେବଙ୍କର ପଦୋନ୍ନତିର ଅନେକ ସମ୍ଭାବନା ଅଛି ଓ ତାହା ଘଟିଲେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅନନ୍ଦିତ ହେବୁଁ କାରଣ ଏକପକ୍ଷରେ ସେ ବୋର୍ଡ଼ରେ ଥାଇ ଓଡ଼ିଶାର ମଙ୍ଗଳ କରିବାକୁ ଅଧିକ କ୍ଷମତା ପାଇବେ ଏବଂ ପକ୍ଷାନ୍ତରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଅତି ଦୀର୍ଘକାଳ ରହିବାରୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ତାହାଙ୍କର କୁସଂସ୍କାର ଜନ୍ମଅଛି ତାହା ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରେବନ୍‌ସା ସାହେବ ବୋର୍ଡ଼କୁ ଗଲେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ କମିଶନର ଏବଂ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଟଏନବୀ ସାହେବ କଟକର କଲେକ୍ଟର ହେବେ ଓ ସମସ୍ତ ବନ୍ଦୋବସ୍ତରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଲାଭ ଅଛି ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୨ଶ ଭାଗ, ୩୧.୩.୧୮୭୭, ସଂଖ୍ୟା ୧୩)

ଆମ୍ଭେମାନେ ଯାହା କହିଥିଲୁଁ ତାହାର ପ୍ରତ୍ୟେକ୍ଷ ହେଲା ଓ ତହିଁରେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ବାଞ୍ଛା-ପୂର୍ଣ୍ଣହେଲା । ଗତ ମଙ୍ଗଳବାର ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବ ଓଡ଼ିଶାର କମିଶ୍ନରୀ ଏବଂ ଟଏନ୍‌ବୀ ସାହେବ କଟକରେ କଲେକ୍ଟରୀ କର୍ମର ଚାର୍ଯ ନେଲେ । ଏମାନେ ସମ୍ପ୍ରତି ଉକ୍ତ ପଦମାନଙ୍କରେ ଏକଟିଂ ନିଯୁକ୍ତ ହେବାର ଶୁଣାଯାଏ, ମାତ୍ର କେତେଦିନ ସକାଶେ ତାହା କୁହାଯାଇନପାରେ । ଗେଜେଟ୍ ଆସିଲେ ସବିଶେଷ ଜଣାଯିବ ମାତ୍ର ନିଶ୍ଚୟ ବୋଧ ହୁଅଇ ଯେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରେବନ୍‌ସା ସାହେବ ଫେରି ନ ଆସିଲେ ଏ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ଅନ୍ୟଥା ହେବାର କୌଣସି ହେତୁ ନାହିଁ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବ ଗତ ସାତବର୍ଷରୁ ବାଲେଶ୍ୱର ଓ କଟକରେ ଜିଲ୍ଲାର ଭାର ନିର୍ବାହ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ଏଠାଲୋକଙ୍କ ଠାରେ ବିଶେଷ ପରିଚିତ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଟଏନ୍‌ବୀ ସାହେବ ମଧ ଅନେକଦିନ ଏ ଜିଲ୍ଲାରେ ଆସିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଓ ଜଏଣ୍ଟମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ରହି ଏ ଜିଲ୍ଲାର ଅବସ୍ଥାରୁ ଉତ୍ତମରୂପେ ଅବଗତ ହୋଇଅଛନ୍ତି - ବିଶେଷ କରି ଇରିଗେଶନ ରେଭିନ୍ୟୁ ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ କର୍ମରେ ଥାଇ ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଦେଖିଅଛନ୍ତି ଓ ତାହାଙ୍କଠାରେ ଅଧିକ ଦୟା ରଖିଥିବାର ଜଣାଯାଇଛି । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଭାଗ୍ୟବାନ ବୋଲିବାକୁ ହେବ ଯେ ତାଙ୍କର ବେଦନା ଯେ ବୁଝିପାରନ୍ତି ଏମନ୍ତ ଲୋକ ତାହାଙ୍କର ଅବ୍ୟବହିତ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ହୋଇଅଛନ୍ତି ।

(ସୌଜନ୍ୟ - ସମ୍ବାଦପତ୍ରରୁ ଓଡ଼ିଶାର କଥା)

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୨ଶ ଭାଗ, ୧୪-୦୪-୧୮୭୭, ସଂଖ୍ୟା ୧୫)

ଗତ ସପ୍ତାହର କଲିକତା ଗଜେଟ୍‌ରେ ହାକିମଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଜ୍ଞାମାନ ବାହାରିଅଛି । ତହିଁରୁ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ବୋର୍ଡ଼ର ମେମ୍ବର ସାକ୍‌ସାହେବଙ୍କ କର୍ମରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଡାମ୍ପିଅର ସାହେବ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଓ ସେ ବିଲାତରୁ ଆସିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରେବନସା ସାହେବ ଉକ୍ତ କର୍ମରେ ଏକଟିଂ ରହିଲେ । ରେବନସା ସାହେବ ଯାବତ ଉକ୍ତ କର୍ମରେ ରହିଲେ ତାବତ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ଓଡ଼ିଶାର କମିଶନର ଏବଂ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଟଏନବୀ ସାହେବ କଟକର କଲେକ୍ଟର ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ।

X X X

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ଡମ୍ପିଅର ସାହେବଙ୍କର ଛୁଟୀ ଆଉ ଚାରି ପାଞ୍ଚମାସ ଅଛି ଓ କଥିତ ହୁଅଇ ଯେ ସେ ଫେରି ଆସିଲେ ରେବନସା ସାହେବ ଛୁଟୀ ନେଇ ବିଲାତକୁ ଯିବେ ସୁତରାଂ ଓଡ଼ିଶା ସକାଶେ ଯେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହୋଇଅଛି ତାହା ଅଳ୍ପ କାଳ ସକାଶେ ନୁହଇ । ଫଳତଃ ବଡ଼ ସୁଖର ବିଷୟ ଯେ ଲେଫ୍‌ଟନେଣ୍ଟ ଗଭର୍ଣ୍ଣରଠାରୁ କଟକର କଲେକ୍‌ଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେବଳ ଓଡ଼ିଆ ହାକିମମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଓଡ଼ଶା ପକ୍ଷେ ଏହା ଗୌରବର ବିଷୟ ଅଟଇ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୨ ଶ ଭାଗ, ୧୪-୦୪-୧୮୭୭, ସଂଖ୍ୟା ୧୫)

ସାପ୍ତାହିକ ସମ୍ବାଦ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବଙ୍କ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ସମୟର ଶେଷ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟ ବଲରାମପୁରର ରାଜାଙ୍କ ଓ କେତେଜଣ ଚାକରଙ୍କୁ ଛ'ମାସ ଲେଖାଏଁ କଏଦ ଦେବା ହୋଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ମଧୁପୁର ରାଜାଙ୍କ ପକ୍ଷରୁ ନାଲଶ ହୋଇଥିଲା ଯେ ଏମାନେ ସରହଦ ବନ୍ଦୀର ଚିହ୍ନ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ବା ଲୋପ କରିଥିଲେ । ଯାହା ହେଉ ଜଜ୍ ସାହବଙ୍କଠାରେ ଅପୀଲ ହେବାରେ ସେମାନେ ଖଲାସ ପାଇଅଛନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୩ ଶ ଭାଗ, ୨୬-୦୧-୧୮୭୮, ସଂଖ୍ୟା ୪)

ମୃତ ହରିବାବୁଙ୍କ କର୍ମରେ ବାବୁ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସ ଡେପୁଟୀ କଲେକ୍ଟର ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ସମସ୍ତେ ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ବାବୁ ଜଗମୋହନ ବାବୁଙ୍କ ସକାଶେ କମିଶ୍ନର

ସାହେବ ଅନୁରୋଧ କରିଅଛନ୍ତି ସେ ଅବଶ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ ହେବେ । ମଝିରୁ ଏ ଭିଆଣ କିପରି ବାହାରିଲା ଆମ୍ଭେମାନେ ଅନୁମାନକରୁଁ ଯେ କମିଶ୍ନର ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ଘରୋଇ ଚିଠୀ ଦ୍ୱାରା ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଏ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ବିବେଚନାରେ ଏବନ୍ଦୋବସ୍ତଟି ବଡ଼ ମନ୍ଦ ହୋଇନାହିଁ ଓ ଯେବେ କମିଶନର ସାହେବ ନନ୍ଦ କିଶୋର ବାବୁଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଆଉ ଏକଜଣ ଓଡ଼ିଆ ବାସୀଙ୍କୁ ଡେପୁଟୀ କଲେକ୍ଟର ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଇ ପାରିବେ ତେବେ ତାହାଙ୍କର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କର ସୁଖକର ହେବ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୨ ଶ ଭାଗ, ୦୫-୦୫-୧୮୭୭, ସଂଖ୍ୟା ୧୮)

ସାପ୍ତାହିକ ସମ୍ବାଦ

ବାବୁ ନାରାୟଣ ଚନ୍ଦ୍ର ନାୟକ ଖୋରଧାର ସବ୍‌ଡେପୁଟୀ ପଦରେ ଏକଟିଂ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଗତ ମଙ୍ଗଳବାର ଏଠାରୁ ଉକ୍ତ ସ୍ଥାନକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ । ବାବୁ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କଠାରୁ ଚାର୍ଯ ନେବେ ଓ ବଳରାମ ଦାସ ସେ କର୍ମରୁ ବରଖାସ୍ତ ହୋଇ ଫେରି ଆସୁଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ତାହାଙ୍କ ଚରିତ୍ରରେ କୌଣସି ଦୋଷ ଦେଖି ଏପରି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କଲେ । ବଳରାମ ବାବୁ କୃତବିଦ୍ୟ ହୋଇ ଗୋଟିଏ ଅବିବେଚନାର କାର୍ଯ୍ୟକରି ଅବନତିକୁ ଲଭିଲେ ବଡ଼ ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଅଟଇ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୨ ଶ ଭାଗ, ୨୬-୦୫-୧୮୭୭, ସଂଖ୍ୟା ୨୧)

ଓଡ଼ିଆ ତାଳପତ୍ର ସାହିତ୍ୟ ଉଦ୍ଧାରଣ କମ୍ପାନୀ

ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦ ବାହିକାରୁ ଜଣାଗଲା ଯେ ଓଡ଼ିଆ ତାଳପତ୍ର ସାହିତ୍ୟ ଉଦ୍ଧାରଣ କମ୍ପାନୀ ନାମରେ ଗୋଟିଏ ନୂତନ କମ୍ପାନୀ ଏ ନଗରରେ ସ୍ଥାପିତ ହେବାର କଳ୍ପନା ହୋଇଅଛି, ଏଥର ମୂଳ ଧନ ଟ ୫୦୦ଙ୍କା ଓ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅଂଶ ଟ ୨୫ଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ହେବ । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ଏ କମ୍ପାନୀର ସହାୟ । ବାବୁ କାଳୀପଦ ବାନୁର୍ଯ୍ୟା ମୂଳାଧାର ଏବଂ ବାବୁ ବୈଦ୍ୟନାଥ ପଣ୍ଡିତରାୟ ବାହାଦୂର ଏ କମ୍ପାନୀର ଅଧକ୍ଷ ସମାଜର ସଭାପତି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଯେ ସମସ୍ତ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରନ୍ଥ ତାଳପତ୍ରରେ ଲେଖାଅଛି ସେ ସବୁକୁ ଛାପାକରି ବିକ୍ରୟ କରିବା ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ସହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପୁସ୍ତକ ମଧ ମୁଦ୍ରିତ କରିବା ଏ କମ୍ପାନୀର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଅଟଇ । କାରଖାନାଟି ବଡ଼ ଧୁମଧାମର ଦିଶୁଅଛି, କାର୍ଯ୍ୟ କିପରି ଚଳିବ ଓ ଅଂଶିମାନଙ୍କର କି ଲାଭ ହେବ କମ୍ପାନୀର ନିୟମାବଳୀ

ଦେଖି ନଥିବାରୁ କହିନପାରୁ ଓ ମଧ୍ୟ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କିଛି କହିବାର ପ୍ରାୟ ଉଚିତ ନୁହଇ କାରଣ ବିଲକ୍ଷଣ ସମ୍ଭବ ହୁଅଇ ଯେ ଆମ୍ଭେମାନେ ପ୍ରକୃତ କଥା କହିଲେ ସୁଦ୍ଧା କେତେ ଲୋକ ତହିଁର ଭିନ୍ନ ଭାବ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ଏହି ହେତୁରୁ ଏ ପ୍ରସ୍ତାବର ମୂଳଧାର ସୁବିବେଚନା ପୂର୍ବକ ତାହା ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ନାହାନ୍ତି ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୨ ଶ ଭାଗ, ୦୭-୦୭-୧୮୭୭, ସଂଖ୍ୟା ୨୭)

ଓଡ଼ିଶା ଗଡ଼ଜାତ

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ଓଡ଼ିଶାର କମିଶନର ଓ ଗଡ଼ଜାତର ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ହେବାରେ ଗଡ଼ଜାତର ଅନେକ ମଙ୍ଗଳ ହେବାର ସୂଚକ ଦେଖା ଯାଉଅଛି । ସାହେବ ପ୍ରଶଂସିତଙ୍କର ଶୁଭରାଜ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେବା ମାତ୍ରକେ ଅନେକ ଗଡ଼ଜାତର ପ୍ରଜାମାନେ ଏଠାକୁ ଆସି ଆବେଦନ ପତ୍ର ଦ୍ୱାରା ଆପଣା ୨ ଦୁଃଖ ଜଣାଇଲେ ଓ ଅବଧି ତହିଁର ସ୍ରୋତ ବନ୍ଦହୋଇ ନାହିଁ । କେହି ୨ ଅନୁମାନ କରିପାରନ୍ତି ଯେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ୍ ସାହେବ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଥିଲାବେଳେ ପ୍ରଜାଙ୍କର ମଙ୍ଗଳକାଂକ୍ଷୀ ବୋଲି ବୋଲି ରାଷ୍ଟ୍ର ହୋଇଥିଲା । ସେହି ହେତରୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଦୁଃଖ ଥାଉ ବା ନ ଥାଉ ସେମାନେ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଗୁହାରି କରୁଅଛନ୍ତି ମାତ୍ର ଏ କାରଣ ସମ୍ଭବ ନୁହଇ ଯେହେତୁ ଗଡ଼ଜାତର ପ୍ରଜାମାନେ ଏ ସବୁ ସମାଚାର ପାଇଥିବାର ଅନୁମାନ ହୋଇ ନ ପାରେ ଏବଂ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରେବନସା ସାହେବଙ୍କ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅନେକ ଥର ଆପଣା ୨ ଦୁଃଖ ଜଣାଇ ପ୍ରତିକାର ଶେଷକୁ ତୁନିହୋଇ ରହିଥିଲେ । ଏଥିରୁ ବୋଧହୁଅଇ ଯେ ଅନେକ ସ୍ଥଳରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ଗୁହାରି କରିବାର ହେତୁ ଅଛି ବୋଲି ଏପରି କରୁଅଛନ୍ତି । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ରେଜନସା ସାହେବ ଗଡ଼ଜାତର ମଙ୍ଗଳାକାଂକ୍ଷୀ ଥିଲେ ଓ କେତେକ ମଙ୍ଗଳ ସାଧନ କରିଅଛନ୍ତି ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ । କେବଳ ତାହାଙ୍କର ବିଚାର ଏକ ପ୍ରକାର ଥିଲା । ସେ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଆପଣା ପୁତ୍ରବତ୍ ସ୍ନେହ କରୁଥିଲେ ଓ ତାହାଙ୍କର ସୌଭାଗ୍ୟ ସର୍ବଦା ଲୋଡୁଥିଲେ । ଏମନ୍ତ କି ରାଜାଙ୍କର କୌଣସି ବାଟେ ଯେମନ୍ତ କି ପଣେ ଅନର୍ଥକ ବ୍ୟୟ ନ ହୁଅଇ ଓ ସେମାନେ ସମସ୍ତେ ଧନବାନ ହୋଇ ଆପଣ ରାଜ୍ୟ ସ୍ୱାଧୀନ ରୂପେ ପାଳନ କରନ୍ତି ସର୍ବଦା ଏହି କଥା ସେ ମନାସୁ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଯେମନ୍ତ ବୃଦ୍ଧ ପିତା ଆପଣା ସନ୍ତାନକୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ନେହକରେ ଓ କୌଣସି କଥାରେ ତାଡ଼ନା କରିବାକୁ ସୁଖପାଏ ନାହିଁ ସେହିପରି ସେ ରାଜାମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କର

କିଛି ଅନ୍ୟାୟ କାର୍ଯ୍ୟ ଶୁଣିଲେ ତହିଁପାଇଁ ତାହାଙ୍କୁ ତାଡ଼ନା ନ କରି ମିଷ୍ଟବାକ୍ୟ ଓ ସଦୁପଦେଶ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ସୁପଥରେ ଆଣିବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଏଥକୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ଗଡ଼ଜାତର ରାଜାମାନେ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତେ ତରୁଣ ବୟସ୍କ ସୁତରାଂ କେବେ ୨ ଏହାଙ୍କୁ ରକ୍ତଚକ୍ଷୁ ନ ଦେଖାଇଲେ କେବଳ ଉପଦେଶରେ ଶାସିତ ହେବା ଅନେକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଏକପ୍ରକାର ଅସମ୍ଭବ ଥିଲା । ଏହି ଅପରିମିତ ବାତ୍ସଲ୍ୟ ସ୍ନେହର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ କୌଣସି ପ୍ରଜା ଗୁହାରି କଲେ ସେ ତାହା ନ ଶୁଣି ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ଗୁହାରି କରିବାକୁ ଉକ୍ତ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଆଜ୍ଞା ଦେଉଥିଲେ । ଏ ନ୍ୟାୟଟି ଯେ ମନ୍ଦ ଥିଲା । ତାହା ମାନ୍ୟବର ଇଡ଼େନ ସାହେବ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟରଥିବା ବେଳେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କୌତୁକ ପ୍ରକାରରେ ବୁଝାଇ ଦେଇ ଯାଇଅଛନ୍ତି ଓ ଯେଉଁ ଉପଲକ୍ଷରେ ସେ ତାହା କହିଥିଲେ ସେହି ଘଟନା ପାଠକଙ୍କୁ କହିଦେଲେ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ଭାବ ବୁଝାଯିବ । ଉକ୍ତ ଘଟଣା ଏହି ଯେ ତଳ ଗଡ଼ଜାତର କେତେକ ପ୍ରଜା ମିଶି ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେ ସମୟର କମିଶନରଙ୍କ ନିକଟରେ ଦରଖାସ୍ତ କଲେ । କମିଶ୍ନର ସାହେବ ପ୍ରଜାଙ୍କ କଥା କିଛି ନ ବୁଝି ସେ ଦରଖାସ୍ତ ଉପରେ ଏହି ଆଜ୍ଞା ଲେଖି କଲେକ୍ଟର ସାହେବଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇ ଦେଲେ ଯେ ଦରଖାସ୍ତକାରୀଙ୍କୁ ସାହେବ ବୁଝାଇ ଦେବେ ଯେ ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରେ ଦରଖାସ୍ତ କରି ଆପଣା ୨ ଗୁହାରି ସବୁ ନିକାଶ କରିନେବେ । ମାନ୍ୟବର ଇଡ଼େନ ସାହେବ ଏହାକୁ ଦେଖି କହିଲେ "ଏତ ବଡ଼ ବିଚିତ୍ର ଆଜ୍ଞା ଅଟଇ । ଛେଳିମାନେ ବାଘର ଅତ୍ୟାଚାର ସହି ନ ପାରି ହାକିମ ପାଖରେ ଗୁହାରି କଲେ ଯେ ବାଘ ଜ୍ୱାଳାରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ରହିପାରିବୁ ନାହିଁ, ଆମ୍ଭକୁ ରକ୍ଷାକର, ତହୁଁ ହାକିମ ବାଘକୁ ଡକାଇ କହିଲେ ତୁ ପାଟି ମେଲାକର ଓ ଛେଳିମାନଙ୍କୁ ଧରି ଗୋଟିଏ ୨ କରି ତାହା ମୁହଁରେ ପକାଇ ଦେଲେ ।" ଏଥର ପାଠକମାନେ ଅନୁମାନ କରନ୍ତୁ ଯେ ପ୍ରଜାମାନେ ଗୁହାରି କଲେ ତାହାଙ୍କ କଥା ନ ବୁଝି ରାଜା ପାଖରେ ଗୁହାରି କରିବାକୁ ସେମାନଙ୍କୁ କହିଦେବା କେମନ୍ତ ବିଚିତ୍ର ନ୍ୟାୟ ଅଟଇ । ସୁଖର ବିଷୟ ଯେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ଏ ବିଚିତ୍ର ନ୍ୟାୟକୁ ଅବଲମ୍ବନ କରିନାହାନ୍ତି । ତାହାଙ୍କ ନିକଟରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଦରଖାସ୍ତ ଦେଲେ ସେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ କୈଫିୟତ ତଲବ କରୁଅଛନ୍ତି ଏବଂ ତହିଁର ବିଚାର କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଅଛନ୍ତି । ରାଜାମାନେ କୈଫିୟତ ତଲବ ହେବାର ଦେଖି ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେଣି । ସେମାନେ ଜାଣିଲେଣି ସେ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବଙ୍କଠାରେ ନରମ ଗରମ ଦୁଇ କଥା ଅଛି ଓ ଦଶପଲ୍ଲା ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯେଉଁ ରିପୋର୍ଟ ହୋଇଥିଲା ସେଥିର ସମ୍ବାଦ ଶୁଣି ସେମାନେ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝି ଅଛନ୍ତି ଯେ ଏହାଙ୍କ ଅମଳରେ ଆଉ ପୂର୍ବକାଳର ଆଳସ୍ୟ ଓ ଅମନୋଯୋଗିତା ଚଳିବ ନାହିଁ ।

ଏଥର ଖେଳ କୌତୁକମାନ ଛାଡ଼ି ରାଜଧର୍ମମାନ ସୁଚାରୁ ରୂପେ ପାଳଣ କରିବାକୁ ହେବ । ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଆମ୍ଭେମାନେ ଶୁଣିଲୁଣି ଯେ କେହି ୨ ରାଜାଙ୍କର ଚରିତ୍ର ବ୍ୟବହାର ଅନେକ ସୁମାର୍ଗକୁ ଆସିଲାଣି ଓ ଅପର ରାଜାମାନେ ମଧ୍ୟ ସେହି ଚେଷ୍ଟାରେ ଅଛନ୍ତି । ନୀଳଗିରି ରାଜାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅନେକ ପ୍ରଜା ଦରଖାସ୍ତ ଦେଇଥିଲେ ଓ ସେସବୁରେ ରାଜାଙ୍କୁ କୈଫୟତ ତଲବ ହୋଇ ବାଲେଶ୍ୱର ମୁକାମରେ ବିଚାର ହେବାର ଥିଲା । ଏଥିକୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଅବଗତ ହୋଇ ଅଛୁଁ ଯେ ରାଜା ସୁବିବେଚନା ପୂର୍ବକ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ରାଜିକରି ନେବାରେ ଆଉ ମୋକଦ୍ଦମା ବୁଝିବାର ଦରକାର ହେଲା ନାହିଁ ଓ ଏମନ୍ତ ଭରସା ହୁଅଇ ଯେ ସେଠାରେ ରାଜା ପ୍ରଜାଙ୍କର ଅମେଳ ଆଉ ରହିବ ନାହିଁ । ଏହି ଅମେଳର କଥା ଆମ୍ଭେମାନେ କେତେ କାଳରୁ ଶୁଣି ଆସୁଅଛୁଁ । ପୂର୍ବ ହାକିମଙ୍କ ଅମଳଦାରୀ ଯାକ ଏହା ଚାଲି ଆସିଲା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିମ୍‌ସ ସାହେବ ଥରେ ମାମଲା ବୁଝିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ବୋଲି ତାହା ପରେ ୨ ନିଷତ୍ତି ହୋଇଗଲା । ଆଉ ତାହାଙ୍କ ମାମଲା ବୁଝିବାକୁ ହେଲା ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେମାନେ ଏ ସମସ୍ତ ଫଳ ଦେଖି ବଡ଼ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଅଛୁଁ ଓ ଯେବେ ଏ ନ୍ୟାୟଟି ସୀମା ଲଘଂନ କରି କୌଣସି ଏକ ଆଡ଼କୁ ମାଡ଼ି ନ ଯାଏ ତେବେ ଗଡ଼ଜାତର ଅବସ୍ଥା ଅନେକ ଭଲ ହେବ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୨ ଶ ଭାଗ, ୨୧-୦୭-୧୮୭୭, ସଂଖ୍ୟା ୨୯)

ପୁରୀ ମନ୍ଦିରର ଶାସନ

ଗତ ଗୋବିନ୍ଦଦ୍ୱାଦଶୀ ସମୟରେ ପୁରୀକ୍ଷେତ୍ର ଓ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥ ମହାପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ମନ୍ଦିରରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଯାତ୍ରୀ ମରା ପଡ଼ିବାରୁ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ଆଦେଶ କ୍ରମେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କମିଶ୍ନର ବୀମ୍‌ସ ସାହେବ ତହିଁର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିଥିଲେ । ଅନୁସନ୍ଧାନର ଫଳ କି ହୋଇଥିଲା ଅବଧି ପ୍ରକାଶ ପାଇନାହିଁ ମାତ୍ର ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଇଣ୍ଡିୟା ପୁରୀର ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଆଜ୍ଞା ଦେଇଅଛନ୍ତି ତହିଁରୁ ଅନୁମାନ ହୁଅଇ ଯେ ମହାରାଜାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନ ଦୋଷରୁ ଉକ୍ତ ଦୁର୍ଘଟନା ଘଟିଥିବାର ସ୍ଥିର ହୋଇଅଛି । ଏଥିପାଇଁ ଗଭର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଆଦେଶ କରିଅଛନ୍ତି କି ମହାରଜା ପୁରୀ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟରେ ଯାତ୍ରୀଙ୍କ ପ୍ରବେଶ, ରକ୍ଷା ଓ ଦର୍ଶନ୍ କାର୍ଯ୍ୟମାନ ସୁଚାରୁରୂପେ ଚଳିବା ଓ ସମସ୍ତ ଦୁର୍ଘଟନାର ନିବାରଣର ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିମିତ୍ତ ଗୋଟିଏ ହିନ୍ଦୁ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର କମିଟୀ ନିଯୁକ୍ତ କରିବେ ଓ ତାହାଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଏ ବିଷୟର ନିୟମାବଳୀ ସ୍ଥିରକରି ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ମଞ୍ଜୁରୀ କାରଣ ପଠାଇବେ । ସେ

ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ନିୟମାବଳୀ ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟରେ ଅର୍ପିତ ନ ହେବ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମହାରାଜାଙ୍କୁ ମହାରାଜା ପଦ ଓ ତହିଁର ସନନ୍ଦ କି ଯାହା ଗତ ଜାନୁଆରୀ ମାସରେ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ଦେଇଅଛନ୍ତି ତାହା ସ୍ଥଗିତ ରହିବ । ଏ ଆଜ୍ଞା ଅଳ୍ପଦିନ ହେଲା ତାହାଙ୍କ ନିକଟକୁ ଯାଇଅଛି ଓ ଏ ଅନୁସାରେ ଅବଧି କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇନାହିଁ । ଯେପରି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ହେବ ତାହା ଏ ଉତ୍ତାରୁ ଜଣା ପଡ଼ିବ । ପୁରୀର ମହାରାଜା ଆଇନାନୁସାରେ ଶ୍ରୀଜଗନ୍ନାଥଙ୍କ ମନ୍ଦିରର ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ ଅଟନ୍ତି ଓ ତାହାଙ୍କ ଉକ୍ତ କର୍ମରେ କେତେ ପ୍ରକାର ଶୈଥିଲ୍ୟ ଘଟିଯିବାର ମଧ୍ୟ ଅପ୍ରକାଶ ନାହିଁ । ଅତଏବ ଆମ୍ଭେମାନେ ବିବେଚନା କରୁଁ କି ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାହାଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଆଜ୍ଞା ଦେଇଅଛନ୍ତି ତାହା ଅଯୌକ୍ତିକ ନୁହଇ ଏବଂ ତହିଁରେ ଏହାଙ୍କର ଅଧିକାର ପ୍ରତି ମଧ୍ୟ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ହୋଇନାହିଁ କାରଣ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ତାହାଙ୍କୁ ଏତିକି କହିଅଛନ୍ତି ଯେ ଏଡ଼େ ଗୁରୁତର ବ୍ୟାପାର ସେ କେବଳ ଆପଣା ବିବେଚନାରେ ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ସାହସ ନ କରି କେତେ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଲୋକଙ୍କୁ ଆପଣା ମନ୍ତ୍ରୀ ସ୍ୱରୂପ କମିଟୀ ନିଯୁକ୍ତ କରି ତାହାଙ୍କ ପରାମର୍ଶରେ ଓ ଆପେ ସ୍ଥିର କରିଥିବା ନିୟମାନୁସାରେ କର୍ମକାରକ ହେବେ । ଏପରି ହେଲେ ତାହାଙ୍କର ବର୍ତ୍ତମାନ ଯେ ଆଧି ଅଛି ତାହା ସ୍ଥିର ରହିଲା । କିନ୍ତୁ କେତେକ ଲୋକ ମନେ କରନ୍ତି ଯେ ଗୋବିନ୍ଦ ଦ୍ୱାଦଶୀ ସମୟରେ ଦୁର୍ଘଟନା ସକାଶେ ଏକା ପୁରୀର ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଦାୟଗ୍ରସ୍ତ କରିବାର ଉଚିତ ହୋଇନାହିଁ । ସେଠାରେ ସରକାରୀ କର୍ମକାରକମାନେ ତ ଉପସ୍ଥିତ ଥିଲେ ସେମାନେ ଅଧିକା କି ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କଲେ । ଏପର ଚକ୍ରତୀର୍ଥରେ ଯେ ମନୁଷ୍ୟ ମରା ପଡ଼ିବାର ଶୁଣାଯାଏ ତହିଁରେ ତ ମହାରାଜାଙ୍କର ଦୋଷ ବୋଲାଯାଇ ନ ପାରେ । ଏପର ଏହି କାଳରେ ଅଯୋଧ୍ୟା କାଶୀ ପ୍ରଭୃତି ତୀର୍ଥସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଭୟଙ୍କର ଦୁର୍ଘଟନା ହୋଇଥିଲା ଓ ପୁଲିସ ତାହାର ନିବାରଣ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଏଥିରୁ ସହଜରେ ଅନୁମାନ ହୋଇପାରେ ଯେ ଅସାଧାରଣ ଭିଡ଼କୁ କାହାରି ଆୟତ୍ତ ନଥିବାର ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟ ବିବେଚନା କରି ସରକାରୀ କର୍ମଚାରଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୋଷୀ କରିଅଛନ୍ତି ଅଥଚ ପୁରୀର ମହାରାଜାଙ୍କୁ ଏଥିପାଇଁ ଶାସନ କରିବାକୁ ପ୍ରବୃତ୍ତ ହେଲେ । ଏହା କେମନ୍ତ କରି ଘଟିଲା । ଏପରି ସଂଶୟ ମନରେ ଜାତ ହେବା ନିତାନ୍ତ ଅସଙ୍ଗତ ନୁହଇ ଓ ଏଥିପାଇଁ ଆମ୍ଭେମାନେ ଏକାନ୍ତ ଆଶା କରୁଁ ଯେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ କମିଶ୍ନର ସାହେବଙ୍କ ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ତହିଁରେ ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟଙ୍କ ମନ୍ତବ୍ୟ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଗୋଚରାର୍ଥେ ପ୍ରକାଶହେଉ ତାହା ହେଲେ କାହାରି କିଛି ଭ୍ରମ ରହିପାରିବ ନାହିଁ ।

ଅତିରିକ୍ତ ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୧ ଶ ଭାଗ, ୨୯-୦୯-୧୮୭୭, ସଂଖ୍ୟା ୩୯)

ପ୍ରେରିତ ପତ୍ର

ମହାଶୟ, ଆଜି ଆପଣଙ୍କ ପତ୍ରିକ ପାର୍ଶ୍ୱର ମୁଁ ଜଣେ ପ୍ରାର୍ଥୀ । ପ୍ରତି ଉତ୍କଳବାସୀର ଲାଭାଲାଭ ଜଡ଼ିତ ଗୋଟିଏ ବିଷୟରେ ମୋର କିଛି ବକ୍ତବ୍ୟ ଅଛି ଆପଣଙ୍କ ପତ୍ରଦ୍ୱାରା ମୁଁ ତାହା ବ୍ୟକ୍ତ କରିବି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ହାକିମ କମିଶନରସାହେବ ତାହା ଶୁଣିବେ, ସେଥିର ପ୍ରତିକାର କରିବେ ଏହି ଆଶାରେ ମୁଁ ଉକ୍ତ ବିଷୟଟି ଛପାଇବା ପାଇଁ ଆଜି ଏଡ଼େ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଅଛି । ସାନଲାଟ ଶୁଣିବେ ବୋଲି ଆଶା ବଳାନ୍ତି, ମାତ୍ର ସାନଲାଟଙ୍କର ଦେଶୀୟ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ପ୍ରତି ଯେଉଁ ଭକ୍ତି, ସେଥିରେ ସେ ଯେ ଶୁଣିବେ ଏଥିରେ ମୋହର ସନ୍ଦେହ ଜନ୍ମୁଛି । ପୁଣି - ଏଠାରେ ଉତ୍କଳ ଅନୁବାଦକ ମହାଶୟ ସପ୍ତାହକୁ ସପ୍ତାହ ଅନୁବାଦକରି ପଠାନ୍ତି କି ନାହିଁ, ସେଥିରୁ ସୁଦ୍ଧା ଅଜ୍ଞାତ । ସୁତରାଂ ସେ ଆଶା ନାହିଁ । ଶୁଣୁଛି ବୀମ୍‌ସ ସାହେବ ଟିକିଏଟିକିଏ ଏବେ ଆପଣଙ୍କ ପତ୍ର ପଢ଼ନ୍ତି, ମଧ ସେ ପ୍ରଧାନ ଉତ୍କଳହିତୈଷୀ ବୋଲି ସପ୍ତାହକୁ ସପ୍ତାହ ପକ୍ଷ ବାଲେଶ୍ୱରରୁ ରଡ଼ି ଆସୁଛନ୍ତି; ଓଡ଼ିଶାର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗୃହ, ଶୁଣିବାରେ ତାଙ୍କର ଯଶଧ୍ୱନିକୁ ପ୍ରତିଧ୍ୱନିତ କରୁଛି । ମଧ ତାଙ୍କର ଶୁଣିଛ ବଡ଼ ଦୟାର୍ଦ୍ର ଚିତ୍ତ । ଲୋକଙ୍କ ମୋହବତ୍ ସେ ଏଡ଼ି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ଏ ସବୁରୁ ସେ ନିଶ୍ଚେ ମୋ ଗୁହାରୀ ଶୁଣିବେ ବୋଲି ମୋହର ବଡ଼ ଆଶା ଜନ୍ମିଅଛି । ମୋ ଗୁହାରି ତାଙ୍କ କର୍ଣ୍ଣରେ ପଡ଼ିଲେ, ମୋ କାମନା ସଫଳ ହୋଇପାରେ ।

ତେବେ ଅଧିକ ମୁଖବନ୍ଧ ଅନାବଶ୍ୟକ । ମୂଳ ପ୍ରସ୍ତାବର ସୂଚନା ହେଉ । ମୂଳପ୍ରସ୍ତାବଟି ସାମାନ୍ୟ । ସେଥିପ୍ରତି ଅବଧାନ କରନ୍ତୁ ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଶା ବିଦ୍ୟାଳୟ ସମୂହରେ ବାବୁ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସ ଜଏଣ୍ଟ ଇନ୍ସେକ୍ଟର ଅଛନ୍ତି । ଜଣେ ଦେଶୀୟ ଲୋକ ଜଏଣ୍ଟ ଇନ୍‌ସେକ୍ଟର - ହେଲେ ଓଡ଼ିଶା ବିଦ୍ୟାଶିକ୍ଷାର ଓ ଓଡ଼ିୟା ଭାଷାର ବହୁ ମଙ୍ଗଳ ହେବ ବୋଲି ରାଭେନ୍‌ଶା ସାହେବ୍ ତାଙ୍କୁ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟରରୁ ଆଣି ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଇଥିଲେ, ଉକ୍ତ ବାବୁ ମଧ ଆଶାନୁରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକେ ଯଥାସାଧ ଶିକ୍ଷାର ପୁରସ୍କାର ବାବୁଙ୍କଠାରୁ ପାଇଅଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଶା ବିଦ୍ୟାଳୟ ଓ ପାଠଶାଳାଚୟର ଶୀକ୍ଷାପ୍ରଣାଳୀ ଏହି ବାବୁଙ୍କ ଯତ୍ନରେ କ୍ରମଶଃ ଉନ୍ନତ ହେଉଅଛି । ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବିଦ୍ୟାଳୟର ବୃତ୍ତିପରୀକ୍ଷା ନିଚୟର ଶୃଙ୍ଖଳା ସମ୍ୟକ ରୂପେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଅଛି । ଉତ୍କଳ ପୁସ୍ତକମାନ ନିର୍ବାଚନକରି ଉତ୍ତମ

୨ ପୁସ୍ତକମାନଙ୍କୁ ବିଦ୍ୟାଳୟର ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ସ୍ୱରୂପ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ କରି ଉତ୍ତମ ଓଡ଼ିଆ ପୁସ୍ତକ ରଚନା ବିଷୟରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଉତ୍ସାହ ଦେଇଅଛନ୍ତି । ଏହିପରି ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କରି ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ କଥା ଲେଖିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ବାହୁଲ୍ୟମାତ୍ରା ତାଙ୍କର ନିଯୁକ୍ତି ସ୍ଥୂଳରେ ରାଭେନ୍‌ଶା ସାହେବଙ୍କର ଓଡ଼ିଶାରେ ଗୋଟିଏ କୀର୍ତ୍ତି ବିଶେଷ । ଆଜିକି ଚାରି ପାଞ୍ଚ ଦିନ ହେଲା ଶୁଣିଲି, ଡେପୁଟୀ କିଲଟରୀ ଧାଡ଼ିରେ ତାଙ୍କର ୧୦୦ ଟଙ୍କା ବେତନ ବୃଦ୍ଧି ହେବାରୁ ତାଙ୍କୁ ୧୦୦ ଟଙ୍କା ଜଏଣ୍ଟ ଇନସ୍ପେକ୍ଟରୀ ଏଲାଉନ୍ ସ ସାନଲାଟସାହେବ ଦେବାକୁ ଅସମ୍ମତ । ସୁତରାଂ ଉକ୍ତ ବାବୁ ଆପଣା ଡେପୁଟୀ କିଲଟରୀ କର୍ମକୁ ପ୍ରତିଗମନ କରୁଅଛନ୍ତି । ମୋହୋହୀନବିବେଚନାରେ ନନ୍ଦକିଶୋର ବାବୁ ଯେପରି ଓଡ଼ିଶାର ଶୁଭନୁଧାୟୀ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଅଛନ୍ତି ଓ ବର୍ତ୍ତମାନ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁସାରେ ଛୋଟନାଗପୁର, ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ, ଓଡ଼ିଶାରେ ୪୦୦ ଟଙ୍କା ବେତନରେ ଜଣେ ୨ ଜଏଣ୍ଟ ବା ଆଶିଷ୍ଟାଣ୍ଟ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ରଖିବାର ଯେପରି କଥା ହୋଇଅଛି, ଏହି ଉଭୟ ବିଷୟକୁ ବିଚାର କରି ନିତାନ୍ତପକ୍ଷେ ନନ୍ଦକିଶୋର ବାବୁଙ୍କର ଡେପୁଟୀ କିଲଟାରୀ ଧାଡ଼ିରେ ୪୦୦ ଟଙ୍କା ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କୁ ୧୦୦ ଟଙ୍କାଏ ଲାଓଏନ୍ସ ଦେଇ ଓଡ଼ିଶା ଜଏଣ୍ଟ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର କାର୍ଯ୍ୟରେ ରଖାଯାଉ । ମଧ ଏହିତା ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆବାସିର - ହୃଦୟର ପ୍ରାର୍ଥନା । ନନ୍ଦକିଶୋରବାବୁ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ, ସୁତରାଂ ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷା ଓ ଓଡ଼ିୟା ଭାଷାର ପ୍ରକୃତ ଅଭାବବୁଝି, ସେଥିର ପ୍ରତିକାର କରୁଅଛନ୍ତି ଓ ଏ ଏଥିମଧରେ ତାଙ୍କର କୃତି କାର୍ଯ୍ୟତାର ବୀଜ ନିହିତ ରହିଅଛି ।

ଯଦି ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବରେ ବିମ୍‌ସ୍‌ସାହେବ କୌଣସି କାରଣରୁ ଅସମ୍ମତ ହୁଅନ୍ତି ; ଯଦି ତାଙ୍କୁ ସେ ଜଏଣ୍ଟ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରିରେ ଏ ଲାଓଏନ୍ସ ଦିଆଇ ରଖାଇବାକୁ ନ ଚାହାନ୍ତି ; ତେବେ ଜଣେ ଏ ଦେଶୀୟଲୋକ ତାଙ୍କ କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ବିଷୟରେ ଯେମନ୍ତ ସେ ଯତ୍ନର ତ୍ରୁଟି ନ କରନ୍ତି, ଏହିତା ତାଙ୍କୁ ସବିନୟ ପ୍ରାର୍ଥନା । ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ଏ ବଙ୍ଗଦେଶୀୟ କୌଣସି ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗୀୟ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଦେଖିବାକୁ ଚାହାନ୍ତି ନାହିଁ । ବଙ୍ଗୀୟଙ୍କର ଓଡ଼ିଶାର ଶିକ୍ଷାରେ ସହାନୁଭୂତି ଜନ୍ମିବା କଥାରେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କର ବିଶେଷ ସନ୍ଦେହ ଅଛି । ମଧ ଏ ସନ୍ଦେହ ଅହେତୁମୂଳରେ ନୁହେଁ ।

ଯାହା ହେଉ. ଜଣେ ଦେଶୀୟଙ୍କ ନାମ ଏଠାରେ ଉଲ୍ଲିଖିତ ହୋଇପାରେ । ତାଙ୍କୁ ଉକ୍ତ କର୍ମଦେଲେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଏ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବେ ନାହିଁ, ସେ ବ୍ୟକ୍ତି ବାଲେଶ୍ୱରର ଡେପୁଟୀ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ରାଧାନାଥ ବାବୁ । ତାଙ୍କୁ ଏ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ ମଧ ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ମଙ୍ଗଳର ସମ୍ୟକ୍ ସମ୍ଭାବିନା । ସେ ପ୍ରକୃତ ବିଏ, ଏମେଙ୍କଠାରୁ

ଉପଯୁକ୍ତତର । ଅନେକ ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗୀୟ ୨/୩ ଶତଙ୍କା ବେତନ ପାଇବା ଲୋକଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ସୁଦକ୍ଷତର କର୍ମଚାରୀ ଓ ଅଧିକ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟଧାରୀ । ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ସେଦିନ ଡେପୁଟୀ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ଧାଡ଼ିରେ ତାଙ୍କୁ ପଦୋନ୍ନତି ନ ଦେଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଅନ୍ୟାୟ କରିଅଛନ୍ତି ; ଏହା ବୋଧହୁଏ ସ୍ୱୟଂ ବୀମ୍‌ସ୍ ସାହେବଙ୍କୁ ସୁଦ୍ଧା ଅଗୋଚର ନାହିଁ ।

ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୀମ୍‌ସ୍ ସାହେବ ଉଲ୍ଲିଖିତ ଗୁହାରୀଦ୍ୱୟ କର୍ଣ୍ଣଡ଼େରି ଶୁଣି, ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିକୁ ସଫଳକଲେ, ପ୍ରକୃତ ତାଙ୍କର ନାମର ଗୌରବ ଓଡ଼ିଶା ଶିକ୍ଷା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବ । ଏହିଥିରୁ ମଧ୍ୟ ଜଣାଯିବ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୀମ୍‌ସ୍ ସାହେବଙ୍କର ଓଡ଼ିଶା ପ୍ରତି କେଦେଦୂର ମମତା !!! 'କିମଧିକଂ ବିଜ୍ଞବରେଷୁ' ।

ସମ୍ପାଦକ ମହାଶୟ ! ଆଜି ଏତିକି । ଓଡ଼ିଶା ଜଏଣ୍ଟ ଇନ୍‌ସ୍ପେକଟରୀ କାର୍ଯ୍ୟ ଜଣେ ଓଡ଼ିଶାବାସୀ ନ ପାଇଲେ ଓଡ଼ିଆ ଶିକ୍ଷାବିଭାଗର ବିଶେଷ ମଙ୍ଗଳ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ଆପଣଙ୍କ ମତ ଅବଶ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେବ ।

ନିବେଦକ
ଠିକ୍‌ଠାକ

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୨ ଶ ଭାଗ, ୨୪-୧୧-୧୮୭୭, ସଂଖ୍ୟା ୪୬)

ଆମ୍ଭେମାନେ ଅନେକ ଦିନରୁ ଉଡ଼ାଖବର ଶୁଣିଥିଲୁଁ ଯେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଏଣ୍ଟ ଇନ୍‌ସ୍ପେଟ୍‌ରୀ ପଦ ସକାଶେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବ ବାବୁ ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କୁ ମନୋନୀତ କରି ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟକୁ ରିପୋର୍ଟ କରିଥିଲେ । ଗତ ସପ୍ତାହର କଲିକତା ଗଜେଟ ଉକ୍ତ ଜନରବକୁ ସ୍ୱାର୍ଥ କଲା । ଆମ୍ଭେମାନେ ବାବୁ ରାଧାନାଥଙ୍କ ନିୟୋଗରେ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଅଛୁଁ । ଓଡ଼ିଶାର ଡେପୁଟୀ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରଶଂସା ଅଧିକ । ପ୍ରତିବର୍ଷର ବିଜ୍ଞାପନୀରୁ ତାହା ପ୍ରକାଶ ପାଉଅଛି । ଇଂରାଜୀ ଭାଷାରେ ଏମ୍.ଏ. ଅଥବା ବି.ଏ. ହୋଇ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଘରେ ବସି ଅନେକ ଶିକ୍ଷା କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ ଏହାଙ୍କ ଯୋଗ୍ୟତାର ପରିଚୟ ଏହାଙ୍କ ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକମାନ ଦେଉଅଛି । କେହି ୨ ବୋଲନ୍ତି କି ଉମା ପ୍ରସାଦ ଦେଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ ହୋଇଅଛି କାରଣ ସେ ଏହାଙ୍କଠାରୁ ଉଚ୍ଚ ଶ୍ରେଣୀରେ ଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏ ଆପତ୍ତି ଯଥାର୍ଥ ନୁହଇ କାରଣ ଉମା

ପ୍ରସାଦଙ୍କ ପଦୋନ୍ନତି ଠିକ୍ ନ୍ୟାୟ ବିଚାରରେ ହୋଇଥିବା ପକ୍ଷେ ସନ୍ଦେହ ଅଛି ପୁଣି ସେ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ ନୁହନ୍ତି । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମତରେ ବାବୁ ନନ୍ଦକିଶୋର ଦାସଙ୍କ ଉତ୍ତାରୁ ବାବୁ ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କୁ ମନୋନୀତ କରିବାରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବ ଉତ୍ତମ କରିଅଛନ୍ତି ଏବଂ ଏଥିରେ ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକମାନେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହେବାର ଜଣାଯାଏ ।

ଉତ୍କଳ ଦୀପିକା

(୧୩ ଶ ଭାଗ, ୦୫-୦୧-୧୮୭୮, ସଂଖ୍ୟା ୧)

ଅଭିନବ ସାମାଜିକ ବୈଠକ

ଇଉରୋପୀୟ ବିଶେଷରେ ରାଜପୁରୁଷ ଓ ଦେଶୀୟ ଲୋକେ ଏକତ୍ର ମିଶି ଆମୋଦପ୍ରମୋଦ କରିବାର ପ୍ରଥା ଗତବର୍ଷ ଦରବାର ଉପଲକ୍ଷରେ ଏ ପ୍ରଦେଶରେ ପ୍ରଥମେ ଦେଖାଗଲା । ଶ୍ରୀମତୀ ଇଂଲଣ୍ଡେଶ୍ୱରୀଙ୍କ ଭାରତେଶ୍ୱରୀ ପଦଗ୍ରହଣର ଗୋଟିଏ ସାକ୍ଷାତ୍ ସୁଫଳ ସ୍ୱରୂପ ଆମ୍ଭେମାନେ ଉକ୍ତ ଘଟନାକୁ ମନେକରିଥିଲୁଁ । ତହିଁ ଉତ୍ତାରୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିଡ଼େନ ସାହେବ ଏ ଜିଲାକୁ ଆସି ଦୁଇଥର ଦେଶୀୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଆପଣା କୋଠିକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରି ଖେଳ ଇତ୍ୟାଦି ଆମୋଦ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଇଂରାଜ ଲୋକଙ୍କର ଦେଶୀୟ ଲୋକଙ୍କ ସହିତ ଅଧିକତର ସଦ୍ଭାବ ସ୍ଥାପନର ପଦ ପରିଷ୍କାର କଲେ । କିନ୍ତୁ ତହିଁରେ ମଧ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତୃପ୍ତି ଲାଭ ହୋଇ ନଥିଲା ଓ ଆମ୍ଭେମାନେ ଦେଶୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଘରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ଆମନ୍ତ୍ରଣ ସ୍ୱୀକାର କରିବାର କଥା ଦେଖିବାକୁ ବଡ଼ ଆଶା କରିଥିଲୁଁ । ଏପରି ଘଟଣା କଟକରେ ଅବଧି ହୋଇ ନଥିଲା । କେବଳ ବହୁତ ଦିନ ତଳେ ଥରେ ବାବୁ ବୈଦନାଥ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ଘରଠାରୁ ସରକସ ଦେଖିବା ସକାଶେ ଇଂରାଜମାନେ ଆସିଥିଲେ ମାତ୍ର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣରୂପେ ମିଶାମିଶି ହୋଇ ନଥିଲା । ଏହିବର୍ଷ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବ ଦୁଇ ତିନି ଜଣ ଦେଶୀୟ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଘରକୁ ଯାଇଥିଲେ ମାତ୍ର ତହିଁର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭିନ୍ନ ଥିଲା । ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ଜଗମୋହନ ରାୟଙ୍କ ଘରଠାରେ ଗତ ତା ୨ ରିଖ ରାତ୍ରରେ ଯେଉଁ ବୈଠକ ହୋଇଥିଲା ତାହାକୁ ପ୍ରକୃତ ପ୍ରଥମ ସାମାଜିକ ବୈଠକ ବୋଲିବାକୁ ହେବ । ଯେଉଁମାନେ ତାହା ଦେଖିଅଛନ୍ତି ସେମାନେ ଏକ ବାକ୍ୟରେ କହୁଅଛନ୍ତି କି କଟକରେ ଏହା ନୂତନ ଅଟଇ । ବାବୁ ଜଗମୋହନ ରାୟ ଏ ନଗରର ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଇଂରାଜଙ୍କୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ, ଏମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ପ୍ରାୟ

୩୫ ଜଣ ହେବ । ଏହି ପରିମାଣରେ ଦେଶୀୟ ଭଦ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ମଧ୍ଯ ସେ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ବୈଠକର ଶୃଙ୍ଖଳା ପ୍ରାୟ ପୂର୍ବଦିନ ପରିଥିଲା । ତେବେ ରୋଷନାଇର ଆଡ଼ମ୍ବର ବିସ୍ତର ହୋଇଥିଲା ଓ ଯେମନ୍ତ ସୁରୁଚିପୂର୍ବକ ଘର ଓ ଅଗଣା ଝାଡ଼ ଲଣ୍ଠନ ଲଟକନ ଫୁଲ ଇତ୍ୟାଦିରେ ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲା ତହିଁ ସଙ୍ଗେ ତୁଳନା ଦେବାକୁ ଗତ ଦରବାର ଘର ଛଡ଼ା ଆଉ କିଛି ଦେଖିବାକୁ ନାହୁଁ । ଫଳତଃ ଏମନ୍ତ ସୁନ୍ଦର ମଜଲିସ୍ ଆମ୍ଭେମାନେ କେବେ ଏଠାରେ ଦେଖିନାହୁଁ । ବାବୁଙ୍କର ଦୋମହଲା ବୈଠକ ଖାନାରେ ଜଳପାନର ସ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲା ଓ ତଳର ବୈଠକଖାନା ଓ ଅଗଣାରେ ଖେଳ ଇତ୍ୟାଦିର ସମସ୍ତ ସାମଗ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଆମନ୍ତ୍ରିତ ସମସ୍ତ ଉଚ୍ଚ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଇଂରାଜମାନେ ଆସିଥିଲେ ଓ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦ ସହିତ ଖେଳିବା ନାଚ ଦେଖିବା ଓ ଇଚ୍ଛାମତେ ଜଳପାନ ଇତ୍ୟାଦି କରିବାରେ ମଗ୍ନ ହୋଇଥିଲେ । ଦେଶୀୟ ଓ ଇଂରାଜମାନେ ଯାହା ସଙ୍ଗେ ଯାହାର ଭାବ ମିଶାମିଶି ହୋଇ ଆମୋଦ କରିବାରେ ରତ ହେଲେ । ସମସ୍ତ ମଜଲିସ ଏକ ଭାତୃଭାବର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ସାହେବମାନେ ସିତାର ଓ ବେହେଲା ବାଦ୍ୟ ଶୁଣି ଓ ଗୋଟିପୋ ଓ ବାଇଙ୍କର ନାଚ ଦେଖି ବଡ଼ ଆନନ୍ଦିତ ହୋଇଥିଲେ । ସବୁ ବ୍ୟାପାର ଲେଖିବାକୁ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ । ମୋଟରେ ଏହି କଥା ବୋଲିବ । ଯଥେଷ୍ଟ ଯେ ଇଂରାଜମାନେ ସ୍ୱଜାତୀୟ ଘରକୁ ଯାଇ ଯେମନ୍ତ ନିଷ୍କପଟ ଭାବରେ ଆମୋଦ କରନ୍ତି ଏଠାରେ ଠିକ୍ ସେହିପ୍ରାୟ କରିଥିଲେ । ଜାତି ଦେଶ କି ବର୍ଣ୍ଣର କିଛି ମାତ୍ର ପ୍ରଭେଦ ମନେ କରିବାର କୌଣସି ଚିହ୍ନ ଦେଖା ଯାଇ ନଥିଲା ।

ସୌଜନ୍ୟ :ସମ୍ବାଦପତ୍ରରୁ ଓଡ଼ିଶାର କଥା

ସଂକଳନ ଓ ସମ୍ପାଦନା : ଶ୍ରୀ ସୁଧାକର ପଟ୍ଟନାୟକ

ପ୍ରଥମ ଖଣ୍ଡ (୧୮୫୬-୧୮୮୧), ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ, ମେ, ୧୯୭୨

ଆତ୍ମଜୀବନ ଚରିତରେ ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

ଉପସ୍ଥାପନା : ଶ୍ରୀ ଅର୍ଜୁନ ଜେନା

ବାଲେଶ୍ୱରର ମିସନ ସ୍କୁଲ୍‌ରେ କର୍ମ :

ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟର ଜନ୍ ବୀମ୍ସ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି, ତତ୍କାଳିକ ସିଭିଲିଆନ୍ ମଣ୍ଡଳୀ ଏବଂ ଦେଶୀୟ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ ବିଶେଷ ରୂପେ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଥିଲେ । ଏଗାରଟା ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ପାରଦର୍ଶିତା ଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ସେ ତାଙ୍କର ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବ୍ୟାକରଣ (Comparative Grammar of the Indian Languages) ଲେଖିବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥାଆନ୍ତି । ବୀମ୍ସ ସାହେବଙ୍କ ପଞ୍ଚଭାଷିକ ବ୍ୟାକରଣ ଲେଖିବା ସମୟରେ ସଂସ୍କୃତ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଏହି ତିନି ଭାଷାରେ ଜ୍ଞାନଥିବା ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ଆବଶ୍ୟକ ହେଲା । ମୋର ପରମହିତୈଷୀ ହାଲମ୍ ସାହେବ ମୋତେ ସଂଗରେ ଘେନି ଯାଇ ବୀମ୍ସଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରାଇଦେଲେ । ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତରେ ସେ ମୋତେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବ୍ୟାକରଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରିଲେ ଏବଂ ମୋର ଉତ୍ତରଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କ ଇଚ୍ଛାନୁରୂପ ହେବାରୁ ସେ ସବୁ ତାଙ୍କ ବ୍ୟାକରଣରେ ଯୋଗକରି ଦେଲେ । ମୁଁ ସାହେବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜଣେ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ପରିଚିତ ହୋଇପଡ଼ିଲି । "ନିରସ୍ତାପାଦପୋ ଦେଶେ ଏରଣ୍ଡୋଽପି ଦ୍ରୁମାୟତେ ।" ସପ୍ତାହରେ ଅନ୍ତତଃ ଥରେ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ସକାଶେ ସାହେବ ମୋତେ ଆଦେଶ ଦେଲେ । କଦାଚିତ୍ ଦିନେ ବା ଦୁଇଦିନ ବିଳମ୍ବ ହୋଇଗଲେ, ସାକ୍ଷାତ ହେବା ମାତ୍ରେ ପଚାରନ୍ତି, "ବାବୁ, ମୋ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବାକୁ କି ସକାଶେ ଏତେ ବିଳମ୍ବ କଲ ? " ସାକ୍ଷାତରେ ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ସଚରାଚର ଭାଷାସମ୍ବନ୍ଧରେ ଚର୍ଚ୍ଚା ହୋଇଥାଏ । କେଉଁଦିନ ସଂସ୍କୃତ ଶ୍ଳୋକ, କେବେ ବା ବଙ୍ଗଳା ପଦ୍ୟ, ଓଡ଼ିଆ ରସ କଲ୍ଲୋଳ, ସାପ ମନ୍ତ୍ର, ଡାହାଣୀ ମନ୍ତ୍ର ଏହି ସମସ୍ତ ବିଷୟରେ କଥୋପକଥନ ହୋଇଥାଏ ।

ସେ ସମୟରେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ବଙ୍ଗାଳୀ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଚଳୁଥିଲା । ସାହେବମାନେ ମୋର ସପକ୍ଷ ଥିବାରୁ ବଙ୍ଗାଳୀ ହାକିମ ଏବଂ ବଡ଼ କିରାଣି ଅମଲାମାନେ ମୋ ପାଖରେ ଶଙ୍କି ରହିଥାନ୍ତି । ସେ ସମୟରେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ହାକିମ ଏବଂ ବଡ଼ ବଡ଼ ବେତନଭୋଗୀ କର୍ମଚାରୀ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ବଙ୍ଗାଳୀ ଥିଲେ ।

ବାଲେଶ୍ୱରରେ ସ୍ତ୍ରୀ ଶିକ୍ଷା-ପ୍ରଚାର ଏବଂ ଉତ୍କଳ-ଭାଷାର ରକ୍ଷା ଏବଂ ପୁଷ୍ଟି ସାଧନ ବିଷୟରେ ମୁଁ ବୀମ୍ସ୍ ସାହେବଙ୍କଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ସାହାଯ୍ୟ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଅଛି ।

ସାହେବ ମହୋଦୟ ମୋତେ ଅନେକ ଥର ଅନେକ ପ୍ରକାର ବିପଦରୁ ରକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି । ମୋର ସାଂସାରିକ ସର୍ବପ୍ରକାର ଉନ୍ନତିର ଏକମାତ୍ର ମୂଳାଧାର ମହାତ୍ମା ଜନ୍ ବୀମ୍ସ । ମୋର ଜୀବନର ଶେଷମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତାଙ୍କର ନାମ ସ୍ମରଣ କରିବି । ମୁଁ ଜଣେ ଦେଶହିତୈଷୀ ପଣ୍ଡିତ ବୋଲି ସାହେବ ମହୋଦୟ ସମସ୍ତଙ୍କଠାରେ କହୁଥିଲେ ।

ବଙ୍ଗଳା ଦକ୍ଷିଣପଶ୍ଚିମ ବିଭାଗର ସ୍କୁଲ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର ଆର୍.ଏଲ୍.ମାର୍ଟିନ୍ ସାହେବଙ୍କ ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟସ୍ଥଳ ମେଦିନୀପୁରରେ ଥିଲା । ଓଡ଼ିଶାର ସ୍କୁଲ ସମୂହ ପରିଦର୍ଶନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସେ କଟକ ଆସିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ କଟକ ନର୍ମାଲ ସ୍କୁଲର ଦ୍ୱିତୀୟ ଶିକ୍ଷକ ପଦ ଶୂନ୍ୟଥିଲା - ମାସିକ ବେତନ ତିରିଶ ଟଙ୍କା । ମୁଁ ସେହି ପଦ ସକାଶେ ପ୍ରାର୍ଥୀ କି ନାହିଁ ; ସାହେବ ଚିଠିରେ ମୋତେ ପଚାରିଲେ । ସେହି ଚିଠି ତଳେ ଏହା ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା ଯେ, ମୋତେ ସେହି ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲେ ମୋତେ ନିଶ୍ଚୟ କଟକ ଯିବାକୁ ହେବ ; ଅର୍ଥାତ୍ ମୋତେ ନିଯୁକ୍ତ କରାଗଲା ଉତ୍ତାରେ ମୁଁ ସେହି ପଦ ଚାହେଁ ନାହିଁ ବୋଲି କହିପାରିବି ନାହିଁ । ହାଲମ୍ ସାହେବ ସେହି ସମୟରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଇଲାକାରେ ଭ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଏ ବିଷୟରେ ପରାମର୍ଶ କରିବା ସକାଶେ ତିରିଶ ଟଙ୍କା କରି ଦେଇ କଟକ ଯିବା ସକାଶେ ନିଷେଧ କଲେ । ସୁତରାଂ ମୋର କଟକ ଯିବା ଯିବା ରହିତ ହେଲା ।

ବାଲେଶ୍ୱରରେ ପ୍ରଥମ ଛାପାଖାନା (୧୮୬୮) :

ମିସନ୍ ସ୍କୁଲରେ ପଢ଼ାଉଥିବା ସମୟରେ ମୁଁ ଉତ୍କଳ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଏବଂ ବିସ୍ତାର ସକାଶେ କାୟମନୋବାକ୍ୟରେ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାଏ । ମୁଁ ପ୍ରଥମରେ 'ରାଜପୁତ୍ରର ଇତିହାସ' ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଗଦ୍ୟ-ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଲି। ସେ ସମୟରେ ଉତ୍କଳରେ ଗୋଟିଏ ମାତ୍ର ପ୍ରେସଥିଲା - କଟକ ମିସନ୍ ପ୍ରେସ୍ ।

୧୮୬୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଗୋଟିଏ ଛାପାଖାନା ସ୍ଥାପନ କରିବା କଥା ସ୍ଥିର ହେଲା । ସେହି ଛାପାଖାନାର ନାମ ହେଲା ପି. ଏମ୍. ସେନାପତି ଏଣ୍ଡ କୋ - ଉତ୍କଳ ପ୍ରେସ୍ ।

ଛାପାକାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ଛ'ମାସ ଉତ୍ତାରେ ବିଗ୍‌ନୋଲାଡ୍ ଓ ପରବର୍ତ୍ତୀ କଲେକ୍ଟର ଜନ୍ ବୀମ୍ସ ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍କଳର ପରମ ହିତୈଷୀ ଟି. ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ଦିନେ ପ୍ରାତଃ କାଳରେ ଛାପାଖାନାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପ୍ରେସ୍‌ର ସମସ୍ତ ପଦାର୍ଥ ଦେଖିଲେ ପ୍ରେସ୍ ସ୍ଥାପନାର ସମସ୍ତ ବିବରଣ ଶୁଣି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କୁ ଦଶଟଙ୍କା ପାରିତୋଷିକ ଦେଇଗଲେ ; ମାତ୍ର ଆମ୍ଭେମାନେ ସେହି ଟଙ୍କା ଆପଣା ସକାଶେ ନ

ନେଇ ସାହେବ ମହୋଦୟଙ୍କ ନାମରେ କୋମ୍ପାନୀରେ ଦୁଇଟି ସେୟାର ସ୍ୱରୂପ ଜମା କରିଦେଲୁ ? କୋମ୍ପାନୀ ଭଙ୍ଗିଗଲା ଉତ୍ତାରେ ଲାଭ ସହିତ ତାହାଙ୍କୁ ତିରିଶ ଟଙ୍କା ଫେରାଇ ଦେଇଥିଲୁ ।

ନୀଳଗିରିରେ ଦେବାନୀ (୧୮୭୧-୧୮୭୫) :

ନୀଳଗିରି ଦେବାନୀ ପଦ ଶୂନ୍ୟ ହେଲା । ସନ ୧୮୭୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟର ଜନ୍ ବୀମ୍ସ ସାହେବଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବ ଅନୁସାରେ, ଗଡ଼ଜାତ ମାହାଲର ସୁପରିଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ୍ ମୋତେ ଶହେଟଙ୍କା ବେତନରେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରି ପଠାଇଲେ ।

ମୁଁ ନୀଳଗିରି ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ବାବୁ ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ମୋର ବିଶେଷ ବନ୍ଧୁତା ଥିଲା ।

ମୁଁ ୧୮୭୫ର ଶେଷଭାଗରେ ସେଠାରୁ କାର୍ଯ୍ୟତ୍ୟାଗ କରି ଚାଲିଆସିଲି ।

ଡୋମପଡ଼ାରେ ଦେବାନୀ (୧୮୬୬-୧୮୭୭) :

ନୀଳଗିରିରୁ ଚାଲିଆସି ଏକାବେଳେ ନିଃସ୍ୱ ହୋଇ ପଡ଼ିଛି । ଚିନ୍ତାକରି ଦେଖିଲି, ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଉପାର୍ଜନର କୌଣସି ଉପାୟ ନାହିଁ । କଟକ ଚାଲିଯିବା ସକାଶେ ସ୍ଥିର କଲି । ସେ ସମୟରେ କଟକର କଲେକ୍ଟର ମହାତ୍ମା ଜନ୍ ବୀମ୍ସ ମୋର ପରମ ସହାୟ ଥିଲେ । ଉକ୍ତ ମହାତ୍ମା ମୋ ସକାଶେ କୌଣସି ଉପାୟ ବିଧାନ କରିଦେବେ, ମୋର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ।

କଟକ ନାବାଳକ ଜମିଦାରୀ ମାହାଲର ଅଡ଼ିଟର ପଦ ଶୂନ୍ୟ ଥିଲା - ମାସିକ ବେତନ ୭୦ ଟଙ୍କା । ମହାତ୍ମା ଜନ୍ ବୀମ୍ସ ମୋତେ ସେହି ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ସକାଶେ ଆଦେଶ କଲେ ।

ଏଥକୁ ସତୁରି ଟଙ୍କାରେ ଚଳିବା ମୋ ପାଖରେ ଅସମ୍ଭବ । ସାହେବ ମହୋଦୟଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟ ଜଣାଇବାରେ ସେ ମଧ୍ୟ ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଯୁକ୍ତିଯୁକ୍ତ ବୋଲି ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ମାସିକ ବେତନ ସତୁରି ଟଙ୍କା ସ୍ଥଳେ ଟ ୯୫ ଙ୍କା ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବୋର୍ଡ଼କୁ ଲେଖିଲେ ।

ମୁଁ ଚିରକାଳ ଅପରିଣାମଦର୍ଶୀ, ଅର୍ଥବ୍ୟବହାର ବିଷୟରେ ସାବଧାନତା ମୋ କପାଳରେ ଲେଖା ନଥିଲା । ନିତାନ୍ତ ଅର୍ଥାଭାବ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲା । ମୋର ଏକମାତ୍ର ଭରସା ଓ ଅବଲମ୍ବନ ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କଲି । ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ମୋର କଥୋପକଥନ ହେଲା ।

ସାହେବ : ସେହି କଥା ତ ଆମ୍ଭେ ଭାବୁଛୁଁ, ଆପଣ କାହ୍ୟକେ ବୋର୍ଡ଼ଚିଠିକୁ ଅନାଇ, ଅନର୍ଥକ ବସି ରହିବେ ।

ମୁଁ : ହଁ ହଜୁର, ଅନର୍ଥକ ବସି ରହିବାକୁ ମୁଁ କଷ୍ଟକର ବୋଧ କରୁଛି ।

ସାହେବ : ଠିକ୍ ସତକଥା । ସବୁ ବେମାରିଠାରୁ ନିଷ୍କର୍ମା ହୋଇ ବସିରହିବା ବଡ଼ କଷ୍ଟକର । (କିଛିକ୍ଷଣ ଚିନ୍ତାକରି) ଆଚ୍ଛା, ଆପାତତଃ ଆପଣଙ୍କୁ ଡୋମପଡ଼ାର ଦେବାନୀ ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତି କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକରୁଁ । ଆପଣ ଯିବାକୁ ସମ୍ମତ ଅଛନ୍ତି କି ?

ମୁଁ : (ମନ ମଧ୍ୟରେ ହସିଲି । ମୋର ପୁଣି ଗୋଟାଏ ସମ୍ମତି । ପ୍ରାର୍ଥନା ପୂର୍ବରୁ ଯେ ବରପ୍ରାପ୍ତି । 'ବାୟାରେ ଭାତ ଖାଇବୁ ? ହାତେ ଧୋଇବି କେଉଁଠି ? ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ କହିଲି-) ହଁ ହଜୁର, ଯେଉଁଠାକୁ ପଠାଇବେ, ଯିବାକୁ ସମ୍ମତ ଅଛି ।

ସାହେବ - ତେବେ ଯାଆନ୍ତୁ, ଆପାତତଃ ସେଠାରେ ତିନିମାସ ତୁନି ହୋଇ ବସିବେ, କିଛି କାମ କରିବେ ନାହିଁ - କରିବି ପାରିବେ ନାହିଁ । ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ହେଲା ରାଜା-ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭୟଙ୍କର ଗୋଲମାଳ ଚାଲିଅଛି । ନାନାପ୍ରକାର ମାମଲାର ଖବର ଆସୁଅଛି । ଆପଣ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିବେ, ଗୋଳଯୋଗ ଯେମନ୍ତେ ବେଶି ବଢ଼ି ନ ପଡ଼େ । ଆପାତତଃ ଆପଣଙ୍କର ଏତିକିମାତ୍ର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ଗବର୍ଣ୍ଣମେଣ୍ଟରୁ ତମ୍ଭି ଚିଠି ଆସିଅଛି, ଯେପରି ହେଉ, ଏହି ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଗୋଳଯୋଗ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିବାକୁ ହେବ । ଆଉଗୋଟାଏ କଥା – ରାଜାଟା ବାୟା କୋଜାଣି ଆପଣଙ୍କୁ ଦରମା ଦେବାକୁ ହରକତ୍‌କରିବ । କାଲି କଚେରିରୁ ଚିଠି ଲେଖି, ରାଜା ନିକଟରୁ ଅଗ୍ରିମ ତିନିମାସର ଦରମା ଅଣାଇ ଦେବି । ସେ ଟଙ୍କା ପାଇଲେ ଡୋମପଡ଼ା ରମାନା ହେବେ । ଜଗମୋହନ ବାବୁଙ୍କୁ କହିଦେବୁଁ । ସେ ରାଜାଙ୍କଠାରୁ ଶୀଘ୍ର ଟଙ୍କା ଅଣାଇ ଆପଣଙ୍କୁ ଦେବେ ।(ସେ ସମୟରେ ବାବୁ ଜଗମୋହନ ରାୟ କଟକ ଜିଲ୍ଲାର ପ୍ରଧାନ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟର ଥିଲେ) ।

୧୮୭୬ ଖ୍ରୀ : ଅ: ଜୁଲାଇ କି ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ମୁଁ ଡୋମପଡ଼ା ଯାତ୍ରା କଲି । ରାଜାସାହେବ ମୋର ତିନିମାସର ଦରମା ଅଗ୍ରୀମ ଦାଖଲ କରିଥିଲେ । ମୁଁ ଜଗମୋହନବାବୁଙ୍କ ଠାରୁ ଟଙ୍କା ଗଣିନେଲି ।

ମୋ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ର ବର୍ତ୍ତମାନ ସଂକଟସଂକୁଳ, କୌଣସି କାର୍ଯ୍ୟରେ ହାତଦେବାକୁ ଭରସା ପାଉନାହିଁ । ରାଜା ପ୍ରଜା ଦୁଇପକ୍ଷଙ୍କର ମୋ' ପ୍ରତି ଅବିଶ୍ୱାସ । ଏଣେ କଲେକ୍ଟର ସାହେବଙ୍କର ଆଦେଶ ।

ଡିସେମ୍ବର ମାସ ଶେଷ ଆଡ଼କୁ ସାହେବ ମହୋଦୟ କଟକରୁ ଡୋମପଡ଼ା ଗସ୍ତକୁ ବାହାରିଲେ । ପ୍ରଥମେ ଡେରା ପଡ଼ିଲା କଟକ ଡୋମପଡ଼ା ଦୋସୀମାନେ ବାଆଁରା

ନାମକ ମୌଜାରେ । ସାହେବଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ ଥିଲେ, କୋଡ଼ିଏ ଜଣ କନ୍‌ଷ୍ଟେବଲ ସହିତ ପୁଲିସ୍ ସୁପରିଣ୍ଟେଣ୍ଡେଣ୍ଟ, ଜଣେ ଏସିଷ୍ଟେଣ୍ଟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, ପେସ୍କାର, ମୁନ୍‌ସି, ଅମଲା - ଏରୂପେ ପ୍ରାୟ ଶତାଧିକ ଲୋକ । ପୂର୍ବରୁ ପରବାନା ପାଇ ମୁଁ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଠିକ୍ କରି ରଖିଥିଲି । ''ଧନ କାର୍ପଣ୍ୟ ସେବାବଳେ, କିବା ଅସାଧ୍ୟ ମହୀତଳେ ।''

ବର୍ତ୍ତମାନ ହଜୁର କେବଳ ମାଣପ୍ରତି ଦୁଇପଇସା ମାତ୍ର ବୃଦ୍ଧି ଜମାରେ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିବାକୁ ହୁକୁମ୍ ଦେଲେ, ସମସ୍ତ ଗୋଳଯୋଗ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହୋଇଯିବ ।

ସାହେବ ମହୋଦୟ ସ୍ଥିର ଭାବରେ ବସି ମୋହର ସମସ୍ତ କଥା ମନୋଯୋଗ ପୂର୍ବକ ଶୁଣିଲେ । ଶେଷରେ କହିଲେ, ''ବାବୁ, ବନ୍ଦୋବସ୍ତ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଯେଉଁ କଥା ସବୁ କହିଲେ, ସେ ସମସ୍ତ ଠିକ୍ କଥା । ଯେକୌଣସି ରୂପେ ହେଉ, ଏବର୍ଷ ଜମିଜମାର ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଯିବ ; ମାତ୍ର ଜମି ଜମା ବୃଦ୍ଧି ହେବ ନାହିଁ । ଆମ୍ଭେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ହୁକୁମ୍ ଦେଇ ସାରିଅଛି - ଜମା ବୃଦ୍ଧି ହେବ ନାହିଁ । ମହାତ୍ମା ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ବିଦ୍ୱାନ ପ୍ରଜାହିତୈଷୀ, ଉତ୍କଳର ଉନ୍ନତିକାମୀ, ଗରିବର ମା ବାପ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଦୋଷ ଭଲ ହେଉ ବା ମନ୍ଦ ହେଉ ଯାହା ଥରେ ହୁକୁମ୍ ଦେବେ, ସେଥିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଅନ୍ୟଥା ହେବ ନାହିଁ। ମୁଁ ଆଉ ଅଧିକ କୌଣସି କଥା ନ ବଳାଇ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଚାଲି ଆସିଲି ।

ଭୋର ହେବା ମାତ୍ରେ ସେହି ସମସ୍ତ ମୌଜାକୁ ପାଇକ ପଠାଇ ପଧାନ ଓ ମୁଖଣ୍ଡ, ମୁଖଣ୍ଡ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଡକାଇ ଆଣିଲି । ସେମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ହେଲା, ସେମାନେ ସାହେବଙ୍କୁ ଏତିକି କହିବେ - ''ହୁଜୁର, ଆମ ରାଜା -ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ଗୋଳମାଳ ଲାଗିଅଛି, ହଜୁର ଯେଉଁ ଦେବାନଙ୍କୁ ପଠାଇଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଆମ୍ଭେମାନେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମାନିଲୁ । ହଜୁର ହୁକୁମ କରନ୍ତୁ, ସେ ସମସ୍ତ ଗୋଳମାଳ ସଫା କରିଦେବେ ।''

ମୁଁ ସାହେବଙ୍କ ଡେରା ଭିତରକୁ ଯାଇ, ଜଣାଇଲି - ''ପ୍ରଜାମାନେ ମୋତେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମାନୁଛନ୍ତି ; ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ହଜୁର ମଞ୍ଜୁର ଦେଲେ ରାଜାପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯେଉଁ ବିବାଦ ଚଳୁଅଛି, ତାହା ବୁଝି ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଦେବି '' । ସାହେବ ମୋ କଥା ଶୁଣି ଭାରି ଖୁସିଟାଏ ହୋଇ କହିଲେ, ''ବେଶ୍ କଥା, ବାବୁ ବେଶ୍ କଥା, ଆପଣ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଦେଲେ, ଆମ୍ଭେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେବୁଁ । ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେଲା ବାରମ୍ବାର ଏହି କଥା ଶୁଣିଶୁଣି ବିରକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଅଛୁ ।''

ବେଳ ପ୍ରାୟ ଚାରିଟା ଗଡ଼ି ଗଲାଣି, ହାକିମଙ୍କ ଡେରା ସମ୍ମୁଖରେ ଜଣେ ଚପରାସି ଖୁବ୍ ପାଟିଟାଏ କରି ଚପରାସି ଖୁବ୍ ପାଟିଟାଏ କରି ତୁହାଇତୁହାଇ ଡାକିବାକୁ

ଲାଗିଲା, ''ଡୋମପଡ଼ାକା ପଧାନ ଲୋକ, ପ୍ରଜା ଲୋକ, ହାଜର ହେ - '' ଡୋଟା ଆମ୍ବଗଛ ମୂଳରୁ ଗ୍ରାମ ଲୋକଙ୍କ ଓଳିତଳରୁ, ପିଣ୍ଡାରୁ, ଘର ଭିତରୁ ପଞ୍ଝାକୁ ପଞ୍ଝା ଲୋକ ବାହାରି ଆସିଲେ । ଥୋକେ ପହଞ୍ଚି ପାରି ନଥିଲେ । ପଡ଼ି ଉଠି ଧାଇଁଛନ୍ତି । ସାହେବଙ୍କ ଡେରା ସାକ୍ଷାତରେ ଧାଡ଼ିକୁ ଧାଡ଼ି ଛିଡ଼ା ହୋଇଗଲେ, ଲୋକ ପ୍ରାୟ ଦୁଇହଜାର ହେବେ । ମୁଁ ବ୍ୟାକୁଳ ଭାବରେ ଖୋଜି ବୁଲୁଅଛି - ମୋ' ଲୋକ କାହାନ୍ତି । ମୋ ପକ୍ଷରେ ବର୍ତ୍ତମାନ ଦିଙ୍ମଣ୍ଡଳ ଅନ୍ଧକାରମୟ ହୃଦୟ ଭିତରଟା ତଦ୍ରୂପ ତିମିରାଚ୍ଛନ୍ନ । କିଛି ଉପାୟ ସ୍ଥିର କରି ପାରୁନାହିଁ ।

ହାକିମ ମୁଣ୍ଡଠାରୁ ଗୋଡ଼ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟାଏ ବିଲାତୀ କମ୍ବଳ ଢାଙ୍କିହୋଇ ଭିତରୁ ବାହାରି ରାଇଟି ବାରଣ୍ଡାରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଗଲେ । ସାହେବଙ୍କର କେବଳ ଆଖି ଯୋଡ଼ିକ ଆଉ ମୁହଁଟି ଦିଶୁଥାଏ । ମୁଁ ଆଉ ପେସ୍କାର ସାହେବଙ୍କ ସାମନାରେ ଏକ ପାଖିଆ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଉଁ । ହାକିମ ହିନ୍ଦିଭାଷାରେ କହିଲେ, ''କଥା ପ୍ରଜାମାନେ, ତୁମ୍ଭେମାନେ କହୁଛ ରାଜାଙ୍କ ସହିତ ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ଯେଉଁ ବିବାଦ ଚଳୁଅଛି, ଦେବାନ ଫକୀର ମୋହନ ବାବୁ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ହୋଇ ସେ ଗୋଳମାଳ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଦେବେ ?'' ଚାରି ପାଞ୍ଚଜଣ ସରଦାର ପ୍ରଧାନ ଏକ ସଙ୍ଗରେ ପାଟିକରି କହିଲେ, ''ଦେବାନ ବାବୁ ଯଦି ଗୋଳମାଳ ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଦେବେ, ତେବେ ଆପଣ କି ସକାଶେ ଏତେ ବର୍ଷା ତୋଫାନରେ କଟକରୁ ଧାଇଁ ଅଇଲେ ? '' ସାହେବ ସେମାନଙ୍କ କଥା ବୁଝି ନ ପାରି ମୋତେ ଅନାଇ ପଚାରିଲେ, ''ଏମାନେ କ'ଣ କହୁଅଛନ୍ତି ?'' ମୁଁ ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ଜବାବ ଦେଲି, ''ଏମାନେ କହୁଛନ୍ତି କି, ଦେବାନ ବାବୁ ଆମ୍ଭମାନଙ୍କ ମାମଲା ନିକାଶ କରିଦେବେ । ଆପଣ ଏ ବର୍ଷ ତୋଫାନରେ କଟକରୁ ଆସି କଷ୍ଟ ପାଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ?''

ସାହେବ କହିଲେ '' ବହୁତ ଆଛା, ଦେବାନ ବାବୁ ସବୁକଥା ନିଷ୍ପତ୍ତି କରିଦେବେ । ସେ ଜଣେ ଯୋଗ୍ୟ ଲୋକ । ଆମ୍ଭେ ତାଙ୍କୁ ବିଶ୍ୱାସ କରୁ । ସଲାମ୍, ସଲାମ ପ୍ରଜାମାନେ, ବିଦାୟ, ବିଦାୟ'' । ଏତିକି କଥା କହି, ଚଞ୍ଚଳ ଡେରା ଭିତରକୁ ପଶିଯାଇ ପରଦା ପକାଇ ଦେଲେ । ପଧାନମାନେ ପରସ୍ପର ମୁହଁ ଚାହାଁଚାହିଁ ହେଉଥାନ୍ତି ।

ଏ କ'ଣ ହେଲା ? ହାକିମଟା କ'ଣ ବୁଝିଗଲା ? ଅମଲାମାନେ ମୋର ବନ୍ଧୁ, ଚପରାସିମାନେ ମୋର ଅନୁଗତ । ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ୍ ସେମାନେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ରାଉଟି ପାଖରୁ ତଡ଼ି ଦେଲେ ।

ପରଦିନ ସକାଳୁ ରାଉଟିକୁ ଯାଇ ହାକିମଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କଲି । ଦେଖିଲି, ସାହେବ ନିତାନ୍ତ ବ୍ୟସ୍ତ । ଗତରାତିରେ ବୃଷ୍ଟିଜଳ ଡେରା ଭିତରେ ପଶି, ଜିନିଷ ପତ୍ର

ଗୁଡ଼ାକ ତିନ୍ତାଇ ଦେଇଅଛି । ସାହେବ ଆପେ ସେଗୁଡ଼ାକ ଟଣାଟଣି କରି, ଏ କୋଣ ସେ କୋଣରେ ସଜଡ଼ା ସଜଡ଼ି କରି ରଖୁଛନ୍ତି । ମୋତେ ଦେଖି, ତାଙ୍କର ଗତ ରାତିରେ ହଇରାଣ କଥାଗୁଡ଼ାକ କହିଲେ । ତହି ଉତ୍ତାରୁ ମୋ ସହିତ ନିମ୍ନଲିଖିତ କଥୋପକଥନ ହେଲା ।

ସାହେବ - ବାବୁ ଖବର କ'ଣ ?

ମୁଁ - ହଜୁର୍, ଗତ ପରଦିନ ଉପରଓଳି ଦୁଇ ହଜାର ପ୍ରଜା ହଜୁରଙ୍କ ସାକ୍ଷାତରେ ମୋତେ ମଧ୍ୟସ୍ଥ ମାନିଥିଲେ ; ତାହାତ ହଜୁର ଜାଣନ୍ତି ।

ସାହେବ - ହଁ, ହଁ ପ୍ରଜାମାନେ ତ ସେ କଥା ଆମ୍ଭ ସାକ୍ଷାତରେ କହି ଯାଇଛନ୍ତି, ପୁଣି କ'ଣ ହେଲା ?

ମୁଁ - ଗତକାଲି ଉପରଓଳି ପଧାନମାନେ ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଡକାଇ ଉପଦେଶ ଦେଇଅଛନ୍ତି, ସେଦିନର କଥା ଅମାନ୍ୟ କରି ପୁନର୍ବାର ଗୋଳଯୋଗ ଆରମ୍ଭ କରିବେ ।

ସାହେବ - କି ସକାଶେ ପ୍ରଜାମାନେ ମନ୍ଦଲୋକମାନଙ୍କ କଥାରେ ଚାଲୁଅଛନ୍ତି ?

ମୁଁ - ହଜୁର୍, ଗରିବ ପ୍ରଜାମାନେ ପ୍ରକୃତରେ ନିରୀହ ଲୋକ । ସମସ୍ତ ଉତ୍ପାତର ମୂଳ କାରଣ ପଧାନମାନେ । କୌଣସି ପ୍ରଜା ପଧାନମାନଙ୍କ କଥାରେ ନ ଚାଲିଥିଲେ, ତାହାର ସମ୍ପତ୍ତି ସବୁ ଲୁଟ୍ କରି ନେଇ ଘର ଭାଙ୍ଗି ପକାଉଅଛନ୍ତି, ଘରର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ରୂପେ ପ୍ରହାର କରୁଅଛନ୍ତି ; ଏଥିପାଇଁ ସେମାନେ ପଧାନମାନଙ୍କର ଆଜ୍ଞାବହ ହୋଇ ରହିଛନ୍ତି ।

ସାହେବ - ଏପରି ଅତ୍ୟାଚାର କେଉଁ କେଉଁ ପ୍ରଜା ଉପରେ ହୋଇଅଛି ?

ମୁଁ - ପୂର୍ବେ ତ ଅନେକ ଲୋକଙ୍କ ଉପରେ ହୋଇ ଯାଇଅଛି । ଆପତତଃ ଚାରିଦିନ ପୂର୍ବେ ଗୋଟାଏ ଧୋବା ରାଜାଙ୍କ ନଅରର ପରିଜନମାନଙ୍କ ଲୁଗା କାଚିଥିଲା ବୋଲି, ତାହା ଘରର ସମ୍ପତ୍ତି ସବୁ ଲୁଟ୍-ତରାଜ କରିନେଇ ତାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦୟରୂପେ ପ୍ରହାର କରିଅଛନ୍ତି ।

ସାହେବ - ଆଛା କେବଳ ଏହି ମାମଲାଟା ପ୍ରମାଣ କରନ୍ତୁ ।

ମୁଁ - ହଜୁର, ପଧାନମାନଙ୍କ ଭୟରେ କୌଣସି ପ୍ରଜା ସାର୍ଯ୍ୟ ଦେବେ ନାହିଁ ।

ସାହେବ - ଆଛା ଯାଆନ୍ତୁ, ଚେଷ୍ଟା କରନ୍ତୁ ।

ମୁଁ - ସାହେବଙ୍କ ଠାରୁ ବିଦାୟ ଗ୍ରହଣ କରି ଉଠି ଆସିଲି ।

ଦିନ ବାରଟା ସମୟରେ ମହାନଦୀ କୂଳସ୍ଥ ଶିମିଳିପୁର କରବର ମୌଜା ଦିଗରୁ ଆଠ ଦଶଜଣ ପଧାନ ଆଗେଆଗେ, ସେମାନଙ୍କ ପଛରେ ହଜାର ଜଣ ପ୍ରଜା ପାଥପୁର ଆଡ଼କୁ ଭାରି ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସାହରେ ଚାଲିଅଛନ୍ତି । ପଧାନମାନେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଖୁବ୍ ଭରସା ଦେଉଅଛନ୍ତି ଯେ - ଆଜି ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମାମଲା ଡିଗ୍ରୀ ହେବ । ପଇସାଏ ବି ବେଶି କର ଦେବାକୁ ପଡ଼ିବ ନାହିଁ । ପଧାନଦଳ ରତାନଦୀ ଦକ୍ଷିଣ କୂଳ ଅତଡ଼ାରୁ ଯେଉଁ ସମୟରେ ନଦୀଗର୍ଭ ବାଲିକି ଓହ୍ଲାଇ ଅଛନ୍ତି, ଠିକ୍ ସେହି ସମୟରେ ଆଠ ଜଣ କନଷ୍ଟେବଲ ଗୁଡ଼ାଏ ଗାଁ ଚୁଟିଆଙ୍କୁ ଧରି ରତାନଦୀର ଉତ୍ତରକୂଳ ଅତଡ଼ାରୁ ନଈ ବାଲିକି ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲେ । ନଦୀର ଠିକ୍ ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଦୁଇ ପକ୍ଷର ଭେଟ ହେଲା । ଜଗୁନି ସୁବୁଦ୍ଧି, ଜଗବନ୍ଧୁ ପଟ୍ଟନାୟକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଧାନଙ୍କ ହାତରେ ହାତକଡ଼ି ପଡ଼ିଗଲା । ପଛରେ ଯେଉଁ ହଜାର ଜଣ ପ୍ରଜା ଚାଲୁଥିଲେ, ସେମାନେ ପଛକୁ ବୁଲି ପଡ଼ି ପଳାଇଗଲେ । କେତେକ ମିନିଟ୍ ମଧ୍ୟରେ ଉଆରଣ୍ଟ ଆସାମି, କନଷ୍ଟେବଲ ଓ ଛାଟିଆଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ଆଉ ଜଳପ୍ରାଣୀର ଭେଟ ନାହିଁ ।

ଉପରଓଳି ହାକିମଙ୍କ କଚେରୀରେ ନିଷ୍ତିପୁର ସେଠୀ ଧୋବାର ମାମଲା ଡାକରା ହେବ । ଦୁଇଜଣ ପ୍ରଜା ଚାକ୍ଷୁଷ ସାକ୍ଷୀ ସାକ୍ଷ୍ୟଦେବା ନିମନ୍ତେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲେ । ମାମଲା ସାବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଯିବାରୁ ଆସାମୀମାନଙ୍କର ଛ'ମାସ ଲେଖାଏ ମିଆଦ ହୋଇଗଲା ।

ପାଥପୁରରୁ ହାକିମମାନଙ୍କ ଡେରା ଭାଙ୍ଗି ତାଳବସ୍ତ ମୁକାମକୁ ରମାନା ହେଲା ଡୋମପଡ଼ା କହିଲା ମଧ୍ୟରେ ତାଳବସ୍ତ ବୃହତ୍ତମ ଏବଂ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗ୍ରାମ । ସେଠାରେ ହାକିମମାନେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମାମଲା ନିଷ୍ପତ୍ତି କଲାପରେ, ଯେଉଁ ଦୁଷ୍ଟପଧାନମାନେ ଦେଇ ନ ଯାଇଥିଲେ, ତାଙ୍କ ନାମ ଲେଖାଇ ଦେବାପାଇଁ ସାହେବ ମୋତେ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ମେଳିର ସରଦାର ପଧାନମାନଙ୍କ ନାମ କହିଲି । ହାକିମ ନିଜେ ସେମାନଙ୍କ ନାମ ଲେଖି ନେଲେ । ବର୍ଷକ ସକାଶେ ସଚ୍ଚରିତ୍ର ରହିବା ନିମନ୍ତେ ଜାମିନ୍ ଦେବା ସକାଶେ ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ପରୁଆନା ବାହାରିଲା ।

ପରଦିନ ସକାଳେ ମୁଁ ବସାରୁ ବାହାରି କଚେରୀ ପିଣ୍ଡା ଉପରେ ବସିବା ମାତ୍ରକେ ଦଶ ବାରଜଣ ପଧାନ ଓ ଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରଧାନପ୍ରଧାନ ପ୍ରଜା ପିଣ୍ଡାତଳେ ଗୋହିରି ଦାଣ୍ଡ କାଦୁଅରେ ଲମ୍ବଲମ୍ବ ପଡ଼ିଗଲେ, " ଧର୍ମାବତାର ରକ୍ଷା କରନ୍ତୁ ; ହଜୁର ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ମା-ବାପା, ରକ୍ଷାକରନ୍ତୁ ।" ହୁକୁମ ହେଲା, "ତୁମ୍ଭେମାନେ ଯେବେ ଆମ୍ଭ କଥା ଅନୁସାରେ କାର୍ଯ୍ୟ କର, ତେବେ ରକ୍ଷା ପାଇପାର ।" ସମସ୍ତ ପଧାନ ଏକାବେଳେ କହି ପକାଇଲେ, "ଆଜ୍ଞା କରନ୍ତୁ, ଆଜ୍ଞା କରନ୍ତୁ "

ଆମ୍ଭର ପ୍ରଥମ କଥା - ତୁମ୍ଭେମାନେ ଆପଣା ଆପଣା ଜମି ଜରିବ କରାଇ ଦେବ, କୌଣସି ପ୍ରକାର ଗୋଳମାଳ କରିବ ନାହିଁ ।

ପଧାନମାନେ - ଆଜ୍ଞା, ଆଜ୍ଞା, ଆଜ୍ଞା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ଆଦେଶ - କଳ୍ପିତ ବୃଦ୍ଧି ଜମାରେ ଜମିର ଜମା ଭିଆଣ ହେବ ।

ପଧାନମାନେ - ଆଜ୍ଞା, ଆଜ୍ଞା, ଆଜ୍ଞା ।

ତୃତୀୟ ଆଦେଶ - ଗତ ପାଞ୍ଚବର୍ଷର ଖଜଣା କଳନ୍ତର ସହିତ ଆଜି ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପୂର୍ବରୁ ସମସ୍ତ ମୌଜାର ପଧାନମାନେ ଦାଖଲ କରିବେ ।

ସାହେବ ତିନି ଜଣ ଚାକରଙ୍କୁ ବାହାର କରିଦେଇ ଜଣେ ମାତ୍ର ରଖିଲେ । ଏହିପରି ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିଭାଗରୁ ମଧ୍ୟ ଚାକର କମାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଖନ୍ଦାଘରେ ସୁଆର ପାଚକ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଥିଲେ ଛ' ଜଣ । ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ରଖି ଚାରିଜଣଙ୍କୁ ବାହାର କରିଦେଲେ । ପଦଚ୍ୟୁତ ସୁଆରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ କଟକ ଜିଲ୍ଲାବାସୀ ଥିଲା । ସେ ତାହାର ଚାକିରି ରକ୍ଷାପାଇଁ ମୋତେ ଧରି ପଡ଼ିଲା । ମୁଁ ତାକୁ କମିଶନରଙ୍କ ପାଖକୁ ନେଇଯାଇ କହିଲି, ''ଏହି ପାଚକଟି ନ ରହିଲେ, ରାଜାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ଚଳିବ ନାହିଁ ଏହି ପାଚକ ରାଜାଙ୍କ ସକାଶେ ମିଷ୍ଟାନ୍ନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରେ, ପାଉଁରୁଟି ତୟାର କରି ଜାଣେ ।'' ସାହେବ ହୁକୁମ କଲେ - ଏପରି ପାଚକ ଜଣେ ରହିବା ଆବଶ୍ୟକ, କିନ୍ତୁ ତାହାର ମାସିକ ବେତନ ସାତ ଟଙ୍କା ସ୍ଥଳେ ତିରିଶ ଟଙ୍କା ହେବା ଉଚିତ୍ ।'' ସେ ସେହି ବେତନରେ ରହିଗଲା ।

ଏହି ସମୟରେ ଉତ୍କଳର ସ୍ଥାୟୀ କମିଶନର ଉତ୍କଳ - ବନ୍ଧୁ ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ତିନିମାସ ରେଭିନିଉ ବୋର୍ଡ଼ର ମେମ୍ବର ହୋଇଯିବାରୁ, କଟକ ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟର ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ରେଭେନ୍‌ସା ଓ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମନୋମାଳିନ୍ୟ ଚଳି ଆସୁଥିଲା । ବୋର୍ଡ଼ରେ କାର୍ଯ୍ୟ କାଳ ସମାପ୍ତ ଉତ୍ତାରେ ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ଅନ୍ୟତ୍ର କମିଶନର ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ସ୍ଥାୟୀ ରୂପେ ଉତ୍କଳରେ ରହିଯାଇଥାନ୍ତେ । ମାତ୍ର ବୀମ୍‌ସ ସାହେବଙ୍କର ଉତ୍କଳର କମିଶନର ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତି ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବଙ୍କର ବାଞ୍ଛନୀୟ ନୁହେଁ । ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ଅଳ୍ପଦିନ ସକାଶେ ଉତ୍କଳକୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଆପଣାର ପୂର୍ବ ପଦକୁ ବାହୁଡ଼ିଗଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ଦୁଇ ହାକିମଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ପ୍ରବଳତର ରୂପେ ଚଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଲେଫ୍ଟନେଣ୍ଟ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଓଡ଼ିଶା ଗସ୍ତକୁ ଆସିଥିଲେ । ହାକିମମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏ ପ୍ରକାର ବିବାଦ ବିସମ୍ବାଦ ଚଳୁଥିବାର ଶୁଣିପାରି ସେ କହିଲେ, ''Orissa wants new blood'' । ରେଭେନ୍‌ସା ବର୍ଦ୍ଧମାନର କମିଶନର ପଦରେ,

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଶ୍ରୀହଟ୍ଟର ଜଜ୍ ଏବଂ କମିଶନର ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଚାଲିଗଲେ । ଓଡ଼ିଶାର କମିଶନର ପଦରେ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଆସିଲେ - ସ୍ମିଥ୍ । ବୀମ୍‌ସ ମୋର ପରମ ବନ୍ଧୁ ଓ ସହାୟ ଥିଲେ । ସେ ଓଡ଼ିଶାରୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତରିତ ହେବା ଦିନରୁ ମୋର ଭାଗ୍ୟାକାଶ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

ବୀମ୍‌ସ ପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶାସକଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଆଦୌ ଭଲ ନ ଥିଲା । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ଭାଷାରେ, ନନ୍ଦକିଶୋର ବାବୁ ଏବଂ ମେନେଜର ବନମାଳୀବାବୁ ଦୁଇଜଣ ଏକତ୍ର କମିଶନର ସହେବଙ୍କ ସହିତ ମୋ ସମ୍ବନ୍ଧରେ କଥୋପକଥନ ସମୟରେ କହିଲେ, "Fakir Mohan Babu is a very honest man"(ଫକୀରମୋହନ ବାବୁ ସାଧୁପ୍ରକୃତିର ଲୋକ) । ମାତ୍ର ସାହେବ ମହୋଦୟ ଉତ୍ତର ଦେଲେ, "I have no faith in that man" (ମୋର ସେହି ଲୋକ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ ।) ।

'ରାମାୟଣ ବାଳକାଣ୍ଡ'ର ପ୍ରଥମ ମୁଦ୍ରଣ ସମୟରେ ସେଥିରେ ଉକ୍ତ ଉତ୍ସର୍ଗପତ୍ର ସଂଯୁକ୍ତ ଥିଲା ।

To

John Beames Esquire B.C.S.

Honoured Sir,

I beg most respectfully to dedicate this work to you as a token of the affectionate gratitude which Orissa has always felt towards you for the intelligent and heart - felt interest you have evinced in the improvement of the Oriya language and Welfare of her people.

I am

Dhenkanal — Honoured Sir,

1880 — Your most obedient Servant,

Phakir Mohan Senapati

ଏଥିରୁ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ପ୍ରତି ଲେଖକଙ୍କର ମନୋଭାବ ଅନୁମିତ ହେଉଛି ।

ଆଧୁନିକ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାମାନଙ୍କ ସହିତ ଉଡ଼ିଆ (ଓଡ଼ିଆ) ଭାଷାର ସମ୍ପର୍କ

ମୂଳ ରଚନା : ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

ଭାଷାନ୍ତର : ଶ୍ରୀ ପ୍ରଫୁଲ୍ଲ ବେହେରା

ବାଲେଶ୍ୱର ସରକାରୀ ବିଦ୍ୟାଳୟର ଜୈନୈକ ପଣ୍ଡିତ ବାବୁ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଲିଖିତ ପୁସ୍ତକ ''ଓଡ଼ିଆ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ନହେ'' (ଓଡ଼ିଆ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ନୁହେଁ) ଇତି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଛି । ଏଇଛୋଟିଆ ବହିଟି ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଶଦ ଭାବରେ ଅନେକ ଅଭାବ ରହିଥିବା ଦିଗକୁ ଅଙ୍ଗୁଳି ନିର୍ଦ୍ଦେଶ କରୁଥିଲେ ହେଁ ତାଙ୍କ ନିଜ ଭାଷା ବଙ୍ଗଳାର ଅପଭ୍ରଂଶ ଜାଣି ଅନେକ ବହିଟିକୁ ଦେଖି ମର୍ମାହତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଏଇ ବିଷୟଟିକୁ ନେଇ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଞ୍ଚଳରେ ଉତ୍ତେଜନା ଦେଖାଦେଇଛି । ମୁଁ ପୂର୍ବ ଅପେକ୍ଷା ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଷୟଟି ଉପରେ ଅଧିକ ଦୃଷ୍ଟି ଦେଇଛି । ମୋ ''ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାର ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ'' ଲେଖାପାଇଁ ଅନୁରୂପ ବିଷୟଟି ଉପରେ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବାକୁ ହେବ ଏଇଥିପାଇଁ ଯେ ''ଓଡ଼ିଆ ଗୋଟିଏ ଭାଷା'' ସେ ତାର ନ୍ୟାର୍ଯ୍ୟ ଅଧିକାର ପାଉ ।

ଅନ୍ୟମାନେ ଏହା ଦେଖି ଉତ୍ସାହପ୍ରଦ ହେବେ ଯେ ଏଇ ଭାଷାର ଗଠନ ଦିଗରେ ମୁଁ ଏକ ଚେଷ୍ଟା ଆରମ୍ଭ କରିଛି ବୋଲି । ମୋ ବ୍ୟାକରଣକୁ ଅଧିକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଦେବା ପାଇଁ ମୁଁ ଯେଉଁ ବିଷୟ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କରିଛି, ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ମୋ ମତର କିଛି ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ସୂଚନା ଦେବାପାଇଁ ମୁଁ ଚାହୁଁଛି ।

ପୃଥିବୀ ଇତିହାସର ଯେକୌଣସି ସମୟରେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥାନ୍ତୁନା କାହିଁକି ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ଦେଶାନ୍ତର ବାସର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ନେତୃବୃନ୍ଦ ଥିଲେ । ଆଜି ଓଡ଼ିଆକୁ ହୀନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖୁଥିବା ଲୋକମାନଙ୍କର ପୂର୍ବଜମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଜାତିର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଥିଲେ ବୋଲି ଅବିଶ୍ୱାସଯୋଗ୍ୟ ହୋଇପାରେ । ସଦାଭ୍ରମଣଶୀଳ ଯାଯାବର ଜୀବନରେ ସେ ଯାହା ହେଉନା କାହିଁକି, କର୍ମଠ କିମ୍ବା ପ୍ରଗତିଶୀଳମାନେ ଶୀଘ୍ରଶୀଘ୍ର ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରନ୍ତି ନାହିଁ ; ବରଂ ଦାୟାଦମାନେ

ବେଳେବେଳେ ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାୟତା ପ୍ରଦାନ କରନ୍ତି । ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଧିକାଂଶ ଅନ୍ୟତ୍ର ଚାଲିଯାଉଥାନ୍ତି । କଥାଟି ହେଉଛି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଏ ବା ବାଧାବିଘ୍ନକୁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଯାଉଛି ? ପୁଣି ଦୁର୍ବଳଙ୍କୁ ପଦାଘାତ କରିବାକୁ ହେବ । ଏହା ହେଉଛି ୟୁରୋପର ଇତିହାସରେ 'ସେଲ୍‌ଟ୍‌ସ'(Celts) ଓ ଭାରତର ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଇତିହାସ । ବଙ୍ଗୋପସାଗରର ଉପରିଭାଗରେ ପହଞ୍ଚିଲା ପରେ, ସେଠାରୁ ବଙ୍ଗାଳୀମାନଙ୍କଦ୍ୱାରା ବାରମ୍ବାର ବିତାଡ଼ିତ ହେବା ବଶତଃ ପୂର୍ବାଞ୍ଚଳ ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦୁର୍ଦ୍ଧାନ୍ତ ଆର୍ଯ୍ୟେତର ଜନଜାତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଧାନ ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ ଭାବେ ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ପାଇଁ ସହଜ ଥିଲା ଗୋଟିଏ ପଥ : ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳ, ଲମ୍ବା ଅଣଅସାରିଆ ଅଞ୍ଚଳ - ପାହାଡ଼ ଓ ସମୁଦ୍ରର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳୀ - ଜଙ୍ଗଲପଥ ଦେଇ ମେଦିନାପୁର ଓ ହିଜୀଲୀରେ ପହଁଚିଲେ । ଏହି ସ୍ଥାନଟିର ନାମ ସେମାନେ ରଖିଥିଲେ "ଉତ୍କଳ ଦେଶ" ।

ଯଦି ଏଇ କଥାଟିକୁ ବିଶ୍ୱାସକୁ ନିଆଯାଏ, ମୁଁ ଭାବୁଛି, ସେମାନେ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ଯେ, ଆମ ପଣ୍ଡିତଙ୍କ ମତରେ ସେମାନଙ୍କ ଭାଷା ବଙ୍ଗଳାଭାଷାରୁ ଆସିଅଛି । କିନ୍ତୁ ଏହା ସତ ନୁହେଁ, ସେମାନେ ବଙ୍ଗଦେଇ ଅତିକ୍ରମ କରୁଥିବାବେଳେ ସେଠାରେ ଜନବସତି ନଥିଲା । ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ବହୁତ ପଛରେ ଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ସେ ଅଞ୍ଚଳ ଛାଡ଼ିବା ପରେ ସେମାନେ ସେଠାକୁ ଆସିଥିଲେ । ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀ ଆରମ୍ଭରେ ହେମଚନ୍ଦ୍ର ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଉଦ୍‌କଳୀ "ଉଡ୍ର" ପ୍ରାକୃତର ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଧାରା - ଗୌଡ଼ୀ, ବେଙ୍ଗଲୀଠାରୁ । ଏଣୁ ଓଡ଼ିଆ ଯେ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା - ଏହା ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ଆଉ ଅସୁବିଧା କେଉଁଠି ?

ଆର୍ଯ୍ୟମାନଙ୍କ ସାତୋଟି ଦେଶ ଦୁଇଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଗୋଟିଏ ଭାଗରେ ସଂସ୍କୃତ ଥିବାବେଳେ ଅନ୍ୟ ଭାଗରେ ଆରବୀ ଓ ପାର୍ଶିଆନ୍ ଥିଲା । ପୂର୍ବୋକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି ବଙ୍ଗାଳୀ, ଓଡ଼ିଆ, ମରାଠୀ । ଅନ୍ୟମାନେ ହେଉଛନ୍ତି ହିନ୍ଦୀ, ପଞ୍ଜାବୀ, ସିନ୍ଧୀ, ଗୁଜୁରାଟୀ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟ ଗଠନ କରିବାରେ ଅସୁବିଧା ହେବ ନାହିଁ । ଏପରିକି ଗୋଟିଏ ବହିମଧ ଲେଖିହେବ - ହିନ୍ଦୀ, ପାର୍ଶି, ଆରବୀ ଓ ତୁର୍କୀ ଭାଷାରେ । ଯେଉଁଥିରେ ଶତକଡ଼ା ଷାଠିଏ ଭାଗ ଶବ୍ଦ ସମଭାବାପନ୍ନ ପରି ଜଣାଯିବ, କାରଣ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଆରବୀରୁ ଗୃହୀତ ହୋଇଛି । ତଥାପି କେହି ଜାଣିପାରିବେ ନାହିଁ ଯେ ଏଇ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର

ସହିତ ସମ୍ପର୍କିତ ବୋଲି । ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ଗୋଟିଏ ବହି ବଙ୍ଗଳା, ଓଡ଼ିଆ, ମରାଠୀ ଭାଷାରେ ଲେଖିହେବ, ସମଭାବାପନ୍ନ ଶବ୍ଦ ସହିତ । ଏଣୁ ଭାଷା ସହିତ କିମ୍ବା ଭାଷା ବିରୁଦ୍ଧରେ କେହି ଯୁକ୍ତି କରି କାହାର ଦୋଷ ଦେଖାଇବେ ନାହିଁ ।

କଥାଟି ହେଉଛି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଶାର ପଣ୍ଡିତମାନେ ବହୁଳ ଭାବରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ସେ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଜୀବନ୍ତ ଶବ୍ଦ ନଥିଲେ , ସେ ସବୁ ମୃତ ; ଅନେକ ଯୁଗରୁ ସେମାନେ ମୃତ । ବର୍ତ୍ତମାନ କେବଳ ସେ ସବୁ ଆଭାସ ଭଳି ତଡ଼ିତ୍ ସଂଚାର କରୁଛନ୍ତି । ଭାଷାରେ ରହିଥିବା ବିପୁଳ ଶବ୍ଦଭଣ୍ଡାର ସହିତ ସେଥିରେ କିଛି ବିଶେଷତା ନାହିଁ ।

ସେଇ ପଣ୍ଡିତମାନେ ଅନେକ ଯୁଗରୁ ମରିଗଲେଣି । ସେମାନଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର, ବର୍ତ୍ତମାନ ତାଙ୍କ ନାତିମାନେ ତାଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଦଖଲକରି ବସିଛନ୍ତି ବୋଲି ସରଳ ଭାଷାରେ କହିହେବ । ଏଇ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକ ଯାହାକୁ ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗାଳୀମାନେ ଅଢ଼େଇ ହଜାର ବର୍ଷତଳେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ, ଶବ୍ଦର ଭାଗ୍ୟରେ ଯାହାସବୁ ଘଟିଥାଏ(ପରିବର୍ତ୍ତନ), ତାହା ଘଟିଛି । ଶବ୍ଦ ଅପଭ୍ରଂଶ ହେବା ସହିତ ବିକୃତ ହୋଇପଡ଼ିଛି । ମୂଳ ଶବ୍ଦ ସହିତ ସେସବୁର ଆଉ ସମ୍ପର୍କ ନାହିଁ । ଏହି ଅପଭ୍ରଂଶ ଶବ୍ଦ, ଯାହାକୁ ତଦ୍‌ଭବ ଶବ୍ଦ ବୋଲି କୁହାଯାଉଛି, ତାହା ହେଉଛି ଜୀବନ୍ତ ଶବ୍ଦ । ସେସବୁ ଲୋକପ୍ରଚଳିତ ଭାଷାଭାବେ ରୂପ ପରିଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଆମ ଅତିଦୋଷଦର୍ଶୀ ଲେଖକମାନେ ଏହି ଶବ୍ଦସବୁକୁ ପ୍ରତ୍ୟାଖ୍ୟାନ କରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ପୁଣି ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦ ପାଖକୁ ଫେରିଯାଆନ୍ତି । ସେମାନେ ନିଜ ରୁଚି ମୁତାବକ ଲେଖା ଲେଖନ୍ତି । ଦେଖ ସେମାନେ କହନ୍ତି, ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗଳା ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ଭାଷା । ଉଦାହରଣ ଦେଇ କହନ୍ତି ଅମୁକ, ଅମୁକ ବହି ପଢ଼ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେବି, ସେମାନେ ଢାକାର ଜଣେ ଚାଷୀ ଓ ଘୁମୁସରର ଜଣେ ଚାଷୀକୁ ଉଦାହରଣ ରୂପେ ନିଅନ୍ତୁ ଏବଂ ଦେଖନ୍ତୁ, ସେମାନେ ନିଜ କଥାବାର୍ତ୍ତାରୁ କ'ଣ ବୁଝାବୁଝି ହେଉଛନ୍ତି ।

ଏହାପରେ ବୀମ୍‌ସ୍ ସାହେବ ଉଦାହରଣ ଦେଇ ବ୍ୟାକରଣର ଆଶ୍ରୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସହିତ ଅନ୍ୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାର ସମ୍ପର୍କ ବିଷୟରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଅଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଶାର ଦେଶୀୟ ସାହିତ୍ୟ

ମୂଳ ରଚନା : ଜନ୍ ବୀମ୍ସ
ଭାଷାନ୍ତର : ଅଧ୍ୟାପକ ଲୋକନାଥ ବେହେରା

ବିଦେଶର ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ସାଧାରଣ ଧାରଣା ରହିଛି ଯେ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଦେଶୀୟ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକ କେବଳ ବୃତ୍ତିଗତଭାଷା, ଯେଉଁଥିରୁ ସଭ୍ୟ ଜାତିର ଅପରିମାର୍ଜିତ ଚଳନ୍ତି ଆବଶ୍ୟକତାକୁ ବୁଝିହେଉଛି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ସେପରି କିଛି ନାହିଁ, ଯାହାକୁ ସାହିତ୍ୟ କହିହେବ । ଏପରିକି ଯେଉଁମାନେ ଭଲଭାବରେ ଅବଗତ ଅଛନ୍ତି, ସେମାନେ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ କବିତା ଗାଥାକବିତାର ଉପରସ୍ତରକୁ ଯାଇପାରିନାହିଁ ବୋଲି କହିଥାନ୍ତି । ଏପରି ଗୋଟିଏ ମନ୍ତବ୍ୟ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ ଅନ୍ତତଃ ସୋମାନେ ସେହି ପୁସ୍ତକ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଜାଣିବା ତଥା ବହିସବୁ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ କରୁଛି । ମୁଁ କହିପାରେ, ଅତି ଅଳ୍ପ ୟୁରୋପୀୟ ବିଦ୍ୱାନ୍ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ସାହିତ୍ୟ ସହିତ ପରଚିତ । ସେମାନେ କେତେକ ବହି ବିଷୟରେ ଜାଣି ନାହାନ୍ତି । ତିନୋଟି ପ୍ରସଙ୍ଗକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉ । ପ୍ରଥମତଃ : ସେସବୁ ଅଧିକ ଭାବରେ ଲିଖିତ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ : ଅଧିକାଂଶ କେବଳ ପୁନଃ କଥିତ ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମରେଲିଖିତ ଲୋକକଥାର ପୁନରାବୃତ୍ତି ; ଯଥା - ପୁରାଣ, ମହାଭାରତ ଇତ୍ୟାଦିରୁ । ତୃତୀୟତଃ : ସେସବୁ ଗୀତ ଆକାରରେ ଲିଖିତ । କିନ୍ତୁ ଏ ସମସ୍ତ ଆପତ୍ତି ସତ୍ତ୍ୱେ, ଭାଷାର ବିକାଶ ଦିଗରେ ଏସବୁ ଲେଖାର ଭୂମିକା ରହିଛି । ସେ ଦିଗରୁ ସେସବୁ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ଅଟନ୍ତି । ଗାଆଁ ମାନଙ୍କରେ ରହୁଥିବା ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଲୋକପ୍ରିୟ । ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକଙ୍କ ଚଳଣି ଓ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଝଲକ ଉକ୍ତ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକରୁ ମିଳିଥାଏ । ଅଳ୍ପ କେତେକ କୃତି ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ଏବଂ କବିତାର ଲାଳିତ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେସବୁକୁ ପଢ଼ାଯାଇପାରେ । ସେସବୁ ଗଳ୍ପରେ ଇତିହାସ, ଭୂଗୋଳ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇ ରହିଛି । ନୈତିକତାର ନିଚ୍ଛକ ଚିତ୍ର ମଧ୍ୟ ପୂରି ରହିଛି । ପ୍ରଥମ ଶ୍ରେଣୀର ଲେଖା ମଧ୍ୟରେ ଆସିବ ତୁଳସୀଦାସଙ୍କ ରାମାୟଣ, ବିହାରୀ ଲାଲଙ୍କ ସତସାଇ, ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ ରାଜପୁତ କବିମାନଙ୍କ କୃତି, ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀରେ କବୀର, ନାମଦେବ, ତୁକାରାମ, ବେଳେବେଳେ ବିଦ୍ୟାପତି ଓ ଅନ୍ୟ ଚୈତନ୍ୟପନ୍ଥୀ ଲେଖକମାନଙ୍କର ଲେଖା ଇତ୍ୟାଦି ।

ସର୍ବୋପରି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇପାରେ ଯେ ଏହି ସାହିତ୍ୟ ସଂରକ୍ଷଣଯୋଗ୍ୟ । ଲୋକମାନେ କିପରି ଅଟନ୍ତି ଏହା ଆମକୁ ସୂଚେଇ ଦେଉଛି ।

ଆମେ ଚାହୁଁଛୁ ପ୍ରଥମତଃ, ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାରେ କେଉଁ ସାହିତ୍ୟକୃତିସବୁ ରହିଛି ତାହା ଜାଣିବାକୁ ହେବ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ସେସବୁକୁ ଅଧ୍ୟୟନ କରିବାକୁ ହେବ । ସଂରକ୍ଷଣ କରି ରଖିବା ସହିତ ମୁଦ୍ରଣଯୋଗ୍ୟ ଅଟେ କି ନାହିଁ ତାହା ବିଚାର କରିବାକୁ ହେବ । ତୃତୀୟତଃ, ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ ଖୋଜି ସେସବୁର କିପରି ସମ୍ପାଦନା କରାଯିବ ସେଥିପାଇଁ ଯତ୍ନଶୀଳ ହେବାକୁ ପଡ଼ିବ ।

ଆମେ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କ ହାତରେ ପ୍ରକୃତ ଦେଶୀୟ କୃତିକୁ ରଖିବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇ ପାରିବା ଯେଉଁଥିରୁ ସେ ଜାଣିପାରିବ ସେ ଯେଉଁ ଭାଷା ପଢୁଛି, ସେ କି ପ୍ରକାରର ଭାଷା, ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ପଢୁଥିବା "ବାଘ-ଓ ବାହାର", "ବେତାଳ ପଚିଶି" (ବେତାଳ ପଞ୍ଚବିଂଶତି) ଭଳି ଗୁଡ଼ିଏ ବାଜେ ଲେଖାପରି ନୁହେଁ ।

ସେସବୁ ଏପରି ଭାଷାରେ ଲେଖାଯାଇଛି ଯେଉଁ ଭାଷାକୁ ଜଣେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଅଧିବାସୀ ବ୍ୟବହାର କରେନାହିଁ ଓ ଯାହାକୁ ସେ ଅତି କଷ୍ଟରେ ବୁଝିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରିବ ।

ଉପର ଉଲ୍ଲିଖିତ କଥାଟିକୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଖି ମୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ରଚିତ ଲେଖାର ଗୋଟିଏ ତାଲିକା ସଂଯୋଜନା କରିଛି । ଆଶା କରୁଛି, ସୁଯୋଗ ଯେତେବେଳେ ଆସିଛି, ଏହି ବିଖ୍ୟାତ କୃତିଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ାଯାଉ ଏବଂ ସେସବୁ କେଡ଼େ ମୂଲ୍ୟବାନ୍ ତାହା ଦେଖାଯାଉ । "ଇଣ୍ଡିଆନ୍ ଆଣ୍ଟିକ୍ୱେରୀ"ରେ ଆବିଷ୍କାର ସମ୍ବନ୍ଧରେ ସୂଚନା ଦିଅନ୍ତୁ । ମୋ ମତରେ ଆର୍ଯ୍ୟ ଭାଷାର "ଓଡ଼ିଆ" ଗୋଟିଏ ଉତ୍ସାହପ୍ରଦ ଭାଷା ଅଟେ ।

ନିମ୍ନଲିଖିତ ତାଲିକାଟି ଅନେକ ଅନ୍ୱେଷଣର ଫଳ । କେବଳ ଏତିକିରେ ତାଲିକା ସରିଯାଇନାହିଁ । "ରସକଲ୍ଲୋଳ" ଦୀନକୃଷ୍ଣଙ୍କ ଲିଖିତ କାବ୍ୟ, ସବୁଠାରୁ ସୁପରିଚିତ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ, ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ ଏହା ପରିଚିତ୍ । ଏଥିରେ ଥିବା କବିତା ପଦଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରାମ ସଭାରେ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଏଥିରେ ଥିବା ଛାନ୍ଦ ସବୁକୁ କଣ୍ଠସ୍ଥ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ତାଲିକା

ସୂଚନା : ନିମ୍ନଲିଖିତ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ କୃତିଗୁଡ଼ିକ ବର୍ତ୍ତମାନ ରହିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରୁ ସେସବୁର ନକଲ ଯାହା ତାଳପତ୍ରରେ ଲିଖିତ, ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇପାରିବ ।

୧)	ସୁଭଦ୍ରା ପରିଣୟ	କାବ୍ୟ
୨)	ରସ ମଞ୍ଜରୀ	କାବ୍ୟ
୩)	ପ୍ରେମସୁଧାନିଧି	କାହାଣୀ
୪)	ରସ ପଞ୍ଚକ	କାହାଣୀ
୫)	ରସିକ ହାରାବଳୀ	କବିତା
୬)	ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା	କବିତା
୭)	ଶୋଭାବତୀ	କବିତା
୮)	ଚିତ୍ରକାବ୍ୟ	କବିତା
୯)	କାମକୌତୁକ	କବିତା
୧୦)	ଦୁ ପାଇ (ଦୁଇ ପୋଇ)	ଚୌପଦୀ
୧୧)	ଶାପୀ (ଛ' ପୋଇ)	ଗୀତ
୧୨)	ନ ପାୟୀ (ନ'ପୋଇ)	ଗୀତ
୧୩)	ଶବ୍ଦମାଳା	କ୍ଷୁଦ୍ର ଅଭିଧାନ
୧୪)	ଧ୍ୱନିମଞ୍ଜରୀ	କବିତା ପ୍ରବନ୍ଧ
୧୫)	ଷଡ଼ ଋତୁ	ଛଅ ଋତୁ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କବିତା
୧୬)	ବୈଦେହୀଶ ବିଳାସ	କାବ୍ୟ
୧୭)	ଲାବଣ୍ୟବତୀ	କାବ୍ୟ
୧୮)	କୋଟିବ୍ରହ୍ମାଣ୍ଡ ସୁନ୍ଦରୀ	କାବ୍ୟ
୧୯)	କଳାକଉତୁକ	କବିତା
୨୦)	ସୁଭଦ୍ରା ସାର	କବିତା
୨୧)	ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମାହାତ୍ମ୍ୟ	କୃଷ୍ଣ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଭକ୍ତି କବିତା
୨୨)	ତ୍ରୈଲୋକ୍ୟମୋହିନୀ	ଭକ୍ତି କବିତା
୨୩)	ଚିତ୍ର ଲେଖା	ଭକ୍ତି କବିତା
୨୪)	ହେମ ମଞ୍ଜରୀ	ଭକ୍ତି କବିତା
୨୫)	ରସଲେଖା	ଭକ୍ତି କବିତା
୨୬)	କାମକଳା	ଭକ୍ତି କବିତା
୨୭)	ପ୍ରେମଲତା	ଭକ୍ତି କବିତା
୨୮)	ଭାବବତୀ	ଭକ୍ତି କବିତା

୨୯) ମୁକ୍ତାବତୀ ଭକ୍ତି କବିତା
୩୦) ଗୀତା ଭିଧାନ ଅଭିଧାନ

ଉପରୋକ୍ତ ତାଲିକାରେ ପ୍ରଯୁକ୍ତ ତିରିଶଟିକୃତି ଘୁମୁସରର ବିଖ୍ୟାତ କବି ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କର ।

୩୧) ରସକୋଲ୍ଲଳ ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ
୩୨) ଅନଙ୍ଗରେଖା ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ
୩୩) ଭାଗବତ ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ
୩୪) ମହାଭାରତ ସାରଳା ଦାସ
୩୫) ମହାଭାରତ କୃଷ୍ଣ ଦାସ
୩୬) ମହାଭାରତ ଚିନ୍ତାମଣି
୩୭) ଭଗବଦ୍‌ଗୀତା ଗୁଣ୍ଡିଚା ଦେବୀ
୩୮) ହରିବଂଶ ନାରାୟଣ ଦାସ
୩୯) ରାମାୟଣ ବଳରାମ ଦାସ
୪୦) ପଦ୍ମ ପୁରାଣ ନୀଳାମ୍ବର ଦାସ
୪୧) କାର୍ତ୍ତିକ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଶିବ ଦାସ
୪୨) ମାଘ ମାହାତ୍ମ୍ୟ କୃଷ୍ଣ ଦାସ
୪୩) ବୈଶାଖ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଅଚ୍ୟୁତ ଦାସ
୪୪) ଏକାଦଶୀ ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଦିବାକର ଦାସ
୪୫) ଗଙ୍ଗା ମାହାତ୍ମ୍ୟ ଦିବାକର ଦାସ
୪୬) ଭାରତ ହରିବଂଶ ବଳରାମ ଦାସ
୪୭) ଆରତ ବଂଶ ନିତ୍ୟାନନ୍ଦ ଦାସ
୪୮) ଯୁଗଳ ରସାମୃତ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବର୍ମା
୪୯) ବାଉରୀ ଓ ଚୌରୀ ସୂର୍ଯ୍ୟ ବର୍ମା
୫୦) ବିଦଗ୍‌ଦ ଚିନ୍ତାମଣି (ବିଦଗ୍‌ଧ ଚିନ୍ତାମଣି) ଅଭିମନ୍ୟୁ ସାମନ୍ତସିଂହାର
୫୧) ବିଚିତ୍ର ରାମାୟଣ ବିଶି
୫୨) ଆରତତ୍ରାଣ ବିଶି
୫୩) ରଜସ୍ତୁତି ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ
୫୪) ହରିପ ସ୍ତୁତି (ମୃଗୁଣୀ ସ୍ତୁତି) ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ
୫୫) ଦୃଢ଼ ଭକ୍ତି ବା ଦରତା ଭକ୍ତି (ଦାର୍ଢ୍ୟତା ଭକ୍ତି) ବଳରାମ ଦାସ

୫୬) ଗୁଣସାଗର	ବଳରାମ ଦାସ
୫୭) ମଥୁରାମଙ୍ଗଳ	ବଳରାମ ଦାସ
୫୮) ଲକ୍ଷ୍ମୀ ପୁରାଣ	ବଳରାମ ଦାସ
୫୯) କାଂଚି କାବେରୀ	ଅଜଣା
୬୦) ବ୍ରଜ ବିହାରୀ	ଅଜଣା
୬୧) ରଘୁନାଥ ବିଳାସ	ଧନଞ୍ଜୟ ଭଞ୍ଜ
୬୨) କଥା କୌତୁକ	ଘନ ଭଞ୍ଜ
୬୩) ଅମର କୋଷ ଟୀକା	ନାରାୟଣ ଭଞ୍ଜ
୬୪) ଚିନ୍ତାମଣି	ଅଜଣା
୬୫) ରସଲତା	ଅଜଣା
୬୬) ଦର୍‌ହୀ ରସାମୃତ	ଅଜଣା
୬୭) କପଟ ପାଶା	ଅଜଣା
୬୮) ରସିକ ମଙ୍ଗଳ	ଅଜଣା
୬୯) ଅଳଙ୍କାର ବୋଲି	ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ
୭୦) ନାବ କେଳି	ଅଜଣା
୭୧) ଜୟମୁନି ଭାରତ (ଜୈମିନି ଭାରତ)	ନୀଳାମ୍ବର ଦାସ
୭୨) ସାରଳା ସ୍ତୁତି	ରାମ ନାୟକ
୭୩) ରୁଦ୍ର ସ୍ତୁତି	ନୀଳାମ୍ବର ଦାସ
୭୪) ଧ୍ରୁବ ସ୍ତୁତି	ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ
୭୫) ନାମ ରତ୍ନ ଗୀତା	କୃଷ୍ଣ ଦାସ
୭୬) ଇତିହାସ ପୁରାଣ	ଜଗନ୍ନାଥ ଦାସ
୭୭) ଦ୍ୱାଦଶୀ ମାହାତ୍ମ୍ୟ	ମାଧବ ଦାସ
୭୮) ଚୈତନ୍ୟ ଚରିତାମୃତ	କ୍ରିଷ୍ଣା ଦାସ
୭୯) ପ୍ରେମପଞ୍ଚାମୃତ	ବିଭୁ ପତି
୮୦) ସାତଖଣ୍ଡିଆ	ଅଚ୍ୟୁତ ଦାସ
୮୧) ଦାରୁ ବ୍ରାହ୍ମଣ	-
୮୨) ଗୀତଗୋବିନ୍ଦ	ଧରଣୀଧର

(ଇଣ୍ଡିଆନ ଆଣ୍ଟିକ୍ୱେରୀ - ମାର୍ଚ୍ଚ ୧, ୧୮୭୨, ପୃଷ୍ଠା - ୭୯-୮୦)

କବିବର ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ ସହିତ ଜନ୍ ବୀମ୍ସଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପତ୍ରାଳାପ

ସୌଜନ୍ୟ - ରାଧାନାଥ ଜୀବନୀ

୧୮୭୩ ସାଲରେ ବିସୂଚିକା ରୋଗରେ ରାଧାନାଥଙ୍କର ପିତୃବିୟୋଗ ହେଲା । ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ତଦାନୀନ୍ତନ କଲେକ୍ଟର ବୀମ୍ସ ସାହେବ ଏହି ଉପଲକ୍ଷରେ ଗଭୀର ଶୋକତପ୍ତ ହୋଇ ସେହିଦିନ କଚେରି ବନ୍ଦ କରିଥିଲେ । ସତ୍କାରର ସମସ୍ତ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବାଲେଶ୍ୱରର ରାଜା ଶ୍ୟାମାନନ୍ଦ, କୁମାର ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ପ୍ରଭୃତି କରିଥିଲେ । ବୀମ୍ସ ସାହେବ ସେଦିନ ସ୍ୱହସ୍ତରେ ରାଧାନାଥଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପତ୍ର ଲେଖିଥିଲେ, ତାହାର ଅବିକଳ ପ୍ରତିଲିପି ଏଠାରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

My dear Radhanath,

I am indeed deeply grieved at hearing the sad news of your father's death. He was an excellent official, very intelligent and active and always rendered me great assistance. I lost my own father many years ago but I have not yet ceased to grieve for him, and I can therefore deeply sympathize with you.

Come and see me as soon as you are able to appear in public. Although I cannot make any promise now about your uncles I need not assure you that I will do all in my power to assist you and your family in this deplorable juncture.

July 21st 1873

Your sincere friend
Sd/John Beames

ଅନୁବାଦ

"ପ୍ରିୟ ରାଧାନାଥ,

ତୁମ୍ଭ ପିତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ଶୋକାବହ ବାର୍ତ୍ତା ଶୁଣି ମୁଁ ବାସ୍ତବିକ ମର୍ମାହତ ହୋଇଅଛି, ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଚକ୍ଷଣ ଓ ପରିଶ୍ରମୀ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ରାଜକର୍ମଚାରୀ ଥିଲେ ଏବଂ ସର୍ବଦା ମୋତେ ବହୁ ସାହାଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ବହୁଦିନ ପୂର୍ବେ ମୋ ପିତାଙ୍କୁ ହରାଇଥିଲି, କିନ୍ତୁ ଆଜିଯାକେ

ସେ ଦୁଃଖ ମୋ ହୃଦୟରେ ଗାର ହୋଇ ରହିଛି । ଅତଏବ ମୁଁ ତୁମ ସଙ୍ଗେ ଗଭୀର ସମବେଦନା ଅନୁଭବ କରୁଅଛି । (ଶୁଦ୍ଧି ଶ୍ରାଦ୍ଧାଦିପରେ) ବାହାରକୁ ବାହାରିବା ମାତ୍ରେ ତୁମେ ଆସି ମୋ ସଙ୍ଗେ ଦେଖା କରିବ । ତୁମ ପିତୃବ୍ୟମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧେ ବର୍ତ୍ତମାନ ମୁଁ କିଛି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇପାରୁନାହିଁ । କିନ୍ତୁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ବଚନ ଦେଉଛି ଯେ, ଏ ଶୋକାବହ ପରିସ୍ଥିତିରେ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ଓ ତୁମ୍ଭ ପରିବାରକୁ ଯଥାଶକ୍ତି ସାହାଯ୍ୟ କରିବାରେ କୁଣ୍ଠିତ ହେବିନାହିଁ ।

ତୁମ୍ଭର ସହୃଦୟ ବନ୍ଧୁ

(ସ୍ୱାକ୍ଷର) ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ''

ପରେ ବାଲେଶ୍ୱରର ଉଦାର ହୃଦୟ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବ ରାଧାନାଥଙ୍କ ମଧ୍ୟମ ଖୁଲ୍ଲତାତ ୰ ବଳରାମ ପ୍ରସାଦ ରାୟ ଏବଂ କନିଷ୍ଠ ଖୁଲ୍ଲତାତ ୰ ରମାନାଥ ରାୟଙ୍କୁ ଭିନ୍ନଭିନ୍ନ ରାଜକର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ ।

Extract from the Annual Educational Report of the Magistrate of Balasore for the year 1872-73:

"The Deputy Inspector's intelligence, industry and devotion to his work deserve the highest praise".

Sd/- John Beames,
Magistrate

ଅନୁବାଦ

ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ୧୮୭୨-୭୩ ମସିହା ବାର୍ଷିକ ଏଡୁକେଶନାଲ୍ ରିପୋର୍ଟର କ୍ରିୟଦଂଶ -

''ଡେପୁଟି ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟରଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିମତ୍ତା, ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟନିଷ୍ଠା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଶଂସାର୍ହ ।''

Extracts from the Magistrate's remarks in the Service Book of Radhanath Rai, Deputy Inspector of Schools.

A very intelligent, active and conscientious young man, thoroughly qualified for his duties.

Sd/- John Beames,
Magistrate
23rd June, 1874

ଅନୁବାଦ

ଡେପୁଟି ଇନ୍‌ପେକ୍ଟର ବାବୁ ରାଧାନାଥ ରାୟଙ୍କ ସର୍ଭିସ ବୁକ୍‌ରେ ଦିଆହୋଇଥିବା ମନ୍ତବ୍ୟର କିୟଦଂଶ: -

''ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟଭାର ବହନ କରିବାକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପଯୁକ୍ତ ଜଣେ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍, କର୍ମଠ ଓ ସୁବିବେକୀ ଯୁବକ ।''

୨୪-୬-୧୮୭୪ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ
ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍

REPORT ABOUT RADHANATH RAY

Baboo Radhanath Rai has been the Deputy Inspector of schools in this District for two years . He is very intelligent and active and possesses great judgement and discretion consider him a very trustworthy and deserving officer.

Sd/- John Beames,
Offg Commissioner of Orissa

CAMP BALASORE
22nd October 1873

ଅନୁବାଦ

ଦୁଇ ବର୍ଷ ହେଲା ବାବୁ ରାଧାନାଥ ରାୟ ଏ ଜିଲ୍ଲାର ଡେପୁଟି ଇନ୍‌ସପେକ୍ଟର ହୋଇଅଛନ୍ତି । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବୁଦ୍ଧିମାନ୍ ଓ କର୍ମଠ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ବିଚାରଶକ୍ତି ଓ ସୁବିବେଚକତା ଅଛି । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱାସୀ ଓ ଉନ୍ନତି ଲାଭ କରିବାର ଯୋଗ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ଜ୍ଞାନ କରେଁ ।

ବାଲେଶ୍ୱର କ୍ୟାମ୍ପ୍ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ
୨୨-୧୦-୧୮୭୩ ଓଡ଼ିଶାର ଅସ୍ଥାୟୀ କମିସନର

ରଧାନାଥଙ୍କ ପ୍ରତି ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ସାହେବଙ୍କର କିରୂପ ସ୍ନେହଦୃଷ୍ଟି ଏବଂ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟ ଥିଲା, ତାହା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ କେତେ ଖଣ୍ଡ ପତ୍ରରୁ ସ୍ପଷ୍ଟୀକୃତ ହେବ : -

My dear Radhnath,

I will endeavour to have you put on the Cuttack Committee of Examination. As to your uncle, I cannot make any promise beyond this, that I will bear him in mind when any occasion offers.

Yours truly
Sd/- John Beames,
2.8.73

ଅନୁବାଦ

ପ୍ରିୟ ରାଧାନାଥ,

କଟକ ପରୀକ୍ଷକ ସଭାରେ ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ରଖିବାକୁ ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ଯତ୍ନ କରିବି । ତୁମ୍ଭ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କ କଥା ସବୁବେଳେ ମନେରଖି ସୁବିଧା ହେଲେ ତାଙ୍କ ପାଇଁ କିଛି କରିବି, ଏହାଛଡ଼ା ମୁଁ ଆଉ କିଛି ବଚନ ଦେଇ ପାରୁ ନାହିଁ । ଇତି ।

ତୁମ୍ଭର
ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ
୨/୮/୭୩

My dear Radhanath,

I have written to Mr. Norman today to consult with Mr. Ager about the additional Sub-Deputy as I shall be glad to give you . I think Mr. Ager will find Balasore far ahead of the other districts. Things are in a great muddle here and I am obliged to be both Commission and Collector atonce; so I have very little time.

I will write to Mr. Norman to give your uncle the post vacated by Gobind Chandra Pattnaik.

I hope you are all prospering.I shall visit Balasore in October and hope to see you then.

Cuttack
September, 2,1873

Yours sincerely
Sd/- John Beames

ଅନୁବାଦ

ପ୍ରିୟ ରାଧାନାଥ,

ଅତିରିକ୍ତ ସବ୍‌ଡେପୁଟି ଚାକିରି ବିଷୟରେ ଏଜର ସାହେବଙ୍କ ସହିତ ପରାମର୍ଶ କରିବାକୁ ମୁଁ ଆଜି ନର୍ମାନ୍ ସାହେବଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖିଲି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଜିଲ୍ଲାମାନଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ବାଲେଶ୍ୱର ଯେ ଖୁବ୍ ଆଗେଇଛି, ଏହା ଏଜର ସାହେବ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରିବେ । ଏଠାରେ ଅବସ୍ଥା ବଡ଼ ଗୋଳମାଳିଆ, ତେଣୁ ମୋତେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କଲେକ୍ଟର ଓ କମିସନର, ଉଭୟ ହେବାକୁ ପଡୁଅଛି । ମୋତେ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ଫୁରସତ୍ ମିଳୁଅଛି ।

ଗୋବିନ୍ଦ ଚନ୍ଦ୍ର ପଟ୍ଟନାୟକ ଯେଉଁ ଚାକିରି ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଇଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କୁ ତୁମ୍ଭ ପିତୃବ୍ୟଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ମୁଁ ନର୍ମାନ୍ ସାହେବଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖିବି ।

ଆଶା କରେଁ, ତୁମ୍ଭମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ମଙ୍ଗଳ । ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ମୁଁ ବାଲେଶ୍ୱର ଯାଉଛି । ସେଠାରେ ତୁମ୍ଭ ସହିତ ଦେଖା ହେବ ।

କଟକ
ସେପ୍ଟମ୍ବର ୨, ୧୮୭୩

ତୁମ୍ଭର
ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

Chinsurah
14th April

My dear Radhanath,

It would give me great pleasure to assist you, if it were in my powers. As far as I can learn however either Mr. Garrett or Mr. Clarke will be appointed in Bhudev Baboo's place; and I do not hear of any proposal to act upon the Hindoo Patriot's suggestions, though I think it would be a good thing to make the Orissa Joint Inspector into an Inspector. I have not been much consulted about educational matters of late; and I hardly like to intrude in any way in the management of that department, at least till I have had an opportunity of discussing the subject with Bhudev Baboo's successor.

Yours sincerely
Sd/- John Beames

ଅନୁବାଦ

ଚୁଞ୍ଚୁଡ଼ା
୧୪ ତାରିଖ ଅପ୍ରେଲ୍

ପ୍ରିୟ ରାଧାନାଥ,

ମୋ ହାତରେ ଯେତେଦୂର ହୋଇପାରେ, ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିପାରିଲେ ମୁଁ ସୁଖୀ ହେବି । ମୁଁ ଯାହା ଶୁଣୁଛି, ତହିଁରେ ଭୂଦେବବାବୁଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ମିଷ୍ଟର ଗାରେଟ୍ ବା କ୍ଲାର୍କ, ଏ ଦୁହିଁଙ୍କ ଯେ ହେଲେ ଜଣେ ନିଯୁକ୍ତ ହେବେ । ହିନ୍ଦୁ ପେଟ୍ରିୟଟ୍ କାଗଜର ସୂଚନାନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ପ୍ରସ୍ତାବ ମୋ କର୍ଣ୍ଣଗୋଚର ହୋଇନାହିଁ । ତେବେ ଓଡ଼ିଶାର ଜଏଣ୍ଟ ଇନ୍‌ସ୍ପେକ୍ଟର ପଦ ଇନସ୍ପେକ୍ଟର ପଦରେ ପରିଣତ ହେଲେ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । ଶିକ୍ଷା ବିଭାଗ ବିଷୟରେ ମୋତେ ଏବେ ସେତେ କିଛି ପଚରା ଯାଏ ନାହିଁ ; ତେଣୁ ଭୂଦେବବାବୁଙ୍କ ସ୍ଥାନରେ ଯେ ଆସୁଅଛନ୍ତି, ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଲୋଚନା ନ କରିବାଯାକେ ମୁଁ ସେ ବିଭାଗର ପରିଚାଳନାରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ କରିବାକୁ ଅନିଚ୍ଛୁକ । ଇତି ।

ତୁମ୍ଭର
ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

Chinsurah
10th July

My dear Radhanath,

I was glad to see your handwriting again, and it will give me great pleasure to see you whenever you like to come. I have been through a time of much anxiety and trouble, but I hope that is now over and that I may have some peace now. It does not seem likely from all that I hear, that Mr. Ravenshaw will ever be able to return to India, as his health is completely shattered and at his advance age there is no hope of his being fit for hard work again.

I hear that he is taking a house in England and preparing to settle there. It is therefore probable that I may be made Pucka here next November when his leave expires. But I shall not know for certain till then. I like this place very well and should be quite contented to stay here for a long time ; and I need not say that it would give me much pleasure to have you serving under me again.

With kind regards to all old friends

Yours sincerely
Sd/- John Beames

ଅନୁବାଦ

ଚୁଞ୍ଚୁଡ଼ା
୧୦ ତାରିଖ ଜୁଲାଇ

ପ୍ରିୟ ରାଧାନାଥ,

ତୁମ୍ଭ ହସ୍ତଲିପି ପୁନର୍ବାର ଦେଖି ମୁଁ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ତୁମ୍ଭେ ଯେ କୌଣସି ସମୟରେ ଏଠାକୁ ଆସିଲେ ମୋର ଅପାର ଆନନ୍ଦ ହେବ । ବହୁ ଚିନ୍ତା ଓ ଉଦ୍‌ବେଗରେ ମୋତେ କେତେ ଦିନ ବିତାଇବାକୁ ପଡ଼ିଅଛି, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ ସବୁ ଅପସାରିତ ହୋଇଥିବାରୁ କଥଞ୍ଚିତ୍ ଶାନ୍ତି ଉପଭୋଗ କରିପାରିବି । ମୁଁ ଯାହା ଶୁଣୁଛି, ତହିଁରୁ ଜାଣୁଛି ଯେ, ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବ ପୁଣି ଭାରତକୁ ଫେରି ଆସିବା ଆଦୌ ସମ୍ଭବ ନୁହେଁ । ତାଙ୍କ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ଏକାବେଳେ ବିଗିଡ଼ି ଯାଇଅଛି । ଏ ଉରର ବୟସରେ କଠିନ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସାଧନ କରିବା ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କର ଯେ ଆଉ ଶକ୍ତି ହେବ, ଏ ଆଶା ନାହିଁ ।

ମୁଁ ଶୁଣୁଛି, ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଘର ନେଇ ତହିଁରେ ବାସ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ ଆର ନଭେମ୍ବର ମାସରେ ତାଙ୍କ ଛୁଟି ଶେଷରେ ମୁଁ ଏଠାରେ

ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇ ପାରେ ; କିନ୍ତୁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ କଥାର ସ୍ଥିରତା ମୁଁ ଜାଣି ପାରିବି ନାହିଁ । ଏ ସ୍ଥାନ ମୋତେ ଖୁବ୍ ଭଲ ଲାଗୁଅଛି ଏବଂ ଏଠାରେ ବେଶି ସମୟ ମୁଁ ସନ୍ତୋଷ ସହିତ ରହି ପାରିବି । ତୁମ୍ଭଙ୍କୁ ମୋର ଅଧସ୍ତନ କର୍ମଚାରୀ କରି ପୁଣି ପାଇଲେ ମୁଁ ପରମ ପରିତୋଷ ଲାଭ କରିବି ।

ସମସ୍ତ ପୁରାତନ ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ମୋର ସଶ୍ରଦ୍ଧ ଅଭିବାଦନ ।

ତୁମ୍ଭର
ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

Hooghly
June 1st

My dear Radhanath,

If they offer me Orissa, I shall of course take it; but it has not been offered me yet; and do not know what the Government may intend.I am much obliged to you for the interest you take in my welfare.

Yours sincerely
Sd/- John Beames

ଅନୁବାଦ

ହୁଗୁଳି
ଜୁନ୍ -୧

ପ୍ରିୟ ରାଧାନାଥ,

ସେମାନେ ମୋତେ ଯଦି ଓଡ଼ିଆ ଦିଅନ୍ତି, ମୁଁ ଅବଶ୍ୟ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବି । କିନ୍ତୁ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ତ ତାହା ମୋତେ ଯଚା ହୋଇନାହିଁ । ସରକାରଙ୍କ ଇଚ୍ଛା କଅଣ, ତାହା ମଧ ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ । ମୋ ଭଲମନ୍ଦର ତତ୍ତ୍ୱ ନେଉଥିବାରୁ ମୁଁ ତୁମ୍ଭଠାରେ ବାଧିତ ।

ତୁମ୍ଭର
ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

Chittagong
October 10th

My dear Radhanath,

It was a great blow to me to leave Orissa, and a still greater one when I found that I was not allowed to return there on

Mr. Ravenshaw's transfer. Some one I know not, who told Sir A. Eden on the occasion of his visit to Cuttack that I was very unpopular in Orissa; and that is I suppose the reason why I am not allowed to return to that place. I dislike Chittagong extremely. I have never been in so bad a place in my life.I am always sick here.I have no society, and the natives are detestable people-the lowest class of Bengali Musalman's -full of treachery and litigiousness. I shall never cease to take a deep and sincere interest in all that concerns Orissa; and I shall always try to get back there. Some day perhaps I may be successful. At present I am sick both in body and spirit and date not look forward to any further success or happiness in this world. Should I ever again come into favour and be able to see you or any of my old friends, I shall gladly do so. At present I am, so to speak "bhrastra". I am sorry Kailas has behaved to badly. I was thinking of getting him a berth here, but I cannot of course do so now.

Please remember me to all my frineds in Orissa.

Yours sincerely
Sd/- John Beames

ଅନୁବାଦ

ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ
ଅକ୍ଟୋବର ୧୦ ତାରିଖ

ପ୍ରିୟ ରାଧାନାଥ,

ଓଡ଼ିଶା ଛାଡ଼ି ମୁଁ ଦାରୁଣ ଆଘାତ ପାଇଅଛି । ରେଭେନସା ସାହେବଙ୍କ ବଦଳି ପରେ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଫେରି ନ ଯାଇ ପାରିବାରୁ ପୁଣି ମୁଁ ଦାରୁଣତର ଆଘାତ ପାଇଲି । ସର୍ ଏ. ଏଡ଼େନ୍ କଟକ ଯାଇଥିବା ସମୟରେ, ମୁଁ ଜାଣେ ନାହିଁ କିଏ, କିନ୍ତୁ କେହି ଜଣେ ତାଙ୍କୁ କହିଛି ଯେ, ଓଡ଼ିଶାରେ ଲୋକଙ୍କଠାରେ ମୁଁ ଖୁବ୍ ଅପ୍ରିୟ । ବୋଧହୁଏ ସେହି ହେତୁରୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଫେରିବାକୁ ମୋତେ ଛଡ଼ା ହେଲା ନାହିଁ । ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମକୁ ମୁଁ ତୀବ୍ରଭାବରେ ଘୃଣା କରେ । ଏଡ଼େ ଖରାପ ଜାଗାରେ ମୋ ଜୀବନରେ ମୁଁ କେବେ ରହି ନାହିଁ । ଏଠାରେ ମୁଁ ସର୍ବଦା ଛଟପଟ ହେଉଅଛି । ମୋର ସାଙ୍ଗସାଥୀ ଏଠାରେ କେହି ନାହିଁ - ଏଠା ବାସିନ୍ଦାଗୁଡ଼ାକ ନିମ୍ନସ୍ତରର, ଅବିଶ୍ୱାସୀ ଓ ମକଦ୍ଦମାବାଜ୍ ବଙ୍ଗାଳୀ ମୁସଲମାନ । ଓଡ଼ିଶାବିଷୟକ ସମସ୍ତ କଥାର ଖବର ମୁଁ ଗଭୀର ଆନ୍ତରିକତା ସହିତ ନେଇଥାଏଁ ଏବଂ ସେଠାକୁ ଫେରିଯିବା ନିମନ୍ତେ ମୁଁ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟିତ ରହିବି । ଦିନେ ମୋର ଚେଷ୍ଟା ସଫଳ

ହୋଇପାରେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଦେହ ଓ ମନ, ଉଭୟତଃ ମୁଁ ଛଟପଟ ହେଉଅଛି । ଏ ସଂସାରରେ ଆଉ ସୁଖ ଓ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ଲାଭ କରିବି ବୋଲି ସାହସ ସହିତ ଆଶା ବାନ୍ଧିପାରୁନାହିଁ । ଯଦି କେବେ ପୁଣି କର୍ତ୍ତୃପକ୍ଷଙ୍କ କୃପାଲାଭ କରେ ଓ ତୁମେ ଓ ତୁମ୍ଭତୁଲ୍ୟ ପୁରାତନ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ଭିତରୁ କାହାକୁ ଦେଖି ପାରେ, ତେବେ ମୁଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଆନନ୍ଦିତ ହେବି । କହିବାକୁ ଗଲେ ମୁଁ ବର୍ତ୍ତମାନ "ଭ୍ରଷ୍ଟ" । କୌଳାସ ଏତାଦୃଶ ମନ୍ଦ ବ୍ୟବହାର କରିଥିବାରୁ ମୁଁ ଦୁଃଖିତ । ତାକୁ ଏଠାରେ ଖଣ୍ଡେ ଚାକିରି ଦେବାକୁ ମୁଁ ଭାବୁଥିଲି, କିନ୍ତୁ ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା କରି ପାରିବି ନାହିଁ ।

ଓଡ଼ିଶାରେ ସମସ୍ତ ବନ୍ଧୁଙ୍କ ମନରେ ମୋ କଥା ପକାଇବ ।

ତୁମ୍ଭର
ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

Chittagong
May 2nd, 1879

My dear Radhanath,

I am very glad to hear from you. Here there are no native gentlemen except the Deputy Collectors and none of the Zamindars even call upon the European officials. On the countrary they are always brining civil suits against them. I do not think that even my name is known to any of the people here. I am afraid that I shall not return to Orissa unless it be as Collector. I shall never obtain any more promotion or success. I fear, as long as Sir A. Eden remains.If I do not succeed better, I shall resign the service in four years time, when my service is completed, and go home. There is no use in doing good work under the present Government. Just at the time when I thought I had obtained a good reputation, I found myself superseded by inferior men and passed over. I have now nothing to hope for except from God's Mercy.

I am always glad to turn my thoughts to the happy days I spent in dear Orissa and look back with much pleasure to the kind and amiable people of that Province. I wish you all the success which I have lost.

Yours sincerely
Sd/- John Beames

ଅନୁବାଦ

ଚଟ୍ଟଗ୍ରାମ

ମେ ୨ / ୧୮୭୯

ପ୍ରିୟ ରାଧାନାଥ,

ତୁମ୍ଭ ଚିଠି ପାଇଁ ମୁଁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆନନ୍ଦିତ ହେଲି । ଏଠାରେ ଡେପୁଟି କଲେକ୍ଟରମାନଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ଦେଶୀ ଲୋକ କେହି ନାହିଁ । ଜମିଦାରମାନେ ଗୋରା ହାକିମମାନଙ୍କୁ କେବେ ହେଲେ ମୁଲାକାତ୍ କରନ୍ତି ନାହିଁ ; ବରଂ ସେମାନଙ୍କ ନାମରେ ଅଦାଲତରେ ଦେୱାନୀ ମକଦ୍ଦମା କରନ୍ତି । ମୋ ନାଆଁ ଏଠାରେ କେହି ଜାଣନ୍ତି ବୋଲି ଜଣାଯାଉନାହିଁ । କଲେକ୍ଟର ପଦରେ ମୁଁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଫେରିଲେ ଫେରିପାରେଁ । ସର୍ ଏ. ଏଡ଼େନ ଥିବାତକ ଚାକିରିରେ ଉଚ୍ଚତର ପ୍ରାହ୍ୟାକୁ ଉନ୍ନତି ବା କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ମୁଁ ଆଉ ଲାଭ କରି ପାରିବି ନାହିଁ । ଯଦି ମୋର କିଛି ଉନ୍ନତି ନ ହୁଏ ; ତେବେ ଚାରିବର୍ଷ ପରେ ଚାକିରି ଇସ୍ତଫା ଦେଇ ଘରକୁ ବାହାରି ଯିବି ; ସେତେବେଳକୁ ମୋର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ମଧ ସରିଯାଇଥିବ । ବର୍ତ୍ତମାନର ସରକାରଙ୍କ ଅଧୀନତାରେ ଭଲ କାମ କରି କିଛି ଫଳ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ମୋର ଟିକିଏ ସୁନାମ ହୋଇ ଆସୁଥିବା ମୁଁ ବୋଧକଲି, ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳକୁ କମ୍‌ଯୋଗ୍ୟତାବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକକୁ ମୋ ଉପରକୁ ଉଠାଇ ଦିଆଗଲା ଓ କଥା ବାଏଁ ବାଏଁ ଉଡ଼ିଗଲା । ଏଣିକି ଜଗଦୀଶଙ୍କ କରୁଣା ଛଡ଼ା ଅନ୍ୟ କୌଣସିଥିରୁ ମୋର କିଛି ଆଶ କରିବା ବୃଥା ।

ଓଡ଼ିଶାରେ କଟାଇଥିବା ପ୍ରିୟ ପୁରାତନ ସୁଖମୟ ଦିନଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ମୁଁ ମୋର ଚିନ୍ତା ଫେରାଇ ସର୍ବଦା ସୁଖୀ ହୋଇଥାଏ ଓ ସେ ପ୍ରଦେଶର ଦୟାଳୁ ବନ୍ଧୁଭାବାପନ୍ନ ଲୋକଙ୍କ କଥା ଭାବି ଆନନ୍ଦ ଲାଭ କରଥାଏଁ ।

ମୁଁ ଯେଉଁ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ନିଜେ ହରାଇଅଛି, ସେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟତା ତୁମ୍ଭେ ଜୀବନରେ ଲାଭ କର ଏହାହି ମୋର କାମନା । । ଇତି ।

ତୁମ୍ଭର

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପରମ ହିତାକାଙ୍କ୍ଷୀ ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

ଡକ୍ଟର ଶ୍ରୀ ନିବାସ ମିଶ୍ର

ପକ୍ଷପାତିତା ଜଡ଼ିତ ଏକଦେଶଦର୍ଶୀ ଏଭଳି ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହେଉଥିଲାବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଉଦାରଚେତା ବୀମ୍ସ ସାହେବଙ୍କ ଅନୁରକ୍ତି ଓ ସହାନୁଭୂତି ବିସ୍ମୟକର । ବାଲେଶ୍ୱର ହାଇସ୍କୁଲର ବଙ୍ଗୀୟ ପଣ୍ଡିତ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ 'ଉଡ଼ିୟା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷାନୟ' ପୁସ୍ତକକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱବିତ୍, ପ୍ରତ୍ନତତ୍ତ୍ୱବିତ୍ ଜନ୍ ବୀମ୍ସ ଓ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଲାଲ ମିତ୍ରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁକ୍ତିର ଖଣ୍ଡନମଣ୍ଡନ ସାହିତ୍ୟ ଇତିହାସରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହି ବାଦାନୁବାଦ ବୌଦ୍ଧିକ ସ୍ତରରେ ସୀମିତ । ରଏଲ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟିର ଏକ ଅଧିବେଶନରେ (୪/୫/୧୮୭୦) ଜନ୍ ବୀମ୍ସ 'On the relation of Oriya to the Other Modern Aryan Languages' ଶୀର୍ଷକ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରବନ୍ଧ ପଢ଼ିଥିଲେ । ୧ । ଏଥିରେ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁସ୍ତକକୁ 'ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ଯୁକ୍ତି ବିରହିତ' କହି ବୀମ୍ସଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନତା, ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ୟ ଓ ଉତ୍କର୍ଷ ପ୍ରମାଣିତ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ପ୍ରତି ସମଧିକ ମମତା ଅନ୍ୟତ୍ର ତାଙ୍କ ପ୍ରାମାଣ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପ୍ରକାଶିତ । ଓଡ଼ିଆ ବଙ୍ଗଳାର ଉପଭାଷା, ଜନସଂଖ୍ୟାର ଅଳ୍ପତା ବିଚାରରେ ଏହାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ଅସମ୍ଭବ ଏ ମତ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଗ୍ରାହ୍ୟ । 'ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଲୋକଙ୍କ ମାତୃଭାଷା ଓଡ଼ିଆକୁ ଲୋପ କରିବା ଓଡ଼ିଶାବାସୀ କେତେକ ବଙ୍ଗୀୟ ଓ ଇଂରେଜ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଶକ୍ତି ଅତୀତ । ଏ ଭାଷା ବିଲୋପ ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ସବଳ ପ୍ରୟାସୀ ଇଂରାଜୀଶାସନ ମୂଳ ନୀତିର ପରିପନ୍ଥୀ । ଏହା ବୀମ୍ସଙ୍କ ଦୃଢ଼ ସତର୍କ ବାଣୀ । ୨ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଆପେକ୍ଷିକ ଉତ୍କର୍ଷ ପ୍ରତିପାଦନ ନିମନ୍ତେ ତାଙ୍କ ଯୁକ୍ତି ହେଲା, ଏହା ସ୍ଥିର

1. Proceedings of the Aciatic Society of Bengal (1870)
 – P, 192-201
2. A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India – John Beames – Vol. I.P. 117-118.

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିବାବେଳେ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ନଥିଲା ବଙ୍ଗର ଅଧିବାସୀମାନେ ପୂର୍ବ ହିନ୍ଦୀର ଅପଭ୍ରଷ୍ଟ ଶବ୍ଦାବଳୀ ବହୁ ପରିମାଣରେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟର ରଚନାରେ ମୌଳିକତାର ଅଭାବ, ଉତ୍ତମ ଲେଖକ ହେବା ନିମନ୍ତେ ସାଧନା ବିମୁଖତା, ଦେଶୀୟ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଅନାଗ୍ରହ, ମାତୃଭାଷାର ଶୁଦ୍ଧତା ପ୍ରତି ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ପରାଙ୍‌ମୁଖତା ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଦୁଃଖର କାରଣ ।

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ସମାଲୋଚନା : ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ବିଶ୍ଳେଷଣ

ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟର ବିଧିବଦ୍ଧ ଆଲୋଚନା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ କୃତିତ୍ୱ ବିଶେଷ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଓଡ଼ିଶାର ଦେଶୀୟ ସାହିତ୍ୟ, ରସକଲ୍ଲୋଳ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଭିମତ, ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ତିନୋଟି ବିଶ୍ଳେଷଣାତ୍ମକ ତଥ୍ୟନିଷ୍ଠ ଆଲୋଚନା ଲେଖି ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ସମୀକ୍ଷା ପ୍ରତି ସେ ସୁଧୀସମାଜର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ ।୩। ପ୍ରଥମ ରଚନାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଶବ୍ଦ ଓ ଗଠନ ରୀତିର ଅକ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣତା, ଉପେନ୍ଦ୍ରଭଞ୍ଜଙ୍କ ତିରିଶ ଖଣ୍ଡ କାବ୍ୟ ସମେତ ବୟାଅଶୀ ଖଣ୍ଡ ଓଡ଼ିଆ କାବ୍ୟ ଉଲ୍ଲିଖିତ । ଏହି ତାଲିକାରେ ସ୍ଥଳେ ସ୍ଥଳେ ଭ୍ରାନ୍ତି ପରିଲକ୍ଷିତ । ଧନଞ୍ଜୟ ଭଞ୍ଜଙ୍କ ଅନଙ୍ଗରେଖାକୁ ସେ ଦୀନକୃଷ୍ଣଙ୍କର ଓ ଭକ୍ତଚରଣଙ୍କ ମଥୁରା ମଙ୍ଗଳକୁ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କ ରଚନାଭାବେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ରସକଲ୍ଲୋଳ କାବ୍ୟରଚନାର ପରିବେଶ, ଦୀନକୃଷ୍ଣଙ୍କ ପରିଚୟ, କାଳନିରୂପଣ ପରେ ଆଲୋଚକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଭାବ୍ୟର ଭାଷା ଓ ଛନ୍ଦ ସଂଯୋଜନା ପ୍ରଶଂସିତ । ଓଡ଼ିଶାର ଲୋକ-ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କ ଆଲୋଚନା ଚିତ୍ତାକର୍ଷକ । ଏହି ଆଲୋଚନାଗୁଡ଼ିକରେ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ତଥ୍ୟନିଷ୍ଠା ଓ ରସବୋଧ ସମନ୍ୱିତ ।

(ସୌଜନ୍ୟ - ଆଧୁନିକ ଓଡ଼ିଆ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ)

3. Indian Antiquary – 1872 (କ) The Indigenous literature of Orissa (March, 1872), (ଖ) Folk-lore of Orissa (June & July, 1872) (ଗ) Notes on the Rasakallola (July & October, 1872)

ଇତିହାସର ବିସ୍ମୃତ ସାଧକ

ଡକ୍ଟର ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ

ସଟନ୍ ସାହେବ ପ୍ରଥମେ ବଙ୍ଗଳା ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଓଡ଼ିଆଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅଧିକାଂଶ ଓଡ଼ିଆ ଲେଖା ବଙ୍ଗଳାରୁ ଅନୂଦିତ ; ଫଳରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବଙ୍ଗଳାଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେବା ଏକାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ । ଏଇ ବଙ୍ଗଭାଷାମିଶ୍ରିତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଥିଲା ସେ ସମୟର ଶିକ୍ଷିତ ଲୋକଙ୍କ ଚକ୍ଷୁରେ ଏକମାତ୍ର ଶୁଦ୍ଧ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଉପରେ ବଙ୍ଗଳାର ପ୍ରଭାବ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଜୀବନରେ ଏକ ଘୋର ସଙ୍କଟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଏ ଭାଷାକୁ ଏ ସଙ୍କଟରୁ ଉଦ୍ଧାର କରିଥିଲେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲା କଲେକ୍ଟର ଜନ୍ ବିମ୍‌ସ୍ ।

୧୮୬୮ ସାଲ ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ରାଜେନ୍ଦ୍ରଲାଲ ମିତ୍ରଙ୍କ ଗୋଟିଏ ଅଭିଭାଷଣରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଉପରେ ଏକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଏପରି ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳସୂତ୍ରଟି, କିନ୍ତୁ ୧୮୪୦ ସାଲ ପରଠାରୁ ଆମେ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଥାଉଁ ଏ ଆନ୍ଦୋଳନ ଏଇ ଅଭିଭାଷଣ ପରେ କେବଳ ଚରମସୀମାରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ନୁହେଁ, ତାହା ବଙ୍ଗଳାର ଏକ ଉପଭାଷା ମାତ୍ର - ଏପରି ଏକ ଅବାଞ୍ଛିତ ସ୍ୱରର ମୂଲ୍ୟ ପ୍ରଶାସନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଶାସକଙ୍କ ଆଖିରେ ଏକାନ୍ତ ମୂଲ୍ୟହୀନ ବିବେଚିତ ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ୧୮୬୯ ସାଲର ଶେଷଭାଗରେ ଓଡ଼ିଶାର ବିଦ୍ୟାଳୟମାନଙ୍କରେ ଓଡ଼ିଆ ଏକ ଭାଷା ରୂପେ ପଢ଼ାହେବାର ସରକାରୀ ଆଦେଶ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିଲା । ତଥାପି ୧୮୭୦ ସାଲର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ବାଲେଶ୍ୱର ହାଇସ୍କୁଲର ପଣ୍ଡିତ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ 'ଉଡ଼ୟା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ରଭାଷା ନୁହେଁ' ନାମକ ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରି ପୂର୍ବ ଆନ୍ଦୋଳନରେ କେବଳ ନୂତନ ବଳ ସଞ୍ଚାର କରିଥିଲେ । ଏଇ ପୁସ୍ତକରେ ସମସ୍ତ ଅବଦାନକୁ ବିମ୍‌ସ୍ ସାହେବ ଗୋଟିଏ ବାକ୍ୟାଂଶରେ ପ୍ରକାଶ କରି କହିଥିଲେ, "This little book, though profoundly destitute of philological arguments, has created some stir among the natives of

the province, who are some what disgusted at finding their native language treated as a mere corruption of Bengali. The local excitement on the subject has led me to look into the question more closely than I had before, though in the course of reading for my, "Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages" I had come upon many peculiarities, both of phonetics and inflection, which has caused me long ago to make up my mind as to the right of the Uriya to be considered a language perse.''

ଏଠାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ମନେ ରଖିବା ଉଚିତ ଯେ ବିମ୍ସ ସାହେବଙ୍କ ଏଇ ଲେଖାର ପୂର୍ବରୁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଓଡ଼ିଆ ପଢ଼ା ହେବାର ସରକାରୀ ଆଦେଶ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇ ସାରିଥିଲା । ସେଇ ବିବାଦବେଳେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଜଣେ, the right of the Uriya to be considered a language perse' ରୂପକ ପ୍ରଶ୍ନ ଉପରେ ବିଶେଷ ଜୋର୍ ଦେଇ ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ୟ ସପକ୍ଷରେ ଯୁକ୍ତି ପରିବେଷଣ କରି ନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଯୁକ୍ତି ଥିଲା ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ଜାତିପ୍ରୀତି ଅନୁରଞ୍ଜିତ ; ତାହା ଥିଲା ଭାବୋନ୍ମାଦବ୍ୟଞ୍ଜକ ତଥା ଭାଷାପ୍ରତି ଗଭୀର ମମତାବୋଧସୂଚକ । ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ଯେଉଁ ଗଭୀର ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ଜ୍ଞାନ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ, ସେପରି ଜ୍ଞାନର ଅଧିକାରୀ ସେ ସମୟର କେଉଁ ଓଡ଼ିଆ ଥିଲେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ହେଉନାହିଁ, ସେଥିପାଇଁ ବିମସ୍ ସାହେବ ଯଥାର୍ଥତଃ କହିଛନ୍ତି ।

''Unfortunately such a book could only be written be a resident of the province, as no respectable grammar or dictionary of the language has yet been published ; and as there are few persons in Orissa who are competent to take up the enquiry and work it out fully, we cannot expect to see a good answer to Baboo Kantichandra's book yet a while.''

ଗୋଟିଏ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ୟ ଦୁଇଟି ଦୁଗରୁ ପ୍ରମାଣ କରାଯାଇପାରେ । ପ୍ରଥମତଃ ତା'ର ଅନ୍ତଃସ୍ୱରୂପର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦନ, ଯାହାର ବିଶ୍ଳେଷଣ ସେଇ ଭାଷାର ପରିସର

ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ଥାଏ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉଚ୍ଚାରଣ ପଦ୍ଧତି, ତା'ର ଅକ୍ଷରର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ, ବିଭକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ପ୍ରଭୃତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିମସ୍ ସାହେବ ଯେଉଁ ଆଲୋଚନା କରିଛନ୍ତି ତାହା ଏଇ ବିଭାଗର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ତୁଳନାତ୍ମକ ଭିତ୍ତିରେ ତା'ର ସ୍ୱକୀୟତାର ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତିପାଦନ ଯାହାର ବିଶ୍ଳେଷଣ ଭିତରେ ଅନ୍ୟ ଭାଷାର ସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱତଃ ବିଚାରକୁ ଚାଲି ଆସିଥାଏ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ବିମସ୍ ସାହେବ ଏଇ ଦ୍ୱିତୀୟ ଦିଗ ପ୍ରତି କିପରି ସଚେତନ ଥିଲେ ଓଡ଼ିଆ 'କ୍ରିୟାର' ଆଲୋଚନାରୁ ତାହାର କେତେକ ପରିଚୟ ଦେଖନ୍ତୁ । ସେ କହିଛନ୍ତି -

" The Uriya verb in its general scheme approaches more closely to the Hindu, and holds a respectable place among its sister languages, not being too luxuriant like the Gujarati, nor too scanty like the Pubjabi; and with a regular system of terminations, in which respect it is superior to the Marhathi and Sindhi, in neither of which do any two tenses exactly harmonize and in which the troublesome and unnecessary element of gender is introduced.As might be expected from the comparative peace that Orissa has enjoyed, and its long immunity from foreign aggressions, the verb has preserved tones and traces of much greater antiquity than any other language of the group."

ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭିତ୍ତିରେ ତା'ର ସ୍ୱରୂପ ବିଶ୍ଳେଷଣ ଯେ ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ ତାହା ବିମସ୍ ସାହେବ ପୂର୍ଣ୍ଣତଃ ଅନୁଭବ କରିଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ପ୍ରକାଶିତ 'A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India' ପୁସ୍ତକରେ ତାଙ୍କର ଏଇ ବୃହତ୍ତର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟି ସର୍ବତ୍ର ରୂପାୟିତ ହୋଇଥିବାର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଯେଉଁ ସମୟରେ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ କହିଲେ ଯାହା ବୁଝାଯାଏ ଏ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କ କଳ୍ପନାର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବହିର୍ଭୂତ ଥିଲା, ଭାଷାର ଯଥାର୍ଥ ସ୍ୱରୂପ ଉପଲବ୍ଧି ପାଇଁ କେଉଁ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେବା ଏକାନ୍ତ ବାଞ୍ଛନୀୟ, ଯେଉଁ ସମୟରେ ଏପରି ଏକ ଗୁରୁତର ପ୍ରଶ୍ନ ଏ ଦେଶ ଲୋକଙ୍କ ମନକୁ ଆଦୌ ସ୍ପର୍ଶ କରି ନଥିଲା, ଠିକ୍ ସେହି ଘନଘୋର ଅନ୍ଧକାର ଯୁଗରେ ଜଣେ ବିଦେଶୀ ଶାସକ ଏ ଦେଶକୁ ଆସି, ଲୋକଙ୍କ ମୁଖର ଭାଷା କାନରେ ଶୁଣି, ତୁଳନାତ୍ମକ ଭିତ୍ତିରେ ଏ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ତଥା ମହନୀୟତା

ପ୍ରତିପାଦନ କରିବା କମ୍ ଗୌରବର ବିଷୟ ନୁହେଁ । ତେଣୁ, ବିମସ୍ ସାହେବଙ୍କ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ଆଲୋଚନା ଯେପରି ଭାଷା-ବିଲୋପ ରୂପକ ଏକ ଐତିହାସିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ, ତାଙ୍କ ଆଲୋଚନାର ବୃହତ୍ତର ଦୃଷ୍ଟିକୋଣଟି ସେଇପରି ଯଥାର୍ଥ ଭାଷା-ଆଲୋଚନାର ସାର୍ଥକ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶକ ମଧ୍ୟ । ଏଠାରେ ସ୍ପଷ୍ଟ ମନେରଖିବା ଉଚିତ ଯେ, ବିମସ୍ ସାହେବଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା-ଆଲୋଚନା ଓଡ଼ିଆ-ଭାଷା-ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସରକାରୀ ଆଦେଶର ପ୍ରସ୍ତୁତି ଓ ପ୍ରଚାରର କୌଣସି ଆନୁଷଙ୍ଗିକ ଅସ୍ତ୍ରରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେବା ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନ ଥିଲା । କାରଣ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ତା'ର ପ୍ରଚଳନ ପାଇଁ ସରକାରୀ ଆଦେଶ ତାଙ୍କ ଲେଖା ପୂର୍ବରୁ - ଏ ଦେଶରେ ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇସାରିଥିଲା । ତାଙ୍କ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ଆଲୋଚନାର ଐତିହାସିକ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଆମକୁ ଅନ୍ୟତ୍ର ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବାକୁ ହେବ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବଙ୍ଗଭାଷାର ଏକ ଉପଭାଷା - ଏଇ ଗ୍ଲାନିକର ମନ୍ତବ୍ୟ ସେ ସମୟର ସମସ୍ତ ଶିକ୍ଷିତ ଓଡ଼ିଆଙ୍କୁ ବ୍ୟଥିତ କରୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଜଣେ ଏପରି ଅର୍ଥହୀନ ମନ୍ତବ୍ୟକୁ ଯଥାଯଥ ଭାବେ ଖଣ୍ଡନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ନଥିଲେ । ଏପରି ଅଭିମତର ଅନ୍ତଃସାରଶୂନ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ ପାଇଁ ଆବଶ୍ୟକ ଥିଲା ଆଲୋଚକର ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ଉପରେ ଗଭୀର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ । ବିମସ୍ ଥିଲେ ଏଇ ପ୍ରକାର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଓ ବିଦ୍‌ବତ୍ତାର ଜଣେ ସାର୍ଥକ ପ୍ରତିନିଧି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରତିପାଦନ ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଗମ୍ଭୀର ଆଲୋଚନା ଏ ଜାତିକୁ ଏକ ଜାତୀୟ କଳଙ୍କରୁ ମୁକ୍ତ କରି ଦେଇଥିଲା ମାତ୍ର । ତାଙ୍କ ଆଲୋଚନାର ନିଜସ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ ଓ ତା'ର ଐତିହାସିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଏଇ ଜାତୀୟ କଳଙ୍କ-ବିମୁକ୍ତିର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ଆମେ ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ଅନୁଭବ କରିଥାଉଁ । ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲେଖାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଗୌରବ ଉଚ୍ଛ୍ୱସିତ ସ୍ୱରରେ କୀର୍ତ୍ତିତ ହେଲାବେଳେ ବଙ୍ଗଳାଭାଷା ସେଥିରେ ସମଧିକ ସମ୍ମାନିତ ହୋଇଛି ବୋଲି ମନେ ହୁଏ ନାହିଁ ।

ଏଇ ମାଟିର ମଣିଷ ଓ ତା' ତୁଣ୍ଡର ଭାଷା ଯେମିତି ବିମସ୍‌ଙ୍କର ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ - ଆଲୋଚନାର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର ଥିଲା, ତା'ର ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ନ୍ୟୁନ ଆସନର ଅଧିକାରୀ ନଥିଲା । ଏ ଦେଶର ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ସେ କହିଛନ୍ତି - "On the whole, then, it may be said that this literature is worth preserving. It shows us the people as they are and were – not as the English school master

would have them to be – and possesses a value even in its faults,quite above and apart from the spurious unnatural literature composed of works written to order by Fort William Pandits and Maulavis." ଜାତିର ମୌଳିକ ସାହିତ୍ୟ ନିରୀକ୍ଷଣ ନ କଲେ ତା'ର ଭାଷାଉପରେ ଯଥାର୍ଥ ଜ୍ଞାନଅର୍ଜନ କରିବା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅସମ୍ଭବ । ଏପରି ସାହିତ୍ୟର ଅନୁସନ୍ଧାନ, ସେଥିରୁ କେଉଁଟି ସଂରକ୍ଷଣର ଏକାନ୍ତ ଉପଯୋଗୀ ଓ କେଉଁଟି ସମ୍ପାଦନା ମାଧ୍ୟମରେ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଉଚିତ୍ - ଏ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଉପରେ ସେ ଏମିତି ଆଲୋକପାତ କରିଛନ୍ତି ।

"What we want is, first to find out what books exist in the various languages; secondly, to have them read with a view to finding out which are worth preserving and printing, and thirdly, to get scholars to edit such as may be worth the trouble.

We shall then be able to place in the hands of the students real genuine native works from which he could leam what the language he was studying really was, instead of, as at present, misleading him by trash like the Bagh - O - Bahar or Baital Pachichi, composed in a language which no native ever speaks and which he can with difficulty understand." ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ତଥା ତା'ର ସାହିତ୍ୟ ଅଧ୍ୟୟନ ଦିଗରେ ବିମସ୍ ସାହେବଙ୍କ ସୁଦୂର ଅନ୍ତର୍ଦୃଷ୍ଟିର ମୌଳିକତା ଓ ମହନୀୟତା କେତେ ଥିଲା, ତାହା ସେତିକିବେଳେ ସ୍ପଷ୍ଟତଃ ଅନୁଭୂତ ହୁଏ ; ଯେତେବେଳେ ଦୀର୍ଘ ଚାଳିଶ ବର୍ଷ ପରେ ପଣ୍ଡିତ ଗୋପୀନାଥ ନନ୍ଦଙ୍କ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ଆଲୋଚନା ଓ ଦୀର୍ଘ ପଞ୍ଚାବନ ବର୍ଷ ପରେ ଆବିର୍ଭୂତ 'ପ୍ରାଚୀ' ସମ୍ପାଦିତ ପୁସ୍ତକାବଳୀ ନିକଟରେ ଆମେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଉ ।

(ସୌଜନ୍ୟ : 'ମୁଁ କିପରି ଗବେଷଣା କଲି' - ଡକ୍ଟର ନଟବର ସାମନ୍ତରାୟ)

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ସେଦିନର ଉଦୟଗିରି

ଶ୍ରୀମତୀ ଜ୍ୟୋସ୍ନା ଦାସ

ଉତ୍କଳ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ କଳାର ଦେଶ । ଉତ୍କଳୀୟମାନେ ପ୍ରକୃତିଗତଭାବେ ନିପୁଣ କଳାକାର ଥିଲେ । କେବଳ କଳା କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୁହେଁ, ବାଣିଜ୍ୟବ୍ୟବସାୟ ଓ ବୀରତ୍ୱ ପାଇଁ ମଧ ଏକଦା ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଶାର ଧର୍ମ, ସଂସ୍କୃତି, ପରମ୍ପରାର ନିଜସ୍ୱ ଶୈଳୀ ଥିଲା । ଅତୀତର ଓଡ଼ିଆ ବୀର ପୁଙ୍ଗବମାନଙ୍କର କୃତିତ୍ୱର ଗାଥା ଆଜି ଆମର ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବର ଉପାଖ୍ୟାନ ହୋଇ ରହିଛି । ଆଜି ଉତ୍କଳୀୟମାନଙ୍କ ସେ ଜାତୀୟତାବୋଧ, ଅମାପ ସାହସିକତା ଓ ସର୍ବୋପରି ସ୍ୱାଭିମାନ ଲୁପ୍ତପ୍ରାୟ ।

ଇତିହାସର ପୃଷ୍ଠା ଓଲଟାଇଲେ କୌଣସି ଜାତିର ଐତିହ୍ୟ, ପରମ୍ପରା, ଧର୍ମ-ଚେତନା, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା ଓ ସଂସ୍କୃତି ବିଷୟରେ ଜାଣିବାକୁ ମିଳେ । ସାହିତ୍ୟ ହେଉଛି ଗୋଟିଏ ଜାତିର ମେରୁଦଣ୍ଡ । ତାରି ଭିତରେ ଜାତି ବଞ୍ଚିରହେ । ଠିକ୍ ସେହିପରି କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ.. । ଇତିହାସ ଲିପିବଦ୍ଧ ସ୍ୱାକ୍ଷର ହେଲେ, ସ୍ଥାପତ୍ୟ ନିହାଣ ମୁନର କବିତା... ଦରଦୀ ଶିଳ୍ପୀମନର ପରିସ୍ଫୁଟ ରୂପ । ସ୍ୱପ୍ନବିଳାସୀ ଶିଳ୍ପୀଟିଏ ତା' ନିଭୃତ ମନର କଳ୍ପନାର ବାସ୍ତବ ରୂପରେଖ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥାଏ, ମନ୍ଦିରର ଗାତ୍ରରେ, ଶିଳାଲେଖର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟରେ -

ସେହିପରି ଓଡ଼ିଆ ଶିଳ୍ପୀର ନିହାଣ ମୁନରେ ଲେଖାଯାଇଥିବା କବିତା ବହୁ ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ, ବିଭିନ୍ନ ଶିଳାଲେଖରେ ଓ ବହୁ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ସେସବୁ ନିଜସ୍ୱ ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟରେ ମହିମାନ୍ୱିତ । ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଏସବୁ ଅସଂଖ୍ୟ ପର୍ଯ୍ୟଟକ ଓ ବହୁ ବିଶିଷ୍ଟ ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱଙ୍କର ଆକ୍ରମଣର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ ହୋଇଛି । ସେମାନଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ କରିବା ସହିତ, ତାଙ୍କ ମନରେ ଉତ୍କଳ ପାଇଁ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ସୃଷ୍ଟି କରିଛି ।

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଓଡ଼ିଶାରେ ତାଙ୍କର ନଅବର୍ଷର ରହଣି କାଳ ମଧ୍ୟରେ ଓଡ଼ିଶା ବିଷୟରେ ଷୋହଳଟି ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଥିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକ ଓଡ଼ିଶାର ସାହିତ୍ୟ, ଇତିହାସ, ଭାଷା, ଭୂଗୋଳ ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ । ସେହି ପ୍ରବନ୍ଧଗୁଡ଼ିକ ୧୮୭୦ରୁ ୧୮୯୬ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଉଦୟଗିରି, ଲଳିତଗିରିର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ସର୍ବୋପରି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଚକିତ କରିଥିଲା ।

ରାଜଧାନୀ ଭୁବନେଶ୍ୱରଠାରୁ ପ୍ରାୟ ନବେ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଲଳିତଗିରି, ରତ୍ନଗିରି ଓ ଉଦୟଗିରି ଅବସ୍ଥିତ । ଏଗୁଡ଼ିକ ମୁଖ୍ୟତଃ ବୌଦ୍ଧପୀଠ । ଏଇ ତିନୋଟି ପାହାଡ଼ରେ ବିଶ୍ୱର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ବୌଦ୍ଧବିହାରର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଲଳିତଗିରି ବିରୂପା ନଦୀଠାରୁ ମାତ୍ର ଦଶ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଠାରୁ ମିଳିଥିବା ବୌଦ୍ଧକୀର୍ତ୍ତିସବୁ ସର୍ବପୁରାତନ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀର ବୋଲି ଇତିହାସକାରମାନଙ୍କ ମତ । ଏହାର କୀର୍ତ୍ତିରାଜିର ଯାହା ଅବଶିଷ୍ଟ ଅଛି, ତାହା ଅନନ୍ୟ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଉଛି ଏକ ମନ୍ଦିରର ଧ୍ୱଂସାବଶେଷ । ମନ୍ଦିରର ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ୱରେ ରହିଛି ସ୍ତୂପ ଓ ବୌଦ୍ଧବିହାର । ଏହିପରି ମନ୍ଦିର ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମଥୁରା, ତକ୍ଷଶିଳା ଓ ଭୁବନେଶ୍ୱରସ୍ଥିତ ଉଦୟଗିରି ନିକଟରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଲଳିତଗିରିର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ କଳାର ଛାଭା ଓ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆର ବୌଦ୍ଧକଳା ସହିତ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଲଳିତଗିରିରେ ଥିବା ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଖୁବ୍ ବିଶାଳ ।

ରତ୍ନଗିରି ଓ ଉଦୟଗିରି ଏହାର ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ମନେକରାଯାଏ । କମିରିଆ ନଦୀ ରତ୍ନଗିରିଠାରୁ ଲଳିତଗିରିକୁ ଅଲଗା କରୁଛି । ତାନ୍ତ୍ରିକ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳୀ ଥିଲା ରତ୍ନଗିରି ଓ ଉଦୟଗିରି । ଏହିଠାରୁ ସାରା ଭାରତରେ ତାନ୍ତ୍ରିକ ବୌଦ୍ଧଧର୍ମ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିଲା । ଏକ ବୁଦ୍ଧତନ୍ତ୍ର ଆବିଷ୍କୃତ ହେବାପରେ ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀର ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ । ବୌଦ୍ଧଧର୍ମର ମୂଳ କେନ୍ଦ୍ରଭାବେ ଏହା ସାରା ବିଶ୍ୱରେ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା ।

ଜନ୍ ବୀମ୍ସ କଟକର କଲେକ୍ଟର ଥିଲାବେଳେ ୧୯୭୬ ମସିହାରେ ଉଦୟଗିରି ପରିଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଆଜିଠାରୁ ପ୍ରାୟ ୧୩୨ ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସେ ସେହି ଐତିହାସିକ ସ୍ଥାନକୁ ଯେଉଁଭଳି ଦେଖାଇଥିଲେ, ତାହା ସୂଚାଇ ଦେବା ପୂର୍ବରୁ କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ, ବୀମ୍ସ ତାଙ୍କ ରହଣି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା ପାଇଁ ଯଥାସାଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଆଜି ଯଦି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ଭାବେ ତିଷ୍ଠି ରହିଛି, ସେଥିପାଇଁ ତାଙ୍କର ଅବଦାନ କିଛି କମ୍ ନୁହେଁ । ସେ ଓଡ଼ିଶାପାଇଁ ପ୍ରାତଃସ୍ମରଣୀୟ । ତାଙ୍କ ଲିଖିତ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ସେ ଓଡ଼ିଶାର କଳାସ୍ଥାପତ୍ୟକୁ ଅନନ୍ୟ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଦେଇଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଓଡ଼ିଶା ମନ୍ଦିରମାଳିନୀ । ବହୁ ପୁରାତନ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ମନ୍ଦିର, ଦୁର୍ଗ ଓ ମନୋମୁଗ୍ଧକର ମୂର୍ତ୍ତିର ସମାହାର ଏଠାରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ଉଦୟଗିରିକୁ ସେ ଉଦିତ-ସୂର୍ଯ୍ୟର ପାହାଡ଼ ରୂପେ ନାମିତ କରିଛନ୍ତି । ବିରୂପାନଦୀ ନିକଟରେ ଗୋପାଳପୁରଠାରୁ ପାଞ୍ଚ କିଲୋମିଟର ଦକ୍ଷିଣ-ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଏହା ଅବସ୍ଥିତ ।

ପୁରାତନ ବୌଦ୍ଧ କୀର୍ତ୍ତିରେ ଏହା ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ପାହାଡ଼ର ପାଦଦେଶରେ ପଦ୍ମଫୁଲ ଧାରଣ କରିଥିବା ଲୋକେଶ୍ୱରଙ୍କର ଏକ ବିଶାଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏହି ମୂର୍ତ୍ତିରେ ଦୁଇପ୍ରକାରର ଶିଳା ଲିପି ରହିଛି । ଏହାଠାରୁ ଅନତିଦୂରରେ ରହିଛି ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଭୂମିସ୍ପର୍ଶ ମୁଦ୍ରାରେ ଥିବା ଏକ ବିଶାଳ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି । ଏଠାରୁ ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କୀର୍ତ୍ତିକୁ ପାଟଣା ସଂଗ୍ରହାଳୟକୁ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରାଯାଇଥିବା ଜଣାଯାଏ । ଏହି ପାହାଡ଼ ମହାନଦୀର ଦୁଇଟି ଶାଖା ନଦୀର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ତ୍ରିକୋଣଭୂମିରେ ଅବସ୍ଥିତ ।

ଉଦୟଗିରିକୁ ତନ୍ନ ତନ୍ନ ଭାବେ ପରିଭ୍ରମଣ କରି ବୀମ୍‌ସ ତାଙ୍କ ପ୍ରବନ୍ଧରେ ବିଶଦ ଭାବେ ଏହାର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଏହା ଏକ ଛୋଟ ଅପରିଷ୍କାର ପାହାଡ଼ । ତା' ଶିଖର ଦେଶରେ ଏକ ମସ୍‌ଜିଦ୍ ମଧ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗ ଛୋଟ ବୁଦାଜାତୀୟ ଗଛ ଓ କଣ୍ଟକିତ ଗୁଳ୍ମରେ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ । ନିଜର ସହଯୋଗୀ ଫକ୍‌ନର୍ ଓ କେତେକ କୁଲିଙ୍କ ସହ ଯାଉଯାଉ ଏକ ଖାଇ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଛି । ଖାଇଟି ଅଗମ୍ୟ କୁଲିମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପରିଷ୍କାର କଲାପରେ ଏକ ବିରାଟ କୂପ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିରେ ପଡ଼ିଛି, ଯାହାକୁ ସେ 'ବାଓଲି' ଭାବେ ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । ପ୍ରାୟ ପଚାଶଫୁଟ ଗଭୀର କୂଅଟି ଦେଖିବାକୁ ଗୋଲାକାର । ତଳକୁ ଓହ୍ଲାଇବା ଓ ପୁନର୍ବାର ଚଢ଼ିବା ପାଇଁ ପଥର ନର୍ମିତ ଦୁଇଟି ପାବଛ ଶ୍ରେଣୀ ରହିଛି । ପାହାଚଗୁଡ଼ିକର ଶେଷ ଭାଗରେ ପଥର ଏହା ଖୁବ୍ ଗଭୀର ମନେହେଉଛି । ପାହାଚ ଶ୍ରେଣୀ ଥିବା କୂଅର ଉପର ଅଂଶର କାନ୍ଥରେ ଅସଂଖ୍ୟ ନାମ ଲେଖା ହୋଇଛି । ସେ ଲିପି ବହୁ ପୁରୁଣା, ଅସ୍ପଷ୍ଟ ! ଏସବୁ ସମ୍ଭବତଃ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ନାମ ହୋଇପାରେ । ବୀମ୍‌ସ୍ ସେ ଲିପିକୁ "କୁଟିଳ" ଅକ୍ଷର ନାମରେ ନାମିତ କରିଛନ୍ତି । ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ସେହି ଶିଳାଲିପିମାନ ହଜାରେ ବର୍ଷର ପୁରୁଣା ହୋଇପାରେ । ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଓ ମନରେ ଭୟସଞ୍ଚାର କରୁଥିବା କୂଅକୁ ଦେଖି ତାଙ୍କ କୁଲିମାନେ ତା' ଭିତରକୁ ପଶିବାକୁ ମନାକଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ନିଶ୍ଚୟ ସେଠି ଭୂତ ରହିଥିବ । ତା' ଭିତରକୁ ଗଲେ ମୃତ୍ୟୁ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ଯା' ହେଉ ବହୁ ବୁଝାସୁଝା କରି ଅଧିକ ପାରିଶ୍ରମିକ ଦେଇ ସେମାନଙ୍କୁ କାମ କରିବାକୁ ରାଜି କରାଯାଇ ପାରିଥିଲା । କୂଅ ନିକଟରେ ଏକ ପାଦଚଲା ରାସ୍ତା ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । ଛୋଟ ଛୋଟ ପଥରମାନ ପୋତାଯାଇ ରାସ୍ତାଟି ଚିହ୍ନିତ ହୋଇଥିଲା । ଅନାବନା ଗଛଲତା ଚାରିଆଡ଼ ଘେରି ରହିଥିଲା । ରାସ୍ତାର ଅପର ପାର୍ଶ୍ୱରେ ବିଚିତ୍ର ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖି ବୀମ୍‌ସଙ୍କର ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟର ସୀମା ରହିଲାନି । ଗଛଲତାରେ ଆଚ୍ଛାଦିତ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ଅସଂଖ୍ୟ ବୌଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ଏଠିସେଠି ବିକ୍ଷିପ୍ତ ଭାବେ ମୁହଁମାଡ଼ି ପଡ଼ିଥିଲେ । ଛୋଟବଡ଼ ବିଭିନ୍ନ ଆକାରର ଶିଳ୍ପସୃଷ୍ଟିର ଏ ଅନାଦର ଦୃଶ୍ୟ

ବାସ୍ତବିକ ଅସହ୍ୟ । ଛଅଇଞ୍ଚରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଚାରିଫୁଟ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚତାର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଆଲୋଡ଼ା ଓ ଅଦରକାରୀ ଭାବେ ସେ ଆରଣ୍ୟକ ପରିବେଶରେ ଧ୍ୱଂସକୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲେ । ଗଛଲତା ଆଢୁଆଳରୁ ସେମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଆକଳନ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେ ଦେଖିଲେ ତାହା କେତେ ହଜାର ହୋଇ ପାରେ । ବର୍ଷବର୍ଷର ସାଧନା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟରେ ସଯତ୍ନେ ନିର୍ମିତ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟର ସତରେ କି ନଷ୍ଟରୁଣ ପରିଣତି । ସେ ଦୃଶ୍ୟ ଯେତିକି ଦୁଃଖଦାୟକ ସମପରିମାଣର ହୃଦୟ ବିଦାରକ ମଧ ।

ସେହି ପାଦଚଲା ରାସ୍ତା ଆଗକୁ ଲମ୍ବିଥିଲା । ପ୍ରାୟ ଅଧମାଇଲ ଗଲାପରେ ରାସ୍ତାଟି ସରି ଯାଇଥିଲା । ଠିକ୍ ରାସ୍ତାର ଶେଷ ଭାଗରେ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ଏକ ତୋରଣ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଲା । ଅପୂର୍ବ ଏବଂ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ନିହାଣ ମୁନରେ ପଥରରେ ଏତେ ସୁନ୍ଦର ଓ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ସମ୍ଭବ ବୀମ୍‌ସ ବିଶ୍ୱାସ କରିପାରୁନଥିଲେ । ବାସ୍ତବିକ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଓ ଅବିଶ୍ୱସନୀୟ - ସେ ସୂକ୍ଷ୍ମ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟସବୁ 'ଜାତକ' କାହାଣୀକୁ ବର୍ଣ୍ଣନା କରୁଥିଲା । ବୌଦ୍ଧମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଗୌତମ ଏ ଜନ୍ମରେ ସିନା ବୁଦ୍ଧତ୍ୱପ୍ରାପ୍ତ ହେଲେ, ତେବେ ପୂର୍ବ ଜନ୍ମମାନଙ୍କରେ ମଧ ସେ ଜନହିତପାଇଁ ନିଜ ଜୀବନକୁ ଉତ୍ସର୍ଗ କରିଥିଲେ । ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପୂର୍ବ ଜନ୍ମର ତ୍ୟାଗ ଓ ଉତ୍ସର୍ଗର କାହାଣୀକୁ 'ଜାତକ' ଗଳ୍ପ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ତୋରଣର ପଶ୍ଚାତ୍ ଭାଗର ଦୃଶ୍ୟ ଥିଲା ଆହୁରି କଳ୍ପନାତୀତ । ଏଭଳି ଦୃଶ୍ୟ ସେମାନେ ସ୍ୱପ୍ନରେ ମଧ ଚିନ୍ତା କରି ନଥିଲେ । ଘଞ୍ଚ ଲତା, ବୃକ୍ଷ ଶାଖା ଓ ବୁଦା ମଧ୍ୟରୁ ଏକ ବିଶାଳ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଅପେକ୍ଷା କରୁଥିଲା । ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ମୁଦ୍ରା-ମାଟି ଓ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ଆବର୍ଜନାରେ ମୂର୍ତ୍ତିଟି କଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପୋତିହୋଇ ରହିଥିଲା । ଆକାରରେ ମୂର୍ତ୍ତିଟି ଡାହାଣ ହାତ ପାପୁଲି ଉପରେ ଠିଆହୁଏ, ତେବେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ସେ ମୂର୍ତ୍ତିର ଏତେ ବିଶାଳ ଯେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିବା କଷ୍ଟକର । ଯଦି ଜଣେ ଡେଙ୍ଗା ଲୋକ ମୂର୍ତ୍ତିର ଡାହାଣହାତ ପାପୁଲି ଉପରେ ଠିଆ ହୁଏ, ତେବେ ବହୁ କଷ୍ଟରେ ସେ ମୂର୍ତ୍ତିର କାନ୍ଧକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ପାରିବ । ବୀମ୍‌ସ ସମ୍ମୋହିତ ହୋଇ ଅନାଇ ରହିଥିଲେ କେତେ ସମୟ । କେତେ ଶ୍ରମ ଓ କେତେ କଳ୍ପନାରୁ ଜାତ ଏ ମୂର୍ତ୍ତି । କେଉଁ ଶିଳ୍ପୀର ସ୍ୱପ୍ନମୟ କଳ୍ପନାରୁ ଏହାର ସୃଷ୍ଟି । କାଳ ଗର୍ଭରେ ସୃଷ୍ଟିର କି ବେଦନାଦାୟକ ପରିଣତି । ବୀମ୍‌ସ ସହଜରେ ଏ ଦୃଶ୍ୟ ହଜମ କରି ପାରୁନଥିଲେ ।

ଉପରୋକ୍ତ ସ୍ଥାନଟି ଯେ ଏକଦା ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ବୌଦ୍ଧବିହାର ଓ ତୀର୍ଥସ୍ଥଳୀ ଥିଲା, ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ କରିବାର କିଛି ନଥିଲା । ବୀମସ୍ ଆହୁରି ମଧ ଲେଖିଛନ୍ତି, ଓଡ଼ିଶାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କରେ ମଧ ଦେଖାଯାଏ ଯେ ମୂର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କର ନାସିକା

ଭଗ୍ନପ୍ରାୟ । ଅତୀତର ଉତ୍କଳ ଧନଶାଳୀ, ବଳଶାଳୀ ବୀରଭୂମି ରୂପେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲା । ତେଣୁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ବିଦେଶାଗତ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କର ଚକ୍ଷୁଃଶୂଳର କାରଣ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ବିଶେଷକରି ମୁସଲମାନମାନେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଉତ୍କଳକୁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ମଧ୍ୟକୁ ଠେଲି ଦେବା ପାଇଁ ଆପ୍ରାଣ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ତା'ର ଚିହ୍ନସବୁ ଭଗ୍ନମନ୍ଦିର ଓ ଭଗ୍ନମୂର୍ତ୍ତିରୁ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଭଗ୍ନମୂର୍ତ୍ତି ପୂଜା କରନ୍ତିନି ଏହା ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବରେ ଜଣା । ତେଣୁ ଧର୍ମକ୍ଷେତ୍ରରେ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ସୃଷ୍ଟିକରି ଗୋଟିଏ ଜାତିକୁ ମାନସିକ ଭାବେ ଦୁର୍ବଳ କରିଦେବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତିକୁ ବିକୃତ କରି ଦେଉଥିଲେ । ନାସିକା ଶରୀରର ଏକ କ୍ଷୁଦ୍ର ତଥା ତୀକ୍ଷ୍ଣ ଅଂଶ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ସହଜ ହେଉଥିଲା । ତେଣୁ ଓଡ଼ିଶାର ବିଭିନ୍ନ ମନ୍ଦିରରେ ନାସିକାହୀନ ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଦେଖାଯାଉଥିଲା । ଆହୁରି ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାନୀୟ ଲୋକକଥାରେ ଶୁଣାଯାଏ, କଳାପାହାଡ଼ ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୁ ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲା । କ୍ରୁଦ୍ଧ କଳାପାହାଡ଼ ଗାଈଗୋରୁଙ୍କ ଚମଡ଼ାରେ ବାଜା ନିର୍ମାଣ କରି ବଜାଉଥିଲା । ଗାଈଗୋରୁ ହିନ୍ଦୁ ଧର୍ମରେ ମାତୃବତ୍ ପୂଜା ପାଆନ୍ତି ତେଣୁ ସେଇ ବାଜା ଶୁଣି ସବୁ ମୂର୍ତ୍ତିଙ୍କ ମୁହଁରୁ ନାକ ସବୁ ଆପେ ଆପେ ଗଳି ପଡ଼ିଥିଲା । ଏ ଲୋକକାହାଣୀ ଜନ୍ ବୀମ୍ସଙ୍କୁ କେତେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିବ, ତା' ଅନୁମାନ କରିବା କଷ୍ଟ ।

ଜଣେ ଭାରତୀୟ ନ ହୋଇ ମଧ୍ୟ ଭାରତୀୟ କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଉପଯୁକ୍ତ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣର ମହତ୍ତର ଭାବନା ବୀମସଙ୍କ ମନରେ ଆସିଥିଲା । ହୁଏତ ଉତ୍କଳୀୟ ଚାରୁକଳା ତାଙ୍କ ତାଙ୍କ ମନରେ ଗଭୀର ରେଖାପାତ କରିଥିଲା । ଅଯତ୍ନ, ଭୂଲୁଣ୍ଠିତ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକର ଅସହାୟତା ତାଙ୍କର ଅନ୍ତରକୁ ଦୋହଲାଇ ଦେଇଥିଲା । ସେ ଲେଖିଛନ୍ତି, ଏହି ମୂଲ୍ୟବାନ ସ୍ଥାପତ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଉପଯୁକ୍ତ ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ପ୍ରୟୋଜନ ବୋଲି ମୋର ମନେହେଲା । ସେହି ବିଶାଳ ବୁଦ୍ଧମୂର୍ତ୍ତି ସେଠୁ ଘୁଞ୍ଚାଇବା ଅସମ୍ଭବ ଥିଲା । ତେଣୁ ତାକୁ ସେହି ଅବସ୍ଥାରେ ଛାଡ଼ି ଦିଆଗଲା । ଏଣେତେଣେ ପଡ଼ି ରହିଥିବା ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକରୁ ପ୍ରାୟ ଛଅ ସାତୋଟି ମୂର୍ତ୍ତି ଓ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ତୋରଣଟିର କିଛି ଗୋଟିଏ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବା କଥା ମୋର ମନକୁ ଆସିଲା । ଫକ୍‌ନରକୁ କହି ଡଙ୍ଗା ମଗାଇଲି । କୁଲିମାନେ ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଡଙ୍ଗାରେ ରଖିଦେଇ ପାରିଲେ । କିନ୍ତୁ ତୋରଣଟି ଟେକିବା ଅସମ୍ଭବ ହେଲା । ତେଣୁ ଭାରି ଜିନିଷ ଉଠାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ଯନ୍ତ୍ର ଅଣାହେଲା ଓ ତୋରଣଟି ତା'ର ସାହାଯ୍ୟରେ ଉଠାଯାଇଥିଲା । ସେତେବେଳର କଟକ ସହରରେ ଚାଉଳିଆଗଞ୍ଜ ଥିଲା ଆପାତତଃ ଉନ୍ନତ ସ୍ଥାନ । କେନାଲ କୂଳର ଏକ ସ୍ଥାନ ବେଶ୍ କିଛି ଉଚ୍ଚ ସରକାରୀ ପଦାଧିକାରୀମାନଙ୍କର

ଆବାସସ୍ଥଳୀ ରୂପେ ପରିଚିତ ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ତେଣୁ ସଭ୍ୟ ସମାଜର ଆଖିରେ ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ତଥା ଅନ୍ୟ ଅବହେଳିତ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟପ୍ରତି ଜନ ସଚେତନତା ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ଆଶା ରଖି ସେଠାରେ ଥିବା ଏକ ସର୍ବସାଧାରଣ ପାର୍କରେ ସେ ସେହି ତୋରଣ ଓ ମୂର୍ତ୍ତି ସମୂହକୁ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।

ଉଦୟଗିରିର ସେ ଅନାବିଷ୍କୃତ ଇଲାକାରୁ ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକୁ ଅଯଥାରେ ସ୍ଥାନାନ୍ତର କରିବାର ଇଚ୍ଛା ଯଦିଓ ତାଙ୍କର ନଥିଲା, ତେବେ ଏକ ମହତ୍ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ରଖି ସେ ସେହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଯଦିଓ ନିଜ ବିବେକକୁ 'ସେ ଏହା ତାଙ୍କର କବିତା ଉଚିତ କିମ୍ବା ନୁହେଁ' ସେ ବିଷୟ ବହୁବାର ପ୍ରଶ୍ନ କରିଛନ୍ତି, ତେବେ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ମହତ୍ ରଖି ଯାହା କରାଯାଏ ତାହା କ୍ଷମଣୀୟ । ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା, ଏହିସବୁ ପୁରାତନ ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଏକଦା ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଓ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିଥିବା ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମର ବିଶେଷ ବିବରଣୀ ରୂପେ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆସୁ । ସେ ବିଷୟରେ ବିଶଦ ଗବେଷଣା କରାଯାଉ ଓ ଅତୀତର ହଜିଯାଇଥିବା ଗୌରବକୁ ନେଇ ଓଡ଼ିଶାର ପୁନର୍ବାର ଗର୍ବ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଉ । କାଳକ୍ରମେ ଧ୍ୱଂସମୁଖୀ ସ୍ଥାପତ୍ୟସବୁ ସୁଚାରୁରୂପେ ସୁରକ୍ଷିତ ହେବାର ଅବସର ସୃଷ୍ଟିହେଉ । ତେଣୁ ସେ ବେଙ୍ଗଲ ଆସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ପତ୍ରିକାରେ ଏହି ବିଷୟରେ ଦୀର୍ଘ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖିଥିଲେ ।

ଆଜି ଏତେ ବର୍ଷ ପରେ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି କେତେଦୂର କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇଛି ତାହା ବିଚାରଯୋଗ୍ୟ । ଓଡ଼ିଶାର ଭାଷାକୁ ବଞ୍ଚାଇ ରଖିବାରେ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣରେ ତାଙ୍କର ଆନ୍ତରିକତା ଆଦର୍ଶ ସ୍ଥାନୀୟ । କେବଳ ଉଦୟଗିରି, ରତ୍ନଗିରି କିମ୍ବା ଲଳିତଗିରି ନୁହେଁ । ଓଡ଼ିଶାର କୋଣ ଅନୁକୋଣରେ ଉତ୍କଳଶିଳ୍ପୀର ବହୁ ସ୍ୱାକ୍ଷର ଅଯତ୍ନ, ଅବହେଳିତ ହୋଇ ଧ୍ୱଂସପ୍ରାୟ । ସେଥି ନିମନ୍ତେ ଜନ ସଚେତନତା ଓ ସରକାରୀ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଏକାନ୍ତ ଜରୁରୀ ଏଥିରେ ଦ୍ୱିମତ ନାହିଁ । ନ ହେଲେ ଉତ୍କଳୀୟ ଶିଳ୍ପୀର ମାନସନିଃସୃତ ପ୍ରସ୍ତର-କବିତା ଦିନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନିଶ୍ଚିହ୍ନ ହୋଇଯିବ ଏଥିରେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଉଦୟଗିରି ସମ୍ପର୍କୀୟ ଏହି ପ୍ରାଚୀନତମ ବିବରଣୀ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ (Memories of a Bengal Civilian) ଆତ୍ମଜୀବନୀ ଆଧାରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇଛି ।

(ସୌଜନ୍ୟ - ବାଲିଯାତ୍ରା ସ୍ମରଣିକା - ୨୦୦୮)

ଭାରତୀୟ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନକୁ ଜନ୍ ବୀମ୍ସଙ୍କ ଅବଦାନ

ଡକ୍ଟର କୃତ୍ତିବାସ ଷଡ଼ଙ୍ଗୀ

ବ୍ରିଟିଶ୍ ଶାସନ କାଳରେ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ଭାରତକୁ ପ୍ରଶାସନିକ ଭାବରେ ଆସିଥିବା ଜନ୍ ବୀମ୍ସ(John Beames) ଭାରତୀୟ ଭାଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ ଆଲୋଚନାରେ ମନୋନିବେଶ ଦ୍ୱାରା ଜୀବନକୁ ସରସସୁନ୍ଦର କରିବା ପୂର୍ବକ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନନ୍ୟ ଓ ଅମଳିନ ଖ୍ୟାତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି । ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ପର୍କୀୟ ବିଭିନ୍ନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଅଧ୍ୟୟନକୁ ଅବସର ବିନୋଦନ ବୋଲି ଭାବୁଥିବା ବୀମ୍ସ ଭାରତର ପଞ୍ଜାବ, ବିହାର, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଶାରେ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରଶାସନିକ ଦାୟିତ୍ୱରେ ରହିବା କାଳରେ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରିବାର ସୁଯୋଗ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ବହୁଭାଷାବିଦ୍ ଜନ୍‌ବୀମ୍ସ ଭାଷାର ଅନ୍ତଃପ୍ରକୃତି ନିରୀକ୍ଷଣ ଓ ତା'ର ଗତିଧାରା ପର୍ଯ୍ୟାଲୋଚନାରେ ବେଶ୍ ଦକ୍ଷ ଥିଲେ ।

ଊନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ସପ୍ତମ ଦଶନ୍ଧିରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାବିରୋଧୀ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ''ଉଡ଼ିୟା ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଭାଷା ନୟ'' ପୁସ୍ତକରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଅସ୍ୱୀକାର ପୂର୍ବକ ତାହାର ବିଲୋପ ପାଇଁ ଯେଉଁ ସ୍ୱରପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା, ତାହା ବିରୁଦ୍ଧରେ ମତପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟକୁ ପ୍ରମାଣ କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏସିଆଟିକ୍ ସୋସାଇଟି ପତ୍ରିକାରେ ପ୍ରକାଶିତ ଜନ୍‌ବୀମ୍ସଙ୍କ ଲେଖା ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ପୁସ୍ତକକୁ 'ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ଆଲୋଚନା ଶୂନ୍ୟ' ଭାବରେ ଅଭିହିତ କରିବା ପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନତାକୁ ପ୍ରମାଣ କରିଥିବା ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମ ; ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ କ୍ରିୟା, ବିଭକ୍ତି ଓ ସର୍ବନାମ ; ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉଚ୍ଚାରଣ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରଭୃତି ଅବଲମ୍ବନରେ ସେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ପ୍ରତିପାଦନ କରିବା ସହିତ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ରଙ୍କ ଯୁକ୍ତିକୁ ଅସାର ଓ ଭିତ୍ତିହୀନ ବୋଲି ପ୍ରମାଣ କରିଛନ୍ତି । ସେ ସର୍ବଦା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ମହନୀୟତା ପ୍ରତିପାଦନ ପାଇଁ ତତ୍ପର ହୋଇ ଉଠିଛନ୍ତି ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଗଠିତ 'ଉତ୍କଳ ଭାଷା ଉନ୍ନତି ବିଧାୟିନୀ ସଭା'(୧୮୬୭ ଖ୍ରୀ.)ର ପ୍ରେରଣା ଦାତା ଭାବରେ ଜନ୍ ବୀମ୍ସଙ୍କ ଭୂମିକା ଅନନ୍ୟ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସୁରକ୍ଷା ଓ ବିକାଶ ପାଇଁ ହୋଇଥିବା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଗୌରୀଶଙ୍କର ରାୟ, ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତି, ରାଧାନାଥ ରାୟ, ଡକ୍ଟର ଇ. ରୋର୍ ଓ ରେଭେନ୍‌ସା ସାହେବଙ୍କ ଭୂମିକା ଅପେକ୍ଷା ଜନ୍‌ବୀମ୍ସଙ୍କ ଭୂମିକା

ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ତାଙ୍କୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସୁରକ୍ଷା ଆନ୍ଦୋଳନର ନାୟକ ଭାବରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଇପାରେ ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାବିଲୋପ ଚକ୍ରାନ୍ତର ଅନ୍ୟତମ ସଦସ୍ୟ ବଙ୍ଗୀୟ ଉମାଚରଣ ହାଲଦାର(କଟକର ତତ୍କାଳୀନ ଡେପୁଟି ସ୍କୁଲ ଇନ୍‌ସ୍‌ପେକ୍ଟର) ଓଡ଼ିଶାରେ ଶିକ୍ଷାର ଅବନତିର କାରଣ ଦର୍ଶାଇବାକୁ ଯାଇ ଶିକ୍ଷା କାଉନ୍‌ସିଲ୍‌କୁ ରିପୋର୍ଟରେ ଲେଖିଥିଲେ ଯେ - ଓଡ଼ିଶାର ବିଦ୍ୟାଳୟ ଗୁଡ଼ିକରେ ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଉଭୟ ଭାଷାର ପ୍ରଚଳନ ଯୋଗୁଁ ଶିକ୍ଷାର ବିକାଶରେ ବାଧା ଉପୁଜୁଛି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବ୍ୟାକରଣ ଓ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ନଥିବାରୁ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ ଓ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେବା ଉଚିତ । ସେତେବେଳେ ଫକୀରମୋହନ ଓଡ଼ିଶାର ସ୍କୁଲଗୁଡ଼ିକରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯିବା ସପକ୍ଷରେ ବ୍ରିଟିଶ୍ ସରକାରଙ୍କ ନିକଟରେ ଦାବୀ ଉପସ୍ଥାପନ ପୂର୍ବକ ପ୍ରାୟ ପାଞ୍ଚଶହ ଲୋକଙ୍କ ଦସ୍ତଖତ ସମ୍ବଳିତ ଏକ ଦରଖାସ୍ତ ଜନ୍‌ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଜରିଆରେ କମିଶନରଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଲେ । ଜନ୍‌ବୀମ୍‌ସ ସେଥିରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସପକ୍ଷରେ ସୁଚିନ୍ତିତ ସୁପାରିଶ ପ୍ରଦାନ କରିଥିବାରୁ ସରକାରୀ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଆସିଥିଲା ଯେ - ଓଡ଼ିଶାର ସମସ୍ତ ସ୍କୁଲରୁ ବଙ୍ଗଳାଭାଷା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବେ ଉଠାଇଦିଆଯାଉ ଏବଂ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବହୁଳ ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଅଧିକ ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପିତ ହେଉ । ତାହା ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବିଲୋପ ଚକ୍ରାନ୍ତକୁ ପଣ୍ଡ କରିବା ପାଇଁ ବେଶ୍ ଖୋରାକ୍ ଯୋଗାଇଛି ।

ଭାଷାବିଜ୍ଞାନକୁ ଜନ୍‌ବୀମ୍‌ସ୍‌ଙ୍କ ଅବଦାନ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ରେଭରେଣ୍ଡ ରବର୍ଟ କାଡ୍‌ୱେଲ୍ (Rev. Robert CaldWell)ଙ୍କ ରଚିତ ଦକ୍ଷିଣ - ଭାରତୀୟ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷା ପରିବାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ବିଭିନ୍ନ ଭାଷାର ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ 'A Comparative Grammar of the Dravidian or South Indian Family of Languages' (1956)କୁ ସେ ଭଲ ଭାବରେ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ।

ସୂଚନାଯୋଗ୍ୟ ଯେ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଓଡ଼ିଶାର ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟର ଥିବା ସମୟରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସମ୍ପର୍କରେ ଜ୍ଞାନଆହରଣ କରିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଫକୀରମୋହନ ସେନାପତିଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନେଇଥିଲେ । ଫକୀରମୋହନ ସ୍ୱୀୟ 'ଆତ୍ମଜୀବନ ଚରିତ'ରେ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଲେଖିଛନ୍ତି ଯେ - ୧୮୬୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର କଲେକ୍ଟର ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଜଣେ ଅସାଧାରଣ ପଣ୍ଡିତଭାବରେ ତତ୍କାଳୀନ ସିଭିଲିଆନ୍ ମଣ୍ଡଳୀ ଓ ଦେଶୀୟ ଶିକ୍ଷିତ ସମାଜରେ ବେଶ୍ ଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ଏଗାରଟି ଭାଷାରେ ସେ ଦକ୍ଷ ଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସେ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା

ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥୟ ଲେଖିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପଞ୍ଚଭାଷିକ ବ୍ୟାକରଣ ଲେଖାବେଳେ ସଂସ୍କୃତ, ବଙ୍ଗଳା ଓ ଓଡ଼ିଆ ଏହି ତିନିଭାଷାରେ ଜ୍ଞାନଥିବା ଜଣେ ପଣ୍ଡିତଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକ ହେବାରୁ ହାଲମ୍ ସାହେବ ଫକୀରମୋହନଙ୍କୁ ନେଇ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ୍ କରାଇ ଦେଇଥିଲେ । ସେହି ପ୍ରଥମ ସାକ୍ଷାତ୍‌ରେ ସେ ଫକୀରମୋହନଙ୍କୁ ପଚାରିଥିବା ବ୍ୟାକରଣଗତ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ତାଙ୍କ ଆଶାନୁରୂପ ହୋଇଥିବାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ସେ ତାଙ୍କ ବ୍ୟାକରଣରେ ସ୍ଥାନ ଦେଇଛନ୍ତି । (ଆତ୍ମଜୀବନ ଚରିତ, ଫ୍ରେଣ୍ଡସ୍ ପବ୍ଲିଶର୍ସ, ଷଷ୍ଠ ସଂସ୍କରଣ, ୧୯୯୫, ପୃ-୨୫-୨୬) ଫକୀରମୋହନ ଯେଉଁ ପଞ୍ଚଭାଷିକ ବ୍ୟାକରଣ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଲେଖିବା କଥା ସୂଚାଇଛନ୍ତି ପ୍ରକୃତରେ ତାହା ସପ୍ତଭାଷିକ ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ । ଫକୀରମୋହନଙ୍କ ସହାୟତାରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣ ସମ୍ପର୍କରେ ଜ୍ଞାନଆହରଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି । ଭାଷାଶିକ୍ଷାପାଇଁ ସେ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଅଭିଧାନ ଅପେକ୍ଷା ଲୋକକଥିତ ଭାଷାକୁ ଅଧିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦେଇଥିବା ସେ ନିଜେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । (A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India, Vol.– I; P – IX)

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କିତ ରଚନାଗୁଡ଼ିକ ହେଉଛି : –

(୧) 'Outlines of Indian Philology' (1867) ଗ୍ରନ୍ଥ,

(୨) "On the Relation of Uriya to other Modern Aryan Languages" (1870) ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧ,

(୩) 'A Comparative Grammar of Modern Aryan Languages of India ' Vol. –I (1872) ଗ୍ରନ୍ଥ,

(୪) 'A Comparative Grammar of Modern Aryan Languages of India' Vol. II (1875) ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ

(୫) 'A Comparative Grammar of Modern Aryan Languages of India, Vol – III' (1879) ଗ୍ରନ୍ଥ ।

'Outlines of Indian Philology' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସେ ଭାରତ-ଇରାନୀୟ ଉପଶାଖା ସମନ୍ୱିତ ଭାରତୀୟ ଜର୍ମାନ୍ ଭାଷାପରିବାର (Indo-German Linguistic Family)ଓ ଶ୍ୟାମଦେଶୀୟ, ହିମାଳୟାଞ୍ଚଳୀୟ, ବର୍ମାଦେଶୀୟ, କୋଲ୍ ଓ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଉପଶାଖା ସମନ୍ୱିତ ତୁରାନୀୟ ଭାଷା ପରିବାର ସମ୍ପର୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଭାରତୀୟ ଉପଶାଖାର ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ସେ ହିନ୍ଦୀ, ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ମରାଠୀ, ଗୁଜୁରାଟୀ ଓ ପଞ୍ଜାବୀ ଭାଷାକୁ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ କରିଥିବା ସ୍ଥଳେ ମୈଥିଳୀ, ଭୋଜପୁରୀ, ମଗହୀ, କୌଶଳୀ, ବ୍ରଜ, ରାଜପୁତ୍ରୀ,

ବୁନ୍ଦେଲୀ ଓ କନୌଜୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାକୁ ହିନ୍ଦୀଭାଷାର ଉପଭାଷା ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିଛନ୍ତି । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଉକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସେ ନେପାଳୀ, ଆସାମୀ, କାଶ୍ମୀରୀ ଓ ଡୋଗ୍ରୀ ଭାଷା ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଆଲୋକପାତ କରିବାକୁ ଭୁଲିନାହାନ୍ତି ।

ସଂକ୍ଷେପରେ କହିଲେ ଆଲୋଚ୍ୟ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସେ ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ୟ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି । ତତ୍‌ସହିତ ଭାଷା ଓ ଉପଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପାର୍ଥକ୍ୟ ଓ ସମ୍ପର୍କର ବିଶ୍ଳେଷଣପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଆ ଆଦୌ ଏକ ଉପଭାଷା ନୁହେଁ ଏବଂ ଏହା ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉନ୍ନତଭାଷା ବୋଲି ବଳିଷ୍ଠ ଯୁକ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି ।

ରାଜେନ୍ଦ୍ରଲାଲ ମିତ୍ର ଓ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ବିରୋଧରେ ଦେଇଥିବା ମନ୍ତବ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଖଣ୍ଡନ କରିବା ପାଇଁ ଓ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱତନ୍ତ୍ୟ ଦର୍ଶାଇବାପାଇଁ ୧୮୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ 'Proceedings of Asiatic Society' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ପ୍ରକାଶିତ ତାଙ୍କ "On the Relation of Uriya to the other Modern Aryan Languages" ପ୍ରବନ୍ଧ ଅଭିପ୍ରେତ ।

ତିନିଖଣ୍ଡରେ ପ୍ରକାଶିତ "A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages"ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସେ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାଗୁଡ଼ିକର ମୂଳ ଉତ୍ସ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ବା ପ୍ରତ୍ନଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟାଭାଷା ସମ୍ପର୍କୀୟ ଗବେଷଣା ପାଇଁ ମନବଳାଇ ନାହାନ୍ତି । ଅଥଚ ହିନ୍ଦୀ, ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ପଞ୍ଜାବୀ, ଗୁଜୁରାଟୀ, ସିନ୍ଧୀ ଓ ମରାଠୀ ଏହି ସାତଟି ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାର ବ୍ୟାକରଣକୁ ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାବରେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଏତେ ବିସ୍ତୃତ ତୁଳନାତ୍ମକ ବ୍ୟାକରଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ପୂର୍ବ-ପର ବିରଳ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଏଥିରେ ସେ କାନ୍ତିଚନ୍ଦ୍ର ଭଟ୍ଟାଚାର୍ଯ୍ୟ, ରାଜେନ୍ଦ୍ରଲାଲ ମିତ୍ର ଓ ଉମାଚରଣ ହାଲଦାରଙ୍କ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବିଲୋପପାଇଁ ପ୍ରଦତ୍ତ ସମସ୍ତ ଯୁକ୍ତିକୁ ଖଣ୍ଡନପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ୟ ଓ ବିଳକ୍ଷତାକୁ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଥିବା ବେଶ୍ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ନିମ୍ନରେ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଚାରର ବିଭିନ୍ନ ଦିଗ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କରାଯାଇପାରେ ।

ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି ଓ ଅନ୍ୟଭାଷା ସହିତ ତା'ର ସମ୍ପର୍କ :

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ସ୍ୱୀୟ 'A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India' ଗ୍ରନ୍ଥରେ ହିନ୍ଦୀ,ଓଡ଼ିଆ, ବଙ୍ଗଳା, ପଞ୍ଜାବୀ, ଗୁଜୁରାଟୀ, ସିନ୍ଧୀ ଓ ମରାଠୀ ଏହି ସାତଟି ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାର ତୁଳନାତ୍ମକ ବିକାଶକ୍ରମ ଓ ବ୍ୟାକରଣ ନିୟମ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋକପାତ କରିବା କ୍ରମରେ ଉକ୍ତ ଭାଷାଗୁଡ଼ିକ ସଂସ୍କୃତଭାଷାରୁ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିବା ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଏହି ସାତୋଟି ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ

ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ଜନନୀ ଭାବରେ ସେ ସଂସ୍କୃତକୁ ଅଭିହିତ କରିଛନ୍ତି । ସେଥିପାଇଁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଇତିହାସ ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସେ ପ୍ରାୟ ସବୁ ଓଡ଼ିଆ ଧ୍ୱନି, ଶବ୍ଦ, ପ୍ରକୃତି ପ୍ରତ୍ୟୟ, ବିଭକ୍ତି ପ୍ରଭୃତିର ମୂଳକୁ ସଂସ୍କୃତରୁ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବିହାରୀ ଓ ହିନ୍ଦୀଭାଷାର ପ୍ରଭାବକୁ ସେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସହିତ ବଙ୍ଗଳାଭାଷାର ଯେଉଁ ସାମ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ, ବିହାରୀ ହିନ୍ଦୀ ଭାଷା ସହିତ ବଙ୍ଗଳାର ସେହି ସାମ୍ୟ ଲକ୍ଷଣୀୟ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ୧୦ମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରଭୂତ ପ୍ରଭାବ ଫଳରେ ଯେଉଁ ତତ୍ସମ ଶବ୍ଦର ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଛି, ତାହାକୁ ବୀମ୍‌ସ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିତ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ କ୍ଷୀଣ । ଉଭୟ ଉପକୂଳ ଓ ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳର ଭାଷାରେ ଆର୍ଯ୍ୟେତର ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରିକ୍ ଭାଷାର ବହୁଳ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଥିବା ସ୍ଥଳେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଆର୍ଯ୍ୟେତର ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ଅପେକ୍ଷା ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ଆପାତତଃ ଅଧିକ ।

ପୁନଶ୍ଚ ଆଧୁନିକ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାରେ ସଂସ୍କୃତ ଶବ୍ଦର ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର ଫଳରେ ଭାଷା ପଛେଇଯିବ, ତା'ର ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇପାରିବନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ଭାଷାରେ ସଂସ୍କୃତ ତତ୍ସମ ଶବ୍ଦ ଅପେକ୍ଷା ଜନସାଧାରଣଙ୍କ କଥିତ ସହଜ ସୁବୋଧ୍ୟ ଶବ୍ଦ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ସ୍ଥାନପାଇବା ଆବଶ୍ୟକ । ଦେଶୀୟ ଭାଷାରେ ତତ୍ସମ ଶବ୍ଦର ପ୍ରୟୋଗକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଇ ମିଶନାରୀମାନଙ୍କ ଧର୍ମପୁସ୍ତକ ରଚନା ବିରୁଦ୍ଧରେ ସେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କରିଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ତଦ୍‌ଭବ ଶବ୍ଦକୁ ଖାଣ୍ଟିଜୀବନ୍ତ ଦେଶୀୟ ଶବ୍ଦଭାବରେ ସମ୍ମାନ ଦେବା ସହିତ ସେ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାକୁ ମଧ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଜନନୀ ଭାବରେ ବିବେଚନା କରିଛନ୍ତି । ଅଷ୍ଟମରୁ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବିକାଶ ସମ୍ଭବ ହୋଇନଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷାର ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏହାର ପୂର୍ଣ୍ଣାଙ୍ଗ ବିକାଶ ସାଧିତ ହୋଇଥିବା ସେ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି । (A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India, Vol -II, P–120) ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉତ୍ପତ୍ତି/ସୃଷ୍ଟି ସମ୍ପର୍କରେ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ମତ ସର୍ବସମ୍ମତ ହେଲେ ମଧ ତାହା ତାଙ୍କର ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱପ୍ରତି ବିଶେଷ କରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତି ଆଗ୍ରହର ପରିଚାୟକ ।

ଭାରତୀୟ ଭାଷାର ଧ୍ୱନି ସମ୍ପର୍କୀୟ ବିଚାର :

ଭାଷାର କ୍ଷୁଦ୍ରତମ ଏକକ ହେଉଛି ଧ୍ୱନି । ଧ୍ୱନି ବିଜ୍ଞାନ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନର ଏକ ବିଭାଗ, ଯେଉଁଥିରେ ବିଭିନ୍ନ ଧ୍ୱନିର ଅଧ୍ୟୟନ ବା ବିଶ୍ଳେଷଣ କରାଯାଇଥାଏ । ଭାରତୀୟ

ଭାଷାଗୁଡ଼ିକର ବିଭିନ୍ନ ଧ୍ୱନି ସମ୍ପର୍କରେ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ଗଭୀର ଅଧ୍ୟୟନ କରିଥିଲେ । ତୁଳନାତ୍ମକ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନ ପଦ୍ଧତି ଭିତ୍ତିରେ ସେ ଏହି ଭାଷାଗୁଡ଼ିକର ସ୍ୱରଧ୍ୱନି ଓ ବ୍ୟଞ୍ଜନଧ୍ୱନି ସମ୍ପର୍କରେ ବିଶ୍ଳେଷଣ ପୂର୍ବକ ଆଲୋକପାତ କରିଛନ୍ତି ।

ସ୍ୱରଧ୍ୱନି : ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଅଧିକାଂଶ ସଂସ୍କୃତ ସ୍ୱରଧ୍ୱନି ଅପରିବର୍ତ୍ତିତ ରହିଥିବା ସ୍ଥଳେ ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାରେ ଏଗୁଡ଼ିକ ଉଣାଅଧିକେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇଯାଇଥିବା ତାଙ୍କ ମତ । ତେବେ ତାଙ୍କର ଏହିମତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ତ୍ରୁଟିରହିତ ନୁହେଁ । ସେଥିପାଇଁ କେତୋଟି ଉଦାହରଣ ଦିଆଯାଇପାରେ ।

ପ୍ରଥମତଃ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ମତରେ ବଙ୍ଗଳା, ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାରେ 'ଅ' ସ୍ୱରଧ୍ୱନି ବହୁ ସ୍ଥଳରେ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଧ୍ୱନିରୁ ଲୋପପାଉଥିବା ସ୍ଥଳେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏହା ଲୋପ ନ ହୋଇ ସେହିପରି ରହିଥାଏ । ଏହା କେବଳ ପଦ ବା ଶବ୍ଦର ଶେଷରେ ଥିବା ବ୍ୟଞ୍ଜନଧ୍ୱନିଯୁକ୍ତ ସ୍ୱରଧ୍ୱନି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଲକ୍ଷଣୀୟ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବହୁସ୍ଥଳରେ ଆଦି ଓ ମଧ୍ୟସ୍ୱରଲୋପ ଘଟୁଥିବା ପରିଦୃଷ୍ଟ ହୋଇଥାଏ ;ଯଥା-ଅଲାବୁ > ଲାଉ, ଅଭ୍ୟନ୍ତର > ଭିତର, ଭଗିନୀ > ଭଗ୍ନୀ, ପରଶୁରାମ > ପର୍ଶୁରାମ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଉଚ୍ଚାରଣବେଳେ ଅନ୍ୟ ଭାଷାପରି ପ୍ରାନ୍ତବ୍ୟଞ୍ଜନ ସହିତ ଯୁକ୍ତ 'ଅ' ସ୍ୱରଧ୍ୱନିର ଲୋପ ସାଧନ କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ; ଯଥା : ଉଚିତ > ଉଚିତ୍, ବାସ୍ତବିକ > ବାସ୍ତବିକ୍ ।

ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ସେ କହିଛନ୍ତି ଯେ ସଂସ୍କୃତ ସ୍ୱରଧ୍ୱନି 'ର' ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦୀ ପ୍ରଭୃତି ଭାଷାରେ 'ରି' ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହେଉଥିବା ସ୍ଥଳେ ଓଡ଼ିଆ ଓ ଗୁଜୁରାଟୀ ଭାଷାରେ 'ରୁ' ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ପ୍ରଚଳିତ ତତ୍ସମ ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ିକରେ ଏପରି ଉଚ୍ଚାରଣ ଶୁଣିବାକୁ ମିଳୁଥିଲେ ହେଁ ସେହି ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ବହୁ ତଦ୍‌ଭବ ଶବ୍ଦ ବିଶେଷ କରି ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦରେ ଏହାର ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଏପରିକି ବଙ୍ଗଳା ଓ ହିନ୍ଦୀ ପରି ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର କେତେକ ସ୍ଥଳରେ ଉକ୍ତ 'ର'ସ୍ୱରଧ୍ୱନିକୁ 'ରି' ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରାଯାଇଥାଏ ; ଯଥା-କୃତ୍ତିବାସ > କ୍ରିତ୍ତିବାସ, ଋଣ > ରିଣ ।

ତୃତୀୟତଃ ତାଙ୍କ ମତ ହେଉଛି - ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାର ବହୁସ୍ଥଳରେ 'ଅ'କୁ 'ଓ' ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରାଯାଉଥିବା ସ୍ଥଳେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ବିରଳ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଏହି ମତ ଅଯଥାର୍ଥ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବହିତ୍ର > ବୋଇତ, ପ୍ରବାଳକ > ପୋହଳା ତାହାର ଉଦାହରଣ । ପୁନଶ୍ଚ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ଐ > ଏଇ ଏବଂ ଔ > ଓଉ ହେଉଥିବା ବେଳେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ତାହାର ବିଲକ୍ଷଣ ଦେଖାଯିବା ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଯେଉଁ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି, ତାହା ମଧ୍ୟ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ନୁହେଁ । କେବଳ ଉତ୍ତର ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଏପରି ଉଚ୍ଚାରଣ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥାଏ ।

ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାର ବ୍ୟଞ୍ଜନଧ୍ୱନି ସମ୍ପର୍କରେ ଜନ୍ ବୀମ୍ସ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି ଯେ ହିନ୍ଦୀରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଅବର୍ଗ୍ୟ 'ୱ' ବର୍ଗ୍ୟ 'ବ' ପରି ଲିଖିତ ଓ ଉଚ୍ଚାରିତ ହୋଇଥାଏ । ପ୍ରକୃତରେ ଦେଖିବାକୁ ଗଲେ ହିନ୍ଦୀରେ ଅବର୍ଗ୍ୟ 'ୱ'(व) ଓ ବର୍ଗ୍ୟ 'ବ' (ब) ପାଇଁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଲିପି ଏବଂ ଉଚ୍ଚାରଣ ରହିଛି । କିନ୍ତୁ ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗଳାରେ ଉଭୟ ଧ୍ୱନିପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଲିପି ରହିଛି ଓ ଉଭୟର ଉଚ୍ଚାରଣ ଅଧିକାଂଶତଃ ଏକ । ତେଣୁ ଏ ଉଭୟ ବ୍ୟଞ୍ଜନ ଧ୍ୱନି ସମ୍ପର୍କରେ ଜନ୍ ବୀମ୍ସଙ୍କ ମତ ଗ୍ରହଣୀୟ ନୁହେଁ ।

ତାଙ୍କ ମତରେ ହିନ୍ଦୀଭାଷାରେ ବହୁସ୍ଥଳରେ ଉଭୟ ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ଲିଖନରେ ଯ (य) ସ୍ଥାନରେ 'ଜ'(ज) ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଅଧିକ ରକ୍ଷଣଶୀଳ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲିଖନରେ 'ଯ' କୌଣସିଠାରେ 'ଜ' ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇନାହିଁ ; ହେଲେ ଉଚ୍ଚାରଣରେ ସବୁଠାରେ 'ଜ' ହୋଇଛି । ଜନ୍‌ବୀମ୍ସଙ୍କ ଏହି ମତ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ହିନ୍ଦୀ ଭାଷାରେ 'ଯ' (य) ସବୁଠାରେ 'ଜ' ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇନାହିଁ । ଏହାର ଶୁଦ୍ଧ ଉଚ୍ଚାରଣ ଯ (ୟ) ମଧ୍ୟ ହିନ୍ଦୀରେ ଲକ୍ଷଣୀୟ : ଯଥା : ଯୁଧିଷ୍ଠିର, ଯମ ପ୍ରଭୃତି । ହିନ୍ଦୀଭାଷାର ଲିଖନରେ 'ଯ' ସବୁଠାରେ 'ଜ' ହୁଏ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆରେ 'ଯ' ବହୁସ୍ଥାନରେ 'ଜ' ହୋଇଛି । ପେଯ (ପେୟ) > ପେଜ, ଯାମଳ > ଜାମଳ ତାହାର ଉଦାହରଣ । ଏପରିକି ଉଚ୍ଚାରଣରେ ଏହା ସବୁଠାରେ 'ଜ' ନ ହୋଇ 'ୟ' ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ ; ଯଥା - ଶୟନ, ନୟନ, ଭୟ, ଲୟ, କ୍ଷୟ ପ୍ରଭୃତି ।

ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଓଡ଼ିଆ ଓ ମରାଠୀ ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା 'ଳ୍' ଧ୍ୱନି ଅଷ୍ଟ୍ରୋ-ଏସିଆଟିକ୍ ତଥା ଦ୍ରାବିଡ଼ ଭାଷାର ପ୍ରଭାବ ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କର ଯେଉଁ ଅନୁମାନ ତାହା ଯଥାର୍ଥ । ସେ ମଧ୍ୟ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ଲ > ନ, ନ > ଲ ଭାବରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ଲାଇ > ନାଇ, ନଡ଼ିଆ > ଲଡ଼ିଆ ଉଦାହରଣରୁ ତାଙ୍କ ମତର ଯଥାର୍ଥତା ବାରି ହୋଇପଡ଼େ । ସେ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରିଛନ୍ତି ଯେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଉଚ୍ଚାରଣ ଓ ଲିଖନରେ ଅନେକତ୍ର ଷ୍ଣ > ଷ୍ଟଂ ବା ଷ୍ଣ > ଷ୍ଟଁ ଭାବେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । କୃଷ୍ଣ > କୃଷ୍ଟଂ/କୃଷ୍ଟଁ ଓ ବିଷ୍ଣୁ > ବିଷ୍ଟୁଂ/ବିଷ୍ଟୁଁ ତାହାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଉଭୟ ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗଳା ଭାଷାରେ ମୁଷ୍ଟିମେୟ ଲୋକଙ୍କୁ ଛାଡ଼ିଦେଲେ ବହୁଲୋକ 'ଶ' ଓ 'ଷ'ର ପ୍ରକୃତ ଉଚ୍ଚାରଣ ନ କରି ତାକୁ 'ସ' ଭାବରେ ଉଚ୍ଚାରଣ କରୁଥିବା ସେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ଏସବୁରୁ ଜନ୍ ବୀମ୍ସଙ୍କ ଧ୍ୱନିତାତ୍ତ୍ୱିକ ବିଦ୍‌ବତ୍ତାର ଯଥାର୍ଥ ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ ।

ଶବ୍ଦବିଜ୍ଞାନ ଓ ରୂପବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଚାର :

ଶବ୍ଦ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ରୂପବିଜ୍ଞାନ ଉଭୟ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଭାଗ । ଶବ୍ଦବିଜ୍ଞାନରେ କୌଣସି ଭାଷାରେ ପ୍ରଚଳିତ ଶବ୍ଦ ଓ ତା'ର ସାମଗ୍ରିକ ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଇଥାଏ । ରୂପବିଜ୍ଞାନ ବା ପଦବିଜ୍ଞାନ (Morphology) ରେ ବିଭିନ୍ନ ଦୃଷ୍ଟିରୁ କୌଣସି ଭାଷାରେ ବ୍ୟବହୃତ ପଦ ବା ରୂପର ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଇଥାଏ । ଶବ୍ଦ ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ବାକ୍ୟରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲେ ତାହାକୁ ପଦ କୁହାଯାଏ । ଶବ୍ଦ ଓ ପଦ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ବନ୍ଧ ଥାଏ ।

ସ୍ମର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଯେ, ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାଗୁଡ଼ିକର ତୁଳନାତ୍ମକ ବିକାଶଧାରା ଦର୍ଶାଇବା ଜନ୍‌ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଭାଷାତାତ୍ତ୍ୱିକ ଅଧ୍ୟୟନର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାଗୁଡ଼ିକ ସଂସ୍କୃତରୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାକୃତ ଭାଷା ମଧ୍ୟ ଦେଇ କ୍ରମବିବର୍ତ୍ତନ ଫଳରେ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କ ମତ । ଓଡ଼ିଆ ଏକ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା ହୋଇଥିବାରୁ ଅନ୍ୟ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷା ସହିତ ତା'ର ଅନେକ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ଥିବା ସ୍ୱୀକାର୍ଯ୍ୟ । ଏହି ବିଚାରଧାରା ଆଧାରରେ ସେ 'A Comparative Grammar of the Modern Aryan Languages of India ' ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ 'On the Relation of Uriya to the other Modern Aryan Languages, ଗବେଷଣାତ୍ମକ ପ୍ରବନ୍ଧ ରଚନା କରିଛନ୍ତି ।

ତାଙ୍କ ଉପରୋକ୍ତ ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାଗୁଡ଼ିକରେ ବ୍ୟବହୃତ ଦେଶଜ ଶବ୍ଦାବଳୀର ମୂଳ ସେ ଦ୍ରାବିଡ଼ କିମ୍ବା ଅଷ୍ଟ୍ରିକ୍ ପରି ଆର୍ଯ୍ୟେତର ଭାଷା ବଦଳରେ ସଂସ୍କୃତ ବା ପ୍ରାକୃତରେ ଖୋଜିଛନ୍ତି । (Page10-11) ଏହି କ୍ରମରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଶବ୍ଦତତ୍ତ୍ୱ ଓ ରୂପତତ୍ତ୍ୱ ବା ପଦତତ୍ତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଗଭୀର ଅନୁଶୀଳନ ପୂର୍ବକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ବିଶେଷ୍ୟ, ସର୍ବନାମ, କ୍ରିୟା ପ୍ରଭୃତିର ପ୍ରକୃତି (root) ଓ ତତ୍‌ସହିତ ଯୁକ୍ତ ହେଉଥିବା ପ୍ରତ୍ୟୟ(derivational affixes) ଓ ବିଭକ୍ତି ପ୍ରତ୍ୟୟ (inflectional affixes)ର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତିକ୍ରମ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି ।

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ମତରେ ଓଡ଼ିଆ ୨ୟା ଓ ୪ର୍ଥୀ ବିଭକ୍ତିର 'କୁ' ଚିହ୍ନ ସଂସ୍କୃତ 'କକ୍ଷେ'ରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ । ତାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ କାଲ୍‌ଡ଼ୱେଲ ତେଲୁଗୁ ଭାଷାର 'କୁ' ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନକୁ ଓଡ଼ିଆ 'କୁ' ଚିହ୍ନର ମୂଳ ଭାବରେ ଚିହ୍ନିତ କରିଥିଲେ । ବୀମ୍‌ସ ତାଙ୍କ ମତକୁ ତ ଗ୍ରହଣ କରିନାହାନ୍ତି ; ବରଂ ସଂସ୍କୃତ 'କକ୍ଷେ'କୁ ତେଲୁଗୁ 'କୁ' ଚିହ୍ନର ମୂଳଭାବରେ ଚିହ୍ନିତ କରିଛନ୍ତି । ସେହିପରି ଓଡ଼ିଆ ପଞ୍ଚମୀ ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନ 'ରୁ'ର ମୂଳଭାବରେ ସେ ସଂସ୍କୃତ 'ଆତ୍' ବିଭକ୍ତି ଚିହ୍ନକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିଛନ୍ତି ।

ପୁନଶ୍ଚ ଓଡ଼ିଶାରେ ମରହଟ୍ଟା ଶାସନ (୧୭୫୧ ଖ୍ରୀ. - ୧୮୦୩ ଖ୍ରୀ.) କାଳରେ ବହୁ ମରହଟ୍ଟା ଶବ୍ଦ (ମରାଠୀଶବ୍ଦ) ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିବା ତାଙ୍କ ଅନୁମାନ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ମରାଠୀ ଭାଷାର 'ଆଇତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା କେତେକ ଓଡ଼ିଆ ଶବ୍ଦର ଉଦାହରଣ ଦେଇଛନ୍ତି । ମରାଠୀ ଭାଷାର ଚଢ଼ାଇତ, ଢାଳାୟିତ ଶବ୍ଦରେ ଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା 'ଆଇତି' ପ୍ରତ୍ୟୟ ଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଖଣ୍ଡାଇତ, ଗୋଛାଏତ, ସେବାଇତ, ଟିକାଇତ ଓ ଗନ୍ତାଇତ ଶବ୍ଦ ଗଠିତ ହୋଇଥିବା ତାଙ୍କ ଅନୁମାନ । ପ୍ରକୃତରେ ଓଡ଼ିଆ 'ଆଇତ'ର ମୂଳ ହୋଉଛି 'ଆୟତ୍ତ' । 'ଆଇତ' ପ୍ରତ୍ୟୟ ନ ହୋଇ ଏକ ସମାସଗତ ପଦ ହୋଇଥିବାରୁ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଏହିମତ ଅଯଥାର୍ଥ ମନେହୁଏ ।

ଶବ୍ଦ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ରୂପବିଜ୍ଞାନକୁ ଏହାହିଁ ହେଉଛି ଜନ୍‌ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଅବଦାନ ।

ଲିପିବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ବିଚାର : ଭାଷାବିଜ୍ଞାନର ଅନ୍ୟତମ ଶାଖା ଲିପିବିଜ୍ଞାନରେ ଲିପିର ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି, ଆକାର ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟର ଅଧ୍ୟୟନ କରାଯାଇଥାଏ । ଓଡ଼ିଆ ଲିପିର ବର୍ତ୍ତୁଳତ୍ୱ ସମ୍ପର୍କରେ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ ତିନୋଟି କାରଣ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ପ୍ରଥମତଃ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ଆର୍ଯ୍ୟେତର ଦ୍ରାବିଡ଼ଲିପିରୁ ସୃଷ୍ଟ ତେଲୁଗୁଲିପିର ପ୍ରଭାବ ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ହୋଇଥିବା ମତ । ଏହି କ୍ରମରେ ସେ ତେଲୁଗୁ, ତାମିଲ୍, ମାଲାୟାଲମ୍, ସିଂହଳୀ ଓ ବର୍ମୀ ଲିପି ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ହୋଇଥିବା ସୂଚାଇଛନ୍ତି । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ନର୍ମଦା ଉପତ୍ୟକାର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ଖୋଦିତ ଶିଳାଲେଖର ଲିପିର ଉପରିଭାଗରେ ବସ୍ତୁରେଖା ତଥା ଆନୁଭୌମିକ(horizontal)ରେଖା ଥିବା ସ୍ଥଳେ କୃଷ୍ଣା ନଦୀ ଉପତ୍ୟକାରେ ପରିଦୃଷ୍ଟ ଶିଳାଲେଖଗୁଡ଼ିକର ଲିପିର ଉପରିଭାଗରେ ବର୍ତ୍ତୁଳରେଖା ରହିଛି । ଏହି ଲିପିର ନିମ୍ନ ଭାଗରେ ଆର୍ଯ୍ୟଲିପିର ପ୍ରଭାବ ଓ ଉପରିଭାଗରେ ଦ୍ରାବିଡ଼ ଲିପିର ପ୍ରଭାବ ରହିଥିବା ତାଙ୍କ ସ୍ୱୀକାରୋକ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ଏହି ଲିପି ପରି ଉଭୟ ଆର୍ଯ୍ୟ ଓ ଆର୍ଯ୍ୟେତର ପ୍ରଭାବରୁ ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ହୋଇଛି । ତୃତୀୟତଃ ପ୍ରାଚୀନକାଳରୁ ଓଡ଼ିଶାର କବି, ଲେଖକ ଓ ଲେଖନକାରମାନେ ତାଳପତ୍ରରେ ଲୌହଲେଖନୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ଲେଖିଆସୁଛନ୍ତି । ଲୌହଲେଖନୀରେ ତାଳପତ୍ର ଉପରେ ତ୍ରିକୋଣକାର ବା ଚତୁଷ୍କୋଣକାର ଅକ୍ଷର ଲେଖିଲେ ଉକ୍ତ ପତ୍ର ଚିରିଯିବାର ଆଶଙ୍କା ଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆ ଲିପିଗୁଡ଼ିକ ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ହୋଇଛି ।

ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ବର୍ତ୍ତୁଳାକାର ହେବା ସମ୍ପର୍କରେ ସାର୍ ହଗ୍‌ମ୍ୟାକ୍ ଫର୍ସନ (Sir Hug Mc Pherson) ଦେଇଥିବା ମତ ସହିତ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ମତର ସାମ୍ୟ ରହିଛି । ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ମତରେ ଭାରତୀୟ ଭାଷାର ଲିପି ଅପେକ୍ଷା ଓଡ଼ିଆ ଲିପି ଅଧିକ କୁଟିଳ

ଓ କଦାକାର । ଓଡ଼ିଆର ବହୁ ଅକ୍ଷର ମଧ୍ୟରେ ଏତେ ସାମଞ୍ଜସ୍ୟ ରହିଛି ଯେ ତାହା ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ପ୍ରଭେଦ ସହଜରେ ବାରିହୁଏନା ; ଯଥା : ଚ, ର (କେବଳ ଗୋଟିଏ ତେରଛା ଗାରର ପ୍ରଭେଦ) ; ୯ (ଏକାର), ଚ (ବେଳେବେଳେ ଏକାଭଳି ଦେଖାଯାଏ); ତ,ଢ (ହାତଲେଖା ଲିପିରେ ପ୍ରଭେଦ ବାରିବା କଷ୍ଟକର); ଡ, ଉ (କେବଳ ଗୋଟିଏ ତେରଛାଗାରର ପ୍ରଭେଦ); ଗ, ଖ ; ଚା, ରା, ଓ ଶ, ଣ ପ୍ରଭୃତି ।

ଏଥିରୁ ଜନ୍‌ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ଲିପିବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀର ପରିଚିୟ ମିଳେ ।

ଆଞ୍ଚଳିକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ସମ୍ପର୍କୀୟ ମତ :

ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳୀୟ(ବାଲେଶ୍ୱର) ଓଡ଼ିଆ ସମ୍ପର୍କରେ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ମତ ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ । ବାଲେଶ୍ୱର ଅଞ୍ଚଳର ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାରେ ବଙ୍ଗଳା ପ୍ରଭାବ ଯୋଗୁଁ କିସ (କଅଣ) ଓ କରିତେ (କରିବାକୁ) ଶବ୍ଦର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଛି । ଉତ୍ତର ଓଡ଼ିଶାର ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ନଦୀ ଉପତ୍ୟକା, ହିଜଲି ଉପକୂଳ ଓ ମେଦିନାପୁର ଅଞ୍ଚଳର ବହୁ ଲୋକ ଓଡ଼ିଆ ଓ ବଙ୍ଗଳା ମିଶ୍ରିତ ଏକ ଭାଷାର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିବା ସେ ଦର୍ଶାଇଛନ୍ତି । ବିଭିନ୍ନ ଗଡ଼ଜାତ ଅଞ୍ଚଳରେ ବ୍ୟବହୃତ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଓଡ଼ିଆଧ୍ୱନି ଓ ରୂପରେ ବୈଷମ୍ୟ ଥିବା ତାଙ୍କ ମତ । ପ୍ରାମାଣିକ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷା ଓ ଆଞ୍ଚଳିକ ଭାଷା ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ବିଭିନ୍ନତା ଥିଲେ ହେଁ ପ୍ରାୟତଃ ସେଗୁଡ଼ିକରେ ମୌଳିକତା ଲକ୍ଷଣୀୟ ବୋଲି ସେ ମତ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ଭାରତୀୟ ଭାଷାତତ୍ତ୍ୱ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଥିବା ମୁଷ୍ଟିମେୟ ବିଦ୍ୱାନ୍‌ଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସଙ୍କ ନାମ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ। ଓଡ଼ିଆଭାଷାର ମୌଳିକ ଅସ୍ତିତ୍ୱକୁ ସେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ସରକାରୀ ସ୍ତରରେ ପ୍ରତିପାଦନ କରିବା ସହିତ ଏହାକୁ ଏକ ବଳିଷ୍ଠ କଥିତ ଓ ସାହିତ୍ୟିକ ଭାଷାଭାବରେ ଦେଶବିଦେଶରେ ପରିଚିତ କରାଇଛନ୍ତି କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାର ଭିତ୍ତି, ସ୍ଥିତି ଓ ସମସ୍ୟା ସମ୍ପର୍କରେ ଇଂରେଜୀ ଭାଷାରେ ଆଲୋଚନା ପୂର୍ବକ ସେ ବିଶ୍ୱଦରବାରରେ ଓଡ଼ିଆ ଭାଷାକୁ ପରିଚିତ କରାଇଛନ୍ତି । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟ ଓ ସଂସ୍କୃତି ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କ ଗବେଷଣାଧର୍ମୀ ରଚନାଗୁଡ଼ିକ ବେଶ୍ ଉଚ୍ଚମାନର । ସର୍ବୋପରି ଆଧୁନିକ ଭାରତୀୟ ଆର୍ଯ୍ୟଭାଷାର ଧ୍ୱନି, ଶବ୍ଦ, ରୂପ(ପଦ), ଲିପି ଓ ଆଞ୍ଚଳିକରୂପ ସମ୍ପର୍କରେ ତାଙ୍କ ବ୍ୟୁତ୍ପତ୍ତି ଓ ବିଚାରଧାରା ଯୋଗୁଁ ସେ ଜଣେ ବଳିଷ୍ଠ ଭାଷାବିଜ୍ଞାନୀ ଭାବରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଅର୍ଜନ କରିଛନ୍ତି । ଭାଷାବିଜ୍ଞାନକୁ ତାଙ୍କର ଏହି ଅବଦାନ ଅନନ୍ୟ ଓ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ।

D.O. LETTER TO
PHAKIRMOHAN SENAPATY IN ORIYA

This is the only specimen of Beames' Oriya letter available to us. Published possibly in the issue of 16 January, 1872 of ***Baleswar Sambad Bahika*** which is not available now, it was reproduced by ***Utkal Dipika*** in its issue of 27 January, 1872. This is in response to an editorial comment appeared in ***Baleswar Sambad Bahika*** proposing to enhance the town tax on card and carriage to meet the expenses in repairing the roads of Balasore, being caused to damage by them. Rejecting the proposal Beames says that as the amount of town tax being imposed on the people is too high there should not be any further increase of this tax until a legislation in this regard is introduced. Rather the expenditure which is being incurred by the Municipality towards the salary of the constables, may be reduced by the deployment of choukidars who would accept less salary to guard the town.. This savings may be diverted for the repair works of the roads.

Instead of formally addressing to the editor, this is a D.O. letter by Beames dated 29 December, 1871 to Phakirmohan Senapaty intended to be published in his newspaper. This is an indication of Beames intimacy and close relationship with Phakirmohan.

ବୋଧଦାୟିନୀ ପତ୍ରିକା ସମ୍ପାଦକ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବାବୁ ଫକିରମୋହନ ସେନାପତି

ସୁଚରିତେଷୁ,

ଉକ୍ତ ପତ୍ରିକାସଂଯୁକ୍ତ ବାଲେଶ୍ୱର ସମ୍ବାଦବାହିକା ନାମ୍ନୀ ପାକ୍ଷିକ ପତ୍ରିକାର ଅବଗତ ହେଲୁ ଯେ, ବାଲେଶ୍ୱର ନଗରାନ୍ତର୍ଗତ ସଡ଼କମାନ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ଓ ବଳଦଗାଡ଼ିର ଯିବା ଆସିବାରେ ଅଧିକ କ୍ଷୟ ହେଉଥିବାର ତାହା ନିର୍ମାଣ ଅଥବା ସଂସ୍କାରର ବ୍ୟୟ ଉତ୍ତମରୂପେ ନିର୍ବାହ ସକାଶେ ଘୋଡ଼ାଗାଡ଼ି ଓ ବଳଦଗାଡ଼ି ଉପରେ ଟାଉନ୍ ଟେକ୍ସ

ବସାଇବାର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିଅଛି ; 'କିନ୍ତୁ ହଜୁରର ଏମନ୍ତ ବିବେଚନା ହୁଏ ଯେ, ଏ ନଗରସ୍ଥ ନିବାସିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଟାଉନ୍ ଟେକ୍ସ ଯେ ପରିମାଣେ ନିର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅ ତଦତିରିକ୍ତ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରକାର ଟେକ୍ସ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ଅନୁଚିତ; ଅତଏବ ହଜୁର ଅଭିପ୍ରାୟ, ଯେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଧାନ ଅଥବା କ୍ଷୁଦ୍ର ନଗର ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଟାଉନ୍ ଟେକ୍ସ ନୂତନ ବିଧି ଭାରତବର୍ଷ ବା ବଙ୍ଗଦେଶ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭାର ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇନାହିଁ ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏ ନଗରର ଟାଉନ୍ ଟେକ୍ସ ଆଉ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ବୃଦ୍ଧି କରାଯିବ ନାହିଁ

ଶାନ୍ତିରକ୍ଷକମାନଙ୍କ ପ୍ରାପ୍ୟ ବେତନାଦି ବ୍ୟୟ ନିର୍ବାହ ନିମନ୍ତେ ନିର୍ଦ୍ଧାରି ଟାଉନ୍ ଟେକ୍ସନର ଅଧିକାଂଶ ବ୍ୟୟ ହେଉଥିବାର ତାହାଦ୍ୱାରା ନଗରରର ସଡ଼କା ନିର୍ମାଣ ଅଥବା ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟ ଯେ ନିର୍ବାହ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ ଯଥାର୍ଥ ; କିନ୍ତୁ ପୂର୍ବେ ଏ ନଗରରେ ମାସିକ ଟ ୩ ଙ୍କା ବେତନରେ ଯେଉଁ ଚୌକିଦାରମାନେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ ସେମାନଙ୍କ ପରିଧେୟାଦି - ଯଥାମାନ୍ୟ ଥିଲା, ଏବଂ ସେମାନେ ସ୍ୱସ୍ୱ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କା ବିଶେଷ ଯତ୍ନପୂର୍ବକ ଉତ୍ତମରୂପେ ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ରହିତ କରି ନଗ ଚୌକିପହରା କର୍ମ ନିର୍ବାହ ସକାଶେ କନଷ୍ଟବଲମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯିବାର ଏକ ଏ ବ୍ୟକ୍ତିକ ମାସିକ ବେତନ ଟ ୫ ଓ ୬ ଙ୍କା ଲେଖାଏଁ ନିର୍ଦ୍ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଅଛି । ଏଥି ନାଗରିକ ପୋଲିସ୍‌ର ବ୍ୟୟ ଯେ ପୂର୍ବାପେକ୍ଷା ଦୁଇଗୁଣ ଅଧିକ ହୋଇଅଛି ଏ କଥ କହିବା ବାହୁଲ୍ୟ । ତଥାଚ ସେମାନେ କଳାକୁରୁତା ଓ ରଙ୍ଗା ପାଗ ଘେନି ଏପରି ଗର୍ବ ହୋଇଅଛନ୍ତି ଯେ ସେମାନଙ୍କ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କର୍ମରେ କିଛିମାତ୍ର ଦେଖାଯାଉନାହିଁ ; ଅତଏ ନଗରର ଚୌକି ପହରା କର୍ମ ନିର୍ବାହ ନିମନ୍ତେ କନଷ୍ଟେବଲ ନ ରଖି ପୂର୍ବବତ୍ ଚୌକିଦା ରଖିବା ସକାଶେ ରିପୋର୍ଟ କରାଯାଇଅଛି । ଭରସା, ତାହା ଅନୁମୋଦିତ ହେଲେ ପୋଲିସ୍‌ର ବ୍ୟୟ ମଧ୍ୟ ହ୍ରାସ ହୋଇପାରିବ ଓ ସେଥିର ଉଦ୍‌ବୃତ୍ତ ଟଙ୍କାଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଆବଶ୍ୟକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟର ଅନୁଷ୍ଠାନ ହୋଇପାରିବ । ଗୋଚର ସକାଶେ ଲେଖାଗଲା ।

। ଇତି ।

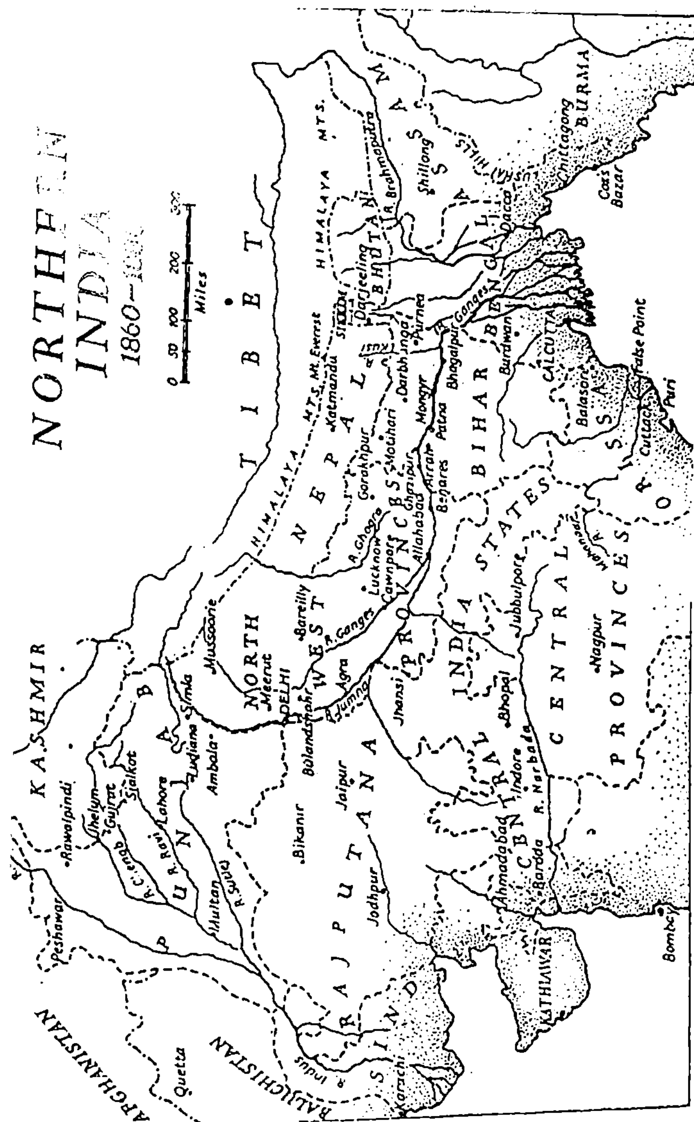
୨୯ ହିଁ ଡିସେମ୍ବର
ସନ ୧୮୭୧

ଜନ୍ ବୀମ୍‌ସ
କଲେକ୍ଟର

(ସୌଜନ୍ୟ : John Beames and Orissa)

❑ ❑ ❑

ପରିଶିଷ୍ଟ

NORTHERN INDIA
1860—
Miles
TIBET
KASHMIR
PUNJAB
NORTH WEST PROVINCES
NEPAL
BHUTAN
BIHAR
BENGAL
ASSAM
BURMA
RAJPUTANA
CENTRAL INDIA STATES
CENTRAL PROVINCES
ORISSA
SIND
KATHIAWAR
AFGHANISTAN
BALUCHISTAN
HIMALAYA MTS.
Peshawar
Rawalpindi
Quetta
Karachi
Multan
Lahore
Sialkot
Gujrat
Jhelum
Ludiana
Ambala
Simla
Mussoorie
Meerut
DELHI
Bulandshahr
Bareilly
Agra
Jaipur
Bikanir
Jodhpur
Jhansi
Lucknow
Cawnpore
Allahabad
Gorakhpur
Ghazipur
Benares
Arrah
Patna
Monghyr
Bhagalpur
Motihari
Darbhanga
Purnea
Katmandu
Mt. Everest
Darjeeling
Sikkim
Shillong
Dacca
Chittagong
Cox's Bazar
Burdwan
CALCUTTA
Balasore
Cuttack
Puri
False Point
Jubbulpore
Nagpur
Bhopal
Indore
Ahmadabad
Baroda
Bombay
R. Indus
R. Sutlej
R. Ravi
R. Chenab
R. Jumna
R. Ganges
R. Ghagra
R. Brahmaputra
R. Narbada
R. Mahanadi

ଜନ୍ ବୀମ୍ସ

CONTACT :
Tel : (0671) 2301757 (O)
website : www. christcollege.ac.in
e-mail : info@christcollege.ac.in